ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
1
VENDREDI
1er FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·927

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.927

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ ԿՈՂՄՆ ԱՇԽԱՐՀԻ

—0—

1973 Հոկտեմբեր 6ը ժամանակակից պատմութեան մէջ կը հանդիսանայ յիշատակելի թուական մը։ Այդ օրն է, որ եգիպտոսի նախագահը Անուար ալ-Սատաթ — պաղտնի համաձայնութեամբ Սուրիոյ նախագահ Ասատի հետ — վճռական քայլ մը առաւ դէպի լուծումը արաբա-իսրայէլեան վէճին, որ ամբողջ քառորդ դար խռովայոյզ վիճակի մէջ էր պահած Մերձաւոր Արեւելքի երկիրները։

Անակնկալ յարձակողականը զոյգ ճակատներու վրայ որոշ առաւելութիւններ ապահովեց Եգիպտոսի եւ Սուրիոյ բանակներուն, որոնք այս անգամ ապացոյցը տուին, որ պիտեն կռուիլ եւ յաղթանակ չահիլ «անպարտելի» նկատուած Իսրայէլացիներու վրայ։

Այս վերջիններս կազմակերպուելէ առաջ ծանր կորուստներ կրեցին, նախ յաջողի վրայ։ Եգիպտացիք զիւրութեամբ կրեցին Սուէզի ջրանցքը եւ զրաւեցին Երրայեցիներու պաշտպանութեան առաջին գիծը — Պար Լեւ՝ Սինայի մէջ — որ անառիկ կը նկատուէր։ Ճեռոյ՝ օդի մէջ։ Եգիպտական եւ սուրիական ՍԱՄ հրթիռները մեծ վնաս պատճառեցին Իսրայէլի օդանաւերուն։

Ճիշդ է, որ անակնկալի չփոթ կացութեան փարատումէն վերջ, Իսրայէլեան բանակները յաջողութիւններ արձանագրեցին կրկնակ ճակատներու վրայ։ Ծանր կորուստներու ենթարկեցին Սուրիոյ քաջիւղ մթերանոցները, առանց խնայելու մայրաքաղաքին, ուր ամբողջ թաղամասեր քարուքանդ եղան, փլատակներուն տակ թաղելով հարիւրաւոր անմեղ մարդիկ, այր, կին ու երախայ։

Աւելի ծանր պարտութիւն մը կրեցին եգիպտացիք, երբ Իսրայէլացիք Ջրանցքը կտրելով արեւելքէն արեւմուտք՝ եգիպտական հող մտան, յառաջացան մինչեւ Սուէզ քաղաքը, պաշարումի ենթարկեցին եգիպտական երրորդ բանակը, կտրելով անոր պարենաւորումի ճամբան։

1956 Հոկտեմբերին, երբ Իսրայէլեան բանակը անակնկալ յարձակումով մինչեւ Ջրանցքի ափերն էր քշած եգիպտական բանակը, ու երբ Անգլիա եւ Ֆրանսա եւս օգնութեան էին հասած Իսրայէլի՝ անել կացութեան մատնելով Կամալ Ապտէլ Նասերը, Ուաշինկթըն ու Մոսկուա նախայարձակ Պետութեանց ուղղուած վերջնագրով մը վերահաստատեր էին զոյացվիճակը։ Իսրայէլ անմիջապէս պարպեր էր Սինայի մէջ իր գրաւած հողերը։

Այս անգամ ՄԱԿը, որու Ապահովութեան Խորհուրդին մէջ զերակշիռ ձայն ունին Մ. Նահանգներն ու Խ. Միութիւնը, երկու շաբաթ սպասեց՝ զինադադար պարտադրելու համար կողմերուն։ Սակայն չպահանջեց զոյավիճակի վերականգնումը։ Նոյնը ըրած էր 1967ին։ Եթէ «վեցօրեայ» յորջորջուած պատերազմէն եւս ՄԱԿը կամ նոյնիսկ Սպիտակ Տունն ու Կրեմլինը պահանջէին զրաւեալ հողերու անմիջական պարպումը, ինչպէս 1956ին, վեցուկէս տարուան խռովութիւնները պիտի խնայուէին եւ խաղաղութիւնը պիտի չխանգարուէր։

Այն առեն, ամիսներու սպասումէ վերջ, ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդը 1967 Նոյեմբեր 22ին քուէարկեց Թիւ 242 ծանօթ բանաձեւը, որ ամէն բանէ առաջ կը պահանջէր զրաւեալ հողերու պարպումը եւ Արաբներու կողմէ Իսրայէլի ճանաչումը իբրեւ անկախ Պետութիւն։

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՇՆՈՐՀԻՒ ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ԱՊՐԻԼԵԱՆ ՅՈՒՇԱՐՁԱՆԻՆ…

Փարիզի Թուրֆ Դեսպանը Նախարար եղաւ…

Վերջապէս Թուրքիա կազմեց իր դահլիճը, որու գլուխը կը գտնուի Հալքի Նախագահը՝ Պիւլէնտ Էճեվիտ։ Փոխ – Նախագահն է Մեհմէտ Սէլամէթի (Ազգ· Փըրկութիւն) նախագահը՝ Նէճմէտտին Էրպաղան։ Դահլիճը կազմուած է 25 Նախարարներէ, որոնց 17ը՝ Հալքի կը պատկանին եւ 8ը՝ Սէլամէթի։ Կը թուի թէ Հալքը կրցած է խելօք բաշխում մը ընել իր իսկ կուսակցութեան զանազան հոսանքներուն միջեւ։

Ազգ· Պաշտպանութեան կարեւոր Նախարարութիւնը յանձնուեցաւ Հասան Էզմէթ Ըչըքի, նախկին դեսպան նախ Մոսկուա, ապա Փարիզ։ Իր մասին Մոնթ Կ'աւելցնէր առջի օր.—

«Ասպարէզով դիւանագէտ, Փարիզի իր պաշտօնը ձգած էր շուրջ տարի մը առաջ, իբրեւ հետեւանք հայկական ջարդերը ոգեկոչող Մարսէյլի յուշարձանի խնդրին։ Անգամ շատ դժգոհ մնացած էր ատկէ։ Վերջերս Հալէպի երեսփոխան ընտրուեցաւ»։

Մնացեալ նախարարութիւնները մասամբ իրաւագէտներու կամ դասախօսներու ձեռքն անցած են։ Այսպէս Թուրհան Կիւնէչ եւ Տէնիզ Պայքալ, որ կը սանձանեն Արտաքին եւ Ելմտական նախարարութիւնները Անգարայի Համալսարանի քաղաքական գիտութեան դասախօս էին։ Պայքալ 35 տարեկան է։

Ներքին նախարարութիւնը տրուած է Ապր· Փրկութեան կուսակցութեան, յանձին Ազըլթուրքի, որ 37 տարեկանէ։

Քանի մը տող

ԱՆԳԱՐԱՅի զինուորական տեւանը 12 տարուան բանտարկութեան դատապարտեց եօթը զինուորականներ, որովհետեւ համայնավար գաղտնի խմբակ կազմած էին բանակին մէջ։ 26 այլ զինուորականներ ալ բանտարկութեան դատապարտուած են։

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ ՄԷՍՄԷՒԻ Լիոն ժամանումէն քիչ առաջ, եղեռնավարժ մը կատարուած է Քոնկրէներու պալատին այն սրահին մէջ, ուր նախարարապետը խօսք պիտի առնէր։ Այս առթիւ քաղաքապետ Փրատէլ չատ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցած է Նահանգապետին հասցէին, որ աւելի լաւ կազմակերպած չէր ապահովութեան սպասարկութիւնը։ Փրատէլ աւելցուցած է «Անգամ մը եւս, ասիկա կը փաստէ ոստիկանութեան Նահանգապետին աւելորդ ըլլալը։ Տարի մըն է եկած է եւ ոչ մէկ դրական գործ ատած է»։ Մէսմէր իր ճառին մէջ յայտնեց որ վառելանիւթի նոր սեղմումները կը նախատեսուին։

ՄԱՐՏԻՆԻ մօտերը ձիւնհալքի հետեւանքով 12 հոգի մեռած են եւ ութ հոգի ալ վիրաւորուած են։

ՅՈՐԴԱՆԱՆի թագաւորը Պուքրէշի մէջ Մերձաւոր Արեւելքի հարցին շուրջ խորհակցութիւններ ունեցաւ Ջաուչեսքուի հետ։

ՊԵԼՃԻՈՑ թագաւորը լուծեց Խորհրդարանը եւ որոշեց, որ նոր ընտրութիւններ տեղի ունենան։ Այս որոշումը տուաւ, երբ նշանակուած վարչապետը՝ Թինոըմանս չյաջողեցաւ նոր դահլիճ կազմել։ Խորհրդարանական ընտրութիւններուն համար թուական չէ ճշդուած, սակայն Թինոըմանս առաջարկած է, որ Մարտ 10ին տեղի ունենան։

ՔԱԼԻՖՈՐՆԻՈՑ զերազոյն ատեանի դատաւորը՝ Կորտըն Ռիչճըը, որոշեց, որ նախագահ Նիքսըն իրբեւ վկայ ներկայացնայ Լոս Անճէլըսի դատարանը։ Սպիտակ Տան երեք նախկին պաշտօնատարներ դատի քաշուած են, որովհետեւ Տանիէլ Էլզպերկի հոգերուժին տուներ խուզարկած են պաղտնի։ Տանիէլ Էլզպերկ Փենթակոնի պաղտնի փաստաթուղթեր հրապարակած էր ամերիկեան մամուլին մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՑ Աչխատաւորական կուսակցութիւնը խոտիւ դատապարտեց համայնավար տարրերը, որոնք կը փորձեն ածխահանքերու բանուորներու գործադուլի չարժումին քաղաքական բնոյթ տալ։ Վարչապետը իր կարգին, դատապարտեց այդ ձգտումը։ Հանքագործներու Ազգային Սենտիքային փոխ–նախագահը՝ Մք Կահէյ, համայնավար, առջի օր յայտարարեց, թէ եթէ կառավարութիւնը բանակին օժանդակութեան դիմէ ածխահանքերը բանեցնելու համար, կոչ պիտի ուղղէ զինուորներուն, որպէսզի օգնեն հանքագործներուն։ Կառավարական շրջանակները, ինչպէս նաեւ աշխատաւորական կանոնները, այս յայտարարութիւնը կը նկատեն հակահայրեսափական եւ, նոյնիսկ, դաւաճանութիւն։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի Դաշնակցային Գերմանիոյ դեսպան ատեանի դատաւորը՝ Կորտըն Ռիչճըը, որոշեց, որ նախագահ Նիքսըն իրբեւ վկայ ներկայանայ Լոս Անճէլըսի դատարանը։ Սպիտակ Տան երեք նախկին պաշտօնատարներ դատի քաշուած են, որովհետեւ Տանիէլ Էլզպերկի հոգերուժին տուներ խուզարկած են պաղտնի։ Տանիէլ Էլզպերկ Փենթակոնի պաղտնի փաստաթուղթեր հրապարակած էր ամերիկեան մամուլին մէջ։

ԱՆԳԼԻՈՑ Աչխատաւորական կուսակցութիւնը խոտիւ դատապարտեց համայնավար տարրերը, որոնք կը փորձեն ածխահանքերու բանուորներու գործադուլի չարժումին քաղաքական բնոյթ տալ։ Վարչապետը իր կարգին, դատապարտեց այդ ձգտումը։ Հանքագործներու Ազգային Սենտիքային փոխ–նախագահը՝ Մք Կահէյ, համայնավար, առջի օր յայտարարեց, թէ եթէ կառավարութիւնը բանակին օժանդակութեան դիմէ ածխահանքերը բանեցնելու համար, կոչ պիտի ուղղէ զինուորներուն, որպէսզի օգնեն հանքագործներուն։ Կառավարական շրջանակները, ինչպէս նաեւ աշխատաւորական կանոնները, այս յայտարարութիւնը կը նկատեն հակահայրեսափական եւ, նոյնիսկ, դաւաճանութիւն։

ՄՈՍԿՈՒԱՅի Դաշնակցային Գերմանիոյ դեսպան ատեանի դատաւորը՝ Կորտըն Ռիչճըը, որոշեց, որ նախագահ Նիքսըն իրբեւ վկայ ներկայանայ Լոս Անճէլըսի դատարանը։ Սպիտակ Տան երեք նախկին պաշտօնատարներ դատի քաշուած են, որովհետեւ Տանիէլ Էլզպերկի հոգերուժին տուներ խուզարկած են պաղտնի։ Տանիէլ Էլզպերկ Փենթակոնի պաղտնի փաստաթուղթեր հրապարակած էր ամերիկեան մամուլին մէջ։

Այս բանաձեւը մեռեալ տառ մնաց։ Իսրայէլ առ ոչինչ նկատեց զայն։ Ոչ մէկ թիզ հող պարպեց եւ ՄԱԿը ձեռնթափ մնաց՝ իր անզօրութեան ապացոյցը տալով անգամ մը եւս։

Նոյեմբեր 22ը դժբախտ թուական մըն է։ Ուրիշ Նոյեմբեր 22ի մը՝ 1920ին, նախագահ Ուիլսըն տուած էր իր իրաւարարական վճիռը՝ Հայաստանի եւ Թուրքիոյ սահմաններուն մասին, համաձայն Սեւրի դաշնագրի տրամադրութեանց։ Գիտենք թէ ի՛նչ բախտ — աւելի ճիշդը դժբախտութեան — արժանացաւ Մ. Նահանգներու բարեմիտ ու մարդասէր նախագահին վճիռը։

Այժմ պատերազմիկ երկու դլխաւոր Պետութիւնները — Եգիպտոս եւ Իսրայէլ — արդէն վճռական քայլեր առած են խաղաղութիւնը վերահաստատելու համար։ Մէկ կողմէ քաղաքագէտները ժամ նեւի մէջ կանաչ սեղանի մը չուրջ խմբուած՝ բանակցութիւնները կը վարեն, դէմ դիմաց։ Միւս կողմէ Իսրայէլ կը պարպէ եգիպտական հողի վրայ իր գրաւած հողերը, ՄԱԿի կապոյտ զգակաւորներու հսկողութեամբ։

Կասկած չկայ այլեւս, որ խաղաղութիւնը ի վերջոյ պիտի հաստատուի Մերձաւոր Արեւելքի մէջ։ Սակայն դիւրին պիտի չըլլայ Եգիպտոսի, Սուրիոյ եւ Յորդանանի համար համաձայնիլ Իսրայէլի հետ վերջնական սահմաններու շուրջ։

Քարիւղի պերճախօս զէնքը պիտի հարթէ անլուծելի նկատուած շատ մը դժուարութիւններ արեւելեան կողմն ալ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՒՐՈՊԱԿԱՆ ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՄԵԾԱԳՈՅՆ ԱՆՈՒՆՆԵՐԸ ԿԸ ԲՈՂՈՔԵՆ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԱՃԱՆԵԱՆԻ ՋԵՐԲԱԿԱԼՄԱՆ ԴԷՄ

—0—

Ինչպէս դրած էինք («Յառաջ»՝ Ցունուար 9 եւ 10) Կիեւի մէջ, Դեկտեմբեր 17ին ձերբակալուած էր խորհրդային մեծ բեմադիր՝ Սերժ Պարաճանով (Սարգիս Պարաճանեան)։ Այս առթիւ պաշտպանութեան կոմիտէ մը հիմնած են իր արհեստակիցները, որոնք կը խորհին թէ իր ձերբակալութիւնը «կարծես զուգադիպի իր վերջին ֆիլմին — դլուխ գործոց մը նկատուած Սայաթ–Նովան (Նրան Գոյնը) — արտասահման բաշխումի արտօնութեան, զոր խորհրդային իշխանութիւնները կը վարանէին տալ»։ Ուրեմն, կը պահանջեն խորհրդային բարձրագոյն ատեաններէն «լրացուցիչ տեղեկութիւն — ներ Սերժ Պարաճանովի վիճակուած ճակատագրին չուրջ՝ ձերբակալութենէն եւս, որ աննկատ անցած է թէ՛ խորհրդային Միութեան մէջ եւ թէ դուրսը եւ վախ կայ, ատով իսկ, բեմադրին պարզ անհետացման եւ նոյնիսկ մահուան»։

Այս կոչը ստորագրած են Եւրոպայի մեծագոյն բեմադիրները.—

Անեէս Վարտա, Ֆր· Թրիւֆօ, Ալէն Ռենէ, Ժ· Ժ· Կոտար, Ռընէ Քլեման, Ժ· Տըմի, Ֆրանչեսքօ Ռոզի, Մարքօ Ֆեռերի, Ժաք Թաթի, Մարսել Քառնէ, Ժ· Ռիվէթ, Լուիս Պուննուէլ, Լուի Մալ, Ֆետերիքօ Ֆելլինի, Ժ· Լոզէ, Լուիճի Վիսկոնթի, Ռոպերթօ Ռոսսելինի, Միքէլ–Անճելօ Անթոնիոնի, Փիէր–Փաոլօ Փազոլինի, Սերճիօ Լէոնէ, Պերթօլուչի, Ժիւլ Տասէն։

Պաշտպանութեան Կոմիտէի հասցէն է·

1, Վիա Ումպերթօ Պիաճիմաճիօ,
ԹՈՐԻՆՕ, Իտալիա։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍՓԻՒՌՔԻ ՀԱՄԱԶԳԱՅԻՆ ՄԱՐՄՆԻ ԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՄԻՋԱՄԱՏ Է ԵՒ ԱՅՍ ՁԵՒՈՎ ԿՈՒԲԸ ԾԱՅՐ ՏՈՒԱԾ Է։ ՈՍՏԻԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ՁԵՐԲԱԿԱԼԱԾ Է ՉՈՐՍ ՀՈԳԻ, ԻՍԿ ՅՈՒՅԱՐԱՐՆԵՐԷՆ ԵՐԿՈՒԸՔԸ ԴԵՍՊԱՆԱՏՈՒՆ ԱՊԱՍՏԱՆԱԾ ԵՆ։ ԳԵՐՄԱՆԱՑԻՆԵՐԸ ՏԱՐԻՆԵՐԷ Ի ՎԵՐ ԵՐԿՐԷՆ ՄԵԿՆԵԼՈՒ ԱՐՏՕՆՈՒԹԻՒՆ Կ'ՈՒԶԵՆ, ԱՍԿԱՅՆ ՄԵՐԺՈՒՄԻ ԿԸ ՀԱՆԴԻ – ՊԻՆ։ ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԵՆԷՆ ԻՍՐԱՅԷԼ ԴԱՂԹԱԾ ԵՆ 11·025 ՀՐԵԱՅ, 1973Ի ՎԵՐՋԻՆ ԵՐԵՔ ԱՄԻՍՆԵՐՈՒՆ։

ԲՐԵԺՆԵԻ Հաւանայի մէջ յայտարարեց ճառի մը ընթացքին, թէ համայնավարները կողմնակից չեն «յեղափոխութիւնը արտածելու» գաղափարին։

ԱՆԳԼԻՈՑ թագուհին Ջերմ ընդունելութեան արժանացաւ Քրայսթչըրչի մէջ, Նոր Զելանտա։

ԻՏԱԼԻՈՑ Արտաքին նախարարը՝ Ալտօ Մորօ Քուէյթ այցելելէ ետք Թեհրան մեկնեցաւ։ Միացեալ զեկոյցի մը մէջ Իտալիա եւ Քուէյթ նկատել կուտան, թէ արդար ու մնայուն խաղաղութեան հաստատման համար Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, Իսրայէլացիք պէտք է պարպեն իրենց գրաւած բոլոր հողերը եւ Պաղեստինցի ժողովուրդին արդար իրաւունքները պէտք է ապահովուին։

ԱՆԳԼԻԱ եւ Պարսկաստան համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որով Անգլիա յաւելեալ հինգ միլիոն Թոն քարիւղ պիտի ստանայ այս տարի եւ յառաջիկայ տարուան սկիզբները Պարսկաստանէն։ Անգլիա փոխարէնը 240 միլիոն տոլարի արժէքով պողպատ, թուղթ, քարիւղաքիմիական ապրանքներ պիտի հայթայթէ Պարսկաստանի։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ՍԻՐՈՑ, ԿԵԱՆՔԻ ՈՒ ՄԱՀՈՒԱՆ ԵՐԳԻԶԸ՝ ՊԵՏՐՈՍ ԴՈՒՐԵԱՆ

———0———

Քիչ անուն կը հաշուէ մինչդարային քերթողութիւնը 19-ամեայ կամ 20-ամեայ բանաստեղծներու, որոնք 19րդ դարու կէսին յաջողած ըլլան գիրը հաշտեցնել ապրումի դօրութեան հետ, իրենց ստեղծագործութիւնները վերածելու համար վկայագրութեան մը՝ հոգեկան իրենց տագնապները բառի բերելու եւ զանոնք ներանձնական կեանքի մը անմիջական պատմութեան փոխակերպելու համար։

Այդ քիչերէն մէկն է Պետրոս Դուրեան, «Սկիւտարի Սոխակը», որուն մահուան 102րդ տարելիցն է 22 Յունուարի 1974-ը։

Ծնած է 1851 Մայիսի 20ին, Սկիւտարի մէջ։ դաւակը համեստ ընտանիքի մը՝ Արուսեակ եւ Աբրահամ Զմպայեաններու։ Մականունը կուգայ հօր արհեստէն (երկաթագործ, «զմպաճի»՝ որ Պետրոս Դուրեան հայերէնի է վերածած 1865ին)։

Զորս եղբայրներ էին, — Յարութիւն (խմբագիր «Մանզումէի Էֆքար» թերթին) ինք՝ Պետրոս, Միհրան (ապագայ ներհուն հոգեւորական, բանաստեղծ, ուսուցիչ, ճշմարտօրէն ամենապատիւ ասպետը ընդհէնց արք։ Դուրեան, պատրիարք Երուսաղէմի) եւ Ապրիպատ (իրաւագէտ)։

Ընտանեկան գժնդակ պայմաններու, նիւթական ծանր անձկութեան մէջ, Պետրոս ընդմիջած է իր ուսանողութիւնը Սկիւտարի ձեմարանին մէջ՝ ուր իրեն ուսուցիչ է ունեցած ուսոդապէտ Գաբրիէլ Ներսիսեան, Յակոբ Պարոնեանի և Սրապիոն Թղլեանի նման դէմքեր։ Այդկերպու համար իր հօր, քարտուղարական պաշտօն ստանձնած է Ակնոյ սեզանաւորի մը քով, մանաւոր դասեր աւանդած է բարեկեցիկ ընտանիքի մը զաւկին, մաս կազմած է Վարդովեանի ղերասանական խումբին ու ձեռնարկած է թատերագրական կարգ մը փորձերու՝ որոնք մաս կը կազմեն իրմէ հայ գրականութեան աւանդ 11 ողբերգութիւններու։

Դպրոցական գրասեղաններուն վրայ իսկ, տակաւին 13 տարու (1864), գրի առած է քերթողական իր առաջին փորձերը՝ որոնցմէ մէկը տեղ գտած է իր ամբողջական գործերու կարգին («Գարնանային կեցացս մէջ···»)։ Ուսանողական վերջին տարուան կը զուգադիպին թատերագրական իր փորձերէն «Վարդ եւ Շուշան»ը, ինչպէս նաեւ «Սեւ Հողեր կամ Յետին Գիշեր Արարատեան» ողբերգութիւնները։

1867 – 1871 Յունիս՝ հազիւ հինգ տարիներու տեւողութիւնը կը կազմէ կարճատեւ այն չրջանը, ուր Դուրեանի արտակարգ տաղանդը ծնունդ պիտի տար քերթողական անմեռ գործերու։ Ֆիզիքապէս վտիտ, հոգեպէս հարուստ, իր ապրումներով խռովայոյզ՝ կեանքի, սիրոյ եւ մահուան երգիչը հայ գրականութեան փոխանցած է քառասուն քերթուածներու, 11 ողբերգութիւններու եւ 13 նամականերու վաստակ մը՝ որ իր որակով դինք կը դասէ արեւմտահայ քերթողութեան ամէնէն սիրական դէմքերու չարքին։

Վերլուծական առումով չա՞տ բան գըրուած է Դուրեանի բանաստեղծութեանց մասին, սակայն չատ քիչ բան ըսուած է անոնց ներշնչումի աղբիւրներուն յատուկ։

— Իր գլխաւոր երկու սէրերը մանուանդ՝ առաջինը դպրոցակից ընկերուհիներէն մէկուն, իսկ երկրորդը Վարդովեանի թատերախումբէն Արաքսիա անուն դերասանուհի մը հանդիպ՝ Դուրեանական կարգ մը տաղերու ապրումին հարազատութիւնը կը չեշտեն («Պէտք է մեռնիլ», «Սեւ, սեւ», «Զնէ պաշտեմ», «Դրժել», եւայլն)։ Իր այս երկու դլխաւոր սէրերուն մէջ ալ դժբախտ եղած է քերթողը։ Առաջինը մեռած է կանխահասօրէն՝ իր ծնողքի բիւրաղնդիմութեան հետեւանք տասապանքով, իսկ երկրորդը՝ ծագումով յոյն՝ նախ փոխադրած է իրեն, սակայն դրժած է ի վերջոյ։

Նո՛յնքան իրական կեանքէ եւ սիրային տագնապանքէ թելադրուած էջեր են իր բոլոր քերթուածները։ — Մարմներ — գիակն ու սեռային հիւանդագին պոռթկումներէ զերծ՝ այդ ստեղծագործութեանց մէջ սէրը··· սիրուելու պահանջի մը ներքին ու խորունկ արձագանգն է, դինք հետզհետէ դէպի մահ տանող բարկ ցաւին — թոքախտին — դէմ պայքարելու եւ ապրելու տենչին գօրեղ անդրադարձը։

Ապրելու անհուն ըղձանքին եւ չկարենալ ապրելու ճակատագրին բախումով կը տառնան անոնք իրենց եղերական բնութագիծը։ Կեանք կ'առնեն ապրումի հապաղութենէ մը՝ որ հիմնատարն է արուեստին։ Անոնց մէջ կայ պատմութիւնը կեանքի՛ մը՝ որ ինքզինք կուտայ լիութեամբ, բխումով, ամէն մէկ բառի ու ամէն մէկ պատկերի մէջ արիւն ու կեանք սեղմելով։

Թոքախտի առաջին նշանները Դուրեանի մօտ ի յայտ եկած են 1871ի Յունիսին։ Այդ թուականէն եառ, ամբողջ հօթը ամիս, տառապային կը հիւծի քերթողը հիւանդի իր մահիճին մէջ՝ առանց տակաւին պարտուելու սիրոյ մարդու իր հպարտութեան մէջ։ Իր ամէնէն եղերական եւ հանճարատիպ էջերը դրի առած է կեանքի վերջալոյսին, ուղի՛ղ նայելով մահուան աչքերուն, հեծեծելով յաճախ՝ սակայն կառչելով կեանքին, հաւատալո՛վ իր արժանաւորութեան, մերժելով կապկութեան ամէն պզտայում եւ պահանջելով որ մարդիկ ու Աստուած ճանչնան ապրելու իր իրաւունքը։

Մ. Թ.

Յ. Գ.— Շատ քիչերու ծանօթ է հոգելոյս եղիչէ Արք. Դուրեանի «մանկական յիշատակները»էն երազ մը խորագրուած որատյոյզ այն վկայութիւնը, զոր բանաստեղծ պատրիարքը դրի առած է Պետրոսի մահէն եառ՝ անոր չիլումի նախօրեակին իր տեսած ահռադուչակ մէկ երազը փոխանցելու համար պատմութեան։

1974Ը՝ ԴՊՐՈՑԱՇԷՆ ՏԱՐԻ

ՆԵՐՍԻՍԵԱՆ ԴՊՐՈՑԻ 150ամեակին առթիւ

———0———

Պահ մը եա դառնանք եւ համառօտ ակնարկ մը նետենք Թիֆլիսի հայ կեանքին վրայ, մեր յիշողութեան մէջ թարմացնելու համար այն պատկերը, որ պարզուած էր ԺԹ. դարու առաջին քառորդին՝ Թիֆլիսի հայ, յատկապէս մշակութային կեանքի կազմուածքին ներս։

Թիֆլիս ընդարձակ ու բարգաւաճ, բազմամարդ եւ բազմազգ քաղաք մըն էր։ Վրացապէտ պատմաբաններու վկայութեամբ՝ Թիֆլիս ԺԸ. դարու սկիզբը ունէր 20·000 բնակիչ, որոնց 14·000ը Հայեր էին, 2000ը՝ Վրացիներ, մնացեալները՝ այլազգիներ։ ԺԹ. դարու առաջին քառորդին ալ Հայերու թիւը մեծ էր Թիֆլիսի մէջ։ Ըստ վիճակագրական տեղեկութիւններու՝ 17·000 հոգի։

Թիֆլիսի հայ բնակչութեան թիւի չափազման՝ անցած դարերուն, նպաստած է հայկական բազրատունեաց թագաւորութեան անկումին հետեւանքով սկսած Հայերու արտագաղթը մայր հայրենիքէն դէպի հիւսիս։ Իսկ նոր ժամանակները, Հայեր կը հաստատուէին հոն անոր համար, որ Թիֆլիս անտեսական զարգացման, առեւտուրի եւ արդիւնագործութեան զարգացման լայն պայմաններ կուտար մարդոց։

Հայեր Թիֆլիսի մէջ միայն քանակ չէին, այլեւ անոնք մեծ դեր ունէին քաղաքի անտեսական եւ մշակութային կեանքին մէջ։ Կային մեծ վաճառականներ, որոնց հետ հաշուի կը նստէր վրաց արքունիքը։ Թիֆլիսի քաղաքապետի պաշտօնը կը վարէին Հայերը։

Իւրայատուկ էր հին Թիֆլիսի մշակութային կեանքը՝ հանդէսները, հուսքոյթները, պիրն ու դպրոցը։ Հակառակ անոր որ քաղաքի բնակչութեան մեծամասնութիւնը կազմած էր Հայերէ, ուրեւէր դասակարգը՝ Հայեր, հոգեւոր մըշակոյթ կերտողներու մեծամասնութիւնը Հայեր, սակայն, այդուհանդերձ, հայկական խօսքն ու գրոյցը կամաց-կամաց կը նուազէր հոն եւ տեղը կուտար վրացերէնին։ Պատճառը հասկնալի է։ Որքան ալ անտեսապէս զօրաւոր եւ քանակով էին Հայերը, սակայն անոնք, դարերով դուրս մնալով մայր հայրենիքէն, ինչպէս նաեւ ազգային պետական օրէնքներու ազդեցութենէն, բնական է որ հետզհետէ տեղի ունենար ապազգայնացումը։

Ահա այսպիսի լուրջ եւ մտահոգիչ կացութեան դիտակցութեամբ էր որ Թիֆլիսի ժամանակի առաջնորդ Ներսէս Աշտարակեցին ձեռնամուխ եղաւ Հայոց լուսաւորութեան գործին։ Ան տեսնելով եւ ապրելով իր թեմի ժողովուրդի օր ըստ օրէ ապազգայնացումին ահաւորութիւնը եւ դիտակցելով որ ան հետեւանքն էր տիրող տգիտութեան, մտածեց եւ որոշեց հայկական դպրոց մը հիմնել։ Ինչպէս «Յառաջ»ի Յունուար 19ի թիւին մէջ լոյս տեսած «1974ը դպրոցաշէն տարի» յօդուածին մէջ յիշատակուած էր, «Ներսէս Աշտարակեցին մտածեց որ իր ծրագիրը կ'իրականանար եթէ իր թեմի 12·000 բնակիչներէն իւրաքանչիւրը մէկ մանկիկ նուիրէր»։ Բայց, դժբախտաբար, տգիտութեան մեծահարուստները մերժեցին անոր առաջարկը։ Սակայն, Աշտարակեցին չյուսահատեցաւ, այլ 1819 թ. Փետրուար 25ին ձեռնարկեց հանդանակութեան Թիֆլիսի Հայերէն՝ տպատպայ դպրոցի շինութեան համար։

Ու յաջողեցաւ։

1822 թ. Փետրուար 7ին, հանդիսաւոր պայմաններու մէջ, Հայ ու օտարազգի յարգանքի անձերու, հրամանատար Ա. Փ. Երմոլովի ներկայութեամբ, Ներսէս Աշտարակեցի կատարեց իր դպրոցի հիմնօրհնութեան արարողութիւնը։

1824 թուականին Թիֆլիսի Ներսիսեան դպրոցը կատարուած իրականութիւն մըն էր։ Կրթական ուսումնարան մը, որ սերունդներ առաւ Հայ ժողովուրդին եւ նախանձախնամական դեր ունեցաւ Հայ կեանքին մէջ։

Այս տարի 150ամեակն է Ներսիսեան վարժարանի բացման։ Մեր նպատակն դուրս է յիշեալ ուսումնարանի պատմութեան եւ կատարած դերին անդրադառնալը։

Թէ ինչո՞ւ մտածեցինք եւ թարմցուցինք մեր յիշողութեան մէջ 150 տարի առաջ տեղի ունեցած պատմական այս մեծ ձեռնարկը։

Յունուար 6ին, Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանին մէջ տեղի ունեցած Հայկական Ծնունդի տօնակատարութեան ընթացքին, Արեւմտեան Եւրոպայի Հայրապետական Պատուիրակ Սերովբէ Արք. Մանուկեան, ըրաւ արտասանելիք մաղթանք մը՝ ըսելով «միակ մաղթանքս այն է որ 1974ը ըլլայ Դպրոցաշէն տարի մը։ Մաղթանք մը, որ այնքա՜ն հոգեկրաւ է եւ կենսական՝ անոր իրականացումը։ մաղթանք մը, որուն իրագործման անհրաժեշտութիւնը՝ այսօր, աւելի քան երբեւէ ժամանակէ, կը պայ Ցիանայի Հայ գաղութը։ մաղթանք մը, որուն իրականացման համար՝ վստահ ենք, ոչ մէկ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այս վերջին բառերը գնգեցին Հրաչեան ու Արմէն Գարօն, որոնք առաջ նետուեցան եւ բարկութեամբ բզոքեցին իրենց եղած նախատինքին դէմ։

Այդ մինչդին նաւապետը արդէն հրաման տուած էր նաւաստիներուն Մաքսիմօֆի պատուէրը կատարելու եւ նաւաստիները մօտեցած էին միւս յեղափոխականներուն ու զրպանները կը խուզարկէին. անոնք հանգարտութեամբ թոյլ կուտային եւ խնդալով կ'ըսէին.

— Նայեցէ՛ք գմբէլի մը անդամ չկայ քովերնիս, արդէն մեր գէնքերը առին։

Իրաւ է որ երբ Արմէն Գարօն «Թող մի՛ առ որ նային վրանիդ» գոչեց, ամէնքը մէկէն պատրաստուեցան դիմադրելու, բայց արդէն գործողութիւնը աւարտած էր։

Հրաչեայ եւ Կարօ՝ բորբոքած՝ թարգմաններուն ըսին թէ այս նախատինքներէն առաջ չեն ուզեր չոգենաւը մնալ եւ կը նախընտրեն դուրս ելլել ու թուրքերուն ձեռքը իյնալ։

— Դեռ երէկ ծունկի վրայ եկած մեզի կ'աղաչէիք եւ այսօր գէնքերնիս առնելէ առաջ կը նախատէք, գոչեց Կարօ։

Մաքսիմօֆ չլսելու զարկաւ այս խօսքերը եւ սակայն ինքն ալ չատ գրգռուած կ'երեւար։

Ֆրանսական դեսպանատան թարգմանը Պ. Ռուէ յաջողեցաւ փակել միջադէպը։ Նաւաստիները չխուզարկեցին երկու պետերուն դրպանները։

Թարգմանները մեկնելուն պէս «Ժիռոնա» չարունակեց իր ճամբան։

Ճաշէն յետոյ վեր ելայ տեսնելու համար օրուան հերոսները։ Հրաչեան ու Գարօն մէջտեղ չկային, երբորդ կարգի խըցիկ մը տւած էին իրենց եւ կերակուրը չոգենաւէն կը մատակարարուէր, իսկ միւսները վերնայարկը կը մնային եւ նաւապետը հրահանգ տուած էր պիրենք տեղաւորել չոգենաւին ցուռկին կողմը, որպէսզի, հեռադրքիր աչքերէ հեռու, կարենան հանգիստ ըլլալ. նոյնիսկ արդիլած էին ադիները գալ պարտիլ։

Երբ իրենց քով գացի՝ ճաչելու վրայ էին։ Հիմա ուրախ դուարթ կը խնդային ու կ'ուտէին։

Իրենցմէ մին ինծի ճանչցաւ եւ անուշ տալով հրաւիրեց մօտերնին։

Հազիւ թէ քանի մը խօսք փոխանակած էինք, ահա նաւաստի մը եկաւ եւ հրաւիրեց զիս որ հեռանամ քովերնէն։

Կ'երեւայ որ թարգմաններուն որոչումով մտանաւոր հսկողութեան մը ենթարկուած պիտի մնային, մինչեւ որ բոլորովին հեռանային Թրքական ջուրերէն։

Ցսկիս դարձայ քննելու, երբ յանկարծ չոգենաւը նորէն կեցաւ։

Այս անգամ մեքենան խանգարուած էր։ Զորս ժամ կորսնցուցինք նորոգումի համար եւ հազիւ հեռեւեալ օրը կէսօրին հասանք Զանաք Գալէ։

Հեռաքրքիրներու հարիւրաւոր նաւակներ պաշարեցին չոգենաւը։ Պոլսոյ դէպքերը արդէն իմացուած էին ու ամէնքը չոգենաւ մտնե՛լ ուզէին որոշ լուրեր առնելու համար, բայց նաւապետը բացարձակապէս արգիլեց դրսէն մէկու մը չոգենաւ մէջ ոտք դնել։

Կը վախնային որ Թուրքերը Հայ յեղափոխականներուն դէմ վրէժխնդրական բան մը կ'ընեն։

Իմմիր ալ, ուր կը հասնինք հեռեւեալ առտուն, նոյն արգելքը կայ։ Միայն Ամերիկեան ու Անգլիական հիւպատոսները կրնան չոգենաւ դալ, որոնք հեռաքրքիր կ'ըլլան տեսնելու Հայ յեղափոխականները եւ կը խօսակցին Արմէն Գարոյի հետ։

Իմմիրէն մեկնելէս եառքը ա՛լ խոստումները վերցած է «Ժիռոնա»ի մէջ։ Յեղափոխականները ապատրէն կը պատրաստին չոգենաւին մէջ եւ ամէն մարդ կրնայ հեռերնին տեսնուիլ։

Ժամերով կը խօսէի Արմէն Գարոյի հետ, որուն անկեղծ ու կորովի նկարագիրը տեսակ մը կախարդիչ ազդեցութիւն կ'ընէ վրաս։ Դէպք մը կը պատմէ որ կ'արժէ յիշել հոս։

Գարօ երբ յեղափոխական գործին մասնակցելու որոշում կուտայ՝ կը զրէ պարբերկի որ պատրաստ է անձը եւ գրամը զոհել ազատութեան համար ու կը խնդրէ Նազարբէկէն որ իրեն ըսէ թէ ի՛նչ բանի մէջ օգտակար կրնայ ըլլալ։

«Անձի պէտք չունինք, գրամդ զրկէ», կը պատասխանէ Մարոյի ամուսինը։

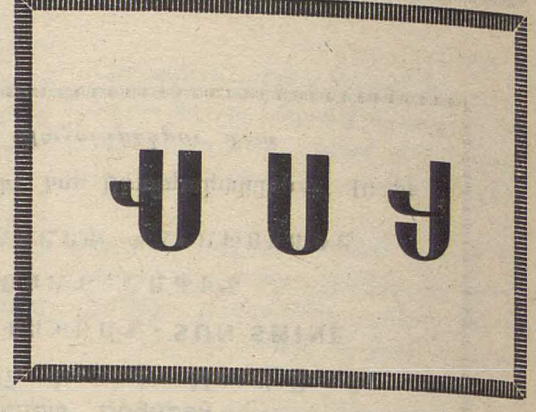
Այս պատասխանին վրայ Գարօ Նազարեանցներուն կը դիմէ, որոնք գրեթէ կ'ընդունին զինքը։

Հրաչեայի հետ գրեթէ բնաւ չկրցայ տեսնուիլ, քիչ մը անհաղորդ մէկը կ'երեւար, միշտ փակուած էր լսկիկին մէջ, ուր անընդհատ կը գրէր։ Կարծեմ Պանքայի դէպքին պատմութիւնը կը պատրաստէր Դրօշակի համար։

Գիշերը գացի վերջապէս ապառօրէն տեսակցելու միւս Դաշնակցականներուն հետ։

Նաւուն ցուռկը ժողովուեցանք ամէնքս, աստեղազարդ ագուռ գիշեր մըն էր ու «Ժիռոնա» կ'անցնէր Քիոսի ու Բասրայի առջեւէն։

(Շար. – 26)

ԱՆԴՐԵՅ ՄԱՐՈՒԱ

ՏՈՒՆԸ ԺԱՄԸ ՅԵՏՈ

2.

— Դե՛հ, պատմի՛ր, ի՞նչ է նոյն ինքն ալ ձախո՞ղ, — հարցրեց Ֆրանսուան Նոյեմ՝ ծխամորճը հանելով բերանից, — ասա՛, ասա՛ ինչպես ես ազատվել ոստիկանների ձեռքից։

— Ես, սըր, ասա պիտի չլամ։ Ըսելս ալ ձեզի ոչինչ կրնայ օգտակար ըլլալ։ Ես ալ ձեզի պես ազատ մարդ եմ, ինչպես որ ուզեմ՝ կրնամ ապրիլ։

— Ձերդ է, ուրեմն մեզի պիտի չպատմե՞ս, — ասաց Ֆրանսուան Նոյեմ՝ ժպտալով։

Ֆեբեմ մտածեց, որ ինքն ալ ոչինչ ունի կորսնցնելիք։ Ուրեմն ինչո՞ւ չպատմի իր պատմությունը։ Ինչո՞ւ չխոստովանի, որ ինքն ալ ոստիկանի ձեռքից ազատած է։ Ինչո՞ւ չհաստատի, որ ինքն ալ ոստիկանի մը սպան

Այբի Տիկին Յարութիւն Փափազեան, այբի Տիկին Գրիգոր Տուտի-Փափազեան եւ զաւակները, այբի Տիկին Էլիզ Քէօսէեան եւ աղջիկը, այբի Տիկին Ումուրչատեան, Տէր եւ Տիկին Մալավազի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կրեկուտա Սիմոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարսումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բապուճեան եւ իրենց տղան, ինչպէս նաեւ Մամիկոնեան եւ Ուլուփաքեան ընտանիքները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, տապրոջ, հօրեղբօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, քեռայրին եւ ազգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Երկուշաբթի, Փետր. 4, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը։

Որեւէ մահազդ ղրկուած չըլլալով, կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

ՅԱՌԱՋ.— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Աննիկ Փափազեանի, Տիկին Էլիզ Քէօսէեանի եւ ընտանեկան պարագաներուն։

ՅԱԻԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրօնական մասնաճիւղի վարչութիւնը իր անդամներու անունով, ցաւակցութիւն կը յայտնէ ընկերուհի Ուղուրլեանի, իր զաւակներուն, Տէր եւ Տիկին Ա. Փափազեանի եւ իրենց զաւակներուն, իրենց ամուսնոյն, հօր եւ քեռայրին՝ Արմենակ Ուղուրլեանի մահուան կսկծալի առիթով։։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20·30ին Հայ Մշակոյթի Տունը։

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով Շրջանս պտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ։

Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները Ուրբաթ (Փետրուար 1), երեկոյեան ժամը 20·30ին սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ԿՈՐՆՈՒԱՂԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8·30ին դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Այբի Տիկին Անգինէ Պուտաքեան ի յիշատակ իր ամուսնոյն՝ Անդրանիկ Պուտաքեանի մահուան տարելիցին, 200 Ֆր. կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարգաւաճման։

ՅՈՒՇԱՏԵՏԻՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս Երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Իփեկեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ» նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE
SEDA AZNAVOUR
ET DE
DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
—Mariées de Rêve — Tél. 231-62-06 et 508-51-56 (92-94, rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու։

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Շաբաթ Փետրուար 2, ժամը 21էն սկսեալ մինչեւ լոյս

Au Casino de Charbonnières
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ
ՏԷՍԻՆԻ ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԴՐՕ» ԽՈՒՄԲԻՆ
avec l'orchestre de Jacky MALEREY
— ATTRACTIONS —
ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ «ԱԼԱԳԵԱԶ» ԽՈՒՄԲԸ
ՋՈՒԹԱԿԱՀԱՐ ԿԱՐԻ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Réservation des tables : auprès de M. Jean Kalédjian
(78) 49-16-63 de 10 h. à 13 h. 30 (78) 49-07-48 de 14 à 18 h. 30

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ
ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ
ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE
ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ
ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱԻԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.
Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, Կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետա – րանի չքեղ սրահին մէջ, Սանթրը Ամինիսթրաթիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օթէլ տը Վիլ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին։
Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ
Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈՒԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

Ա. ՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԻՄՆԱՐԿՈՒԹԵԱՆ ՄԷՋ

150, Rue Etienne - Dolet — 22ème étage

Շաբաթ 2 Փետր. երեկոյեան ժամը 21ին

Դասախօսական շարք
ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՄԱՆՐԱՆԿԱՐՁՈՒԹԵԱՆ
2րդ Մաս

Կը դասախօսէ Ֆրանսերէն լեզուով *Նկարիչ՝ ԱՐՏԱՒԱԶԴ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ*
Նիւթ՝ Զանազան Զարդանկարներու Ծագումն ու Իմաստը

Լուսաբաժակում երաժշտութեան ընկերակցութեամբ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է *ՊԻՒՖԷ*

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
2
SAMEDI
2 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.928

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.928

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՏԽՈՒՐ ՀԵՌԱՆԿԱՐ

—0—

Անապահով կենճատութեանց դուռ բացաւ արարեխարհեան վէճը։

Ո՛չ ոք կը դուշակէր այսպիսի ելք մը։

Տարակոյս չկայ, որ եթէ Իսրայէլ աւելի ճկունութիւն ցոյց տար եւ չյամառէր անհապա դիրք բռնել, մինչեւ վերջ մերժելով գործադրել ՄԱԿի Ապահովութեան Խորհուրդի 1967 Նոյեմբեր 22ի բանաձեւը, զէնքերը այսօրուան վիճակը չէին սառնար։

Տեղական խնդիր մը ներկայիս ղեկցած է միջազգային հանգամանք։ Քաղաքական – պինուորական հարց մը ի վերջոյ յանգած է անտեսական անակնուենելի տագնապի մը, աշխարհածաւալ բարդութիւններով։

Արաբական երկիրներու կողմէ քարիւղի զէնքին օգտագործումը վճռական դեր կը կատարէ Մերձաւոր Արեւելքի թնճուկը լուծելու գործին մէջ։

Արաբեւիսրայէլեան չորրորդ պատերազմը անգամ մը եւս եկաւ հաստատելու թէ զէնքով կարելի չէր հեռացնել Իսրայէլացիները իրենց գրաւած արաբական հողերէն։ ՄԱԿը, մանաւանդ աշխարհի ճակատագիրը իրենց ձեռքին մէջ պահող մեծ պետութիւնները վեց տարուան ընթացքին ոչ մէկ վճռական միջոցի էին դիմեր ծանօթ բանաձեւի գործադրութիւնը պարտադրելու համար։

1973 Հոկտեմբեր 6ի պատերազմէն ետք է, որ Ուաշինկթըն եւ Մոսկուա իրար անցան՝ կողմերուն խօսք հասկցնելու եւ ի վերջոյ արդար ու տեւական խաղաղութիւն մը հաստատելու փորձեր կատարելու համար։

Դժբախտաբար չատ ուշ էր։ Զարիքը գործուեր էր արդէն։ Քարիւղ արտադրող արաբական պետութիւնները նախ որոշեցին քարիւղէ գրկել կարգ մը երկիրներ, որոնք բարեկամ էին Իսրայէլի։ Յետոյ բաժնեչափի վերածեցին քարիւղի յանձնումը ուրիշ երկիրներու, պակսեցնելով քանակը։

Քարիւղի քանակական նուազումին պատճառած տագնապը առաջին քայլն էր, որ մեծ իրարանցում առաջ բերաւ Եւրոպայի մինչեւ Ճափոն։ Քարիւղը անհրաժեշտ ու կենսական նախանիւթ մըն է արդի աշխարհի մէջ։ Առանց անոր կեանքը կանգ կ'առնէ քաղաքակիրթ երկիրներու մէջ։

Քանակի պեղչումին յաջորդեց գիներու բարձրացումը այն բոլոր նիւթերուն եւ առօրեայ գործառնութեանց, որոնք առաւել կամ նուազ չափով աղերս ունէին քարիւղին հետ։

Ապրուստի գիները յաւելում կրեցին մէկ օրէն միւսը։ Վառելանիւթի սղութիւնը իր անդրադարձն ունեցաւ երթեւեկի միջոցներուն, բնակարաններու ջեռուցումին, նոյնիսկ էլեկտրականութեան եւ ամէնօրեայ անհրաժեշտութիւն ներկայացնող բազմաթիւ առարկաներու գիներուն վրայ։

Ֆրանսա բաժնեչափի ենթակայ չեղաւ, իրեւ Արաբներու բարեկամ երկիր, նոյնիսկ քանի մը օր առաջ Սաուտական Արաբիոյ հետ համաձայնագիր մը ծրագրեց 20 տարուան ընթացքին ութ հարիւր միլիոն քոն քարիւղ ստանալու համար, փոխանակութեան գծով, ինչ որ խիստ չահաւոր գործառնութիւն մըն է։ Ուրեմն քարիւղը չէ, որ պիտի պակսի այս երկրին մէջ։ Սակայն անոր գինին բարձրացումը առաջին վայրկեանէն իսկ անդրադարձաւ հրաշնութեան սակին վրայ, ապրուստի անհրաժեշտ պահանջներու ողջ շարքին վրայ։

Նուազ է արդէն, երկու ուրիշներ ալ կը վիրաւորուին։ 18րդ թաղամասին մէջ, ժամը 17ին, նոր յարձակում մը, ուխտ ֆլօյտի դրամատունէն երեք գողեր կը յաջողին չորթել 20 հազար ֆրանք։

Գիշերն է որ աւելի ծանր դէպքեր պիտի պատահէին սակայն։ Ժամը 21ին, Փլաս տէ գ'Ապէս, կասկածելիները կը սկսին կրակ բանալ ոստիկաններու վրայ, որոնք դիրենք կը հետապնդէին, ու ծանրօրէն կը վիրաւորեն երկու ոստիկան եւ կը փախին գողցուած կառքով, տապալելով ոստիկանական պատնէշները։ Կառքը սակայն իր կարգին կը ճզմուի, ներսը՝ վիրաւորներ հիւանդանոց կը փոխադրուին։ Փիկալի մէկ ուրիչ փողոցը, երկու ոստիկան եւս վիրաւորուած են դանակի հարուածներով, մինչ առաուն կանուխ այս հոլտ–ըփներու չարքը սկսած էր Փլաս տէ Ֆէք, ուր դրամատուն մը վրայ յարձակում եղած էր։

Քանի մը տող

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ելմտական նախարարը յայտարարեց թէ մէկուկէս միլիառ տոլարի միջազգային փոխառութիւն մը հրապարակ կը դնէ եւ այս դրամը պիտի ծառայէ երեք ամսուան վառելանիւթի ներածումը վճարելու։

ՍԱՄՈՒԷԼ ԿՈՒՏՈՒԻՆ, հիմնադիրներէն մէկը Հոլիվուտի, մեռաւ առջի օր, 91 տարեկանին։ Ինք է որ հրապարակ հանած է հարիւրաւոր դերասաններ եւ ծրնունդ առած չարժանկարի հոլիվուտեան աշխարհին։

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐԻ քարիւղի մեծ զտարան մը փորձեցին օդը հանել չորս ահաբեկիչներ։ Ասոնք Ճափոնի ծայրայեղ ձախ «Կարմիր Բանակ» զաղտնի կազմակերպութեան կը պատկանին եւ ահաբեկչական գործողութիւնը կատարեցին Պաղեստինի Ազատագրական Ճակատի անունով։ Արդէն այս կազմակերպութիւնը պաշտօնապէս ստանձնեց պատասխանատուութիւնը։ Զորս ահաբեկիչները պայթուցիկներ զետեղեցին Փուլօ Պուքոմ կղզիի գտարանին մօտերը, սակայն ատոնք չպայթեցան։ Փախուստի դիմելով ահաբեկիչները պատանդներ վերցուցին եւ պահանջեցին, որ թոյլ տրուի իրենց հեռանալ Սինկափուրէն՝ դէպի արաբ երկիր մը։ Իշխանութիւնները ընդունեցան։

ՆԱԽԱԳԱՀ ՆԻՔՍԸՆ ամերիկեան Քոնկրէսին առջեւ ճառ մը խօսելով յայտարարեց, թէ երբեք պիտի չձգէ իր պաշտօնը. անդրադառնալով Ուաթըրկէյթի գայթակղութեան, նիքսըն դիտել տուաւ, թէ տարիէ մը ի վեր տեւող այս հարցը ժամանակն է, որ վերջ դնէ։

ԼԵՀ «ՍԹԵՓան Պաթօրի» ճամբորդական նաւուն 400 լեհ զբօսաշրջիկներէն 64 հոգի իրենց նաւը չվերադարձան։ Ասոնցմէ 25 հոգին քաղաքական ապաստան խնդրեցին Դաշնակցային Գերմանիայէն Համպուրկի մէջ։ Մնացեալները փախուստ տուին Օսլոյի եւ Քոփենհակի մէջ։

ՁԻՆԱՑԻՆԵՐԸ ազատ արձակեցին Հաբաւ. Վիէթնամի «մարինզ»ներ, որոնք դերի բռնուած էին Փարասէլի կղզիներէն մէկուն մէջ։ «Մարինզ»ները Սայկոն վերադարձան։ 48 պինուորներ եւս ազատ պիտի ձգուին։

ՕԴԱՆԱԻԱՑԻՆ ճամբորդութեանց սակերը հարիւրին 25 յաւելում պիտի կրեն, յայտարարեց Էր–Ֆրանսի տնօրէնը։

ԵԿԱՄՈՒՏՆԵՐՈՒ յայտարարութիւններու վերջին պայմանաժամն է Մարտ 4, փոխանակ Փետրուար 28ի։

ԵՐԲԵՄՆԻ ՇԻՔԱԿՕՆ ՓԱՐԻԶ ՓՈԽԱԴՐՈՒԱԾ

—0—

Օրէ օր, նոյնիսկ ժամէ ժամ, պինեալ յարձակումներն ու կողոպուտները իրարու կը յաջորդեն մայրաքաղաքին մէջ, ուր սարսափի մթնոլորտ մը սկսած է տիրել։

Հինգշաբթի օրուան մէջ միայն 4 պինեալ յարձակումներ մեծ իրարանցում առեղծած են ու նաեւ դժուեր պատճառած։

Քաղաքիս կեդրոնն իսկ է որ ուէսթերնի տեսարան մը պարզուած է Հինգշաբթի ժամը 14ին։ Պուրսի հրապարակին վրայ է, Քրետի տը լա Պուրսը, որ յարձակումի ենթարկուած է։ Զորս աւազակներ, Մերսեդէսով մը ժամանած են եւ առջճանակի սպառնալիքի տակ պահած դրամատան անձնակազմը եւ յաճախորդները։ Զեռք ձգած են 500 հազար ֆրանք դրամաթուղթ եւ մէկուկէս միլիոնի ճոյլ ոսկի։ Կը մնար հեռանալ։ Գործադրելով այսպանելի նոթաձեւութիւն մը, գողերը երեք պատանդ առած են եւ դրամատունէն դուրս ելած իրրեւ վահան բռնելով պատանդները։ Երբ իրենց կառքին կը մօտենան, կը հասնի ոստիկանակառք մը, ու կը սկսի նոր արար մը։ Գող ու պատանդ տեղաւորուած են իրենց կառքը, ճամբայ կ'ելլեն, իրենց կը հետեւի ոստիկանութեան կառքը։

Ամէն հազիւ ժամ մը առաջ էր որ չորս գողեր կը յարձակին Շաթիյոն – սու – Պանեէօ, դրամատուն մը վրայ եւ 40 հազար ֆրանք առնելով, կը պատրաստուին փախիլ բայց յաճախորդ մը ոստիկանութեան լուր տուած է։ Ոստիկանները կը հասնին, գողերէն մէկը կրակ կը բանայ, ոստիկանը կը հակազդէ ու գողը կը սպանուի տեղն ու տեղը։ Հրացանաձգութիւնը կը չարունակուի։ Գողերէն մէկը սպան –

ժեչա զանազան նիւթերու սղելուն տխուր հետանկարով։

Քարիւղի տագնապն է նոյնպէս, որ պատճառ դարձաւ ֆրանքի անկումին։ Նախարարական Խորհուրդը Ցունուար 19ին որոշելով ֆրանքին տատանումը, պայն ենթակայ կը դարձնէր խնդրանքի եւ մատուցումի ելեւէջներուն։ Պանք ոը Ֆրանսը այլեւս պարտաւոր պիտի չըլլայ միջամտելու՝ ֆրանքը որոշ սակի մը վրայ պահպանելու համար։

Հետեւանքն եղաւ ֆրանքի արժեզրկումը։

Ճիշդ է, որ արտածումները պիտի աւելնան, սակայն ներածումները չատ աւելի սուղ պիտի արժեն, պատճառ դառնալով ապրուստի գիներու ստիճանական բարձրացման։

1974ը դժուարին տարի մը պիտի ըլլայ աշխարհի, մասնաւորաբար Եւրոպայի համար։

Խաղաղութիւնը պիտի վերահաստատուի Մերձաւոր Արեւելքի մէջ, սակայն անտեսական տագնապը մեծապէս պիտի ճնշէ մարդկութեան վրայ։

Տխուր հեռանկար։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 25–28)

ՀԱՑԱՍՏԱՆԻ ՊԱՆԴՈԿՆԵՐԸ

Երեւան ունի եօթը մեծ եւ արդիական պանդոկներ, որոնցմէ ամէնէն մեծը երեք տարի առաջ կառուցուած «Անի»ն է, 15 յարկանի չէնք մը, որ նախատեսուած է 550 հոգիի համար. ասիկա կը պտնուի քաղաքին կեդրոնը։ Ցառաջիկայ տարի – ներուն նոր պանդոկներ ալ պիտի չինուին։ Հրապդան գետի ափին ուարտելու վրայ է 550 տեղ ունեցող 16 յարկանի «Դուին» պանդոկը, իսկ ճիշդ անոր դիմացը կառուցելու վրայ է աւելի փոքր պանդոկ մը։ Քաղաքին կեդրոնը երկու ուրիշ պանդոկներ ալ չահագործման պիտի յանձնուին։ Ասոնցմէ զատ մոթելի մը չինութեան աշխատանքները սկսած են արուեստական լիճին մօտերը։

Սեւանայ լիճին մօտերը վերջնանալու վրայ է չինութիւնը 220 տեղնոց մոթելի մը։ Այժմ լիճի ափին կայ միայն «Ախթամար» պանդոկը, ինչպէս նաեւ փոքր պանդոկ մը մօտակայ լեռնալանջերէն մէկուն վրայ։

×

ՊԱՐՈՅՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին առթիւ խումբ մը դրագէտներ բանաստեղծին ծննդավայրը այցելեցին եւ անոր դերեզմանին վրայ պսակ մը դրին՝ «Անմոռանալի Սեւակին՝ դրող ընկերներից» մակագրութեամբ։

Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Հր. Յովհաննիսեան, խօսելով Պարոյր Սեւակի դրական ժառանգութեան մասին, յայտարարեց, թէ ան մեծ հայրենասէր մը եղաւ. այս առթիւ ան ընդգծեց բանաստեղծին դերը վերջին տասնամեակներուն հայ դրական կեանքին մէջ։

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾ ԳԷՈՐԳ ԳՐԻԳ

Վրաստանի Գրողներու Միութեան ակումբին մէջ մեծարանքի երեկոյ մը տեղի ունեցաւ նուիրուած բանաստեղծ եւ մանկավարժ Գէորգ Գրիգի (Գրիգորեան), անոր ծննդեան 80ամեակին առթիւ։

Գէորգ Գրիգ կը բնակի Վրաստան եւ բազմաթիւ բանաստեղծական հատորներ լոյս ընծայած է։ Գրական գործունէութեան դուրընթաց ան երկար տարիներ զբաղած է նաեւ մանկավարժութեամբ, հայերէն եւ դրականութիւն դասաւանդելով Թիֆլիսի հայկական դպրոցներուն մէջ։

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ի ՄՐՑՈՒՄԸ

Սոչիի մէջ, ուր Արարատցիները մարզուելու գացած են, Երեւանի խումբը բարեկամական մրցում մը ունեցաւ Կրասնոդարի «Կուբան» խումբին հետ։ «Արարատ»ի մրցակից խումբը տիրապետեց դաշտին եւ առաջին կոչն ալ ինք արձանագրեց։ Կիսապաշտպան Ս. Պօղոսեան յաջողեցաւ կոլով մը հաւասար արդիւնքի հասցնել խաղը, որ այդ ձեւով ալ վերջացաւ։

«Արարատ» Փետրուար 2ին կը վերադառնայ Երեւան։

×

ԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ՄՈՐԹ ՄՈՒՇՏԱԿ

Կիրովականի կարի գործատունը այս տարի պիտի արտադրէ 30·000 մուշտակ՝ պատրաստուած արուեստական մորթէ։ Գործատունը արդէն արտադրած է աւելի քան 4·000 շրջազգեստ։

ԳՐ. ՏԱԹԵՒԱՑՈՒ ՏՆՏԵՍԱԳԻՏԱԿԱՆ ՀԱՅԵԱՑՔՆԵՐԸ

—0—

Հայաստանում, Թ.–ԺԴ. դարերում ստեղծուած բազմաբովանդակ գրականութեան մէջ ուրոյն տեղ ունի անտեսական երեւոյթների վերլուծութիւնը: Տնտեսագիտական մտքի պատմութեան համար առանձնապէս արժէքաւոր է Տաթեւի հռչակաւոր ուսուցչապետ, ականաւոր աստուածաբան – փիլիսոփայ, անտեսագէտ Գրիգոր Տաթեւացու (1346–1409) ծաւալուն գրական ժառանգութիւնը:

Տաթեւացին որպէս բնաւանտեսութեան դարաւոր ջրանի մտածող, ընդգծում էր ապրանքների սպառողական արժէքի անհրաժեշտութիւնը: Դրանք, ըստ մարդկանց պահանջմունքների կարեւորութեան, բաժանում էր երկու խմբի՝ առաջին ան – հրաժեշտութեան բարիքներ (կենսամիջոցներ) եւ պերճանքի առարկաներ (արծաթ, ոսկի, թանկագին քարեր եւայլն): Տաթեւացին նշում էր նաեւ, որ ոսկին եւ արծաթը, պերճանքի առարկաների նկատի ունենալուց բացի, ունեն նաեւ բոլոր ապրանքների հետ փոխանակուելու յատկութիւն, այսինքն հանդիսանում են ընդհանրական համարժէք:

Տաթեւացին գտնում էր, որ մարդիկ իրենց պահանջմունքները բաւարարելու համար պէտք է կազմակերպեն նկատի եւ հոգեւոր բարիքների արտադրութիւն, որովհետեւ «բնականից զուրկ ենք ամէն կարգի բարիքներից»: Մարմնական պահանջմունքները բաւարարելու համար մարդիկ կազմակերպում են նկատի բարիքների արտադրութիւն, իսկ հոգեկանի համար ստեղծում են կրօն եւ դպրութիւն: Աշխատանքային գործունէութիւնը Տաթեւացին համարում է բացառապէս մարդու բարեմասնութիւնը, որով նա տարբերւում է կենդանիներից:

Տաթեւացին ընդգծում է նաեւ մարդու աշխատանքի հասարակական բնոյթը, որը, ըստ հեղինակի, բխում է մարդու էութիւնից, «քանի որ մարդիկ ինքնաբաւ հակներ չեն, այլ ստեղծագործական աշխատանքի ընթացքում փոխադարձ օգնութեան կարիք ունեն»:

Մարդիկ միշտ «միմեանց օգնում են՝ չինարարութեան, դիւղատնտեսութեան, արհեստագործութեան եւ այլ բնագաւառներում»:

Եթէ կենդանու համար աշխատանքային գործունէութիւնը բնական անհրաժեշտութիւնից բխող հարկադրանք է, ապա մարդկային աշխատանքի մէջ Տաթեւացին տեսնում է նաեւ բարոյական ու սոցիալական տարրեր: Աշխատանքը գոյութեան պահպանման միջոց լինելուց բացի, կենսական անհրաժեշտութիւն եւ օրգանիզմի բնականոն զարգացման, ստեղծագործական ուժերի ծաղկման պրոցես է առհասարակ: «Անգործ մարդը մշտապէս մարմնով ծանրանում է եւ թուլանում, կորցնում է առողջութիւնը»: «Անգործութիւնը բոլոր չարիքների եւ մեղսագործութիւնների մայրն է», չարունակում է հեղինակը եւ ազնիւ մարդու կերպարը մարմնաւորող աշխատաւորին հակադրում է պոլոտաբոյծ մարդկանց, որոնք ամէն կարգի չարիքների պատճառն են դառնում: Աչխատասիրութիւնը մարդու բնածին, նրա էութիւնից անբաժան յատկութիւն է:

*Զարգացած ֆէոդալիզմի ժամանակաշրջանում, անտեսական գործարքների եւ փոխանակային յարաբերութիւնների ու – սումնասիրութիւնը դառնում է առանձնահերթ անհրաժեշտութիւն: Արդարացի փոխանակութեան եւ արդարացի գների հարցին Տաթեւացին մօտենում է բազմակողմանիօրէն: Նրան յայտնի է, որ անտեսական գործառնութիւնները չափակցելի են եւ արտայայտւում են որոշակի չափա – միաւորներով: Բայց մի շարք դէպքերում անտեսական գործարքների չափակցութեան համար հարկ է լինում օգտագործել դին, արժէք, հասարակական նիհ (սակագին): «Արդարութիւնը պահանջում է, որ մարդիկ ապրանքները ոչ դնից բարձր վաճառեն եւ ոչ ցածը գնով առնեն, այլ՝ ըստ արժէքի»: Այսպիսով, փոխանակային գործարքների ժամանակ ծանրութեան եւ երկարութեան չափա – միաւորները պահպանում են ապրանքների քանակային որոշակիութեան հետ կապուած օրինականութիւնը, իսկ արժէքային յարաբերութիւնները արտայայտւում են արդէն գին, արժէք, նիհ չափա – միաւորների միջոցով: Ապրանքների գնի ու արժէքի փոխյարաբերութեան մասին որոշ դատողութիւններ յայտնել է նաեւ Տաթեւացին փորձում է պարզել, թէ ինչ պայմաններում բարձր գինը կարող է արդարացի լինել, որով եւ մօտենում է ապրանքի արժէքային մեծութեանը: Ապրանքի գնի մակարդակը կախուած է մի քանի հանգամանքներից. «Նախ, եթէ պատրաստուած է թանկարժէք նիւթից», այսինքն՝ գնի մակարդակը կախման մէջ է դրւում արժէքի հիմնական տարր կապող հումքից: Այնուհետեւ, ապրանքների գների մակարդակը կախուած է նաեւ տեղից եւ ժամանակից, որը կարելի է մեկնաբանել երկու առումով: Այդ կարգի փոխհարաբերութիւնները կարող են լինել չափական կոնիւնտուրային կամ ապրանքների արտադրութեան տարրեր պայմանների արդիւնք: Առաջին բացատրութիւնը անվերապահօրէն մերժւում են Տաթեւացու հետեւեալ տողերով. «Երբ մեծ պահանջի դէպքում ապրանքը թանկ արժէքից աւելի գնով է վաճառւում... ապա առացած շահոյթը անարդար է»: Հետեւաբար, ապրանքի արժէքի տատանումները չեն կարող պայմանաւորուած լինել առաջարկի ու պահանջարկի յարաբերութեամբ: Այս հարցում Տաթեւացին առաջ է անցնում Մխիթար Գօշից, որը ապրանքների գների մակարդակը որոշող այլ գործօն չէր տեսնում, բացի չուկայում ապրանքների քանակի առկայութիւնից: Ինչպէս պարզւում է, Տաթեւացին բոլոր դէպքերում ապրանքների չուկայական գների հիմքը համարում է արժէքը, կամ «հասարակական նիհը»: Նա չի տալիս արժէքի բովանդակութեան որոշակի մեկնաբանութիւն, բայց արժէքի ու գնի նրա բացատրութիւնները, անշուշտ, հայ անտեսագիտական մտքի զարգացման նշանաւոր քայլերից են:

Գրիգոր Տաթեւացու աշխատութիւններում արժէքաւոր դատողութիւններ կան նաեւ աշխատանքի հասարակական բնոյթի եւ ժամանակի եւ անտեսութեան ճիւղերի պատկերման մասին: Աշխատանքի հասարակական բաժանման անհրաժեշտութիւնը, ըստ Տաթեւացու, պայմանաւորուած է մարդկանց ունակութիւնների տարմատ – նափակութեամբ: Մարդու բազմապիսի պահանջմունքների բաւարարման համար ստեղծւում են հոգեւոր եւ նիւթական բարիքների արտադրութեան ճիւղեր, որոնց կարեւորութիւնը որոշւում է նրանց օգտակարութեան աստիճանով: Հեղինակը հանդգնամտօրէն է լուսաբանում նիւթական բարիքների կարեւորութեան հետ կապուած խնդիրները: Նա տեսնում է, որ նիւթական բարիքների մեծ մասը ստեղծւում է վիւղատնտեսութեան մէջ, որը եւ համարում է ամէնից օգտակար, առաջնակարգ զբաղմունք:

Եթէ մարդկանց զբաղմունքի ճիւղերից լաւագոյնը գիւղատնտեսութիւնն է, ապա վատթարագոյնը վաչխատութիւնն է, որովհետեւ վաչխատուն իր եկամուտը ստանում է «բնութեամբ եւ զրկելով»: Տնտեսի բնոյթը Տաթեւացուն անհատկանալի է: Չնայած դրան, նա լաւ է լուսաբանել վաչխատական կապիտալի քայքայիչ դերը: Վաչխատուները «տպրուկի պէս ծծում են աղքատների արիւնը» եւ քայքայում նրանց խղճուկ անտեսութիւնը:

Ցոյց տալով արհեստների հասարակական դերը եւ նշանակութիւնը, Տաթեւացին ընդգծում է նաեւ դրանց՝ որպէս արդար վաստակի աղբիւրի, կարեւորութիւնը. «Եթէ երեխան արհեստ չսորվի՝ կարող է գող լինել, աւազակ, ապստութիւն գործել»:

Առեւտուրի անհրաժեշտութիւնը բխում է աշխատանքի հասարակական բաժանումից: Տնտեսութեան տարբեր ճիւղերում արտադրուող ապրանքները փոխանակութեան միջոցով են բաւարարում մարդկանց բազմապիսի պահանջմունքները: Առեւտուրը բարի է, երբ «մի իր փոխանակում է մէկ ուրիշ իրի հետ», կամ մի բնակավայրից (դիւղից) փոխադրւում է մի ուրիշ վայր (քաղաք), այսինքն՝ փոխանակւում են գիւղատնտեսութեան եւ արհեստագործութեան արդիւնքները: Բայց փոխանակութեան զարգացման ընթացքում առաջ է գալիս առեւտրականների յատուկ դաս, որը այդ օգտակար գործի կատարման ընթացքում, յանուն իր շահոյթի, զբաղւում է նաեւ խարէութեամբ: Ի դուր կը ջանամ իրենց հասկնալ թէ ես Պանքան մտնող հերոս մը չեմ, թէ արժանի չեմ այդ ցոյցերուն:

Ո՞վ մտիկ կ՚ընէ: Ճարահատ կը սոխարուխմ կէս ժամու չափ ընդունիլ Պանքան մտնող հերոսի դերը:

Դաշնակցականները իրենց ճամբան պիտի չարունակեն մինչեւ Մարսէյլ, ուրկից պիտի ղրկուին Հարաւային Ամերիկա, չեմ դիտեր ի՛նչ արտաւոյ կարզադրութեամբ մը:

Շոգենաւը տակաւին քանի մը ժամ պիտի մնայ Բիրէյի նաւահանգիստը, ուսկից Հայերը կը խմբուին օրուան հերոսներուն չուրջը անվերջանալի հարցումներ ուղղելով իրենց:

Ես չոգենաւէն կ՚ելլեմ Իտալացիի մը հետ, զոր չոգենաւի մէջ ճանչցած էի եւ որ ծանօթ ըլլալով Ամէնքի՝ պղնուարոյ յանձն առաւ զիս առաջնորդել:

Այդ մարդը իտալական թերթի մը թղթակիցն էր, որ նախ Ամէնք գալէ ու հոն քանի մը ամիս անցընելէ ետքը «Ժիռոնա» չոգենաւով Պոլիս եկած էր ճիշդ Պանքայի ցոյցին օրը եւ ոտքը Պոլսոյ ցամաքը չդնելով՝ վերադարձած էր Յունաստան:

Մեսին չոգեկառք նստեցանք ու պատինք Ամէնք, որ Բիրէյէն հազիւ կէս ժամ հեռաւորութիւն ունի:

(Շար. – 27)

ԽՈՐԷՆ ԳԱԲՐԻԿԵԱՆ, ՀՄՈՒՏ ՊԱՏՄԱԲԱՆ

—0—

Տարի մը առաջ մեզմէ բաժնուեցաւ առյաւէտ, իր ծանօթներէն սիրուած եւ մեծարանաւոր յարգուած Խորէն Գաբրիկեան: Սկիզբը դինք կը տեսնէինք ամառ ամառ Պիքֆայայի մեր վանքին մէջ: Կաթողիկոսարանի հովոցէն կուգար հանդարտ քայլերով, խոհուն դէմքով, հեռուն խոցդարկող իր աչքերով ու կը նստէր բազմոցին մէկ անկիւնը ու կարծես կը բանար դարերու պատմութեան էջերը ու պանդուխտ կարզացողի մը ճշդութեամբ ու վստահօրէն կը պատմէր անցած դէպքերու եւ դէմքերու մասին: Իր խօսքերու վերջակէտը կը լեցնէր ծխելին ընդերքին մուխը հատաքելով ու դուրայ դուրայ օդին տալով:

Հաճելի էր մտիկ ընել դինքը:

Աւելի մօտէն ճանչցայ դինք երբ Սէն Ժոզէֆ համալսարանի Հայագիտական կաճառի պատմութեան դասախօսը եղաւ: Յաճախ կը հանդիպէինք իրարու եւ պատմութեան եւ աշակերտներու մասին զրոյցներ կը փոխանակէինք:

Երբ աշակերտներուն կը հարցնէի իր մասին, անոնք հիացմամբ կը վկայէին թէ աշխարհի, բայց մանաւանդ հայ ազգի պատմութեան չռեմարան մըն էր: Միայն պաղ կը դանէին իր դասախօսելու ձեւը:

— Տղաք, 80 տարեկան մարդ մըն է Գաբրիկեան եւ դուք չափահաս ուսանողներ, ձեզի համար էականը այսպիսի նշմարտ պատմաբան մը ուսուցիչ ունենալու բախտաւորութիւնն է:

Եւ իսկապէս չտեսերու օգտակար եղա-

Գրիգոր Տաթեւացու տեղը եւ դերը միջնադարեան անտեսագիտութեան զարգացման պատմութեան մէջ մեծ է եւ՛ անտեսական երեւոյթների ընդգրկման ծաւալի, եւ՛ դրանց վերլուծութեան խորութեան տեսակէտից: Այդ երեւոյթների ուսումնասիրութեան բնագաւառում Տաթեւացու հետեւութիւնները իրաւունք են տալիս նրան դասուելու միջնադարեան անտեսագիտական մտքի խոշորագոյն դէմքերի շարքը:

Ն. ԹՈՎՄԱՍԵԱՆ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գանարիսի հայբենիքը...:

Կարմիր լոյսեր կը պլպլային Բոսրայի բլրակներուն վրայ:

Դաշնակցականները ոգեւորուած զբաղթ կ՚երգէին դինի խմելով:

Զորս օր առաջուան արիւնալի տեսարանները կը վերանորոգուին յիշողութեանս մէջ, երբ կը նայիմ Բիւոսի լոյսերուն:

1822 Ապրիլին էր որ Քարթան փոչան հասաւ Բիւոս՝ քառասունհինգ նաւով ու եօթը հազար մարդով եւ դիչերանոց ոմբակոծեց քաղաքը ու բնակիչները ջարդել տուաւ: Անդէն Բիւոսցիներն ալ մենէ վար չմնացին ջարդուելու մասին եւ ոչխարի պէս մորթուեցան: Երեք օր անընդհատ ջարդը տեւեց, քանիերեք հազար հոգի կորան եւ քառասուն հազար ալ Եգիպտոս տարուեցան՝ իբր զերի ծախուելու համար:

Եւ սակայն եթէ Բիւոս ջարդուեցաւ, Բոսրա, իր փոքրիկ քոյրը, դիմադրեց եւ Գանարիս, յոյն յեղափոխութեան հերոսներէն մին, որ Բոսրա կղզիէն էր, մեծամեծ վնասներ հասցուց Թրքական նաւատորմին:

Նոյն միջոցին Դաշնակցականները կ՚երգեն.

«Զար բռնակալը Հայոց կեղեքիչ,
Վախէն պահուեցաւ ոսկի գահուն տակ,
Խուլ Եւրոպայի թնդաց մէկ դահլիճ,
Հայը սարսռեցաւ, կարմրեցաւ Հնչակ»:

Այն ատեն Դաշնակցականները Հնչակեան երգեր կ՚երգէին եւ փոխադարձաբար. երանելի՛ ժամանակ:

Բայց չեմ դիտեր ինչո՞ւ այդ երգը անհարկի, պոռոտախօս կը թուի ինծի այդ ջուրերուն մէջ ու խրխիս կ՚ինկնեմ:

Հետեւեալ առաւօտ, Երկուշաբթի, «Ժիռոնա» կը մտնէ յունական ջուրերը:

Պայծառ առաւօտ մըն է եւ կայտառ ու զուարթ հոլ մը կը փչէ ծովին վրայ: Ատտիկէի առջեւն ենք, Սունիոնի հրուանդանին դիմաց՝ ուր կ՚երեւայ Ամենասի տաճարը: Ահա՛ Եղինէ, Սալամին ու գոմաքին վրայ, հեռուն, արեւին ճառագայթներուն տակ լուսաչող՝ Պարթենոնը:

Շոգենաւը վեհափառօրէն կը յառաջանայ ու կը մտնէ Բիրէյի նաւահանգիստը:

Պանքայի ցոյցին դէպքին լուրը արդէն հասած է Ամէնք ու թերթերը երկարօրէն ու չափազանցօրէն, ինչ որ յոյն թերթերու զրութիւնն է, պատմած են ամէն բան:

Գիտեն թէ «Ժիռոնա»ի մէջ կը գտնուին Պանքան մտնողները:

Ամէնքի ու Բիրէյի ամբողջ Հայերը, մեծ մասամբ փախստական յեղափոխական – ներ, նաւակներու մէջ լեցուած կը չրջապատեն «Ժիռոնա»ը, բայց տակաւին հաղորդակցութեան հրաման առած չըլլալով չոգենաւը, չեն կրնար վեր ելլել:

Դաշնակցականները ու ես, քով քովի չարուած ենք կամուրջին վրայ:

Վարը, նաւակներուն մէջէն խակոյն կը ճանչնան Արմէն Գարօն, որ ցոյցէն քիչ առաջ Ամէնք եկած ու քանի մը չարաթ մնացած էր: Վարէն կեցցէներն ու ծափահարութիւնները ծայր կուտան:

Ճանկարծ մէկ երկու հոգի զիս ալ կը ճանչնան եւ ահա նաւակներուն մէջէն բերնէ բերան լուր կը տարածուի թէ Պանքան մտնողներէն մէկն ալ Օտեանն է:

Երբ գործողութիւնները կ՚աւարտին, քարանթինայի դեղին դրօշը վար կ՚իջեցնեն կայմին վրայէն եւ ելնարանները կ՚երկարեն դէպի ծով: Հայերը խելայեղ վազքով մը կը խուժեն չոգենաւ ու վրանիս նետուելով կը սկսին մեղի փաթթուիլ ու համբուրել, խառնիճաղանճ ողջոյններ բառնալով:

իր բազմահմուտ դիտումներով եւ անկողմնակալ տեսութիւններով:

Անցան հինգ տարիներ ու մխիթարեան ժարեցանք մեր ուսուցչական պաշտօնէն այլազան պատճառներով: Ինք կ'ապրէր Անթիլիասի վանքին տաք բոյնին մէջ, շրջապատուած իր նախկին սաներով եւ յարգուած ամէնքէն:

Օր մըն ալ իմացայ որ ծանր անհան – դիտութիւն մը անցուցած էր: Որպէս բարեկամ աճապարեցի այցելել իրեն:

Արդէն տարիներու բեռը վերջերս կը ճնշէր վրան, սակայն այս անգամ չատ լնկած գտայ զինք: Այդ առթիւ պատմեցի իրեն որ մենք նոր վանք մը չուներ էինք թաւուտայի բարձունքին եւ այժմ Պիք – ֆայան թողած, հոն կը բնակէինք:

— Լսեցի, լսեցի այս մասին: Անպայ – ման պիտի գամ այցելելու Մխիթարեան նոր վանքը եւ պիտի ընեմ սրտաբուխ նուէր մըն ալ:

— Մենք ձեզի պէս ուսուցիչ մը ոչինչ կ'ակնկալենք, պատասխանեցի, միայն ձեր այցը, մեծ պատիւ է մեզի համար:

Արդարեւ քանի մը օր ետք հեռաձայն մը եկաւ Անթիլիասի վանքէն թէ քիչ յետոյ Գարիկեան մեզի պիտի գար:

Եկաւ: Այցելեց վանքին զանազան բա – ժանմունքները: Ուրախութեան եւ հիա – յումի արտայայտութիւններ ունեցաւ եւ ջերմօրէն չնորհաւորեց նոր վանքին դիր – քը, տեսարանները եւ չինուածքի ճոխու – թիւնը եւ տպնուական պիծերը:

Արդէն ծօտ էր ճաշի ժամը: Միասին վար իջանք եւ ճաշարանը լեցուեցաւ փոք – րիկ ժառանգաւորներով:

Օրհնութեան աղօթքէն վերջ քանի մը խօսք ըսի տղոց թէ Գարիկեան Մխիթար – եան նախկին սան մըն է, մեծ պատմա – գէտ եւ հայբենասէր: Դուք ալ օր մը իրեն նման աշակերտներ պիտի ունենանք:

Տղաքը որոտընդոստ ծափերով ողջու – նեցին պատուական հիւրը: Ապա երկու խօսք ուղղեցի Գարիկեանին ու չնորհա – կալ եղայ որ մեզ պատուած էր իր ներ – կայութեամբ:

Այս 82ամեայ վաստակաւոր հայ մշա – կը յուզուեցաւ, աչքերը լեցուեցան, կո – կորդը սեղմուեցաւ եւ այդ զգացումնե – րով խօսեցաւ տղոց.

— Տղաք, դուք Մխիթար Աբբահօր փոքրիկ զաւակներն էք: Այդ մեծ սուրբը եւ ատենի մեծ Հայը ձեր կեանքի ուղե – ցոյցը թող ըլլայ: Քալեցէք անոր հետէն եւ պիտի հասնիք արդութեան ու պիտու – թեան գագաթներուն: Ես միշտ հպարտ եմ Մխիթարեան աշակերտ ըլլալուս, իսկ դուք Մխիթարեան հայրեր պիտի ըլլաք:

Դարձեալ ծափեր ու ժպիտներ աշակեր – տութեան կողմէ:

Ճաշէն հետք չրջան մը ըրինք պարտէզ – ներուն մէջ եւ անտառի եղերքին: Փափա – քեցաւ առանձին խօսիլ հետս:

Տեսչական առանձնասենեակ: Յանկարծ մէջտեղ հանեց ձեռքի պայուսակ մը, ու – ռած փորով: Բացաւ զայն ու թղթատրամ – ներու քանի մը ծրարներ հանելով բաւա. — Այս դրամները իմ վերջին տարեթուիս է Հայկական Ամպիոնի: Կը փափաքիմ նուիրել այն հաստատութեան, որ իմ մա – նուկ օրերուս մատուռը ու բարոյական կրթութիւնս ապահովեց: Ոչինչ բան մըն է, բայց սրտաբուխ ըլլալուն, կը յուսամ թէ հաճելի կ'անցնի:

— Մենք ձեզմէ ոչինչ կ'ակնկալէինք, բայց քանի որ սրտանց կուտաք, մենք այս նուէրը պիտի յատկացնենք տղոց սերտարանի գրասեղաններուն:

Եւ արդարեւ այդ յատկացումը կատա – րեցինք եւ ամէն անգամ գրասեղանները տեսնելուս կը յիշեմ Գաբիկեանի վերջին այցը մեր վանքին:

Քանի մը ամիս վերջ իմացանք իր ա – ռողջական վիճակին փլուզումը: Ապունիէ փոխադրութիւնը կազդուրուելու համար եւ ապա մահը:

Թաղման կարգը եղաւ չատ յուզիչ: Պա – չարուած էր իր ամէնօրեայ սիրելի ան – ձերէն. կաթողիկոսէն մինչեւ վերջին ժառանգաւորը: Կը տիրէր հաճելի պար – զութիւն եւ վեհապանծ լրջութիւն. վայել իրեն պէս պարզ ու լուրջ մարդու մը վեր – ջին ողջոյնին:

Այսպէս չիջեցաւ այն ճրագը, որ երկար տարիներ լուսաւորած էր հայ նոր սե – րունդը, եկեղեցական կարգերու պատ – րաստուող պատանիներ ու երիտասարդ – ներ, բազմաթիւ ուսանողներ եւ ուսանո – ղուհիներ եւ մանաւանդ հայ ժողովուրդի զաւակները:

Իր թողած կտակն ալ իր լրջութեան ու հայ մշակոյթի նուիրումին մէկ խորհրդա – նիշը կրնայ համարուիլ: Ամբողջ կեան – քին մէջ չահածը կը կտակէր իր ընտա – նիքին՝ կաթողիկոսարանին, որպէսզի ա – նով հոգացուէին իր զաւակները, այսինքն իր թողած գործերու հրատարակութիւնը:

Վանական ըլլալիք անձ մըն էր, որ ապ – րեցաւ աշխարհի մէջ բայց գործեց վա – նականի ապրումով ու ձեւով:

Դուն անդին զացիր, սիրելի Գարիկեան, միանալու մեր նախնիքներու փառաւոր կարաւանին, բայց դեռ մեր մէջն ալ ես, եռեւեռդ ձգած դիտաւորի փայլուն ճա – ռագայթովդ:

Այս քանի մը տողերը ընդունէ, որպէս անթառամ ծաղիկներու փունջ մը, զոր – ուած քու դամբանիդ վրայ քու դասախա – րակներուդ սերունդէն, Մխիթարեան հօր մը կողմէ, որ քեզ կը սիրէր ու կը յար – գէր:

Հ. ԱՒԵՏԻՔ Վ. ԹԱՒԱԹԻՆԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ՅՈՒՇԻ ԵՐԵԿՈՅ

ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ՎԻՔԹՈՐ ԿԱՐՏՈՆԻ

—o—

Ալֆորվիլի Հայկական Հիմնարկութիւ – նը, զրագէտ Վիքթոր Կարտոնի (Վահրամ Կաքաւեան) մահուան տարելիցին առթիւ, անոր նուիրուած յուշի երեկոյ մը կազ – մակերպեց իր սրահին մէջ, Շաբաթ, Յունուար 26ին:

Արման Նշանեան երեկոյթին բացումը կատարելով յիշեցուց, թէ տարի մը ա – ռաջ այս օրերուն մեզմէ անդարձ բաժ – նուեցաւ Վիքթոր Կարտոն, որ իր աշխա – տութիւններով ձգտեցաւ վկայակոչել Հայոց ժամանակակից պատմութեան մէկ չրջանը՝ կեանքի կոչելով իր մանկու – թեան, պատանեկութեան տարիները Վա – նի մէջ: Ապա գոհունակութեամբ նկա – տեց, որ երեկոյթին ներկայ է կոկիկ հա – տարակութիւն մը. ներկաներուն մէջ են օրուան բանախօսներէն պատ Տիկին Կար – տոն, երեսփոխան – քաղաքապետ Ֆրան – չեսքի, Կրեկուար Ալան, Փրոֆ. Լ. Ֆորեսթիէ եւ ուրիշներ:

Ապա պատառի վրայ ցուցադրուեցաւ Ֆրանսական հեռատեսիլի կարճ ժապա – ւէն մը, ուր Փիէր Տէկրօի հարցազրոյց մը կ'ունենայ ողբացեալ գրագէտին հետ՝ անոր «Լը վէր սոլէյ ոը լա վի» հատորին հրատարակութեան առթիւ: Ժապաւէնը առիթ ընծայեց ներկաներուն՝ ծանօթա – նալու Վ. Կարտոնի միտքերուն՝ իր գրա – կան գործին կապակցութեամբ:

Առաջին բանախօսը՝ Փրոֆ. Արփիար – եան, չուրջ մէկ ժամ խօսեցաւ: Ան՝ բա – նախօսութենէ աւելի «դասընթացք» մըն է, զոր կատարեց՝ երկար եւ ճապաղ ըն – թացքով: Փրոֆեսէօրին տաղտկալի «դա – սընթացքը» վերջ գտաւ, երբ Ա. Նշան – եան հարկադրուեցաւ, ի գոհունակութիւն ունկնդիրներուն, սրամիտ միջամուխ – թեամբ մը, հրաւիրելու փրոֆեսէօրը, որ այլեւս վերջակէտը դնէ:

Ներկաներէն Փրոֆ. Լուի Ֆորեսթիէ հրաւիրուեցաւ իր կարծիքը յայտնելու Վ. Կարտոնի աշխատութիւններուն մասին: Կարճ վերլուծումով մը փրոֆեսէօրը «կենդանի պատմութիւն» որակեց Կար – տոնի յայտնի գործերէն ալ. այդ պատմութիւնը ան ներկայացուց ան – կեղծութեամբ, բարեխուն սիրտով եւ, ապահովաբար այս է պատճառը, որ ա – նոր նկարագրածն ու պատկերացուցածը ոչ միայն ժողովուրդի մը, այլեւ բոլորիս պատմութիւնը կը դառնայ: Ան մանուկ հոգիով եւ տարեցի մը իմաստութեամբ անդրադարձաւ իր անցեալի օրերուն՝ պարզ ու զգաւիչ ոճով եւ հաղորդական չունչով:

Ժան–Ժաք Ասլանեան առոյգ կէտոյթով երեք հատուածներ կարդաց Կարտոնի աշ – խատութիւններէն: Ընտրուած էջերը պատկերալից էին Կարտոնի զբչին կարող մը առանձնայատկութիւնները ճանչնալու համար:

Փրոֆ. Ռէյմոն Արոն ծանօթութիւններ

Հայ Արիւներու Միութեան

ԼԻՈՆԻ ՇՐՋԱՆԸ

Լիոնի սկաուտական խումբը որ աւելի քան երկու տարիէ ի վեր հիմնուած է, և ունեցած յարատեւ գործունէութիւն մը, Յունուար 6էն ի վեր մաս կը կազմէ Հայ Արիներու Միութեան իբր «Հայ Արիներու Միութեան Լիոնի շրջան»:

Անցեալ Նոյեմբերին Լիոնի սկաուտնե – րուն վարիչները, առաջնորդութեամբ Ա – ւետիս Տօնապետեանի, Փարիզ եկան եւ երկու օրուան ընթացքին եղբայրական ջերմ մթնոլորտի մը մէջ, օրինական հի – մերը դրին իրենց միացման:

Ներկայիս Լիոնի մէջ կան 25 Արիներ եւ Գայլիկներ. ունին նուիրեալ խմբա – պետներ եւ խմբապետուհիներ, եւ չա – բաթական արշաւներով ու հաւաքոյթնե – րով կը կիսարկեն սկաուտական յայտա – դիրը, յօդուտ հայ աղջիկներու եւ տղոց:

Հայ Արիներու Միութեան միանալով Լիոնի Արիներուն ապագայ գործունէու – թիւնը աւելի պիտի ընդարձակուի, ազ – գային եւ միջազգային սկաուտական կեանքին մէջ:

Բոլորս ալ ուրախ ենք այս միութեան առթիւ եւ վստահ ենք թէ Լիոնի Արիները պիտի ծաղկին եւ յառաջդիմեն, նոր ուժ եւ նոր հմայք բերելով Հայ Արիներու Միութեան:

Գ. Մ.

եւ կապեր ունեցած է Կարտոնի հետ: Իր ստացած ապատուրութիւնն այն եղած է, թէ Կարտոն «քաղաքական կիրք» ունեցող անհատականութիւն մըն էր, կիրք մը, որ տարածուեցաւ հայ իրականութեան վրայ, մանաւանդաչէս սփիւռքի հայ կեանքին տուընչութեամբ: Փրոֆեսէօրը ապա ծանօթացած է անոր իր գիրքերով: Հմայիչ անկեղծութիւն մը կը ցոլայ այդ գիրքերուն էջերէն, ուր կան քանի մը ան – մոռանալի տպաւորներ: Կարտոն ճաշակած է անարդարութիւնը իր մանկութեան իսկ օրերուն, սակայն այս իրողութիւնը դինք չէ դարձուցած յոռետես կեանքին եւ մարդկութեան հանդէպ, ընդհակառակն՝ յուսատու դիծ մը միշտ նշմարելի է իր աշխատութիւններուն մէջ: Փրոֆեսէօրը եզրակացուց իր խօսքը ըսելով, թէ Կար – տոն պայքարեցաւ անարդարութեան դէմ:

Ապա, պատառին վրայ ցուցադրուե – ցան Կարտոնի գծած վեց նկարները, ո – րոնց «նիւթ»ին եւ արուեստին մեկնաբա – նութիւնը կատարեց նկարիչ Գառզու, հատուածելով, որ Կարտոն նկարիչի ան – վիճելի չնորհներ ալ ունէր:

Երեկոյթին փակումէն եւ Գառզու ստորագրեց Վ. Կարտոնի վերջին դիրքը, որուն կողքի նկարը ինք յօրինած է:

ՇՐՋ. ԹՂԹԱԿԻՑ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (52)

ՌՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

2·

Մուլաթի պէս թուխ էր նա ու կատուի պէս ճկուն, չնայելով իր կարողութեանը· եւ ամբողջ իր արտաքինը արտասովոր կերպով սեւ էակուարն էր յիշեցնում:

Սրի հարուածից մնացած երկար ու ծուռ սպին սարսափելի կերպով տգեղա – ցրել էր նրա ճակատն ու ձախ այտը: Եւ Ջեմման նկատել էր արդէն, որ ամէն կակազելիս նրա դէմքի այդ մասը ջղայ – նօրէն կծկւում էր: Առանց այդ թերու – թիւնների նա դեղեցիկ պիտի լինէր, թէեւ դէմքին ոչինչ չկար հրապուրիչ:

Ռիվարեցը խօսել սկսեց նոյն դուսպ կակորդային ձայնով: «Այսպէս էր խո – սելու էակուարը, եթէ խօսել կարողանար ու լաւ տրամադրութեան մէջ լինէր», մը – տածեց Ջեմման աճող դժգոհութեամբ:

— Ինձ ասել են, որ դուք հետաքրքրո – ւմ էք արմատական մամուլով: Գրո՞ւմ էք լրագրերում:

— Շատ քիչ: Ժամանակ չունեմ:

— Ա՛հ, այո, ի հարկէ: Տիկին Գրասախ – նիի խօսքերից ենթադրեցի, որ դուք ա – ւելի լուրջ գործերով էք զբաղուած:

Ջեմման թեթեւ բարձրացրեց յօնքերը: Տիկին Գրասախինին, անշուշտ, յիմարաբար չատ բան էր դուրս տուել այդ լպրծուն էակուարին, որ սկսում էր խիստ ան – դուրեկան դառնալ Ջեմմայի աչքում:

— Իսկապէս, որ ես չատ զբաղուած եմ, — պատասխանեց չոր· — միայն տիկին Գրասախինին չափազանցել է իմ զբաղում – ներիս նշանակութիւնը: Ներանք մեծ մա – սով չնչին տեսակի բաներ են:

— Դէ՛, ի հարկէ, ամէն մարդու տըր – ուած չէ իր ժամանակը անցկացնել ի – տալիայի լախտը ողբալով: Կարծում եմ, որ մեր այսօրուան տանտիրոջ ու իր կնոջ դրացութիւնը ամէնքին էլ չնչին դար – ձրնելու՝ դոնէ ինքնապաշտպանութեան դգացումից: Գիտեմ՝ ինչ էք ասելու, եւ բացարձակապէս իրաւունք ունէք· միայն նրանք երկուսն էլ չատ են ծիծաղելի լ – րենց հայրենասիրութեամբ: Ա՛խ, արդէն դնո՞ւմ էք· այնպէս ախորժելի է այստեղ:

— Վերադառնալու եմ դահլիճ: Դա իմ պլխի ծածկո՞ւյթն է: Շնորհակալ եմ: — Ռիվարեցը վերցրել էր ծածկոյթը, տուել ու այժմ կանդնել էր Ջեմմայի առաջ՝ լայն աչքերը յառած նրան, կապոյտ ու անմեղ, կարծես դեռատիին մի զոյգ յուշ – ծաղիկ:

— Գիտեմ, որ բարկացաք, — ասաց նա ղղջումի չեշտով, — այդ ներկած մոմէ տիկնիկը ծաղրելուս համար: Բայց ի՞նչ կարող էի անել:

— Եթէ ինձ էք հարցնում, կ'ասեմ ձեզ, որ փոքրոդի, նոյնիսկ ամօթ բան եմ հա – մարում մատուռապէս մեղնից ցած եղող մարդկանց վրայ ծիծաղելը, այդ նոյնն է, թէ մենք ծաղրէինք հաշմանդամի կամ…

Ռիվարեցը յանկարծ չունչը բռնեց ու ետ քաշուեց՝ ցաւը ղէմքին, մի աչք գոցեց իր հաչմ ձեռքին ու կաղ ոտքին: Սակայն խոհոյն զսպեց իրեն ու խնդաց:

— Այդ համեմատութիւնն այնքան էլ ճիշդ չէ, տիկին: Մենք՝ հաշմանդամ – ներս, մեր թերութիւնը չենք բերում ու մարդոց աչքը կոխում, ինչպէս այդ կինը՝ իր յիմարութիւնը: Յամենայն դէպս, հա – ճեցէք համաձայնելու, որ խօսքով ծաղրու – ուելն այնքան անախորժ է, որքան եւ ծամռուած մէջքը: Թոյլ տուէք թեւս առաջարկեմ ձեզ, այդտեղ մի սանդուխ կայ:

Ջեմման անխօս մտաւ ներս: Այդ մար – դու անսպասելի դիւրազգացութիւնը բո – լորովին չփոթել էր նրան:

Հէնց որ բացեց մեծ դահլիճի դուռը, նկատեց խոհոյն, որ իր բացակայութեանը մի ինչ–որ անսովոր բան էր դարձել Տղա – մարդկանց մեծ մասը բարկացկոտ տեսք ունէին, իսկ կանայք վառուող այտերով ու չինծու հանդարտութեամբ հաւաքուել էին բոլորը միասին սենեակի անկիւնը: Տանտէրը հպիւս զսպուած կատաղու – թեամբ ուղղում էր ակնոցները ու լռում: Տուրիստների խումբը կանգնած էր ա – ռանձին մի տեղ ու կենդանի հետաքրքրու – թեամբ դիտում էր սենեակի հանդիպա – կաց կողմը:

Այնտեղ, անշուշտ, մի բան կար, որ դուարճութիւն էր պատճառում իրենց, թէեւ հիւրերի մեծ մասը վիրաւորուած էր երեւում: Միայն տիկին Գրասախինին էր, որ կարծես ոչինչ չէր նշմարում: Պչրանքով չարժում էր հովհարը, չա – ղակրատում Հոլանդիայի դեսպանատան քարտուղարի հետ, որ ականջ էր դնում նրան՝ մի լայն ժպիտ երեսին:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Յարութիւն Փափազեան, այրի Տիկին Գրիգոր Տուտի-Փափազեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Էլիզ Քէօսէեան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Ումուրչատեան, Տէր եւ Տիկին Մալաւազի եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Կրեկուտա Սիմոնեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Արթենիկ Փափազեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Պարսումեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Բապուճեան եւ իրենց տղան, ինչպէս նաեւ Մամիկոնեան եւ Ուլվաքեան ընտանիքները, եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները ու բարեկամները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, տապրոջ, հօրեղբօր, եղբօր, մօրեղբօր, աներձագին, քեռայրին եւ աղգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս երկուշաբթի, Փետր. 4, ժամը 11ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Պուա – Քոլոմպի գերեզմանատունը։

Մասնաւոր մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Այրի Տիկին Գեղանոյշ Պիչաքճեան, Տէր եւ Տիկին Հայկ Պիչաքճեան եւ զաւակը (Հոլանտա), Պ. Գեղամ Անտոնեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Պիչաքճեան եւ զաւակները, Պ. Գառնիկ Քիլէրճեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Կոստանեան եւ զաւակները խոր կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր եւ աղգականին՝

ՅՈՎՀԱՆՆԷՍ ՊԻՉԱՔՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 30ին, Օպանելի հիւանդանոցը։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Շաբաթ, Փետրուար 2, ժամը 11ին Փոն տը Շերի։ Թափօրը կը մեկնի ննջեցեալին բնակարանէն եւ թաղումը կը կատարուի Շաւանոզի գերեզմանատունը։ Կը խնդրուի ծաղիկի փոխարէն նուէրներ ընել բարեսիրական հաստատութեանց։

Հասցէ՝—

Dr. Haïg Bhichakdjian
Meijhorst
91-30 Nimegue
6807 Hollande

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Գր. Միւճէրէեան, ընկ. Յարութիւն Շիրվանեանի կնոջ մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի կը նուիրեն՝— 20 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան, 20 Ֆր. Իսիի Կապոյտ Խաչին (տառնալ «Յառաջ»էն) եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի շրջանի Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (2 Փետր.) երեկոյեան ժամը 20·30ին Հայ Մշակոյթի Տունը։

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչէ հանդամանքով շրջանս պտնուող ընկ. ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ։

Կարեւոր օրակարգ։

Հ. Յ. Դ.

ԿՈՐՆՈՊԼԸ.— Հ. Յ. Դ. Եօթնեղբայրեան ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 2, երեկոյեան ժամը 8·30ին դպրոցին սրահը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆՈՒԷՐ

Տրակինեանէն, Տիկին Հաճեան 60 Ֆր. կը նուիրէ Կապ. Խաչի օգտախոհութեան կայանին։ (Տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէնթ–Անթուանի Ս. Թադէոս եկեղեցւոյ վարչութիւնը չնորհակալութեամբ սլատացած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.— Ողբացեալ Հայրապետ Զէօրտիւքեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Ժ. Քէչիչեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Զէօրտիւքեան, Տէր եւ Տիկին Պարսամ Զէօրտիւքեան եւ Այրի Տիկին Գոհար Հայլեան 20ական, Տիարք Ֆիլիփ եւ Օհան Զէօրտիւքեաններ 10ական, Ներսէս եւ Յարութիւն Մրսրլրեաններ 10ական եւ 10ական Դպրոց Դասուն։

Ողբ. Մկրտիչ Նալպանտեանի մահուան քառասունքի հոգեհանգստեան առթիւ Բելիսիա Նալպանտեան 20, Տէր եւ Տիկին Նուպար Պետրոսեան 50 Ֆր, Տիկին Հոժէնի Սարաղեան (Պօմոն) 20 Ֆր. դպրոցին, Տիկ. Սիրարփի Թոմասեան (Լիոն) 100 Ֆրանք։

Ողբ. Յակոբ Բանոիկեանի թաղման առթիւ Տէր եւ Տիկին Յ. Բանոիկեան 20, Պր. Արիստակէս Պետրոսեան 10 Ֆրանք։

Ողբ. Գրիգոր Զագալոզեանի թաղման առթիւ Աֆթարեան ընտանիք եւ Վարդուհի Զագալոզեան, Մանասեան ընտանիք եւ Պր. Վահան Գապասաղալեան 50ական, Համասեբաստիոյ վերշ. միութիւն եւ Պր. Առաքել Ղուկասեան 20ական, Պ. Պ. Մ. Զէօրտիւքեան, Հաճի Զագրեան եւ Այրի Տիկ. Վարդուհի Տէրտէրեան 10ական, Պր. Օհաննէս Գասպարեան 10։

"ՅԱՌԱՋ" կը ծուխեն

Մարսէյլ.— Պ. Պօղոս Ազարեան մէկ տարեկան «Յառաջ» կը նուիրէ իր մօր՝ Տիկին Անահիտ Ազարեանի (Լա Ռոզիէռ)։

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի առաւօտ ժամը 10·30ին պատարագ կը մատուցուի։ Ներկայ կ'ըլլայ կաթողիկէ համայնքը, էքիւմէնիք չարթուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէննի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Ի–վեկեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ա.Տարոնեան Ակումբին մէջ։ (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդական կոմիտէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օքէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »

ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ ՊԱՆԵԷՕ-ՔԱՇԱՆԻ

ՄԱՍՆԱՃԻՒՂԻՆ ԿՈՂՄԷ

ԿԻՐԱԿԻ ՓԵՏՐՈՒԱՐ 3, 1974 ԺԱՄԸ 16էն սկսեալ

Nouvelle Salle des Fêtes de Bagneux
rue Charles-Michels Bagneux
Porte D'Orléans Autobus 197, descendre Marcel Bonnet

ՆՈՒԱԳԱԽՈՒՄԲ ՄԵԼՔՈՆԵԱՆ - SUN SHINE

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԲԱԺԻՆ

ԿԸ ՄԱՍՆԱԿՑԻ ՆԱԻԱՍԱՐԴ ՊԱՐԱԽՈՒՄԲԸ

Մուտք՝ 15 ֆր. ուսանողներու եւ Նոր Սերնդականներու՝ 10 ֆր.

Տոմսերը ապահովել Խաչուհիներու մօտ

ՏԱՐԵԿԱՆ ՇՔԵՂ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Ֆրանսահայ կապոյտ Խաչի Անիէռ – Պուա–Քոլոմպի մասնաճիւղի պարահանդէսը մեծ պատրաստութեամբ կազմակերպուած Փետրուար 3, կիրակի ժամը 16–23 մասնակցութեամբ Հ. Յ. Դ. տեղւոյն Նոր Սերունդին, Անիէռի Քաղաքապետա – րանի շքեղ սրահին մէջ, Ասնթրը Ամինիսթրատիվ է Սոսիալ, 6 Փլաս Օքէլ տը Վիլ։

Նախագահութեամբ՝ Պ. ԱՐՇԱԻԻՐ ԿԼՈՐԻԿԵԱՆԻ

Մասնակցութեամբ ՍՕՍԻ պարախումբին, ՊԵՏԻԿ ՊԵՏԻԿԵԱՆ նուագախումբին։

Հաճելի անակնկալներ, հայկական զուարթ մթնոլորտ

Երիտասարդներու եւ երէցներու

ՃՈՒԽ ՊԻՒՖԷ

ՄՈՒՏՔԸ 10 ՖՐ.

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի սնկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Յ.Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու։

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ագգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ են՝—

— Երթ-ուդարձ օդանաւային տոմսը

— Բնակութիւն երկու հոգիանոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
3
DIMANCHE
3 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.929

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.929

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՅԵՐԷՆ ՁԵՌԱԳՐԵՐԸ

—o—

Երեւանի պետական համալսարանը վերջերս լոյս ընծայեց Աշոտ Գարեգինի Աբրահամեանի Հայոց գիր եւ գրչութիւնը, մեծադիր 376 էջնոց հատոր մը, նուիրուած հայերէն ձեռագրու պատմութեան՝ Մեսրոպ Մաշտոցի կոմիտէ ձեռագրու պուհէն (404) մինչեւ Ցակոբ Մեղապարտ, ապագիր առաջին հայերէն գրքի հրատարակիչը 1512ին։

Հեղինակը առանձին գլուխներու մէջ ներկայացուցած է հայկական ձեռագրեակները, մատենագրութեան մէջ գործած անուանի թուականները, համառօտագրութիւնը, ծածկագրութիւնը, կապգրութիւնը եւ հնագրութեան հետ առընչուող այլ հարցեր։

Մանրակրկիտ ուսումնասիրութեան արդիւնք դարձուցած է հայկական տոմարը, գրչութիւնը, գրիչները (այսինքն՝ ձեռագիր արտագրողները), անոնց աշխատանքի պայմանները եւ գրչութեան արուեստին հետ կապուած զանազան խնդիրներ։

Հատորի վերջաւորութեան գրքի բովանդակութիւնը համառօտ կերպով տրուած է ռուսերէն եւ ֆրանսերէն լեզուներով, էջ 332–361։

Հայ հնագրութեան — գրչութեան արուեստին — մասին ամէնէն առաջ հետաքրքրուած է Մխիթարեանց ներհուն գիտնականներէն Հ. Ցակովբոս Վ. Տաշեան (Վիէննա, 1898)։ Հ. Սրբս Վարդանեան յուզիչ տողերով նկարագրած է ձեռագիրը ընդօրինակող հայ վանականներու աշխատանքները հին դարերու դժբնդակ պայմաններուն տակ, իրենց աչքին լոյսը զոհելով՝ յանուն հայ մշակոյթի պահպանման (Հայ գրչագիրները, Վիէննա, 1924)։

Հայ ազգի փոթորկալից պատմութենէն պիտենք, որ մեր հայրենի երկիրը գրաւող եւ աւերող զանազան օտար աշխարհակալներ հայ ճարտարապետական արուեստի քարեղէն յիշատակարաններուն հետ նաեւ քանդած ու փճացուցած են հայոց գրչութեան արուեստի հրաշալիքները։ Մանաւանդ Մեծ Եղեռնի օրերուն կորսուած են հազարաւոր ձեռագիրներ։ Փրկուած են սակաւաթիւ բայց արժէքաւոր գործեր, որոնք ներկայիս ապահով պահպանուած են Հայաստանի մէջ։

Աբրահամեանի համաձայն, ներկայիս ամբողջ աշխարհի մէջ կան չուրջ 25·000 գրչագիր մատեաններ (ձեռագրեր)։ Ամէնէն հարուստ հաւաքածոն կը գտնուի Երեւանի Մատենադարանին մէջ (Մաշտոցի անուան հին ձեռագրերի Ինստիտուտ), ուր կան 10·408 հայերէն ձեռագիր։ Այս թիւէն դուրս են այլ լեզուներով գրուած ձեռագրերը, ձեռագրական պատառիկներն ու վաւերագրերը։ Մեսրոպ Մաշտոց Մատենադարանին մէջ համախմբուած են Էջմիածնի նախկին մատենադարանի, Սեւանի եւ Տաթեւի վանքերուն, Մոսկուայի Լազարեան ճեմարանին, Թիֆլիզի Ներ-սիսեան վարժարանի, Նոր Նախիջեւանի եւ այլ ձեռագրական հաւաքածոները։ Ասոնց չորքին են այն չուրջ հազար ձեռագրերը, որոնք առաջին աշխարհամարտին հայագէտներու ջանքերով կորուստէ փրկուած եւ Արեւմտեան Հայաստանէն ապահով փոխադրուած են Երեւան եւ Էջմիածին։

Երկրորդ մեծ հաւաքածոն կը գտնուի Երուսաղէմի Ս. Ցակոբեանց վանքի Մատենադարանին մէջ (չուրջ 3750 ձեռագիր)։ Անոնց Մայր Ցուցակի առաջին հատորը կազմած է Արտաւազդ Աբգ. Սիւրմէեան (Վենետիկ, 1948)։ Մնացեալ հատորները պատրաստեց Նորայր Եպս. (այժմ Աբգ.) Պօղարեան, որ 1953 – 1956ին իր լոյս ընծայած Բ. Գ. Դ. հատորները ամփոփեց նոր հատորներու մէջ (Երուսաղէմ, 1966–1971, հինգ հատոր), Կիւլպէնկեան հիմնադրամի ծախքով։

Վենետիկի Մխիթարեանց ձեռագրերու քանակն է երեք հազար։ Մայր Ցուցակը կազմած է Հ. Բարսեղ Սարգիսեան։ Յարդ լոյս տեսած են երեք հատորներ (Վենետիկ, 1914, 1924 եւ 1966)։

Վիէննայի Մխիթարեանց Մատենադարանը ունի 1200 ձեռագիր։ Առաջին Մայր Ցուցակը կազմած է Հ. Ց. Տաշեան, որ ցուցակագրած է 573 ձեռագիր, հրատարակուած 1895ին։ Շարունակութիւնը լոյս տեսաւ 1963ին՝ խմբագրութեամբ Հ. Համազասպ Ոսկեանի։

Նոր Ջուղայի Ս. Ամենափրկչեան մայրավանքը կուգայ հինգերորդ կարգի վերյայ, 900 ընտիր ձեռագրերով, որոնց մէկ մասը իրենց հետ բերած են 17րդ դարու սկիզբը Շահ Աբբասի կողմէ Ջուղայէն տեղահանուած Հայերը, մնացեալները հաւաքուած՝ տարիներու ընթացքին։ Ցուցակը կազմած են երկու հոգի, իրարմէ անկախ, Մեսրոպ եպիսկոպոսն ու Պրոֆ. Սմբատ Տէր-Ալեքսեանը, որու խմբագրած Ցուցակը 1970ին Վիէննայի մէջ հրատարակուեցաւ Կիւլպէնկեան հիմնադրամի ծախքով։

Ընտիր ձեռագիրներ կան նաեւ Ջմմառի (Լիբանան) վանքին (500), Լոնտոնի Բրիտանական Թանգարանին (չուրջ 500), Փարիզի Ազգ. Մատենադարանին (300), Պերլինի Արքայական Գրադարանին (100) մէջ։ Լոնտոնի ցուցակը հրատարակած է հայագէտ Պրոֆ. Ֆ. Քոնիբիր, Փարիզինը՝ Ֆր. Մաքլէր, Պերլինինը՝ Ն. Ֆառմաճեանց։ Աւելի քան 200 ձեռագիր կայ Վրաստանի Կեկելիձեան ձեռագրերի Ինստիտուտին, 316 ձեռագիր՝ Լենինկրադի Սալտիկով-Շչեդրին գրադարանին եւ 90՝ Արեւելագիտութեան Ինստիտուտին մէջ։ Կիլիկեան Աթոռի Մատենադարանն ունի մօտ 300 ձեռագիր։ Պոլսոյ Ազգ. Մատենադարանն ալ ժամանակին ունէր 200 ձեռագիր։

Արտաւազդ Աբգ. Սիւրմէեան հրատարակեց Հալէպի Ս. Քառասուն Մանկանց եկեղեցւոյ եւ մատենաւորաց ձեռագիրներու ցուցակը (Երուսաղէմ, 1935), Մայր Ցուցակ Եւրոպայի մատենաւոր հաւաքումներու (Փարիզ, 1950), Հալէպի եւ Աղեքսանդրիոյ ու մատենաւորաց (Հալէպ, 1936)։

Զանազան երկիրներու մատենադարաններուն եւ անհատներու մօտ եւս կան կարեւոր թիւով հայերէն ձեռագրեր։

Պատմութեան ամէհի փոթորիկներուն մէջէն հրաշքով փրկուած 25·000 հատորները բեկորներն են միայն այն անհամար ձեռագրերուն, որոնք դարերու ընթացքին վանքերու եւ եկեղեցիներու անհրապոյր խցիկներուն մէջ դիւերային աջնութեամբ եւ անհուն զոհողութեամբ արտագրուած եւ զարդանկարուած են, կազմելով մեր գրչագիր ժառանգութիւնն ու մշակութային հարուստ դանձը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՔԷՇԻՇԵԱՆ

Եւրոպայի Ախոյեան կը մնայ

—o—

ԱՅԼԵՒՍ ԿՐՆԱՅ
ԱՇԽԱՐՀԻ ԱԽՈՅԵՆՈՒԹԻՒՆ ՀԵՏԱՊՆԴԵԼ

Վիէննայի մէջ է, որ Ուրբաթ իրիկուն Ժաք Քէշիշեան կը մրցէր Աւստրացի Օրսոլիքսի հետ, խնդրոյ առարկայ ընելով Եւրոպայի գեր-վելթէր ախոյեանի իր տիտղոսը։

Սկիզբէն իսկ «Ալֆորվիլի Հայը», ինչպէս մկրտած է զինքը տեղական մամուլը, իշխած է։ Յրդ ռաունտին է միայն, որ Աւստրացին աւելի նպաստաւոր դիրք ունեցած է բայց Շրդին արդէն չաս յըստակ էր որ Քէշիշեան կը յաղթէր կէտերով։ Կարգ մը լրագրողներ կը խորհին նաեւ թէ մրցումը կարելի էր դադրեցնել 8րդ ռաունտէն ետք եւ աւելորդ էին 9րդ ռաունտի քանի մը երկվայրկեանները։ Արդարեւ 8րդ ռաունտին վերջաւորու-թեան Քէշիշեան դեռին նետած էր հակառակորդը, որ տպիւս ոտքի, կրկին զբետնող հարուած մը կը ստանար։ 9րդ ռաունտի սկիզբն իսկ իրաւարարը կը դադրե-ցնէր մրցումը, կէտերով յաղթական հրա-չակելով ժաք Քէշիշեանը, ինչ որ կոփա-մարտի լեզուով կ'որակուի նոճ-ասութ թեճիճ։

Քէշիշեանի մարզիչը Ֆիլիփի կը յայտարարէր Շաբաթ առաւօտ թէ հիմա, ժամ առաջ, պէտք է որ ժաք Քէշիշեան մրցի իր դասուն աշխարհի ախոյենութիւնը ձեռք ձգելու համար։

ՕՐՈՒԱՆ

ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

ԱՒԵԼԻ ՔԱՆ 200 ՄԵՌԵԱԼ
ԵՒ 500 ՎԻՐԱՒՈՐ ՍԱՆ–ՓԱՒԼՕ

—o—

Սան – Փաւլօ քաղաքի կեդրոնը, չատ արագօրէն հրոյ ճարակ դարձած է 25 յարկանի հսկայ չէնք մը։ Կը թուի թէ հրդեհը ծագած է կառքերու փարքինկը, ուր յաճախարար պայթած են բաղմաթիւ կառքեր։ Հրշէջներու սանդուխները հարկ եղածին չափ բարձր չեն եղած եւ Շաբաթ առաւօ, առաջին հաչուեհշիւռի մը համաձայն մեռեալներու թիւը 200էն աւելի է եւ 500էն աւելի վիրաւոր կայ։ Քանի մը հոգի միայն ազատած են, որովհետեւ ապաստանած էին չէնքին տանիքը եւ թռուանները եկած առած են զիրենք։ Շատեր, խուճապի մատնուած, իրենք զիրենք պատուհաններէն վար նետած են, ու տեղն ու տեղը մեռած։

ԹՈՒՐՔԻՈՅ նոր վարչապետը՝ Էճեվիթ Մամուլի ասուլիսի մը ընթացքին նկատել տուաւ արեւմտեան լրագրողներու, թէ Թուրքիա իր ապահովութեան համար չի կրնար այլեւս միայն Ատլանտեան Ուխտին ապաւինիլ եւ, հետեւաբար, պէտք է զօրացնէ իր պաշտպանողական կարողութիւնները։ «Պէտք չէ ակնկալել հիմնական փոփոխութիւններ մեր արտաքին քաղաքականութեան եւ յարաբերու-

ՏԽՐՈՒՆԻ

ՏԻԿ. ԱՆՆԱ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆ

—o—

Յունուար 31ին, Փարիզի մերձաւոր հիւանդանոցի մը մէջ, ուր կը խնամուէր վերջին տարիներուն, իր մահկանացուն կնքած է Տիկին Աննա Տէր–Մինասեան, Ռուբէնի այրին։

Ողբացեալը, երեւանէն մինչեւ Փարիզ, որ իրենց վերջին հանգրուանը պիտի ըլլար, եղած է Ռուբէնի կեանքի անճնուէր ընկերուհին, եւ բաժնած անոր լաւ ու դէշ օրերը միշտ նոյն զոհաբերական ոգիով։

Մեր ցաւակցութիւնները Վահիկ եւ Լեւոն Տէր–Մինասեանի։

թիւններուն մէջ։ Պիտի չարունակենք անդամ մնալ Ատլանտեան Ուխտին. պիտի չարունակենք նաեւ մեր ճիգերը, որպէսզի լիազօր անդամ դառնանք Եւրոպայի Հասարակաց Շուկային։ Այսուհան – դերձ աշխարհի փոփոխական քաղաքական ճակատին մէջ, Ատլանտեան Ուխտը չի կրնար բաւարար երաշխաւորութիւն մը ըլլալ մեր ազգային ապահովութեան համար։ Որով, Ատլանտեան Ուխտի անդամ մնալով հանդերձ, կը խորհինք թէ մեզի պէտք է դանենք ձեռք ձգելու համար պաշտպանութեան մեր հարազատ միջոցները։ Զենք կրնար միայն Ատլանտեան Ուխտին ապաւինիլ մեր ապահովութեան համար։

ԱՆԳԱՐԱՑԻ գինուորական Ատեանը 3էն 7 տարիներու բանտարկութեան դատապարտեց տասը հոգի, որոնք կը դատուէին դաղտնի ընկերութիւն մը հիմնած ըլլալու մեղադրանքով։

ՈՒԿՐԱՑՆԻՈՅ սբբայարանի մը մեծաւորը բողոքի նամակ մը յանձնած է խորհրդային իշխանութեանց եւ պեկոյց մըն ալ յանձնուած է օտար թղթակիցներուն, Ուկրայնիոյ կրօնական հաստատութեանց դրաման առթիւ։ Աբբահայրը, յանուն վանականներուն եւ հաւատացեալներուն դիտել կուտայ թէ վանքին պատկանող չէնքեր դրաւուած են եւ ակումբի կամ բուժարանի վերածուած են։

ՓԱՐԻԶԻ մէջ, հոլտ–ըփները կը աշրեւնակուին։ Ուրբաթ օր, 4–5 գինեալ յարձակումներ եւս տեղի ունեցան։ Ոստիկանութիւնը կը գտնէ թէ վերջերս ամէն կողմէ չատ ձագկեցին ոստիկանները եւ այդ ալ պատճառ է, որ այլեւս վկաները իսկ խուսափին երբ կրակ կը բացուի ոստիկաններու վրայ։ Փարիզի մէջ ինքնութեան թուղթի քննութիւնները եւ հսկողութիւններն ու հետապնդումները պիտի բազմապատկուին։

Լիբիի հարցը կարգադրուած կը նկատուէր վերջնապէս բայց այս անդամ ալ երկու սենտիքաները Սէ. Ժէ. Թէ ե. Սէ. Էֆ. Տէ. Թ. գիրար կը քննադատեն չատ բուռն կերպով։ Սէ. Ժէ. Թէ.ի համար Լիբիի հարցին այսքան յապաղումով կարգադրուիլը Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի յանցանքն է։ Իմանիթէի մէջ է որ Քրասունքի կը վերլուծէ ամբողջ անցուդարձը։ Ցանուն Սէ. Էֆ. Տէ. Թէ.ի Լամին Մէռ կը պատասխանէ թէ Սէ. Ժէ. Թէ.ն լաւ կ'ընէ երբեմն ինքնաքննադատութեան ձեռնարկելով։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիա Թոյլ կուտայ որ իր երկիրը մնան այն Լեհերը, որ վախուստ տուած էին նաւէն բայց քաղաքական ապաստանի իրաւունք չի տար, արուած ըլլալով որ հարկ եղած պայմանները չեն լրացներ։ Փախստական Լեհերու ընդհանուր թիւն է՝ 64։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

•

ՅԻՇԵՆՔ, ՅԻՇԵՆՔ, ՅԻՇԵ՛ՆՔ...

——o——

ՄՄԲ.— Պոսթընի եւ Պէյրութի մեր պաշտօնակիցները, «Հայրենիք» եւ «Ագդակ», Յունուար 26ի իրենց թիւերուն մէջ, էջ մը նուիրած են մեր ողբացեալ խմբագրապետին, ասոր մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ: Յօդուածներէն զատ, հոն հրապարակուած են նաեւ խմբագրականներ Շ.Էն: Կ'ուտանք «Հայրենիք»ի (Մ.Թ.) եւ «Ագդակ»ի (Յ.Գալայճեան) գրութիւնները:

Հրապարակային եւ խմբագրական կեանքի մեր առօրեային, բայց մանաւանդ հանրային–մշակութային մարզերու մէջ Հայկական Արտասահմանի ճիգերուն ու վաստակին ծանօթ ոեւէ մարդ՝ երբ մօտաւոր անցեալին հետ կը փորձէ դուգահեռ մը ստեղծել իր ներկայով, հասկնալի՛ սեւեռումներու եւ յետահայեաց անդրադարձումներու կարգին կը դանդաղի անունին ու գործին վրայ «անձից անցեալց», որոնք խոնչէնիֆ, էքսթիայի, ապրում ուզգործ չեզան մխայն. այլեւ զարձան ու մնացին աղբիւր ներշնչումի, մշտահոս ակ հաւատքի եւ ուղեցոյց ծառայութեան:

Անոնցմէ մէկն էր Շաւարշ Մխաքեան, հանրային–հրապարակագրային եւ գրական–մշակութային կիսադարեան իր վաստակով յաւերժ յիշատակելի խմբագիրը Փարիզի «Ցառաջ» օրաթերթին, որ տասնեօթը տարի առաջ 26 Յունուար 1957ին փակեց մահկանացու կեանքի իր դիրքը՝ ուղեղային արիւնահոսութեան մը հետեւանքով, — մաքով առոյգ ու կենսունակ տակաւին:

Ծնած է 1884ին, Սերաստիոյ Զիմառայ գիւղը եւ յաճախած Պոլսոյ Ազգ. Կեդրոնական եւ Ամերիկեան Վարժարանները: Պատանութեան տարիքէն իսկ կոչուած խմբագրական եւ հրապարակագրային հերկ ու ցանի, ինչպէս նաեւ հանրային–կազմակերպական բազմարդիւն ծառայութեան:

Իր անհատականութիւնը բնորոշող հիմնական գիծը եղած է սեփական համոզումներուն տէր եւ պատասխանատու կանգնելու քաջութիւնը՝ որ 1908էն մինչեւ 1957ի իր յիսնամեայ խօսքին ու գործին մէջ կը մնայ նո՛յն թափին մէջ, ազգմբռնութեան եւ լայնախոհութեան հանդանակ մը իրրեւ: Կը թղթատենք յաճախ իր ցունուցիր էջերը 1908–1913 հնգամեակի «Ագդակ» եւ «Ազատամարտ» չարաթաթերթերուն մէջ՝ չրջանի ազգային, գրական եւ մշակութային հարցերուն չուրջ, ինչպէս նաեւ յետագայ տասնամեակներու իր հունձքէն հատընտիրներու հատորը՝ «Օրեր ու Ժամեր», ու թաւալող կէս դար ժամանակին մէջ չենք գտներ որեւէ բեկում տեսակէտ, որեւէ ընկրկում արի եւ ճակատագրաց կեցուածքի, խիզախումներու թէ վերլուծական անկախ խորացումներու:

1908–1918 տասը տարիներու չրջանին՝ աշխատակցած է կամ վարած է պատասխանատու խմբագրութիւնը Պոլսոյ «Սուրհանդակ», «Ագդակ», «Ազատամարտ» թերթերուն, ինչպէս նաեւ, աւելի կանուխ, կարնոյ «Ցառաջ»ին, որուն անունով կոչեց Փարիզի իր ձեռնասունը 1925ին:

Զլապիրկ, հատու, լեզուին մէջ պայծառ եւ թարմաչունչ ու համոզումներուն մէջ հաւատակուռ: Եղած է այն քիչերէն՝ որոնց դիրը ա՛նձն իսկ էր, որոնց խօսքը՝ սեփական ապրումի եւ առօրեայ գործի վկայութիւն էր բացառապէս:

Սահմանադրութեան յաջորդող արեւմտահայ իմացական ու ընկերային ոգեւորութեան կարճատեւ չրջանին (1908–1913), Շաւարշ Մխաքեան իր երիտասարդութիւնը կ'արժեւորէ Պոլսոյ հայ կեանքի բոլոր ճակատներուն վրայ, հեղինակօրէն· կը ճաչակէ ապա Թուրքին սարսափը· կը ձերբակալուի եւ կը բանտարկուի, կը տառապի այլ չընկրկիր: Կը փրկուի ի վերջոյ ու կ'անցնի Պուլկարիա՝ ուր երկու տարի (1922–1924) մնալէ եառ վերջնականօրէն կը հաստատուի Փարիզ (Ֆրանսա):

Հ. Յ. Դաշնակցութեան 10րդ Ընդհ. Ժողովին կողմէ 1925ին կ'ընտրուի անդամ Բիւրոյի ու կը նախաձեռնէ հրատարակութեան «Ցառաջ» օրաթերթի՝ որ մինչեւ այսօր կ'ընթանայ հանրային եւ հրապարակագրային ծառայութեան նո՛յն իմացումներով, Փրանսահայ եւ սփիւռքեան մեր կեանքին անմիջօրէն հաղորդ, լեզուական ու մշակութային ժառանգութեանց պաշտպանութեան դիրքերուն վրայ:

×

Թերի պիտի ըլլայ որեւէ անդրադարձում իր գործին ու կեանքին, եթէ չհպինք չդրուի արեւմտահայերէնի թէ արեւելահայերէնի անաղարտ ու հայեցի դիմադրութեան ի պաշտպանութիւն իր անզիջող պայքարին վրայ: Աբուհասաղէսի բծախնդրութեամբ սեւեռեցաւ միշտ Մայրենիի ճշդրտութեան, բիւրեղացումին, ազգային նկարագրին առընչուող հարցերու, եւ վարանք չճանչցաւ ձաղկելու համար Հայկական Աճուն եղիճներով եւ ուղտափուչերով այլանդակող դրիչները, ո՛ւր որ ալ ըլլային անոնք եւ ի՛նչ արգասիացում ալ որ գտնէին իրենց աւերը պարտկելու համար:

Ցիսունէ աւելի տարիներու իր հետքին եւ ուժ է, ամէնէն առաջ ինք պիտի չգնայ արժեցնել այդ շնորհները»:

Ու տակաւին, այս օրերուն, կան երիտասարդ – մտածումներ, որոնք կը ծնին մեռնելու համար: Կան նաեւ չտեր, որոնք գաղափարի յամախորդներ կ'որսան ու կը խեղաթիւրեն կրաւորական երիտասարդութեան ներաչխարհը:

Որեւէ հայ երիտասարդ, որ ունի ըսելիք եւ մա՛նաւանդ՝ ընելիք, չի կրնար կրաւորական դիրքերու վրայ մնալով գրական արդիւնքի մը յանգիլ:

Շ. Մխաքեանի հրապարակագրական էջերուն մէջ կան բազմաթիւ բայց մոռցուած մտածումներ, որոնք յստակ կեցուածք ու դիմագիծ կը ճշդեն հայ երիտասարդութեան համար.

— Ամրապնդուիլ հաւատքով, ճկուն չիզով եւ խուզարկու միտքով:

— Ունենալ անվիճելի լաւատեսութիւն, խանդավառութիւն եւ աննկուն կամք:

— Հետապնդել յարատեւ աշխատանք ու ծրագրեալ գործունէութիւն:

— Հայկական անցեալի պարբերական ոգեկոչումը ծառայեցնել իբրեւ ուղեցոյց եւ մղիչ ուժ:

— Զգուշանալ որեւէ անտեղի ձեռնարկէ որ կրնայ վնասել· մեր համբաւին ու ապահովութեան:

— Կազմել միացեալ ճակատ՝ հիմնական հարցերու չուրջ:

— Աչխատանք տանիլ վերապահներու համար յեղափոխական թափը, ի հարկին փոթորիկներ յարուցանելով:

— Հայրենիք – Սփիւռք կապը պահել ամուր հիմերու վրայ:

×

Վերոյիչեալ կեցուածքին նպատակը, առաջին հերթին, ազգային կորիզի մը ստեղծումն է:

Ու այսօր, երբ Մխաքեաններ բացակայ են, պահ մը հարց տանք թէ ի՞նչ կ'ընէ եւ կամ ո՞ւր է հայ երիտասարդութիւնը:

Պիտի տեսնենք որ ան կը ներկայանայ անդամահատուած վիճակով ու երեք տարբեր դոյներով.

Ա.— Կայ հայ երիտասարդութեան հատուած մը, որ թաղուած է օտարամոլութեան եւ կամ հաճոյամոլութեան «ըմբախտ»ին մէջ: Մխաքեան պիտի ասէր· «Ունիմ ստուարաթիւ եւ ընդհանրապէս փայլուն դիրքերու հասած երիտասարդութիւն մը, որ հայկական կեանքի լուսանցքին վրայ միայն կ'երեւայ: Չի քարեհաճիր ներս մտնել: Գոնէ ակնարկ մը նետել»:

Բ.— Կան երիտասարդ Հայեր (ուրիշ հատուած մը), որոնք միշտ մերժողական, ժխտական եւ ազմկալի տրամադրութիւններով «տոպրուած» են: Մխաքեան պիտի ըսէր· «Ով որ թուղթ մրոտել գիտէ, կը թառի թերթի մը գլխուն, ոչ թէ տեսակէտ պարզելու, հարց մը լուսաբանելու, այլ իր մաղձը եւ թոյնը հոսեցնելու համար սանձակոտոր կատաղութեամբ»:

Գ.— Կը մնայ հայ երիտասարդութեան

ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ ԾԵՐԱՑԱԾ Է

——o——

(Յօդուածագրին կողմէ արձանագրուած այս մտածումները թելադրուած են Շ. Մխաքեանի «Օրեր եւ Ժամեր» ուն ընթերցումէն)

Ժողովուրդներու պատմութեան մէջ, որեւէ ազատագրական չարժում չի կրնար նոր գաղափարային ուժգնութիւն առա – նալ առանց երիտասարդութեան ջախջախիչ մեծամասնութեան գործօն մասնակցութեան: Որեւէ պետութեան կամ իչխանութեան բազկերակը դարձեալ երիտասարդութիւնն է:

Երիտասարդ տարիքը, ընդհանրապէս, ուր որ ալ գտնուի, անպայմանօրէն ունի իր կարեւոր խօսքն ու դերը՝ հատընտիր կեանքի ընթացքին մէջ:

Իսկ հա՛յ երիտասարդութիւնը...

×

Շաւարշ Մխաքեան մեծ յոյսեր կապած էր հայ երիտասարդութեան հոգիին ու կը հաւատար անոր բերելիք ուժին եւ ուժգնութեան: Իր խմբագրականներէն մէկուն մէջ կը գրէր· «երիտասարդութիւնը եթէ շարժում է, եթէ թարմութիւն

մէջ յողնութեան նչան ցոյց չտուաւ: Նկարագի՛ր ունեցաւ, արութիւնը գտաւնե – ցաւ ծառայութեան հանդանակ, հայրենական իր հոգածութեան հետ՝ հանդէպ ալեւժքներու, ներզաչնակեց իր աննեղոզութիւնը՝ հանդէպ անարժաններու եւ փտած մուրացկաններու:

Ֆրանսահայութեան չեա եղեռնի կեանքին մէջ, իր թերթը, չունչն ու խօսքը՝ Հ. Յ. Դաշնակցութեան կազմակերպական եւ գաղափարական հերկին զուգահեռ՝ ոգեւորեց տարտափիւռ մեր բազմութիւնները, դաստիարակեց երերայոյզ սերունդները ու հանրային կարծիք թրծեց:

Համաչխարհային Բ. Պատերազմի օրերուն, երբ «Ցառաջ»ի հրատարակութիւնը կը դադրեցնէր հարկադրօրէն, հրատարակեց «Արածանի»ի եւ «Հայկազէն»ի քանի մը համարները (1942–1944)՝ որոնք պրազիլի իր բծախնդրութեան գրոչմը կը կրեն:

1850–1950 հարիւրամեակի արեւմտահայ մամուլի պատմութեան մէջ՝ Շաւարշ Մխաքեանի վաստակը ոգեկոչելի է կարապետ Իւթիւճեանի, Արփիար Արփիարեանի, Ստեփան Ոսկանի ու նո՛յն կշիռով այլ դէմքերու պատմականօրէն արակաչատ վարուցանին կողքին:

Ցիշենք, յիշենք, յիշե՛նք...:

Մ. Թ.

Տէր–Ստեփանեան անուն Երզնկացի հարուստ վաճառական մը որ մահուան դատապարտուած էր իրրեւ յեղափոխական–կանոներու հետ յարաբերութիւն ունեցող եւ անոնց գրամական օժանդակութիւն ընող, եւ Աթէնք փախած՝ ուր կարապետ Կարապետեան կը կոչէին գինքը՝ գիս մկրտեց Վահրամ Վամբահեան անունով եւ բոլոր այն ամիսներուն մէջ, ուր Ցունաստան անցուցի, այդ անունով ճանչցուած էի, նոյնիսկ չատեր իրական անունս կը կարծէին ատիկա:

Աթէնքի մէջ ճանչցայ առաջին անգամ Զարեհ Գոչեանը, նոյնպէս ի բացակայութեան դատապարտուած փախստական, որ Արծրունի կը կոչուէր, եւ որուն հետ չուտով մտերիմ բարեկամները եղանք:

Հոն էր նաեւ պատուելի Նչան Քէչիշեան, հիանալի երիտասարդ մը, Գալուստ Աբգանեանի հրոսախումբին. նոյնպէս Սիմոն Մանիկեան՝ Արմաւիրի պատուական անձ մը Հնչակեան ներկայացուցիչ, որ Բիւրէ կը բնակէր ու «Հայոց դեսպանը» կը կոչուէր՝ մինչ Բարեպաշտ կը նկատուէր Աթէնքի Հայոց հիւպատոսը:

Իմ Աթէնք հասնելէս չարաթ մը եառ էր որ պաղթականներու հեղեղը սկսաւ թափիլ: Պոլսէն եկող ամէն մէկ չոգենաւ հարիւրաւոր փախստականներ կը նետէր Բիւրէի քարափները: Իրենցմէ ունեւորները կը մեկնէին Եգիպտոս, իսկ խեղճերը կը մնային հոն:

Ամիս մը եառը հազարի հասած էր այլեւս: Հարկ էր ճար մը մտածել զանոնք պատըսպարելու եւ կերակրելու համար:

Իսկոյն յանձնաժողով մը կազմեցինք, որուն նախագահ ընտրեցինք Սերովբէ Կիւրճեան, ամերիկեան համալսարան եւ զարգացեալ անձնաւորութիւն մը, որ թախտին խաղերէն քչուած եկած էր Աթէնք տարիներէ ի վեր եւ ուր հազիւ կարող կ'ըլլար ապրուստը ճարելու:

Յանձնաժողովի տեղապահ ընտրուեցայ ես, իսկ անդամներն էին Կարապետ Կարապետեան, Բարեպաշտ, Զարեհ Գոչեան, Սիմոն Մանիկեան, Պատուելի Քէչիշեան, Մաքսուտ Խանճեան, Գրիգոր Գալֆայեան, Պարոն Ռեթէոս որ Միութիւն անուն ամսաթերթի մը տէրն ու խմբագիրը, դերձակ եւ խմբագրապետ, ցըմուխչն ու մատակարարն էր միանգամայն. ասոնցմէ զատ կային նաեւ մէկ քանի տեղացի Հայեր:

Մեր առաջին մտածումը եղաւ պարբերաբար հայթայթել առանց բնակարանի մնացած հազարի չափ երկտեղ փախստականներուն:

Յանձնաժողովը որոչեց ասոր համար դիմում ընել նախարարապետ Տէլիեանիի եւ այդ պաչտօնը յանձնեց ինծի:

(Շար. – 28)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐԿՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Հոն Օմանիա հրապարակը, պանդոկի մը մէջ սենեակ մը վարձելէն եառը, իսկոյն թղթակիցը վիս ստիպեց այցելելու միասին յունական թերթերու խմբագրատուները: Հետզհետէ զացինք, էսթիայի, Աէրոբոլիսի, Սէրիրի, Քէրիի խմբագրատունները որ խիստ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրին ինծի եւ մանրամասնօրէն հարցուփորձեցին վիճակներուս եւ տեսածներուս մասին: Բնական – նարար բաւական բաներ ունէի պատմելու եւ հետեւեալ օրը չորս թերթերն ալ զրեթէ իմ պատմութիւններովս լեցուած էին:

Պանդոկ վերադարձիս տեսայ որ ծանօթ մը, կարծեմ միակ ծանօթը Ցունաստան ոաք զրած առեն, ինծի կը սպասէր:

Հնչակեան գործիչ մըն էր, արհեստով նկարիչ, որ Անդրէասեան Մկրեան կը կոչուէր եւ որ աւելի հանրածանօթ է Բաբեպաչա անունով:

Բաբեպաչա դեր ունեցած էր Պապը Ալիի ցոյցին կազմակերպութեան մէջ, յետոյ վտանգուելով՝ ստիպուած էր փախչիլ ու Աթէնք կը զտնուէր ամիսներէ ի վեր:

Միասին երկարօրէն խօսակցելէ եառը զացի հանդչելու:

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Աթէնքի մէջ· — Նախարարապետ Տելիեանի· — Աթենացիները հանդէպ փախըստականներուն· — Տիվրիկցիները եւ Մշեցիները· — Աղօթքը· — Նպաստամատոյց Յանձնաժողովը· — Սպառնալիք եւ ամբաստանութիւն· — Գիտակից ժողովուրդը· — Գրիգոր Մէօհտէմէթեան

Հետեւեալ մէկ քանի օրերուն մէջ բնականաբար ծանօթացայ գրեթէ բոլոր Հայերուն հետ:

Առաջին խորհուրդը որ ինծի տուին սա եղաւ·

— Պէտք է անունդ փոխես:

— Ինչո՞ւ համար:

— Այտեղ սովորութիւնը այնպէս է, պատասխանեցին խորհրդաւոր ժպիտով մը:

Ի վերջոյ հասկցայ որ լրտեսներէ զգուշանալու համար այդ միջոցը ընտրած էին:

ՓԱԹՐԱ ԵՒ ԻՐ ՈՒՂԻՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԻՍԿԱԿԱՆ ՎԱՅԵԼՔ ՄԸ

—o—

Ֆաթրա ինքնավստահ քայլերով կ'ընթանայ միշտ դէպի յառաջ եւ հետզհետէ աւելի կռմպատորուելով կ'ամբապնդէ իր պայտեման խարխոյը: Ընթացիկ տարին բացուեցաւ երեկոյթով մը որ իր յատուկ տեղը պիտի ունենայ Ֆաթրայի երեկոներու կեանքին մէջ:

Արդարեւ, Ուրբաթ, Յունուար 25ին, երեկոյեան ժամը 9ին, Փարիզի կիմէ թանգարանի սրահը ո՛չ միայն ծայրէ ի ծայր լեցուն էր, այլ եւ քանի մը տասնեակ արուեստասէրներ՝ տեղի չգոյութեան պատճառով, ստիպուած եղան վերադառնալու: Երեւոյթ մը, որ Ֆաթրայի յաջողութեան եւ ժողովրդականութեան մասին վկայելէ զատ, կը պարտադրէ նաեւ հետզհետէ մտածելու սրահի փոփոխութեան մասին:

Երեկոյի յայտագիրը բաղկացած էր երկու բաժիններէ՝ նուագ եւ երգ: Առաջին բաժնին, նուագուեցաւ Ա. Բաբաջանեանի եռեակը՝ դաշնակի, ջութակի եւ թաւջութակի համար, Ս. Աբգարեանի Հնգեակը, որ ձօնուած էր դաշնակահար Րաֆֆի Պետրոսեանի եւ Լ. Ճղնաւորեանի ոսկեհատը, ձօնուած՝ Ֆաթրայինի:

Կիպրոսէն հայ երաժիշտ Սեպուհ Աբգարեանի ստեղծագործութեան առաջին ունկնդրութիւնն էր Հնգեակը Փարիզի մէջ: Երեք պատկերներէ բաղկացած այդ գործը կարծէք կը ներկայացնէր արուեստագէտի մը հոգեկան ապրումները, յառաջանալու եւ լուսաւոր մը իրականացման հասնելու տենչը, որու ընթացքին կ'ապրի որոնումներու շրջան մը, ի վերջոյ ապահովելու համար արուեստի աշխարհին մէջ պատուոյ աթոռ մը եւ հոն բազմելու իրրեւ վաւերական արուեստագէտ: Երրորդ պատկերի մէջ հայկական ժողովրդական երգի մը մեղեդին դեղեցկօրէն օգտագործուած եւ բազմաթիւ երանգաւորումներով ճոխացուած էր, ինչ որ վկայութիւն մըն էր երաժիշտի ունեցած կարողութեան եւ ճաշակի մասին: Աբգար Պետրոսեան, որ ներկայ էր սրահին մէջ:

Իրանէն երաժշտագէտ Լորիս Ճղնաւորեանի անունը ծանօթ է արդէն Փարիզի Հայութեան: Երիտասարդ եւ տաղանդաւոր արուեստագէտը, որ անձամբ կը կատարեց իր ստեղծագործութիւնը, վիճակ ներկայնակ ամբողջութիւն մը կազմել երաժշտական գործիքներու այլազան տեսակներով: Կը ստեղծէ գործիքային երգարուեստի մը, որուն մէջ կը հանդիպինք սիրոյ եւ տեսլութեան, համերաշխութեան եւ խռովքի, բազմապիսի հակասական վիճակներու, որոնք վերջնականօրէն կը յանգին կամքի, տոկունութեան եւ պայքարունակ ոգիին: Ակներեւ էր նաեւ երաժշտագէտի դեկավարութեան տագնապը:

Մափողոյնները տարափը լաւագոյն ապացոյցն էր երաժիշտ – դեկավարի վայելած ժողովրդականութեան:

Յայտագրի առաջին մասը աւարտած էր:

Բեմին վրայ է Պոլսոյ պետական օպերայի երգչուհի Ալիս Մանուկեան: Եր – գացանկին վրայ են՝ Քասինի, Շուպէրթ, Ռուբինչտայն, Տըպիւսի, Փրոչ, Վէրտի, Կանաչեան, Գարամանուկ, Կոմիտաս եւ Տիգրանեան:

Արժէքաւոր երգչուհիին թաւչահնչուն ձայնը՝ մեղմանոյշ երանգաւորումներով եւ խորունկ ապրումներով աւելցուն, հրապուրիչ էր եւ գրաւականը՝ երգացանկի երգերու մեկնաբանութեանց յաջողութեան: Յաջող մեկնաբանութեամբ երգեց՝ Շուպէրթի Տայ Ֆորէլլը, Տըպիւսիի Ֆանթոշը եւ մասնաւորաբար Բ. Կանաչեանի Օրօրը, Գարամանուկի Բանաստեղծութիւնը եւ Կոմիտասի Կռունկը (յայտագրէն դուրս), աքանչելի կատարուեցան եւ հայ երգի հետ հաղորդութեան պահ մը ստեղծուեցաւ սրահին մէջ:

Կատարումներուն դաշնամուրով ընկերակցող չնորհալի արուեստագիտուհի Այտա Պատմաճեան իր զգալի բաժինն ունեցաւ երգահանդէսի յաջողութեան մէջ: Երգչուհին եւ դաշնակահարուհին նոյնացած էին կարծէք՝ ելոյթներու ընթացքին:

Գեղարուեստի երեկոն, որ տեւեց չուրջ երեք ժամ, եղաւ արուեստի իրաւ վայելք մը, ինչ որ չնորհակալութեան զգացումներով լեցուց ներկայ խուռներամ բազմութիւնը:

ՀՐԱՆԴ ԱՃԷՄԵԱՆ

"ԷՍԱԵԱՆԻ ՕՐ„Ը ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Պոլսոյ կրթական օջախին օրը յիշատակուեցաւ Կիրակի, Յունուար 20ին, նախաձեռնութեամբ Էսաեան Ազուց Մուսեան:

Առաւօտեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարուեցաւ Փարիզի Ս. Յովհաննէս Մկրտիչ եկեղեցին, ողբացեալ Էսաեան – ցիներու հոգիներուն ի հանգիստ:

«Բաժակի պահ»ը ծօնուեցաւ ճոխ սեղաններու չուրջ, Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Դերասան Միհրան Անտոնեան ճաշը բացուած յայտարարելով հրաւիրեց ներկաները յոտնկայս պահ մը լռութեամբ յարգելու յիշատակը բոլոր այն Էսաեան – ցիներուն, որոնք մշակութային աշխատանք կատարելէ ետք անդարձ մեկնեցան:

Օր. Հիլտա Գալֆայեան, Միութեան առենապետուհին, խօսեցաւ ուսուցիչներ Յովհաննէս եւ Մկրտիչ Էսաեան եղբայրներու 75 տարի առաջ հիմնած կրթարանին մասին, կրթարան մը, որ լուսաշող փարոս մը դարձաւ հայ իրականութեան մէջ: Այս առթիւ յիշեցուց, թէ Էսաեան Ազուց Միութիւնը 1908ին հիմնեց Ց. Ճ. Սիրունի Պոլսոյ մէջ, իսկ Փարիզ եւ Նիւ Եորք Ազուց Միութիւններ ունեցան 1969ին:

Գործադրուեցաւ զեղարուեստական յայտագիրը, որուն իրենց մասնակցութիւնը բերին պարով, երգով տիկիններ Զարուհի Անտոնեան եւ Մանուհի, Օր. Սոնա Բարէլեան եւ Սեդրակ Երանեան:

Ապա ցուցադրուեցան Էսաեանի 1973ի Մարտի պարահանդէսին եւ զբօսապատրաստներուն ժապաւէնները:

Մ. ԱԼԹՈՒՆԵԱՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Հայաստանի Ակադեմիոյ Հանրապետական բաժնին զրկուած երեք մեքենանեարու հանդանակիչ յանձնախումբը 1974 Յունուար 23ի իր նիստին մէջ, Հայաստանէն ստացուած Մայիս 28, Յունիս 6, Դեկտեմբեր 4 (1973) թուագրեալ նամակներու ընթերցումէն ետք, հաստատեց որ մեքենաները իրենց տեղերը դրուած եւ սկսած է հանրապետարանի Ա. հատորին ապագրութիւնը:

Այս ուրախալի լուրը սիրուքի Հայութեան յայտնող յօդուած մը եւս պատրաստուած եւ Ֆրանսայի, Ամերիկայի, Եգիպտոսի, Պէյրութի ու Պոլսոյ կարգ մը հայ թերթերուն զրկուած է:

Յանձնախումբը քննելով նամակներուն եւ յօդուածին բովանդակութիւնը, չատ կարեւոր գտաւ ու որոշեց բազմապատկող մեքենայ մը եւս իր բոլոր կազմածներով Հայաստան զրկել, Հայոց Ակադեմիան օժտելու համար նոր մեքենայով:

Արդ՝ սիրելի հայրենակիցներ, այս հաղորդագրութեամբ անգամ մը եւս կու – գանք կոչ ընել ձեզի եւ ձեր հայրենասիրութեան, որպէսզի նոր նուիրատուու – թիւններով, այս մեքենան ալ ղրկենք Հայաստան:

Վստահ ձեր հայրենանուէր զգացում – ներուն եւ գիտակցութեան, կանխաւ կը յայտնենք մեր խորին շնորհակալութիւնները:

Դրամական նուիրատուութիւնները կարելի է ընել յանձնախումբիս գանձապահ՝ Պ. ԳԷՈՐԳ ՊԱԳԸՐՃԵԱՆԻ հասցէով՝

35, Rue de Trévise — PARIS (9e)

ՅԱՆՁՆԱԽՈՒՄԲ

ԳԱՂՈՒԹԷ ԳԱՂՈՒԹ

Վիէննայի մէջ, Յունուար 8ին, վախճանած է Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտի բազմավաստակ հայրերէն, ծերունապարոն Հ. Աբսէն Վրդ. Ջնտոյեան: Ծնած էր Մուշ, 1884 Սեպտեմբեր 12ին. միաբան – նութեան անդամ դարձած է 1901ին Այտընեան Աբբահօր օրով, իսկ քահանայ ձեռնադրուած է 1907ին: Հ. Աբսէն Ջնտոյեան, երկար տարիներ պատասխանատու պաշտօններ վարած է. Պոլսոյ մէջ Հ. Հմայեակ Ծ. Վրդ. Համբարեանէ առաջ, եղած է անօրէն Բանկալթիի Մխիթարեան վարժարանի: Հանգուցեալը հմուտ եղած է մասնաւորաբար տիեզերագիտութեան մէջ, զանազան օրացիրերու աշխատակցելով երկնային մարմիններու եւ անոնց շարժումներու մասին հայերէն յօդուածներով:

Թեհրանի Ազգային Առաջնորդարանի սրահին մէջ, Յունուար 17ին, Թեմական Խորհուրդի նախաձեռնութեամբ, շրջանի ազգային վարժարաններու ուսուցիչներու եւ տեսուչներու ընդհանուր հանդիպում մը տեղի ունեցած է: Ներկայ զըտնուած են նաեւ Հայերէնագիտական դիշերային Դասընթացքին մասնակցող ուսուցչուհիներն եւ Դպրոցներու կեդրոնական Հոգաբարձութեան անդամները: Ջօշափուած են կրթական հարցեր:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԱՀԱՒԱՍԻԿ ՀԱՅ ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՈՒԹԻՒՆԸ...

Փոխանակ մէ՛կ կեցուածքի, երեք տարբեր կեցուածքներ: Գոյնզգո՛յն: Դեռ ի՛նչ կ'ուզենք...

Ըսենք անմիջապէս որ հա՛յ երիտասարդ ըլլալը, ամէն բանէ առաջ, ազգայի՛ն չարժում ըլլալ է:

Եթէ հայ երիտասարդութիւնը որոշած է մնալ աժան դժգոհութիւններ թուելու մակարդակին վրայ, եթէ իր քաղաքական ու անհատական ընդունակութիւններն ու կարելիութիւնները զօրաչարժի չենթարկ – կ, ու եթէ չորդեղէկ Միտաքեանական կեցուածք, այն ժամանակ պիտի ըսուի, ինչպէս որ կարելի է նոյնիսկ այսօր ըսել, թէ ծերացած է հայ երիտասարդութիւնը:

Ց. ԴԱԼԱՑՃԵԱՆ

"ԲՈՌ"

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

2.

Ջեմման կանգ առաւ մի վայրկեան դրան մէջ ու նայեց Բոռին, տեսնելու համար, թէ նա էլ նկատե՞լ էր հասարակութեան այդ խանգարուած երեւոյթը:

Անկարելի էր չտեսնել այն չարախնդագայ ուրախութիւնը, որ փայլեց Բոռի աչքերում, երբ հայեացքը նախ՝ իր անպիտանութեան մէջ երջանիկ տանտիրուհու վրայ ձգեց, վերջն էլ՝ սենեակի միւս ծայրի դիւանին: Ջեմման խակոյն ամէն ինչ հասկացաւ: Ռիվարեցը իր ընկերուհուն բերած էր լինելու մի որեւէ կեղծումով, որը բացի տիկին Գրասսինիից, ոչ ոքի չէր խաբած:

Գնչուհին կանգնել էր՝ յենուած դիւանին եւ չրջապատուած սիրալեզու թեթեւսօլիկների, քաղցր ու հեղնոտ հեծսպանների մի խմբով: Հաղնուած էր չքեղ, կարմիր ու դեղին, արեւելեան ճոխութեամբ ու անհամար զարդերով, որոնք նրան այդ ֆլորենտեան գրական սալոնում նոյնքան տարօրինակ մի երեւոյթ էին դարձնում, ինչպէս ագռաւների մէջ ընկած հասարակածի մի որեւէ թռչունը: Ինքն էլ կարծես իր տեղում չէր զգում իրեն եւ արհամարհանքով ու չարութեամբ նայում էր դիմացի վիրաւորուած տիկիններին:

Նկատելով, որ Բոռը Ջեմմայի հետ մրտաւ սենեակ, վեր թռաւ, մօտեցաւ չտապ ու սկսեց խօսել մի անկանոն ֆրանսերէնով:

— Պարոն Ռիվարեց, ամէն տեղ ձեզ էլ որոնում: Գրաֆ Սալտիկովը ուզում է իմանալ, արդեօք վաղը երեկոյեան կարո՞ղ էք լինել իր վիլլայում: Պարեր են լինելու:

— Ցաւում եմ, որ ոչ, բայց, միեւնոյն է, գնամ էլ, պարել չեմ կարող: Տիկին Բոլլա, թոյլ տուէք ներկայացնել ձեզ տիկին Զիտաի Ռեննին:

Գնչուհին նայեց Ջեմմային կէս անվրտահ ու ղլուխ տուեց չոր: Ցարակոյս չկար, որ չատ դեղեցիկ էր նա. Մարտինին իրաւունք ունէր. միայն անասնական, հոդեզուրկ մի դեղեցկութիւն. ձեւերի կատարեալ ներդաշնակութիւնն ու չարժումների ազատութիւնը դիւթիչ էին, միայն ճակատը ցած էր ու նեղ, իսկ նուրբ ռունդերի գծերը խստասիրտ տպաւորութիւն էին անում: Բոռի ներկայութիւնից Ջեմմայի կրած ծանր զգացումը այժմ գնչուհու դէմ աւելի եւս սաստկացաւ եւ երբ մի րոպէ յետոյ մօտ եկաւ տանտէրը՝ տիկին Բոլլային խնդրելու, որ օգնի իրեն կից սենեակի մի քանի տուրիստաներին զբաղեցնելու, տիկինը հեռուից նրան թեթեւացման ղգացումով:

×

— Ուրեմն, մադոննա, ի՞նչ է ձեր կարծիքը Բոռի մասին, — հարցրեց Մարտինին՝ ուշ դիշերով Ջեմմային տուն ուղեկցելիս: — Լրբութիւն չէ՞ նրա կողմից, որ այդպէս խաբել է Գրասսինիի խեղճ կնոջը:

— Պարուհու մասի՞ն էք ասում:

— Այո: Համոզել է տիկին Գրասսինիին, որ այդ աղջիկը առաջիկայ սեզոնի աստղն է լինելու, իսկ նա ամէն ինչ անելու պատրաստ է հռչակ ունեցողները հաւաքելու սիրոյն:

— Տգեղ եւ անազնիւ վարմունք է:

Գրասսինիներին գրել էր չատ յիմար գըրութեան մէջ եւ հէնց աղջկայ վերաբերմամբ էլ սաստիկ անսիրտ բան է: Վըստահ եմ, որ իրեն վատ էր զգում:

— Կարծեմ, Ռիվարեցի հետ խօսում էիք: Ի՞նչ է ձեր տպաւորութիւնը:

— Է՛հ, Զէզարէ, ոչինչ չդիտեմ. դիտեմ միայն, որ ուրախ պիտի լինէի, եթէ նրան այլեւս չտեսնէի: Ոչ ոքի ներկայութիւնն ինձ այնքան չի ճնշել, որքան այդ մարդունը: Տասը վայրկեանի մէջ դլուխս սկսեց ցաւել: Դեւի պէս վրդովում է մարդու:

— Գիտէի, որ ձեզ դուր չի դալու, եւ իսկն ասած, ինձ էլ չի դուր դալիս: Սպըրդում է օձաձկի պէս, ու ես նրան չեմ հաւատում:

3.

Բոռը իր բնակութիւնը հաստատեց Հռոմէական դռների յետեւը՝ ոչ հեռու այն պանսիոնից, ուր ապրում էր Զիտտան: Ըստ երեւոյթին փափկասուն կեանք էր վարում. թէեւ սենեակում ոչ մի բան դեխութիւն չէր մատնում, բայց եւ այնպէս թէ՛ մանր երկրորդական բաներում եւ թէ սենեակի ընդհանուր կարգաւորութեան մէջ նկատելի էր չքեղութեան մի հակում, որ Գալլիի ու Ռիվարդոյի զարմանքն էր չարժում:

Լ. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան, Պ. Հրայր Շիրվանեան, Տէր եւ Տիկին Աչոտ Շիրվանեան եւ զաւակը եւ ընտանեկան պարագաները չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, մասնաւոր հեռագրով թէ անձամբ մասնակից եղան իրենց սուգին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան առթիւ։ Շնորհակալութիւն նաեւ Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէին, կուսակցական կոմիտէներու եւ խումբերու եւ բոլոր կազմակերպութեանց իրենց համակրական ղրկացումներուն համար, այս տխուր առթիւ։

Ողբացեալին մահուան քառասունքին առթիւ հոգեհանդիստ կը կատարուի Փետրուար 17ին, կիրակի, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

×

Այս տխուր առթիւ Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները հետեւեալ նուէրները կ'ընեն 100ական Ֆրանք Իսիի, Փարիզի, Տէսինի եւ Մարսէյլի Մշակոյթի Տուներուն (վերջին երեքը՝ առանձ «Յառաջ»էն) եւ 300 Ֆր. «Յառաջ»ի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Արմենակ Մխքայէլեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան էլմաս Շիրվանեանի մահուան առթիւ, նաեւ 20 Ֆր. Իսիի Մշակոյթի Տան եւ 20 Ֆր. «Յառաջ»ին եղիազար Միհնասեանի մահուան առթիւ։

Եղիազար Միհնասեանի մահուան առթիւ Տէր եւ Տիկին Վահան Երանոսեան 20 Ֆր. կը նուիրեն Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Ողբացեալ Երուանդ Պուռուչեանի մահուան առթիւ Ս. Յեռամի Թաղականութիւնը սուգած է հետեւեալ նուէրները փոխան ծաղկեպսակի.—

Պ. Գրիգոր Պուռուչեան 50 եւ դպրոցին 50, Օննիկ Յամկոչեան եւ զաւակները, Մաքինաճեան ընտանիք 50ական, Ստեփան Սամուրեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Ռուբէն Ասատուրեան, Զիլինկիրեան ընտանիք, Օննիկ Գապաքեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Պիպէրեան 20ական, Կարպիս Զէրեան, Աբրահամ Մանկասարեան, Գրիգոր Մարուքեան, Մանկիեան ընտանիք, Յորժ Բուրուեան 10ական եւ դպրոցին՝ Մխաքեան ընտանիք, Մինասեան ընտանիք, Մինասեան եղբարք 50ական, Գրիգոր Դաւիթեան 30, Սարգիս Զէյթունցեան, Սուրէն Կիրակոսեան, այրի Տիկին Լուսին Սանասարեան 20ական, Համայեակ Կարապետեան, Շապուհ Համբարձումեան, Բարէն Սէֆէրեան, Սարգիս Սամուրեան, Ոսկիան Շէրպէթեան 10ական Ֆրանք։

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է Խրիմեան Դպրոցին համար Այրի Տիկին Զարուհի Եազուպեանէ 100 Ֆր, եղիազար Միհնասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի։ Այրի Տիկին Շահինեան Գէորգ 20 Ֆր. Պ. Շիրվանեանի կնոջ մահուան առթիւ եւ 30 Ֆր. Տիկին Մարի Եաճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վիէնի մասնաճիւղի ընդհանուր ժողովը այս երկուշաբթի (Փետրուար 4) ժամը 16ին, Գասպար Իփեկեան ակումբին մէջ։ Կարեւոր օրակարգ, ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ա.Հարոնեան Ա.կումբին մէջ։ (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ.. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Սէն Ժեռմի Թաղական Խորհուրդը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Ծաղկաքեր Ձերմակեանի (Ծնեալ Օրոյեան) մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի.—

Ողբացեալին Թոռները՝ Տէր եւ Տիկին Շարլ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Համայեակ Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ժաք Սարեան, Տէր եւ Տիկին Սիմոն Սարեան, Տէր եւ Տիկին Ճուկուլիոթթա, Տէր եւ Տիկին Աֆարեան 50ական, այրի Տիկին Գեղեցիկ Գալուստեան 50, Տէր եւ Տիկին Արամ Յովսէփեան 30, Պ. Պ. Հայկ Մկրտիչեան եւ Մարգար Մարգարեան 20ական, Պ. Պ. Աբրահամ Մէլքմէճեան, Յովհաննէս Թամկոչեան, Աբրահամ Մանկասարեան 10ական։ Դպրոցին՝ Ստեփան Սամուրեան, Մինասեան եղբ., Տէր եւ Տիկին Պերճ Կարապետեան, Բարգէն Սէֆէրեան, Անթիքաճեան եղբ. 10ական։

×

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է ողբացեալ եղիազար Միհնասեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի Այրի Տիկ. Մարիամ Տէրտէրեան 100 Ֆր, Օր. Անահիտ Ղուկասեան 50 Ֆր, Այրի Տիկ. Նուարդ Դարբինեան 30 Ֆր, Այրի Տիկ. Գէորգ Շահինեան 50 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Փիլիպոս Եսաեան 10 Ֆր, Տէր եւ Տիկին Գարեգին Յովսէփեան 20 Ֆրանք։

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պ. Հայկ Սարաֆեան (Արմտանցի) կը նուիրէ 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կարմիր Խաչի Բարէնպաստակ Ձեռնարկներուն նոր տարուան առթիւ։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17.45 ին հետեւեալ ալիքներու վրայ։

կարճ ալիք. 48.47, 41.38, եւ 31.10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին։

ՊՈՊԻՆՕ

երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT
Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Ց. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու։

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալո

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Մխիթեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օքէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

1974 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

*

ԺԱՄԸ 20Է ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
5
MARDI
5 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.930

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.930

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՓՈԹՈՐԻԿԷՆ ՎԵՐՋ

—o—

1918 Նոյեմբեր 11ի Զինադադարը դարձակէտ մը կազմեց հայ ազգի ժամանակակից պատմութեան մէջ: Երբ հաչուես – յարգարի նստանք, սոսկումով տեսանք ահաւոր բացը, որ պոյտած էր մեր շուրջ: Ցեղասպան Թուրքը պլխատած էր մտա – ւորականութիւնը, անտէր ու անպլուխ ձգելով ազգը:

1908ի Սահմանադրութեան օրերուն, Թրքական բանտերէն արձակուած էին հայ յեղափոխականները: Արտասահմանէն ալ Պոլիս կը խուժէին համխառն բռնակալութենէն վախչող մտաւորականներ եւ հանրային գործիչներ: Վերածնունդի շրջան մը կը բոլորէր Թրքահայութիւնը մինչեւ 1914:

Տասը տարի վերջ, 1918ի աշնան թա – քոպոյներէն դուրս կ'ելլէին փոխառական սակաւաթիւ հայ մտաւորականներ: Անապատներէն ալ Պոլիս կը փութային Մեծ եղեռնէն ճողոպրածները, որոնց չարքին Զաւէն պատրիարք, որ իր ծննդավայրը՝ Պաղտատ աքսորուած էր Իթթիհատի ոճրագործ կառավարութեան կողմէ:

Ազգին Մնացորդացը կը կազմակեր – պուէր հետզհետէ: Պատրիարքարան եւ Ազգային Երեսփոխանական Ժողով ձեռք կ'առնէին Հայութեան ճակատագիրը: կուսակցութիւնները կը վերակազմուէին: Շուրջ քսան զանազան թերթեր կը հրատարակուէին Պոլսոյ մէջ եւ բնականոն կեանք կը ստեղծուէր օրէ օր:

Կովկասի մէջ ստեղծուած էր անկախ Հայաստանի Հանրապետութիւնը, որ իր պաշտօնական ներկայացուցիչն ունէր Պոլսոյ մէջ, Պատուիրակութիւնը՝ Փա – րիզի, դեսպաններն ու հիւպատոսները դաշնակից երկիրներու մէջ:

Կարմիր Խաչ եւ Տիկնանց Միութիւն գործի լծուեր էին Թրքական որբանոց – ներէն ազատագրելու համար հայ որբերն ու որբուհիները: Որբահաւաք մարմին – ներ կը շրջէին ամէն կողմ: Հարէմներէն դուրս կը բերուէին բռնի իսլամացուած Հայուհիներ:

Դաշնակիցները գրաւած էին Պոլիսն ու շրջակաները: Որբահաւաքները կ'ապահովէին անոնց ազատութիւնը՝ իրենց աշխատանքներու արդիւնաւորութեան համար:

Հայ վիլիժառու բազուկը դեռին կը փոէր յայտնի ջարդարարներ ու մասնիչ – գաւաճաններ:

Հայկական Հարցը գրուած էր միջազգային դիւանագիտութեան սեղանին վը – րայ: Պատերազմի դաժան օրերուն հեղեղանման արիւն թափող Հայը իրաւունք ունէր արժանի հատուցումի: Հայկական Դատը աշխարհի բոլոր դատերուն մէջ արդարներուն ամէնէն արդարն էր: Այս կէտը ո՛չ ոք կ'ուրանար: Ամբողջ քաղաքակիրթ աշխարհը, — Պալքաններէն ու Եւրոպայէն մինչեւ զոյգ Ամերիկաները — ծանօթ էր Հայկական Դատին: Ազգին կեսը ողջակէզ էր գարձած՝ սարսելով քրիստոնեայ աշխարհի խիղճը:

Բոլորը համաձայն էին պատժելու ցեղասպան Թուրքը եւ արդար հատուցում ընելու Հայուն:

Փարիզի մէջ 1919 Փետրուար 24էն մինչեւ Ապրիլ 22 կը դումարուէր «Ազգայինի Համագումար»ը, որուն կը մասնակցէին բոլոր հատնաքներու ներկայացուցիչները: Հայկական Հարցը կը ձեւաւորուէր համազգային հաւանութեամբ:

Ցոյսի ու հաւատքի խանդավառ օրեր կ'ապրէր Հայութիւնը:

Հայկական Դատը միջազգային հատա – րակութեան ծանօթացնելու համար 1918 Դեկտ. 9ին Պոլսոյ մէջ կը հիմնուէր Ֆրանսերէն օրաթերթ մը՝ Լա Ռընէսանս, խմբագրութեամբ Տիգրան Զայեանի, որ եաքէն պիտի կարդուէր Հայաստանի Հանրապետութեան Ա.ՔԷնքի դեսպան:

×

Զարդարարներ փնտռելու Լանքերը կը յանդին Պօղոսեանի քայմաքամ Ֆէյմալ պէյի ձերբակալութեան եւ դատավարութեան՝ 1919ի սկիզբները: Այս պատմա – կան դէպքի մասին որոշ տեղեկութիւն – ներ տուինք արդէն:

Կ'արժէ ծանօթանալ ուրիշ մանրամասնութեանց:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

—o—

ԱՀԱԲԵԿԶԱԿԱՆ ՆՈՐ ԱՌԱՐՔ

Այս անգամ կարգը եկած էր, երեւի, ծովահէններուն: Արդարեւ, ահարեկիչ – ներ գրաւած էին յունական վաղրի փո – խադրանաւը եւ երկու պատանդ վար զբ – րած, պահանջելով որ ազատ արձակուին պաղեստինցի այն երկու ահաբեկիչները, զորս Ցոյները մահուան դատապարտած էին, առջի օր:

Յունական նաւը Քարաչիի նաւահանգիստը խարսխած էր երբ երեք ահաբեկիչները նաւ բարձրացած են եւ պատանդ բռնած երկու ծովայիններ: Ապա սկսած են սովորական սակարկութիւնները, պայմանաժամի երկարաձգում հայլն, հայլն: Ի վերջոյ ամէն ինչ կարզադրուած է երբ Ցոյները ապահովութիւն տուած են, որ ահաբեկիչներու մահապատիժը պիտի չդործադրուի: Միւս կողմէ արդէն, Եասըը Արաֆաթ յայտարարած էր թէ կը դատապարտէ եղածը եւ թէ պաղեստինեան ազատագրման իր չարժումը ոչ մէկ կապ ունի այդ մարդոց հետ:

× Եգիպտոսի նախագահը՝ Սատաթ պաշտօնէն հանեց Ալ Ահրամի վաղեմի խմբագրապետը՝ Հէյքալ, որ ծանօթ էր նաեւ իբրեւ կիսապաշտօնական բանբերը եգիպտական կառավարութեան, Նասըէն Սատաթ: Ալ Ահրամի խմբագրապետութիւնը յանձնուեցաւ Ալի Ամինի, բայց փոխանակ խմբագրապետի տիտղոսին, խմբագրութեան անօրէնի տիտղոս ունի: Ամին ոխերիմ թշնամին էր Հէյքալի եւ դեռ ամիս մը առաջ աքսորականի կեանք մը կը վարէր Պէյրութ, իրրեւ մէկը որ աշխատած է Ամերիկացիներու հաշուոյն եւ զաւաճանած եգիպտական կառավարութեան: Գալով Հէյքալի, որու նա – խագահական խորհրդատուի պաշտօն առաջարկուած է (ինչ որ մերժած է), կ'ըսուի թէ զանազան ծրագիրներ ունի: Առնցմէ մէկն է Պէյրութ հաստատուիլ եւ գլուխն անցնել մամուլի կարեւոր խմբակցութեան մը, զոր կը պատրաստուի հիմնել Խատաֆի: Ծանօթ է որ Հէյքալ կողմնակից էր նաեւ Լիբիա – Եգիպտոս միացումի մը եւ այս տեսակէտը, ինչպէս նաեւ հակամերիկեան իր բուռն խմբագրականները, գլխաւոր պատճառներէն էին, իր տարակարծութեան Սատաթի հետ:

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Յունուար 29)

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԽՈՐԴԵՆԻՆ

Օծանելիքի արդիւնաբերութեան նախանիւթ մատակարարելու համար տարիէ տարի կ'ընդարձակուին խորդենիի դաշտերը: Ներկայիս Հոկտեմբերեանի Ջերմատուներուն մէջ, որոնց ընդհանուր տարածութիւնը 50·000 քառակուսի մեթր է, կ'աճին խորդենիի աւելի քան 40 միլիոն կտրոններ: Գարնան այդ կտրոնները կը տնկուին հարիւրաւոր հեկտարներու վրայ: Երեք տարիէ ի վեր այս արժէքաւոր բոյսը կը մշակեն նաեւ Լճմխածնի կարգ մը պետական տնտեսութիւնները: Հայաստանի խորդենիի իւղը իր որակով լաւագոյններէն կը նկատուի, որով անոր պահանջը մեծ է Ֆրանսայի, Անգլիոյ, Գերմանիոյ, Լեհաստանի եւ այլ երկիրներու մէջ:

×

«ՌՈՒՍ – ՊԱՐՍԿԵՐԷՆ ՊՈԼԻՏԵԽՆԻԿԱԿԱՆ ԲԱՌԱՐԱՆ »

Երեւանի Բազմարուեստից հիմնարկութեան դոցենտ Ժորա Մխրզարէկեան, «Մ. Աբեղեան» դրականութեան հիմնարկութեան դիտաչատող Ջանի Մխրզարէկեանի հետ պատրաստած եւ լոյս ընծայած է « Ռուս–պարսկերէն պոլիտեխնիկական բառարան »ը:

Քաւի մը տոդով

ԸՆԿԵՐՎԱՐԱԿԱՆ կուսակցութեան պարագլուխը՝ Մխիթարեան չատ սիրալիր տեսակցութիւն մը ունեցած է Գերմանիոյ նախարարապետ՝ Վիլլի Պրանտի հետ: Ծոսած են Մերձաւոր Արեւելքի, եւրոպական քաղաքականութեան ինչպէս նաեւ երկու երկիրներու Ընկերվարական կուսակցութեանց յարաբերութիւններու մասին:

ԻՋՄԻՐի մէջ զօրաւոր չարժ մը տեղի ունեցած է: Երկու հոգի մեռած է եւ հարիւրաւոր տուներ՝ փլած:

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ բանակի հազարապետ մը առջի օր փախուստ տուած է Արեւմտեան Պերլին: Հազարապետը մաս կը կազմէր խորհրդային սպաներու խումբի մը, որ արուեստի ցուցահանդէս մը կ'այցելէր՝ Շարլոթէնպուրկ դղեակին մէջ: Հազարապետը կամայ մը հեռացած է խումբէն:

ՍԱՆ–ՓԱԻԼՈՑի հրոյ ճարակ դարձած երկնաքերին մեռեալներու թիւը 227ի հասած է: Եւ դեռ կրնայ աւելնալ ծանր վիրաւորներու մահով: Խոստ քննադատութեան կ'ենթարկուին իշխանութիւնները, որ նման բարձրարերձ չէնք մը ո՛չ թոյանի տանիք ունէր եւ ոչ ալ փախուստի ելքեր: Քաղաքին հրչէջներու պետը, որ քննադատած էր իշխանութիւնները, պաշտօնազրկուեցաւ քաղաքապետին կողմէ:

«ՍՒՍՑԼԱՊ»ի երեք աստղանաւորդները 84 օր երկրին ծիրին վրայ «ապրելէ» եաք կը պատրաստուին երկիր վերադառնալ Ուրբաթ օր:

ԲՐԵԺՆԵԻԻ վեցօրեայ այցելութիւնը Քուպա վերջ դասաւ կիրակի օր: Գրոմիկօ, որ կ'ընկերանար Բրեժնեւի, Հավանայէն Ուաշինկթըն մեկնեցաւ:

ՔԱՄՊՈՃԻ մայրաքաղաքէն 15 քիլոմեթր հեռու կռիւները կը չարունակուին կառավարական եւ կարմիր Քմեր ուժերու միջեւ: Երկուստեք մարդկային զոհեր կ'արձանագրեն:

ՕՐՈՒԱՆ ՀՈԳԵՐ

ԹԵՐԹԻ ԹՈՒՂԹԻՆ ՏԱԳՆԱՊԸ

—o—

Ֆրանսայի մամուլի թուղթ արտադրողները, իրենց անհրաժեշտ փայտին մօտ երեք քառորդը կը ստանան Խորհ. Միութենէն: Արդ, այս վերջինը որոչեց իր հայթայթած փայտին գինը, Յունուար մէկէն սկսեալ, հարիւրէն մինչեւ հարիւր հինգ տոկոս բարձրացնել: Այս արտա – կարգ յաւելումը որոչ մտահոգութիւն մը ստեղծեց, մանաւանդ, երբ նկատի առնուի, թէ գնուած փայտի քանակին չուրջ եւս Ֆրանսայի ներածողները դժգոհ չտացան Խորհ. Միութենէն: Արդարեւ, Մոսկուա մեծ չափով նուազեցուց այս տարուան իր արտածումը դէպի Ֆրանսա: Աւելի քիչ եւ աւելի սուղ դառնալով թուղթի պատրաստութեան համար նիւթը՝ ասիկա պատճառ պիտի դառնա՞յ արդեօք, որ խնայողութեամբ գործածուի թուղթը: Դեռ ասոր չենք հասած, որովհետեւ մէկ կողմէ Ֆրանսայի արտադրողները պիտի աշխատին աւելի փայտ գնել Ֆրանսայէն, որպէսզի պահպանեն իրենց արտադրութեան ծաւալը. միւս կողմէ՝ պէտք է ի մտի ունենալ, որ Սքանտինաւեան երկիրները Ֆրանսայի անհրաժեշտ մամուլի թուղթին աւելի քան 50 տոկոսը կը հայթայթեն եւ այս մատակարարումը ապահովուած է երկար ժամանակաշրջանի վրայ տարածուող պայմանագրութիւններով:

Սակայն կացութիւնը կրնայ չատ լարուած դառնալ յառաջիկայ ամիսներուն: Փայտի հայթայթումը դիւրութեամբ պիտի չլուծուի եւ անոր գինին հարցը վերջնական մէջտեղ պիտի գայ: Որով, որոշ դէտեր կը մտածեն, թէ մամուլի թուղթը կրնայ մասնակի խնայողութեան ենթարկուիլ: Ֆրանսական մեծ թերթերէն չատեր արդէն իսկ խնայողութեան ծրագիրներ կ'ուսումնասիրեն՝ վերաքննութիւն չծախուած թիւերու խնդրին, թուղթի կորուստ եւայլն:

Մինչեւ հիմա Ֆրանսական մամուլը, բացի գինի տեսակէտէն, չտառապեցաւ թուղթի պակասէն, որ երեւան ելաւ աշխարհի մէջ: Մ. Նահանգներու եւ Անգլիոյ մամուլը, ընդհակառակն, հարկադրուեցաւ անցեալ ամառէն ի վեր խնայողութիւններ կատարել էջերու թիւերուն մէջ, նոյնիսկ կարգ մը բաժիններ ջնջելով:

Դեռ վերջերս իտալական թերթերը դիմաւորեալ կերպով միայն ուժ էջով լոյս տեսան, որպէսզի այդ ձեւով իշխանութիւններու ուշադրութիւնը հրաւիրեն թուղթի մատակարարման չարաճուն դժուարութիւններուն վրայ, ինչպէս նաեւ անոնք տեսնեն, թէ Թոյլատրուած չաւելումը թերթերու գիներուն անբաւարար է:

Ֆրանսա ցարդ չյողեցաւ, իշխանութիւններու օժանդակութեամբ, դիւրաբեկ հաւասարակշռութիւն մը պահպանել, շնորհիւ կնքուած պայմանագիրներուն՝ Սքանտինաւիոյ եւ Ֆրանսայի թուղթ արտադրողներու հետ: 1974ին, Սքանտինաւիք 370·000 թոն եւ Ֆրանսայի արտադրողները 260·000 թոն մամուլի թուղթ պիտի հայթայթեն:

Գլխաւոր հարցը այն է այսօր, թէ Ֆրանսայի թուղթ արտադրող ձեռնարկութիւնները ի վիճակի պիտի ըլլա՞ն թէ ոչ — եւ ի՞նչ գինով — մատակարարել պայմանագրով ճշդուած թուղթի քանակը: Արդարեւ, անոնց համար դժուար պիտի ըլլայ անհրաժեշտ քանակութեամբ փայտ գտնել Ֆրանսայի մէջ:

ՎԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՄ

(ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՅՈՒՇԵՐԻՑ)

——0——

Ա.

Պարոնեան, Սունդուկեան, Շիրվան – զաղէ...

Հայ թատերագրութեան տիտանները նուաճել էին մեր ժողովրդի բոլոր հատուածներուն սէրն ու ճանաչումը, իրենց տաղանդաւորութիւններով թափանցել ամէն տեղ, ուր հնչում էր հայ լեզուն, առկայծում մշակութային կեանքը: Հէնց իրենք այդ լեզուի ու մշակոյթի զարգացման, ճոխացման, ժողովրդականացման հրահրողներն էին, չունչն ու ոգին:

Այսօր, եօթանասունամեայ հեռաւորութենից, ես յիշում եմ այն անբացատրելի թրթիռը, ակնածանքի այն զգացումը, որ համակում էր մեզ՝ Վանի հայկական զարգոցների աշակերտներիս, երբ ծանօթանում էինք նրանց երկերին, զիտում զրանք զարգոցական բեմերում, մասնակցում զրանց բեմադրութիւններին:

... Առաջին ծանօթութիւնս Պարոնանի հետ: Վանի Թաղային – ծխական Արարուց զարգոցում էր: Խրիմեան Հայրիկ, Մ. Նալբանդեանի, Գամառ Քաթիպայի, Պ. Դուրեանի կողքին կախուած էր Յ. Պարոնեանի զիմանկարը: Մեր ազգային հարստութեան այդ կաճառում արեւմտահայ թատերագրի ներկայութիւնը առանձնապէս հաճելի էր մեզ համար, քանի որ «Հայրիկ, Հայրիկ, քո հայրենիք», «Ազատ Աստուած», «Մանկութեան օրեր», «Մայր Արաքսի ափե – րին», «Իմ ցաւը» եւ այլ երգերի հետ միասին ինքներս արդէն ըմբռշխնել էինք նրա զրամատուրգիական արուեստի պատճառած հաճոյքը, խաղացել եւ պիտել «Նկարիչն ու բանաստեղծը» թատերգը, բնազդով զգացել նրա ծիծաղկոտ թախծի եւ թախծոտ ծիծաղի իւրօրինակութիւնը: Արգուլ Համիդի բռնատիրութեան մէջ, վախի ու կասկածանքի մթնոլորտում այդ ծիծաղը մեզ յոյս էր տալիս, միաժամանակ զգաստացնում, մղում ինքնաճանաչման:

... Արարուց իմ սիրելի մայր–վար – ժարանի հնոցամեակը ես աւարտել էի եւ անցել Երամեան միջնակարգը: 1903ի աշնանն էր, Սեպտեմբեր: Ինձ յայտնի զարձաւ, որ մեր Արարուց զարգոցում ներկայացում է լինելու: Եւ ահա, թաղի ու զարգոցի մի խումբ ընկերների հետ, ես նոյն երեկոյեան զարգոցումն եմ: Նրա «Մաղկոց» անունը կրող նոր զահլիճը, հաւանաբար ամէնից ընդարձակը մինչ այդ Վանում զոյութիւն ունեցող զարգոցական սրահներից, կարճ միջոցում ծայրից ծայր լցուեց հանդիսատեսներով:

Պարզուեց՝ զարգոցի ուսուցիչներից եւ թաղամասում բնակող թատերասէրներից կազմուած «Թատերախումբը» ներկայացնում է Յակոբ Պարոնեանի «Մեծապատիւ մուրացկանները»: Աբխազում ապրող հայ զերակատարն էր մեր Հայոց լեզուի ուսուցիչ Արտակ Դարբինեանը, որ եկել էր Կովկասից, Գէորգեան ճեմարանից: Մանուկ աղայի զերն ստանձնել էր աշխարհագրութեան ուսուցիչ Կարապետ Ադէմեան (մօտիկ տոհմակիցը մեր անուանի ռեժիսոր Վարդան Ադէմեանի): Դերակատարներից երրորդ, որի խաղը նոյնպէս ամուր տպաւորուել է յիշողութեանս մէջ, Մանուկ աղայի կնոջ՝ Շողակաթի զերն ստանձնած... Ռուբէն Ղուկասեանն էր, որ իր խաղով զարմանք եւ միաժամանակ հրճուանք էր պատճառում բոլոր հանդիսատեսներին նախ այն պատճառով, որ իր տղամարդ տեզով կարողանում էր այնքան բնական երեւալ կնոջ զերում: (Կանայք այդ տարիներին զեռ ձեռք չէին բերել տղամարդու հետ հաւասար բեմ բարձրանալու իրաւունք):

Այստեղ չմոռանամ յիշելու ներկայացման աւարտին զարգոցի տեսուչ Ղեւոնդ Խանջեանի (Ազատ Խանջեանի հայրը) խօսքը, որ մօտաւորապէս այսպիսին էր: « ... Դարգոցը մտադրած էր այս ներկայացումը կազմակերպել հայ անմահ երգիծարան Յ. Պարոնեանի մահուան 50ամեակին՝ (*) 1901 թուին: Սակայն մեզ յաջողուեց մեր մտադրութիւնն իրականացնել միայն այս տարի: Յարգանքը մեծ երգիծարանի յիշատակին, ի հարկէ, կը պահէ իր ուժը նաեւ այսօր եւ միշտ... իսկ ներկայացման տոմսերին զոյացած համեստ գումարը լրիւ պէտք է յատկացուի զարգոցի բնապիտական եւ աշխարհագրական սենեակներուն համար նոր իրեր եւ գործիքներ ձեռք բերելու նպատակին: Ես յատուկ գոհունակութեամբ պէտք է յայտարարեմ, որ մեր այս բեմի կառուցումը մենք կը պարտինք մեր Թաղամասի խումբ մը երիտասարդներու, որոնք ոչ միայն օրերով աշխատեցան անոր վրայ, այլ նաեւ հայթայթեցին եւ ձրիաբար տրամադրեցին ամբողջ չինանիւթը՝ փայտեղէնը եւ երկաթեղէնը: Անոնց, իրենց կառուցած այս բեմին հրապարակաւ ես իմ խորին շնորհակալութիւնը կը յայտնեմ »:

« Մեծապատիւ »ի այդ ներկայացումը Արարուց զարգոցի «բեմ»ի վրայ հաստատութեան պահանջով կրկնուեց:

Այն տարիներին, սկսած 1902ից մինչեւ 1908ը, Վանում Երամեան զարգոցի ուսուցիչներից Արտաշէս Սոլախեանի նախաձեռնութեամբ կազմուած թատերա – սէրների խումբը, որը սկզբնական չրջանում տալիս էր փոքր ներկայացումներ (զլխաւորապէս կատակախաղեր), հանդէս զալով այսպէս կոչուած «Թաղային թատերասրահներում» (որոշ բնակարանների՝ համեմատաբար մեծ սենեակ – սրահներ), բեմադրեց Յ. Պարոնեանի «Շողոքորթը», ինչպէս նաեւ որոշ տեսարաններ «Աբեւելեան առտմնարուժից» եւ «Մեծապատիւ մուրացկաններից»:

Ցեւտաղայ տարիներին, ընդհուպ մինչեւ 1908ի Թուրքական սահմանադրութիւնը եւ զրանից յետոյ, զարձեալ Արտաշէսի նախաձեռնութեամբ «Մեծապատիւից» առանձին հատուածներ, յաճախ 5–6ը միասին, ներկայացում էին զարգոցական հանդէսների օրերին, երբեմն էլ՝ նոյն թաղային «բեմ»երի վրայ:

Սահմանադրութիւնից յետոյ Վանում բացուած ակումբներն ունէին իրենց սիրողական թատերախմբերը: Դրանցից Մ. Աւետիսեանի անուան (Արմենականների) զրադարանին կից թատերասէրների խումբը Միհրան Միքաքեանի զլխաւորութեամբ 1908ի աշնանը եւ 1909ի զարնանը ներկայացրեց «Արցունքի հովիտը» եւ «Հին աստուածները», ապա «Օթելլո»ն:

Այստեղ արժէ յիշատակել նաեւ Մկրտիչ Ադէմեանին (Վարդան Ադէմեանի հայրը), որ եղել է Այգեստանի Ցանկոյսների զբօսրոցի տեսուչ եւ ակտիվ մասնակցութիւն է ունեցել ժամանակի հասարակական եւ թատերական կեանքում: «Վենետիկի վաճառականի» մէջ նա խաղացել է Անտոնիոյի զերը (Կարապետ Ադէմեանը Շեյլոկի զերակատարն էր):

Արտաշէս Սոլախեանը Արարուց զարգոցում 1903ին Դարբինեան – Ադէմեան խմբի բեմադրած առաջին «Մեծապատիւից» յետոյ 1911ին առաջին անգամ բեմադրեց ամբողջական «Մեծապատիւ մուրացկանները»՝ Երամեան նորակառոյց զարգոցի բաւականին ընդարձակ սրահում: Ներկայացումն անցաւ փայլուն յաջողութեամբ, Վանի նահանգապետ – կուսակալը, որ հրաւիրուած էր ինչպէս «Մեծապատիւի», այնպէս էլ՝ Շիրվանզադէի «Պատուի համարի» ներկայացումներին, խնդրեց այդ երկու պիէսները թարգմանել եւ բեմադրել Թուրքերէնով, Վանի Թրքական մատուռական խաւին եւս կուլտուրական այդ հաճոյքին մասնակից զարձնելու ցանկութեամբ:

Արտաշէսը զարգոցի հիմնադիր – անօրէն Համբարձում Երամեանի համաձայնութեամբ, ձեռնարկում է այդ թատերգութիւնների թարգմանութեանը, խոստանալով, որ ինքը յաջողութեամբ զլուխ կը բերի Թուրքերէն ներկայացումների պատրաստման գործը, եթէ կատարուի յաջող թարգմանութիւն:

Հ. Երամեանի տեղակալ Թրքագէտ Մարտիրոս Նալբանդեանը Արտաշէսի ակնկալութեամբ կարճ ժամանակում թուրքերէնի է վերածում «Մեծապատիւ մուրացկանները» եւ «Պատուի համար»ը: Եւ այսպէս, Արտաշէսի խումբը, որ մեծ մասամբ կազմուած էր Երամեան զարգոցի ուսուցիչներից եւ ուսանողներից, 1911ի աշնանը, նոյն Երամեան զարգոցի բեմում ներկայացրեց Պարոնեանի երկը նաեւ Թրքերէնէն:

Պարոնեանի միւս ստեղծագործութիւնները, որ 1910–12 թուականներին երեւացին Վանի՝ մեզ ծանօթ բեմերի վրայ, «Աբեւելեան առտմնարոյժը» եւ «Պատասար աղբարն» էին: «Առտմնարոյժ»ը ներկայացուեց մի քանի անգամ՝ սիրողների տարբեր խմբերի կողմից: Առանձնապէս նշանակելի եղաւ «Պատասար աղբար»ի Արտաշէսի բեմադրութիւնը, որի յաջողութեան համար նա առանձին ջանք էր զործ զրել: Արտաշէսն ինքը խաղում էր Պաղտասարի զերը, միւս զերակատարների ընտրութիւնն էլ արել էր առանձին նախանձախնդրութեամբ:

« Պաղտասար աղբար » ներկայացումը բացառիկ ջերմութեամբ ընդունուեց եւ կրկնուեց մի քանի անգամ:

Ուշագրաւ էր եւ այն, որ Արտաշէս Սոլախեանի խմբի ներկայացումներուն առաջին անգամ բեմ էր բարձրանում կին զերակատար: Եթէ 1907ի, 1908ի «Մեծապատիւի», «Պաղտասարի», «Պատուի համարի» ներկայացումներին Արտաշէսին յաջողուել էր կանացի զերերի համար գտնել «յարմարագոյն» տղամարդկանց (Տիգրան Զրբաշեան, Հայկ Գալշեան), ապա յետոյ՝ 1912–1913ին նա արդէն բեմ է բարձրացնում կին զերակատարների՝ Անոյշի, Սոլոմէի, Մարգարիտի, Ռոզալիայի զերերում: Նրա օրինակին հետեւեցին նաեւ Վանի միւս սիրողական խմբերը:

ԱՐՇԱԻԻՐ ՍՈԼԱԽԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ»՝ պէտք է ըլլայ 10ամեակ:

ՎԱՀԱՆ ՓՀՆՅ. ԽՈՅԵԱՆԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

——0——

1930ին հաճոյքն ունեցայ ճանչնալու՝ խոր ծերութեան մէջ Վահան քահանայ Խոյեանը, բնիկ Տրապիզոնի հեզահամբոյր բնաւորութեամբ, անշահախնդիր, հայրենասէր ու զրասէր, բաւին լայն համատոմ մասի վրայ համրուող մեր կղերականներէն մին՝ սիրուած ու յարգուած բոլորէն:

Փարիզի արուարձաններէն Սեվրանի մէջ փոքրիկ տնակ մը ունէր, յաճախ ընտրու կը հանդիպէինք չոզեկառքին մէջ, որպակ մը հայկական թերթերով բեռնաւորուած անընդհատ կը կարդար, մտնային երկրպագողներէն չէր, իր ուներեցածն ալ պատրաստ էր բաժնելու ուրիշներու հետ: Խօսինք օրինակով մը— Օր մը չոզեկառքին մէջ հանդիպեցանք Սեվրանաբնակ չքաւոր վեց զաւակներու տէր հօր մը, որուն ինչք յայտնեց իր թշուառ վիճակի մասին. զրամի պէտք ունէր: Խոյեան քահանայ անմիջապէս հասնեց եւ անոր տուաւ այն զումարը, որ վերապահած էր կառավարութեան վճարելիք իր տուրքին համար. վճարումի վերջին օրն էր. տոկսուած, յաջորդ օրը տասը առ հարիւր աւելի պիտի վճարէր:

1922ին ուրիշներուն պէս ինքն ալ իրեն տարապիր եկած եւ հաստատուած էր Փարիզ. Պալսոյ մէջ չատ սիրուած ըլլալով՝ իր հոն ունեցած ունեւոր ծուխերէն չատեր ալ եկած հաստատուած էին փա-

բար»ի Արտաշէսի բեմադրութիւնը, որի յաջողութեան համար նա առանձին ջանք էր զործ զրել: Արտաշէսն ինքը խաղում էր Պաղտասարի զերը, միւս զերակատարների ընտրութիւնն էլ արել էր առանձին նախանձախնդրութեամբ:

« Պաղտասար աղբար » ներկայացումը բացառիկ ջերմութեամբ ընդունուեց եւ կրկնուեց մի քանի անգամ:

Ուշագրաւ էր եւ այն, որ Արտաշէս Սոլախեանի խմբի ներկայացումներուն առաջին անգամ բեմ էր բարձրանում կին զերակատար: Եթէ 1907ի, 1908ի «Մեծապատիւի», «Պաղտասարի», «Պատուի համարի» ներկայացումներին Արտաշէսին յաջողուել էր կանացի զերերի համար գտնել «յարմարագոյն» տղամարդկանց (Տիգրան Զրբաշեան, Հայկ Գալշեան), ապա յետոյ՝ 1912–1913ին նա արդէն բեմ է բարձրացնում կին զերակատարների՝ Անոյշի, Սոլոմէի, Մարգարիտի, Ռոզալիայի զերերում: Նրա օրինակին հետեւեցին նաեւ Վանի միւս սիրողական խմբերը:

ԱՐՇԱԻԻՐ ՍՈԼԱԽԵԱՆ

(*) «ՅԱՌԱՋ»՝ պէտք է ըլլայ 10ամեակ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նոյն միջոցին Աթէնք կը դանուէր աղատ, ազէտ, անկիրթ պինեմոլ հայ քահանայ, չեմ պիտեր ո՛ր տեղէն հոն ինկած եւ որուն անունը չեմ յիշեր:

Մեր զիմումին պաշտօնական հանգամանք մը տալու համար այն քահանան ալ միասին առի եւ ելանք զացինք Արտաքին Գործերու պաշտօնատունը, ուր կը զբաղուէր Ծերունի նախարարապետը:

Շատ յոյս չունէի թէ Պարոն Տէլիեանի մեզ պիտի ընդունէր, ասոր համար զրաւոր խնդրագիր մըն ալ պատրաստած էի ի հարկին զայն տալու համար:

Հարցուփորձելով զտանք նախարարապետին սենեակը, որուն դրան քով պահապան մը նստած էր:

— Նախարարապետին հետ կ'ուզենք տեսնուիլ, ըսի վարանոտ ձայնով մը:

— Մտէք, պատասխանեց դռնապանը դուռը բանալով:

Եւ ահա մենք զտեզ զտանք Պ. Տէլիեանի զով, որ զրասեղանին առջեւ բազմած՝ թուղթերը կը կարդար:

Երկու բառով ինքզինքս ու քահանան ներկայացուցի բայց տակաւին խօսքս չէ–զարտած՝ Ծերունի նախարարապետը, ոտքի ելած էր ու յարգանքով ու խոնարհութեամբ քահանային ձեռքը բռնելով համբուրեց:

Ցետոյ մեզ թիկնաթոռին վրայ իր քովը նստեցնելով հարցուց թէ ի՛նչ կը փափաքէինք:

Պարզեցի մեր այցելութեան պատճառը:

Զափազանց չհաղորդուած՝ մանրամասն տեղեկութիւններ հարցուց փախստականներու թիւին ու վիճակին վրայ, յետոյ ըսաւ.

— Շատ գոհ եմ որ մտածեր էք ինձի դիմելու եւ կ'ուզեմ անմիջապէս տնօրինութիւն մը ընել այդ խեղճերուն մասին:

Եւ պաշտօնեայ մը կանչելով՝ յանձնարարեց որ յիսուն պինուորական վրաններ հատատուին խկոյն Ֆալէրոյի զաշտին մէջ, որ Բիրէի ու Աթէնքի միջեւ կը գտնուի:

— Վրանները բոլորովին նոր են եւ բնաւ չեն գործածուած, ըսաւ, ուստի ձեր խնամքին կը յանձնեմ զտնուիք, չանցնիք լաւ գործածելու:

Մեր ամենախորին շնորհակալութիւնները յայտնելով մեկնեցանք Ծերունի դիւանապետին քովէն:

Անկէ ետքն ալ, մէկ քանի առիթներու մէջ, Պարոն Տէլիեանի մեծ մարդասիրութիւն եւ աղնուութիւն ցոյց տուաւ Հայերուն նկատմամբ:

Երբ քանի մը տարի առաջ Թշուառական յիմարի մը զաշոյնին զոհ զնաց այս պատուական Ծերունին՝ մէկ երկու յօդուածով Աղեքսանդրիոյ Ազատ Բեմին մէջ պատմեցի այդ հայասէր նախարարապետին մեզի հանդէպ ցոյց տուած համակրանքը: Յօդուածներս արտատպուեցան յոյն մէկ քանի թերթերու մէջ, ինչպէս նաեւ Մինոս Զերազ անունցմէ քաղուածք մը ըրաւ իր Լ'Արմէնիի մէջ ու ատով զոնէ մեր երախտագիտութեան հարկը մատոյց վճարեցինք իրեն:

Անկեղծ ըլլալու համար պէտք է ըսեմ որ ոչ թէ միայն Տէլիեանի՝ այլ նաեւ բոլոր յոյն կառավարութիւնը եւ ժողովուրդը խիստ բարեացակամ գտնուեցան հայ փախստականներու հանդէպ:

Ամէն անգամ որ Հայու եւ Յոյնի մը միջեւ կռիւ ծագէր, միջամտող ոստիկանը Յոյնը կ'առնէր կը տանէր ու կը պատժէր, ապա թողլով Հայը՝ նոյնիսկ եթէ այս վերջինն էր յանցաւորը:

— Անոնք մեր հիւրերն են, նոյնիսկ եթէ պահաուութեան մէջ գտնուին պէտք չէ որ զիրենք զատապարտենք, կ'ըսէին ոստիկանները, անչուշտ բարձրպոյն պատուէրի մը հպատակելով:

Այս ներողամտութիւնը սակայն չատ երկար չտեւեց, որովհետեւ Հայերէն ոմանք սկսան նոյնիսկ զողութիւն եւ մարդասպանութիւն ընել:

Յիսուն խոշոր վրանները լիուլի պատպարեցին անպատսպարան մնացած փախստականները:

Յանձնաժողովը յետոյ քննութեան ձեռնարկեց աւուր հայի կարօտ անձերը ընդունելու եւ անոնց օրական ապրուստ մը ճարելու համար:

Արդ, իրենց փոխադրութեան ծախքին համար ոստիկանութիւնը կարպպրած է եղեր Տրապիզոնի չոգենաւին համար, այնպէս որ նաւապետը փոխադրութեան գինը կը պահանջէ Մշեցիներէն, որոնք զրուշ մը անգամ չունին զրպանին: Նաւապետը կը սպառնայ զիրենք կապել կամրջակին վրայ, կայմին պարաններուն, ինչպէս չոգենաւին օրէնքը կը տրամադրէ:

— Ըրէք ինչ որ կ'ուզէք, կը պատասխանեն ճարահատ:

Եւ օրէնքը կը գործադրուի:

(Շար. – 29)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ըով: Աչքը բաց, չուկայիկ քահանայ մը ճարպիկութեամբ իր հարուստ ծուխերը կը յափշտակէր· լինք անյիշաչար քահանայ, կ'ըսէր·— Վնաս չունի, Աստուած ամէնուն սրտին համեմատ կուտայ:

Տարի մը իր տղուն՝ Տիգրան Ծոյեանի, ապա քահանայ (Տիգրան Ծոյեան, Զէրէզ եւ եպիսկոպոս 1918ին Հայաստանի անկախ Հանրապետութեան օրերուն Հ· Մ· Ը· Մ·ի իբրեւ պատգամաւորներ Հայաստան գացած էին տարագիր որբերը մարդելու համար) զուտակը կնքելու համար Ամերիկա գացած էր· վերադարձին կը պատմէր·— Ամերիկա փոքրիկները իր եռեւէն կը վազէին պռոռալով՝ կաղանդ պապա: Իրարու կ'ըսէին, այս տարի կաղանդ պապան չուտ եկած է եւ լինք չուտած էր (իրականին մէջ իր փառաւոր ու ճերմակ մօրուքով Կաղանդ պապայի մը տեսքը ունէր):

Նախ քան յեղափոխութիւնը, դպրոց – ները Տէր Թոթիկեան ձեւով էին, ծեծը եւ փալախան կ'իշխէին Տրապիզոնի ամէն կողմերը, բայց այսուհանդերձ կային ժամանակի համեմատ աչքի զարնող պատրաստուած ուսուցիչներ, ուրիշներու կարգին, Վահան քահանայ Ծոյեան: Հնչակեան կուսակցութեան առաջին ժողովը տեղի ունեցած է Վահան քահանային տունը· կ'ըսէր առաջին կեդրոնական վարչութեան անդամ: Տէր Վահանի ջանքերուն շնորհիւ Հնչակեանութիւնը մուտք կը գործէ նաեւ գիւղերը· եղած է Տրապիզոնի առաջնորդական փոխանորդ:

1895ին Թուրք խուժանը յարձակեր է հայկական թաղերուն վրայ: Երեք օր Հայերը ուժեղ դիմադրութիւն կ'ընեն: Թշնամին կը նահանջէ՝ մեռելներ եւ վիրաւորներ տալով: Կուսակալը Տէր Վահանը եւ Մախոխեանը պատառ կանչել կուտայ պահանջելով Պահրի փաշայի ահաբեկիչները (երկու երիտասարդներ օր ցերեկով կ'ահաբեկեն վինուորական հրամանատար Պահրի փաշան):

Ծօսքը տանք իրեն·— 1895ին Ս· Ծաչի վերացման ոտնը կատարելէ ետք, քաղաք վերազարձայ· պատմեցին թէ կացութիւնը լաւ չէ, քանի մը Հայերու դրպանները խուզարկած են դէնք փնտռելու համար· մէկ հարուածանի առաջնակարգ մէկքս կապած ճամբայ ելայ, հրացանի պայթում – ներ լուեցան, Մախոխեանց մօտակայ տունը ապատանեցայ: Տան մէջ տաս – նեակ մը մարդիկ կային, յանկարծ դուրսի դուռը ճարճատեցաւ, կատաղած ամբոխը ներս խուժեց սովալուկ գայլերու վոհմակի մը պէս: Մենք երրորդ յարկն էինք, առաջին եւ երկրորդ յարկերը կողոպտելէն ետք ուզեցին վեր ելլել: Փակեր ու վերարկուս հանած՝ Հայր Մեր մը ըսի երեցս, խաչակնքեցի եւ ծունկի եկայ, դէպի վար կրակ բացի· ասոր վրայ յետս ընկերկեցան ըսելով՝ քմիթէճիները վերը հաւաքուած են: Մերթ ընդ մերթ երբ թրախուսելով, վեր կ'ուզէին ելլել, ես ալ մէկ–երկու հարուած կը բանայի, հազիւ երկու վայրկեան մնացած էր, երբ փողոցին մունետիկներու ձայները լսուե – ցան: Զինուորականներու հարիւրապետը գոչեց·— Այլեւս վտանգ չկայ, յանձնուեցէք, ապա թէ ոչ տունը կրակի կուտանք: Ինքնութիւնս յայտնեցի· ելաւ վեր, առաւ վեց հարուածեանս, ժամացոյցս եւ դրամս: Խուժանը երբոր քահանայական հագուստով դիս տեսաւ, վայ, այս fեափիր քահանային պատճառաւ կողոպտուա ընելէ զրկուեցանք ըսին: Աստուծոյ եւ Մուհամմէտին անունը տալով հրացան – նին ինծի ուղղեցին: Ասոր վրայ հարիւրապետը գոչս եկաւ, երեք ոսկի պահանջեց ի դին պաշտպանութեան, խոստացաւ ինծի տուն առաջնորդել, բայց դիս բանտ տարաւ:

«Զիս պատերազմական ատեանին առջեւ հանեցին, առաջին անգամ դիս կանչեցին եւ ըսին·— Դուն այստեղ առաջնորդական փոխանորդ ըլլալով այն սեւ օձին (ակնարկը Իզմիրլեան Սրբազանի մասին է) հրահանգներով հոս քմիթէ կազմած Հայերը ապստամբութեան հրաւիրած եւ կառավարութեան դէմ, մենք պիտենք որ դուն այդ նպատակով դիւղերը գացեր ես եւ բոլոր Հայերը մեզի դէմ զրգռած: Պատասխանեցի·— Ես միայն զպրոց բանալու եւ կրօնական խնդիրներ կարգադրելու համար գացած էի այլ կողմերը:

«Տասնրւթ անգամ դիս հարցաքննու – թեան կանչեցին, ամէն անգամ երեք–չորս ժամ կը տեւէր· ծանր չղթաներ զարկած էին ոտքերուս: Վերջապէս օր մը կուսակալը նորէն իր մօտ կանչելով ցոյց տուաւ պատերազմական ատեանին վճիռը· մահավճիռին իմաստը հետեւեալն էր· — Երեւակայական Հայաստան մը ստեղծելու համար Տրապիզոնի Հայոց առաջնորդական փոխանորդ քահանան յեղափոխական կոմիտէի նախագահ ըլլալը, իր տունը խուզարկուած տեղ ձեռք ան – ցուած դէնքերէն ապացուցուած ըլլալով, յետ խորհրդակցութեան, մխաճայնու – թեամբ մահուան դատապարտուած է:

Կուսակալը ըսաւ·— Վերջին անգամ ըլլալով կ'ըսեմ քեզի, — յեղափոխական – ներու անունները տուր, քեզ ազատ կ'արձակենք: Պատասխանեցի·— Ես յեղափոխական չեմ եւ որեւէ յեղափոխական ալ չեմ ճանչնար, իմ պաշտօնս է եկեղեցի երթալ եւ ժողովուրդին մէջ հոգեւոր պաշտօնակատարութիւն ընել: Կուսակալը պատասխանեց·— Չեր բանաստեղծներն ալ իրե՛ր թէ անձնուիրացութեան այն ոգին կը ներշնչեն հայ երիտասարդութեան սրտին եւ մտքին ըսելով·— Ամէն տեղ մահը մի է, մարդ մի անգամ կը մեռնի, բայց երանի անոր, որ իր ազգին ազատութեան կը զոհուի:

«Քանի մը բանտարկեալներու հետ դիմում կատարած էինք Օրմանեան պատրիարքին եւ Ցարութիւն փաշա Տատեանին, մեր ազատումին համար: Անգլիա – կան եւ Ֆրանսական դեսպաններուն միջամտութեամբ կախաղանէն ազատեցանք· 18 ամիս բանտ մնալէ ետք, օր մը 1897 Մարտ 25ին Օրմանեան Սրբազանի միջամտութեամբ աքսորուեցայ Մարմարա ծովու Գնալը կղզին, իբրեւ հոգեւոր հովիւ, ուր ապրեցայ մինչեւ Ա· համաշխարհային պատերազմի վախճանը:

«Միսաք Թորլաքեանը՝ ձիվանչիները տեսորի ենթարկելէն ետք դատավարութեան ժամանակ իբրեւ վկայ իմ յայտարարու – թիւններս Թուրքերու զազանութեան ատրքներու մասին, անկարելի կը դարձնէին այլեւս բնակութիւնս Թուրքիա: Քեմալական կառավարութեան հաստատումէն ետք, իբրեւ տարագիր անցայ Ֆրանսա, հաստատուեցայ Փարիզ 1922ի վերջերը»:

Վերջացնելով կ'ըսէ·— Ամէնուն պիտոյած բանն է որ երջանկութիւնը հարատութեան եւ ճոխութեան մէջ փնտռելու չէ այնքան, որքան ներքին հոգեկան գոհունակութեան մէջ:

ԹՈՐԳՈՄ ՆԱԼՊԱՆՏԵԱՆ

ՓԱՐԻԶ.– ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

—o—

Ա.

— «Մոռցիր պիտցած Փարիզը»:

Այսպէս արտայայտուեցաւ Փարիզցի մը իր մէկ հին բարեկամին, որ ոչ Փարիզցի էր եւ ոչ ալ Ֆրանսացի, այլ՝ երեսուն տարի առաջ, ապրած էր Փարիզ եւ անհետեւակայելի հայրենասիրաղաւթեամբ մը կը ցանկար, կրկին տեսնել զայն: Եւ երբ դիպուածով հանդիպեցաւ բարեկամին, որ րնիկ Լոյս Քաղաքէն էր, յուզումով ուղեց իմանալ իր սիրելի Փարիզի մասին, բայց, առացաւ վերեւի պատասխանը:

— «Մոռնա՞մ իմ պիտցած Փարիզը· ո՛չ, իմ պիտցած Փարիզը չի փոխուիր ու չի՛ մոռցուր»:

Փարիզի մէջ, վերջին տարիներուն, կարելի է հոս ու հոն, հին չէնքերու տեղ երկնաքերներ բարձրացած ու նոր ճամբաներ բացուած ըլլան, սոխատուր հոտող եւ բանջարանոցի մը երեւոյթը կրող Փարիզի հին չուկան քանդուելով՝ տեղը պարտէզներով ծածկուած ըլլալ, բայց իմ պիտցած մարքի եւ արուեստի յաւիտենական խորհրդանիշը եղող Փարիզ մայրաքաղաքը, դարեր շարունակ պիտի մընայ անփոփոխ, ինչպէս գրուած է փարիզեան նամակատրոշմի մը վրայ, «Կը տատանի, բայց չընկղմիր»:

Փարիզ քաղաքի Նոթրը Տամը, Լուվրը, Թուիլըրի դղեակները, Լիւքսէմպուրկը, Քոնքոնտի հրապարակը եւ Ֆաղաղութեան փողոցը, Շան զ'Էլիզէն, Էթուալի յաղթանակի յուշարձանը, Փալէ Ռուայալի մեծակառոյց հոյակապ յիշատակարանը, Պուրսի քառանկիւն ու սիւնաշար կառուցուածքը, Վերսայլը, ու նաեւ Փարիզի Էյֆէլի աշտարակը, Թրոքատերոն, Մեծն Նափոլէոնի եւ այլ հերոսներու յուշարձանները, Վիքթոր Հիւկոյի յուշադամբանը, Պանթէոնը, Սորպոնի, Սէն Թերմէնի, Պոնափարթի եւ Սաքրէ Քէօրի եւ բոլոր ատոնց չքեղութեան հաւասար ու միշտ արդիական երեւոյթ պարզող Թատրոնի հրապարակը, Օփերան ու Մատլէնը, բայց այստեղ կանդ առնենք...

Այս Փարիզն էր, որ կը ցանկար վերըստին տեսնել մեր բարեկամը եւ եթէ մէկ կամ երկու վայրեր, նոր ձեւ ստացած ու փոփոխութեան ենթարկուած եւ կամ վերանորոգուած են, ատիկա չի նշանակեր թէ Փարիզ քաղաքը փոխուած է:

Ժամանակին, Փարիզը պաշտողներէն մէկը կ'ըսէր·

— Փարիզը լաւ ճանչնալու համար, պէտք է որ ատեն մը հոն ապրիս: Պարզ, ծրագրուած պտոյտներու յայտագրով, միայն որոշ տեղեր տեսնել եւ անցնելով ու մանուանդ Փարիզ քաղաքի անծանօթ եւ պատմութիւն չպիտցող այցելուն որ այնքան շատ բաներ ունի տեսնելիք, բան չի կրնար հասկնալ:

Ահա Փարիզի Աստուածամայրը եւ Փարիզցիներու պարծանքը եղող եւ աշխարհի ամէնէն գեղեցիկ կրօնական յիշատակարանը նկատուող Սէն դեւո մէջտեղը, ոսկեայ մը երեւոյթով Սիթէ կղզեակին վրայ, 12րդ դարու գոթական ոճով կառուցուած Նոթր–Տամ որ Փարի պատմական տաճարը: Նոթրը Տամի կառուցումը սկսած է 1163ին եւ աւարտած 1245ին: Շինութեան աշխատանքները տեւած են 82 երկար տարիներ:

Սիթէ պատմական կղզեակին կից կայ աւելի փոքր կղզեակ մըն ալ, Սէն Լուին: Սիթէ կղզեակին մէջ կը գտնուին նաեւ դատարաններու հոյակապ ու ճնշիչ երեւոյթով չէնքերը, որոնք չինուած են Փիլիփ Գրդ Գեղեցիկի օրերուն, իր կողակցին՝ Մարկրիթ (Մարկօ) պերճապեղ թագուհիին կողմէ:

Սիթէ կղզեակը Սէն գետի ճախ ափին միացնող Սէն Միչել կամուրջէն անցնելով՝ կը գտնուինք Քարթիէ Լաթէն միջազգային ուսումնական ոստանին առջեւ:

Այսօր, անցեալէն աւելի, այստեղ աշխարհի չորս կողմէն եկած 200 հազար ուսանողներ կ'ուսանին: Հոս է նաեւ 1257ին կառուցուած Սորպոնի հոյակերտ համալսարանը եւ քովը՝ արուեստի ու մարքի մարդոց՝ Ռուսոյի, Վոլթէրի, Զոլայի եւ Հիւկոյի յիշատակութեան արժանի դամբաններու հոյակապ Պանթէոնը:

Աւելի վար յառաջանալով՝ չքեղ պարտէզներու մէջ, (ներկայիս հանրային) կը հանդիպինք Մարի Մեսիչի չինել տուած Լիւքսէնպուրկի պալատին:

Մարի Մեսիչի, փոխադրուած է հոս, չուզելով ապրիլ Լուվրի մէջ, որ այնքան տխուր ու թախծոտ օրեր կը յիշեցնէր իրեն:

Լիւքսէնպուրկի պալատը, այսօր, Փրանսական Վերահսկողի կեդրոնն է: Հոն կը գտնուի նաեւ Ռըշեանի կտակած մեծ գրադարանը:

Անցեալին Սէն Էլիզէ կոչուող Սէն Ժերմէնի երջանը, կը գտնուի Սէն գետի ճախ ափունքին: Հոս են Փալէ Պուրպոնի Փրանսական պատմական Ժողովրդարանը ու մեծ քանդակագործ Ռոտէնի եւ այլ դէմքերու տուները:

Սէն Ժերմէնի երջանը, պատերազմէն եառ, իր դիւերային զուարճութեան կեդրոններով եւ ըմպելարաններով, միջազգային զուարճասէրներու եւ «պոհէմ» – ներու միջազգային հաւաքավայրը եղած է: Այս տեղէն ծնունդ առաւ «դոյապաշտութիւնը» (էքզիսթանսիալիզմ) եւ առաջին անգամ հոս յայտնուեցաւ «հիփփի»–ներու երեւոյթը:

Բայց յառաջանանք, հասնելու համար մեծ հերոսներու դամբարան ապարանքին առջեւ, ուր իր յաւիտենական նիհջը կը հանգչի Մեծն Նափոլէոն, եւ ուր կը պահուին այս մեծ վինուորականի պատմական կեանքէն մնացած իրերը:

Քաղեց
ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԲՈՒՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

(54)

3·

Մի չատ աւելի պարզ ճաշակի տէր էին ենթադրում Ամազոն գետի վայրի տափաստաններում ապրած այդ մարդուն եւ չատ էին զարմանում նրա անարատ վողպատանեկի, կօշիկների մի ամբողջ չարքի վրայ, ու ծաղիկների առատութեանը նրա պատեղանի վրայ:

Ընդհանրապէս ասած՝ յարմարուել էին հետը· նա ամէնքի հետ սիրալիր ու հիւրընկալ՝ մասնաւորապէս Մաձինկի կուսակցութեան տեղական անդամների հետ:

— Դո՞ւք կոպիտ եղաք: Հաւատալը դժուար է:

— Ի հարկէ, դիտմամբ չարի, ինքս էլ ցաւում էի վերջը, բայց պատահեց: Ինչ որ ասացի խօսքի մէջ հաշմանդամների վրայ ծիծաղող մարդոց մասին, իսկ նա իր վրայ առաւ: Իմ դէմքով էլ չէր անցնում, որ նրան հաշմանդամ համարեմ: Նա ամենեւին այդ ասոիճան ծռեւ չէ:

— Ի հարկէ ոչ: Մի ուսը քիչ բարձր է միւսից, ձախ ձեռքն էլ բաւական վնասուած, բայց ոչ կաղ է, ոչ էլ նեցուկով է ման գալիս, իսկ կազդուրիչը հազիւ է նշմարելի:

— Բայց եւ այնպէս ամբողջ մարմնով դողաց ու դէմքը փոխուեց: Անտարակոյս ասածս չատ անտակտ էր, բայց չատ բացառիկ է նրա այդ ասոիճան նրբազգացութիւնը: Շատ եմ զարմանում, եթէ նա միչտ է այդպէս տանջւում այդ կարգի կոպիտ կատակներից:

— Աւելի չուտ ինքն է անում այդ կատակները: Մի ինչ–որ ներքին կոպտութիւն կայ նրա մէջ՝ հակառակ իր նրբացած ձեւերին. հէնց դրա համար էլ ես այդ մարդուն տանել չեմ կարողանում:

— Անիրաւ էք, Զեզարէ: Ես էլ չեմ սիրում նրան, ինչպէս եւ դուք, բայց ինչո՛ւ ասենք աւելի վատ, քան իսկապէս է: Իր ձեւերը մի քիչ չինծու են ու դրդռող, երեւի խիստ է վարժուել ընդհանուր խրճկարկութեան· եւ իր անսպառ սրախօսութիւնը սարսափելի յոգնեցնում է, բայց ես չեմ հաւատում, որ դլխում մի վատ բան լինի:

— Թէ դլխումը ինչ կայ, չգիտեմ, անչուչտ, ինչ–որ բան մաքուր չէ, երբ մարդ ամէն ինչ ծաղրի է առնում: Անցած օրը ես խորապէս վրդովուեցի Ֆաբրիցիի տանը: Նա յարձակւում էր նոր պապի վերանորոգումների վրայ, աչխատելով ամէն բանի տակ ստոր ու չահամոլ մի աստառ դնել:

Զեմման հառաչեց:

Լ· ՎՈՑՆԻՉ

(Շար·)

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ հաւաքավայրը։

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով շրջանս պտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Տէր եւ Տիկին Վահէ Տէր-Մինասեան, Տէր եւ Տիկին Լեւոն Տէր-Մինասեան, Ռուբէն-Միշէլ, Տանիէլ, Ռուբէն, Արամ, Թալին, Վահէ Տէր-Մինասեան յաւուով կը ծանուցանեն իրենց մօր եւ մեծ-մօր՝

ԱՆՆԱ ՏԷՐ-ՄԻՆԱՍԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 31ին։

Թաղումը կը կատարուի, Հինգշաբթի, Փետր. 7, Փէռ-Լաչէզի մէջ։

Հաւաքուիլ ժամը 14ին Փէռ-Լաչէզի Քոլոմպարիմին առջեւ։

Կը խնդրուի ներկայս իբրեւ մահազդ նկատել։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ա. Տարօնեան Ակումբին մէջ։ (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ

17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քատէ

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՑ ՄԵԾԱԿՈՑՔԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար

Պր. Մտեփան Էլէիբէկով 100 Ֆր.
Պր. Բաֆֆիի Հախնազարեան 100 Ֆր.

Օժանդակ անդամակցութեան համար

Տիկին Ամենուհի Խաչիկեան, Տիկին Անդրիկ Պաղըճեան, Տիկին Մատլէն Պարոնեան, Տիկին Ժիւլիէթ Զարուքեան, Պր. Տիգրան Պալեան 10ական։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի մասնաճիւղը իր ոճնածառի հանդէսի ընթացքին, չնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ դրամական սրատարուխ նուէրները, ի նպաստ իր գործոյին.—

Պր. Սամոյեան 250 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Բարախեան 50, Երիք Հէպէր եւ փոքրիկն Քորին Ուզուբեան 10ական, Տէր եւ Տիկ. Փիլաւճեան 50, Տէր և Տիկ. Պուրճաքեան 10, Տէր եւ Տիկ. Թուր-Սարգիսեան եւ Ալանեան 50ական, Տէր եւ Տիկ. Փափազեան 10, Տէր եւ Տիկին Թորոսեան 20, Պր. Զիֆճեան 70, Տէր եւ Տիկին Նազարեան 50, Տէր եւ Տիկին Սիրքէճեան 10, Տէր եւ Տիկին Սանճեան 20, Տէր եւ Տիկին Ֆ. Անտոնեան 200, Տէր եւ Տիկին Այանեան 150, Էլզա Սապունճեան եւ Տէր եւ Տիկին Մանուկեան 50ական, Տէր եւ Տիկին Գուլումճեան 10, Պր. Մանուկեան 50, փոքրիկն Նունուշ 10, Օր. Սեդա Սիսլեան եւ մի ոմն 100ական, Տէր եւ Տիկին Սիմոնեան 50, Տէր եւ Տիկին Ա. Պարոնեան 60, Տէր եւ Տիկին Ր. Քիւրքէճեան 200, Տէր եւ Տիկին Ց. Գազանճեան 200, փոքրիկն Լօրանս Կիւմիւշեան 20, Տէր եւ Տիկին Աչիքեան 40, Տէր եւ Տիկին Հաճիպաեան եւ Թիէրի Անտոնեան 20ական, Օր. Իզապէլ Աւագեան 100, փոքրիկն Ձերզ-եան 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Դ. Կիւրին-եան 50 Ֆր., Ալանեան ընտանիք 20 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Լիւլէճեան 150, Օր. Ա. Մէն Անտոնեան 55, Պր. Տ. Սթանպուլ-եան 10, Տէր եւ Տիկին Գ. Յակոբեան 20, Պր. Ձէրէճեան 200 Ֆր.։

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին։

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին Ալֆորվիլի Հանդիսասրահը։

×

Կաթ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին։

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Ծնողաց Միութեան նախաձեռնութեամբ պարահանդէս՝՝ Մարտ 2ին։

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՋԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17·45ին հետեւեալ ալիքներու վրայ։

Կարճ ալիք. 48·47, 41·38, եւ 31·10 մեթր, միջին ալիք. 196 մեթր։

ԱԶԴ

Խաեան Սանուց Միութիւնը կը հաղորդէ թէ իր կեդրոնատեղին է՝ 17 Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ. (Հայ Մշակոյթի Տունը)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու։

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ
Orchestre «THE DIAPASON'S»
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՊԱՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱՓ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՄԵԾԱՑ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE
SEDA AZNAVOUR
ET DE
DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՃԱՇ - ԽՆՃՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
6
MERCREDI
6 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱՍԷՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·931

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.931

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՀԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—0—

Հմայեակ Խոսրովեանի ճառը

Ա·

Պատմական կարեւոր դէպք մըն էր Պոլսոյ Ազգային Ժողովի Ընդհանուր քայքայման Քէմալ պէյի ձերբակալութիւնն ու Թուրք Պատերազմական ատեանի մը կողմէ մահուան դատապարտութիւնը: Մեծ եղեռնէն ձողոցած հայ վկաներ, նահատակներու զաւակներ ու ազգականներ, անապատներէն վերադարձող բեկորներ Թրքական դատարանին առջեւ իրենց ցեղասպան կ'ամբաստանէին օսմանեան կառավարութիւնն ու զաւակի մեծ ու պզտիկ պետական պատասխանատու պաշտօնեաները, որոնք կազմակերպեր էին հայկական ջարդերը:

Ձեռքի տակ չունինք 1919ի Պոլսոյ հայ թերթերը, որոնք նկարագրած պէտք է ըլլան մանրամասնութիւնները Քէմալի եւ երիտ ընկերներուն դատավարութեան, որուն ներկայ չենք եղած, Պոլսէն հեռու գտնուելով այդ օրերուն:

Հայ զոհերու պաշտպան փաստաբան ղրկացեալ Հմայեակ Խոսրովեանի աղջիկը — Օր· Զայիր Խոսրովեան — մեզի հաղորդած ըլլալով Լա Ռընէսանսի 1919 փետր· 9ի թիւին մէջ լոյս տեսած նկարագրականը, անկէ կը քաղենք կարգ մը տեղեկութիւններ, դատավարութեան երկրորդ նիստին (փետր· 8) մասին: Ջունինք առաջինը, որ տեղի ունեցեր է «անցեալ Յոյեքչարթի» եւ որու ընթացքին «կայսերական դատախազ» Սամի պէյ Հայերը ամբաստաներ է եղեր իբրեւ ապստամբ՝ օսմանեան Պետութեան դէմ, սուտ ու սխալ «պատմական փաստերով»:

Հմայեակ Խոսրովեան պատասխանելով Սամի պէյի, խօսած է հոյակապ ճառ մը՝ ջրելով անոր վերագրումները Հայերու դէմ: Շեշտած է, որ երբ մարդ կը դիմէ պատմութեան վկայութեան, պէտք է լիովին հիմնուի փաստերու վրայ: Երբ չյարգուի այս սկզբունքը, պատմութիւնը կը դառնայ վէպ եւ չի կրնար որեւէ փաստ հաստատել պաշտպանուած դատին համար: Փաստաթուղթեր ներկայացնելը ո՛չ միայն գործնական անհրաժեշտութիւն մըն է, այլև խղճի պարտք մը, մանաւանդ երբ խնդիրը կը կայանայ մարդկային պատմութեան մէջ աննախընթաց կոտորածներու, որոնք տեղի ունեցած են Սեւ Ծովէն մինչեւ Միջերկրական: Հերքած է թուրք ընդհ· դատախազի այն ամբաստանութիւնները թէ Հայերը զործիք են եղած օտար դրդուածներու:

Խոսրովեան քաղաքագիտական պարտականութիւն կը սեպէ մաքրելու արատը, զոր Սամի պէյ կը քսէ հարիւր հազարաւոր անմեղ Հայերու յիշատակին, ըսելով, որ Հայերը ամէն առեն Թուրքիոյ մէջ մէկ նպատակ միայն ունեցած են, — պաշտպանել իրենց կեանքը, ինչքն ու պատիւը:

Ու հարց տուած է թէ ապահովութեան ու արդարութեան սկզբունքները, որոնց կ'ակնարկէ ընդհ· դատախազը, երբեւիցէ գործադրուա՞ծ են Թուրք կառավարութենց կողմէ անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր: Անոնք զոյութիւն ունեցե՞ր են Համիտեան եւ Իթթիհատեան վարչաձեւերուն տակ:

Հայկական հարցերով հետաքրքրուղ երեք պետութիւններու միակ նպատակն է եղած հայ տարրին բնաջնջումը:

Ա) Ռոմանովները են, որ Ապտիւլ Համիտի օրով զրդուած են Վանի ջարդերը:

Խոսրովեան ասոր իբրեւ փաստ յիշած է Սուլթանի նախկին աւագ քարտուղար Ալի Ճէվատ պէյի վկայութիւնը:

Բ) Գերմանիոյ կայսրն է, որ յղացած ու կազմակերպած է վերջին չորս տարիներու չրջանի ջարդերու քաղաքականութիւնը եւ որ անտարակոյս չուտով պիտի դատուի միջազգային գերագոյն ատեանի մը կողմէ:

Գ) Հապսպուրկեան (Աւստրիա) կայսրութիւնը աջակցած է այս երկու կառավարութեանց քաղաքականութեան:

Համիտեան չրջանին կա՞ր նահանջ մը, որ չարդէ զերծ մնացած ըլլար:

Թուրքերը կրնա՞ն ուրանալ այն անկեղծ խանդավառութիւնը, զոր Հայերը ցոյց տուին Սահմանադրութեան հռչակման առեն: Ինը ամիս վերջ 20·000 Հայեր ջարդուեցան Կիլիկիոյ մէջ: Հիւսէյն Հիլմի փաշայի կառավարութիւնը քաղաքական քաջութիւնն ունեցաւ պաշտօնապէս յայտարարելու որ Հայերը անմեղ էին այդ դէպքերուն մէջ:

Շարունակելով իր պաշտպանողականը, Հմ· Խոսրովեան յետոյ հարց կուտայ·

Ընդհ· դատախազը ի՞նչ անհրաժեշտութիւն կը տեսնէ Վանի մէջ փնտռելու Եղեռնի կոտորածներուն պատճառները: Այսինքն Եողդատի ջարդերուն համար Վանի մէ՞ջ է, որ կ'ուզէ գտնել «մեղմացուցիչ դէպք յանցանաց» մը: Պատերազմ յայտարարուած ատեն կառավարութիւնը չէր հաւաքած Հայերու զէնքերը: Կրնե՞լ էր ապստամբիլ առանց զէնքի:

Ընդհ· դատախազը այս մասին իր անձնական համոզումը կը հիմնէ եղեր օտար մամուլին վրայ: Խոսրովեան կը հրաւիրէ զայն կարդալու անգլիական կապոյտ Տետրակը, որ մամուլի ամէնէն կարեւոր մասը կը կազմէ:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԻՐՈՊԱ

ԴԷՊԻ ՊԱՌԱԿՏՈՒՄ

—0—

Պրիւսէլի մէջ, Եւրոպայի Իններու Ատեանին նախաբարները քանի մը օրէ ի վեր կը ձգտին հասարակաց դիրք մը բռնել Ուաչինկթընի խորհրդաժողովին մէջ, որ, ինչպէս հաղորդած էինք առեներին, պիտի գումարուի Փետրուար 11ին: Նախագահ Նիքսընի հրաւէրով խորհրդաժողովին պիտի մասնակցին քարիւղ սպառող մեծ Պետութիւնները:

Ինչպէս նախատեսելի էր, Պրիւսէլի մէջ տարակարծութիւններ ծայր տուին խորհրդաժողովին մէջ ճչդուելիք դիրքին մասին: Ցամենայն դէպս միասնական ճակատ մը դժուար թէ կազմուի: Պելժիոյ Արտաքին նախարարը, օրինակ, խօսելով եւրոպական միասնականութեան մասին, նկատել տուաւ, որ «դոյութիւն չունի այսպիսի միասնականութիւն մը»: Ըստ անոնա մասնաւորապէս համակարծիք չէ, որ Ուաչինկթընի մէջ միասնական ճակատ մը կազմուի քարիւղ արտադրող երկիրներու դէմ:

Իր կարգին, Դաշնակցային Գերմանիոյ Տնտեսութեան նախարարը յայտարարեց, թէ Եւրոպա պէտք չէ տեղի տայ աշխարհի տնտեսութիւնը վարելու ամերիկեան յաւակնութիւններուն առջեւ:

Արաբ երկիրներն ալ, բնականաբար, հաչտ աչքով չեն դիտեր: Ալժիրի մէջ նախագահ Պումէտիէն «Մոնտ»ի թղթակիցին յայտարարած է առջի օր, թէ Ուաչինկթընը կը ձգտի «հոգատարութիւն մը հաստատել քարիւղ սպառող եւ արտադրող երկիրներուն վրայ»: Ալժերիոյ նախագահը զգուշացուց Եւրոպացիները, որպէսզի «տեղի չտան Ամերիկացիներուն առջեւ», որովհետեւ այդ պարագային «անգամ մը եւս պատմութեան քովէն անցած պիտի ըլլան»: Պումէտիէնի տեսակէտով համաձայնութիւն մը պէտք է դնայ երկուստեք՝ այսինքն քարիւղ արտադրող եւ սպառող երկիրներու միջեւ:

Թոքիօ եւս կը քննադատէ Ամերիկացիները: Հաւանական կը նկատուի, որ Ճափոնցիք, որ պիտի մասնակցին Ուաչինկթընի խորհրդաժողովին, պահանջեն քարիւղ արտադրող երկիրներու ներկայացուցիչներու մասնակցութիւնը Ուաչինկթընի խորհրդաժողովին, դէմ հանդիման:

Ծանրակշիռը այն է որ անգամ մը եւս Եւրոպան է խնդրոյ առարկայ: Պրիւսէլի Սուառէի մէջ Հասարակաց Շուկայի յանձնախումբին նախկին նախագահը՝ Ժան Ռէ կը գրէ·— «Անորոշութեան, անկայունութեան, անկարգութեան պատկերը դոր ներկայիս կը պարզէ Եւրոպան, կըզնայ յուսալքութեան տանիլ: Ինչ կը վերաբերի ինծի, զիս կը պայթակղեցնէ եւ մեծ վրդովումի զգացումի մը ծննդավայ կուտայ»: Ու Ժան Ռէ չի վարանիր ճըշդելու թէ մանաւանդ Ֆրանսա, ընտրած է արդէն ու իր ընտրութիւնը Եւրոպայի դէմ է:

Քանի մը տող

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ եւ Խոհ· Մխու – թեան Արտաքին նախարարները Ուաչինկթընի մէջ «բարեկամական եւ չինարար» խօսակցութիւններ ունեցան Մերձ· Արեւելքի եւ Եւրոպայի չուրջ: Գրամիկօ եւ Քիսինկէր չեն չօչափած Քուպայի հարցը, հակառակ անոր, որ խորհրդային Արտաքին նախարարը Քուպայէն Ուաչինկթընի մեկնած էր առջի օր: Գրամիկօ Փետրուարի վերջերը Գահիրէ պիտի այցելէ, ըստ եգիպտական աղբիւրներու:

ՓԱՔԻՍՏԱՆԵԱՆ օդանաւով Գահիրէ ժամանեցին այն երեք ծովահէնները, որոնք յունական փոխադրանաւ մը գրաւած եւ երկու պատանդ վար դրած էին, պահանջելով, որ յունական իշխանութիւնները ազատ արձակեն մահուան դատապարտուած երկու պղեստինցի ահաբեկիչները: Ա֊Թէնք խոստացած էր չզոր – ծադրել մահապարտիժը: Ա֊Թէնք հաւանաբար արտաքսէ երկու ահաբեկիչները:

ԱՆԳԼԻՈՑ ածխահանքերու հանքագործները մեծամասնութեամբ որոշեցին աշխատանքի վերադառնալ արհեստակցական միութեան իրենց առաջնորդներուն որ ընդհանուր գործադուլի հրահանգ տան: Այս որոշումին ի նպաստ քուէարկեցին հանքագործներուն 81 տոկոսը:

ԵՈՐՔՇԱՑԻՐի մէջ, Անգլիա, փոխադրակառք մը, ուր տեղ գրաւած էին անգլիացի զինուորներ եւ իրենց ընտանիքի անդամները, օգը ելաւ, երբ ռումբ մը պայթեցաւ փոխադրակառքին մէջ: 11 հոգի մեռաւ (ութ զինուոր, կին մը եւ երկու երախաներ): Բազմաթիւ վիրաւորներ կան: Ոստիկանութիւնը կասկածներ ունի Իռլայի վրայ:

ՓԵՔԻՆի մէջ չին Արտաքին նախարարութիւնը յայտարարութեամբ մը դիտել տաւ, թէ «Զինաստան պիտի չհանդուրժէ որեւէ բռնարարքի իր գերիչխանութեան դէմ»: Փեքին այս յայտարարութիւնը ըրաւ Փարաէլի կղզեխումբի հարցին կապակցութեամբ: Սակայն վերջերս ուժեր ցամաք հանեց Սփրաթլիի կղզինեըուն մէջ: Ասոնք Փարասելի մօտերը կը պտռւին եւ Զինաստան պանդոք եւս կը նկատէ իր երկրին անբաժան մասը:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ ԳԵՐՄԱՆԻՈՑ վարչապետը ի նպաստ Սոլժենիցինի արտայայտուեցաւ: Միւնիխի մէջ Պրանտ նկատել տուաւ, թէ խորհրդային կառավարութեան միջազգային վարկը կրնար միայն բարձրանալ, եթէ «ընդունէր անհնարին նկարագրութիւնը պետութեան իշխանութեան հրէշութեանց»: Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ, աւելցուց Պրանտ, Սոլժենիցին կրնայ «ազատ ապրիլ եւ աշխատիլ»: Պրանտ, այսուհանդերձ, չուզեր միջամտել ըլլալ խորհրդային ներքին կեանքին, որովհետեւ «մեզի համար կարեւոր է լաւ յարաբերութիւններ պահպանել Մոսկ· Մխութեան հետ»:

ՎԱՌԻ նահանգը անգամ մը եւս զոհ դնաց տեղատարափ անձրեւներու: Տրակինեան եւ Ֆրեժիւս մանաւանդ չուրերու տակ մնացին:

ՀՈԼՏ–ԼՓՆերը կը չարունակուին փարիզի մէջ, նոյն սաստկութեամբ: Դրամատան պաշտօնեաները սկսած են վախնալ եւ կը պահանջեն որ խիստ միջոցներ ձեռք առնուին իրենց պաշտպանութեան համար:

ՓԱՐԻԶի նշանաւոր հրդեհամարտը որ առեներ մը ի վեր կրակի կուտայ Մեհարի կառքերը, առջի օր, 30րդ Մեհարին այրած է 13րդ թաղամասին մէջ:

ԻՏԱԼԻՈՑ քարիւղային դայթակղութիւնը կրնայ նոյնիսկ կառավարական տագնապ մը ստեղծել: Կ'ըսուի թէ բարձրաստիճան պաշտօնեաներ մեծ գումարներ ստացած են քարիւղային ընկերութիւններէ կեղծ պատկերներ ներկայացնելու համար քարիւղի պահեստներու մասին, որպէսզի գիները բարձրանան: Երբ հարցը երեւան ելաւ, կառավարութիւնը քննութիւն բացաւ եւ առայժմ նաեւ յետաձգեց գիներու յաւելումը:

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Նոյեմբեր 27ի մեր թիւով եւ համաձայն Փարիզեան Սենտիֆայի հաղորդագրութեան, յայտնած էինք թէ ինչպէս տեղական օրաթերթերը, «Յառաջ» 70էն 80 սանթիմի կը ստիպուի բարձրացնել իր գինը: Բացառաբար սակայն միևչեւ փետրուար մէկ, անփոփոխ պահեցինք բաժանորդագրութեան մեր սակերը, դիւրացնելու համար մեր բաժանորդներու տարեգլխու վճարումները:

Ուրեմն փետրուար մէկէն ի վեր «Յառաջ»ի բաժանորդագրութեան նոր սակերն են·—

ՖՐԱՆՍԱ

Տարեկան	150 ֆր·
Վեցամսեայ	80 ֆր·

ԱՐՏԱՍԱՀՄԱՆ

Տարեկան	175 ֆր·
Վեցամսեայ	95 ֆր·

ՎԱՆԻ ԲԵՄԵՐՈՒՄ

(ՊԱՏԱՌԻԿՆԵՐ ՑՈՒՇԵՐԻՑ)

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Շիրվանզադէն...

Մի դրամատուրգ, որի ստեղծագործութիւնը փայլում է մաքուր հայերէնով, խորապէս ռէալիստական է ու արդիական եւ որն իր դրամաներով նոր չունչ ու կեանք ներմուծել էր հայ թատրոնին, բնական է, չէր կարող դուրս մնալ Վանի թատերասէրների տեսադաշտից: Նրա դրամատիկական գործերը, որ արդէն թափանցել էին ոչ միայն Անդրկովկասի բոլոր հայարնակ վայրերը, այլ նաեւ Պոլիս, Թուրքիայի հայաշատ միւս քաղաքներն ու անկիւնները, անուանի հայ ազիսանների ուղեկցութեամբ հասել արտասահմանի Հայութեան զրեթէ բոլոր գաղթօջախները, Վանում եւս ջերմ արձագանգ եւ գնահատանք գտան:

Այստեղ էլ նշանակալից էր Արտաշէս Սոլախեանի վաստակը: Արեւելահայ մը-տաւորականութեան, թատրոնի ու նրա գործիչների հետ մօտիկից անձամբ ծանօթանալու, նրանց հետ շփում ունենալու նպատակադրումով, ինչպէս նաեւ իր պաշտօնավարած Երամեան գպրոցի օրոշ յանձնարարութեամբ, 1909 թ. գարնանը նա Վանից ուղեւորւում է Կովկաս եւ Թիֆլիսում առաջին իսկ օրերին ծանօթանում է Շիրվանզադէի, ապա՝ Սունդուկեանի հետ: Արտաշէսը Շիրվանզադէի հետ կիսում է իր ճգտումները եւ իր նախասիրութիւնը դէպի թատրոնը, դերասանական արուեստը: Նրան է ներկայացնում իր դրած եւ Վանում, Երամեան գպրոցում բեմադրած 2–3 պիէսների ձեռագիրները՝ սանասլով մեծ դրամատուրգի խրախուսանքն ու խորհուրդները:

Մի տարուց աւելի Կովկասում մնալուց յետոյ Արտաշէսը վերադառնում է Վան՝ բաւականաչափ հարուստ փորձով եւ տպաւորութիւններով: Այնուհետեւ նա ջանում է այդ ամէնը ներդրել հայրենի քաղաքի մշակութային, յատկապէս թատրոնական կեանքի զարգացման գործում: Նրա մտասեւեռումը, այո, թատրոնն էր, բեմը: Եւ սկսեց «Պատուի համարից», ինչպէս խոստացել էր Շիրվանզադէին:

Վանի թատերասէների համար ակներեւ էր տարբերութիւնը 1908–1909ի Արտաշէսի բեմադրած «Պատուի համարի» եւ այս նոր 1911ի աշնանը ներկայացուած բեմադրութեան միջեւ: Նախկինում Օ–թարեանի դերում հանդէս եկող Արտաշէսը, Կովկասից վերադառնալուց յետոյ նախընտրել էր էլիզբարովի դերը: Սադաթէլի դերում Կ. Տանթէկեանն էր, Օ–թարեանի դերում՝ Ա. Փողհարեանը՝ Սուբէնի դերն էլ Արտաշէսը վստահել էր բեմի իր վաղեմի խաղընկեր Մարզար Փաքչոբեանին:

Հայերէնից յետոյ այս անգամ էլ պիէսը թուրքերէն ներկայացուեց: Թէ՛ հայերէն եւ թէ թուրքերէն ներկայացումների կանանց դերերում հանդէս էին գալիս կանայք: Մարզարիտի դերում՝ Կալիպսէ Սոլախեան, Ռոզալիայի դերում՝ Հռիփսիմէ Բրուտեանը եւ այլոք:

Երամեան վարժարանի դահլիճում «Նամուս իչինի» ներկայացմանը հրաւիրուած էին կուսակալ Թահսին բէյը, նահանգական կրթական տեսուչ Շէրիֆը, պետական այլ պաշտօնեաներ, Թրքական երեք դպրոցի ուսուցիչներ:

Շիրվանզադէի՝ Վանում բեմադրուած յաջորդ դրաման «Կործանուածն» էր: Ինքը, Արտաշէսը յաջողութեամբ հանդէս եկաւ Արտաշէսի դերում: Միւս դերակատարների ընտրութիւնը եւ խաղը նոյն–պէս բարձր դնահատուեցին հանդիսատեսների կողմից: Ինչ վերաբերում է կանացի դերերին (Ֆլորա, Անահիտ, Կատարինէ, Նոյեմզար եւայլն), Արտաշէսը ապահովել էր իր խմբի մէջ ներգրաւած համապատասխան կին դերակատարներով:

Այդ տարիներին Արտաշէսը բեմադրեց նաեւ Սունդուկեանի «Խաթաբալան», «Օսկան Պետրովիչը էն կինգում» կատակերգութիւնները, որոնք երեւոյթ էին քաղաքի մշակութային կեանքում:

1911ի աշնանը Թիֆլիսը եւ Արեւելահայաստանը պատրաստւում էին տօնելու մեծ դրամատուրգի գրական գործունէութեան 30ամեայ յոբելեանը: Վանի թատերական – գրական գործիչները եւս իրենց գործը տեսան: Որպէս յոբելեանական ներկայացում բեմադրուեց «Կործանուածը»:

Կենտրոնական գպրոցի դահլիճում կայացած հանդիսաւոր նիստին ներկայ էր Վանի ողջ մտաւորականութիւնը: Բեմի խորքում գրուած էր գրամատուրգի մեծադիր պորտրէն՝ ծաղկեփնջերով ու պլաստիկներով զարդարուած:

Յարգանքի ու մեծարանքի հանդէսին Շիրվանզադէի ստեղծագործութեան մասին ամփոփ դեկուցումից յետոյ տրուեց երաժշտական բաժինը, որին յաջորդեցին մենախօսութիւններ եւ ընթերցումներ մեծ արուեստագէտի ստեղծագործութիւններից:

Յոբելեանական հանդէսի աւարտին Ա. Սոլախեանը ընթերցեց հանդէսի յանձնաժողովի եւ հանդիսականներից անունից Թիֆլիս՝ յոբելեանական յանձնաժողովին եւ Թիֆլիսի հայ մամուլին ուղարկուող ընդարձակ հեռագիրը, Վանում կայացած տօնահանդէսի մասին, յոբելեարին յղելով Վան – Վասպուրականի Հայութեան ջերմ շնորհաւորանքը: Այս հաղորդումը տպւում է Թիֆլիսի մամուլում յաջորդ օրն իսկ:

Առհասարակ պիտի ասել, որ Շիրվանզադէն, որպէս ռէալիստական գրականութեան խոշորագոյն վարպետ, մօտ էր եւ սիրելի Վասպուրականի Հայութեան սրտին: Նրա «Քաոս»ի, «Արեգն Դիմաքսեան»ի, «Արտիստ»ի, «Մելանխա»յի եւ միւս ստեղծագործութիւնների ընթերցումն ու ժողովրդականացումը, ինչպէս նաեւ նրա պիէսների բեմադրութիւնները դարեր խթան հանդիսացան Վանի Հայութեան գեղարուեստական – թատերական ճաշակի բարձրացման գործում:

Ինչպէս նշել էինք նախորդ էջերում, թրքական սահմանադրութիւնից յետոյ Վանում ծնունդ առած ակումբներին կից գործող սիրողների խմբերը այդ տարիներին բեմադրեցին «Եւգինէն» եւ «Արմենուհին»: Պատրաստւում էր բեմադրութեան «Նամուսը» եւ «Զար ոդին», երբ 1914ի ամառը պայթեց առաջին համաշխարհայինը...

ԱՐՇԱԻԻՐ ՍՈԼԱԽԵԱՆ
«Սով. Արուեստ»

ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՏԱՂԱՆԴԱՒՈՐ ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԸ՝ ՍԱՐԳԻՍ ՊԱՐԱՃԱՆԵԱՆ

—o—

Տխրութեամբ կ'իմանամ հայ մեծ բեմադրիչին ձերբակալութեան լուրը: Ջեմ զարմանար սակայն: «Սեւ ցանկ»ին վրայ էր արդէն, երբ երկու տարի առաջ, Երեւանի մէջ եւ չատ սեղմ շրջանակի մէջ, առիթը տրուեցաւ մեզի ներկայ ըլլալու «Նրան գոյնը»ի ցուցադրութեան:

Տարօրինա՛կ ժապաւէն մը... Բոլորովին նոր եւ խորապէս ինքնատիպ ո՛չ միայն իր թեքնիքով այլ նաեւ թերեւս իր թելադրած պատգամով:

Հայրենիքէն վերադարձիս՝ ուղեկի քանի մը տողով տալ կրած տպաւորութիւնս: Չկրցայ: Չուանաբար այն առեն ինչպէս այսօր, կը դանուէի նոյն դժուարին կացութեան մէջ:

Արուեստի գործեր կան, արձան, նկար, երաժշտութիւն կամ քերթուած, որոնց մասին կարելի չէ գրել: Բառերը չեն բաւեր, որովհետեւ, ձեր զգացածն ու մտածածը ճշդութօրէն արտայայտելու համար:

Կարելի չէ բացատրել այդ գործերը: Կարելի է միայն զանոնք տեսնել, դիտել ժամերով, ունկնդրել միայն: Խորապէս տպրիլ տեսնուածն ու լսուածը: Դուք ձեզի համար, ո՛չ ուրիչներուն: Ամէն մարդ ինքզինքին համար: Այսպէս կը մտածէի, երբ Պարաճանեանի ժապաւէնը տեսած՝ դուրս կ'ելլէի փոքրիկ սրահէն, երկու տարի առաջ: Նոյնը կը մտածեմ այսօր:

Կիէվ տպրող հայ արուեստագէտին ժապաւէնին մէջ որեւէ նիւթ չկա՞յ, պիտի հարցնեն ընթերցողները:

Կայ: 18րդ դարու հայ մեծ աչուղին՝ Սայաթ Նովայի կեանքն է: Ուր սակայն ոչ մէկ պատմական եւ ժամանակագրական տուեալ յարգուած է: Կը տեսնենք մանուկ մը, որ Սայաթ Նովան ըլլալու է, կայ երաժշտական գործիք մը, որուն ընկերակցութեամբ ան կ'երգէ: Այդ գործիքը բեամանչան ըլլալու է: Յետոյ կը տեսնենք բարեձեւ երիտասարդ մը, կրնական աքեմ հագած, որ զարձեալ կրնայ Սայաթ Նովան ըլլալ, կամ չըլլալ:

«Նրան գոյնը»ին մէջ կայ պատմական Հայաստանը, իր չքեղ տաճարներով, ոսկեզօծ սրբատան անօթներ, անթերեւախիւելի ճոխութեամբ գործեր, վարպետներ, ամենավառ գոյներով հանդերձանքներ, ուր կը տիրապետէ սակայն կարմիրը, «Նրան գոյնը»:

Ես այդպիսի կարմիր չեմ տեսած: Տաբօրինակ կարմիր մըն է, ճեղքուած նուռի մը մէջէն կաթկթող հոյզը, որ կարծէք ճեղքուած սիրտ մը կը կաթի, վնասաք, չնչող, կենդանի արիւն մը: Մեր ցեղին մշտահոս արիւնը, որ կը հոսի, կը տարածուի Հայաստան աշխարհի հոդին վրայ, վանքերու բակերուն, խորաններուն վրայ:

Այդ բոլորը խորհրդանշող իմաստ մը ունին հատանաբար արուեստագէտին համար: Ու հատանաբար քանի մը անգամ պէտք է տեսնել ժապաւէնը, կանգ առնելով իւրաքանչիւր պատկերի վրայ, թափանցելու համար անոր պատմածածուկ իմաստին:

Գոյներու համանուագ մըն է «Նրան գոյնը»: Ինչ որ ուրիչներ բառերով, պատկերներով, երաժշտութեամբ կ'ուզեն արտայայտել, Պարաճանեան գոյնի խաղերով ուզած է ընել:

Երեւանի մէջ, ժապաւէնին ունկնդրութեան ընթացքին մեզի ըսին թէ Երեւանէն հեռու ապրող Սարգիս Պարաճանեանը եկած էր իր պապերուն հայրենիքը, երկար ժամանակ չրջած լեռնէ լեռ, վանքէ վանք, մտած ամէն գիւղ ու քաղաք ու նկարած այդ բոլորը տեղւոյն վրայ:

Ու ինծի կը թուի թէ ամէն րանէ առաջ «Նրան գոյնը» իր հայրենիքը կտրած Հայու մը խոհակոյդ կարօտի երգն է, ճօնուած իր երկրին, տեսակ մը գովք Հայաստանի: Ու Սարգիս Պարաճանեան կ'երգէ մեզի այն երգը, որ Զարենց մեզի լսաւ իր «Ես իմ անոյշ Հայաստան»ով:

Հո՛ս ժապաւէնի վարպետը, այդ նոյն սրտառուչ երգը կ'երգէ մեզի՝ գոյնով, «Նրան գոյնը»ով, իր ժողովուրդի արեան գոյնով:

կ. փ.

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Քանըվեց հոգի հազա չուաններով կը կապուին կայմին չուրջն ու քովերը ամբողջ օրը: Գիչերը վրայ կը հասնի ու կապերը չեն քակուիր: Ծովը որ արդէն բաւական յուզեալ էր, կ'ալեկոծի, չողնային տատանումները կը սաստկանան ու կոհակները կուգան ծեծել խեղճերը:

Մշեցիները կը յիչեն իրենց բանաը ու ախ կը քաչեն ազատած ըլլալնուն համար: Բաղդատաբար որքա՜ն աւելի հանգիստ էին հոն:

Կէս գիչերին ահռելի իրարանցում մը կը պատահի կամրջակին վրայ: Խոշոր պարապ տակառներ կային նաւուն եղերքները չարուած ու պարաններով պրկուած. ալեկոծութեան տատանումներէն պարանները կը խզուին ու ահա տակառները կը սկսին թաւալիլ մէկ կողմէն միւսը, զըրտորելով ու զարնուելով ամէն կողմ ու մանաւանդ կամրջակին մէջտեղը կապուած չրաթաթախ Մշեցիներուն՝ որոնք յուսահատ ճիչերով կը սկսին օգնութիւն աղաղակել:

Նաւապետը կը հասնի, տակառները նորէն կը կապէն իրենց տեղերը, սակայն բանը բանէն անցած էր: Մշեցիները չարզուկոտոր եղած էին, որին ոտքը, որին թեւը, որին սրունքը, որին գլուխը ճմլուեր, կոտրեր, պատռեր էր: Պաղ ալիքները որոնք քիչ մը առաջ կը չարչարէին դիրենք, ծեծելով իրենց մարմինը, հիմա արիւնալից անդամները լուալով տեսակ մը սիփոփանք, ամոքում կուտային անոնք:

Նաւապետը կուգայ կը տեսնէ այդ նախճիրը, լացով ու պղատանքով խմոր–ուած վիրալից դէմքերը ու կը գթայ վրանին...

Կապանքէն կ'ազատին:

Երբ ոտք դրին Բիրէի քարափներուն վրայ, ամէնքս ալ, իրենց վիրակապ անդամները տեսնելով, կարծեցինք թէ վայրագ Թուրքերու գոհեր էին այդ թշուառները:

— Չէ՛, պատասխանեցին, Թուրքը բան չըըաւ մեզի: Ու պատմեցին իրենց տխուր պատմութիւնը:

Վրաններուն տակ, Տիվրիկցիներուն հետ ասոնք ալ գերազոյն տարաբախտներն էին, մարդոցմէ ու աստուածներէ լքուած՝ վտարուած ճակատագրային նշանակներ՝ որոնց վրայ Չարիքը իր ամենաձարձակ մոլեղնութիւնը կը թափէր:

— Դեռ ինչե՛ր պիտի տեսնենք, կը մրմռային անձկութեամբ, անցածին չափ չատակէն ահարեկ ու դալիք յիչատակէն սարսափած:

Փախստական միւս արկածեալներուն համար սիփոփանք մը եղած էին, մխիթարանք մը, զոր եսասիրութիւնը իրենց կը նեչնչէր: Իրենց ղժբախտութիւնը կը չափէին անոնցինին հետ ու թեթեւացում մը կը զգային:

— Փա՛ռք Աստուծոյ, կը մտածէին, գոնէ մենք սա Տիվրիկցիներուն ու Մշեցիներուն փորձանքին չհանդիպեցանք:

Փա՛ռք Աստուծոյ, այո՛, որովհետեւ ամենակարողն Աստուած ամէնուն գլխուն ալ կրնար բերել նոյն փորձանքը:

Ու վաղորդայնին երկիւղը կը ծանրանար վրանին ու կը ճնչէր իրենց սաթսաթփահար էութիւնը: Ա՜հ, կ'ուզէին հեռանալ անծանօթ վտանգը, որ կրնար գալ տակաւին, մեզմել, ամոքել խաւարին անդունդներէն ելլող ու գիրենք հարուածող անտեսանելի բաղուկը, Յայտնութեան եօթը հրեչտակները՝ որոնք Աստուծոյ բարկութիւնը կը թափէին իրենց գլխուն: Ու պէտքը, անդիմադրելի պէտքը կը գգային աղաչելու, պաղատելու, գետնամած աղաղակելու, որպէսզի ա՛լ ներուէր, թողութիւն տրուէր իրենց:

— Աղօթենք, աղօթենք որ Աստուած ողորմի մեզի:

Այս էր ամէնուն վրայ տիրող մտածումը: Ա՛լ իրենց մտքին, սրտին ու ջիղերուն գործունէութիւնը կորսնցուցեր էին, ա՛լ կառչելու, տակալու կորովին չէր մնացեր: Հայոց ազատութեան վրայ չէին մտածեր, Թուրքին դէմ ոխ չունէին, ա՛լ մոռցեր էին ամէն բան, իրենց կնիկները, զաւակները, արտերը, գոյքերը, իրենց հայրենիքը:

— Մեր կիներն ու աղջիկները առեւանգեցին, մեր գոյքերը յափշտակեցին... հէլալ ըլլայ, կը մտածէին, միայն թէ ա՛լ մոռցուինք չարիքէն, ա՛լ թող մեզ չհալածէ:

Երբ օր մը գացեր էի նորէն գիպելու իրենց վրաններուն չուրջը, տեսայ որ ամէնքն ալ բոլորուեր են, գաշտին մէջ, մէկու մը քով որ գիրք մը կը կարդար:

Հեռուէն ճանչցայ զինքը. «Ձէր հայր»ն էր, վաթսուն տարեկան Սեբաստացի բեռնակիր մը, որուն այդ անունը կուտային միշտ աղօթելուն եւ ուրիչներուն ալ աղօթել քարոզելուն համար:

(Շար. – 30)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ՓԱՐԻԶ.-- ԱՇԽԱՐՀԻ ՄԱՅՐԱՔԱՂԱՔԸ

——0——

(Բ. եւ վերջին մաս)

Թէ վաթը, Փարիզի Շան որ Մարսի դպրատեսանին վրայ կը բարձրանայ քաղաքի խորհրդանիշը եղող Էյֆէլի աշտարակը, որ տարիներ չարունակ կը նկատուէր աշխարհի ամէնէն բարձր կառուցուածքը: Այսօր սակայն, Նիւ Եորքի երկնաքերները պայն յաղթահարած ու իջած են անոր ունեցած առաւելութիւնը:

Բայց եւ այնպէս, Էյֆէլի աշտարակը փառքի լուսափայլ ջեղուքիւն մը ունի: Տարուան բոլոր եղանակներուն, աշխարհի բոլոր կողմերէն հազարաւոր զբօսաշրջիկներ կուգան ու կը մագլցին 300 մեթր բարձրութեան վրայ գտնուող Էյֆէլի վերջին պատչամը, դիտելու համար քաղաքի ամբողջ համայնապատկերը եւ քանչանալու համար անոր վրայ:

Դարձեալ անցնինք Սէն գետը, այս անգամ ալ ափը, դիտելու համար Փարիզի լաւագոյն տեսարժան վայրերէն մէկը եղող Թրոքատերօն, իր Շայեոյի հիանալի պալատով, ապա՝ կը հանդիպինք Շան դ'Էլիզէ, էթուալ, Քոնքորտի հրապարակի Թուիլըրիին: Լուվրի մեծաշուք ու պատմական թանգարաններուն մէջ, կը հանդիպինք Միլոյի Աստղիկին եւ Սամոթրակէի Յաղթանակին եւ ուրիշ հրաշագեղ քանդակներու եւ նկարներու ու կանգ կ'առնենք Շանսոնիէրի Պոնափարթին առջեւ:

Ակնարկ մըն ալ Փարիզի մոքի եւ արուեստի չարժումներուն վրայ, որոնց փայլը չամախ կը չողայ ու չի մարիր:

Փարիզ քաղաքին մէջ կան 70 թատերական սրահներ, 80 թանգարաններ, 170 մեծ գրադարաններ ու բազմաթիւ դիտարաններ, ուսումնական հաստատութիւններ, դիւանագիտութեամբ Սորպոնի, երաժշտականի, համերգային, յուշադրութեանց եւ այլ բազմաթիւ ու բազմատեսակ հաստատութիւններ:

Փարիզի մէջ տեղի կ'ունենան աւելի քան 300 արուեստագիտական, թժչկական եւ առողջապահական ու միջազգային քաղաքական համաժողովներ:

Ամբողջ Ֆրանսայի մէջ գործող 300 հրատարակչական տուներէն 260ը, լոյս տեսնող թերթերէն 81 առ հարիւրը, շաբաթաթերթերէն 78 առ հարիւրը եւ ամսագրերէն 73 առ հարիւրը կը գործեն, կը հրատարակուին ու կը սպառին Փարիզի մէջ:

Գալով Փարիզ քաղաքի ճարտարապետական մասին, այսօր, հոս կը գործէ Ֆրանսական ճարտարապետների մէկ չորրորդը, զբաղեցնելով 1·650·000 ամէն դասակարգի աշխատաւորներ:

Մեծաղանգործական եւ հիւսուածեղէնի բոլոր գործարաններու մէջ կը գործածուին առաջին կարգի պիտոյքներ:

Էլեկտրական ուժի արտադրութիւնը, քաղաքի հաղորդակցութեան ու փոխադրական ցանցի կատարեալ ըլլալը՝ մեծապէս կը նպաստեն արագ, յաջող ու դանդաղածային արտադրութեան:

Այսօր, Փարիզի ճարտարապետական մասին մէջ կը գործեն հսկայ գործարաններ, որոնց նշանաւորներն են՝ Պէյան-քուրի Ռընօ (35·000 աշխատաւոր), Սիմքա – Քրայզլէր ինքնաչարժներու եւ Քոտաք լուսանկարչական մեքենաներու արտադրութեան գործարանները:

Փարիզի ճարտարապետական ճիւղերուն մէջ կ'աշխատին ամբողջ Ֆրանսայի աշխատաւոր դասակարգի 44 առ հարիւրը: Սակայն, միայն աշխատաւորները չեն որ երկրի բոլոր կողմերէն կ'ողողեն մայրաքաղաքը: Մեծ թիւ մըն ալ կը ներկայացնեն պաշտօնեաները, տնօրէնները եւ «փաթրոն»ները:

Վերջին վիճակագրութեան համաձայն, Փարիզի մէջ աշխատող 710 հազար աշխատաւորներու 460 հազարը կիներ են ու միայն 250 հազարը՝ այրեր:

Իգական սեռը տակաւին չէ կրցած այր մարդուն հաւասար իրաւունքներու տիրանալ: Այսինքն, հաւասար աշխատանք, հաւասար վարձատրութիւն: Սակայն, պարզ է թէ, քանի որ չատ են, նաեւ պիտի ըլլան աւելի աժան:

Քանի որ խօսեցանք Փարիզի կիներու մասին, չմոռնանք յիշելու նաեւ հետեւեալը.—

Փարիզի Խաղաղութեան փողոցին վրայ, զարդեղէններու «Պուչըրոն» մեծ վաճառատան մէջ, առենօք ապրած ու մեռած է դարուն կիներու ամէնէն գեղեցիկը, որ իր գեղեցկութեան համար ամէնէն չատ սիրուած ու փառքի եւ պատիւի արժանացած կինը եղած է: Քաս – Թիւրկոնի դքսուհին:

Բայց, տարիներու ընթացքին, երբ իր գեղեցկութեան փայլը սկսած է մարիլ, դքսուհին չհարենալով հանդուրժել այս իրողութեան, ընկճուած եւ յուսալքուած, որպէսզի վինք այդ վիճակին մէջ չտեսնեն, ինքզինք բանտարկած է փոքր սենեակի մը մէջ, փճացուցած է բոլոր հայելիները ու ապակիները եւ միայն փոքր պատուհանէ մը քովի ճաշարանի սպասեակին իր ճաշը ստանալով՝ մինչեւ իր մահը՝ ապրած է հոն:

Հակիրճ տողերու մէջ, ասիկա է Փարիզը:

Աչխարհի մայրաքաղաքը:

Քաղեց
ԿԱՐՊԻՍ ԳՈՒՑՈՒՄՃԵԱՆ

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Մարսէյլի մէջ Ագաթ (Աղզումանեան) փետրուար 5էն 27 կը ցուցադրէ իր գործերը, Կալըռի Անարէ Նեկր, 25 Քուր Խթիէն ա'Օրվ:

Հին Orերու Կarosով

——0——

Հայ ժողովուրդը խոր երախտիքով պիտի յիշէ միշտ աւուրները Յովհաննէս եւ Մկրտիչ բարերար եղբայրներուն, որոնք հիմնեցին Էսաեան բարձրագոյն կրթարանը ի Կ. Պոլիս

«Յառաջ» օրաթերթէն տեղեկանալով Էսաեանի օրուան հոգեհանգիստի ու ոգեկոչման յիշատակելի հանդէսը, սրտառուչ պարագի մը իբր հատուցում, տարիներ ետ կ'երթամ, հոն պաշտօնավարող իր ասպարէզին նուիրականութեան գիտակից, ողբացեալ Օրիորդ Տիրուհին — յետագայ Տիկին ՄԻՍԱՔԵԱՆ — յիշատակին նուիրելու իմիջ պահած վսեմ եւ լաւագոյն յիշատակներուս առհաւատչեան:

Նուրբ ու սլացիկ սեւ աչքերով մեր Օրիորդ ՏԻՐՈՒՀԻՆ, երբ կը մտնէր դասարան, իր ակնարկով խորաթափանց ու հոգեբան, կը նախազգար կարծես ո՞վ չէ սորված իր դասն ու բան... եւ ընդհատ կը հրաւիրէր մեզ քարէ-ուախատակ, լուծել թուաբանութեան խնդիրները՝ մեզի համար այնքան անլուծելի, դժնդակ ու բարդ... չարա՜ն չարա՜ն կը դիզուէինք հոն՝ մինչեւ որ գայն ճչգրտօրէն լուծողը գար, վերջ գնել հոն չարուստղներուս տաղտկալի անճահ դրութեան, յար եւ նման պատերազմի օրերուն, վաճառատուներուն առջեւ պոչ բռնող գնորդներուն՝ որոնք ապրանքի պակասէն չատ յեղ կը կը վերադառնային ձեռնունայն...:

Իր կոչումն էր ըլլալ պայծառատես, ոգեւոր, սիրուած ուսուցիչ, ջամբելու համար աչակերտներուն ուսում եւ խիղճ, յաճախ կը յանդիմանէր, կը կշտամբէր մեզ, իբր անբան աչակերտներ, բայց դասին յաջորդող կարճ դբօսանքին՝ մոռցած ամէն ինչ, մեզի հետ կը բաժնէր մեր ոտայական կանչն ու խինդը, կ'ընկերանար մեր խազերուն խանդավառ եւ մենք ոգեւորուած իր անյիչաչար ներողամտութենէն, անհամբեր կը սպասէինք յաջորդ դասին՝ որպէսզի իր հոգածու չունչին տակ դառնայինք աւելի հնազանդ ու ժրաջան, եւ չէինք խնայեր ոչ մէկ ջանք, առթելու համար իրեն անբաւ գոհունակութիւն եւ հրճուանք:

Իրմէ վերջ չա՛տեր եկան՝ բայց մեր սրտերուն մէջ իր տեղը մնաց թափուր, քանզի յափշտակուած էինք իրմով, իր ձիրքերով ընտուր, քանի որ մեզ երբեք չէր պատժեր կիրքով եւ չէր գառնացներ մեր տրամադրութիւնը թախիծով. դաստիարակ ուսուցիչի վսեմ պարծանք, չե՞ս հաւատար դուչ, թէ մենք որքա՞ն ուրախացանք, երբ նախախնամութիւնը վարձատրեց քեզ, ի՛նչքան ախորեցանք ու սպացինք, երբ դժբախտ պատահարով՝ օրինակելի կեանքիդ թելը անժամանակ կտրեցաւ...:

Տեղին է ըսել, վերապրողներուն սիրտերը միշտ յիշատակի պարտէզներ են, ուր ազնիւ հունտերը յարաճուն կը ծաղկին եւ երբեք չեն խորշոմիր...:

Սա քանի մը տողերս թող ըլլան անթառամ յիշատակիդ մխացող խունկը անապառ:

ՄԱՏԼԷՆ ԵԱՎԼԻ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

«ԷՐԵԲՈՒՆԻ» ԹԱՆԳԱՐԱՆԸ

1968ին, Երեւանի 2750ամեակի տօնակատարութեան օրերուն, պեղումներու ընթրիս յայտնաբերուեցաւ Էրեբունի ամրոցը, որ հողի հաստ չերտերուն տակ թաղուած էր: Ամրոցին յատակագիծը մեծ չափերով եռանկիւն մը կը ներկայացնէ՝ եղրափակուած պարիսպներով. տառնք տեղ – տեղ եռաչարք են: Միջնաբերդի չէնքերուն մէջ ի յայտ եկան նաեւ սիւնասրահը՝ վեց խարիսխներով, Ցալդի չաստուածին մեհեանը, Արդիշտի Ա.ի պատկառը՝ սիւնազարդ բակով, սիւնազարդ դահլիճներով, մեհեանով եւ պահեստանոցներով:

Երկրորդ յարկին ընդարձակ սրահը կը սկսի Ուրարտուի քարտէսով՝ քաղաքներ եւ բերդեր, գետեր եւ լիճեր, թշնամի թէ բարեկամ ըզրացի պետութիւններ: Այդ կողմը Արդիշտի Ա.ի բնական արձանագրութիւնն է. «Ցալդի աստուծոյ մեծ ծառութեան Արդիշտին, Մենուայի զաւակը, այս գօրաւոր բերդը չինեց. անոր համար սահմանեց Էրեբունի անունը»:

Արձանագրութեան վերը նոյն թագաւորին Խորխորունեան տարեգրութեան լուսանկարը զետեղուած է՝ տարեգրութեան բնագիրով եւ բացատրականով. «Ցալդի աստուածը ելաւ (արշաւի իր զէնքով), յաղթեց ան...»: Այս ապակիէ մեծ եւ թափանցիկ պահարաններու մէջ զետեղուած են սուրեր եւ սաղաւարտներ, զինանշաններ, կապարճներ, արքաներու անուանակոչեալ թասեր, զարդեր, նաեւ ցորենի, գարիի, կանեփի մնացորդներ, խաղողի տեսակ – տեսակ կորիղներ, նոյնիսկ չամիչի մնացորդներ:

Քարաբեկորի մը վրայ պահպանուած արձանագրութիւն մը կայ՝ բացատրականով. «Սարդուրը, Արդիշտիի զաւակը, այս հացահատիկի չտեմարանը լեցուց 10·100 կապի, հոս»: Ուրիշ պատուանդանի մը վրայ մէկ այլ արձանագրութիւն՝ «Ռուսա՝ Էրիմենայի զաւակը, այս չտեմարանը լեցուց 6848 կապի, հոս»: Եւ ասոնց կողքին զետեղուած են ամբողջին չրատարին խողովակաձեւ քարերը, որոնք ո՞վ գիտէ քանի դար ջուր մատակարարած են ամբողջին: Ասոնք, այսօր, մեր նախնիքներուն ստեղծագործ ձիրքը, դոյատեւելու անզուսպ տենչը կը պատկերացնեն:

ԲՈՒՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

3·

— Վախենում եմ, որ այդ կէսում ես աւելի նրան եմ համամիտ, քան ձեզ: Դուք բոլոր բարեսիրտներդ լի էք միշտ ամենահրաշալի յոյսերով ու ակնկալութիւններով եւ միշտ պատրաստ ենթադրելու, որ եթէ պատահմամբ պապական աթոռին մի բարեմիտ մարդ է ընտրուել, արդէն ամէն բան ինքնին կարգի պիտի ընկնի: Թող լայն բանայ միայն բանտի դռները ու տայ իր օրհնութիւնը բոլոր չրջապատողներին, եւ ահա երեք ամիս չանցած դրախտ կը դառնայ երկիրը: Դուք ոչ մի կերպ չէք ուզում հասկանալ, որ պապը ցանկանայ էլ, չի կարող ուղղել երերի արդի վիճակը: Սկզբունքն է սխալ, ոչ թէ այս կամ այն մարդու վարմունքը:

— Ի՞նչ սկզբունք: Պապերի աչխարհական իչխանութի՞ւնը:

— Դա միայն ընդհանուր չարիքի մի մասն է: Գլխաւորն այն է, որ մի մարդու իչխանութիւն է տրուած միւսի վրայ, եւ որ նա կարող է կապել կամ ազատել: Դրանից են ծագում մարդոց մէջ ծուռ յարաբերութիւնները:

Մարտինին ձեռքերը բարձրացրեց:

— Լաւ, տիկին, բաւական է, — ասաց ծիծաղելով: — Ես ձեզ հետ չեմ վիճի, երբ դուք սկսում էք ձեր անտինոմինալիզմը: Ես համոզուած եմ, որ ձեր նախնիքը Անգլիայում անպատճառ Լեւելեր էին միջին դարերում: Բայի դրանից, ես եկել եմ ձեզ մօտ, որ խօսենք այս ձեռագրի մասին:

Ու ձեռագիրը հանեց ծոցի գրպանից:

— Մի նոր պամֆլե՞տ:

— Մի չիմար բան, որ անիծած Ռիվարեցը երէկ ուղարկել էր կոմիտէին: Ես պիտէի, որ չուտով կպչելու ենք իրար:

— Բանն ինչո՞ւմն է: Ձիչդ եմ ասում, Ձեզարէ, անիրաւ էք: կարելի է, որ Ռիվարեցը անախորժ մարդ է, բայց ո՛չ չիմար:

— Ա՛խ, քնաւ չեմ ժխտում, որ որոչ իմաստով նա չատ խելօք է: Բայց աւելի լաւ է կարդացէք ինքներդ:

Պամֆլետի բովանդակութիւնը մի ծաղր էր այն վայրի բերկրանքին, որ ղրկել էր Իտալիան նոր պապի ընտրութեան առիթով: Ինչպէս Բոռի գրչից ելած ամէն բան, ծաղրը խիստ կտրուկ էր ու չար: Ջեմմային գրգռում էր գրուածքի ոճը, բայց եւ այնպէս չէր կարող չխոստովանել, որ Բոռի յարձակումները իրաւացի էին:

— Բացարձակապէս համաձայն եմ ձեզ, որ գրուած է չար ու նենգ, — ասաց նա՝ ձեռագիրը սեղանին դնելով, — բայց ամէնից սարսափելին այն է, որ այդ բոլորը ճչմարիտ է:

— Ջեմմա:

— Այո, այդպէս է: Որ Ռիվարեցը սառն ու սպրդուն էակուարի տպաւորութիւն է անում, համաձայն եմ ձեզ, միայն ճըշմարտութիւնը նրա կողմն է: Ի զուր էք ուզում մեզ համոզել, որ նա նպատակին չի դիպել. դիպե՛լ է:

— Ուրեմն կարծում էք, որ պամֆլետը պէտք է հրատարակե՞լ:

— Դա արդէն բոլորովին ուրիչ հարց է: Ձեմ կարծում, որ կարելի լինի տպագրել առանց փոփոխութեան: Դրանով մենք չետ կը վանէինք բոլորի համակրանքն ու դործին էլ ոչ մի օգուտ չէինք բերի: Բայց եթէ համաձայնէր մի քանի տեղ փոխելու եւ դուրս դցելու անձնական յարձակումները, կարծում եմ, որ խիստ արժէքաւոր բան դուրս կը դար: Քաղաքական երդիծաբանութեան մի փառաւոր նմոյչ է դա: Ես զաղափար չունէի, որ նա այդպէս լաւ է գրում. ինչ որ նա գրում է, պէտք է ասուէր վերջապէս, իսկ մեզնից ոչ ոք չէր համարձակուի: Ի՛նչ սուր կերպով համեմատում է նա Իտալիան մի հարբած կնոջ հետ, որ քնքոյշ լոյս է լինում դողի ուսին, մինչ վերջինս դուրս է քաշում նրա դրպանից թաչկինակը:

— Ջեմմա: Բայց դա ամէնից զզուելի կատրն է ամբողջ ձեռագրի մէջ: Ես ատում եմ այդ չար ծաղրը ամէն ինչի, ու ամէն մարդու:

— Ես էլ եմ ատում, բայց խնդիրն այդ չէ: Ռիվարեցի ոճը չատ է անախորժ, եւ ինքն էլ խիստ անզուսպ մարդ է, բայց նա հազար անգամ իրաւունք ունի, երբ ասում է, թէ մենք հարբած ենք եկեղեցական հանդէսներով, դրկախառնութիւններով, սիրոյ ու ներման կոչերով, եւ թէ այդ բոլորից օգտուողը միայն սանֆեդիստներն են ու ճիզվիտները: Յաւում եմ, որ երէկ երեկոյեան չէի եկել կոմիտէի նիստին: Ի՞նչ վճռի հասաք վերջապէս:

— Յանկանում են ձեզ խնդրել, որ գնաք խօսէք նրա հետ ու համոզէք, որ քիչ մեղմացնի:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Մուրատեան իրենց հօր՝ Գերովբէ Գիզիրեանի յիշատակին 300 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Վարդան Մինքայէլեան էլմաս Շիրվանեանի մահուան ի յիշատակ 50 ֆր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան (առանձ. «Յառաջ»էն) եւ 50 ֆր. «Յառաջ»ի Շաւարշ Միսաէեանի մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ:

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Հ. Ց. Դ. Վարանդեան կոմիտէն յայտնէ ընկեր Հրաչ Տասնապետեանի եւ իր ընտանեկան պարագաներուն Եդուարդ Տասնապետեանի մահուան առթիւ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Խաչի Առնուվիլ – Սարսէլի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ առած է 100 ֆր. Նիկողոսեան ընտանիքէն Կարապետ Թորոսեանի յիշատակին:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հ. Ց. Դ. Վարանդեան կոմիտէի ընտանեկան խնջոյքը Մարտ 3ին, Ազգային Տան սրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Կիրակի, Մայիս 19:

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Ց. Դ. Փարիզի Շրջանային կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով շրջանս պտուղ ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Կ'ՈՒԶՈՒՄ
URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIANA

Tél. : 508-46-40

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Վարանդ վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին· Ա.Հարոնեան Ա.կումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆլէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՀԱՂՈՐԴՈՒՄՆԵՐ
ՎԱՏԻԿԱՆԻ ՁԱՅՆԱՍՓԻՒՌԷՆ

Ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ օրերը, հայերէն լեզուով հաղորդումներ կը կատարուին Վատիկանի Ռատիոյկայանէն, Իտալիոյ ժամով 17·45 ին հետեւեալ ալիքներու վրայ:

կարճ ալիք· 48·47, 41·38, եւ 31·10 մեթր, միջին ալիք· 196 մեթր:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ
ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաամ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Ց. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Ց.Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս

Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »

ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՍԿՍԱ՞Ք ՄՏԱԾԵԼ ԱՄՐԱՆ ՁԵՐ ԱՐՁԱԿՈՒՐԴԻՆ

Էսահան Սահուց Միութիւնը Հայաստան համբորդութիւն մը կազմակերպած է Օգոստոս 26էն Սեպտեմբեր 15: Ծախսը, գինը եւ գինը կը հաղորդուին յետագային:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ԼՈՑՄ ՏԵՍԱԻ

ՁԻՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԻՐԷՊԷԶԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԻՐԷՊԷԶԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

Soirée Artistique

Organisée par
L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS

au profit de ses œuvres

Le Vendredi 8 Février à 21 heures précises Salle du Musée Guimet

6, Place d'Iéna

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաճեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաճեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին
Սալ Կիմէ, 6 Փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշաֆեան (*ջութակ*) — Օր· Ս· Պագրեեան (*մենապար*)
Օր· Ն· Տէմիրճեան (*դաշնակ*) — Օր· Է· Սէճաուի (*երգ*)
Օր· Ժ· Տէլէֆէր (*սրինգ*) — Պր· Մ· Տէյիրմէնճեան (*երգ*)

Տոմսերու գին 20 ֆր., Ուսանողներու 10 ֆր·

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու

ՆՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈՒԱ ՑԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն պարեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պլիճէ եւ յուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

Հ. Ց. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ· Ց· Դ· «Ս· Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ Հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ· Ց· Դ· Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ· Ց· Դ· Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս· Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր· 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս· Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
7
JEUDI
7 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՀԱՒԱՐԴ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·932

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.932

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ՋԱՐԴԱՐԱՐՆԵՐՈՒ ԴԱՏԱՎԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Համայեակ Խոսրովեանի ճառը

Բ.

Կառավարութիւնը կը հաւաքէ Վանի չրջանի հայ երիտասարդները եւ պանդոկ դնդակահարել տալէ վերջ կ'ուրանայ եղելութիւնը։ Առանց յանձնախումբ մը կազմելու պատրուակով տեղւոյն վրայ կը ղրկէ Իշխանն ու Վռամեանը եւ ճամբան մորթել կուտայ պանդոկ։

Այն պահուն, երբ ջարդերը աւելի կը դործեն ամբողջ երկրին մէջ եւ երբ Վանի մէջ տեղի կ'ունենայ ջարդի նախանչան այս դէպքը, կարելի՞ է խղճմտօրէն ապրեցամբութիւն վերապրել Վանի Հայերուն, որ կ'ընդդիմանան յանձնելու իրենց դէնքերը եւ ընդհարում մը կ'ունենան կառավարութեան հետ։ Գործուած վայրագութիւնները ո՛չ մէկ արդարացում ունին։ Ո՛չ մէկ կերպով կարելի է արդարացնել Խորենի, Ռուսոսթոյի, Աստիպալարի, Պարտիզակի, Եղդաճի, Անգարայի, Կեսարիոյ եւ այլ ա՛յնքան վայրերու Հայոց ջարդերը։

Խօսրովեան ջարդերու զոհ Հայերու թիւը կը հաշուէ մէկ միլիոն երկու հարիւր հազար հոգի, հիմնուած տեղական եւ օտար վիճակագրութեանց վրայ, իսկ Հայոց նիւթական կորուստները կը հասնին հարիւրաւոր միլիոններու։ Որո՞նք են ասոնց հեղինակները։ Հայե՞րը։ Կը ցաւի, որ կառավարութիւնը ազդամիջեան վէճի մը հանդամանքը կուտայ այս ջարդերուն։ Խորհրդարանը, մամուլն ու ընդհ. դատախազը բոլորն ալ լռութիւն պահած են։ Մէկ ձայն միայն կը բարձրանար դէպի երկինք։ Կիներու եւ երախաներու սրատճմլիկ ողբերն ու կոծերն են, որ կը պոռթկային մեռելներու բացատ – վայրերէն, դետերու ափերէն եւ փորուած փոսերէն։

Այսպիսի ահաւոր եւ աննախընթաց վայրագութիւն մը ազդամիջեան վէճի մը հանդամանքը չէր կրնար ունենալ։ Ընդհ. դատախազը լաւ կ'ընէր, որ լռէր այս կէտին վրայ, կ'եղրակացնէ հայ փաստաբանը, կարդ մը խորհրդածութիւններէ վերջ։

Դատարանը չետ խորհրդակցութեան յայտարարեր է, որ դատաւորները ո՛չ մէկ կերպով կրնան աղդուիլ ընդհ. դատախազի եւ երկու կողմերու խօսածներէն։

Այնուհետեւ կը սկսի հարցաքննութիւնը ամբաստանեալներուն, որոնք երեք հոգի էին, քայմաքամ Քէմալ եւ երկու ընկերները (որոնց անունը չէ յիշուած Ընկերանեան նկարագրութեան մէջ)։ Քէմալ երեւ ճարպիկ փաստաբան ուրացեր է ամէն ինչ, չարունակ հաշա՛ էֆէնտիմ (քա՛ւ լկցի) կրկնելով եւ ամբաստանութիւնները հերքելով։ Սակայն նախադահը կըրցեր է չիոթեցնել պինքը եւ կարդ մը խոստովանութիւններ խլել իր ընկերներէն։

Դատավարութեան կը մասնակցէին նաեւ ուրիշ երկու հայ փաստաբաններ, Յակոբ Պահրի եւ Աւետիս Սուրէնեան, իրրեւ պաշտպան Ջարդերու զոհ կարդ մը Հայերու։ Երեք ամբաստանեալներու հարցաքննութիւնը ընդհատուեր է՝ այս փաստաբաններու ուղղած կարդ մը հարցումներուն հետեւանքով։

Ուրիշ վկաներ ալ կանչուեր էին, սակայն ժամանակը ուշ ըլլալով, դատավարութիւնը յետաձգուեր է «յաջորդ երկուշաբթի օրուան»։

Դժբախտաբար առաջին մասին պէս չունինք նաեւ դատավարութեան չարունակութիւնը պարունակող թերթը, հասկընալու համար, որ օսմանեան Պատերազմական առեանը ի՛նչ հիմունքով մահուան դատապարտած է Պօղոսղեանի քայմաքամ եւ Եոզղատի փոխ–կառավարիչ Ջարդարար Քէմալը։

Ամէն պարադայի այս վճիռի ձեռք բերուելուն մէջ կարեւոր դեր կատարած են հայ փաստաբանները, մասնաւորաբար Պոլսոյ Իրաւաբանական վարժարանի դասախօս Համայեակ Խոսրովեան։

Այս վերջինը 1909ին չահած էր Ատանայի հայ աղէտեալներու դատը «Իւնիոն» ապահովագրական ընկերութեան դէմ։

Համ. Խոսրովեանի անունը աւելի պիտի փայլէր 1921ին, երբ անիկա Պոլսոյ անգլիական զինուորական դատարանին առջեւ ճարտարօրէն պիտի պաշտպաներ Հայկեր Ջիւանչիրի ահաբեկիչ Միսաք Թորլաքեանը եւ ազատ արձակել պիտի տար զայն։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Պրիւսէլի մէջ միջին ճամբայ մը գտան

———o———

Երկար եւ դժուար սակարկութիւններէ եաք է, որ Հասարակաց Շուկայի Իններ միջին ճամբայ մը գտան եւ պիտի կարենան, երկուշաբթի օր, մէկ ճակատ կազմած ներկայանալ Ուաշինկթընի ժողովին։ Վերոյիշեալ ժողովին նկատմամբ ամէնէն վերապահն էր Ֆրանսա։ Ֆրանսայի զըլխաւոր առարկութիւնն այն էր որ նման ժողովի մը մաս պէտք է կազմեն նաեւ քարիւղ արտադրող երկիրները եւ այն ապատրուաքիւնը չթողուն, որ սպառող երկիրները միացեալ ճակատ կազմած են արտադրող երկիրներուն դէմ։ Այս տեսակէտը հող գտաւ Պրիւսէլի մէջ եւ ի վերջոյ, որոշուեցաւ որ Եւրոպական Հաւաքականութիւնը ըսէ Ուաշինկթընի ժողովին, որ որեւէ զրական որոշում չի կրնար տրուիլ քարիւղային հարցերու մասին եւ թէ Եւրոպա կ'ուզէ իր ինքնավարութիւնը պահել, ելեկտրուժի ներքին թէ արտաքին իր քաղաքականութիւնը վարելու համար եւ թէ վերջապէս Ուաշինկթընի այս ժողովը չի կրնար խարխափանքի ենթարկել տնտեսական միջազգային մնայուն նոր հաստատութեան մը, միացնելով Եւրոպան, Միացեալ Նահանգները եւ Ճափոնը։

Ասոնք ուղղելով լրագրողներուն, Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը կրկնած է Ֆրանսայի վճռական որոշումը՝ ընել այնպէս որ Ուաշինկթընի ժողովը հիմնարկութեան մը ընոյթը չառնէ։ «Հարկ է որոշել թէ Եւրոպա կ'ուզէ Միացեալ Նահանգներու չուքի՞ն տակ ապրիլ, թէ ոչ արեւուն եւ անոնց կողքին։ Ի վերջոյ, աւելցուցած է ժողովը, մեծամասնութիւնը նախընտրեց կողքին ապրիլ քայց՝ արեւուն»։

Մտնելով աւելի մանրամասնութեանց մէջ, ճշդենք թէ որո՞նք են այն կէտերը, զորս Հասարակաց Շուկայի բանբերները պիտի պաշտպանեն Ուաշինկթընի մէջ։

Ա) Այս ժողովին ձգտումը պէտք է ըլլայ վնտռել խօսակցութեան լաւագոյն ձեւերը, որոնք կրնան թոյլ տալ միջազգային մակարդակի վրայ քով քովի բերելու սպառողներու բոլոր դասերը ինչպէս նաեւ արտադրող երկիրները։ Պէտք է խուսափիլ որեւէ բախումէ մէկ կողմէ սպառող կարգ մը երկիրներու միջեւ եւ միւս կողմէ արտադրող երկիրներու։ Պէտք է նաեւ մտնուոր ուշադրութեան առարկայ դարձնել զարդացման ճամբու վրայ գտնուող երկիրները։

Բ) Բանբերները պիտի պարզեն այն պատճառները ու հետեւանքները, որոնք ըստ Իններու փոփոխութիւններու ենթարկած են խնդրանքի ու մատուցումի յարաբերութիւնները եւ դիներու փոփոխութեանց իմաստը եւ պատասխանատուութեանց բաժինները այդ առընչութեամբ։

Գ) Հասարակապետութիւնը ցոյց պիտի տայ, որ Ուաշինկթընի ժողովը չի կրնար լուծել չօչափելի այն հարցերը, որոնք կապ ունին միջազգային համագործակցութեան մարզին ելեկտրուժի ճիւղին մէջ, մէկ կողմէ որովհետեւ ժողովը կարճ պիտի տեւէ, միւս կողմէ, որովհետեւ այդ հարցերուն մասին խօսող անհրաժեշտ խօսակիցները բացակայ պիտի ըլլան։

Դ) Այն հարցերը որոնց մասին կարելի է խօսիլ «միջազգային ղրոյցի» ընթացքին ելեկտրուժի ճիւղին մէջ, սպառող եւ արտադրող երկիրներու բոլոր դասակարգերուն հետ կրնան հետեւեալներն ըլլալ.— Համաշխարհային տնտեսութեան վրայ ելեկտրուժի կացութեան դերը, գործակցութիւն թեքնիքաբանութեան եւ հետազօտութեան մարզին մէջ, աւելի մեծ գործակցութիւն արտադրող եւ սպառող երկիրներու միջեւ, եւայլն, եւայլն։

Ե) Ուաշինկթընի ժողովը պէտք է, ըստ Իններուն, ուսումնասիրէ մեթոտներն ու մասնակցութեան ժամանակացոյցը այն սպառող երկիրներուն, որոնք զարդացման ճամբուն վրայ են և արտադրող երկիրներու, որոնց «ղրոյցը» պէտք է սկսի Ապրիլ մէկէն առաջ։

Քանի մը տողով

ՓԱՐԻԶԵԱՆ երկու չաբաթաթերթերու (Լը Փուէն եւ Էքսփրէս) նախատեսութիւնները, կամ աւելի ճիշդ «դուշակութիւնները» հաւանաբար չիրագործուին, գոնէ անմիջական կերպով։ Ըստ այս թերթերուն, մինչեւ ամսուն վերջ, Մէսմէրի տեղ պիտի նշանակուէր ժիսքար տ'Էսթէն կամ ուրիշ մը (Էքսփրէս վճռական է ժիսքարի համար, բայց Լը Փուէն, նուազ վստահ է) բայց ելմտական նախարարը յայտարարեց Եւրոպա 1 կայանէն թէ լաւ է ուր որ է եւ չի կարծեր թէ նախարարական նշանակուի 1974ին։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ ժամանակակից գրականութեան ամէնէն փայլուն դէմքերէն՝ Ռոպէր Պրազիյաքի յիշատակը ոգեկոչուեցաւ, փետր· 6ին, Պանեոլէի դերեզմանատունը ուր թաղուած է։ Պրազիյաք գընդակահարուեցաւ 1946ին, իբր քաղաքական տեսակէտներուն համար, հակառակ այն խնդրագիրներուն որոնք ներկայացուեցան Տը Կոլլ, Ֆրանսացի գրագէտներուն կողմէ, եւ որոնց կարգին էր նաեւ Ֆրանսուա Մօրիաք։

ՊԷՅՐՈՒԹի Ֆրանսացիները բողոքի ցոյց մը ըրած են Ֆրանսական դեսպանատան առջեւ, ապրուստի սղութեան դէմ, մանաւանդ Ֆրանքի արժեզրկումով։

ԱՆԳԼԻՈՑ հանքագործներու ընդհանուր գործադուլը պիտի սկսի Շաբաթ օր, կէս դիշերին։ Այս որոշումը տուաւ հանքագործներու արհեստակցական միութիւնը, որուն վարիչները կ'ուզեն խօսքէն գործի անցնիլ, մինչեւ որ կառավարութիւնը ընդունի իրենց պահանջները։ Առնց պահանջն է աշխատավարձի յաւելում 30–40 տոկոսի համեմատութեամբ։ Կառավարութիւնը կ'առաջարկէ 16·5 տոկոսի անմիջական յաւելում, իսկ մնացեալը յետաձգային։ Որոշ չրջանակներու համաձայն վարչապետը Թերեւս խորհրդարանական ընտրութիւններու ձեռնարկէ Փետրուար 28ին կամ Մարտ 7ին։

ՓԱԼՄԱ ՏԷ ՄԱՅՈՐԿԻ մէջ Տիգրան Պետրոսեան, որ երկու անգամ ճատրակի աշխարհի ախոյեան դարձած է, պարտութեան մատնեց հունգար Լ· Փորթիշը, իններորդ խաղին։ Պետրոսեան եթէ նոր յաղթանակ մըն ալ ապահովէ, այլ մըրցակիցի մը վրայ կէս–եզրափակիչ դասին կ'անցնի, աշխարհի ախոյեանութեան մըրցաշարքին մէջ։

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Մոսկուա պիտի երթայ Մարտին՝ նախապատրաստելու համար նախադահ Նիքսընի Մոսկուա այցելութիւնը։ Քիսինճէր եւ Գրոմիկօ համաձայնեցան, որ Հիւլէական զէնքերու սահմանափակման խօսակցութիւններու երկրորդ փուլը սկսի Փետրուար 19ին։

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ ԿՂԶԻՆԵՐՈՒ կառավարութիւնը բողոքեց Հարաւ· Վիէթնամի եւ Ֆորմոզի (ազգայնական Չինաստան) զինուորական ուժերու ներկայութեան դէմ՝ Սփրաթլիի կղզիներուն մէջ։ Սակայն «անհմին» նկատեց փեքինի այն հաստատումը, թէ այս կղզիները Չինաստանի անբաժան մասը կը կազմեն։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը Պաղտատ մեկնեցաւ պաշտօնական այցելութեամբ։

ՏՐԻՊՈԼԻՍԻ (Լիբիա) Ոճրային Դատարանը տասնոյի կերպով հետեւելով Գուրանի օրէնքին, ալ ձեռքը կտրել տուած է Թունուզցիի մը, որ կը գատուէր գողութեան համար։

ՆԱԽԱՐԱՐԱՊԵՏ Մէամէո, որ առջի օր հիւրն էր մամուլի կարգ մը խմբակցութեանց, յայտարարած է թէ անմիջական ձեւով չի խորհիր թէ անպործութեան հարց ծագի Ֆրանսայի մէջ ազգային չափանիշով, ըսել չէ թէ տեղական հարցեր չեն ծագիր։ Մէամէո չի կարծեր նաեւ թէ հարկ ըլլայ բաժնեչափիլ ենթարկել վարելանիւթը։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ թղթատարի կարգ մը սենիքաններ դործադուլի դանագան հրահանգներ տուած են փետր· 8ի, 18էն 22ի եւ 19ի համար։

ՊԵՐՔԼԷի համալսարանէն առեւանգուած է ամերիկեան մամուլի «արքայ» (մեռած) Հիւրսթի թոռը։ Հիւրսթ իրեւ տիպար ծառացած էր Օրսըն Ուէլսի «Սիթիզըն Քէյն» ժապաւէնին համար։

ՇՆՈՐՀԱԼԻ՝ ԻՏԱԼԵՐԷՆ

—o—

Ներսէս Շնորհալիի կեանքն ու գործը չատոնց զարձած են հայ եւ օտար մշակութային գործիչներու հետաքրքրութեան եւ հետազօտութեան առարկան:

Օտարներէն Շնորհալիի առեղծագործութեամբ առաջինը զբաղած են Ֆրանսացի հայագէտները: Ժէ. զարու սկիզբները, ժաք Վիլօտ Ներսէս Շնորհալիի «Ցիսուս Որդի» մեծածաւալ պոէմը որակած է իբրեւ «Աստուածային գիրք»: Նոյն զարու կէսերուն, Կիլոմ Վիլֆրուա հայկական, մասնաւորապէս Շնորհալիի շարականներուն մասին արտայայտուած է հետեւեալ խօսքերով.

«Հոյակապ, յուզիչ պատկերներ են, որոնք ընդունակ են ամենազօր հմայքներով առիւծները եւ խաղաղատելու մարդոց սրտերը»:

Իսկ ժթ. զարու կէսերուն, Ֆրանսացի այլ հայագէտ մը՝ Տիւլորիէ, Ներսէս Շնորհալիի «Ողբ Եդեսիոյ» պոէմէն կը թարգմանէ ընդարձակ հատուածներ:

Այնուհետեւ, մեր զարու 30ական թուականներուն, Վենետիկի Ս. Ղազարի ապարանին մէջ 36 լեզուով լոյս կը տեսնէ Ներսէս Շնորհալիի «Հաւատով խոստովանիմ» գործը, որ բազմաթիւ ժողովուրդներու հնարաւորութիւն կուտայ ճաշակելու հայ մեծ բանաստեղծի քնարական եւ կրօնական այդ ոգեշունչ ստեղծագործութիւնը:

Ներսէս Շնորհալիի մահուան 800ամեակին առիթով, Վենետիկի Ս. Ղազարի նոյն ապարանը վերջերս իտալերէնով լոյս ընծայած է Մխիթարեան մեծ բանաստեղծի հոգեւոր երգերուն ժողովածուն:

Շուրջ 6000 տողերէ բաղկացած այս հատորը, որուն մէջ չեն մտներ հեղինակին պոէմները, չքեղատիպ հրատարակութիւն մըն է, որով Շնորհալիի ստեղծագործութիւնը առաջին անգամ ըլլալով այդքան ծաւալուն կը ներկայացուի օտար ընթերցողներուն:

Հատորը կազմած, թարգմանած եւ նախաբանը գրած է Մխիթարեան բազմավաստակ բանաստէր, բանաստեղծ եւ գրաքննադատ Հ. Մեսրոպ Ճանաշեան, իսկ յառաջաբանի հեղինակն է՝ իտալացի հայագէտ Ուգօ Ֆազոլօ:

*Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան իր նախաբանին մէջ գրած է. «Մեր ընտրութիւնը եղած է շատ խիստ: Մենք սահմանափակուած ենք այն շարականներով, որոնք աւելի վստահելի եւ վաւերական են քանաւոր եւ գրաւոր ծանօթ տուեալներով, չհաշուած այն շարականները, որոնք տարբեր ճամբով (ագրոսթիկոսի կազմութեամբ) ինքնին ստոյգ են եւ առիթ չեն տար որեւէ տարակոյսի»:

Թարգմանութիւնը կատարուած է նուրբ ճաշակով, բնագրի ոգիին և արուեստին, ինչպէս նաեւ իտալերէնի նրբութիւններուն խորագիտակ մարդու ձեռնհասութեամբ: Իտալերէն թարգմանութեան մէջ պահուած են Շնորհալիի չարականներուն պարզութիւնն ու զեղեցկութիւնը: Կարելի է ըսել, որ իտալերէն թարգմանութիւնը հարազատ արտացոլումն է հայերէն բնագրին, այն տարբերութեամբ, որ թարգմանիչը անտեսած է բնագրին յանգերը, իտալացի ընթերցողին լաւագոյնս եւ անխոթոթ փոխանցելու համար չարականներու ներքին հմայքը:

Այսպէս, Իտալացիները առաջին անգամ ըլլալով, Հայր Մեսրոպ Ճանաշեանի զեղեցիկ թարգմանութեամբ հնարաւորութիւն կ'ունենան հաղորդակից դառնալու Միջնադարեան մեր մեծագոյն բանաստեղծներէն մէկուն՝ Շնորհալիի ստեղծագործութեան կարեւոր մէկ մասին:

Իտալացի նշանաւոր հայագէտ Ուգօ Ֆազոլօ հատորի յառաջաբանին մէջ ներկայացնելով Շնորհալիի ստեղծագործութիւնը եւ արժէքաւորելով թարգմանիչի աշխատանքը գրած է.

«Այս էջերուն մէջ, առաջին անգամ ըլլալով իտալերէն լեզուով մեզի կը ներկայացուի Ներսէս Կլայեցի Շնորհալիի բնաբական ստեղծագործութիւնը: Աւելի քան ութ դար է անցած այն օրէն, երբ հարեւան ազգերու հալածանքներէն տանջուած նորածին Հայաստանի մէջ (Կիլիկիա, Ա. Տ.) ապրած եւ գործած է Ներսէս Շնորհալին, պաշտպանելով հրիստոնէական հաւատքը եւ իր հայրենիքը: Մեծապէս կարեւոր էր Շնորհալիի դաւանաբանական եւ կրօնական գործունէութիւնը, բայց նոյնքան կարեւոր էր նաեւ անոր գրականութիւնը, քանի որ ան բերաւ հայկական տաղաչափութեան եւ ոճական բազմաթիւ նորամուծութիւններ: Անոր տաղաչափութեան ցայտուն յատկանիշները ուրիշ լեզուի մը փոխադրելու դժուարութիւնը մեծ մասամբ պայմանաւորուած էր անոր քանաստեղծութեան անբաւարար ճանաչո-ղութեամբ: Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան մօտեցած է այդ դժուարին խնդրին, հմտօրէն տիրապետելով ոչ միայն իր մայրենի լեզուին, այլեւ իտալերէնին, եւ կրցած է գլուխ բերել գործը: Զանց առնելով բանաստեղծի պոէմները, թարգմանիչը ընտրած եւ իտալերէն լեզուով ներկայացուցած է այն գործերը, որոնք իրենց ինքնաբուխ զգացումով ու նիւթով աւելի լաւ կը հաղորդեն հեղինակի հնաբական շունչը: Հոգեւոր երգերու այս հատաճածոյին մէջ ներկայ է աստուածաբանական ուսուցումը ու գեղագէտը: Սակայն, բանաստեղծի ձիրքը այնպէս է, որ ոչ թէ սահմանափակած, այլ որոշ իմաստով աւելի զօրացուցած է արտայայտչական կերպարուրումը:

«Հնարաւոր գեղումը ազատ է, մշտակայ, առանց թուլացումներու: Ս. Գրքի տուեալները ու աստուածաբանական փաստերը կը ստանան հնարաւոր պատկերներու ձեւ, յոյզի եւ ոգիի լուսաւորակումներ: Բանաստեղծական ունակութեան գիտութեան թարմութիւնը, որ կը ծաւալի մեծ մասամբ ութ վանկանի տողերու վրայ հիմնուած ճարտարահիւս տաղաչափութեան մէջ, միայն բանաստեղծ Ճանաշեանի գրչով կրնար յաջողապէս փոխադրուիլ ուրիշ լեզուի մը: Փառաբանութեան, օրհնութեան եւ ներբողներու շարականները կը յաջորդեն մէկը միւսին եւ մեզ կը բարձրացնեն լուսեղէն միջավայր մը, ուր կ'ապրին հրեշտակները, ուր հաւատքը լուսաւոր ներդաշնակութիւն մըն է, որուն մէջ··· դաշտերը սնուցուած են արդարութեամբ, եւ անապատները գեղեցկացած են կուսական մաքրութեամբ: Այս էջերը ողողուած են բանաստեղծի եւ սրբակեացի ոգեկան սիրոյ աւիւնով· անոր խօսքերը դեռ այսօր ալ կրնան հոգեկան անուշ ըլլալ եւ բերկրանք պատճառել: Ոգիի լոյսը, որ իր մէջ կը միաձուլէ միտքը եւ հաւատքը, հոգեպարար է եւ չի խամրիր ժամանակի տեւողութենէն· այս էջերը անգամ մը եւս այդ կը վկայեն»:

Այստեղ հարկ է աւելցնել, որ Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան իտալերէնի թարգմանած է ոչ միայն Շնորհալիի ներկայ ժողովածուն, այլեւ սիփիւռքի հայ եւ հայրենի բանաստեղծութեան ընտիր նմոյշները, որոնց միջոցով իտալացի ընթերցողը հաղորդակից կը դառնայ հայ նորագոյն բանաստեղծութեան լաւագոյն արժէքներուն:

Շնորհալիի իտալերէն հատորիկը զարդարուած է Մխիթարեան հայ մեծագոյն մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինի չորս մանրանկարներու վերարտադրութիւններով, իսկ հատորի կազմը՝ Շնորհալիի դիմանաիպ պատկերով:

Ա. ՏԱՅԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Բ.

ՍՏԵՓԱՆ ԷՎՄԱՍ

—o—

Քաջ դաշնակահար էր, միանգամայն յօրինող:

Ստեփան էվմասի անունը բայադիկ հանգամանք մը ունի մեր երաժշտական պատմութեան մէջ:

Արդարեւ՝ մեր ընթերցողներուն եւ մանաւանդ երաժշտասէրներուն մէջ քանի – նե՞ր պիտեն թէ այս դաշնակահար յօրի – նողը միակ հայ երաժիշտը եղած է իրեն աչակերտը հռչակաւոր Ֆրանց Լիսթի:

Ծնած է Իզմիր 1864 թուականին: Ծնողքը թէեւ ուզած են զայն մտցնել տարբեր ասպարէզի մէջ, բան մը որ չատուն պարագան եղած է, սակայն ինքը կանուխէն այնպիսի հակում ցոյց է տուած հանդէպ երաժշտութեան որ վերջապէս

մասամբ ութ վանկանի տողերու վրայ հիմնուած ճարտարահիւս տաղաչափութեան մէջ, միայն բանաստեղծ Ճանաշեանի գրչով կրնար յաջողապէս փոխադրուիլ ուրիշ լեզուի մը: Փառաբանութեան, օրհնութեան եւ ներբողներու շարականները կը յաջորդեն մէկը միւսին եւ մեզ կը բարձրացնեն լուսեղէն միջավայր մը, ուր կ'ապրին հրեշտակները, ուր հաւատքը լուսաւոր ներդաշնակութիւն մըն է, որուն մէջ··· դաշտերը սնուցուած են արդարութեամբ, եւ անապատները գեղեցկացած են կուսական մաքրութեամբ: Այս էջերը ողողուած են բանաստեղծի եւ սրբակեացի ոգեկան սիրոյ աւիւնով· անոր խօսքերը դեռ այսօր ալ կրնան հոգեկան անուշ ըլլալ եւ բերկրանք պատճառել: Ոգիի լոյսը, որ իր մէջ կը միաձուլէ միտքը եւ հաւատքը, հոգեպարար է եւ չի խամրիր ժամանակի տեւողութենէն· այս էջերը անգամ մը եւս այդ կը վկայեն»:

Այստեղ հարկ է աւելցնել, որ Հայր Մեսրոպ Ճանաշեան իտալերէնի թարգմանած է ոչ միայն Շնորհալիի ներկայ ժողովածուն, այլեւ սիփիւռքի հայ եւ հայրենի բանաստեղծութեան ընտիր նմոյշները, որոնց միջոցով իտալացի ընթերցողը հաղորդակից կը դառնայ հայ նորագոյն բանաստեղծութեան լաւագոյն արժէքներուն:

Շնորհալիի իտալերէն հատորիկը զարդարուած է Մխիթարեան հայ մեծագոյն մանրանկարիչ Թորոս Ռոսլինի չորս մանրանկարներու վերարտադրութիւններով, իսկ հատորի կազմը՝ Շնորհալիի դիմանաիպ պատկերով:

Ա. ՏԱՅԵԱՆ

չուրջիններէն կը համոզեն ծնողքը ընթացք տալ պատանիին փափաքին, որպէսզի ղրկուի Եւրոպա, հետեւելու համար իր սիրած ասպարէզին:

Վայմար:

Երաժշտութեան մեծ կեդրոնը ուր կ'ապրէր Ֆրանց Լիսթ իր կեանքի վերջին չրջանին: Հոն կը խուժէին զանազան երկիրներու երաժիշտ եւ երաժշտասէրներ, հանդիպում ունենալու համար հանճարեղ վարպետին հետ:

Ան իր բնակարանը կ'ընդունէր բացի աշակերտներէ՝ արուեստասէր ընտիր հասարակութիւն մը: Կը հաւաքուէին նուագողներ, այլ արուեստագէտներ, շրջ մը ազնուական ցեղէ մարդիկ:

Մեծ վարպետը դասաւանդելու տարիներ՝ ի մանուկսրի մանրամասն բացատրութիւններ կուտար դաշնամուրային արուեստի եւ մեկնաբանութեանց մասին:

Օր մը, 1879 ամառնային չրջանին, այդ հաւաքոյթներէն մէկուն մէջ, համեստ արտաքինով տասնեւհինգամեայ պատանի մըն ալ կար, մեծ հիացող վարպետի ոտքերուն, համակուած վայմարի զպրոցին ղլխիչ հանդամանքէն, որ արդէն քանի մը տարի առաջ նուագած էր նաեւ Լիսթի կտորները:

Երբ ներկաները կարգաւ ելոյթ կ'ունենան դաշնակին առջեւ, մեծ վարպետը կը հրաւիրէ նաեւ անկիւն մը նստած երկչոտ երիտասարդը, որպէսզի ինքն ալ բան մը նուագէ: Պատանին վարանումով կը մօտենայ սեղանաշարին եւ մէկ քանի կտոր նուագելէ յետոյ, խրախուսուած կ'անցնի ուղղակի Լիսթի գործերուն որոնց ծանօթ էր արդէն իր ծննդավայրէն:

Հունգարացի վարպետին դէմքը տարբեր արտայայտութիւն կ'առնէ եւ մօտենալով երիտասարդին՝ կը փափաքի որ չարունակէ, յետոյ դայն իր հովանաւորութեան տակ կ'առնէ:

Ստեփան էվմասն էր այդ պատանին:

Իր մտերիմ բարեկամ եւ կենսագիրը Պ. Յակոբ Գրիմըր, չահեկան տեղեկութիւններ տուած է մամուլին, որոնցմէ կ'օգտուինք մասամբ՝ մեր գրութեան մէջ:

Գերմանիոյ մէջ է որ էվմասի արուեստը կը ծաղկի, զանազան քաղաքներու մէջ իր տուած նուագահանդէսներով, առաջնորդուած իր վարպետին կանխորդ յուշմունքներէն, որոնք էին տալ աչակերտին իւրաքանչիւր կտորի կատարման ընթացքին կիւրարկելի այլ եւ այլ մեկնաբանութիւնները:

Երաժշտութեան ոսկեդարեան չրջանն էր, որմէ ազդուած՝ էվմաս թռիչք կուտայ իր արուեստին:

Մեր հայրենակիցը հանդէս կուգայ Վիէննայի մէջ, մէկ քանի այլ վարպետներու յուշմունքներէն ալ օգտուելով:

Հիմա՝ դաշնակահարի արուեստին կը միանայ յօրինողութեան ճիւղը, քանծանօթ այդ չրջանի երաժշտական ոգին, 1880 թուականին արդէն հազիւ տասնեւվեց տարեկան, կը յօրինէ էքիւտներու չարք մը, ճօնելով իր մեծ վարպետին, մէկ քանի տարի յետոյ ալ դաշնակի ոե-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Նախկին յեզափոխական մըն էր, Սեբաստիայի ղեւղերէն մէկուն ջոջը, որ օր մը ձերբակալուեր ու տարիներով բանտը մնալէ ետքը կրցեր էր ազատիլ՝ իր ամբողջ հարստութիւնը մաս առ մաս կերցնելով պաշտօնեաներուն: Գիւղը՝ իր տունը վերադառնալով թափուր գտեր էր զայն. կինը մեռած էր ու չորս զաւակները ձգեր գացեր էին հրոսախումբերու հետ:

Հարսերն ու երկու աղջիկները մնացեր էին միայն, առանց ապրուստի, զիւղացիներուն ողորմութեանը կարօտ, խարխլիկ հիւղակի մը մէջ կծկուած: Նախկին ջոջը մեկներ էր Պոլիս, բեռնակրութեամբ ոտակ ճարելու իրենցներուն, մինչեւ որ, օր մը լուր առեր էր թէ Քիւրտերը եկած աւարի տուած էին իրենց զեղը եւ ապ-

ջիկներն ու հարսերը հափշտակած: Հիմա ա՛լ մին մինակ էր աշխարհի երեսը, միս մինակ Ս. Գիւրքին հետ, որը թեւին տակ կը պտըտցնէր:

Երբ մօտեցայ չրջանակին, Սեբաստացին Սաղմոսներէն գլուխներ կը կարդար, որոնք ինք զատեր ու նշանակեր էր:

«Ջուրի պէս թափուեցայ, կ'աղաղակէր, դինքը երկիւղածութեամբ մտիկ ընողները յուսահատ նայուածքով մը պարուրելով, Ջուրի պէս թափուեցայ ու ամէն ոսկորներս քակուեցան, սիրտս մոմի պէս եղաւ, հալեցաւ փորիս մէջ:

«Զորցաւ իմ ուժս հողէ ամանի մը պէս, ու լեզուս քմայս փակաւ, եւ դիս մահ – ուան հողը դրին:

«Վասնզի չուները չորս կողմս առին, չարերուն ժողովքը զիս պատեցին ձեռքերս ու ոտքերս ծակեցին:

«Իմ ամէն ոսկորներս կրնամ համրել, անոնք կը նային՝ կը տեսնեն զիս:

«Իմ անձս սուրէն ազատէ՛ ու կեանքս՝ շանը ձեռքէն:

«Ծոգնեցայ ես կանչելէն, կոկորդս չամքեցաւ, աչքերս նուաղեցան իմ Աստուծոյս սպասելէն»:

Ու խեղճ ծերունի «Տէր Հայր»ը սկսաւ լալ···: Ցուզմունքը սիրեց ամէնուն վրայ, իրենց ամբողջ տառապանքը երես – յաւ նորէն իր աղետային կերպարանքովը եւ վաղուան սարսափը նորէն ցնցեց զիրենք:

— Ագօթէ՛նք, ագօթէ՛նք, գոչեցին միաբերան. Տէր Հայր, ժամերգութիւն մը ըրէ մեզի:

Սեբաստացին զլուքը գոցեց, աչքերը սրբեց եւ ըսաւ.

— Այո՛, երեանիս դէպի Արեւելք դարձընենք ու ագօթենք:

Ամէնքս չարուեցանք վրաններէն քիչ մը անդին դաշտին մէջ, Հիմէթ լերան դիմացը: Հեռուն հոյակապ կը բարձրանար աչքերուս առջեւ Ակրոպոլիսը, որուն բանթէլիկեան մարմարները կ'ոսկեզօծուէին Սալամինայի եռեւ մարը մտնող արեւուն ճառագայթներէն:

Արարողութիւնը այնքա՜ն սրտաչարժ, չրջանակը այնքա՜ն վեհափառ ու տպաւորիչ էր որ խորին յուզում մը պատեց, պաչարեց մեզ երբոր ագօթքները սկսան:

Սեբաստացի ծերունին, մեր չարքերէն քանի մը քայլ անդին կեցած էր. թեւերը տարածած, խուզարկու, աղաչաւոր նայուածքը դէպի վեր, լ զո՛ւր փնտռելով: Այն, որուն կ'ուղղէր իր պաղատանքները: Եւ ինծի կը թուէր թէ Մոսկէան էր անիկա, անապատին մէջ, փարաւոնի երեսէն փախչող իր ժողովուրդին հետ: Սոեան առեն պարթեւ հասակը կը խոնարհէր, ծունկի կուգար, կը տարածուէր դեռնին վրայ ու հողը կը համբուրէր, եւ իր եռեւ կեցող բազմութիւնն ալ կ'իյնար, երեսը դեռնին, յանկարծ դլխուն լսխոլ հարուած մը ուտողի պակուցումով:

Մուքը տիրեց կամաց կամաց, արեւը անհետացաւ Պելոպոնէսի լեռներուն եռեւ Հիմէթի մանուշակագոյն կատարները սեւցան եւ Պարթենոն կորնոյոյ իր չողչողուն փայլը:

Անոնք կը չարունակէին իրենց աղօթքները, ծնրադրութիւնները, յաւատանջ եւ լեւէնները:

«Տէ՛ր ողորմեա, Տէ՛ր ողորմեա···»:

Գիչերը հասած էր, տաղերը կը փայլէին ու մութին մէջ բազմութիւնը պատ պատառ եղած տուերի մը կը փոխուէր: Տիվրիկցիները իրենց մեռած ուրուականի դէմքով, Մչեցիները իրենց ճիրամակ վերակապերով, ա՛լ ճիւաղներու կը նմանէին:

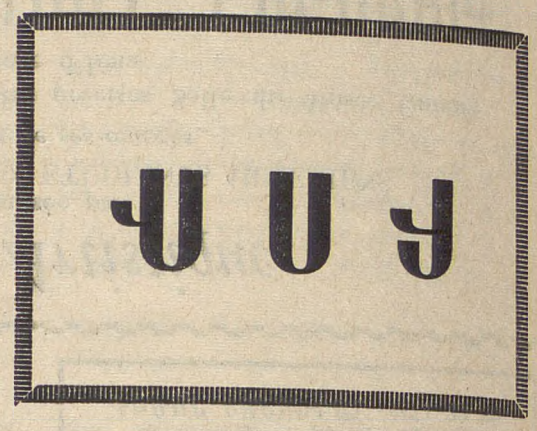
Առասպելական չարաչուք կախարդներու համախմբում մըն էր կարծես որ խաւարին մէջ, չըլլալիք, ցնորական ուժգնութիւն մը կը նկատէ:

Ու ագօթքները, տէր ողորմեաները, ծնրադրութիւնները, հառաչանքները կը չարունակուէին անդադրում:

Ալ յափշտակման, վերացումի, հիացողութեան ոլորտներուն մէջ լռնուած, կը քչուէին, կը տարուէին անդիտակից, անճառօղ:

— Աստուա՜ծ, լուս մի ցուցուր···

(Շար. – 31)

3·

ՏՍՏՉՈՒԹԻՒՆ ՅԱՐՈՒՑՈՒՈՑ

ՈՂՈՒ ՎԱՅՀԱՀՉ

— Ի՞նչ: Բայց ես նրան տալու եմ ձա-
խտուր: Բայց դրանից, ես ասում ե ինձ:
Ինչո՞ւ համբ չմեծ ինձ շնորհելու նրա
համար:

— Պատճառն, որ ինչպես ուրա-
խանում ես, ինչպես ծիծաղում, ուզե-
նում ես ամեն ինչ անել, որ ինձ հա-
ճոյանաս: Բայց դրանից ոչինչ չի գա-
լիս, ես ոչ մի բան չեմ անելու:

Չնայած նրան, որ Ֆեդյան ինքնա-
գոհ էր, նա ամաչեց:

— Ինչո՞ւ ես այդպես ասում, ինչո՞ւ
ես ուզում ինձ վշտացնել: Ես ուզում
եմ, որ դու ինձ սիրես, ես ուզում եմ
քեզ հաճոյանալ, ես ուզում եմ, որ դու
ինձ համար ամեն ինչ անես, ինչ որ
ես կամենամ:

Ֆեդյան ասաց, որ ինքը ոչ մի բան
չի անելու, որ ինքը ոչ մի բանի հա-
մար չի ուզում ոչ մի բան անել, որ
ինքը ոչ մի բանի կարիք չունի, որ
ինքը ոչ մի բանի կարիք չունի, որ
ինքը ոչ մի բանի կարիք չունի

ՄԱՐՍԷՅԼ.—

Այրի Տիկին Աբշակ Սամուէլեան, Տէր եւ Տիկին Սեդրակ Սամուէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Ազատուհի Ա-տուրեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Սարգիս Փափազեան, այրի Տիկին Ժանէթ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Սամուէլեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեան եւ զաւակները, այրի Տիկին Հրանոյշ Ա-զատեան, այրի Տիկին Նազենիկ Տարաք-ճեան եւ զաւակը ինչպէս նաեւ Սամուէլ-եան, Գազանճեան, Գարագաշեան եւ Գա-րբեան, Ալանեան ընտանիքներն ու պա-րագաները ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, հօրեղբօր եւ ազգականին՝

ԱՐՇԱԿ ՍԱՄՈՒԷԼԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 5ին յետ երկարատեւ հիւանդութեան, իր բնա-կարանը, Սէն-Մէթը:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այսօր Հինգշաբթի, Փետր. 7, ժամը 9.30ին Սէն Ժերմէ Հայոց եկեղեցին: Մարմինը կ'ամփոփուի իր ընտանեկան դամբարանը, Սէն Ժերմէ:

«ՅԱՌԱՋ»·— Մեր ցաւակցութիւնները Տէր եւ Տիկին Հրանտ Սամուէլեանի եւ ընտանիքին հինչպէս նաեւ Սամուէլեան ըն-տանիքին (Մարսէյլ):

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այրի Տիկին Յարութիւն Քէֆէլեան, զաւակները ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Քէֆէլեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշ-տօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ-հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կի-րակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ զաւակը Լի-սիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրասեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տի-կին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր-Վար-դանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան-գստեան պաշտօն կը կատարուի այս կի-րակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս - Պետրոս եկեղեցին իրենց տա-րաբախտ կնոջ, մօր, մեծ-մօր եւ զաւկին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր-Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի պիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Փետր. 9, ման է Սբր-բոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորին Մարտիրոսին եւ չորեքտասան զինուո-րացն: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուց-ուի Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկե-ղեցւոյ մէջ:

ԱՒ ՈՐ ԱՆԿ Է

Տէր եւ Տիկին Արամ Աչըքկէօզեան եւ իրենց զաւակը՝ Ժերար, 82 Պուլվար տը Փիքփիւս, Փարիզ 12րդ կը հաղորդեն իրենց բարեկամներուն եւ ծանօթներուն թէ վարչական որոշումով փոխուած է ի-րենց մականունը եւ յետ այսօրիկ կը կոչ-ուին՝

ԱՐԱՄ ՄԱԼԽԱՍԵԱՆ

«ԾԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Լիոնէն, Տէր եւ Տիկին Կ. Փափազեան 50 Ֆր. կը նուիրեն իրենց չատ սիրելի «Ցառաջ»ին:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նահապետ Ալալէմճեանի զառնակսկիծ մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Մալվինէ Խասպալեան կը նուիրէ 200 Ֆր. Կապ. Խաչի Փարիզի մասնաճիւ-ղին (ստանալ «Ցառաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Ցառաջ»ի:

Նոյն սխտուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Թա-թուլ Ինճէեան 50 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառ-աջ»ին:

×

Յարութիւն Փափազեանի մահուան առ-թիւ, Տիկին Էլիզ Քէօսէեան եւ զաւակ-ները 200 Ֆր. կը նուիրեն «Ցառաջ»ի, փո-խան ծաղկեպսակի:

Նոյն սխտուր առթիւ Տիկին Մարի Տու-տի-Փափազեան եւ Տէր եւ Տիկին Մալա-վազի 200 Ֆր. կը նուիրեն, փոխան ծաղ-կեպսակի Կապ. Խաչի օգափ. կայանին (ստանալ «Ցառաջ»էն):

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ չրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20.30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով չրջանս պանուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Յ. Դ. «Ս. Մինաս-եան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Յ. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20.30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմի-տէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրա-ւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ըն-կերները, կիրակի Փետր. 10, առաւօտ-եան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պար-տաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ Կեդր. Կոմի-տէի ներկայացուցիչը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆիէ) Օրակարգ, վարչութեան ընարութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՑ ԽԱԶԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկե-րուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օ-րակարգ՝ ընարութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրա-ժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կա-մաւորներու ընդհանուր ժողովը կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ տը Թրեվիզ:

×

ԿԱՊ. ԽԱԶԻ Պանեէօ - Քաչանի մասնա-ճիւղի ընդհ. ժողովը այս Հինգշաբթի (Փետր. 7) ժամը 21ին Տիկին Գարաօղ-լանեանի բնակարանը, 22 Ռիւ Լավուա-զիէ, Քաշան:

Կ'ՈՒԶՈՒՄ
URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIANA
Tél. : 508-46-40

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h. à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consommation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 ֆր. խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (կիրակի օրերը)
ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874-29-30

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաւէ

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens

vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :

Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՒՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20.30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

կազմակերպուած Վասպուրականի Հայր. Միութեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Օթէլ Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

Soirée Artistique

Organisée par
L'UNION D'AIDE AUX ETUDIANTS ARMENIENS
au profit de ses œuvres
Le Vendredi 8 Février à 21 heures précises Salle du Musée Guimet
6, Place d'Iéna

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

Նախաձեռնութեամբ Հայ Ուսանողներու Օգնութեան Միութեան

Ուրբաթ, Փետրուար 8 ժամը 21ին
Սալ կիմէ, 6 Փլաս տ'Իէնա

Մասնակցութեամբ

Տիկին Խօշաֆեան (*ջութակ*)
Օր. Ն. Տէմիրճեան (*դաշնակ*)
Օր. Ժ. Տէլէֆէր (*սրինգ*)
Օր. Ս. Պագրեեան (*մենապար*)
Օր. Է. Սէճառի (*երգ*)
Պր. Մ. Տէյիրմէնճեան (*երգ*)

Տոմսերու գին 20 ֆր., Ուսանողներու 10 ֆր.

Տոմսերու համար դիմել հետեւեալ հասցէներուն.—

PALOUYAN, 43 Rue Richer — Tél. 77025-46
MASSIS, 21 Rue Saulnier — Tél. 770-16-88
CAFE ZADIK, Issy les Moulineaux Rue de la Défense 20 — Tél. 642-01-89
CAFE PHILIPPE, Alfortville — Tél. 368-61-35
Mme KERMEZIAN, 15 Rue de Cléry, Paris (2e) — Tél. 236-94-91

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
8
VENDREDI
8 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱԿԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·933

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.933

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՒ ԻՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ· Պ· Ղ· Ղարիբջանեանի Զեկուցումը)

———o———

Ա· ԴԵՊԻ ՌՈՒՍԱՑՈՒՄ

Յունուար 29ին տեղի ունեցեր է Հայաստանի Կոմկուսի Երեւանի կազմակերպութեան 34րդ կոնֆերանսը՝ Գերագոյն սովետի նիստերու դահլիճին մէջ: Նոյն օրը կայացեր է նաեւ կուսակցութեան Երեւանի նորընտիր քաղաքական կոմիտէի (քոգոմ) առաջին պլենումը (լիակատար նիստ): Առաջին քարտուղար վերընտրուեր է Լ· Պ· Ղարիբջանեան:

Սով· Հայաստան օրաթերթի Յունուար 30ի եւ 31ի թիւերուն մէջ հրատարակուած են կոնֆերանսի մանրամասնութիւնները:

Վերջին երեք տարիներու «Հաչուետու զեկուցում»ը տուեր է Երեւանի քաղկոմի առաջին քարտուղար Ղարիբջանեան:

Արդիւնաբերական ձեռնարկներու մէջ ձեռք բերուած դրական յաջողութեանց կարգին, քարտուղարը կը մատնանչէ նաեւ թերութիւնները, որոնց «հիմնական պատճառներից մէկը կոլեկտիվներում աշխատանքային ցածր կարգապահութիւնն է»: Բնակարանային հարցը Երեւանի մէջ «մնում է որպէս սուր պրոբլեմ» հազարաւոր ընտանիքներու համար: Բնակարաններու ճիշդ բաշխումին մէջ չատ են խախտումները, «որը առաջ է բերում աշխատաւորութեան արդարացի դժգոհութիւնը»: Մայրաքաղաքի ջրամատակարարման բարելաւման համար ծախսուեր է աւելի քան 15 միլիոն ռուբլի, սակայն «դեռեւս չատ անելիքներ կան»:

Երեւանի մէջ կը գործեն 110 դիտարանական ձեռնարկներ, որոնք իրենց աւանդը կը բերեն հայրենական դիտութեան զարգացման: Սակայն չատ տեղեր «ղեկավարման ցածր մակարդակ»ի պատճառ տեղ գտած են թերութիւններ:

Ցանցագործութիւններու դէմ մղուող պայքարը բաւարար չէ: «Քաղաքում տեղի են ունենում այնպիսի վատնդաւոր յանցագործութիւններ, ինչպիսիք են սպանութիւնը, մարմնական վնասուածքները, հանրային ունեցուածքի յափշտակումները եւայլն»:

Այս վերջին կէտը մտահոգիչ հանգամանք է ստացած «Լենինեան, Շահումեանի եւ Օրջոնիկիձէի շրջաններում, առեւտրի, կենցաղ սպասարկման ցանցում, թեթեւ եւ սննդի արդիւնաբերութեան մի շարք ձեռնարկութիւններում, չատ են յանպաշրումները չինարարութիւնում, որտնպատրում եւ այլուր»: Քարտուղարը կը բացատրէ «հանրային ունեցուածքի յափշտակումներ»ու պատճառները:

Վերջին երեք տարիներու ընթացքին աշխատաւորներու « կոմունիզմատական դաստիարակութեան գործում » մեծ յաջողութիւն է արձանագրուած: Քաղաքական զրականութեան լոյս ընծայումը աւելցեր է 25 տոկոսով: Հրատարակուեր են մարքսիզմի դասական աշխատութիւնեն ու Լենինի երկերը:

Կուսակցական մարմինները զգալի աշխատանք են կատարած «աշխատաւորութեան սովետական հայրենասիրութեան եւ ինտերնացիոնալիզմի, ռուս մեծ ժողովրդի, ինչպէս նաեւ սովետական միւս բոլոր ժողովուրդներուն նկատմամբ սիրոյ, յարգանքի, բարեկամութեան ու եղբայրութեամբ» դաստիարակելու ուղղութեամբ:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

———o———

Նորեն Պատանդի խնդիր

Քուէյթի ճափոնական դեսպանատան մէջ է, այս անգամ, որ Պաղեստինցի եւ ճափոն ահաբեկիչներ 16 պատանդ կը պահէին, Չորեքշաբթի օր: Ահաբեկիչները իրենք զիրենք կը ներկայացնէին իբրեւ անդամներ «Գրաւեալ Հողերու Որդինեբրու Կազմակերպութեան» եւ «Ճափոնական Կարմիր Բանակ»ի: Առնք կը պահանջէին որ ճափոն կառավարութիւնը օդանաւ մը դրկէ Սինկափուր առնելու համար «չորս հերոսները որոնք գլուխ հանած են զտարանին պայթումի գործողութիւնը եւ զանոնք փոխադրէ իրենց ղէնքերով եւ պատանդներով Քուէյթ»:

Թոքիօ տրամադիր է եւ անմիջապէս ընդունած է հակառակ անոր որ Քուէյթի Վերջին տարիներուն «Հայաստան» հրատարակչականը հայ գրողներու ստեղծագործութեանց հրատարակման հետ միասին«աւելի մեծ ուշադրութիւն է դարձնում եղբայրական ժողովուրդների եւ յատկապէս ռուս մեծ ժողովրդի գրականութիւնից կատարուող թարգմանութիւններին»: Ռուս գրողներու գործերը կը կազմեն Հրատարակչութեան 1873–74ի «թեմատիկ պլաններում» թարգմանուող դեղարուեստական գրականութեան ընդհանուր ծաւալի 35–40 տոկոսը:

Սփիւռքի մամուլը քանիցս արձագանգ հանդիսացաւ Կրեմլինի ռուսացման քաղաքականութեան, որ վերջին տարիներու ընթացքին չեչտուեցաւ Խ· Միութեան ոչ-ռուս Հանրապետութեանց, մասնաւորապէս Ուկրայինայի, Պալթեան երկիրներու, Վրաստանի եւ Հայաստանի մէջ:

Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան վարիչ մարմիններուն մէջ Ռուսերու տեղաւորումը պերճախօս փաստն է այդ քաղաքականութեան: Ի՞նչ կը նշանակէ Կոմկուսի Կեդրոնական Կոմիտէի Ա· քարտուղար Ա· Քոչինեանի կողքին Անիսիմովի մը իբրեւ Բ· քարտուղար նշանակումը: «Մոսկուայի աչք»ը տիրապետող դեր կը կատարէ Հայաստանի ներքին կեանքին մէջ, ուր երեւան եկող ազդային զգացումները կը նկատուին իբրեւ «կեդրոնախոյս ձգտում», զոր պէտք է մեռցնել իր սաղմին մէջ:

Ի՞նչ կը նշանակէ Երեւանի Կոմկուսի քաղկոմի Ա· քարտուղար Ղարիբջանեանի Զեկուցման մէջ ռուս մեծ ժողովուրդի, ռուս գրողներու գործերուն վրայ դրուած բացառիկ ու հիացողական չեչտը:

Բազմաթիւ ուրիշ փաստեր կան ռուսացման քաղաքականութեան մասին: Տեղը չէ թուելու զանոնք:

Սակայն տեսնե՛նք թէ ուրիշ ինչե՞ր կ'ըսէ Ղարիբջանեան իր Հաչուետու Զեկուցման մէջ, որ կը դրաւէ Սով· Հայաստանի Յունուար 31ի տասնեմեակ երկար, մանրամասն սիւնակները:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Իշխանութիւնները մերժած են արտօնել ճափոնական օդանաւին, որ էջք կատարէ: Ճափոն չատ դժգոհ է թէեւ, որ այս անգամ, իրեն կը պատահի նման բան, մինչ կը կարծէր որ միջին ճամբայ մը գտած է, լաւ յարաբերութիւնները պահելու համար Պաղեստինցիներու եւ Արաբներու հետ:

Հինգշաբթի առտու Քուէյթէն հասած լուրերու համաձայն 16 պատանդներէն 3ը ազատ արձակուած էին, բայց գլխաւոր պատճառն այն էր որ անոնք պաղեստինցի կիներ էին:

Ինչպէս այլ անգամներ նասըր Առաֆատ յայտարարած է թէ դործ չունի այս խնդրին հետ եւ կը ցաւի պատահածին համար:

Հինգշաբթի առտու դեռ 13 ճափոն պատանդ կը մնար ճափոն եւ պաղեստինցի ահաբեկիչներուն սպառնալիքին տակ, տակ, Քուէյթի դեսպանատան մէջ:

Քանի մը տողով

ԽՈՐՀՐԴԱՅԻՆ պատմաբանը՝ Ռօյ Մեդվեդեւ Սոլժենիցինի վերջին դիրքը պաշտպանեց, յայտնելով թէ նոյնիսկ եթէ համաձայն չէ հեղինակին կարգ մը տեսակէտներուն հետ, ի մասնաւորի անոր եղրակացութիւններուն սթալինիզմի եւ մարքսիզմի մասին, պէտք չէ ուրանալ թէ ոչ ոք դուրս ելած է սթալինեան բանտերէն այն վիճակին մէջ, ուր մտած էր:

ՓԱՐԻԶի արուարձաններէն Սիւրէնի Ֆոչ հիւանդանոցին մէջ, Փրոֆ· Կիլմէ, Չորեքշաբթի օր, սրտի նոր փոխարկում մը կատարեց 45 տարեկան այր մարդու մը վրայ:

ՅՈՐԴԱՆԱՆի թագաւորը Ուաշինկթըն չգնաց, ինչպէս որոշուած էր, որովհետեւ ապստամբութիւն մը ծագած է յորդանանեան զօրագունդի մը մէջ, Զարքա քաղաքը: Ապստամբութիւնը ուղղուած չէ թագաւորին դէմ, այլ զինուորները ապրուստի սղութիւնը մատնանչելով յաւելում պահանջած են իրենց ամսականներուն վրայ: Հիւսէյն ընթացք տուած է պահանջին: Այս պատճառաբանութիւնը կուտան լիբանանեան երկու թերթեր, բայց կառավարութեան բանբերը ըսած է թէ այցելութեան յետաձգումին պատճառը Ուաշինկթընի ժողովն է, որով զբաղած է Նիքսըն:

ԻՍՐԱՑԻԼԻ Արտաքին նախարարը յայտարարեց, թէ Սուրիոյ հետ բանակցութիւնները տեղի պիտի չունենան, ցորչափ այս վերջինը զերիներու ցանկը չէ յանձնած:

ՊԱՊը Թափուր հռչակեց Էչմիածնի (Հունգարիա) Արքեպիսկոպոսի աթոռը, զոր կարդինալ Մինծենթի կը զբաւէր 1945էն ի վեր եւ որ իր մէջ կ'ընդդրկէ նաեւ Հունգարիոյ Առաջնորդի տիտղոսը: Պօղոս Զ·ի այս որոշումը վերջ կը դնէ այն առկախ կացութեան, որ կար Վատիկանի եւ Հունգարիոյ միջեւ: Նամակով մը, ուր Պապը կարդինալին կը հաղորդէ իր որոշումը, Պօղոս Զ· կը յիշէ նաեւ «այն ծանրակչիռ տառապանքները, որոնք փուչերու թաղն եղան դրուած գլուխիդ վրայ եւ որ նուազ թանկագին չեղաւ քան քու հաւատարմութիւնդ Քրիստոսի Եկեղեցւոյ»: Կարդինալ Մինծենթի 1956էն (Հունգարական ապստամբութիւն) մինչեւ 1971 ապստամբած էր Փեչտայի ամերիկեան դեսպանատունը, ապա Վատիկան եկած, բայց ըստ փափաքին վերջը քաշուած էր Վիէննայի մէկ հունգարական

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 4–5)

ԴՐՈՇՄԱԹՈՒՂԹԵՐՈՒ ՑՈՒՑԱՀԱՆԴԷՍ

Հայաստանի Նկարիչներու Տան մէջ դըրոշմաթուղթերու ցուցահանդէս մը կազմակերպուած է: Իրենց հատաքածոները ցուցադրած են չատեր: Ներկայացուած դրոշմաթուղթերուն մէջ ամէնէն լայն տեղը կը գրաւեն անոնք, որոնք նկարազարդուած են պիոներութեան, դրականութեան եւ արուեստի անուանի դէմքերով:

×

ԲԱՆԱՍՏԵՂԾԻՆ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Սովետաշէն գիւղի բնակիչները ոգեկոչած են յիշատակը Պարոյր Սեւակի, անոր ծննդեան 50ամեակին առթիւ: Երեկոյթը տեղի ունեցած է այն դպրոցին մէջ, ուր Սեւակ իր նախակրթութիւնը ստացած է: Խօսած են դպրոցի տնօրէնը՝ Վ· Գրիգորեան, Տօքթ· Ռ· Զարեան, բանաստեղծ Ռ· Դաւոյեան, արձակագիր Ս· Սահինեան եւ ուրիշներ:

×

ԱԿՍԵԼ ԲԱԿՈՒՆՑԻ ԵՐԿԵՐԸ ՈՒԿՐԱՆԵՐԷՆ

Ուկրաներէնով քանի մը հատաքածոներ լոյս տեսած են անցեալին՝ նուիրուած ժամանակակից հայ գրագէտներու: Այսպէս լոյս տեսած են «Հայկական պատմուածքներ», «Հայոց երկրին մեղեդին ները» եւայլն: Անցեալ տարի, Հոկտեմբերին, ուկրաներէնով լոյս տեսած է Ակսել Բակունցի երկերուն հատաքածոն:

1920–1923ին Ակսել Բակունց գտնուած է Ուկրանիա, Խարքով քաղաքը, ուր հայկական գաղութ մը կար, որ ունէր իր ազգայինը եւ հայկական թերթը: Գաղութը այդ տարիներուն ստուարացած է Վանեցի եւ Էրզրումցի նոր գաղթականներու ժամանումով: Երիտասարդ Բակունցը յաճախած է Խարքովի դիւղատնտեսութեան հիմնարկութիւնը: Գործօն անդամ եղած է տեղւոյն հայկական ակումբին եւ կազմակերպած է հրապարակային դասախոսութիւններ՝ նուիրուած հայ գրագէտ ներու: Ան հաստատած է նաեւ գրադարան մը:

Ակսել Բակունց ուկրանացի ընթերցողներուն արդէն ծանօթ էր իր «Սեւ ցեղերի սերմնացանը» պատմուածքով, որ Ե· Դրոբասկիի եւ Վ· Մամիկոնեանի թարգմանութեամբ տպուած է 1960ին, ուկրկէն հանդէսի մը մէջ: Կարդ մը յօդուածներ ալ լոյս տեսած են անոր մասին:

Այս նոր հատաքածոյին մէջ տեղ գտած են քսան պատմուածքներ: Դիրքին խորագիրն է « Ալպիան մանիշակ », համանուն պատմուածքին անունով:

վանքը, ապրելու համար իր վերջին տարիները: Կարդինալը 82 տարեկան է:

ՊԵԼԺԻՈՑ ժողովուրդին մարդահամարը որ կատարուած է 1970ին, ցոյց կուտայ թէ 1970 Դեկտեմբեր 31ին 9 միլիոն 650 հազար 944 բնակիչ կայ երկրին մէջ: Ասոնց հինգ միլիոն 416·583ը Ֆլաման չըլնանը կ'ապրին: Երկրին բնակչութեան 56,13 առ հարիւրը Ֆլաման է:

"ԲԱՑ ՏՈՄԱՐԸ"

Փարիզում լոյս է տեսել Ֆրանսահայ ականաւոր արձակագիր Շահան Շահնուրի «Բաց Տոմարը» դիրքը, իսկ բոլորովին վերջերս հրապարակ ելաւ «Կրակը կողքիս» արձակ ժողովածուն, որ զուգադիպեց դրողի ծննդեան 70ամեակին: Այս ուրախալի փաստերը նախ եւ առաջ վկայում են, որ «Նահանջը առանց երգի» վէպի տաղանդաւոր հեղինակը իր կապերը երբեք չի թուլացնում հայ մշակոյթի ու հայ իրականութեան հետ, մշտապէս ապրում եւ յուզւում է հայ կեանքի իրադարձութիւններով, չնայած տասնամեակներ շարունակ հիմնականում գրում է Ֆրանսերէն եւ հիւանդութեան պատճառով ապրում է Սէն Ռաֆայէլում, բոլորովին մեկուսացած հայկական միջավայրից:

Նշեցինք, որ արդէն եօթանասուն տարեկան է «Սէն Ռաֆայէլի մենաւորը»: Վատառակաչատ այդ կեանքի կէս դարը նուիրում է եղել սփիւռքահայ դրականութեանը:

Արձակագիրը «Պատկերազարդ պատմութիւն Հայոց» է կոչել իր վէպը եւ Սփիւռքահայութեան կեանքի պատկերը տուել է բացառիկ ուժով, հոգեբանական-իմացական ճշգրտութեամբ, ինքնատիպ, փոթորկուն ղրչով: Ճիշդ է նկատել Շահնուրի տաղանդին երկրպագու սփիւռքահայ արուեստաբան Գրիգոր Քէօսէեանը, թէ «Շահան Շահնուր փրփրաբաշ, ամեհի, իր ազգին ցաւէն մոլեգնած այն զմայլելի յովատակն է, որ իր սրարշաւ սմբակներէն արձակած կայծերով կուրցուց ամանք, սահմռկեցուց ուրիշներ, լուսաւորեց մեր ազգային դրական կեանքը եւ, հակազդեցութեամբ մը, դպաստութեան հրաւիրեց մեզ»:

Անուրանալի է, որ վերջին կէս դարում սփիւռքահայ դրականութեան վրայ իշխող, յատկապէս երիտասարդ սերնդի կողմից մեծապէս սիրուած արձակագիր է եղել Շահան Շահնուրը: Եւ, չնայած անցնող տասնամեակներին, միշտ պայծառ ու թարմաչունչ է մնում նրա տաղանդը: Ինքնատիպութեամբ, դրական կուռ լեզուով ու ոճով, հակիրճ պատումով ու հոգեբանական նրբերանգներով նա դրաւել է ընթերցողին:

«Բաց Տոմարը» ժողովածուի մէջ զետեղուած են հին եւ նոր գրուած եօթը ստեղծագործութիւն: Այս գործերում էլ երեւում է բծախնդիրը, նուրբ դիտողականութիւն, վարպետ գրելաոճ ունեցող արձակագիրը: «Լիւքէնպուրկի պահապանը», «Վարար Ջուրերը» կեանքի հանդէպ խոր հայեացք, իմաստուն կենսափիլիսոփայութիւն ունեցող գրողի ստեղծագործութիւններ են, որ բացայայտում են մարդկային հոգու ողբերգութիւնը անհերազեկ հասարակութեան պայմաններում:

Այլաբանական ձեւով գրուած «Լիւք – սէնպուրկի պահապանը» մտորել է տալիս մարդկային կեանքի, սիրոյ, ապնիւի, ճշմարտութեան մասին, կեանքը ապրել – լու ձեւի ու բովանդակութեան մասին: Զուգահեռութեան միջոցով արծարծւում են կեանքի, երջանկութեան, կեղծիքի, ճշմարտութեան հարցերը: «Մենք չենք ապրիր... Մեր մտածումը գրուած է եւ գրուած են մեր սէրերը: Հող է մեր տակութեան արմատը: Մենք գոյութիւն չունինք: Կեդրոնախոյս ուժ մը մեզ կը մղէ միշտ աւելի հեռուն...»:

Փիլիսոփայական խոհերով է յագեցած «Վարար Ջուրեր» պատմուածքը, որ ողբերգական սիրոյ հէնքի վրայ է հիւսուած եւ քաղաքից դիւղական միջավայր հան – գամանալու դնացողի մտորումներն է բացայայտում:

«Սպրիկը ընկղմանած էր: Կը տեսնէի միայն մերկ սրունքները: Երիտասարդը հակեցաւ դէպի աջ, եւ իր ափին մէջ առաւ թարմ խոտերու խուրձ մը, ուր կ'երեւէին վայրի փոքրիկ ծաղիկներ: Փունջը ամրացուց իր ափին մէջ, ինչպէս սուսերամարտիկը կը փորձէ իր նոր սուրին երախակալը: Զոր չարժումով մը պատեանէն դուրս քաշեց իր դէնքը, ճիշդ այնպէս՝ ինչպէս խլուած խոտեր կը պատռեն հողին կուրծքը: Լսուեցաւ սուր ճիչ մը:

«Տղան կը մնար նոյն տեղը, փունջը ձեռքին: Արմատներէն վար կ'իյնային հողի գնդիկները, նման արեան կաթիլներու»:

«Ոսկիէ Կշիռը» ակնարկը նուիրուած է անզուգական բանաստեղծ Վահան Թէքէեանին, որ Փարիզում Սէն Միշէլից մինչեւ Մոնպառնաս, եւ Սէն գետի երկայնքով երկար դիշերներին թափառում է արձակագրի հետ՝ իր խոհական մտքերը զուգակշռելով զուարճախօսութեամբ:

Շահան Շահնուրը զգաստ մտքով, հրմտօրէն վերլուծում է բանաստեղծ, քննադատ, հասարակական գործիչ, մեծ հայրենասէր Թէքէեանի գործունէութիւնը, նրա գրչի բազմերեան ուժն ու ոսկէ կշիռը: «Սէն Ռաֆայէլի մենակեացը» չատ ճիշդ է նկատում, որ Վահան Թէքէեան բանաստեղծը կարող էր մեղանչել էսթեթիկայի դէմ, բայց երբեք՝ էթիկայի դէմ: Նա անհատական բարոյականը չէր զոհի հանրային բարոյականին, եւ ընդհակառակն, ոչ էլ անհատի ազատութիւնը՝ հասարակական ազատութեան:

«Այս չորսպիճին մէջ է, որ մարմին կ'առնէ Թէքէեանի իտէալը: Անկարելի եւ բարձրագոյն ներդաշնակութիւնների մարդն է Վահան Թէքէեանը»:

«Ամէնուն Թէոդիկը» ակնարկը ոչ միայն վեր է հանում Շահնուրի մօրեղբայր Թէոդիկ անհատին, այլեւ՝ հայկական

ԹԵՐԹԵԼՈՎ ՀԱՆԴԷՍՆԵՐԸ

ՕՏԱՐ ԺԱՊԱՒԷՆՆԵՐՈՒ ՀԱՅԵՐԷՆԻ ՎԵՐԱԾՈՒՄԸ

—o—

Երեւանի «Հայֆիլմ» արուեստանոցը ինքնուրոյն ժապաւէններ պատրաստելէ դատ, ամէն տարի մօտ 50 օտար (ռուս եւայլն) ժապաւէններ կը վերածէ հայերէնի՝ ներկայացուելու համար Հայաստանի մէջ:

Գ. Յարութիւնեան այս տեղեկութիւնը տալէ ետք, «Սով. Արուեստ» ամսաթերթին մէջ (*), կ'անդրադառնայ ժապաւէններու վերածման հարցին: Յօդուածագիրը կը հաստատէ, թէ «վերջին տարիներին, դաւելով մասնագէտների ու հանդիսատեսի ընդունելութիւնից, բաւ – ձրացել է ֆիլմերի կրկնօրինակման (խմբ.— իմա՛ հայերէնի վերածում) մակարդակը: Նկատւում է, որ կրկնօրինակող դերասանների խօսքից վերացել է (թէպէտ ոչ խօսատ) թատերական վե – րամբարձ, կեղծ-պաթետիկ ոճը, յղկուել եւ հարստացել են երանգները, էկրանից հնչող լեզուն զարձել է ճկուն, խօսակցական եւ կենդանի»:

Բարդ եւ ինքնատիպ ստեղծագործու – թիւն է ժապաւէններու լեզուական վերածումի աշխատանքը, կ'ըսէ Գ. Յարութիւնեան, եւ այս առթիւ կը ներկայացնէ այդ գործին առանձնայատկութիւնները: Ժապաւէնին թարգմանիչը, երբ ձեռքի տակ ունի միայն օտար բնագրին տող առ տող թարգմանութիւնը, իր աշխատանքին մէջ ազատ չէ· արդարեւ, ժապաւէնը ունի իր պահանջները, չրջանակները, եւ ասոնք անպայման պէտք է նկատի առնուին:

Խօսակցութիւնը ո՛չ միայն պէտք է հարթատ ըլլայ բնագրին ոճին, ոգիին եւ ներդաշնակուի պատառոին դերձակութեան հետ, այլեւ, յարմարի դերասաններու չարժումներուն: Ու քանի որ բնագիրէն զատ, թարգմանութեան համար հիմնակէտ կը ծառայէ նաեւ այսպէս կոչուած տեսապատկերը (առդանութիւն, կշռոյթ, դերասաններու խօսելակերպի ոճի առանձնայատկութիւններ), թարգմանողը, յաճախ հրաժարելով ճշգրիտ միտքը արտայայտող նախադասութենէն կամ բառէն, կը սկսի փնտռել տեսապատկերին համազօր արտայայտութիւն մը: Կայ նաեւ մասնագիտական բնոյթի պարտադրութեան հարցը· այսպէս, թարգմանութիւնը բնագիրէն ծաւալէն աւելի պէտք չէ ըլլայ· աւելին՝ պէտք է պահպանել թարգմանուող բառին վանկերու քանակը, հետեւիլ չրթունքի չարժումներուն եւայլն: Չարազատ մնալով ժապաւէնի նիւթին բովանդակութեան, դեղատիական եւ ոճի առանձնայատկութիւններուն, թարգմանական լեզուն պէտք է ըլլայ կենդանի, իմաստալից եւ յստակ: Հանդիսատեսը պէտք չէ նկատէ ժապաւէնին թարգմանուած ըլլալը: «Մենք այսօր ունենք վերոյիշեալ ստեղծագործական եւ տեխնիկական առանձնայատկութիւններին տիրապետող մի չարք թարգմանիչներ, որոնց հիմնականում յանձնուում է ստեղծել բնագրին համարժէք հկրանային տեքստեր»:

Յօդուածագիրը, ապա, նկատել տալէ ետք, թէ Հայաստանի քաղաքներուն եւ գիւղերուն մէջ գոհունակութեամբ կը դիմաւորուին ժապաւէններու հայերէն օրինակները, ցաւ կը յայտնէ, որ թարգմանուած ժապաւէնները հրապարակ կը հանուին բնօրինակը ցուցադրուելէ ամիսներ ետք: «Ֆիլմի հայկական կրկնօրինակը, այսպիսով, դառնում է պարզապէս կրկնուող ֆիլմ, կորցնում է իր թարմութիւնը եւ փաստօրէն լ դերեւ հանում ծախսուած միջոցներն ու ջանքերը»:

Միւս կողմէ, չափազանց սահմանափակ է թարգմանուած ժապաւէններուն տրուած օրինակներու քանակը: «Հայաստանի տասնեակ քաղաքների եւ հարիւրաւոր գիւղերի համար պատրաստւում է ընդամէնը 5–6 օրինակ»: Կը պարզուի, ուրեմն, թէ օտար ժապաւէնները (մեծ մասամբ ռուսական) երենց լեզուով կը ցուցադրուին առհասարակ:

«Մատների վրայ կարելի է հաշուել դունաւոր ֆիլմերի հայկական կրկնօրինակները: Պէտք է յուսալ, որ այն բանիվ

Պոլիսը եղեռնի ծանր օրերին եւ յետագայ չրջանին, պատկերում ազգային մեծ ողբերգութիւն ապրող, ստեղծագործող Պոլիսը՝ հանդարտ, զուսպ ու զուներ պատումով: Արձակագիրը խոր ցաւով է նըշում Հայոց դատին Ֆրանսիայի դատաճանութիւնը, մի Պատութիւն, որ իրեն յայտարարում էր ազատութեան, եղբայրութեան, հաւասարութեան աննահանջ պաշտպան:

Պոլսահայ մտածողութիւնը, հոգեբանութիւնը եւ սովորութիւնները են խտացած «Ամէնուն Թէոդիկը» ակնարկում, որ միշտ ընթերցում է չթուլացող հետաքրքրութեամբ:

Կեանքի եղելութիւնների եւ իրադարձութիւնների մէջ արձակագիրը չի տարուում արտաքին երեւոյթներով, այլ տեսնում է այդ երեւոյթների խորքում թաքնուած ոգին, տեսնում է սփիւռքահայ կեանքի հոգեբանութիւնը, ողբերգութիւնը:

Շահնուրը ազու երգիչ է, իր հարազատ ժողովրդի երգիչը եւ իր կեանքի եօթանասնամեակին էլ մեզ ուրախացնում է հայերէն նոր ժողովածուներով եւ Ֆրանսիական դրական մրցանակների արժանանալով:

«ՍՈՎ· ԴՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ»
Ամսաթերթ
(1973, Դեկտեմբեր)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Ա՛հ, ցաւագար խեղճ հոգիներ, իրենց երկարատեւ պաղատանքի սպառիչ ճիգէն եաքը, կ'ուզէին որ գոնէ տեղ մը հասած ըլլային այդ աղօթքները, երկրպագութիւնները, ծեծուած կուրծքերը, արցունքներն ու հառաչանքները, ու լոյս մը, նչան մը կը խնդրէին հիմա, պզտիկ, աննչան հրաչք մը երկնքին երեսը, որ պիտի անդորրացնէր, պիտի սրտապնդէր պիրենք:

Ֆալէրոյի դաշտին այդ աղօթքը այն – քան տպաւորիչ էր որ անոր յիչատակը մինչեւ այսօր անեղծ մնացած է յիշողութեանս մէջ:

×

Եւ սակայն մեր հասոյթի աղբիւրները ա՛լ սպառած էին, մինչեւ եաքը չէինք կրնար մեզ այնքան ապնուօրէն հիւրընկալող Աթենացիներէն դրամ հաւաքել:

Եւ մինչ Յանձնաժողովը՝ տաղնապներու մատնուած՝ անկարելի միջոցներ կը չանար ստեղծել օրական վաթսուն լիփթան կարենալ տալու համար կարօտեալներուն, վրաններուն տակ ապաստանութիւնը ծայր տուաւ:

Խառնակիչին մէկը զացած համոզած էր այդ խեղճ մարդիկը թէ Հնչակեան կուսակցութիւնը հինգ հազար ոսկի դրկած է կարօտեալներուն բաչխուելու համար եւ թէ մենք այդ դումարը քովերնիս պահած՝ իրենց հազիւ կերակուրի դրամ կուտայինք:

Երբ օր մը, ըստ սովորութեան, գացինք Ֆալէրոյի դաշտը, օրականները բաժնելու, զորս հազար դժուարութեամբ կրցած էինք ճարել, վրանարնակները մերժեցին ընդունիլ:

— Չենք ուզեր ձեր դրամը, պոռալով երեսնուս:

Եւ ահա ալ ու ձախէն մեզի դէմ խուլ սպառնալիքներ, ամբաստանութիւններ սկսան բարձրանալ:

Կարելի չէր այդ մարդոց խօսք հասկըցնել· ուստի խոհեմութիւն համարեցանք հեռանալ, առանց վէճ յարուցանելու:

Բայց խնդիրը այսչափով չվճռցաւ, իրիկունը երբ Ալիոս Թէոտորոս հրապարակը մեր ժամադրավայրը եղող սրճարանը նստած էի, քանի մը հոգի սպառնալին վրաս խուժեցին՝ պահանջելով Լոնտոնէն եկած հազարաւոր ոսկիները:

Բարեբախտաբար Բարեպաշտը այդ չարձակումին հուռը նախապէս առած է եղեր եւ իսկոյն մէկ քանի հոգիի հետ օգնութեան հասաւ, ինծի եւ դիս ազատեց տաղնապալի կացութենէ մը:

Հետեւեալ օրը, բազմաստորագիր հանրագրութիւն մը, դրեթէ ամբողջ վրանաբնակներու կողմէ, մեր պաշտօնանկութիւնը կը պահանջէր սպառնալին ձեւով:

Ասիկա անչուշտ մեզի համար հիանալի առիթ մըն էր անտանելի զործէ մը ազատելու: Անմիջապէս որոշեցինք Յանձնաժողովէն հրաժարիլ, բայց որովհետեւ մեւնոյն ժամանակ ամբաստանութիւն մը կար մեր վրայ՝ պէտք համարեցանք եւթալ փախստականներուն քով՝ հասկցնել անոնց իրենց սխալմունքը, պարզել մեր մինչեւ այդ օր ունեցած հասոյթի /աղբիւրները եւ յետոյ քաչուիլ զործէ:

Այդ բացատրութիւնները տալու պաշտօնը յանձնուեցաւ ինծի որ, ինչպէս ըսի, Յանձնաժողովին առեղապետն էի:

Ամէնքս միասին զացինք վրաններու դաշտը: Հոն հրաւիրեցինք բոլոր զժգոհները, ես ծառի կոճղի մը վրայ ելայ եւ սկսայ բացատրել իրաց վիճակը մանրամասնօրէն եւ «փաստացի կերպով» եւ մեզի դէմ ամբաստանութիւն ընողը ու – զեցի որ պայ եւ ինքն ալ իր կարգին՝ իր ամբաստանութիւնը հաստատէ:

Ապրին անդրին փնտռեցին եւ ըսին որ մէջտեղ չկայ:

Ի վերջոյ յայտարարեցի թէ մենք հրաժարած էինք այլեւս մեր պաշտօնէն:

— Չէ, զոչեցին ամէն կողմէ, չենք ընդունիր ձեր հրաժարականը, մենք ձեզ կ'ուզենք, ձեր վրայ վստահութիւն ունինք:

— Բայց ձեր ստորագրութեան տակ դուք պահանջած էք որ հրաժարինք, դոչեցի:

— Այդ կարեւորութիւն չունի՝ մեզի ստորագրէ ըսին, մենք ալ ստորագրեցինք, պատասխանեցին զժգոհներուն պարագլուխները, մենք արդէն գիտէինք որ բաժնները ստւտ են:

— Ուրեմն ինչո՞ւ ստորագրեցիք:

— Ստորագրէ՛, բաւ ստորագրեցինք, ի՞նչ կ'ըլլայ միւսիւ Վահրամ, հիմա գոնէ անոր հակառակ բան մը գրէ, ան ալ ստորագրենք...

Այդ վայրկեանին հասկցայ թէ ինչ էր «գիտակից ժողովուրդ»ը, չահագործիչներու սիրական գիտակից ժողովուրդը...

(Շար· – 32)

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՉԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻ

— Սկսած են ձեզ տառապել։ Ինչպե՞ս կարելի է հիվանդությունը չհամարել ամենասարսափելի չարիք, որ կարող է պատահել մարդուն, եթե նկատի ունենանք, որ ինքն իր մեջ կրում է մահվան սերմերը։ Ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ հիվանդությունից, որ ամեն վայրկյան կարող է ձեզ տանել գերեզման։ Ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ մահից, որ ամեն վայրկյան կարող է ձեզ խլել ձեր սիրելիներից, ձեր ընտանիքից, ձեր հարազատներից, ձեր ծանոթներից, ձեր ընկերներից, ձեր հասարակությունից, ձեր սովորական կյանքից, ձեր սովորական միջավայրից, ձեր սովորական զբաղմունքներից, ձեր սովորական հաճույքներից, ձեր սովորական ուրախություններից, ձեր սովորական հանգստից, ձեր սովորական աշխատանքից, ձեր սովորական ապրելակերպից, ձեր սովորական ամեն ինչից։ Ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ մահից, որ ամեն վայրկյան կարող է ձեզ տանել դեպի անհայտ, դեպի անծանոթ, դեպի անհասկանալի, դեպի անիմանալի, դեպի անորոշ, դեպի անկանխատեսելի, դեպի անգիտելի, դեպի անճանաչելի, դեպի անտեսանելի, դեպի անզգալի, դեպի անշոշափելի, դեպի անլսելի, դեպի անհամեմատելի, դեպի անհասանելի, դեպի անհաղթահարելի, դեպի անհնարին, դեպի անիրական, դեպի անհավանական, դեպի անհավատալի, դեպի անհնազանդելի, դեպի անհաղթելի, դեպի անպարտելի, դեպի անկարելի, դեպի անհնարելի, դեպի անհնարագործելի, դեպի անհնարագործանելի, դեպի անհնարագործանալի, դեպի անհնարագործանայելի, դեպի անհնարագործանայելիորեն, դեպի անհնարագործանայելիորենության, դեպի անհնարագործանայելիորենությունը...»։

Իսկ ահա ես ինքս ինձ հարցնում եմ՝ ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ մահից, որ ամեն վայրկյան կարող է ինձ տանել դեպի անհայտ, դեպի անծանոթ, դեպի անհասկանալի, դեպի անիմանալի, դեպի անորոշ, դեպի անկանխատեսելի, դեպի անգիտելի, դեպի անճանաչելի, դեպի անտեսանելի, դեպի անզգալի, դեպի անշոշափելի, դեպի անլսելի, դեպի անհամեմատելի, դեպի անհասանելի, դեպի անհաղթահարելի, դեպի անհնարին, դեպի անիրական, դեպի անհավանական, դեպի անհավատալի, դեպի անհնազանդելի, դեպի անհաղթելի, դեպի անպարտելի, դեպի անկարելի, դեպի անհնարելի, դեպի անհնարագործելի, դեպի անհնարագործանելի, դեպի անհնարագործանալի, դեպի անհնարագործանայելի, դեպի անհնարագործանայելիորեն, դեպի անհնարագործանայելիորենության, դեպի անհնարագործանայելիորենությունը...»։

Ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ մահից, որ ամեն վայրկյան կարող է ինձ տանել դեպի անհայտ, դեպի անծանոթ, դեպի անհասկանալի, դեպի անիմանալի, դեպի անորոշ, դեպի անկանխատեսելի, դեպի անգիտելի, դեպի անճանաչելի, դեպի անտեսանելի, դեպի անզգալի, դեպի անշոշափելի, դեպի անլսելի, դեպի անհամեմատելի, դեպի անհասանելի, դեպի անհաղթահարելի, դեպի անհնարին, դեպի անիրական, դեպի անհավանական, դեպի անհավատալի, դեպի անհնազանդելի, դեպի անհաղթելի, դեպի անպարտելի, դեպի անկարելի, դեպի անհնարելի, դեպի անհնարագործելի, դեպի անհնարագործանելի, դեպի անհնարագործանալի, դեպի անհնարագործանայելի, դեպի անհնարագործանայելիորեն, դեպի անհնարագործանայելիորենության, դեպի անհնարագործանայելիորենությունը...»։

Ինչպե՞ս կարելի է չվախենալ մահից, որ ամեն վայրկյան կարող է ինձ տանել դեպի անհայտ, դեպի անծանոթ, դեպի անհասկանալի, դեպի անիմանալի, դեպի անորոշ, դեպի անկանխատեսելի, դեպի անգիտելի, դեպի անճանաչելի, դեպի անտեսանելի, դեպի անզգալի, դեպի անշոշափելի, դեպի անլսելի, դեպի անհամեմատելի, դեպի անհասանելի, դեպի անհաղթահարելի, դեպի անհնարին, դեպի անիրական, դեպի անհավանական, դեպի անհավատալի, դեպի անհնազանդելի, դեպի անհաղթելի, դեպի անպարտելի, դեպի անկարելի, դեպի անհնարելի, դեպի անհնարագործելի, դեպի անհնարագործանելի, դեպի անհնարագործանալի, դեպի անհնարագործանայելի, դեպի անհնարագործանայելիորեն, դեպի անհնարագործանայելիորենության, դեպի անհնարագործանայելիորենությունը...»։

(*) Նիկտերիդներ բերը։

ՍՏԵՓԱՆ ԺՎԱՆԵՑՈՒ

ՀՈՒՅ

— Ես ձեզ հասկանում եմ, պարոն Ժանեցկի, — ասաց Ռոզան, — ես էլ եմ վախենում մահից, որովհետև ես էլ եմ ուզում ապրել, ես էլ եմ ուզում ուրախանալ կյանքով, ես էլ եմ ուզում սիրել և սիրվել, ես էլ եմ ուզում ունենալ ընտանիք, ես էլ եմ ուզում ունենալ երեխաներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ թոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռնիկների ծոռներ, ես էլ եմ ուզում ունենալ ծոռնիկների

ՏԷր եւ Տիկին Ահարոնեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), Տէր եւ Տիկին Զէյթունցեան (Եղիպատոս), Տէր եւ Տիկին Ժ. Արզումանեան եւ իրենց զաւակները (Հայաստան), Տէր եւ Տիկին Ա. Արզումանեան եւ իրենց զաւակները (Պաղտատ), Տէր եւ Տիկին Տէլէճեան (Պէյրութ), Տէր եւ Տիկին Փափազեան եւ իրենց զաւակները (Պաղտատ), այրի Տիրուհի Աւագեան (Կրընոպլը), Տէր եւ Տիկին Ահարոն Փունարճեան եւ զաւակները (Կրընոպլը), Պ. Հալաճեան եւ զաւակները (Կրընոպլը) սրտի կսկիծով կը ծանուցանեն իրենց մօր, մեծ–մօր, քրոջ եւ ազգականին՝

ՋԱՐՈՒՀԻ ՋԷՅԹՈՒՆՑԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Յունուար 27ին:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ զաւակը Լիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրեաններ եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց տաբաբախտ կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ զաւկին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՃՃԵԱՆԻ
(ծնեալ Տէր–Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրանոյշ Սէմէրճեան եւ զաւակները՝ Ժիրայր եւ Սերժ, Տէր եւ Տիկին Փիլիպպոս Եսայեան, այրի Տիկին Ովաննա Անդէեան զաւակներն ու թոռները, Պ. Եղիա Էլմայեան եւ զաւակները, Սէմէրճեան, Եսայեան, Անդէեան, Էլմայեան, Սերոբեան ընտանիքները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, զաւկին, եղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ ազգականին՝

ԲԻՋԱՆԴ ՍԷՄԷՐՃԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին ժամը 11ին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Յարութիւն Քէֆէլեան, զաւակները ու թոռները, Տէր եւ Տիկին Հայկազուն Քէֆէլեան եւ զաւակները եւ համայն ընտանեկան պարագաները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծ–հօր, եղբօր, հօրեղբօր՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՔԷՖԷԼԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ, այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Խաչի Կրընոպլի վարչութիւնը իր անդամներու անունով ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ահարոնեանի, իրենց զաւակներուն ու ընտանեկան պարագաներուն, Տիկին Զարուհի Զէյթունցեանի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

Այս Շաբաթ օր, Փետր. 9, ան է Սբր. Յոյն Սարգսի զօրավարին եւ որդւոյ նորին Մարտիրոսին եւ չորեքտասան զինուրացն: Ժամը 10ին պատարագ կը մատուցուի Փարիզի Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ չրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով չրջանս պտնուող ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. նախորդ ժողովին

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Պերճ Պետրոսեան 100 ֆրանք կը նուիրեն «Ցառաջ»ի, փոխան ծաղկեպսակի:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի նորակառոյց եկեղեցւոյ յանձնախումբը չնորհակալութեամբ ստացած է Տէր եւ Տիկին Լ. Գաշիքէմանեանէ 20ական ֆր. Յարութիւն Քէֆէլեանի, Էլմաս Շիրվանեանի եւ Եղիա Միհասեանի մահերուն առթիւ:

Տէր եւ Տիկին Գաշիքէմանեան 10 ֆր. ալ կը նուիրեն «Ցառաջ»ի:

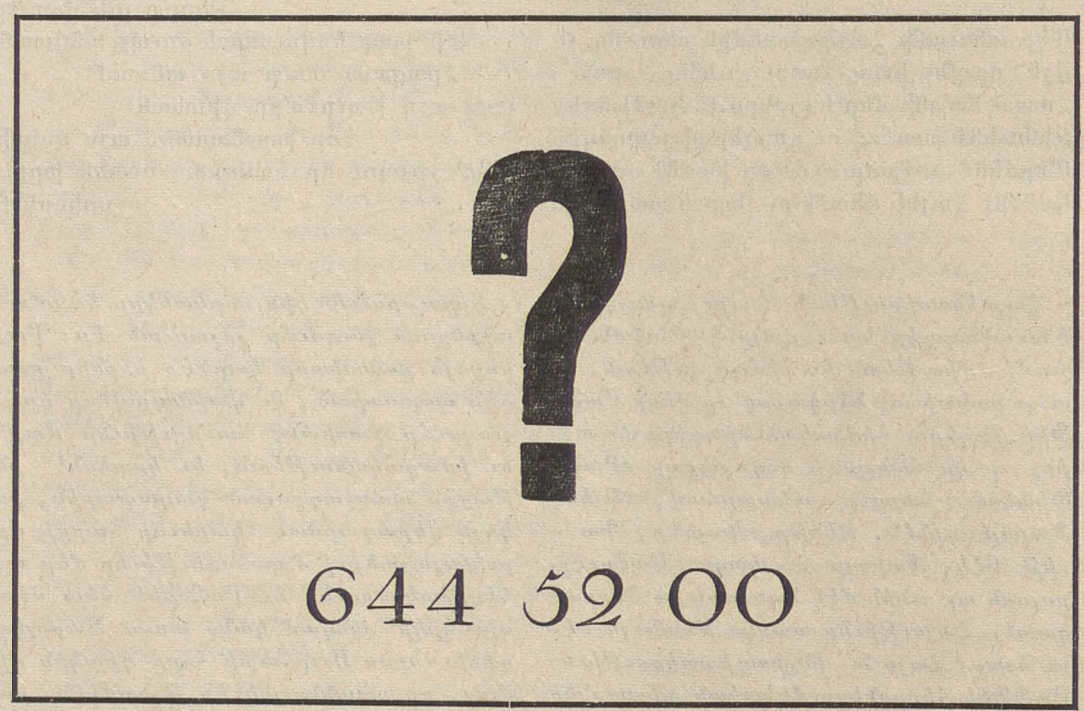
×

Կապոյտ Խաչի Շրջ. Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է 50 ֆր. Պ. Թաղւոր Մարգարեանէ Անդրանիկ Անդրանիկեանի ամուսնութեան ուրախ առթիւ:

Կ'ՈՒԶՈՒՄ
URGENT

Ouvrières à domicile pour travail Crochet.

MAISON DIHANA
Tél. : 508-46-40

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաճաշ–նուէրեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

ԿԱՄ

Ի նպաստ Իսի–լէ–Մուլինոյի Հայաստանեայց Առաքելական եկեղեցւոյ չինութեան, Երկուշաբթի Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Լիոնի Հ. Ը. Դ. Վարանդեան կոմիտէի ընտանեկան խնջոյքը Մարտ 3ին, Ազգային Տան սրահին մէջ:

×

ԼԻՈՆ.— Կիրակի, Մայիս 19:

BAIL A CEDER

Փարիզի 9րդ թաղամասին մէջ, կեդրոնական պողոտայի մը վրայ պայուսակի եւ կաշեղէն ապրանքներու խանութ մը տրամադրելի է (պայմանագրութեան վերանցում):

Կարելի է որեւէ այլ լիւմս առեւտուր ընել: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Ցառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

Հ. Յ. Դ.

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Հ. Ը. Դ. «Ս. Մինասեան» ենթակոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները այս Ուրբաթ ժամը 21ին, Ծանօթ հաւաքավայրը:

×

ԻՍԻ.— Հ. Ը. Դ. Զաւարեան կոմիտէի ժողովը այս Հինգշաբթի իրիկուն, ժամը 20·30ին Իսիի Մշակոյթի Տունը: Կարեւոր օրակարգ:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Ը. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Խիստ կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Ը. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՁՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝

Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաստէլ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Վալանսի վարչութեան ընդհանուր ժողովը Ուրբաթ, Փետրուար 8, ժամը 3ին. Ահարոնեան Ակումբին մէջ: (Ռիւ Պուֆֆէ) Օրակարգ, վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորին ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՑ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱՋԱՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ ոը Թրեվիզ:

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Ը. Դ. ԼԻՈՆԻ ՎԱՐԱՆԴԵԱՆ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ.Ը.Դ. Քաղաքական առաջադրութիւնները հարցումներուն

կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու:

Փետր. 9, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Լիոնի Ազգ. Տան սրահին մէջ
295 Ռիւ Պուալօ

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

1974ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12ԷՆ 25

ՉԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2·150 ֆրանք: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն Երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ հետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵՄԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆԻ

ՇՔԵՂ ԵՒ ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպուած Վասպուրականի Հայրը. Միութեան երիտասարդական կողմէ

Շաբաթ, Փետրուար 9, երեկոյ ժամը 10էն մինչեւ լոյս
Օթել Սփլանտիտի սրահին մէջ

Orchestre « THE DIAPASON'S »
ATTRACTIONS : Groupes de danse : NOR SEROUND

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐԱՆՔ

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
9
SAMEDI
9 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·934

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.934

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉ ԿՐ ԲԱՆԻՆ ԻՆՉ ԿՐ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ· Պ· Ղ· Ղարիբջանեանի Ջեկուցումը)

———o———

Բ· ՅԱՒԻՏԵՆԱԿԱՆ ՄՂՁԱՒԱՆՋԸ

Իր եամեայ Հաշուետու Ջեկուցման մէջ երեւանի քաղկոմի Ա· քարտուղարը չի կրնար ձերբազատիլ Հայաստանի վարիչներու քունը փախցնող յաւիտենական մղձաւանջէն: Ջեկուցումները պակասուր կ'ըլլան, եթէ չծամեն Դաշնակցութեան միսը:

Խօսելով « գաղափարական ուշխատանքի »ի մասին, Ղարիբջանեան դիտել կուտայ, որ անիկա Հայաստանի մէջ ունի առանձնայատկութիւն մը, որ կը բաղդատնէ եւ կը դժուարացնէ այդ գործը: Ինչո՞ւ: Որովհետեւ «մեր ժողովրդի մի զգալի մասը ճակատագրի բերումով գտնուած է հայրենիքէն հեռու, ցրուած՝ աշխարհի տարբեր կողմերում: Հասկանալի է, որ նրանք իրենց դասակարգային կազմով եւ աշխարհահայեացքով միատարր չեն: Առաջադիմական շատ կազմակերպութիւնների կողքին, որոնք տեսնում են սովետական կարգի պայմաններում մեր աննախադէպ յաջողութիւնները եւ Սով· Հայաստանի ջատագովները են, կան նաեւ իմպերիալիզմի ծառայող (?) յետադիմական (?) ուժեր, որոնք չեն թաքցնում իրենց թշնամանքը սովետական երկրի եւ կոմունիզմի նկատմամբ, նրանք ունեն իրենց տպագիր օրգանները, ռադիոհաղորդումները եւայլն: Այդ հանգամանքը հնարաւորութիւն է ստեղծում բուրժուական գաղափարախօսութեան ներթափանցման համար»:

Ժամանակները փոխուեր են: Գիտութիւնը յառաջդիմած է: «Հակակոմունիզմի, հակասովետիզմի բուրժուական գաղափարախօսութեան պրոպագանդան աւելի նուրբ ու խորամանկ ձեւեր է ընդունել»:

Ցետո՞յ:

«Յայտնի է, որ հակակոմունիզմի կառքին ամուր լծուել է նաեւ Դաշնակցութիւնը, որը Ազգակի, Բագինի, Ալիքի եւ այլ թերթերի ու հանդէսների ու ռադիոհաղորդումների միջոցով անց է կացնում իր թշնամական հակասովետական դիծը, առաջին հերթին հարուածն ուղղելով ժողովուրդների բարեկամութեան դէմ»:

Որքան բառ, այնքան սուտ:

Երեւանի Կոմկուսի քաղկոմի Ա· քարտուղարը հետեւելով Սով· Հայաստան ամսագրի օրինակին, կը ջանայ երկպառակութիւն սերմանել սփիւռքի տարագիր Հայութեան մէջեւ, երկու հակամարտ ճակատ բաժնելով զանոնք, — «սովետական Հայաստանի եւ կոմունիզմի» ջատագովներ եւ թշնամիներ: Դաշնակցութիւնը կը դասէ այս վերջիններուն շարքը:

Ոչ ոքի համար գաղտնիք է Դաշնակցութեան քաղաքականութիւնը: Մեր մասը, ամէնէն չատ տարածուածն ու կարդացուածը տարագիր Հայութեան մէջ, գաղափարական ազնիւ պայքար կը մղէ «կոմունիզմ»ի դէմ, գայն նկատելով անյարմար մեր ազգին համար, բայց երբեք «թշնամանք» չի տածեր ու չի տարածեր «Սովետական Հայաստան»ի դէմ, զոր կը նկատէ կորիզը վազուան ազատ ու միացեալ հայրենիքին, որուն գանգատները «բնագաւառ»ներու մէջ ձեռք բերած յաջողութիւնները հաճոյքով ու համակրանքով կ'արձանագրէ իր մամուլին մէջ, քերու բանուորներուն որ չձեռնարկեն գործադուլի որոշումին, Շաբաթ օր:

Գաղտնիք չէ որ Մեծն Բրիտանիա տնտեսական եւ ընկերային չատ ծանր շրջան մը կ'ապրի, աւելնէ մը ի վեր եւ հանքագործներու գործադուլի որոշումը, Շաբաթ օրուան համար, վերջին կաթիլն էր որմէ ետք այլեւս լուծում չի մնար: Այդ իսկ պատճառով, Հիթ Խորհրդարանի լուծման որոշում տուաւ, այդ ձեւով տեսակ մը վստահութեան քուէ կ'ուզէ ժողովուրդէն: Հարկ է մանաւանդ դիտնալ թէ ո՛վ կը վարէ երկիրը՝ կառավարութի՞ւնը թէ սենտիքանները:

Հանրային կարծիքի առաջին քննութիւնները ցոյց կուտան ամէն պարագայի մէջ թէ Հիթի ժողովրդականութիւնը բարձրանալու վրայ է եւ թէ պահպանողականները ներկայիս կրնան ապահովել ձայներու 47 առ հարիւրը եւ Ուիլսընի աշխատաւորականները՝ 37 առ հարիւր:

Ամէն պարագայի մէջ, պարզ է որ Փետրուար 28ին, երկու հոգի՝ Հիթ եւ Ուիլսըն խնդրոյ առարկայ կ'ընեն իրենց քաղաքական ապագան: Ուիլսընի համար վերջին առիթ մըն է նախարարապետ ըլլալու, եթէ պարտուի այլեւս կրնայ մնայն մոռցուիլ: Այս անգամ ընտրութիւնները կը կատարուին ըստ նոր օրէնսդրութեան, որ որոշուեցաւ 1972ին: Մեծն Բրիտանիա այս անգամ 635 ընտրական շրջան (փոխանակ 630ի) պիտի ունենայ, բայց ինչ որ աւելի կարեւոր կը նկատուի այն է որ հինգերէն 210 շրջան միայն պահած են աշխարհագրական նոյն սահմանները: Նոր սահմանաձգումները կոչուած են հաւասարակշռելու աւելի արդար ձեւով քուէարկողներու թիւը: Լոնտոնի մէջ իսկ, օրինակ, չորս շրջան, որոնք աւանդական կերպով հաւատարիմ են աշխատաւորական կուսակցութեան, նոր շրջաններու մէջ ընդգրկուած են: Այս անգամ ցանկերու վրայ կան նաեւ քանի մը հազար երիտասարդներ, որոնք առաջին անգամ ըլլալով պիտի քուէարկեն: Ուիլսըն պիտի չնայ չծողուլ որ կառավարութիւնը, այսինքն պահպանողական ճակատը իր պայքարը տանի «ո՞վ կը ղեկավարէ երկիրը, կառավարութի՞ւնը թէ սենտիքանները» նշանաբանով: Ինք պիտի ընտրէ խօսուն նշանաբան մը՝ «վերադարձ դէպի աշխատանք, Լապուրով» (Աշխատաւորական կուսակցութիւն):

Ցիշենք նաեւ թէ հրապարակի վրայ կայ երրորդ կուսակցութիւն մը՝ Ազատականը:

(կառտ ա վիւ) *երկարաձգուին: Բոլորը համաձայն են, անշուշտ, հաստատելու թէ դրամատուներու մասնաճիւղերու բազմապատկումը պատճառ դարձած է հոլտ-ըփներու յաւելման:*

ՓՐԱՆՍԱՑԻ Արտաքին նախարարը պատասխանատու մէջ մէկ օրուան ընթացքին տեսնուած է Իրաքի դրեթէ բոլոր նախարարներուն հետ: Փրանսայի եւ Իրաքի միջեւ կատարուած փոխանակութիւնները 1967էն մինչեւ 1974, 61 միլիոն ֆրանքէն 700 միլիոն բարձրացած են: Այսուհանդերձ, առեւտրական դիտնի վրայ Փրանսայի բացը 1973ին մէկ միլիառ 600 միլիոն ֆրանքի հասած է, եւ քարիւղի դիներու յաւելումով այդ բացը վեց միլիառ 600 միլիոնի կրնայ բարձրանալ այս տարի: Փրանսայի արտածումները, բազդատմամբ Իրաքէն կատարուած ներածումներուն, 10 տոկոս կը ներկայացնէ: Փրանսա կ'ուզէ աւելցնել իր արտածումները Իրաքի ուղղութեամբ:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Փանամա ժամանեց եւ օդակայանին մէջ դիմաւորուեցաւ երկրին նախագահ Զօր· Օմար Հերրերայի կողմէ: Այս վերջինը ձեռք առած է իշխանութիւնը 1968էն ի վեր, պետական հարուածով մը: Ուաշինկթըն այժմ կ'ընդունի, թէ Փանամայի ջրանցքը, որ 1903ի դաշնագրով իրեն զիջխանութեան տակ անցած էր մնայուն կերպով, Փանամայի մաս կը կազմէ եւ, հետեւաբար, առտիճանական փուլերով պէտք է վերահաստատուի այս վերջնոյն գերիշխանութիւնը ջրանցքի շրջագօտիին վրայ: Այս իմաստով «սկզբունքի միացեալ յայտարարութիւն» մը կը ստորագրեն Քիսինկէր եւ Եուան Թաք, Փանամայի Արտաքին նախարարը: Քաղաքական շրջանակներու կարծիքով դժուար եւ երկար բանակցութեանց կը կարօտին ճշդելու համար ժամանակացոյցն ու հանգրուանները Փանամայի գերիշխանութեան հաստատումին՝ ջրանցքի գօտիին վրայ:

Ջիլիի պետական հարուածէն ի վեր աւելի քան 7000 հոգի մեկնած են երկրէն եւ 600 հոգի ալ մեկնելու կը պատրաստուի: Մեկնողներէն հինգ հազարը Ջիլիցի է, իսկ մնացեալները Հարաւ-Ամերիկեան երկիրներու քաղաքացիներ, որոնք քաղաքական նկատառումներով Ջիլի ապաստանած էին:

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ բանակի ճարտարագէտները սկսան ջրանցքը մաքրել ականներէն: Իսրայէլեան ուժերը կը չարունակեն հեռանալ ջրանցքի արեւմուտքէն:

Մ· ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Պաշտպանութեան նախարարը համակարծիք չէ ամերիկեան ուժերու նուազումին Եւրոպայի մէջ: «Հաւասարակշռութիւնը կը խախտի եթէ Եւրոպային հեռացնենք ամերիկեան ուժերը, որոնց թիւը 300·000 է»:

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ աւելի քան մէկուկէս միլիոն բանուորներ մասնակի գործադուլ կատարեցին պահանջելու համար աշխատավարձերու յաւելում: Կրնայ ընդհանուր գործադուլ մըն ալ ծայր տալ:

ԽՈՐՀ· ՄԻՈՒԹԻՒՆ դիմում կատարած է ամերիկեան օդանաւային երեք ընկերութիւններու, որպէսզի եօթը գործատուներ չինեն Խորհ· Միութեան մէջ: Ասոնք պէտք է արտադրեն օդանաւեր առեւտրական գործածութեան համար: Այս լուրը հաղորդեց ամերիկեան բանակի թերթը, որ այս առթիւ նկատել տուաւ, թէ հետաքրքրական չէ, որ Ուաշինկթըն արտօնէ ընկերութիւններուն ընթացք տալ Մոսկուայի:

ԹՈՒՐՔԻՈՑ Ազգային ժողովը վատահութեան քուէ տուաւ էճեվիտի համախմբական գահլիճին: 235 երեսփոխան թէր, 136 երեսփոխան դէմ քուէարկեցին եւ երկու հոգի ալ ձեռնպահ մնացին: 450 երեսփոխաններէն 373ը միացին մասնակցեցան քուէարկութեան:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

———o———

ՆՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ՝ ՓԵՏՐ· 28ԻՆ

Անգլիոյ Թագուհին ի վերջոյ պիտի ստիպուի «կարճ կապել» իր ճամբորդութիւնը եւ Անգլիա վերադառնալ, միայն հեռուէն չհետեւելու համար երկրին տագնապին: Արդարեւ Հիթ՝ վարչապետը, որոշեց Խորհրդարանի լուծումը եւ ի բացակայութեան Թագուհիին, մայր-թագուհին եւ իշխանուհի Մարկարէթն է որ ստորագրած են լուծման հրովարտակը, զոր օրէնքով Թագուհին կը ստորագրէ:

Վարչապետը նոյն առեն յայտնեց թէ ընտրութիւնները տեղի կ'ունենան Փետր· 28ին եւ մինչ այդ կոչ ըրաւ ածխահան-

աւելի լայն ստորճանաչափի վրայ, քան «ջատագով»ներու մամուլը:

Սակայն կուսակցական կիրքէ տար-ուած՝ մարդիկ կամաւոր կոյր կը ձեւանան չտեսնելու համար ճշմարտութիւնները: Համաչխարհային քարոզչութիւն կատարելու լաւագոյն ձեւը կը նկատեն Դաշնակցութեան վարկաբեկումը: Սա-կայն Երեւանի վարիչները ամէն հանդիսաւոր առիթ Դաշնակցութիւն հոլովելով իրենց իսկ բերնով ծառայութիւն կը մատուցանեն Հայութեան ազգային-քաղաքական պահանջներու հարազատ արտայայտիչ մեծ կուսակցութեան: Երբ կ'ըսեն թէ Դաշնակցութիւնը արտասահմանի մէջ կը հրատարակէ զանազան «թերթեր ու հանդէսներ» եւ կը կատարէ «ռադիոհաղորդումներ», ապացոյցը կուտան կուսակցութեան կենսունակութեան, իրենց իսկ խոստովանութեամբ:

Քաղկոմի քարտուղարը ուրանալով հայ ազգի զաւակներուն ճիգերը ազգային ազատագրութեան եւ վերածնունդի համար, կը չեչտէ, որ անոնք ձեռք բերուած են «միայն ու միայն լենինեան գաղափարներու իրականացման, սովետական բոլոր ժողովուրդների եւ առաջին հերթին ռուս մեծ ժողովրդի անշահախնդիր, եղբայրական օգնութեան չնորհիւ»:

Ղարիբջանեանի համար «չատ տարօրինակ եւ խորթ է, որ երբեմն հատ ու կէնտ մարդիկ ընկնում են դաշնակցական այդ սնանկ (?) գաղափարախօսութեան թշնամական վայրահաչութիւնների (?) ազդեցութեան տակ»: Ո՞ւր: Հայաստանի մէջ:

Եզրակացութիւն: «Արդի էտապում մեր գաղափարական աշխատանքը պէտք է գառնայ աւելի խելացի, ճկուն, նպատակասլաց ու մարտական: Ոչ մի դիմում, ոչ մի ընկերում բուրժուական գաղափարախօսութեան դրսեւորումների դէմ: Կուսակցական կազմակերպութիւնների կարեւորագոյն խնդիրն է բուրժուական գաղափարախօսութեան մշտական մերկացումը եւ հետեւողական պայքարը նրա դէմ»:

Ուրեմն նոր մարտակոչ Հ· Ց· Դաշնակցութեան դէմ:

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

Քաւի մը տոպով

ՆԱԽԱԳԱՀ ՓՈՆՓԻՏՈՒ հիւանդ է եւ քանի մը օր պէտք է հանգստանայ: Այս լակոնական դեկոյցը հրատարակեց Էլիզէ առջի օր, ճշդելով թէ Նախագահը դումէ կը տառապի: Պարզ է որ նոր առիթ մըն է որ ամէն ոք վարկածներու սկսի Նախագահին առողջութեան մասին: Ամէն պարագայի, Փոնփիտու որ երբ անհանգիստ զգացած է, իր տունը գացած է (Քէ տը Պէթիւն) որեւէ փոփոխութեան չէ են-թարկած իր ժամանակացոյցը գալ չարթուընէ սկսեալ:

ՓՐԱՆՍԱՑԻ Ներքին նախարարը յստակ կերպով յայտարարեց թէ Փարիզը չի կրնար Շիքակոյի վերածուիլ եւ թէ ոստիկանութիւն եւ արդարութիւն միասնարար ամէն միջոց ձեռք պիտի առնեն: Արդարադատութեան նախարարութիւնը սակայն չատ համաձայն չէ Մարսըլէնի բոլոր առաջարկներուն հետ եւ մանաւանդ դժգոհ է ոստիկանութեան կարգ մը յայտարարութիւններէն, որոնք ուղղակի խնդրոյ առարկայ կ'ընեն դատարանները, զորս չատ սակաւ կը նկատեն: Արդարութեան նախարարութիւնը համաձայն չէ որ առժամեայ ձերբակալութիւնները

ՀԱՅՐԵՆԻՔ, ՇԱԲԱԹ 9 ՓԵՏՐՈՒԱՐ 1974

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՊԱՐՏԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ ԵՒ ՊԱՐՏԱԻՈՐՈՒԹԻՒՆ

—o—

Հ.Յ.Դ. Գ. Ընդհանուր Ժողովի արձանագրութիւններուն մէջ կը կարդանք հետեւեալը («Նիւթեր Հ. Յ. Դ. Պատմութեան համար», Բ. հատոր)։—

«Յունական Մարմնի ընտրութեան անցնելիս, ընկ. Էլլէնը նոյն Մարմնի անդամակցութեան համար իր թեկնածուքիւնը դրած լինելով՝ ժողովականներէն մին հետեւեալը առաջարկեց։

«Ժողովը կազմակերպութեան շահը աչքի առաջ ունենալով, վտանգաւոր կը գտնէ Էլլէնի Յունական Մարմնի մէջ մընելու ցանկութիւնը, ուստի եւ կ'առաջարկէ ետ առնել իր թեկնածուքիւնը»։

«Ժողովը, խորհրդակցելով, միաձայնութեամբ ընտրեց Էլլէնը իբր Յունական Մարմնի անդամ»։

Գ. Ընդհանուր Ժողովը, որ կը դումարուի 1904ի ակիզբը Սոֆիայի մէջ, յեղափոխական ձեռնարկներու ամբողջ չարք մը պիտի որոշէ երկրի եւ արտասահմանի համար։ Յունական Պատասխանատու Մարմինը, որ կ'ընտրուի, ունի հետեւեալ պարտականութիւնները։

«1) Վիշապի եւ Ոսկեհանքի շրջանին մէջ այլ եւ այլ ձեռնարկութիւններով արձագանգ տալ պատրաստուելիք Բարձրանդակի չարժումին եւ ապագային երկրին մէջ տեղի ունենալիք ապստամբական ձեռնարկներուն։

«2) Նպատակայարմար պարագային, միացած մակեդոնացի յեղափոխականներու հետ՝ առնել այս կամ այն քայլը, մեր մէջ եղած համերաշխութիւնը ամրապընդելու եւ երկու դատերը միացնելու նպատակով։

«3) Երկրի չարժումներէն անկախ գործ կատարել Վիշապի մէջ այն պարագային միայն, երբ յոյս կայ հոյակապ ձեռնարկ մը դլուխ բերելու»։

«Հոյակապ ձեռնարկ»ով կ'ակնարկուի Սուլթանի ահարեկումին, որուն մասին խօսք եղած է «Դաշնակցութեան կամքը ներկայացնող Մարմնի» ժողովին, դուրս մարտած 1901ին, Ընդհանուր Ժողովի փոխարէն։

Իսկ Էլլէնը ուրիշ մէկը չէ, եթէ ոչ Քրիստափոր Միքայէլեանը։ Ժողովի արձանագրութիւնները թէեւ ժլատ են այդ ուղղութեամբ, սակայն կարելի է անվարան ըսել, որ Սուլթանի մահափորձի ծրագիրը Քրիստափորին կը պատկանէր։

«Նիւթեր Հ. Յ. Դաշնակցութեան Պատմութեան» Բ. հատորին մէջ հրատարակուած առենապրութիւնը դժբախտարար ոչ մէկ մանրամասնութիւն կուտայ այս եւ ուրիշ հարցերու մասին, որոնք տեղի տուած պէտք է ըլլան փոթորկալի վիճաբանութիւններու։ Առաջարկը բերող Ժողովականը հանգամանօրէն պատճառաբանած պէտք է ըլլայ Քրիստափորը Յունական Մարմնի մէջ չառնելու անհրաժեշտութիւնը։ Ընդհանուր Ժողովը, կամքերպական կանոններ մշակելու միջոցին, որոշած էր, որ պատասխանատու մարմիններու անդամները, որոնք կ'ընտրուին Ընդհանուր Ժողովին կողմէ, պարտաւոր են դանուելու իրենց համար նշանակուած գործունէութեան չրջանը, այլապէս կը դադրին այդ Մարմնին անդամակցելէ։ Քրիստափորի ընտրութիւնը կը նշանակէր ուրեմն, որ ան պիտի նետուէր գործնական յեղափոխութեան դաշտը եւ, Յունական Մարմնի միւս անդամներուն հետ, կազմակերպէր, անոր կապուած բոլոր վտանգներով, Սուլթանի մահափորձը։

Ընդհանուր Ժողովի մասնակիցներէն ոմանք, աչքի առջեւ ունենալով ծրագրուած գործին վտանգաւոր բնոյթը, կ'ուզէին խնայել Քրիստափորին։

Գ. Ընդհանուր Ժողովէն ետք, Սուլթանի մահափորձի նախապատրաստական աշխատանքներու ընթացքին, ոմանք մը պայթումին զոհ դնաց Քրիստափոր։

Բարձրաւանդակի Պատասխանատու Մարմնի երեք անդամները, Աչուա–եր – կաթ, Հրայր եւ Վահան Նահատակուեցան Գ. Ընդհանուր Ժողովէն հազիւ երկու–երեք ամիս անց։ Ընդհանուր Ժողովի մասնակցողներէն Կայծակը, Վանայ Ֆլէեան Զոլ–Ազան եւ Թորգոմը նմանապէս նահատակուեցան երկիր վերադարձի ճամբուն վրայ։

Կարելի է վիճելի, մինչեւ իսկ սխալ նկատել կազմակերպութեան ամէնէն աւելի պատրաստուած տարրերուն, անոր գործունէութեան ուղղութիւն տուող դէմքերուն կորուստիւնը։ Կարելի է մտածել, որ վտանգաւոր գործիներէն դուրս մնալով ալ կարելի էր զոհաբերութեան վճռոտ տալ։ Եթէ այս տեսակէտը տիրական ըլլար, Քրիստափորի թեկնածութիւնը պէտք է մերժուէր եւ անոր պարտաղրուէր նտիլ Ժընեւ ու զբաղիլ «Դրօշակ»ի խմբագրութեամբ եւ արտասահմանեան քարոզչութեամբ։

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը, իր ստեղծման առաջին իսկ օրէն, դէմ է եղած նման արամադրանութիւններու եւ անզադար իր չարքերուն ընտրելազոյնները անխնայ նետած է յեղափոխական վտանգաւոր ձեռնարկներու մէջ։ Ու անոնցմէ չատերը ինկած են կռուի մէջ։ 1890–1908, Ընդհանուր կամ Շրջանային Ժողովներու կողմէ ընտրուած պատասխանատու մարմինները քիչ անգամ լրիւ կազմով իրենց պաշտօնը կրցած են կատարել, որովհետեւ նահատակուած են իրենց պարտականութեանց ճամբուն վրայ։

Մտաւորական ու դեկավար ճանչցուած ընկերներու վերապահուած դերին մասին Ընդհանուր Ժողովին մէջ բուռն հակադարձութիւն տիրած է։ Կարծր թեւը, դլխաւորութեամբ Սիմոն Զաւարեանի, ընդհանրապէս կը յաղթանակէ եւ Ընդհանուր Ժողովին որդեգրել կուտայ մէկէ աւելի որոշումներ, որոնք ծանր պարտաւորութիւններու տակ կը դնեն պատասխանատու ընկերները։

Այսպէս, Ընդհանուր Ժողովը, քանի մը անգամ բարեփոխելէ եւ առաջարկուած բանաձեւը դպլիօրէն մեղմացնելէ ետք, հետեւեալ որոշումը կը քուէարկէ։

«Դաշնակցական բոլոր Պատասխանատու Մարմինները (երկրի եւ դրսի), որոնք Ընդհանուր Ժողովի բացակայութեան ուղղութիւն են տալիս կազմակերպութեան ամբողջ գործունէութեան, կազմուած պէտք է լինեն այնպիսի անձնաւորութիւններէ, որոնք կատարեալ վստահութիւն կը ներշնչեն իրենց դաշնակցական անկեղծ աշխարհահայեացքով»։

Ներկայացուած առաջարկներէն մէկը, որ կը մերժուի ձայներու մեծամասնութեամբ եւ որուն հեղինակը անտարակոյս Ս. Զաւարեանն է, յստակօրէն կը սահմանէ պատասխանատու դեկավարի նկարագիրն ու դերը։ Ահաւասիկ այդ բանաձեւը։

«Ի նկատի ունենալով, որ ամէն մի դաշնակցականի պարտականութիւնն ու դերը, ինչպէս նաեւ ուրիշներու կողմէն վայելած յարգանքը կը չափուի այդ անհատի ձեռնհասութեամբ ու ցոյց տուած պահաերութեամբ, կ'առաջարկուին հետեւեալ կանոնները։

«Ա. Ամէն մի դաշնակցական պործին մէջ մանելիս ոչ միայն պատրաստ լինելու է վտանգին ենթարկուելու կռուի մէջ, այլեւ անելու է պահաերութիւն ամէնօրեայ կեանքին մէջ՝ իր սովորութիւններու համեմատ։

«Բ. Դաշնակցութեան այլ եւ այլ մարմիններու համար ընտրութիւններ անելիս դեկավարուելու է այն սկզբունքով, որ ինչքան (աւելի) լայն եւ պատասխանատու է մարմինը, այնքան աւելի ձեռնհաս, աւելի անձնուէր եւ աւելի մեծ պահաերութեան պատրաստ է լինելու ընտրուող անհատը»։

Այս հիման վրայ է, որ Զաւարեան կը մերժէ անդամակցիլ Արեւմտեան Բիւրոյին ու կը բողոքէ անոր կազմին դէմ։ Նոյն սկզբունքին հետեւելով է, որ Քրիստափոր կը դնէ իր թեկնածութիւնը՝ Յունական Մարմնին։

Թէեւ ժողովին արձանագրութիւնն – րուն մէջ պահուած են միայն առաջարկուած բանաձեւերը եւ տրուած որոշումները, սակայն այդ իսկ բաւարար է պատկեր կազմելու համար տիրող մթնոլորտին մասին։

Պատասխանատու պաշտօնի կոչուած ընկերներու նկատմամբ ցուցաբերուած պահանջկոտութիւնը նոյն ընկերներու մասնակցութեամբ դումարուած Ընդհանուր Ժողովներու կողմէ, Դաշնակցութեան բարոյական դիմադիծի ամէնէն ցայտուն արտայայտութիւններէն մէկն է։

Եթէ Քրիստափոր եւ ուրիշներ ապրէին, Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը եւ Հայ յեղափոխութիւնը ո՛րքան կը չահէին, դժուար է հասատատական պատասխան մը տալ։ Վստա՛հ կրնանք ըսել սակայն, որ եթէ ինքնամոռաց նուիրումով ատոր մահուան յանդիման չերթային՝ Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը չատ բան կը կորսնցնէր։

ՏԻԳՐԱՆ ՃԻՆՊԱՇԵԱՆ

ՄԵՐ ՆԱԽՆԻՔՆԵՐՈՒՆ ԶՐԱՇԻՆԱՐԱՐՈՒԹԻՒՆԸ

—o—

«Իսկ ան (Հայկը), կ'ըսէ (Մար Աբաս), իր մնացեալ մարդոցմով եւ տուն ու տեղով դէպի հիւսիս – արեւմուտք չարժեցաւ, եկաւ բնակեցաւ բարձրաւանդակ դաշտի մը մէջ եւ այս լեռնադաշտին անունը կոչեց Հարք...» (Մ. Խորենացի)։

Հարք նահանգը կը դտնուէր Սիփան լեռնէն հիւսիս եւ կը տարածուէր մինչեւ Բիւրակնեան լեռները։ Ասիկա Մանուկերտի հովիտն էր, որ հարաւ – արեւմուտքէն կը մխանար Տարօնի դաշտավայրին։

Քրիստոսէ հազար տարի առաջ Ուրարտուի թագաւորները հոս հաստատուեցան։ 857ին (Ք. Ա.) Ասորեստանի Սալմանասար թագաւորը գրաւեց Ուրարտացիներու այդ առաջին բնակավայրը, աւերեց զայն եւ վախտանգի մատնեց Ուրարտացիներու Աբրամու թագաւորը, որ ապաստանեցաւ այն վայրը, որ յետագային պիտի դառնար Վանը, եւ ապաւինեցաւ լիճին արեւելեան ափին բարձրացած անառիկ ժայռին։

Աբրամու ինքզինք ապահով զգաց այդ անառիկ ժայռին վրայ, ուրկէ աքանչելի համայնապատկեր մը կը պարզուէր։ Ան–վր կը տարածուէր անոր արեւմուտքը, իսկ միւս երեք կողմերուն կը ցցուէին լեռները, որոնք կը չրջափակէին ընդարձակ դաշտավայր մը՝ չուրջ 300 քառակուսի քիլոմեթր տարածութեամբ։ Այս դաշտը անապատային էր։ Ոչ մէկ գետ կ'անցնէր հոնկէ։ Կարնուորի եւ Վարագի գոյզ լեռները արեւելքէն կը վակէին ջուրին անցքը, որու հետեւանքով դաշտավայրին կրաւազային հողը ջուրի կարօտ ունէր։ Վարագէն հոսող մէկ չրտոպ բաղնեցնող ջուր կուգար։ Քիչ մը ջուր ալ կուգար նոյն լերան հիւսիսէն։ Սակայն անիկա կը ցամքէր ամառը։

Վանի ժայռին ապաւինած Ուրարտացիները, բնական անառիկ բերդ մը գտած ըլլալով, պարզ է, որ պիտի չհեռանային հոնկէ։ Սակայն Վանի դաշտավայրը մշակելու համար պէտք է, որ ջրաչինարարական աշխատանքներ կատարէին։ Այդ անապատը գոնունք գարձուց չինարար։ Այնունք, աւելի հարաւ տարածուած Հայոց Ձոր գաւառի մէջէն անցնող Անդ(Ռոշար) գետի հակառակ ափէն, մօտ 90 քիլոմեթր հեռաւորութենէն ջուր բերին

(33 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՅՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԵՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ թուականին տակաւին թարմ երիտասարդ, եռանդուն ու քիչ մըն ալ բանի մը հաւատացող, երբ նկարագրի այդ հաւաքական գծաւորութիւնը տեսայ, փոխանակ իմաստասիրական մտովի խնդալու այդ խեղճութեան հանդէպ՝ բուռն բարկութիւն զգացի եւ դոչեցի ամէնուն երեսին.

— Ո՞վ հարամի՛ ապուչներ, մէկ օրէն միւսը ի՞նչպէս ձեր համոզումները կը փոխէք... ի՞նչպէս իրարու հակառակ հանրագրութիւններ կը ստորագրէք, դուք եւ՛ս եմ ստախօսը եւ միւսն է որ իրաւունք ունի...։

Բայց արդէն անոնք զղջացեալ, պազատին, մեր ձեռքերը կը համբուրէին, որպէսզի զիրենք չլքանենք։

Բնականաբար ստիպուեցանք մեր պաշտօնը չարունակել որքան դժնդակ ըլլար ան։

Այդ միջոցին մեզի օդնութեան հասաւ Եդիպտահայ մը, Գրիգոր էֆ. Մէօհթէմթեան, Զակապիկ հաստատուած՝ բնիկ Թոքաթցի Հայ մը, որ կրցած էր այնտեղ հարստութիւն դիզել եւ Ցունաստան եկած էր օդափոխութեան։

Օր մը, հետաքրքրութեան համար, այցելած էր վրանի տակ բնակողներուն եւ ահա իր սրտին խորը հնչած էր ցեղին ձայնը, եւ այդ մարդը որ երկար տարիներէ ի վեր հայրենի հողէն հեռու, օտարութեան մէջ, մոռցած էր իրենները, յանկարծ զգացուած էր տեսնելով անոնց տարապայման թշուառութիւնը։

Իր այցելութենէն ետքը եկաւ մեզի գըտաւ, հարցուց թէ ի՞նչպէս կը կերակրէինք այդ թշուառները եւ երբ մեր հաստիքի աղբիւրները բացատրեցինք իրեն՝ յօժարակամ յանձնառու եղաւ օրական հինգ ոսկի վճարել եւ այս կերպով, մինչեւ իր եդիպտոս վերադարձը, կարծեմ 80–90 ոսկիի մօտ դումար մը վճարեց։

Սիմոն Մանիկեան, որ զրամները ամէն օր բաշխելու պաշտօնը ունէր նախախնամութենէ զրկուած մարդ մը կը նկատէր Մէօհթէմթեանը եւ զայն «Աստուծոյ Մարդը» կ'անուանէր։

Յետոյ, տարի մը ետքը, երբոր Եգիպտոս կը դառնայէի, պատուելի Նշան Քէշիշեանի հետ յատկապէս Զակապիկ գացինք «Աստուծոյ Մարդը» տեսնելու որ սիրալիր ընդունելութիւն մը ըրաւ մեզի։

ՁՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Տիգրան երկաթ։ — Իր բանախօսութիւնը — Հիւանդութիւնը։ — Պելժիացի Անթուանը։ — Դիւցազնական ծրագիր մը։ — Ռէթէոս Մուրատեան։ — Միութեան թերթը։ — Դրոշմահաւաք համակիրներ։ — Նազարբէկի գէշ օրինակը։ — Հայրենասէր Պարոն Քոճիճոս։ — Փախստական Հայերը։ — Շաբաթ մը եգիպտոսի մէջ։ — Քնայբեան րէժիմը։ — Արփիարեանի երազը։ — Գաղթականներու խաղճութիւնները։ — Մեկնում Աթէնքէն։ — «Ուրանիա» շոգենաւը։ — Յունգումնալից ացք մը Կրետէէն։ — Աղեքսանդրիա կը հասնինք։

Հոկտեմբերի կամ Նոյեմբերի մէջ էր երբ օր մը Պոլսէն մեկնող Մէսաժըռիի շոգենաւը զացած էի, ինչպէս յաճախ կ'ընէի ծանօթներ տեսնելու յոյսով։

Յանկարծ կամրջակին վրայ հանդիպե – ցայ Տիգրան երկաթին, որ Մարսիլիա ուանկէ Փարիզ պիտի երթար ուր մեռք ունէր հաստատուելու։

Ճամբան սոսկալի փոթորիկ կրած էին եւ խեղճը՝ որ արդէն տկար էր, չարաչար նեզուած էր, այնպէս որ ճամբորդութիւնը չարունակելու կարողութիւն չունէր դրեթէ։

— Յամաք ելիր ու չարաթ մը մնացիր եւ հանգստացիր, յաջորդ չոգենաւով կը մեկնիս խորհուրդ տուի իրեն։

— Հայկական դատին լ նպաստ բանախօսութիւն մըն ալ կ'ընես Սէթէնքի մէջ...

— Բայց, դիտել տուաւ, նիւթական միջոցներս կը պակսին, հազիւ փարիզ երթալու եւ հոն քիչ մը ապրելու չափ դրամ ունիմ քովս։

— Հոգ մի ըներ, քեզ Աթէնքի մէջ ծանօթ ընել չենք տար, ըսի։

Կը մտածէի թէ չարաթ մը կրնանք զինքը պահել 60–70 տրամախով։

Տիգրան երկաթ հաւանեցաւ եւ միասին դուրս ելանք չոգենաւէն իր պայուսակներն ալ առնելով։

Գրեթէ ոտքի կենալու կարողութիւն չունէր. իսկոյն զինքը պանդոկ մը տարինք, որդեցի ուր թեթեւ ճաշ մը ընելէ ետքը մտաւ անկողին հանգստանալու համար։

Հետեւեալ օրը քիչ մը կազդուրուած էր եւ կրցանք միասին այցելել իմ բարեկամներ եւ բանախօսութեան մը ծրագիրը պարզել, որ խանդավառութեամբ ընդունուեցաւ։

Իսկոյն թերթերը մեծաչափ կերպով ծանուցին Տիգրան երկաթի Աթէնք հասնիլը, մասնաւորապէս բանախօսութիւն մը ընելու համար Հայկական խնդրին վրայ։

— Չէ՞ որ կարծում, թվում էր, որ մի քիչ ևս մնաց, ու ես կհասկանայի, թե ինչ է նշանակում ապրել ամենաերջանիկ կյանքով, ինչպես ապրում էին Ադամն ու Եվան դրախտում։ Ես ուզում էի հասկանալ

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Ոսկիան Գալայճեան եւ զաւակը Լիտիա, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Մարիան Ճունկուրատեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յովհ. եւ Քրիսթինէ Ճերանեան եւ զաւակը, այրի Տիկին Լուսինէ Տէր–Վարդանեան կը ծանուցանեն թէ հոգեհան – դստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի, Փետր. 10, առաւօտ Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս – Պետրոս եկեղեցին իրենց տարաբախտ կնոջ, մօր, մեծ–մօր եւ զաւկին՝

ՎԱՐԴՈՒՀԻ ԳԱԼԱՅՃԵԱՆԻ

(ծնեալ Տէր–Վարդանեան)

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Պ. Նուպար Նիկողոսեան Յարութիւն Փափազեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի 250 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, նոր չէնքի կառուցման առթիւ (տառնալ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Շաբաթ, Փետր. 13 — *Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն։*

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառընդառաջ։ *Տօն է քառասնօրեայ դալստեան Քրիստոսի ի տաճարն։ Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի։*

(Շար.)

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ընկեր Կարապետ Յակոբեան 250 Ֆր. կը նուիրէ։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Աննա Տէր–Միհրանեանի յիշատակին, փոխան ծաղիկի, մօտիկ ազգականուհի մը 30 Ֆր. կը նուիրէ «Յառաջ»ի բարգաւաճման։

×

Կրընոպլէն Պ. Յարութիւն Շիրինեան իր մօրը յիշատակին 50 Ֆր. կը նուիրէ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին, «1974 դպրոցաչէն տարի» յօդուածին առթիւ (տառնալ «Յառաջ»էն)։

ԸՆԿԵՐԱԿԱՆ ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

Հ. Յ. Դ. Փարիզի Շրջանային Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ շրջանիս բոլոր ընկերները այս Շաբաթ (Փետրուար 9) երեկոյեան ժամը 20·30ին, Հայ Մշակոյթի Տունը

Ժողովին ներկայ կ'ըլլայ գործիչի հանդամանքով շրջանս պտուղ ընկեր

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Օրակարգ՝ Շար. Նախորդ ժողովին

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին։ Խիստ կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։ Ներկայ կ'ըլլայ կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչը։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։ Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան։ Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։

×

ԸՆԴՀ. ԺՈՂՈՎ

ՀԱՅ ՆԱԽԿԻՆ ՌԱԶՄԻԿՆԵՐՈՒ եւ կամաւորներու ընդհանուր ժողովը կիրակի Փետրուար 10, առաւօտեան 10ին, 32 Ռիւ Թրեվիզ։

LA GENERALE ELECTRIQUE

M. Gérard DERDERIAN

108, Bld. Galliéni
92130 Issy-les-Moulineaux
ALLO : 644-22-92
Ouvert lundi après-midi

●

ԵԼԵԿՏՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆ
ԷԼԵՔԹՐՕ–ՄԵՆԱՃԷ
ԼՈՒՍԱՒՈՐՈՒԹԻՒՆ
ՆՈՒԷՐ
ԿԱՃԷՏ

Ամուսնական նուէրի Յանձկ

Նուէր հարսին, ցանկին 5%ի արժէքով

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

Կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍԻՆ երկեակը
«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱՓ»
Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)
ՄԵԾ ԱՋՆԱՒՈՐ
եւ
ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ
Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO
20, RUE DE LA GAITE
Lundi 18 Février à 20 h. 30
GALA EXCEPTIONNEL
Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT
Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE
SEDA AZNAVOUR
ET DE
DANYEL GERARD
RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿԵԴՐ. ՎԱՐՉՈՒԹԵԱՆ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ
ԵՒ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

ԵՐԻՏԱՍԱՐԴՆԵՐՈՒ ՀԵՏ
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆԻ ԿՈՂՄԷ

Նիւթ՝
Ինչո՞ւ համար հետապնդել Հայ Դատը — Հայ երիտասարդութեան դերը եւ մտահոգութիւնները

Փետր. 9, Շաբաթ ժամը 17ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ
17, Ռիւ Պլէօ, Մեթրօ Քաստէ

Կ'ՈՒԶԱՒԻ
URGENT
Ouvrières à domicile pour travail Crochet.
MAISON DIHANA
Tél. : 508-46-40

ԼՕՅՍ ՏԵՍԱԻ

ՀԻՆԿԻԼԷՐԻ ՅՈՒՇԱՄԱՏԵԱՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԵՅԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԵԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

ԳԱՐՈՒՆԸ
ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24
ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ են.—
— Երթ-ուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա. կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ
SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ
Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷԼԻ ՄԷՋ
JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
10
DIMANCHE
10 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·935

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.935

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՆՉ ԿԸ ԲԱՆԻՒ ԻՆՉ ԿԸ ԾՐԱԳՐԵՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

(Լ· Պ· Ղ· Ղարիբջանեանի Զեկուցումը)

———o———

Գ· ՊԱՅՔԱՐ
«ԱԶԳԱՅԻՆ ՍՆԱՊԱՐԾՈՒԹԵԱՆ» ԴԷՄ

Երեւանի Կոմկուսի քաղկոմի առաջ քարտուղար Լ· Պ· Ղարիբջանեան իր Զեկուցումին մէջ կը չարունակէ նիպակ ճօճել Դաշնակցութեան դէմ :

Կ'ըսէ թէ Հայաստանի սահմաններէն դուրս կը հրատարակուին դրքեր, յօդուածներ, որոնք կը խեղաթիւրեն հայ ժողովուրդի պատմութիւնը, ծուռ համեմատի մէջ կը ներկայացնեն հայրենիքի իրականութիւնը : « Սով· Հայաստանի կեանքը քիչ չեն խիւղաթիւրում յատկապէս գաղնակ գրչակները (?)» :

Քարտուղարը կը ցաւի, որ Հայաստանի « պրոպագանդիստներու դիտնականները երբեմն թերագնահատում են նման ամբաստանութիւնները եւ արժանի հակահարուած չեն տալիս : Երբեմն լռում են նոյնիսկ այն դիտնականները, որոնց աչքառութիւններում առաջադրուած դրոյթներն են խեղաթիւրում եւ ժխտում : Նման վիճակը անհանդուրժելի է : Մեր դիտնականներն ու հրապարակախօսները պէտք է աւելի վճռական, դիտականօրէն հիմնաւորուած հակահարուած տան բուրժուական գաղափարախօսութեան ամէն տեսակի դրսեւորումներին» :

Տեղծագործական մրուելիներու (?) կուսակցական կազմակերպութիւնները քիչ «անելիքներ» չունին եղեր այս ուղղութեամբ :

Այս չէ սակայն ամէնը :

«Համընդհանուր սովետական հայրենասիրութեան դաստիարակութեան պրոցեսում նրանք պարտաւոր են ընկատել եւ անհրաժեշտ պայքար մղել նաեւ ազգային սնապարծութեան ու սահմանափակուածութեան առնձին դրսեւորումների դէմ, որոնք խանգարում են աշխատաւորութեան եւ առաջին հերթին երիտասարդութեան ինտերնացիոնալ դաստիարակութեան գործին» :

Այս դարձդարձիկ նախադասութեան միայն բանին ա՛յն է, որ Հայաստանի մէջ ծայր տուած է ազգայնական չարժումը (ազգային սնապարծութիւն ու սահմանափակուածութիւն) : Մինչդեռ անոր դէմ անհրաժեշտ է հակադրել սովետական հայրենասիրութիւնը, այսինքն ինտերնացիոնալ (մէջազգային), ոչ թէ ազգային ոգիով պէտք է դաստիարակել աշխատաւորները եւ ամէնէն առաջ երիտասարդները :

Կորդային վարչաձեւին դերագոյն նպատակն է կազմել սովետական մարդը : Ահա՛ թէ ինչ կը նշանակէ Կրեմլինի ռուսացման քաղաքականութիւնը, որուն պարագրաբար կ'ենթարկուին Հայաստանի կուսակցական վարիչները : Զարիբջանեանի վերի տողերը չատ պերճախօսօրէն այս ուղղութեամբ :

1828ին է, որ Արեւելեան Հայաստանը միացաւ Ռուսիոյ : 1978ին 150ամեակն է այս պատմական թուականին, որ «բախտորոշ նշանակութիւն ունեցաւ հայ ժողովրդի յետագայ ճակատագրի համար» : Գիտական հիմնարկները, մասնաւորաբար Գիտութեանց Ակադեմիան նախապատրաստական աշխատանքներ են սկսած այդ ուղղութեամբ : Զարիբջանեան անհրաժեշտ կը նկատէ «մոնումենտալ պրոպագանդայի միջոցաւ Հայոց երախտագիտութիւնն արտայայտել Ռուսաստանին, ռուս մեծ ժողովրդին» : *Կը թելադրէ Երեւանի մէջ կառուցանել «ռուս ազատարար զինուորներուն նուիրուած մոնումենտալ – յուշարձան, որն արտայայտի հայ ժողովրդի քաղաքական օրհնութացիան՝ այն է «ընդմիշտ Ռուսաստանի, յաւերժ ռուս ժողովրդի հետ» :*

Ըստ Զեկուցման, մայրաքաղաքի կուսակցութիւնը ներկայիս իր շարքերուն մէջ ունի 54·731 անդամներ եւ թեկնածուներ, այսինքն Հայաստանի կազմակերպութեան 40 տոկոսը : «Սկզբնական կուսակցական կազմակերպութիւնների թիւը աւելցել է 116ով եւ հասել է 1481ի» : Երեք տարուան ընթացքին 4·129 հոգի մտեր են շարքերը՝ իրրեւ թեկնածու, 60,4 տոկոսը՝ բանուորներ : Եղած են դէպքեր, երբ «կուսակցութեան շարքերը խցկուել են անարժան մարդիկ, որոնք կարճ ժամանակամիջոցում վտարուել են կուսակցութիւնից» :

Իր Զեկուցումի չարունակութեան մէջ Զարիբջանեան երկար կանգ կ'առնէ կուսակցութեան ներքին խնդիրներուն վրայ եւ կը հաւատացնէ կուսակցութեան Ա· Միութեան եւ Հայաստանի կեդրոնները, թէ Երեւանի կուսակցական կազմակերպութիւնը, ամբողջ աշխատաւորութիւնը, հիմնուած կուսակցութեան առաջադրած խնդիրներուն վրայ, յաջողութեամբ կը կենսագործէ իններորդ հնգամեակի առաջադրանքները եւ իր բոլոր ժանրի աւանդը կը մուծէ կոմունիզմի կառուցման մեծ գործին մէջ :

Զեկուցումէն վերջ խօսք առած են կարգ մը պատգամաւորներ, որոնք պարզած են իրենց չրջաններու մտահոգութիւնները :

Գրող Ս· Ն· Խանզադեան իր տուրքը տուած է «ռուս մեծ ժողովուրդ»ին, որուն բարգաւաճման օդնութեան չնորհիւ է, որ Հայաստան եւ իր մայրաքաղաքը «հնակայական առաջընթաց արձանագրած են եւ թէ աշխատաւորները անոր կը պարտին այսօրուան ապահով ու երջանիկ եւ վաղուան պայծառ կեանքը» : Ցետոյ թելադրած է բարելաւել զպրոցները, զանոնք ապահովել որակեալ մանկավարժական «կատր»երով :

Ամէնէն վերջ խօսեր է Հայաստանի Կոմկուսի կեդր· կոմիտէի Ա· քարտուղար Անտոն Երուանդովիչ Քոչինեան, որուն ճառը լուսեր է մեծ ուշադրութեամբ եւ բազմիցս ընդհատուեր է ծափահարութիւններով :

Ցետոյ միաձայնութեամբ ընդունուած է բանաձեւ մը, որով Երեւանի կազմակերպութեան 34րդ Կոնֆերանսը կատարեալ հաւատարմութիւն կը յայտնէ Ա· Միութեան Կենտկոմին եւ Ա· կառավարութեան ներքին եւ արտաքին քաղաքականութեան, հաստատ համոզմամբ, որ լրիւ պիտի կատարէ Կոմկուսի 24րդ համագումարի որոշումները եւ 9րդ հնգամեակի պետական առաջադրանքները :

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՄԵԾՆ ԲՐԻՏԱՆԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

———o———

Հանքագործները չհրաժարեցան դադարեցնելու իրենց որոշումէն, հակառակ Հիթի կոչին եւ Շաբաթ, կէս գիչերին, Անգլիոյ ածխահանքերը կը դադրէին բանելէ : Սենթիքային նախագահն է, որ նպաստաւոր հակազդեցութիւն ցոյց տալէ ետք, վարչապետին կոչին, կը տարուէր յայտնել բանուորներուն մերժումը : Կորնըլի, նախագահը, չփման մէջ մնացած է նաեւ ընդդիմութեան պարագլուխին, Ուիլսընի հետ, ինչ որ, անշուշտ ցոյց կուտայ նաեւ չարժումին քաղաքական բնոյթը եւ թոյլ կուտայ Հիթի որ առաւելագոյնս չահագործէ այդ գէնքը իր ընտրապայքարին մէջ :

Գալով Ուիլսընի, յայտարարած է թէ աշխատաւորական յաղթանակի պարագային, պէտք է կրկին բանակցութիւններ բռնուին Հասարակաց Շուկայի եւ Անգլիոյ համաձայնագրերու մասին : Ըստ իրեն, նաեւ Աշխատաւորական կառավարութիւն մը, անմիջապէս բանակցութեան կը ձեռնարկէ եւ վերջ կը դրուի ածխահանքերու գործադուլին :

Պահպանողական կուսակցութեան «անոամակ որդի»ն, Էնոք Փաուըլ, որ աւելի մեծ փորձանք է Հիթի համար նոյն կուսակցութեան պատկանելով, քան պիտի ըլլար եթէ հակառակորդ ըլլար, որոշած է թեկնածու չըլլալ յառաջիկայ ընտրութեանց եւ թելադրած է իր չրջանի քուէարկողներուն, որ... աշխատաւորական քուէարկեն : Իրեն համար Հիթի որոշումը (Ածխերդարանի լուծում) անպատասխան – նատու արարք մըն է եւ բրիտանական դրութեան անվայել խաբեբայութիւն մը : Թէեւ նախկին նախարար, բայց եւ այնպէս մեծ դիրք չէ ունեցած կուսակցութեան մէջ, ուր իր ելոյթները դունաւորեն ժողովրդականութեան վայելքով :

Ներու ներքաղաքին կամ Հասարակաց Շուկային դէմ կը մտահոգեն : Ի վերջոյ բարձրաձայն կ'ըսէ ինչ որ ուրիչներ լռելեայն կը մտածեն :

Ժողովուրդին մէկ մասը սակայն, առեւտրականները չատ գոհ են : Կը թուի թէ Անգլիացիները սկսած են ապրիլ հեռեւելով Ովրատիոսի խրատին՝ «Օգտուէ՛ այս օրէն» (fառփէ տիէմ) եւ ուրեմն կը ծախսեն, կը գնեն եւ կ'ուզեն օգտուիլ իրենց դրամէն :

Հաւանաբար նաեւ պակսած է Բրիտանացիներու վստահութիւնը իրենց դրամին հանդէպ եւ կը գնեն մանաւանդ արժէքաւոր առարկաներ ու լաւ գործ կ'ընեն հնագործները, մեծ նկարիչներու գործեր ծախողները եւագլն, եւագլն :

Քանի մը տող

ԿԱՐԴԻՆԱԼ ՄԻՆՏԷՆԹի յայտարարեց թէ չի հրաժարիր Հունգարիոյ առաջնորդի իր տիտղոսէն եւ թէ Վատիկան որոշում տուած է առանց իր հաւանութեան : Բայց Վատիկան իր կարգին մերժեց կարդինալ Մինտէնթիի «ըմբոստութիւնը» զոր աննախընթաց կը նկատէ :

ՍԻՆԿԱՓՈՒՐի չորս եւ Քուէյթի հինգ ահարեկիչները ճափոնական օդանաւով Սաէն հասան : Ինչպէս ծանօթ է, հինգ ահարեկիչներ Քուէյթի ճափոնական դեսպանատունը գրաւած էին պատանդներ վար դնելով : Ահարեկիչները պահանջած էին, որ ճափոն· օդանաւով մը Սինկափուրէն Քուէյթ բերէ այն չորս ահարեկիչները, որոնք քարիւղի պատարան մը փորձած էին օդը հանել : Թոքիօ ընդունեցաւ :

«ՍՓԱՅԼԱՊ»ի երեք աստղանաւորդները Ուրբաթ օր երկիր վերադարձան, 84 օր երկրին ծիրին մէջ մնալէ ետք : Աստղանաւորդներուն առողջութիւնը լաւ է :

ԲԱՐԶՐ ՎՈԼԹԱՅԻ (Արեւմտ· Ափրիկէ) բանակը երկրին իշխանութիւնը ձեռք առաւ : Զօր· Սանկուլ Լամիզանա, որ ութ տարիէ ի վեր նախագահն է Բարձր Վոլթայի, լուծեց Խորհրդարանը եւ ջնջեց Սահմանադրութիւնը : Նոր կառավարութիւն մը պիտի կազմուի սպաներով եւ քաղաքացիներով :

ԵԳԻՊՏԱԿԱՆ Ալ Մուսաուար չաբաթ-թերթը քննադատեց Մի թերանը, որ Գահիրէի մէջ յայտարարած է թէ համաձայն է որ սահմանային փոփոխութիւններ ըլլան Իսրայէլի եւ Արաբներու միջեւ :

ԹԷ ՍԷՐԸ Ա՛Ս Է

———o———

«Անհունօրէն յիչուած գարձեալ՝
Սէրը միչտ գալիքն է Անցեալ» :

Ց· ԿՈՍՏԱՆԴԵԱՆ

Թէ սէրը ա՛ս է — եւ ուրիշ ոչինչ —,
Հողին պէս բարի, ջուրին պէս անոյշ,
լոյսին պէս մաքուր, երկինքներուն պէս կապոյտ ու անհուն՝
Բայց ա՛ս է միայն —
Եւ ուրիշ ոչինչ —·
Ի զուր չսիրեցիք·
Հասարակ տեղիք, եղած՝ կարելի կրկնութիւններու,
Հին երգերու պէս՝ տխուր բաներու
Ձտեցիք ի զուր :

Սրտիս մէջ, ահա՛,
Պիծեր եմ հողին բարութիւնը մերկ,
փոխեր ընթացքը անոյշ ջուրերուն,
Լոյսն իբրեւ գինի խմեր գմբուր եւ մայթին փշրեր գաւաթն աւետրդ՝
Պարպուած երկինք :
Ես դարձուցեր եմ յատակը սրտիս՝ որպէս հողաշերտ՝
Ի խնդիր շրջուած, դեռ չտեսնուած, նո՛ր երկինքներու :
Որպէս նեխութիւն շպրտեր եմ մէկդի —
Ինչ դիզեր էի իբրեւ լաւագոյն՝ —
Կութ-կութը երէկուան,
Մնացեր խոզան՝ ճաթրտած, ծարաւ՝
Նո՛ր անձրեւներու անհաս

Բաղցրութեան :

Եղած՝ կարելի զուր կրկնութիւններ·
Ո՛չ սկիզբ, ո՛չ վերջ
Հոգիներուն մէջ· հարուածող կայծակ, բոց՝ ապա մոխիր·
Տխրութիւն ցմահ՝
Կոչուի կեանք կամ ցաւ,
Կոչուի պերճ անցեալ կամ պայծառ գալիք
Որ վերջ ի վորջոյ
Իրիկուն մը հուսկ
Որպէս յուսախաբ երազ կամ Աստուած կամ տեղիչ գերագոյն
Դողգոջային վրայ պիտի բարձրանայ խաչուած· մեհեանը·
Ահաւոր տեսիլ :
— Այլ մնա՛ք բարով
Ու անվաց մեկնիլ :
— Այլ բարի՛ եկար,
Անցեալի պէս լուռ, արցունքի պէս տաք
Սէր կամ յիշատակ : —
Եւ ուրիշ ոչինչ :

ԶՈՒԼԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՏԱՐԻ ՄԸ ԵՏՔ

—o—

Վեհ էր գաղափարը. ազգային էր տեսիլը. նուիրական էր տուրքը: Պատմութեան անվեհեր ձայնն էր որ կը զօրանջէր մեր ականջներուն: Ժողովուրդի մը բնական եւ երախտապարտ յարգանքն էր հանդէպ իր անմեռ նահատակ զաւակներուն: Եւ սակայն...

Աղբիւրները, դժուարութիւնները յաղուցուեցան, արգելքներ ցցուեցան, հալածարամի, վախազդեցութեան փորձեր կատարուեցան. բայց ի զուր: Ճշմարտութեան ձայնը չի խափանուիր: Բարձրացաւ կոթողը.

« Ի յիշատակ
1.500.000 Հայերուն՝ զոհ
1915ի թուրք ղեկավարներու
Յեղասպանութեան »:

Պաշտօնական հանդիսութեամբ, ակնառու քաղաքական, պետական եւ համալսարանական անձնաւորութիւններու, բարձրաստիճան եկեղեցականներու, մամլոյ ներկայացուցիչներու ներկայութեամբ եւ երաշխաւորութեամբ նուիրատուեցաւ Նահատակաց Յուշարձանը, ու անցաւ պատմութեան 1973 Փետրուար 11: Եւ սակայն...

Անհանդիստ խիղճեր բորբոքեցան, յայտարարութիւնները յաղորդեցին յայտարարութիւններու, դիւրքորոշումներ եղան, դիւանագիտական յարաբերութիւնները Ֆրանսայի եւ Թուրքիոյ միջեւ պահ մը խզուելու վրայ էին, մամուլը զրաղեցաւ, սպառնալիքներ տեղացին. բայց ի զուր: Ճշմարտութեան ձայնը չի խափանուիր:

Այսօր, տարի մը ետք, յուշարձանը առաւել մարտիրոսացած, համարձակ, խրոխտ, յանդուգն ու իր ամբացած պատուանդանէն կը նեայ իր սլաքը դէպի երկինք, դէպի յաւիտենականութիւն:

Հարկ է որ մէկ անգամ ընդմիշտ Թուրքերը տեղաւորեն իրենց «պէյլիններուն» մէջ որ այս յուշարձանը կը խորհրդանշէ 20րդ դարու պատմութեան ամէնէն ողբերգական ճշմարտութիւնը. ուզել ու յամառիլ փոխակերպել անոր արձանագրութիւնը, որ համաձայն է իրականութեան, ուրանալ ու ժխտել է պատմական բացորոշութիւն մը, մեղսակից ըլլալ է 1915ի Թուրք ղեկավարներուն որոնք պատասխանատու եւ յանցաւոր են հայկական ցեղասպանութեան հրէշային ոճրագործութեան:

Անշուշտ այս ակնեքեւութիւնները չեն վրիպիր քաղաքակիրթ, ազնիւ, խաղաղասէր, չինարար եւ ոչ մոլեռանդ ժողովուրդներէն որոնք կ'ընդունին պատմութեան վճիռները:

Բայց Թուրքիան ինչո՞ւ այսպէս կը փորձէ տապալել պատմութեան ընթացքը: Արդեօ՞ք կը վախնայ որ միջազգային կարծիքը ինքը վտարէ քաղաքակիրթ աշխարհէն որուն կը «կարծէ» պատկանիլ: Ինչո՞ւ Թուրքիան միշտ պաշտպանողական դիրքի վրայ է եւ կը փորձէ հակադրել մեր ձեռնարկներուն, արդեօ՞ք կը վախնայ որ «խաղաղասէր եւ պատասխանատու» Թուրքիան վարկաբեկուի:

Ինչո՞ւ Թուրքիան այսօր բացայայտօրէն հակահայ քաղաքականութիւն կը վարէ, ու բացառիկ ճիգ կը թափէ իր քաղաքական, դիւանագիտական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները ուրիշ երկիրներու հետ ալ այդ ձեւի հարուածներով կը կարծէ հայութեան նկատմամբ անվտանգութիւն ու հակակրանք սերմանել, Հայ Դատը ձախողեցնել եւ արդարանալ միջազգային կարծիքի առջեւ: Ո՛չ, Թուրքիան պէտք է դիտնայ որ հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, ան մուտք չի կրնար գործել արդի քաղաքակիրթ ազգերու ծիրին մէջ, որքան ատեն որ աշխարհի երեսին չէ խոստովանած եւ չէ ընդունած իր ոճիրը, որքան ատեն որ հայ ժողովուրդը հատուցում չէ ստացած իր ահաւոր կորուստներուն, չէ վերագտած իր պատմական հողերը, իր ամբողջական հայրենիքը:

Այսօր, տարի մը ետք, 59 տարիներ յետոյ, մենք չենք մոռցած սարսափեցուցիչ պատկերը փշրած ու արիւն կաթող միլիոնաւոր մարմիններու, անոնք մեր հայեացքին մէջ են մշտնջենապէս անջնջելի: Մենք չենք մոռցած սրտապատառ կանչը միլիոնաւոր նահատակներուն, որ մեր ականջներուն կը հնչէ:

Այսօր համայն Հայութիւնը առաւել հաւատքով, առաւել կամքով կը չարունակէ նակէ դիմանալ ժամանակի աւերին դէմ մինչեւ որ ոճրագործ ազգը խոնարհի ու ըսէ՝ «յարգանք քեզ» յարուցեալ մեծ ժողովուրդ Հայոց, ու ընէ արդարութիւն եւ վերահաստատէ իրաւունք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

ՄԱՀԱՑԱԾ ԵՐԱԺԻՇՏՆԵՐ

Գ.

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՍԻՆԱՆԵԱՆ

—o—

Կարելի չէ գտնել մանաւորաբար Պոլսահայ երաժշտասէր մը, որուն համար սիրելի չըլլայ Սինանեան անունը:

Երաժիշտներու տոհմ մը կը ներկայացնեն Սինանեաններուն:

Իր հայրը՝ Գրիգոր, ծնած էր 1836ին: Ըլլալով Լութերականէ արդէն 1860 թուականէն սկսեալ կազմած էր փոքր նուագախումբ մը, բաղկացած հայ տաղերէ, եւ որուն գործունէութիւնը մեծ խանդավառութիւն ստեղծած է այդ չրջանին:

Գրիգոր Սինանեան ունեցած է երկու աղջիկ եւ երեք մանչ զաւակներ, ասոնցմէ էին Յարութիւն, Անտոն եւ Յովսէփ

աշխարհէն որուն կը «կարծէ» պատկանիլ: Ինչո՞ւ Թուրքիան միշտ պաշտպանողական դիրքի վրայ է եւ կը փորձէ հակադրել մեր ձեռնարկներուն, արդեօ՞ք կը վախնայ որ «խաղաղասէր եւ պատասխանատու» Թուրքիան վարկաբեկուի:

Ինչո՞ւ Թուրքիան այսօր բացայայտօրէն հակահայ քաղաքականութիւն կը վարէ, ու բացառիկ ճիգ կը թափէ իր քաղաքական, դիւանագիտական եւ առեւտրական յարաբերութիւնները ուրիշ երկիրներու հետ ալ այդ ձեւի հարուածներով կը կարծէ հայութեան նկատմամբ անվտանգութիւն ու հակակրանք սերմանել, Հայ Դատը ձախողեցնել եւ արդարանալ միջազգային կարծիքի առջեւ: Ո՛չ, Թուրքիան պէտք է դիտնայ որ հակառակ իր բոլոր ճիգերուն, ան մուտք չի կրնար գործել արդի քաղաքակիրթ ազգերու ծիրին մէջ, որքան ատեն որ աշխարհի երեսին չէ խոստովանած եւ չէ ընդունած իր ոճիրը, որքան ատեն որ հայ ժողովուրդը հատուցում չէ ստացած իր ահաւոր կորուստներուն, չէ վերագտած իր պատմական հողերը, իր ամբողջական հայրենիքը:

Այսօր, տարի մը ետք, 59 տարիներ յետոյ, մենք չենք մոռցած սարսափեցուցիչ պատկերը փշրած ու արիւն կաթող միլիոնաւոր մարմիններու, անոնք մեր հայեացքին մէջ են մշտնջենապէս անջնջելի: Մենք չենք մոռցած սրտապատառ կանչը միլիոնաւոր նահատակներուն, որ մեր ականջներուն կը հնչէ:

Այսօր համայն Հայութիւնը առաւել հաւատքով, առաւել կամքով կը չարունակէ նակէ դիմանալ ժամանակի աւերին դէմ մինչեւ որ ոճրագործ ազգը խոնարհի ու ըսէ՝ «յարգանք քեզ» յարուցեալ մեծ ժողովուրդ Հայոց, ու ընէ արդարութիւն եւ վերահաստատէ իրաւունք:

ԿԱՐՕ ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Կարգ մը տարիներ առաջ, Պոլսոյ Հայ Երաժշտական Միութեան մէջ, Գրիգորի զաւակները, Յարութիւն, Անտոն եւ Յովսէփ, կազմեցին նուագախումբ մը, որ ներկայացուցած էր ինքզինքը իբրեւ «Սինանեան Եղբարց Նուագախումբ»:

Յարութիւն Սինանեան ջութակահար էր, Անտոն՝ ջութակահար, մանաւանդ՝ մանկավարժ ուսուցիչ էր, յօրինող եւ դեկավար ալ էր:

Անշահախնդիր մարդ՝ իր դասաւանդութեան ընթացքին ժամացոյցը սրեւէ արժէք չունէր:

Երբ խոստմնալից աշակերտի մը հետ կը պարապէր, դասաւանդութեան ժամը կ'երկարէր, եւ օրուան պարտականութենէն զատ՝ դասը կը համեմէր զանազան բացատրութիւններով, օգտաչատ յուշմունքներով, պատմութիւններով, եւ այս ձեւով կը պատրաստէր ոչ միայն դաշնակի կամ ջութակի նուագածուն, այլ նաեւ զանոնք կ'օժտէր երաժշտական լիակատար կրթութեամբ:

Շատախօս էր: Այսպիսիները օգտակար ուսուցիչներ կ'ըլլան:

Այսօր ալ կը տարուիմ պինդը տեսնել Բերայի իր բնակավայրը տանող փողոցին անկիւնը, երբ օր մը հանդիպեցանք իրեն բարեկամի մը հետ, եւ, անձրեւին տակ խօսակցութիւնը անվերջ երկարեց երաժշտական նիւթի մը չուրջ:

Աչակերտած էր Ջուհաճեանի եւ մեծ դեր կատարեց իր վարպետին գործերը ծանօթացնելու, ընդհանրացնելու մարդին մէջ:

Յ. Սինանեան քալ դաշնակահար էր, միանգամայն ջութակահար, մանաւանդ՝ մանկավարժ ուսուցիչ էր, յօրինող եւ դեկավար ալ էր:

Անշահախնդիր մարդ՝ իր դասաւանդութեան ընթացքին ժամացոյցը սրեւէ արժէք չունէր:

Երբ խոստմնալից աշակերտի մը հետ կը պարապէր, դասաւանդութեան ժամը կ'երկարէր, եւ օրուան պարտականութենէն զատ՝ դասը կը համեմէր զանազան բացատրութիւններով, օգտաչատ յուշմունքներով, պատմութիւններով, եւ այս ձեւով կը պատրաստէր ոչ միայն դաշնակի կամ ջութակի նուագածուն, այլ նաեւ զանոնք կ'օժտէր երաժշտական լիակատար կրթութեամբ:

Շատախօս էր: Այսպիսիները օգտակար ուսուցիչներ կ'ըլլան:

Այսօր ալ կը տարուիմ պինդը տեսնել Բերայի իր բնակավայրը տանող փողոցին անկիւնը, երբ օր մը հանդիպեցանք իրեն բարեկամի մը հետ, եւ, անձրեւին տակ խօսակցութիւնը անվերջ երկարեց երաժշտական նիւթի մը չուրջ:

Աչակերտած էր Ջուհաճեանի եւ մեծ դեր կատարեց իր վարպետին գործերը ծանօթացնելու, ընդհանրացնելու մարդին մէջ:

Յ. Սինանեանի մարքին մէջ ամբապընդուած էր երաժշտութեան տեսական մասը, այս պատճառաւ ալ աւելի վարժ ընկերակցող էր քան թէ՝ մենակատար: Ճարտար յանպատրաստից նուագող էր, (էմփրովիզաթէօր):

1910ի չրջանին երբ առաջին անգամ պլտի երգուհի Լեւոն Զիլինկիրեանի եռաձայն պատարագը, որ չունէր երգիծի բաժին, Սինանեան հիմնուելով դասական օրէնքներու վրայ՝ խոհոյն կը կատարէր ընկերակցութեան բաժինը:

Վայելելով մեծ ժողովրդականութիւն, պինքը չրջապատած էինք, եւ 1919ին սկսեալ երբ Պոլսոյ Հայութիւնը բացառիկ երջանիկ չրջան մը կ'ապրէր, հիմնուեցաւ երաժշտական միութիւն մը որ կը կոչուէր «Արուեստասէր»:

Կազմուեցաւ սէնֆոնիք նուագախումբ մը, որուն մասնակցողներուն թիւը հասաւ քառասունի, բոլորն ալ Հայեր էին:

Երգախանիկն մէջ մտան պատկան մեծ վարպետներու գործերը ինչպէս նաեւ ծանօթ օփերաներէ հատուածներ:

Սինանեանի համար ոգեւորիչ երեւոյթ էր այս երբ կը դառնար այս անգամ ուսուցանող դեկավար:

Այդ թուականներուն կազմուեցաւ նաեւ երգչախումբ Խոկաս Մանասի հոգածութեան տակ, եւ տրուեցան աննախընթաց համերգներ, որոնց մասին կ'անդրադառնանք յաջորդիւ:

Ըսի թէ Սինանեան ունէր երաժշտական գործնական ձիրքեր:

Երբ պատահէր որ իրեն քիչ ծանօթ կտոր մը նուագած պահուն, մաերիմ չրջանակի մէջ, մոռացում ունենար, կը չարունակէր կտորը նուագել. մնացեալը ինքնուրոյն յղացումով, առանց չտպզալի չեզումներ ընելու:

1921ի չրջանին Պոլիս կը դառնար դեկավար Գէորգ Եաղուպեան, որ կազմակերպեց սէնֆոնիք նուագահանդէսներու չարք մը: Անոնք տեղի կ'ունենային Բերայի Սքեթինկ Թատրոնին մէջ:

Օր մը, օթեակի մը մէջ էինք Սինանեան եւ մէկ քանի ընկերներ, երբ հեռի հեռ Եաղուպեան եկաւ իրեն ըսելու որ օրուան դաշնակահարը չէկաւ, անհանդուրժութեան պատճառաւ չէր կրցած գալ, եւ թէ միայն ինքն էր որ պիտի կրնար փոխարինել դաշնակահարը:

Փոքրիկ վարանումէ վերջ, Սինանեան դնաց բազմիլ դաշնակին առջեւ եւ առանց նուագախումբին հետ փորձած ըլլալու, նուագեց իր բաժինը եւ կատարելիւնը փոքրկեց Եաղուպեանին պատճառելով մեծ հաճոյք:

Սինանեան, որքան որ կը սիրէր հանճարեղ աչակերտներ, որոնք ինքն իսկ կ'ուզէր պատրաստել, երբեք սակայն չէր ախորժեր յոխորտացող անձերէ:

Երբ մէկը կը ներկայանար իրեն իբր աչակերտ, եւ երբ կը սկսէր ըսել թէ ինչ ուր սորված է, թէ ինչ ուսուցիչներ ունեցած է, թէ այսինչ բանը լաւ գիտէ, եւ վերջապէս՝ չարք մը ինքնագով խօսքեր՝ վարպետը կը պատասխանէր.

— Նստէ հոս, եւ քանի մը նուագէ տեսնեմ:

Այս էր իր պնահատելու ձեւը:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՓՈՑԱՆՔ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՁՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ սակայն խեղճ Տիգրան երկաթ տակաւ էր. միւս օր կրկին սահպուեցաւ անկողին իյնալ:

Բանախօսութիւնը հազիւ տասնըհինգ օր ետքը կարելի եղաւ ընել Բանասիս կոչուած սրահին մէջ, ուր հաւաքուած էր Ազեւնացիներուն մտաւորական դասակարգը:

Տիգրան երկաթ՝ անկողնին մէջ պառկած՝ ափսոսով պատրաստած էր իր խօսելիքը գրաւոր կերպով, զոր կարգաց ժամուկէս անընդհատ: Հիանալի ֆրանսերէնով մը տպաւնաւոր երիտասարդը կը ներկայացնէր հայ եւ յոյն ազգերու յարաբերութիւնները դարերու ընթացքին մէջ եւ կը գուշակէր ապագայ դաշնակցութիւն մը Արեւելքի այդ երկու պատմական ազգերուն միջեւ, որոնք այնքան նկարագրի նմանութիւններ ունէին իրարու հետ:

Բանախօսութիւնը, որ կուռ ուսումնասիրութիւն մըն էր պատմական ցուցմունքներով լեցուն, խորին ազդեցութիւն յառաջ բերաւ եւ բուռն ծափահարութիւններով ընդունուեցաւ, ու հետեւեալ օրը բոլոր թերթերը անկէ երկար քաղուածքներ բերին ու ամէն կողմէ չնորհաւորութիւններ սկսան տեղալ Տիգրան երկաթի հասցէին:

Բայց խեղճը իր ուժերուն վրայ չափազանց վստահացեր էր: Բանախօսութեան հետեւեալ օրը կրկին անկողին ինկաւ, այս անգամ բոլորովին ուժասպառ ու ամիս մը պառկած մնաց:

Ամէնքս փոխն ի փոխ հիւանդապահութիւն կ'ընէինք իրեն եւ կը չանայինք զոհացնել իր չքայնոտ հիւանդի քմահաճոյքները:

Իր անկողնին դէմ փոքրիկ սեղան մը կար, որուն վրայ չարել տուաւ իր սիրելիներուն լուսանկարները, յետոյ ուզեց որ խազդուի որթատունկ մը դնենք ու անով չրջանակ մը ձեւացնենք պատկերներուն վերեւ:

Չարեհ Գոչեան ժամերով թափառելէ ետքը յաջողած էր այդիէ մը որթատունկ մը խլել ու վազն ի վազ բերել յաղթահանօրէն:

Որթատունկէն ետքը՝ Տիգրան երկաթ նուռ մը ուզեց, որպէսզի մէջտեղէն կրտրենք ու սեղանին վրայ դնենք:

Այդ նուռը բաւական նեղութիւն պատճառեց մեզի: Եղանակը չէր ու միայն մեծ պղպեղաճառներու քով կարելի էր գտնել՝ հատին 2–3 տրամի վճարելով: Ստիպուեցանք մէջերնիս հանգանակութիւն մը ընել նուռը գնելու եւ մեր սիրելի հիւանդը զոհացնելու համար:

Այս հիւանդութեան առթիւ ալ Աթենացիները մեծ ազնուութիւն ցոյց տուին: Բժիշկները, որոնց գլխաւորն էր նախապարապետին եղբայրը, Տօքթ. Տէլիեանի, ամէնէն համբաւաւոր յոյն բժիշկը, ամէն օր կուգային հիւանդը խնամելու ձրիապար: Իսկ զրական անձնաւորութիւնները անպակաս էին իր քով:

Վերջապէս կրցաւ ոտքի ելլել ու քաղաքին մէջ պտտիլ, բայց բժիշկները յայտարարեցին թէ տակաւին չէր կրնար տակալ ճամբորդութեան յոգնութիւններուն, մանաւանդ որ եղանակը ձմեռ էր եւ պատուիրեցին որ ամիս մը եւս մնայ մինչեւ որ աւելի կազդուրուի:

Այդ միջոցներուն էր երբ Սիմոն Մանիկեան եւ Բարեպաշտ ինծի խմացուցին թէ Եւրոպացի երիտասարդ մը եկածէ որ անպատճառ կ'ուզէ Հայ Յեղափոխական պետի մը հետ յարաբերութեան մտնել կարեւոր բան մը հաղորդելու համար:

Գացի պինքը տեսնելու՝ իր նպատակը հասկնալու համար: Հազիւ 20–22 տարեկան երիտասարդ մըն էր եւ Պարսն Անթռանան կը կոչուէր:

Հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ էր իր կարեւոր գեկուցումը:

— Յեղափոխական պե՞տ մըն ես, հարցուցի:

— Ո՛չ, պատասխանեցի:

— Ուրեմն բան մը չեմ կրնար ընել, հարկ է որ պետի մը հաղորդեմ գաղափարս, որուն համար յատկապէս հոս եկած եմ եւ որուն տրամադրած եմ կեանքս եւ ամբողջ հարստութիւնս:

Իրիկունը Տիգրան երկաթին պատմեցի Պարսն Անթռանի հետ տեսակցութիւնս՝ որ պինքը չափազանց չհաղորդեց:

— Ձար մը մտածենք պինքը խօսեցնելու համար, ըսաւ:

— Քեզ իբրեւ յեղափոխական պետ ներկայացնենք իրեն, թերեւս այս կերպով յաջողինք, պատասխանեցի:

Տիգրան երկաթ այս խորհուրդին հաւանեցաւ եւ հետեւեալ օր Պարոն Անթռանը կը կոչուէր:

Հարցուցի իրեն թէ ի՞նչ էր իր կարեւոր գեկուցումը:

— Յեղափոխական պե՞տ մըն ես, հարցուցի:

— Ո՛չ, պատասխանեցի:

— Ուրեմն բան մը չեմ կրնար ընել, հարկ է որ պետի մը հաղորդեմ գաղափարս, որուն համար յատկապէս հոս եկած եմ եւ որուն տրամադրած եմ կեանքս եւ ամբողջ հարստութիւնս:

Իրիկունը Տիգրան երկաթին պատմեցի Պարսն Անթռանի հետ տեսակցութիւնս՝ որ պինքը չափազանց չհաղորդեց:

— Ձար մը մտածենք պինքը խօսեցնելու համար, ըսաւ:

— Քեզ իբրեւ յեղափոխական պետ ներկայացնենք իրեն, թերեւս այս կերպով յաջողինք, պատասխանեցի:

*Տիգրան երկաթ այս խորհուրդին հաւանեցաւ եւ հետեւեալ օր Պարս

ՏԱՍՆԱՁԱՅԻՆ ՑՈՒՑԱԿՆԵՐ

ՈՂՈՒ ԿԱՅԻԿՅԱՆ

(Յարգելի՛ ընթերցող)

Ա. ԳԱՐԱԲԵԴՅԱՆ

«Շատ ճիշտ», ասում եք դուք, կարդալով այս տողերը: «Ես նախապես գիտեի, որ այս մեկը ես եմ»: Ես էլ գիտեի, որ դուք դա գիտեք: Ինչպես գիտեի նաև այն, որ դուք ինձ ճանաչում եք որպես ուշադիր ընթերցողի, որ ինձ համար ոչ մի գրություն անտարբեր չի թողնում, որ ես ամեն ինչ ուզում եմ իմանալ, ամեն ինչ ուզում եմ հասկանալ: Ես գիտեի նաև, որ դուք ինձ ճանաչում եք որպես մարդու, որ ամեն ինչ ուզում է ոչ միայն իմանալ, հասկանալ, այլև ամեն ինչ ուզում է ինքն էլ անել, ամեն ինչ ուզում է ինքն էլ ապրել

ՑԱՒԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապոյտ Ծաչի Ալֆորվիլի վարչութիւնը իր ցաւակցութիւնը կը յայտնէ այրի Տիկին Փառանձեմ Ռէխեսեանի, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Բապուճեանի իրենց զաւակներուն եւ ընտանեկան բոլոր պարագաներուն իրենց հօր եւ մեծ-հօր Պետրոս Ռէխեսեանի մահուան առթիւ:

Այս առթիւ փոխան ծաղկեպսակի չնորհակալութեամբ ստացած է 50 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Գրիգոր Դաւիթեանէ եւ 60 Ֆր. Տէր եւ Տիկին Լեւոն Մաղազաճեանէ:

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

ԱՆԱՐԱՏ ՅՂՈՒԹԵԱՆ ՀՈՑՐԵՐՈՒ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

Տիկ. Սիրանոյշ Զրուանդեան 100 Ֆր., Տիկ. Արուսեակ Ղարիպեան 50, Տիկին Ժիւլիէթ Զարուճեան (իր ապաքինման առթիւ) 20:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապոյտ Ծաչի Վալանի վարչութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.—

Տիկ. Վերոնիք Դաւիթեան 100 Ֆր., նոր տարուան եւ Ծնունդի առիթով, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Կօչկակարեան 50, իր անուան տօնին առիթով, Պր. Յովհ. Միքայէեան 50, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէչէճեան 20, իրենց ապաքինման առթիւ, Ասատուր Յովակիմեան 10, Տիկին Ագնիս Տօնիկեան 20, իր թոռնիկին՝ Ներսէս Թոսունեանի ծննդեան ուրախ առթիւ:

ՊԻՆԶԻ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24, ԿԻՐԱԿԻ

Հաւաքուիլ ժամը 8ին, Մեթրօ Շաթօ տը Վենէն, Թերմինիւս արճաթանին առջեւ եւ 8·15ին կառ ուիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւբ – վէօր: Մեկնում ժամը 8·30ին դէպի Պինչ, Մօ, Վիլէր-Քոթըրէ, Սուասոն, Լան, Ավէն, Մօպէօժ ճամբով կերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ապա չարունակու – թիւն ժէօմոնէն (սահման) եւ ժամանում՝ Պինչ:

Վիոլներու եւ մամզէլներու տողանոք եւ պէսպիսուն զուարճութիւններ:

Վերադարձ ժամը 17ին առեններէն եւ ժամանում Փարիզ երեկոյեան:

Մասնակցութիւն՝ ամէն բան մէջը՝ 59 Ֆ.

Սահմանափակ տեղեր

Հակառակ արժեզրկումին, վինները չեն փոխուիր եւ մատչելի կը մնան:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES
Հայ Մշակոյթի Տունը
17, Ռիւ Պէօ, Փարիզ 9րդ
Հեռ. 824-63-89
ժամը 14էն 18·30 *կամ՝* 324-14-96
ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22
Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901
Է. Տ. ՃԷՋԻՐԵԱՆ
Ընդհ. Պատուիրակ

Հ. Յ. Դ.

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր բոլոր ընկերները, Կիրակի Փետր. 10, առաւօտեան ժամը 9ին, Ս. Մօրիսի սովորական հաւաքատեղին: Ներսէս կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է: Ներկայ կ'ըլլայ կեդր. կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երեք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Վենեսիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներու առթիւ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՑ ԽԱԶԻ Տէսինի Մասնաճիւղը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները 11 Փետրուար, Երկուշաբթի ժամը 14ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ: Օրակարգ՝ ընտրութիւն նոր վարչութեան: Ընկերուհիներուն ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

ԿԸ ՓՆՏՌՈՒԻ

Գէորգ Փափազեան, կինը՝ (Տնեալ Զօպանեան) եւ աղջիկը Քնարիկ, ընիկ Ափիոն – Գարահիսարցի: Իրենցմէ կը խնդրուի առիպողաբար յարաբերութեան մէջ մտնել Հայ Ուսանողական Տան (57 Պուլվար Ժուրտան, Փարիզ 14րդ) վարչութեան հետ, իրենց վերաբերեալ կարեւոր հարցի մը առընչութեամբ:

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ
Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ
ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ
Salle Voltaire, rue Voltaire

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Զորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառընդառաջ: Տօն է քառասնօրեայ գալստեան Քրիստոսի ի տաճարն: Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:

(Շար.)

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Կ'ՈՒԶՈՒԻ
URGENT

INGENIEUR - TEXTILE

Pour grande entreprise (2 usines)
créée et dirigée par
E. ZARIKIAN
au Venezuela

Situation d'avenir

Ecrire avec c. v. à
L. V. Ter-Davtian
21, Bd. du Montparnasse
75006 PARIS

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաճաշնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ճօճիք

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ
Գեղարուեստական ճոխ բաժին
Նոր Սերունդի կոմիտէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ապագային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին
Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au 44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander: Madame Nicole Saboundjian

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens
vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :
Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

ԱԼՖՈՐՎԻԼ.— Սարգիս Մինասեանի ծննդեան 100ամեակը Շաբաթ, Յունիս 8ին Ալֆորվիլի Հանդիսասրահը:

×

Կապ. Խաչի Սեբաստի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

×

Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի Բ. Նոդայ Միութեան նախաճեռնութեամբ պարահանդէս՝՝ Մարտ 2ին:

ATTENTION

LE NOUVEAU DISQUE DE :

Liz SARIAN

No D. 3170

Enregistrement public lors du Gala

"TEBROTZASSERE" à Bobino

Dès à présent vous pouvez commander votre disque :

FRANCE
Disques DOM — 67, Rue Dulong, Paris 75017
LIBRAIRIE PALOUYAN — 43, Rue Richer, Paris 75009
ELEDISC — 269, Boulevard Voltaire, Paris 75011
TELE-CONDORCET — 175, Avenue Jean-Jaurès, Clamart

Et chez votre disquaire

SUISSE
DISQUES - OFFICE — Casa Postale 48, 1700 FRIBOURG 5

BELGIQUE
SONOBEL — Place Roupp, BRUXELLES

ANGLETERRE
GOMIDAS RECORD — Entreprise, House, Blyth Road — Hayes Middx.

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ
Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:
ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ
Հայկական տաք մթնոլորտ
ՃԱՇԱԴԻՆ 25 ՖՐ.

1974ի *ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ*
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Սմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2·150 ֆրանք: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային):

Աբձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ եառք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆի՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆի — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆի — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԴԱՐԱԵԱՆի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆի

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
12
MARDI
12 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԵՆԻՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԻՍՐԻ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար. 150 Ֆ.	Վեցամսեայ	80 Ֆ.
Արտասահման	Տար. 175 Ֆ.	Հատը	0,80 Ֆ.

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12.936

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.936

ՍՓԻՒՌՔԸ ՈՒԺ Է ԵՒ ԱՐԺԷՔ

—o—

Մանաւանդ ուշադրութեամբ կարդա – ցինք Զօհրապի հին մէկ էջը՝ «Ռուսահայ գրականութիւնը», արտագրուած՝ Պոլսոյ «Մասիս» չաբաթաթերթի 1892 Հոկտեմբեր 10ի թիւէն (*) :

Աւելի քան ութսուն տարիներու ան – ցեալէ մը կուգայ իր ձայնը. սակայն որքա՜ն ընտանի կը թուի մեզի, ապրող – ներուս, երբ րոպէ մը դուրս կը նայինք պատուհանէն եւ «Մշակութային կապ»ի բեմերուն վրայ յուցադրուած զաւեշտ – ներուն թէ ողբերգութեանց մէջ կը տես – նենք հին բարքերու եւ յաւակնութեանց նոր ածումը.

— «Կովկասի շովէնները, կ'ըսէ Զօհ – րապ, կը մռնռային որ Պոլիսն էր կեդրոն հայ մտքի մշակութեան. եւ ամէն նիւթի վրայ կտրուկ ու խրոխտ վճիռներով՝ ար – համարհանքի խառնուած արգահատանք – մով մը կը նայէին մեզի»...

Տեղագրային եւ աշխարհագրական բա – ռերը փոխուած են անշուշտ, սակայն հաստատումին էութիւնը որքա՜ն կը պահպանի այսօրուան:

«Կովկաս»ն ու «Պոլիս»ը վերածեցէք «Հայրենիք» եւ «Սփիւռք»ի՝ մնացեալը առէք ըրլնակի մէջ ու կախեցէք պա – տին, աչքառու տեղ մը, որպէսզի առա – ւօտ եւ երեկոյ՝ օրը զոնէ երկու անգամ կարդաք, օրերուն հետ ու իրականու – թեան մէջ ապրելու համար:

Տարաւիւռ Հայութեան ու հայրենիքի մասուր – մշակութային կեանքին խոհա – պէս ծանօթ ոեւէ հայ մարդ ի վիճակի է հաստատելու թէ 1970ի Սփիւռքը ո՛չ 1890ական թուականներու Արեւմտահա – յութիւնն է, ոչ ալ նոյնիսկ 1930–1940ա – կան տարիներու Հայկ. Արտասահմանը: Գիտակ է նաեւ թէ ինչո՛ւ մատնուած ենք այժմու մեր համեմատական անարիւնու – թեան, հաւաքական կենսունակութեան թափի նուազումին եւ այլ ընկերումնե – րու: Բայց եթէ հեռուէն է զգուելի գա – ղութէ իրագործուող ճիգերուն, նոր ար – ժէքներու յայտնութեանց եւ մինչեւ այս օր իրենց տաղանդն ու որակը արժեւորող դրի ու արուեստի մարդոց վաստակին՝ իրաւասու է ճակատագոյց յայտարարելու թէ մենք այն չենք ինչ որ կը կարծեն հեռուի սուրբերն ու եկող–գացող պատ – գամաւորները.— «Ամէն նիւթի վրայ կտրուկ ու խրոխտ վճիռներով» դասա – տուի դեր ստանձնողներ՝ ի՛նչ տիտղոս, հանգամանք կամ վարկ ալ որ ունեցած ըլլան՝ չարաչար կը սխալին, եթէ կը կարծեն որ մեզմէ աւելի պատճառներ ունին իրենց իրագործումներով հպար – տանալու...:

Զօհրապի էջը ուրիշ չա՛տ բան կրնայ ըսել տալ մեզի. սակայն այսօրուան հա – մար բաւական է արդէն մեր կողմէ մէջ – բերուած իր մեկ պարբերութիւնը:

Հայրենիքէն դէպի սփիւռք թեւ առնող դրողներու, արուեստագէտներու, մչա – կոյթի մարդոց բացարձակ մեծամասնու – թիւնը՝ բեմերու վրայ թէ մասնակի խո – սակցութեանց ընթացքին «կը մոռնայ» առհասարակ հիմնական այն իրողութիւ – նը, որ 1915ի ցրուումէն ասդին հիւրըն – կալ ափերու վրայ կայք հաստատող ու ներկայիս մէկուկէս միլիոնի համրանք ունեցող Արտասահմանը — հակառակ իր բոլոր ակարութեանց — այն չ'քաւորը չէ՝ ինչ որ ինք կը կարծէ. այն անարիւն հի – ւանդը չէ՝ ինչ որ ինք կ'ենթադրէ. ո՛չ ալ մանաւանդ հայրենասիրութեան ու գոյատեւումի գծով եկուորներու հեղինա – կա՛ինչ յորդորներուն կարօտ ամբոխ, հետագօտութեան նոր չրջաններ ունենան: Հասարակաց ձեռնարկութեանց սկզբունքը (չաքարի, միսի, կաթի եւայլն), քաղա – քականքի արժանացած է երկու երկիրներ – րու իշխանութեանց կողմէ: Ասկէ զատ Ֆրանսական բազմաթիւ հաստատութիւն – ներ տրամադիր են տարեկան չուրջ 20 հազար բնակարան չինել, Պարսկաստանի մէջ:

Ֆրանսայի ելմտական նախարարը՝ ժիսքար տ'Էսթէն թեհրան պիտի երթայ Յունիսին:

×

Իրաքի հետ ձեռք ձգուած համաձայ – նութիւնը դեռ գաղտնի կը մնայ: Հաւա – նական կը նկատուի սակայն որ Մէմմէդ անձամբ ստորագրէ այդ համաձայնագի – րը, այս աշնան, Պաղտատի մէջ: Հաւա – նական է նաեւ որ իրաքեան քարիւղը վո – խադրինուի Ֆրանսական հողագործու – թեամբ:

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐԸՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

—o—

Երկուշաբթի օր կը բացուէր Ուաշինգ – թընի ժողովը, ուր հրաւիրեալներու մէկ մասը, մանաւանդ Ֆրանսա, կ'երթայ պարզապէս անկրթութենէ խուսափելու համար:

Արտաքին նախարարը՝ Ժոպէր, որ Պաղտատէն վերադարձին Պամիրա հան – դիպած էր, Փարիզէն Ուաշինկթըն եր – թալէ առաջ, յստակ էր այդ մասին: «Ուաշինկթըն կ'երթամ, քաղաքավարու – թեան համար»: Տիգրիսի ափին է որ Ժո – պէր կ'ընէր այս յայտարարութիւնը աւել – ցնելով «Մանո՞թ էք Օքթաւ Միւրպոյի եւ հեռաճայնի պատմութեան.— Քեզ կը կանչեն եւ կը պատասխանես: Բայց ինչ որ ալ ըլլայ այս ժողովը եղեկարուժով պիտի չդրաւի: Քիսինկէր այս պատրուա – կը կ'առնէ քաղաքականապէս կրկին ձեռք առնելու համար Եւրոպան... Արդէն Եւ – րոպացիք հոն կ'երթան սիրալիր ըլլալու փորձ մը ընելու եւ մանաւանդ բան մը չընելու համար: Մնաց որ առաջին ան – գամը չէ որ այդքան Արտաքին նախա – րարներ պիտի չարժին բան մը չընելու համար: Եւ արդեօ՞ք դիւանագիտական արուեստին մրցանիշը չէ մեծ ժողով մը գումարել պարապ տեղը: Ցեսոյ ժողով – ները, ի վերջոյ, ժամանակ անցընել կու – տան«:

Այս տրամադրութեամբ է որ Ֆրանսա կը մասնակցի Ուաշինկթընի ժողովին, մինչ Նիքսըն մեծ յոյսեր ունի:

Քանի մը տողով

ՅՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախա – րարը՝ Գրոմիկօ Փարիզ կուգայ չար – թուս վերջ: Հաւանական է որ այս այ – ցելութեան գլխաւոր նպատակն է նախա – գահ Փոնփիտուի Մոսկուա այցելութեան պատրաստութիւնը:

ԻՐԱՔԻ եւ Իրանի միջեւ սահմանային բուռն բախումներ տեղի ունեցած են: Ի – րաք յայտարարած է կիրակի թէ այս բա – խումներուն հետեւանքով Պարսիկները 70 մեռեալ կամ վիրաւոր ունեցած են, Իրաք՝ 23:

ՄՈՆԶՈՆ 6րդ ռաունտին յաղթած էր արդէն Նափոլէսի, որ ի վիճակի չէր այլ – եւս մրցումը չարունակելու: Կոփամարտի այս «պատմական» հանդիպումը, զոր կազմակերպած էր Ալէն Տըլոն, տեղի կ'ունենար Տէֆոնսի մէկ յատուկ տապա – ւարին մէջ 11 հազար հանդիսատեսներու ներկայութեան, որոնք դժգոհ մնացած են որ այդքան սուղ վճարելէ ետք իրենց տեղերը, «չկշտացած» սոխպուին տուն վերադառնալ: Նափոլէսի արիւնալի դէմ – քը չէր բաւեր անշուշտ իրենց ծարաւը յա – գեցնելու համար: Մոնզոն 250 հազար տո – լար ստացաւ այս մրցումին համար:

ԱՐԵՒԵԼԵԱՆ Գերմանիայէն Դաշնակ – ցային Գերմանիա փախուստ տուողներու թիւը աւելցած է 1973ին, հակառակ Արե – ւելեան Գերմանիոյ իշխանութիւններու ձեռք առած արգելիչ միջոցներուն: 1972ին փախստականներու թիւը 5·537 էր, ան – ցեալ տարի 6·522 եղած է:

ԵԳԻՊՏՈՍԻ մէջ վերջ դուաւ մամուլի դրաքննութիւնը, որ հաստատուած էր քանի տարիէ ի վեր: Այսուհանդերձ դրա – քննութեան ենթակայ կը մնան միշտ ձայն – հեռատեսիլ, տեղեկատուութեան գործակալութիւնը եւ օտար թղթակից – ներու դրութիւնները:

ՀՆԴԿԱՍՏԱՆԻ վարչապետը՝ Տիկին Ին – տիրա Կանտի, քննադատեց Ուաշինկթընի ծրագիրը՝ Տիեկօ–Կարսիա կղզիին մէջ ծովային եւ օդային մնայուն կայան մը հաստատելու: Կղզին, որ կը պատկանի Անգլիոյ, Հնդկաց ովկիանոսին մէջ կը գտնուի եւ Հնդկաստանէն հազար մղոն դէպի հարաւ:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ, դաւթարան ներկայանալու հրաւէր ստացած է բայց չէ պատասխա – նած: Կ'ըսուի թէ դրագէտին կինը եւս դրկած է եղած հրաւէրը, առարկելով թէ հարկ եղածին պէս չէր չարադրուած եւ պատճառաբանուած ալ չէ: Ասկէ զատ 24 ժամի վրայ 24 ժամ զաղտնի ոստիկա – նութիւնը զանազան հեռաճայներով կը «փորձէ» Սոլժենիցինի ջղային տոկունու – թիւնը: Ի՞նչ է եղած ամրաստանութիւ – նը: Հեղինակի իրաւունքներու վերաբեր – եալ օրէնքը խախտեր է «Կուլակ արշի – պելագոս» դիրքը հրատարակել տալով արտասահման:

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱ ԻՐԱՆԻ ԵՒ ԻՐԱՔԻ ՀԵՏ

—o—

Ֆրանսա եւ Պարսկաստան չատ կարե – ւոր համաձայնագիր մը ստորագրեցին, որ իր տեսակին մէջ, աննախընթաց է ճարտարարուեստի երկրի մը եւ քարիւղ արտարդող երկրի մը միջեւ: Այս համա – ձայնագրով Պարսկաստանի ապագրանք – ները Ֆրանսայի կրնան երեք միլիառ տո – լարէն աւելի ըլլալ: Ցանուն Ֆրանսայի Ժիսքար տ'Էսթէնն է որ ստորագրեց հա – մաձայնագիրը, մինչ Պարսկաստանի ելմ – տական նախարարը՝ Հոնչակ Անսարի կը ստորագրէր իր երկրին անունով: Արտ – րողութիւնը կը կատարուէր Փարիզի մէջ:

Համաձայնագրին գլխաւոր կէտերն են. — Հիւլէական, կազ, քարիւղ, ճարտա – րարուեստ, նպարեղէն եւ հողամշակու – թիւն, բնակարանի չինութիւն:

Հիւլէական մարզին մէջ, Ֆրանսա պի – տի ապահովէ Պարսկաստանի հիւլէական կեդրոններու ծրագրին 25 առ հարիւրը: Շահը Ֆրանսայի պիտի ապսպրէ հաւա – նարար հինգ հիւլէական կեդրոններ հինգ հազար մեղաւաթ տարողութեամբ եւ մէկ միլիառ երկու տոլար արժողու – թեամբ: Աւելի ուշ պիտի ճշդուին այս դործին պայմանները: Կազի ճիւղին մէջ, Ֆրանսա մտադիր է եւրոպական այլ հա – տատութեանց հետ կազուղիներ չինել, ո – րոնք թոյլ պիտի տան Եւրոպա բերել տա – րեկան 15էն 30 միլիառ խորանարդ մեթր կազ, զոր պիտի բաժնուին Ֆրանսա, Գեր – մանիա, Իտալիա, Պելժիա:

Քարիւղի համար Ֆրանսական հաստա – տութիւնները փափաք յայտնած են որ հետագայ տարիներուն Պարսկաստան ա – ռանց դժուարութեան կարենայ ստանալ տարեկան 500 հազար տոննա քարիւղ, ո – րուն պէտք է նայիլ «արդահատանքի խառնուած արհամարհանքով մը»...:

Գիտակցութիւնը ունինք որքան մեր վէրքերուն եւ տարուէ տարի չեչտուող անձկութեանց՝ նոյնքան եւ տարաւիւռ բազմութեանց վերանորոգ ուժին, կեն – սունակութեան ու անկարելի նուաճում – ներուն:

Հայրենիքի ու զաղթաչխարհի պայ – մաններուն ծանօթ ոեւէ մարդ, եթէ ըն – կեցիկի եւ մուրացկանի հոգեբանութեամբ ապրող հիւանդ մը չէ, ի վիճակի է կշռա – դատելու այն իրագործումները՝ որոնք Սփիւռքինը եղան վերջին վաթսուն տա – րիներուն, ինչպէս նաեւ դնահատելու իսկական արժէքն ու տարողութիւնը այն ճիգերուն՝ որոնք ի գործ կը դրուին ներ – կայիս գոյապահպանումի եւ ստեղծա – գործութեան բոլոր ճակատներուն վրայ, — դժուարին պայմաններու մէջ, յաճախ անյաղթահարելի խոչնդոտներու առջեւ, սակայն միշտ մեր կարողութեան ու հա – ւաքական դիտակցութեան համար պատ – ուարեր արդիւնքներով:

Հայրենասիրական զգացումէն ու քա – ղաքական դիտակցութենէն մինչեւ գրա – կան եւ մշակութային ճակատներ, հայ կեանքի ընկերային թէ մասուր մարզե – րուն մէջ, մենք հպարտութեան եւ ար – ժանաւորութեան աւելի՛ առւեալներ ու – նինք՝ քան հայրենի հողի վրայ վարու – գյան կատարող մեր եղբայրները: Ու ա – տեն է, որ Արտասահմանեան մամուլ եւ մասնաւորականութիւն չվարանին բարձրա – ձայն ըսելու ասիկա՝ որովհետեւ կը չեչ – տուի կարծես հակամիտութիւնը «վիզը ծուռ եւ դլխիկոր» Հայեր ըլլալու...

Դարերու աստանդականութիւնը եւ ժա – մանակակից աղէտներու չարիքը հոգե – բանօրէն մեզ մղած են դերագնահատելու հայրենիքի նուաճումները. թերեւս բնա – կան երեւոյթ է ասիկա: Սակայն թերա – գնահատել մե՛ր իրագործումները ու յան – գիլ այն վճռահատումին թէ ողջմտու – թեան եւ արդահատանքի դատապար – տուած ամբոխ մը դառնալու ճամբուն մէջ ենք՝ անհերելի եւ նուաստացուցիչ տրամադրութիւն է:

Ու հարկ է պայքարիլ այս հիւանդագին ինքնալքումին դէմ:

Հայկական Արտասահմանը կը կարօտի կազմակերպումի, յաւելեալ երկունքի եւ ինքնապաշտպանութեան միջոցներու: Ոչ ոք պէտք է անտեսէ մեր տկարութիւն – ները կամ զոհանայ եղածով: Սակայն կարկամիլ ու նահանջել՝ այն մտածումով որ անկարելի մաքառում է եղածը՝ դա – տալթութիւն է, եթէ ոչ անճնասպանու – թիւն:

Սփիւռքը ուժ է. Սփիւռքը արժէք է: Թոյլ չտանք որ հասնակլի մտահոգու – թիւնները ստորադասութեան բարդոյթի մը վերածուին տարագիր բազմութեանց մէջ:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

(*) «Ցառաջ», Յունուար 13, 1974:

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(Վիճակագրական տուեալներ)

———o———

Ա.

Հայաստանի կենտրոնական Վիճակագրական Վարչութեան կազմած պաշտօնական վիճակագրութիւնը՝ 1973ի անտեսութեան մասին, հրապարակուեցաւ «Սով. Հայաստան»ի Փետրուար 2ի թիւով։

Արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը, 1972ի համեմատութեամբ, եղած է 5,7 տոկոս, իսկ արդիւնաբերութեան մէջ աշխատանքի արտադրողականութիւնը՝ 2,5 տոկոս։ Առանձ՛ բաղդատմամբ նախանցեալ տարուան ցուցանիշներուն, աւելի բարձր են։ Նախանցեալ տարուան յաւելումի տոկոսներն էին, բաղդատմամբ 1971ի՝ արդիւնաբերութեան արտադրութեան համար 4, իսկ աշխատանքի արտադրողականութեան համար 1,8 տոկոս։ Սակայն, 1973ին արձանագրուած յաւելումները վերոյիշեալ գոյդ մարզերէն ներս եւս կը մնան ծրագրին ցուցանիշերէն։ Այսպէս, համաձայն ծրագրին՝ արդիւնաբերութեան արտադրութիւնը 7 տոկոս յաւելում պէտք է արձանագրէր, մինչդեռ 5,7 տոկոս աւելցած է, այսինքն՝ 1,3 տոկոս նուազ։ Գալով աշխատանքի արտադրողականութեան արդիւնաբերութեան մէջ, որուն աճը ծրագրով նախ 7,2 եւ ապա 6,2 տոկոս ճշդուած էր, եղած է միայն 2,5 տոկոս։ Աւելի կը հաստատէր արդէն Ա. Քոչինեան՝ Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդրոնական կոմիտէի Նոյեմբեր 14ի լիակատար նիստին, երբ կը ճշդէր, թէ «1972 թուականի համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ աշխատաւորի արտադրողականութիւնը աճած 10 ամիսներին աճել է ընդամէնը 2,1 տոկոսով, որը մօտ երկու անգամ պակաս է այս տարուայ համար նախատեսուած, առանց այն էլ խիստ համեստ առաջադրանքից» («Սով. Հայաստան», 1973, Նոյեմբեր 18)։ Աւելցնենք, որ կուսակցութեան հրահանգով որոշուած էր ո՛չ միայն իրագործել աշխատանքի արտադրողականութեան 1973ի ցուցանիշը, այլեւ 15 տոկոսով զերակատարել զայն։ «Այսպէս, Հանրապետութեան արդիւնաբերութեան աշխատողները որոշել են 1973 թուականին աշխատաւորի արտադրողականութեան բարձրացման առաջադրանքը գերակատարել 15 տոկոսով» («Սով. Հայաստան», 1973, Յունուար 1)։

Մօրհրդային եւ, հետեւաբար, Հայաստանի անտեսութեան յետագայ զարգացման համար մեծ կարեւորութիւն կը ներկայացնէ աշխատանքի արտադրողականութեան հարցը։ Հարցը պարզ է՝ անտեսութեան բոլոր ճիւղերուն յատկացնելով ապահովել, առաւելագոյն չափով, աշխատանքի մեքենայացումով (առաւելաբար ինքնաչխատ) եւ լաւ կազմակերպումով։ Միեւնոյն ատեն հարկ է աշխատող ձեռքերը նուազագոյնի իջեցնել, Արդ, տարեկիզբին նկատել կը տրուէր, թէ արտադրութեան յաւելումը արդիւնաբերութեան մէջ ձեռք կը ձգուի ո՛չ թէ աշխատանքի արտադրողականութեան աճով, այլ բանուորներու թիւի բարձրացումով («Սով. Հայաստան», 1973, Յունուար 21)։

Այժմ ներկայացնենք կենտրոնական Վիճակագրական Վարչութեան մատնանշած 1973ի աճի տոկոսները՝ երկրին արդիւնաբերութեան գլխաւոր ճիւղերուն մէջ։

Ելեկտրուժ՝ 1972ի համեմատութեամբ 6 տոկոս։ Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 7 տոկոս։ Քիմիական եւ բարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 4 տոկոս։ Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակում՝ 12 տոկոս։ Անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 5 տոկոս։ Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 9 տոկոս։ Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 2 տոկոս։ Կենցաղի եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 8 տոկոս։

Նկատելի է, որ տուեալ վիճակագրութեան մէջ չէ ներկայացուած արդիւնաբերութեան մէկ գլխաւոր ճիւղը՝ սննդարդիւնաբերութիւնը։ Ձչդենք, որ չեն յայտնուիր այն ճիւղերը, որոնք ո՛չ մէկ յաւելում արձանագրած են վերոյիշեալ ժամանակաշրջանին։ Ներկայ պարագային ակնյայտ է նախանցեալ տարուան համեմատութեամբ։ Արդարեւ 1973ի պաշտօնական վիճակագրութիւններուն մէջ (եռամսեայ, վեցամսեայ եւ ինն ամսեայ) միշտ մատնանշուած էր հետեւեալ կէտը. «Սննդարդիւնաբերութեան մէջ անցեալ տարուայ համապատասխան ժամանակամիջոցի համեմատութեամբ արտադրութեան աճի տեմպը նուազել է» («Սով. Հայաստան, 1973, Հոկտեմբեր 28)։ Տարեվերջի վիճակագրութեան մէջ զանց առնուած է այս յիշատակութիւնը։

Վիճակագրական տուեալները ցոյց կուտան, թէ բացի սննդարդիւնաբերութենէն, որ, ինչպէս ըսինք, ակնյայտ նուազում արձանագրած է նախանցեալ տարուան բաղդատմամբ, մնացեալ ութ կարեւոր ճիւղերուն մէջ 2էն մինչեւ 12 տոկոս յաւելում տեղի ունեցած է 1973ին, ինչ որ դոհացուցիչ պատկեր մը կը պարզէ առաջիկայ ակնարկով։

Բաղդատութեան դնենք 1973ի եւ 1972ի ամի տոկոսները։ Ելեկտրուժ՝ 1972ին 3 տոկոս յաւելում արձանագրած էր 1971ի բաղդատմամբ։ 1973ին արձանագրած է 6 տոկոս (+3)։ Սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն՝ 1972ին 2, իսկ 1973ին 7 տոկոս (+ 5)։ Քիմիական եւ բարիւղաքիմիական արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 1, իսկ 1973ին 4 տոկոս (+ 3)։ Մեքենաշինութիւն եւ մետաղամշակութիւն՝ 1972ին եւ 1973ին նոյն տոկոսը (12)։ Անտառային, փայտամշակման եւ խորշանիւթ թուղթի արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 6, իսկ 1973ին 5 տոկոս (– 1)։ Շինանիւթերու արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 8, իսկ 1973ին 9 տոկոս (+ 1)։ Թեթեւ արդիւնաբերութիւն՝ 1972ին 4, իսկ 1973ին 2 տոկոս (– 2)։ Կենցաղային եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւն՝ 1972ին 13, իսկ 1973ին 8 տոկոս (– 5)։

Կը հետեւի, ուրեմն, թէ չորս ճիւղերու մէջ՝ ելեկտրուժ, սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւն, քիմիական, շինանիւթերու արդիւնաբերութիւնները, 1973ի տոկոսները 1972էն բարձր եւ յաւելումի տոկոսները 1972էն գածած են։ Երեք այլ ճիւղերու մէջ՝ անտառային – փայտամշակման – խորշանիւթ թուղթի, թեթեւ, կենցաղի – անտեսական գործածութեան ապրանքներու արդիւնաբերութիւնները, 1973ի յաւելումները1972էն պակաս եղած են։ Մէկ ճիւղի մէջ ալ՝ մեքենաշինութիւն – մետաղամշակում, աճը անփոփոխ մնացած է։

1973ի ծրագիրները, արդիւնաբերութեան ինը հիմնական ճիւղերուն մէջ, կարեւոր մասով չեն իրագործուած։ Ներկայացնենք տուեալները, սկսելով յաջողութիւն ձեռք ձգած ճիւղերէն։

Ելեկտրուժի արտադրութիւնը ծրագրէն աւելի եղած է։ Ծրագիրը անցեալ տարուան համար կը նախատեսէր 7 միլիառ 790·000·000 քիլովաթ–ժամի հասցնել ելեկտրուժի արտադրութիւնը, որով ո՛չ միայն պիտի ապահովուէին երկրին արտեսութեան պահանջները, այլեւ կարեւի պիտի դառնար անհրաժեշտութեան պարագային ելեկտրուժ հայթայթել Արդրեջանի եւ Վրաստանի։ Արդ արտադրութիւնը հասած է 7·866·000·000 քիլովաթ–ժամի (+ 76 միլիոն քիլովաթ–ժամ)։

Մեքենաշինութեան արդիւնաբերութեան ծրագիրը դրեթէ իրագործուած է։ Ծրագրով 12,3 տոկոս աճ պէտք է ըլլար, եղած է 12 տոկոս։ Մնացեալները թերակատարուած են։ Այսպէս՝ կենցաղի եւ տնտեսական գործածութեան ապրանքներու արտադրութիւնը ծրագրով 18,7 տոկոս յաւելում պէտք է ունենար, մինչդեռ 1973ի աճը եղած է 8 տոկոս (– 10,7), քիմիական արդիւնաբերութիւնը ծրագրով 10,9 տոկոս էր, եղած է 4 տոկոս (– 6,9), սեւ եւ գունաւոր մետաղագործութիւնը ծրագրով 9,6 տոկոս, եղած է 7 տոկոս (– 2,6)։ Երկրին անտեսութեան ամէնէն տկար ճիւղը թեթեւ արդիւնաբերութիւնն է (եթէ չհաշուենք սննդարդիւնաբերութիւնը), որուն աճը միայն 2 տոկոս եղած է, երբ անիկա 1972ին 4, իսկ 1971ին 7 տոկոս եղած էր։ Ձչդենք, որ թեթեւ արդիւնաբերութեան մէջ 1973ի առաջին եռամսեայն եւ վեցամսեայն, անունդի արդիւնաբերութեան հետ, «անցեալ տարուայ համապատասխան ժամանակաշրջանի համեմատութեամբ, արտադրութեան ծաւալի աճի տեմպերը նուազել են»։ («Սով. Հայաստան», 1973 Ապրիլ 27 եւ Յուլիս 28)։ 1973ի երկրորդ վեցամսեայն է, որ տեղաչարժ մը արձանագրուելով երկու տոկոսի չնչին յաւելում մը տեղի ունեցած է։

Շինանիւթերու արդիւնաբերութեան 9 տոկոսի աճը դոհացուցիչ է, երբ նկատի ունենանք, որ 1971ի 12 տոկոսէն 1972ին իջած էր 8 տոկոսի, իսկ այժմ մէկ տոկոս յաւելումով կը ներկայանայ։

Ժ. ՄԻՐԻՃԵԱՆ

ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄԸ

ԳԱՐԻԷ

———o———

Ա.

Յեղափոխութիւնները կը սկսին արդարութեան, հաւասարութեան եւ եղբայրութեան անունով, մինչեւ այն օրը երբ անակնկալօրէն մարդիկ անցնին անոր կողքը։ Այն ատեն յեղափոխութիւնը կը դառնայ հաշուեյարդար, վրէժխնդրութիւն եւ վայրագութիւն։

Այսպէս սկսաւ Փրանսական Մեծ Յեղափոխութիւնը՝ խանդավառ եւ ազատասիրական մթնոլորտի մը մէջ, բայց կարճ մը ծայրայեղներու պատճառով, որոնց մէջ կը դասուէին մարքիզներ եւ պատհասպաշներ, վերածուեցաւ առօրեայ արիւնալի ոճնակատարութեան մը, որուն խորանը կառուցուեցաւ։

1793 Յուլիսին, դանազան պատրուակներով, Ազգային Փրկութեան Կոմիտէն ձեռնարկեց կարգ մը հաւատքական ջարդերու, ոչնչացնելու համար վարչակարգին հակառակորդները։ Երկու քաղաքներ, Լիոն եւ Նանթ, թատերաբեմ դարձան այդ ահաւոր դէպքերուն։

Նանթ քաղաքը կը գտնուէր Լուար գետի վերջաւորութեան, այսինքն այն ջրջաններուն մէջ, ուր ժողովուրդը կուռ կը մնար իր համոզումներուն։ Հակայեղափոխականներ դէն ի ձեռին կը ուեցան կանոնաւոր բանակներու դէմ եւ արձանագրեցին մեծ յաղթանակներ, մինչեւ որ ճակատէն դրկուեցան վարժ զօրավարներ ու վերջ դրին դինեալ ապստամբութեան։

Շրջանի բանտերը լեցուեցան կասկածելիներով եւ անմեղներով։ Փարիզի Փրկութեան Կոմիտէն, իբրեւ լիազօր ներկայացուցիչ Նանթ դրկեց Ժան–Պաթիսթ Գարիէն, որպէսզի յարմար լուծում մը գտնէ բանտերու խճողումին։ Ու այս հրէշային մարդը, որ կարծէք Թալլիէնի նախատիպարն ըլլար, որոշեց հաշուեյարդարի ենթարկել բոլոր արդելափակեալները։ Ան հրամայեց որ զանոնք նաւերու վրայ նաւարկեցնեն դէպի ծով, ապա նաւերը ծակեն, որպէսզի անոնք խորտակուին։ Ան կ՚ըսէր. «Ազգին թշնամիները պէտք է ջրասոյզ ընել»։ Ան կը կոչուի «Ջրասոյզներու Ազատ»։

Գարիէն ինքզինքը կը համարէր Ռուսսոյի աշակերտ։ Ան կ՚ուզէր ստեղծել նոր մարդ մը, որ ազատ ըլլայ նախապաշարումներէ, ազատ ըլլայ կրօնքէ, ազատ ըլլայ ընտանիքէ, ազատ ըլլայ ամէն ինչէ

ուածները, որպէսզի տեղ բացուի նոր ձերբակալուածներուն:

Հոն իրրեւ գործակից ընտրեց կարգ մը անխիղճ եւ ազատ մարդիկ, որոնք կը հանդիսանային յեղափոխութեան նե – խանջարները, եւ կ'ուզէին վրէժ լուծել իրենց նախկին ատելիէն եւ ղրացիներէն:

Կացութիւնը հետեւեալն էր. արդեօք – փակուածներուն թիւը բազմաթիւ հազար – ներու կը հասնէր: Քազաքը ունէր մէկ հատ կառափնատ միայն, իսկ վառօդը եւ կապարը չատ սուղի կը նստէին: Ամէնէն ապրու եւ դիւրին միջոցը խեղդամահ ը – նել էր: Այդ նոյն միջոցը սկիտ գործա – ծէին Տրապիզոնի Գարիէները, ճիշդ 120 տարի եռք:

Այս սճքային բնաջնջումին համար գոր – ծածուեցան տախտակէ բեռնատար նա – ւակներ, որոնք կ'երթեւեկէին Լուար գե – ւակներ, որոնք կ'երթեւեկէին Լուար գե – տի վրայ: Այդ նաւակներուն կողմերը չարժական էին: Ցետագային նաւերուն յատակն ալ բացին կափանքներ, որպէս – զի ջուրը աւելի չուտ խուժէ ներս: Ի – րաքանչիւր գործողութեան՝ նաւակներն ալ կ'ընկղմէին գոհերուն հետ, այնպէս որ ծախքերը նուազեցնելու համար, գո – հիճները կը չանային գոհերուն թիւը բար – ձրացնել:

Զինուորները եւ պահակները կը ներ – կայանային նաւահանգիստի հսկայ չոր – մարանը, ուր լեցուած էին զատապար – տեալները: Որպէսզի իրարանցում տեղի չունենայ, կ'ըսէին որ իշխանութիւնները որոշած էին դանդաղ փոխադրել ուրիչ վայր: Այնպէս որ չատերը կ'ուրախանա – յին: Ցետոյ մահապարտները իրարու կը կապէին զոյգ–զոյգ ու կը տանէին դէպի պետափ: Մեծամասնութիւնը կը բաղկա – նար զինուցիներէ, ազարակապաններէ, հողագործներէ կամ հիւսուածեղէնի գոր – ծատորներէ: Իրենց հետ կը տանէին հա – գուստի ծրարներ եւ ուտելիք:

Մեկնումէն առաջ, Գարիէ եւ իր երկու տեղակալները, Ֆուքօ եւ Լամպերթի, աչ – քէ կ'անցընէին կալանաւորները, կը քըն – նէին չուաններուն հանգոյցները: Փողոց – ներու երկայնքին արդէն չարուած էին հարիւրաւոր մարդիկ:

Զինուորներով պաշարուած կալանա – տուներու թափօրը կը հասնի դետափ, ուր կառուցուած է տախտակէ կամուրջ մը, որ յենած է նաւակներու վրայ: Այդ կա – մուրջին ծայրը կը սպասէ մահուան կա – պառակը: Դահիճները կը խուզարկեն դրպանները, կը քակեն փողկապները եւ գօտիները, վար կը դնեն ծրարները եւ կողմնները, ու զոյգերը կը հրեն մահ – ուան գործիքին մէջ: Նաւավար մը կը սպասէ հոն: Ան ալ կը կողպատէ խեղճ գոհերուն ունեցածները եւ մոռցուած ա – ռարկաները: Սակայն արուած ըլլալով որ գոհերը կապուած էին հատ չուաններով, կարելի չէր ըլլար գողնալ անոնց հա – գուստները:

Ցետագային, գոհացում տալու համար դիւանիչ պահակներուն, Գարիէ փոխել տուաւ գործելակերպը: Քարափին մօտ կար խոչոր նաւ մը որ ծառայութենէ դադրած էր: Ուսաի արուեցաւ որ մահա – պարտները նախ տարուին այդ նաւուն վրայ, որպէսզի կողոպուտը ըլլայ կա – տարեալ: Շատերը անդիի աշխարհը կ'եր – թային չապըկներով մը, եւ յաճախ՝ մօրէ մերկ: Նոյնիսկ կիները կ'ենթարկուէին այդ վիճակին:

Յաճախ, գոհերուն մարմինները կը կա – պէին նաւուն յատակի տախտակներուն կամ կեռերուն, եւ այսպէսով ան կը վե – րածուէր համայնական դադաղի: Ցետոյ նաւավարը իր մարդկային բեռր կը տա – նէր գետին բացերը, եւ երբեմն մինչեւ ովկիանոսին ջուրերը, որպէսզի ոչ ոք հանդիսատես ըլլայ կատարուած մար – դասպանութեան: Զինեալ պահակները պղտիկ նաւակներով կ'ընկերանային նա – ւավարին՝ հսկելու համար գործողութեան վրայ:

Որոշուած վայրը, նաւավարը կը բա – նար կափանքները եւ ջուրը կը խուժէր ներս: Անմիջապէս վար կը նետուէր եւ լողալով կ'ելլէր պահակներու նաւակին մէջ: Կապառակը կամաց – կամաց կը սուզուէր: Զոհերը ճիչեր կ'արձակէին, պութ կ'աղերսէին: Եթէ անոնցմէ մէկը յաջողէր քակել իր չուանը եւ վար նետ – ուիլ, պահակները կը կրակէին անոր վը – րայ ու կը սպաննէին: Եթէ գոհերուն թի – ը քիչ ըլլար, գանոնք կը տանէին ամայի տեղ մը ու մէկիկ–մէկիկ կը նետէին դե – տին մէջ:

ՆՈՒՊԱՐ ՉԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՆ ԺՊԻՏ

— Սաքանի աղջիկ, մահուան ժամս մօտ է, — ասում է Հանէսը, — կանչիր որդիներիս, Թող գան ու լսեն իմ վերջին պատգամները.

Կինը կանչում է:

— Բալա Ջան, — դիմում է Հանէսը ա – ւագ որդուն, — գործիդ վերահասու կաց, խարջդ չատ է, էս տարի դեռ տուն չես – նես:

— Չէ՛, — մէջ է ընկնում կինը, — ինչ ուզում է լինի՝ տունն էս տարի չինելու է:

— Դու էլ, — դառնում է Հանէսը միջ – նակ որդուն, — ուսումդ կ'աւարտես, յետո՛յ կ'ամուսնանաս:

— Չէ՛ որ չէ, — թրի նման կտրում է կինը, — եկող ամիս կ'ամուսնացնեմ:

— Սաքանի աղջիկ, — տնքալով ասում է Հանէսը, — թէ մեռնողը դու ես՝ արի իմ տեղը խօսիր, ես լռեմ:

ԿԱՊՈՅ ՆԱՀԱՆԳԻՍՏԻ ՊԱՆԵԷՕ–ՓԱՇԱՆԻ ՁԵՌՆԱՐԿԸ

—o—

Այս տարի եւս Պանեէօ – Փաչանի կա – պոյտ Ֆաչի մասնաճիւղի պարահանդէսը տեղի ունեցաւ Պանէոյի քաղաքապետա – րանի նորակառոյց սրահին մէջ, կիրակի Փետրուար 3, ժամը 16էն 24:

Կիրակի, ժամը 17ին կը մտնեմ սրա – հէն ներս ու կը տեսնեմ տարեց թէ երի – տասարդ ընկերուհիներ եւ ընկերներ դոր – ծի վրայ են: Բոլոր սեղանները զարդար – ուած են թարմ ծաղիկներով, պատրաստ ընդունելու չրջանի մեր հայրենակիցնե – րը, որոնք կը գնահատեն Կապոյտ Ֆաչի ազգապահպանման նուիրական գործը:

Թէեւ քիչ մը ուշ, բայց ահա ժամը 18ին, սրահը եռուզեռի մէջ է, եւ արդէն բոլոր սեղանները գրաւուած: Կազմա – կերպիչները իրենց պարտականութեան վրայ են:

Ցուզիչ է տեսնել տարեց ընկերուհի – ներ, որոնք պիւֆէի համադամ սեղան – ներուն եռեւ են, իսկ երիտասարդները մէկ– մէկ տեարակներու վրայ ապըս – պրանքները կ'արձանագրեն եւ արագ – ա – րագ կը սպասարկեն:

Մելքոնեան նուագախումբը բեմին վը – րայ է, ուրկէ մասնաճիւղի անունով Տի – կին Գարաօղլանեան հանդէսը բացուած կը յայտարարէ, եւ շնորհակալութիւն կը յայտնէ բոլոր ներկաներուն, որոնք եկած են իրենց ձեռնարկը քաջալերելու:

Մելքոնեան Սըն–Շայն նուագախումբը պարի կը հրաւիրէ սրահի երիտասարդու – թիւնը, խանդավառութիւն պատճառելով բոլորին: Պ. Մելքոնեանի նուագախումբի պարացանկին մէջ տեսանք նաեւ հայկա – կական երգ – պարեր յարմարցուած մա – սամբ եւրոպական պարերուն: Թէեւ մենք պարէն հասկցող մը չենք, բայց կը կար – ծենք որ, տեղին է յարգելի Պարոն Մելքոնեանին եւ իր նման նուագախումբ ունեցող մեր հայրենակիցներուն ու – շադրութեանը յանձնել որ լաւ պիտի ըլ – լար աւելի խորացնել հայկական բաժինը, մասնաւորապէս հայկ. հաւաքոյթներու եւ հանդէսներու պարագային:

Ժամը 8 է արդէն, ու « Նաւատարդ » պարախումբը բեմին վրայ է, որ աւելի քան ժամ մը ամբողջ սրահը կը խանդա – վառէ մեր հայրենի դեղեցիկ պարերով՝ որոնք յաճախ գնահատանքի կ'արժանա – նան ծափողջոյններով:

Եթէ պարահանդէսի լաւագոյն մասը մեր կարծիքով « Նաւատարդ » պարա – խումբի ելոյթն էր՝ արժանի ամէն գնա – հատանքի, մենք խոր ցաւով նչմարեցինք թէ՝ բացի Պ. Աբրահամեանի մէկ արտա – ոանութենէն, կը պակսէր հայ մեներգի

ԳՆԱՀԱՏԱՆՔ

—o—

Կրեկուառ Գարակէօզեան, ճարտարա – պետ, Թղթատարական նախարարութեան կեդրոնական վարչութեան մէջ, Արժա – նիքի Ազգային կարգի ասպետի աստիճան ստացած է:

×

Ռոանէն, Պ. Սիմոն Թորոսեան, Ար – ժանիքի ազգային կարգի նչանակուած է, պինուորական ճիւղին մէջ: Թորոսեան անդամ է նաեւ պահեստի Սպայից Միու – թեան վիւանին:

բաժինը, ինչ որ իրապէս ցաւալի էր: Այս պարագան թող ներուի մեզի, որ մեր սիրելի Ֆաչուհիներու ուչադ – րութեան յանձնենք: Որովհետեւ ինչպէս քիչ վերը ըսինք, « Նաւատարդ »ի պարե – րուն մասին, նոյնքան եւ անհրաժեչտ է երգը մեր հանդէսներուն, ոչ միայն հա – սարակութիւնը գոհ ձգելու մտահոգու – թեամբ, այլ եւ անոր (մասնաւորապէս երիտասարդներուն) համար, որ երգը կոչուած է լաւագոյն ազգակներէն մէկը ըլլալ հայապահպանման նուիրական գոր – ծին:

Մեր Ֆաչուհիները հրապարակ հանած էին թոմպոլայի տոմսեր, որ ամբող – ջութեամբ սպառեցան եւ չատ մը հայ – րենակիցներ չհասցան դանազան առար – կաներ,

Մելքոնեան նուագախումբի եւ ներ – կայ երիտասարդներու հայկական խան – դավառ պարերով, ուչ առին վերջ գաւա – հանդէսը եւ հասարակութիւնը մեկնեցաւ սրահէն, հաւաքաբար հայկական օր մը ապրած ըլլալու գոհունակութեամբ:

Ներկայ հայրենակիցները տեսան մեր սիրելի մայրերուն եւ քոյրերուն ըրած գոհողութիւնները: Ուրեմն սիրելի հայ – րենակիցներ, մեղի կը մնայ քաջալերել ոչ միայն Կապոյտ Ֆաչի այլ եւ նման բոլոր ձեռնարկներ ընող կազմակերպութիւն – ները:

Ս. ՍԵԼԹԵԿԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

3.

Ջեմման դանդաղում էր պատասխա – նելու: Այդ հարցը վրդովում ձգեց նրա մէջ՝ յիչեցնելով մի ինչ–որ հին ու ծանր բան:

— Ճչմարիտ չգիտեմ, — ասաց վերջա – պէս: — Շատ տարիներ առաջ սրբազան Մոնտանելլիի մասին լսած եմ. այն ժա – մանակ նա վանահայր էր միայն ու հոգե – ւոր ճեմարանի տեսուչ այն քաղաքում, ուր ես ապրում էի աղջիկ ժամանակս. նրա մասին ես միայն լաւ եմ լսած, այն էլ մի մարդուց, որ նրան չատ մօտիկ էր ճանաչում: Դա մի նչանաւոր մարդ պէտք է եղած լինի, գոնէ այն ժամանակ: Հիմա չատ տարիներ են անցել, կարելի է՝ փոխ – ուել է: Իշխանութիւնն ու պատասխա – նատուութիւնից ազատ լինելը մարդուն փչացնում են:

Բոռը բարձրացրեց գլուխը ու նայեց նրան մի հատուկ հայեացքով:

— Եթէ սրբազան Մոնտանելլին ինքն էլ սրիկայի մէկը չէ, — ասաց նա, — յա – մենայն դէպս մի գէնք է սրիկաների ձեռ – քում: Այս թէ այն՝ նոյնն է ինձ համար, ինձ ու իմ արտասահմանի ընկերների հա – մար: Ճամբի վրայ ընկած քարը կարող է նոյնիսկ չատ լաւ դիտաւորութիւններ ու – նենալ, բայց եւ այնպէս պէտք է, որ նրան ճամբից դէն գցենք: Թոյլ տուէք, տիկին, — քաչեց գանգը, կաղալով մօ – տեցաւ դրանը ու բացաւ Ջեմմայի առաջ:

— Յամենայն դէպս խիտ սիրալիր մի քայլ էր ձեր կողմից, տիկին, որ ինձ այցելեցիք: Ուղարկե՞մ կառք բերեն. ո՞չ: Այն ժամանակ՝ յաեւսութիւն: Բիանկա՛, բացէք խնդրեմ մուտքի դուռը:

Ջեմման փողոց ելաւ խոր մտածմունքի մէջ:

«Արտասահմանի ընկերները. ովքե՞ր են դրանք: Եւ ի՞նչպէս թէ քարը ճամբից դէն դլորեն: Եթէ միայն երդիծանքի միջոցով՝ ինչո՞ւ այնպէս սպառնալիքի տոնով էր ասում»:

4.

Սրբազան Մոնտանելլին Ֆլորենցիա ե – կաւ Հոկտեմբերի սկզբին, եւ նրա դալը առիթ դարձաւ չատ խօսակցութիւնների: Նչանաւոր քարոզիչ էր եւ նոր պապի դա – ղափարների ներկայացուցիչը. ամէնքն սպասում էին նրան, իրրեւ «նոր վար – դապետութեան» հռչակողին. սիրոյ ու ընդհանուր միութեան վարդապետու – թեան, որ բուժելու էր Իտալիայի բոլոր վէրքերը: Պապական նահանդում բոլո – րին աւելի Լամբրուչինիի փոխարէն Գիոյ – ի կարդինալի քարտուղար նչանակուելը հանրային ոգեւորութիւնը իր գագաթնա – կէտին էր հասցրել, եւ Մոնտանելլին ճիշդ այն մարդն էր, որ կարող էր լարուած պահել այդ յափշտակուած տրամադրու – թիւնը: Նրա վարած անարատ խիստ կեանքը մի անսովոր հաղուագիւտ երե – ւոյթ էր հռոմէական եկեղեցու պաշտօն – եաների մէջ եւ արդէն ինքնին ղրաւում էր ժողովրդի ուչադրութիւնը, որ վար – ժուած էր դաւի, կաշառքի ու սիրային ինտրիգների եկեղեցական ասպարէզում: Բացի դրանից, նա տէր էր մեծ հռետո – րական տաղանդի եւ կարող էր ամէն տեղ ու ամէն ժամանակ աչքի ընկնող դեր խաղալ չնորհիւ իր դեղեցիկ ձայնի եւ արտաքին մեծաչուք տեսքի:

Գրասենեակ, ինչպէս միչտ, լարել էր իր բոլոր ուժերը, որ նոր «նչանաւոր մարդուն» իր տունը դայի, բայց Մոնտա – նելլին չէր բռնում. բոլոր հրաւէրներին պատասխանում էր նոյն քաղաքավարի ու կարուկ մերժումով, պատրուակելով միչտ իր տակաւ առողջութիւնը եւ չատ դրաղ – ուած լինելը: Ոչ ուժ ունեմ, ասում էր նա, ոչ ժամանակ՝ հիւր գնալու:

— Ի՞նչ տեսակ ամենակեր արարածներ են այդ Գրասենեակները, — ասում էր սր – համարհանգով Մարտինին Ջեմմային, երբ միասին անց էին կենում եպիսկո – պոսարանի հրապարակով, մի գուբա ու պայծառ կիրակի առաւօտ: — Նկատե՞լ էք, ինչպէս խոր գլուխ է տալիս Գրաս – սինին կարդինալի կառքը անցնելիս: Նրա համար բոլորովին նոյնն է, թէ ինչ մարդ է. բաւական է, որ դարձել է խօսակցու – թեան առարկայ: Ես երբեք չէի տեսել այդ աստիճանի նչանաւոր մարդկանց սի – րահար: Անցած Օգոստոսին Բոռի յետե – ւից էին ընկել, այժմ էլ՝ Մոնտանելլիի: Ցոյս ունեմ, որ նորին սրբազնութիւնը իրեն չդողբրթուած է դգալու այդ ու – շադրութիւնից, որը նա կիսում է բախ – տախնդիրների մի բաւական մեծ խմբի հետ:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, փետրուար 17ին՝ Նախաճեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին՝

կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՊԻՆՉԻ ԲԱՐԵԿԵՆԴԱՆԸ

ԱՆՄՈՌԱՆԱԼԻ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ՄԸ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 24, ԿԻՐԱԿԻ

Հաւաքուիլ ժամը 8ին, Մեթրօ Շաթօ տը Վենէն, Թերմինիւս սրճարանին առջեւ եւ 8·15ին կառ տիւ Նոռ, Քաֆէ Քիւը վէօր: Մեկնում ժամը 8·30ին դէպի Պինչ, Մօ, Վիլէր-Քոթըրէ, Սուասոն, Լան, Ամիէն, Մօպէօժ ճամբով ցերեկուան ճաշ ճամբու ընթացքին, ապա չարունակութիւն ժէօմոնէն (սահման) եւ ժամանում՝ Պինչ:

Վիոլոներու եւ մամզէլներու տողանգ եւ պէսպիսուն զուարճութիւններ:

Վերադարձ ժամը 17ին առեններէ եւ ժամանում Փարիզ երեկոյեան:

Մասնակցութիւն՝ ամէն բան մէջը՝ 59 Ֆ.

Սահմանափակ տեղեր

Հակառակ արժեզրկումին, գիները չեն փոխուիր եւ մատչելի կը մնան:

RELATIONS TOURISTIQUES EDUCATIVES

Հայ Մշակոյթի Տունը

17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ 9րդ

Հեռ. 824-63-89

ժամը 14էն 18·30 կամ՝ 324-14-96

ժամը 8էն 13 եւ 20էն 22

Association sans but lucratif, régie par la loi du 1-7-1901

ԷՏ. ՃԷԶԻՐԵԱՆ

Ընդհ. Պատուիրակ

Ի ՑԻՇԱՏԱԿ

Տիկին Նազելի Երանոսեան ի յիշատակ եղիա Միճասեանի 100 Ֆր. կը նուիրէ Իսիի Մշակոյթի Տան (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 50 Ֆր. «Ծառայ»ի բարգաւաճման:

ՋԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երեք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը դէպի Վենետիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներուն առթիւ:

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Շորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն:

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառընդառաջ: Տօն է քառասնօրեայ գալստեան Քրիստոսի ի տաճարն: Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի:

(Շար.)

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՅԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի փիւսթիս տր ֆէ սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՊՈՊԻՆՕ

երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՅԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

վարժարանի քառաձայն երգչախումբը ժիրօ-լուսին երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը

(հայերէն երգերով)

ՄԵԳԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE
SEDA AZNAVOUR
ET DE
DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ. Խաչի Տէսլինի մասնաճիւղը շնորհակալութեամբ ստացած է 200 Ֆր. Տէսլինի Վասպուրականի Հայրենակցական Միութենէն, մանուկներու օրուան առթիւ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Վասպուրականի հերոսամարտը կ'ոգեկոչուի, Մարսէյլի մէջ Մայիս 12ին:

×

Կապ. Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան մեծ պարահանդէսը Մարտ 17ին:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ

Հայկական տաք մթնոլորտ

ՃԱՇԱԴԻՆ 25 ՖՐ.

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
Հայ Առաքելական եկեղեցւոյ շինութեան
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆԻ
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ

ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ

(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը գրուին Իսիի եկեղեցաչէն Յանձնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux

Sous le haut patronage de
MONSEIGNEUR SEROPE MANOUKIAN
Délégué apostolique

avec le concours de

Liz Sarian

Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
(*Liz Sarian habillée par couture Archa*)

Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux

25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ
մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին
Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

ՋՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
13
MERCREDI
13 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·937

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.937

ՋՈՒՐ ԿԸ ԾԵԾԵՆ...

—o—

Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան կողմէ «Ցեղասպանութեան Յայտարարագիր»ի ընդունման 25ամեակը (1948 Դեկտ· 9) առիթ տուաւ, վերջերս, նոր արագայացութեանց եւ մեկնութիւններու՝ ամերիկեան մամուլի մէջ։

Հակառակ այն իրողութեան որ···սկզբունքին համաձայն են անխտիր բոլո՛րը (արդարեւ՝ բանաձեւումը քուէարկուած է ՄԱԿի ընդհ· ժողովի միաձայնութեամբ), մշակուած ծրագիրը ցարդ վաւերացուած է անդամ 75 պետութեանց կողմէ միայն։ Եւ Յայտարարագրի հիման վրայ գործնապէս յանձնառութիւններ առանձնելու յօժար այդ երկիրներու շարքին մէջ իրենց··· բացակայութեամբ կը փայլին Միացեալ Նահանգներ։

Վերապահութեան պատճառ ցոյց կը տրուի գլխաւորաբար այն «հաւանական նուիլումը» որ ցեղասպանական արարք – ներու եւ խորականութեանց դէմ գոյո – ղական ու պատժական քայլերու պարագային՝ անդամ երկիրներու սեփական օրէնքներուն եւ պետական հեղինակութեան համար վտանգներ կրնան ստեղծուիլ։

Միջազգային օրէնսդրութեան մաս – նագէտ դէմքերու կարծիքով՝ նման անպատեհութիւններ խափանելու կարելիութիւններ կան· սակայն փաստական իրողութիւնն այն է որ Ամերիկայի նման երկիր մը, ի հեճուկս վաւերացման իր նպատակ արտայայտուղ ծերակուտականներու եւ ընկերաբաններու յանձնարարութեան, ցարդ անդրդուելի կը մնայ՝ գերիշխանական իր իրաւունքներուն համար վտանգ տեսնելով Ցայտարարագրի նախատեսութեանց մէջ···։

Մշակուած կանոնադրութեան 9րդ յօդուածը կը տրամադրէ որ «ստորագիր կողմերու միջեւ արեւէ տարակարծութիւն՝ որ կրնայ ծագիլ մեկնաբանական տարբերութիւններէ կամ գործնական քայլերու շուրջ գոյութիւն ունեցող հակադիր տեսակէտներէ, կ'ենթարկուի Միջազգային Իրաւական Ատեանի վճռահատումին»։ Սակայն բոլոր վերապահ երկիրները չեն ուզեր հաշտուիլ նաեւ ա՛յս կացութեան հետ։

Այս առարկութեանց ու ձգտումներուն հետեւանքով ալ, անցնող քսանըհինգ տարիներու ընթացքին Ցայտարարագիրը ու մշակուած բոլոր ծրագիրները «կուր ծեծելու» սահմանէն անդին չեն անցած։ Սկզբունք, տեսակէտ, մարդկայնական բա՛ցթող իտէալներ՝ ուզածի՛դ չափ· սակայն ուժ հեղինակութիւն՝ կը մնան եբա՛զ···։

Յուսալին այս երեւոյթին անդրադառնալով, «Քալմ Պիչ Փոստ Թայմզ»ի մէջ՝ «Միացեալ Ազգերու կազմակերպութիւնը եւ Ցեղասպանութիւնը» խորագրուած յօդուածով մը, Ուիլեըմ Քորի պերճախօս կարգ մը երեւոյթներ եւ իրողութիւններ կը մատնանշէր վերջերս, հաստատելու համար թէ մշակուած սրատեսո՛ւչ ծրագիրներուն զուգընթաց՝ ցեղասպանական նորագոյն արարքները կը չարունակուին, ՄԱԿի ցուրտ նայուածքին եւ անզօր հանդիսատեսութեան առջեւ···։

Թուելով միայն 1960–1972 տարիներու ընթացքին գործադրուած ցեղասպանական քայլերէն մէկ քանին, կը յիշատակէր Ինտոնեզիոյ մէջ 1965ի աչնան զանգուածային ջարդերը՝ Սուքարնոյի անկման յաջորդող օրերուն· 1968ի կոտորածները Նիժերիոյ մէջ (Իպոս), Հարաւային Սուտանի «անզուէթ բնաջնջումները»· 1971ի գարնան Արեւելեան Փաքիստանի մէջ տասնեակ հազարաւոր ընտրանիի մը «մաքրագործումը» Փաքիստանեան կառավարական ուժերու կողմէ· 1972ին Ուգանտայի նախագահ Իտի Ամինի ստորագրութեամբ ՄԱԿի ընդհանուր քարտուղարին ուղղեալ այն հեռագիրը՝ որով «արդար» կը հռչակուէին Հիթլէրեան կոտորածները Գերմանիոյ մէջ· 1972ի Մայիս ամիսէն մինչեւ Յուլիս ամերիկեան կառավարութիւններէն Պուրունտուլի կողմէ Հութու ցեղախումբին պատկանող 250 հազար հոգիի վրայ ի գործ դրուած ջարդերը, եւայլն, եւայլն։

Մինչ տեղի կ'ունենան նորագոյն այս ցեղասպանական արարքները՝ Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութիւնը յուզի՛չ խօսքերէ եւ սնամէջ կոչերէ անդին չի կրնար անցնիլ։

Մարդկային իրաւունքներու պաշտպանութեան եւ խաղաղութեան նուիրական իմացումները գործնապէս արտայայտելու առաջադրանքով բանակ կազմած ազգեր՝ ճառերէ, վէճերէ եւ քաղաքական սակարկութիւններէ դատ հիմնական ոչ մէկ յաջողութիւն արձանագրելու ի վիճակի են, որովհետեւ նոյնիսկ բարեդէպ նկատուած կարգադրութիւններու եռեւհաշիւներն ու փոխադարձ չհերն են որ դեր կը խաղան եւ ոչ մարդկայնական ու բարոյական սկզբունքներ։

Ցեղասպանութեան եւ խորականութեան դէմ պայքարի կոչուած ՄԱԿի ենթայանձնախումբերէն մէկուն անդամ Արկոդ Քրիչնասվամի (հնդիկ մասնագէտ մը)՝ քանի մը տարի առաջ առաջարկեց ստեղծել միջազգային մարմին մը, որուն պարտականութիւնը պիտի ըլլար «կանխել ցեղասպանական արարքները»· միջոցներ ձեռք առնել՝ խափանելու համար նման հանանականութիւններ։

Այս առաջարկն ալ, իր կարգին, կը քնանա՛յ թմրած ու կղպուած խիղճերուն հետ···։

Իրրեւ Հայեր, ի՞նչ կրնանք ակնկալել ՄԱԿէն, իրերու այս կացութեան մէջ։

Իրաւես ուժէ մարդ արդարօրէն մըղուած է եզրակացնելու թէ բարեմտութիւն է լուծում յուսալ Դատի մը, որ կ'ենթադրէ նախ ղղջումի եւ հատուցման հրաւիրել ոճրագործը։ Իսկ նման հատնանականութիւն մը··· անհաս երազ է տակաւին։

Կը մնայ եզրակացնել որ այս իրաւութիւնը ձեռնթափութիւն չթարգման – ուի։ Որքան ալ անյոյս ըլլայ ներկան՝ անատոյդ եւ անորոշ է ապագան։ Ու ժողովուրդ մը դիտակից է ա՛յն պարագային միայն, երբ անորոշ այդ ապագային հաշուոյն որոշ ու յստակ նպատակներով կը գործէ, միչտ պատրաստ ըլլալու արթնութեամբ եւ իրաւունքներուն հանդէպ պատասխանատուութեան չուրջ զգացումով։

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—o—

Երկուշաբթի օր կը բացուէր Նիքսընի հրաւիրած ժողովը։ Առաջին վայրկեանէն իսկ կը թուի թէ Ֆրանսա բոլորովին առանձին կը մնայ եւ Անգլիա ու Գերմանիա տրամադիր են Քիսինկէրի ծրագրին հակելու։ Ժողէր մինակ կը մնայ ուրիմն իր տեսակէտը պաշտպանելու համար,

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԺՈՂՈՎԸ

—o—

Երկուշաբթի օր կը բացուէր Նիքսընի հրաւիրած ժողովը։ Առաջին վայրկեանէն իսկ կը թուի թէ Ֆրանսա բոլորովին առանձին կը մնայ եւ Անգլիա ու Գերմանիա տրամադիր են Քիսինկէրի ծրագրին հակելու։ Ժողէր մինակ կը մնայ ուրիմն իր տեսակէտը պաշտպանելու համար, այսինքն խորհելու թէ անհրաժեշտ չէ համաշխարհային ելեկտրոնժի վերակազմակերպումի մը յանձնառութեան տակ մտնել։ Անպայման, կը խորհին թէ որեւէ հակասութիւն չկայ Ժողէրի եւ Քիսինկէրի առաջարկներու միջեւ եւ թէ կարելի է ընդառաջ երթալ նաեւ Ժողէրի առաջարկած արարը – եւրոպական համաժողովի մը գաղափարին։

Դաշնակցային Գերմանիոյ Արտաքին նախարարը՝ Շէլ, երբեմն բացէ ի բաց եւ երբեմն ալ քօղարկուած ձեւով պաշտպանած է Քիսինկէրի ծրագիրը (եօթը կէտերէ բաղկացած) եւ չեչտած թէ պէտք է խուսափիլ միջազգային անտեսական յարաբերութիւնները խանգարելէ երկկողմանի համաձայնութիւններով։

Ամերիկացիներուն ծրագիրը հետեւեալն է։— 1) Միացեալ Նահանգները պատրաստ են, երբ վտանգաւոր չգոյութիւն մը ստեղծուի, բաժնելու իրենց ընկերներուն հետ, քարիւղի իրենց հայթայթումներուն մէկ մասը, պայմանաւ որ միւս երկիրներն ալ նոյնը ընեն։ 2) Ամերիկացիք պատրաստ են նաեւ, հետազօտութեան մարզին մէջ, իրենց ընկեր – ներուն հետ բաժնելու իւրանիումի հարբատացման թէքնիքը։ 3) Միացեալ Նահանգները պատրաստ են հետազօտելու զարծակցութեան հետեւեալ մարզերը։— Հաւաքական յանձնառութիւն զարգացնելու ճարտարարուեստականացած երկիրներու քարիւղային հայթայթումները։ Քաղաքներանք անհատական զրամագլուխներու գետեղման արտադրութեան նոր ճիւղե – րու մէջ (ածուխէն քաղուած կազ)։ 4) Միջոցներ դէմ դնելու համար քարիւղի բարձր գիներուն եւ տնտեսական հետեւանքներուն։ 5) Քիսինկէր կ'ուզէ որ ճարտարարուեստի երկիրները բաժնեն գոհողութիւնները որոնք կը ծնին էլեկտրաժի պահպանութեան համար ձեռք առնուած միջոցներէն։ 6) Թերահ երկիրներու համար, Քիսինկէր կ'առաջարկէ որ անոնք, յետագայ հանդրուանի մը, մասնակցին ժողովներու ճարտարարուեստականացած երկիրներուն հետ, որոնք պէտք չէ պակսեցնեն իրենց օգնութիւնը։ 7) Արտաքին նախարարին համար, այս ժողովը պէտք է յանդի համագործակցութեան մը քարիւղ սպառող եւ արտադրող երկիր – ներու միջեւ, որպէսզի հաշտեցնեն իրենց կարիքներն ու տեսչերը։

Քիսինկէրի գլխաւոր ընդդիմադիրը Ժողէրը եղած է, որ նոյնիսկ օրուան մէջ խօսելիք ճառը փոխած է։ Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, իր ելոյթին մէջ դատապարտած է բարոյականի դասեր տալուղները, որոնք կը ձաղկեն երկկողմանի համաձայնագրերը բայց երբ ինք (Ժողէրը) Ծայրագոյն Արեւելք գացած է, փաստն ունեցած է, որ չատ դիւրութեամբ կարելի է նման ամբաստանութիւններ «եւ տալ» անոնց զորս կ'ընտրէ։ Ժողէր խիստ եղած է նաեւ Գերմանիոյ Ելմտական նախարարին հետ, որ ըսած էր թէ պէտք չէ որ ամէն ոք փորձէ իր մորթը փրկել, չհետեւելով «երբ ամէն ինչ դէշ կ'երթայ, ամէն մարդ կը փորձէ իր մորթը փրկել, բայց ամէն մարդ նոյն մորթը չունի»։

ՀՈՎ, ԱՆՋՐԵՒ, ՓՈԹՈՐԻԿ ՖՐԱՆՍԱՅԻ ՎՐԱՅ

—o—

Աննախընթաց փոթորիկ մը աւեր գործեց Ֆրանսայի վրայ երկուշաբթի օր եւ մանաւանդ Մորլէ քաղաքն է որ աւելի քան երկու մեթր ջուրի տակ մնաց։ Արդէն աղէտաբեր հռչակուեցաւ եւ բնակիչներն ալ չատ ծանր պայմաններու մէջ են։ Շատեր ամէն ինչ կորսնցուցած են։

Հովը յաճախ 120էն 140 քիլոմեթր ժամական արագութեամբ կը սուրար, ամէն ինչ քարուքանդ ընելով։

Ամէնէն չատ Ֆրանսայի արեւմտեան չրջանն է որ տուժած է։

Ծովի վրայ եւ լեռներու ստորոտը արկածները չեն պակսած։ Փարիզ–Լիոն Քարավէլը Պրոնի օդակայանը իջած ատեն ա՛յնպիսի մրրիկի մը բռնուած է որ անիւները պայթած են բայց օդաչուն կրցած է օդանաւին տէր մնալ եւ վոհ չէ եղած։

Քաւի մը տոկով

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ դատարան ներկայանալու երկրորդ հրաւէր մըն ալ ստացաւ եւ կըրկին մերժեց ընթացք տալ։ Սոլժենիցին անմիջապէս հաղորդագրութիւն մը հրապարակեց, ուր կ'ըսէ· «Ընդհանուր հակօրինական վիճակը որ կը տիրէ տարիներէ ի վեր մեր երկրին մէջ (եւ ուր տարիէ ի վեր ինծի դէմ չղթայազերծուած դրպարտութեան արչաւին ի տես) կը մերժեմ ընդունիլ դատարան ներկայանալու ձեր հրաւէրին օրինականութիւնը եւ պիտի չներկայանամ որեւէ պետական մարմնի մը առջեւ հարցաքննուելու համար»։

Լիբիա ազդայնացուց ամերիկեան քարիւղի երեք ընկերութիւնները։ Ասիկա հակադարձութիւն մըն է Ուաշինկթընի ժողովին, որ Գնդ· Քատաֆիի որակումով «դրդռութիւն» մըն է։

ԿՈՒԱՆԻ ճակատին վրայ երկրորդ օրն ըլլալով հրետանիի բուռն ռմբակոծութիւն մը կատարած են Սուրիացիք, որուն պատասխանած են Իսրայէլացիք։ Իսրայէլացի կին մը եւ ոստիկան մը սպաննուած եւ հինգ զինուորներ ալ վիրաւորուած են։ Իսրայէլացիք կը չարունակեն հեռանալ Սուէզի արեւմտեան գօտիէն։

ԴԱՇՆԱԿՑԱՅԻՆ Գերմանիոյ մէջ 2 միլիոն 200·000 հոգի – հանրային սպասարկութեան պաշտօնեաներ — 48 ժամուան գործադուլի դիմեցին, պահանջելով 15 առ հարիւրի չափ բարձրացում իրենց աշխատավարձերուն վրայ։ Կառավարութիւնը նախ 9,5 առ 10 առ հարիւրի չափ խոստացաւ։ Արհեստակցական միութիւնը մերժեց։ Գործադուլին հետեւանքով չեն բանած հանրային փոխադրութեան միջոցները։

ԹԵՀՐԱՆ եւ Պաղտատ դիւրաւ կ'ամբաստանեն իրարու նախայարձակ առջի օրուան բուռն բախումին սահմանագլուխին վրայ։ Օդանաւեր, հրասայլեր, հրետանի եւ ցամաքային ուժեր մասնակցած են բախումին։ Թեհրանի համաձայն պարսիկ 41 զինուոր մեռած եւ 81 զինուոր վիրաւորուած է· «Իրաքցիք 14 մեռեալ եւ բազմաթիւ վիրաւորներ ձգած են։ Պաղտատի համաձայն 23 Իրաքցի զինուոր մեռած է, իսկ Պարսիկներու մեռեալներու թիւը 70 է։ Երկու երկիրները մրցակից են Պարսից ծոցի չրջագիծին մէջ։

ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ ծագումով գերմանացի խորհրդային քաղաքացիներ ցոյց մը կատարեցին Համաչխարհային կուսակցութեան կեդր· կոմիտէի չէնքին առջեւ։ Ցուցարարները կը բողոքէին իշխանութիւններու դէմ, որոնք կը մերժեն արտօնութիւն տալ իրենց, որպէսզի Արեւմտեան Գերմանիա գաղթեն։ Ոստիկանութիւնը միջամտեց եւ ձերբակալեց 23 ցուցարարները եւ երկու թղթակիցներ արեւմուտքէն, որոնք կը լուսանկարէին ցոյցը։ Գերման ծագումով մէկ միլիոն խորհրդային քաղաքացիներ կան Խորհ· Միութեան մէջ, որոնք գլխաւորաբար հաստատուած են Վոլգայի չրջանը եւ Պալթեան երկիրները։ Ասոնցմէ 40·000ը դիմում կատարած է գաղթելու Գերմանիա։ 1971էն ցայսօր 9·100 հոգի արտօնութիւն ստացած եւ գաղթած է Գերմանիա։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(Վիճակագրական տուեալներ)

—o—

Բ.

Ստորեւ թիւեր գանագան արտադրու – թիւններու։

Հանքային պարարտանիւթ՝ 392·800 թոն, սոսա՝ 62·900 թոն, ծծմբաթթու՝ 94·800 թոն, քիմիական թել՝ 8·100 թոն, ճգաղող՝ 1·650·000, ինքնաչարժ՝ 6·600, պահածոյ՝ 308 միլիոն տուփ, ժամացոյց՝ 3·603·000, սառնարան՝ 130·500, գորգ եւ գորգեղէն՝ 1·884·000 քառ. մեթր, հիւս – ուածք բամպակէ՝ 70,5 միլիոն քառ. մեթր, բուրդէ՝ 6,3 եւ մետաքսէ՝ 14,4 մի – լիոն· քառ· մեթր, սպիտակեղէն՝ 43, միլիոն, վերնազգեստ՝ 14 միլիոն, կաշիէ կօշիկ՝ 10 միլիոնէ աւելի զոյգ, մխ՝ 60,4 հազար թոն, երշիկ՝ 13,9 հազար թոն, եւայլն։

Նախորդ ժամանակաշրջանին (1972) բաղդատմամբ աւելի արտադրուած է 350 միլիոն քիլովաթ–ժամ էլեկտրաւժ, 48·300 թոն հանքային պարարտանիւթ, 10·400 թոն ծծմբաթթու, 270 թոն քիմիական թել, 43·000 ճգաղող, 925 ինքնաչարժ, 319·300 թոն կրաղիւս, 35·800 խորանարդ մեթր երկաթակազմ կրաղիւսի պատ – րաստ պատեր եւայլն։

Սակայն, ծրագիրները չեն իրագոր – ծուած բազմաթիւ արտադրութիւններու մէջ։ Թերակատարուած են սոսայի, ծծմբաթթուի, ինքնաչարժի պահեստա – մասերու, կրաղիւսի, երկաթակազմ կրա – ղիւսէ պատրաստ պատերու, բուրդէ եւ բամպակէ հիւսուածք, վերնազգեստի, սառնարաններու, կահ–կարասիի, թուղ – թի, ճենապակիէ – յախճապակիէ սամա – նեղէնի եւայլն ծրագիրները։ Ասոնցմէ սմանց (սոսա, սառնարան, հիւսուածք, եւայլն) արտադրութիւնը 1972ի արտադ – րութենէն նուազ եղած է։

Նկատելի է, որ թերակատարուած ա – տադրութիւնները թեթեւ արդիւնաբերու – թեան ճիւղին կը պատկանին ընդհանրա – պէս։

Գիւղատնտեսութիւնը, որ 1972ին տը – խուր պատկեր կը պարզէր, մասամբ ան – բարենպաստ կլիմային հետեւանքով, ան – ցեալ տարեշրջանին որոշ ճիւղերու մէջ չատ փայլուն վիճակով կը ներկայանայ։ Այսպէս՝ հացահատիկի արտադրութիւնը յատզոյն նախատեսութիւններէն բարձր եղած է։ Աբդարեւ՝ ծրագիրը կը ճշդէր 245·000 թոն, յետագային իրրեւ առա – ջադրութիւն ներկայացուած էր 260·000 թոն· արտադրութիւնը եղած է 286·200 թոն, մինչ որ ծրագրէն աւելի է 41·000 թոն։ Բանջարեղէնի բերքն ալ չատ բարձր է։ Ծրագիրը կը ճշդէր 239·000 թոն, ար – դիւնքը եղած է 378·400 թոն (+ 139·000 թոն)։ Գետնախնձոր՝ ծրագրով 109·000 թոն, արտադրութիւնը եղած է՝ 245·700 թոն (+ 136·700 թոն)։ Պտուղները՝ ծրա – գրով 52·000 թոն, արտադրուած է 117 հազար 800 թոն (+ 65·800 թոն)։ Ճակըն – դեղի (չաքար) արտադրութիւնը գրեթէ համապատասխան է ծրագրին՝ 117·000ի տեղ 115·000 թոն։ Խաղողի արտադրու – թիւնը քիչ է· ծրագիրը նախ կը նախա – տեսէր 163·000 թոն, ապա՝ 180·000 թոն· արտադրութիւնը եղած է 142·100 թոն (– 38·900 թոն)։

Անհրաժեշտ է ճշդել, թէ խաղողի ար – տադրութիւնը ծրագրէն նուազ եղած է չատկապէս այն պատճառով, որ կարգ մը չրջաններու, մասնաւորաբար Ախա – թատեան դաշտի տնտեսութիւններու մէջ բաւարար ուշադրութիւն չի դարձուիր խաղողագործութեան։ Վերջին տարինե – րուն սովորութիւն դարձած է որոչ վայ – րերու մէջ բանջարեղէնի մշակութեան տարածութիւնները աւելցնել կրճատելով պտղատու եւ խաղողի այդիներու տարա – ծութիւնները։ Արդարեւ ամէն տարի մի – ջին հաշուով կը քանդուին 1000–1100 հեկ – տար խաղողի եւ 450–500 հեկտար պտղա – տու այդիներ, իսկ անոնց փոխարէն կը հաստատուին ընդամէնը 550 հեկտար խաղողի եւ 400 հեկտար պտղատու այգի – ներ։ Միսի արտադրութիւնը 60·400 թոն եղած է։ Ծրագիրը նախ 56·000, ապա 59·000 թոն կը նախատեսէր։ Կաթի ար – տադրութիւնը եղած է 404·200 թոն։ Ծրա – գիրը նախ 265·000, ապա 275·000 թոն էր։ Հաւկիթի արտադրութիւնը եղած է 309 միլիոն 900 հազար։ Ծրագիրը 140, ապա 144 միլիոն էր։ Ինչպէս կը տեսնուի, չատ – կապէս կաթի եւ հաւկիթի արտադրու – թիւնները չատ բարձր են, իսկ միսինն ալ գոհացուցիչ է։

1973 Յունուար մէկէն մինչեւ 1974 Յունուար մէկ կոլտնտեսութիւններու, սովխոզներու եւ պետական այլ տնտեսու – թիւններու մէջ եղիւրաւոր անասուններու դիմաքանակը աւելցած է 7·900 (1972ին՝ 7·200)· ասոր մէջ կովերունը 3·600 (1972ին՝ 3·900), ոչխարներունն ու այ – ծերունը 600 (1972ին՝ 16·400), իսկ խո – զերու թիւը նուազած է 3·600 (1972ին նուազումը 2·000 էր)։

Այս վիճակագրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ անասուններու թիւի աճը անբաւա – րար եղած է անցեալ տարի։

Վիճակագրութեան մէջ չէ յիչատակ – ուած գիւղատնտեսական մթերքներու հա – մախառն արտադրութեան ծաւալի տո – կոսը, որ ծրագրով 16,6 տոհմանուած էր (*) Ա. Խոչինեան Հայաստանի Հա – մայնավար կուսակցութեան կեդր. կոմի – տէի Նոյեմբեր 14ի լիակատար նիստին կը յայտարարէր, թէ «Նախնական հաշ – ուարկներով գիւղատնտեսական մթերք – ների համախառն արտադրութեան 1973 թուականի պլանը կը կատարուի 96,5 տո – կոսով»։ («Սով·Հայաստան», 1973 Նոյեմ – բեր 18)։

Միւս կողմէ, կեդր· կոմիտէն Դեկտեմ – բեր 24ի իր լիակատար նիստին կը հաս – տատէր, թէ «Հանրապետութեան կոլտնտե – սութիւնները ու սովխոզները 1973 թո – ւականին չեն կատարել արտադրութեան ծաւալի պլանը»։ («Սով· Հայաստան», 1973, Դեկտեմբեր 25)։

Ժ· ՄԻՐԻՃԵԱՆ

(*) Իններորդ հնգամեայ ծրագրին (1971–1975) ցուցանիշները թերակատար – ուած են գիւղատնտեսութեան համախառն արտադրութեան մէջ, վերջին երեք տա – րիներուն։ 1974ի նոր ծրագրով գիւղա – տնտեսական մթերքներու արտադրութի – ւնը, նախորդ տարուան համեմատու – թեամբ, պէտք է աւելնայ 19,4 տոկոս, սակայն այս ալ զգալի կերպով ցած է հնգամեակի սահմանուած առաջադրու – թենէն։ Արդարեւ, հնգամեակի վերջին տարուան (1975) համար նախատեսուած մակարդակին հասնելու համար արտադ – րութեան յաւելումը 34,1 տոկոս պէտք է ըլլայ, բաղդատմամբ 1971–1973ի միջի – նին։

ԱՐԻՒՆԱՐԲՈՒ ՅԵՂԱՓՈԽԱԿԱՆ ՄԸ՝ ԳԱՐԻԷ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

Զանգուածային առաջին խեղդամահու – թիւնը տեղի ունեցաւ 1793 Նոյեմբեր 16– ին։ Այդ օրուան զոհերը թիւով 90 էին, բոլորն ալ քահանայ, որոնք չէին ուզած հնթարկուիլ անաստուածութիւն քարո – զութիւններ։ 1793 Դեկտեմբեր 9ին գող վարչակարգին։ 1793 Դեկտեմբեր 9ին նոյն ճակատագիրը ունեցան աւելի 53 քահանաներ, որոնք բերուած էին Անժէ քաղաքէն։ Դեկտեմբեր 14ի պէտերը կը խեղդուէին 129 կալանաւորներ, իսկ Դեկ – տեմբեր 22ին՝ 360 հակայեղափոխական – ներ։ Յաջորդ օրը, Դեկտեմբեր 23ին, տեղի կ'ունենայ մեծադոյն մարդասպա – նութիւնը՝ 800 հոգի, այր մարդ, կին ու երախայ։ Դեկտեմբեր 24ին՝ 300 ուրիշ զոհեր, իսկ Դեկտեմբեր 25ին՝ Ծնունդի օրը, 200 ուրիշներ։

Սպանութիւնը կը չարունակուի մինչեւ Դեկտեմբերի վերջը եւ ամբողջ Յունուար ամիսը։ Ըստ գահճապետ Գարիէի, խեղ – դամահ եղողներուն թիւը 2·800 է· սա – կայն վաստահելի աղբիւրները կուտան 3283 թիւը։ Եթէ այս թիւին վրայ բար – ձրենք դնդակահարուածները եւ գլխատ – ուածները, Գարիէի զոհերուն թիւը կը հասնի 4·860ի։

Իւրաքանչիւր պարծողութենէ ետք, գահճապետը եւ իր օգնականները ժողով կը գումարէին եւ նոր որոշումներ կուտա – յին իրենց գազանութիւնները աւելի ար – դիւ դարձնելու համար։ Եւ այդ հրէշնե – րու ուղեղին մէջ կը ծնէին քսաներեք գլուխներ։ Այդ գլուխներէն մէկը կը կոչուի հանրապետական ամուսնութիւններ։

Դահիճները կը մերկացնէին այր մը ու կին մը եւ զանոնք իրարու կը կապէին նոյն չուանով՝ զոհացում տալու համար իրենց սատիճ բնազդներուն։ Շատ մը մայրեր կը նախընտրէին իրենց նորածին – նին հետ մեռնիլ՝ փոխանակ պայն յանձ – նելու գռեհիկ հանրապետականի մը։

Ի՞նչպէս բացատրել այս դէպքերու ան – մարդկայնութիւնը երկրի մը մէջ, որ իր եաին ունէր 15 դար քաղաքակրթութիւն եւ քրիստոնէութիւն։ Պատասխանը չատ պարզ է։ Զարութիւնը կը նմանի թոյնի. անոր մէկ կրամը կրնայ ապականել ամ – բողջ գետ մը։ Դէպքերու բերմամբ, յե – ղափոխականի անունին տակ, իրենց որ – ջերէն դուրս եկած էին մարդկային բո – լոր զնաժայլերը եւ բորենիները, ու իրենք դիրենք կը պարտադրէին սարսափ տա – րածելով։ Նանթ, որ կը հաշուէր 100·000 բնակիչ, կը լռէր չշմած, տասնեակ մը չարագործներու լուծին տակ։ Շատ քիչեր կը յանդգնէին ոչ թէ բողոքելու կատա – ւած վայրագութիւններուն դէմ, այլ կա – րելի եղածին չափ մեղմելու գոհերու ըն – ժոխային ճակատագիրը։

Առողջապահական պաշտօնեայ մը, Թո – մա, պարկեշտ մարդ եւ մեքուր հանրա – պետական, իմանալով բանտերու մէջ լքուած մանուկներուն վիճակը, քանի – դամ բողոքեց Յեղափոխական Կոմիտէին, որպէսզի այդ անմեղները ազատին այդ դժոխքէն։ Նոյնիսկ քաջութիւնը ունեցաւ դիմելու Գարիէի, որ Թունաւոր օձի մը պէս պոռաց իր երեսին.

— Դուն հակայեղափոխական մըն ես։ Այդ խժերու ճապերուն վրայ պիտի մե – ծադոյն յանցանքն է։ Պէտք է չարը ար – մատախիլ ընել եւ չհնայել կիներու, ծե – րերու, մանուկներու եւ հաչմանդամնե – րու…։

Այս նոյն խօսքերը պիտի արտասան – ուէին, մօտ 120 տարի ետք, մոնկոլածին ոգի մը զգուելի գեկավարներուն կողմէ։

Թոմա պատասխան չի տար, բայց յա – ջորս օրը կ'երթայ արգելարան եւ չորս – հինգ հարիւր տղոցմէ կ'ընտրէ երկուքը եւ զանոնք կ'որդեգրէ։ Այս խմանալով, տեղւոյն յեղափոխական կոմիտէն հրա – հանգ կուտայ բանտապահներուն, որ ոչ մէկ պարագայի մանուկները յանձնեն քա – ղաքացիներուն։

Թոմայի բարեկամներէն ոմանք ուղեցին հետեւիլ անոր բարի օրինակին եւ քանի մը օր ետք եկան արգելարան՝ մանուկ – ներ որդեգրելու համար։ Բայց բոլոր մա – նուկները, թիւով 500, անհետացած էին, այսինքն սպաննուած։

Այդ դէպքերէն քանի մը օր առաջ, ու – ղեւորութեան կը մեկնէր Գարիէի գոհերուն թիւը կը հասնի 4·860ի։

Իւրաքանչիւր պարծողութենէ ետք, գահճապետը եւ իր օգնականները ժողով կը գումարէին եւ նոր որոշումներ կուտա – յին իրենց գազանութիւնները աւելի ար – դիւ դարձնելու համար։ Եւ այդ հրէշնե – րու ուղեղին մէջ կը ծնէին քսաներեք գլուխներ։ Այդ գլուխներէն մէկը կը կոչուի հանրապետական ամուսնութիւններ։

Դահիճները կը մերկացնէին այր մը ու կին մը եւ զանոնք իրարու կը կապէին նոյն չուանով՝ զոհացում տալու համար իրենց սատիճ բնազդներուն։ Շատ մը մայրեր կը նախընտրէին իրենց նորածին – նին հետ մեռնիլ՝ փոխանակ պայն յանձ – նելու գռեհիկ հանրապետականի մը։

Ի՞նչպէս բացատրել այս դէպքերու ան – մարդկայնութիւնը երկրի մը մէջ, որ իր եաին ունէր 15 դար քաղաքակրթութիւն եւ քրիստոնէութիւն։ Պատասխանը չատ պարզ է։ Զարութիւնը կը նմանի թոյնի. անոր մէկ կրամը կրնայ ապականել ամ – բողջ գետ մը։ Դէպքերու բերմամբ, յե – ղափոխականի անունին տակ, իրենց որ – ջերէն դուրս եկած էին մարդկային բո – լոր զնաժայլերը եւ բորենիները, ու իրենք դիրենք կը պարտադրէին սարսափ տա – րածելով։ Նանթ, որ կը հաշուէր 100·000 բնակիչ, կը լռէր չշմած, տասնեակ մը չարագործներու լուծին տակ։ Շատ քիչեր կը յանդգնէին ոչ թէ բողոքելու կատա – ւած վայրագութիւններուն դէմ, այլ կա – րելի եղածին չափ մեղմելու գոհերու ըն – ժոխային ճակատագիրը։

Առողջապահական պաշտօնեայ մը, Թո – մա, պարկեշտ մարդ եւ մեքուր հանրա – պետական, իմանալով բանտերու մէջ լքուած մանուկներուն վիճակը, քանի – դամ բողոքեց Յեղափոխական Կոմիտէին, որպէսզի այդ անմեղները ազատին այդ դժոխքէն։ Նոյնիսկ քաջութիւնը ունեցաւ դիմելու Գարիէի, որ Թունաւոր օձի մը պէս պոռաց իր երեսին.

— Դուն հակայեղափոխական մըն ես։ Այդ խժերու ճապերուն վրայ պիտի մե – ծադոյն յանցանքն է։ Պէտք է չարը ար – մատախիլ ընել եւ չհնայել կիներու, ծե – րերու, մանուկներու եւ հաչմանդամնե – րու…։

Այս նոյն խօսքերը պիտի արտասան – ուէին, մօտ 120 տարի ետք, մոնկոլածին ոգի մը զգուելի գեկավարներուն կողմէ։

Թոմա պատասխան չի տար, բայց յա – ջորս օրը կ'երթայ արգելարան եւ չորս – հինգ հարիւր տղոցմէ կ'ընտրէ երկուքը եւ զանոնք կ'որդեգրէ։ Այս խմանալով, տեղւոյն յեղափոխական կոմիտէն հրա – հանգ կուտայ բանտապահներուն, որ ոչ մէկ պարագայի մանուկները յանձնեն քա – ղաքացիներուն։

Թոմայի բարեկամներէն ոմանք ուղեցին հետեւիլ անոր բարի օրինակին եւ քանի մը օր ետք եկան արգելարան՝ մանուկ – ներ որդեգրելու համար։ Բայց բոլոր մա – նուկները, թիւով 500, անհետացած էին, այսինքն սպաննուած։

Այդ դէպքերէն քանի մը օր առաջ, ու –

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՅՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՅԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԶՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Երիտասարդը յուսախաբ մնաց եւ տրտ – մութեամբ գոչեց·

— Կը տեսնեմ որ դուք ճշմարիտ յեղա – փոխականներ չէք…

Եւ սակայն չհրաժարեցաւ իր խոր – հուրդէն եւ գնաց ուրիշներու պարզել իր ծրագիրը։

Յետոյ, ամիսներ եաքը, երբ եղիպտոս էր, լսեցի որ Պարոն Անթուան նաւ մը վարձած եւ ութ–տասը գինեակ Հայերու հետ ճամբայ ելած էր ու մինչեւ Կիպրոս գացած։

Տիգրան երկաթ բաւական կապրուր – ուելէ եաքը՝ մեկնեցաւ Ամերիկէն ու գնաց Փարիզ, ուր «Ռըվիւ տէ Ռըվիւ» ծանօթ հանդէսին մէջ կարգ մը ուսումնասիրու – թիւններ հրատարակեց Ամերիկի եւ յոյն ժամանակակից գրականութեան վրայ, ո – րոնք յունարէնի թարգմանուեցան եւ իր անունը ժողովրդականացուցին Յունաս – տանի մէջ, այն աստիճան որ Ամերիկի քաղաքականութիւնը «Ամերիկայի քաղա – քացի»ի տիտղոսը տուաւ տաղանդաւոր հայ երիտասարդին, որուն վաղահաս մա – հը անփոխարինելի կորուստ մը եղաւ Հայութեան համար։

Հապա թէ ոտքս Ամերիկ դրած էի՝ երբ Ռեթէոս Մուրատեան ինձ առաջարկեց Միութիւն Թերթին խմբագրապետութիւ – նը՝ ի փոխարէն օրական երկու ճաշի, որ իր հաշուոյն պիտի ուտէի իր ներկայացու – ցած մէկ ճաշարանը։

Պարոն Ռեթէոս կարճուկ հասակով ու քառակուսի դէմքով մարդ մըն էր, որ տասնըչորս տարիէ ի վեր Ամերիկ կը զբա – նուէր ու վիմատրութեամբ իր ապրուստը կը ճարէր։

Մեր երթալէն առաջ, միջոց մը, թուրք փախստականներու հետ վաթսուն տունն վիմատիր թուրքերէն թերթ մը հրատա – րակած էր, որ բաւական աղմուկ յարու – ցած՝ եւ ի վերջոյ, Օսմ· դեսպանատան չանքերովը յանգած էր մինչեւ Պարոն Ռեթէոսի Ամերիկի մէջ բանտարկութեան եւ թերթին խափանման։

Բանտէն ելլելէն եաքը Մուրատեան ո – րոշեր էր հայերէն թերթ մը հրատարա – կել եւ յաջողեր էր Պոլսէն պագտնաբար տատ բերել տալ, բայց դժբախտաբար մէկ քանի տարեր, Գ· եւ Հ· եւայլն ճամ – բան կորսուած էին եւ խեղճը սեխպուած էր իր Միութիւնը հրատարակել այդ պա – կասաւոր տառերով։

«Միութիւն»ը չորս նեղ սիւնակներով պղտիկ թերթ մըն էր որ ամիսը անգամ մը լոյս կը տեսնէր եւ ձրի կը դրկուէր ամէնուն։ Ցոյսը նուէրներուն վրայ էր։

«Թերթը ձրի է, բայց նուէր չնորհա – կալութեամբ կ'ընդունինք», կը գրէր ա – տեն ատեն, մինչ «Միութիւն»ի համակիր – ները թերթը կ'ուղէին՝ բայց նուէր չէին դրկեր։ Շատեր թերթը կ'ուղէին՝ պար – պակս յունական նամակագրոշմներ ժողվելու համար իրենց հաւաքածոյին։

«Փոխանակ հինգ լեփթանոց նամակա – գրոշմներու՝ երկու եւ երեք լեփթանոց փակցուցէք» կը գրէին այդ անպատկառ համակիրները։ Իրաւ է որ ատեն ատեն Պուլկարիայէն երեք ֆրանք, Ամերիկա – յէն կէս տոլար, Եղիպտոսէն հինգ գրուշ նուէրներ կը հասնէին, բայց ատոնք բա – ւական չէին թերթին ծախքը գոցելու՝ որքան ալ խնայողական պայմաններու մէջ կատարուէր ան։

— Ի՞նչպէս ձրի թերթ հրատարակելու պագտիարը ունեցար, հարցուցի իրեն։

Պարոն Ռեթէոս ըսաւ որ Նապարբէկ – եանը անուղղակի պատճառ եղած էր ա – տոր։

Ցայտնի է որ «Հնչակ»ի հիմնադիրը բաւական ժամանակ իր թերթը հրատա – րակած է Ամերիկ, ուր հաստատած էր իր տպարանը եւ ունէր հետեւորդներ։ Ասոնք Պոլսոյ մէջ ալ ունէին իրենց կապերը։ Ասոնցմէ մին, Ամերիկայի մէջ ծնած Գրիգոր Զօհրապ, Պոլսոյ մէջ կը հրատարակէր «Ազատ Խօսք» թերթը։ Ասոնք Ամերիկայի մէջ ալ հրատարակեցին «Հնչակ»ի առաքելի պաշտօնն ալ վարած։

— Տեսնելու բան էր Նապարբէկին հետ եղած տեսնը, երբ մխիթին փոստան կ'եր – թայինք, ամէն կողմէ անձրեւի պէս կու – գային նուէրները… ա՛խ, այդ տեղա – տարափ նուէրներէն էին, որ իմ ալ գլուխս դարձուցին։ Այն օրերէն միտքս դրի ես ալ յեղափոխական ձրի թերթ հրատարա – կել ու այդ նուէրներուն դռնէ հարիւրին տասը ձեռք անցընել։

Ահաւասիկ այդ վերյիչումներէն ծնունդ առած էր «Միութիւն»ը, որ սակայն կա – տարեալ յուսախաբութիւն մը եղաւ իրեն համար, թէեւ պարոն Ռեթէոս չամաուա – թեամբ չարունակեց գայն՝ կարծեմ մէկ քանի տարի՝ վիմատրութենէ չհասած դրա – մը թերթին ծախսելով։

Ես չորս ամիս միայն կարծեմ թերթին «խմբագրապետութիւն» ըրի։ Բայց ամ – սթերթով չգոհացայ միայն եւ Ռեթէոսի առաջարկեցի որ «Յաւելուած Միութեան» անունով տասնօրեայ վիմատիր թերթ մըն ալ հրատարակենք՝ միմիայն ազգային ու քաղաքական լուրերու նուիրուած։ Այս յաւելուածը, որ բուն թերթէն աւելի մեծ էր, դրամով պիտի վաճառուէր։

(36 – Շար·)

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Հայ Արուեստի Զարգացման Միու – թեան «ՔԱԹՐԱ» փետրուար 22ի Ուրբաթ երեկոն յատկացուած է ամբողջովին ան– մահ երգահան Սէպաստիան Պախ մէկ եւ երկու դաշնակ ու ջութակի համար գրի առած քոնչերթոներուն: Սոյն հա– մերգին իրենց մասնակցութիւնը պիտի բերեն բազմաթիւ հայ եւ օտար երիտա– սարդ դաշնակահարներ եւ ջութակահար– ներ: Նոյն առթիւ առաջին անգամ բեմ կուգայ ՔԱԹՐԱյի նորաստեղծ դահլի – ճային նուագախումբը Բաֆֆի Պետրոս – եանի ճակատին տակ:

բիչ քաղաքացի մը մտած էր արդեօք պան, եւ տեսնելով երախաներուն ողբերգական վիճակը ըսած էր·

— Ձեզմէ ո՞վ կ'ուզէ դաւակս ըլլալ:

Հարիւր խլեակները վազեցին իր կողմը:

— Շատ լաւ, ըսաւ, չեմ կրնար ձեր բոլորն ալ որդեգրել: Պիտի տանիմ ա– նոնք, որոնք պիտի ելլեն չալակս:

Ու այս բարի Սամարացին դուրս ելաւ կքած, բեռնաւորուած խումբ մը մանուկ– ներով: Ուրիշ կին մը կը ներկայանայ, բայց ուժը չունենար ներս մտնելու, ան– րող զարշահոտութեան պատճառով:

Սեմին վրայ կանգնած կը պոռայ·

— Եկած եմ ձեզ փրկելու· քովս վա– պեցէք:

Եւ այդ հարիւրաւոր խեղճերէն հազիւ մէկ հոգին ուժը ունեցան մօտենալու ի– րեն, միւսները ուժը չունէին չարժելու:

Եւ այս ոճիրները կը կատարուէին բարձր սկզբունքներու համար, ազատու– թեան համար, հաւասարութեան համար, եղբայրութեան համար, եւ պատասխանա– տուներէն ոչ մէկը ձայն կը բարձրացնէր դատապարտելու համար այս արիւնա – հոսութիւնը: Եւ այսպէս կ'իրականար անարդարօրէն դլխատուած Տիկին Ռոլանի բացագանչութիւնը· «Ազատութի՛ւն, որ– քա՛ն ոճիրներ կը գործուին քու անու – նովդ»:

Օրերով Լուար դեռ դիակներ փոխադ– րէց, ուրիշներ փոեցան իր ջուրերուն մէջ եւ ապականութիւն սփռեցին չրջանի բը– նակչութեան համար: Հեռաւոր ծովափ – ներու վրայ, դիւղացիները օրերով փոս փորեցին մեռելներ թաղելու համար: Եւ այս համայնական աղէտին լուրը իմանալով, դոհիկ երեսփոխան մը, ուրախութեամբ կ'ըսէր·

«Այս տարի Լուարի ձուկերը աւելի պա– րարտ եւ աւելի համեղ պիտի ըլլան»:

Բայց, ինչպէս կ'ըսէ սաղմոսերգուն· «Չարին օրերը համրուած են»: Եւ 1794 թուականը չվերջացած, Գարիէ եւ իր նմանները դլխատուեցան Փարիզի Քոն – քորտ հրապարակին վրայ···:

ՆՈՒՊԱՐ ԶԱՐԽՈՒՏԵԱՆ

Երեւանի զարգացման 1974ի ծրագիրը

ԽՄԲ·— Ստորեւ կը ներկայացնենք Հա– յաստանի մայրաքաղաքին զարգացման 1974ի ծրագիրը, որ քննութեան ստնուած եւ վաւերացուած է Յունուար 16ին, յա– տուկ նիստի մը ընթացքին (*):

— Միայն բնակելի չէնքերու կառու – ցումին համար պիտի յատկացուի 78 մի– լիոն 400·000 ռուբլի: Նախատեսուած է չահագործման յանձնել 486·500 քառա – կուսի մեթր ընդհանուր օդտագործելի մակերեսով բնակելի տուներ: Պիտի ա– ւելցնայ բարձրայարկ, յատկապէս ինը եւ աւելի յարկանի չէնքերու թիւը: Շի– նարարութիւնը հիմնականին մէջ, պիտի կատարուի նոր թաղերու մէջ, ինչպէս նաեւ քաղաքի կառուցապատման ծրա – գրին համաձայն հին փլփլած չէնքերու տեղը: Նորոգումներու համար պիտի յատկացուի 9·100·000 ռուբլի:

Միաժամանակ պիտի իրականացուի հանրային («կոմունալ») չինարարութեան ծրագիրը, որու համար պիտի յատկացուի 16·200·000 ռուբլի: Այդ դումարով պի– տի կառուցուին նոր ջրատարներ, պիտի ընդլայնի Ջրմուղ – կոյուղիի ցանցը, պիտի աւարտի Ապարան – Երեւան ջրա– տարին երկրորդ հատուածը, ինչպէս նաեւ Արարատեան հարթավայրէն երկա– րող ջրատարին չինարարութիւնը: Պիտի կառուցուին 63·000 խորանարդ մեթր տա– րողութեամբ կարգաւորող ջրամբարներ: Վեց քիլոմեթրով պիտի աւելնայ ջրմու– ղին, 8 քիլոմեթր 6 հարիւր մեթրով ալ կոյուղիին ցանցը:

Ստորերկրեայ արագընթաց ելեկտրա – կան փոխադրութեան միջոցներու հաս – տատման համար ընթացիկ տարեշրջանին պիտի ծախսուի 5·600·000 ռուբլի: Հան– րակառքերու դիծերը պիտի աւելնան 7 քիլոմեթրով: Կարեւոր աշխատանքներ պիտի կատարուին փողոցներու բարե – կարգման, վերակառուցման, ինչպէս Գլխաւոր պողոտայի չինութեան ուղղու– թեամբ:

Ջգալի չափով պիտի ընդլայնի քա – գաքին պանդոկներու տնտեսութիւնը: Շահագործման պիտի յանձնուի « Սեւան » պանդոկին նոր մասնաչէնքը՝ 308 տեղով: Պիտի չարունակուի «Դուինի» պանդոկին, ինչպէս նաեւ «Արմենիա» պանդոկին կից չէնքին կառուցումը:

Նախատեսուած է չահագործման յանձ– նել 8·026 աչակերտի տեղով դպրոցներ եւ 1·400 նախադպրոցականներու տեղով մանկապարտէզներ, Օրլոնիկիձէի չրջանի պիոներ – դպրոցականներու ակումբը:

Պիտի չարունակուի չինարարութիւնը նոր հիւանդանոցին, մանկական հիւան – դութեանց բուժարանին, կարդ մը դար– մանատուներուն եւ ծննդատուներուն:

(*) «Աշխատաւորների դեպուտատների 14րդ գումարման Երեւանի քաղաքային սովետի 3րդ սեսիան»:

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ԱՆԼՈՒԵԼԻ ԶԱՆԳԱԿԱՏՈՒՆԸ

——o——

Հայ մեծ բանաստեղծ Պարոյր Սեւակ այժմ 50 տարեկան պիտի ըլլար: Այս օրե– րուն հայ ժողովուրդը խանդաղատանքով կը յիշատակէ վաղամեռիկ բանաստեղծին անունը: «Սով· Հայաստան», «Կոմու – նիստ», «Աւանդարդ», «Երեկոյեան Ե– րեւան», «Հայրենիքի ձայն» թերթերը յա– տուկ էջեր կը նուիրեն բանաստեղծին:

Պարոյր Սեւակ, կը դրէ «Սով· Հայաս– տան»ի մէջ բանասիրական դիտութիւն – ներու տոքթէօր Սուրէն Աղաբեկեան, դրական ասպարէզ մուտք դործեց յատակ առաջադրութեամբ մը՝ բանաստեղծական առտաստը բանալ ժամանակակից ալիք– ներուն առջեւ.

Ես մի նոր պոէտ, անյայտ տակաւին
Խոհերի աւետս մակոյկին նստած,
Զգիտեմ արդեօք կը լինի՞ բամին,
Որ առաջ մղի իմ առագաստը,
Թէ ինձս պիտի շպիկն իմ կայմին
Առագաստ շինեմ, որ լինեմ վստահ···

Սեւակ արդի հայ բանաստեղծութեան այն սերմնացանն էր, որ ապագային նա– յելով հանդերձ, իր հայեացքը բնաւ չկարեց դասական հոդին: Ան ճոխացուց հայ բանաստեղծութեան բառապաշարը, հարստութիւններ պեղելով հնադարեան դողթան երգերէն եւ միջնադարեան հայ– րէններէն, պատմական մատեաններէն, ժողովրդական վէպէն, դեղջուկ խօսքերէ եւ դրական դործերէ, դրաբառէ եւ խո– սակցական բարբառներէ: Այդ մեծ հա – րստութեանց վրայ ան դրաւ իր ազնուա– կան կնիքը, ստեղծելով լեզու մը, որ ունի թէ՛ հնադարեան հայրենի հանդիսա– ւոր չունչը, թէ՛ ժամանակակից լեզուի կենդանի թրթռումը: Անոր լեզուն ճկուն եւ ամուր էր միանդամայն, դեղեցիկ եւ չեչտուած:

Պարոյր Սեւակի « կնքահայրը » եղած է Տօքթ· Ռուբէն Զարեան: Զարեան կը պատմէ, թէ ինչպէս բանաստեղծը Սե– ւակ անունով մկրտուեցաւ:

— Պատերազմի տարիներուն կը խմ– բագրէի «Սով· Գրականութիւն» ամսա – գիրը: Բանաստեղծներու ծագկեփունջը դեռ չկար: Բանաստեղծական այդ ամուլ վիճակին մէջ ինծի համար յայտնութիւն մը եղաւ դեռ պատանի Պարոյր Ղազար – եանի բանաստեղծութիւնները: Անոր քեր– թուածները կարդալէ ետք մտածեցի ոչ միայն զանոնք անմիջապէս տպել, այլեւ դեղջուկ այդ բանաստեղծին իսկական բանաստեղծական անուն մը չնորհել: Սե– ւակ անունը չատ լաւ հնչեց եւ այսպէս ամառթերթին 1942ի եօթներորդ թիւին մէջ լոյս ընծայեցի անոր « Պատերազմի դաշտում գոհուածների » քերթուածը՝ Պարոյր Սեւակ ստորագրութեամբ:

×

Պ· ՍԵՒԱԿԻ ԾՆՆԴԵԱՆ 50ԱՄԵԱԿԸ

Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին առթիւ յոբելենական երեկոյ մը տեղի ու– նեցած է Փետրուար 6ին, Հայֆիլհարմո– նիայի մեծ դահլիճին մէջ, ի ներկայու– թեան արուեստագէտներու, դրողներու, եւայլն: Ներկայ գտնուած են Ա· Քոչին– եան, Լ· Զարիբջանեան, Կ· Դեմիրճեան եւ ուրիշներ:

Բացումը կատարած է Հայաստանի Գր– ողներու Միութեան վարչութեան քար – տուղարը՝ Հր· Ճուիճանիսեան:

Պարոյր Սեւակի կեանքին եւ ստեղծա– դործութիւններուն մասին արտայայ – տուած են Ակադ· Գրիդոր Խանջեան, բա– նաստեղծուհի Ս· Կապուտիկեան, Երե – ւանի ճարտարապետ Ջիմ Թորոսեան:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ԿՐԹԱԹՈՇԱԿԻ

——o——

Հայ Սաներու Հիմնարկութիւնը, որ ստեղծուեցաւ 1924ին, Պրիւսէլի մէջ, հանգուցեալ Պօղոս Նուպար փաշայի նա– խաձեռնութեամբ ու նուիրատուութեամբ, պարտականութիւն ստանձնած է նպաստել Հայերու մտաւոր զարգացումին, հնարա– ւորութիւն տալով իրենց ուսումը կատա– րելագործելու Եւրոպայի համալսարան – ներու եւ բարձրագոյն վարժարաններու մէջ:

Այս ծրագրին ներչնչուելով, Հիմնար – կութեան վարչութիւնը որոշեց 1974–1975 տարեշրջանին համար, նախապատուու – թեամբ 5 կամ 6 կրթաթոշակ տալ, ի– րաքանչիւրը մօտաւորապէս 1200 տոլարի դումար մը, երիտասարդներու, որոնք արդէն իսկ համալսարանէ մը կամ բար– ձրագոյն վարժարանէ մը վկայուած են, եւ կը փափաքին մէկ կամ երկու տարի դիտական աշխատանքներ կատարել մաս– նագէտ վարպետի մը առաջնորդութեամբ՝ բարձրագոյն ուսմանց հաստատութեան մը կամ հետազօտութեանց կեդրոնի մը մէջ:

Վարչութիւնը տրամադիր է նաեւ առա– ւելագոյն բարեացակամութեամբ քննելու խնդրանքները ուսուցչական կամ ազգա – յին ասպարէզի մէջ գտնուող անձերու՝ անոնց յատկացնելու համար կատարելա– գործման թոշակներ:

Թրանսերէն կամ անդլերէն ձեռագիր դի– մումնագրերը 1974 Մայիս 1էն առաջ պէտք է ղրկուած ըլլան հետեւեալ հաս – ցէին·—

Secrétariat de l'Oeuvre des Boursiers Arméniens
Rue d'Egmont No 5
B — 1050 — Bruxelles (BELGIQUE)

«ԾԱՒԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (61)

ԲՈՒՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

4·

Երկուսով եղել էին մայր եկեղեցում եւ լսել էին Մոնտանելլիի քարոզը: Ահագին չէնքը բերնէ բերան լիքն էր ունկնդիր ծարաւի ամբոխով եւ Մարտինին, վախե– նալով, որ Ջեմմայի դլխի ցաւը կը բռնի նորից, համոզել էր դուրս գալ դեռ պա– տարագը չաւարտած: Մի ամբողջ չա – րաթուայ անձրեւներին յաջորդող այդ ա– րեւոտ առաւօտը պատրուակ դարձաւ նը– րան, որ մի պտոյտ առաջարկի Սան–Նի– կոլայի այգեպատ բլուրների վրայով:

— Չէ, — պատասխանեց Ջեմման: — Պտոյտը ամենայն սիրով, եթէ ժամանակ ունէք: Բայց ոչ բլուրների վրայ: Գնանք Լունկարնոյի ափով: Մոնտանելլին այդ տեղով է անցնելու եկեղեցուց վերադար– ձին· իսկ ես, Գրասսինիի նման չատ եմ ուզում տեսնել նշանաւոր քարոզչին:

— Բայց մի քիչ առաջ էր, որ տեսաք:

— Հեռուից: Եկեղեցում բազմութիւնը խիտ էր չատ, իսկ երբ կառքով եկաւ, մէջքը դէպի մեզ էր նստած: Եթէ չհե– ռանանք կամուրջից, անպատճառ կը տես– նենք նրան հիանալի կերպով: Չէ՞ որ կե– նտում է Լունկարնոյի ափին:

— Բայց ի՞նչ փչեց ձեր դլխին, որ Մոն– տանելլիին տեսնել ցանկանաք: Դուք ա– ռաջ երբեւիցէ չէք հետաքրքրուած նչա – նաւոր քարոզիչներով:

— Մնդիրը նչանաւոր քարոզիչը չէ, այլ մարդը: Ուզում եմ տեսնել չա՞տ է փոխ– ուել իմ վերջին անգամ տեսնելուց ի վեր:

— Ե՞րբ էր դա:

— Արթիւրի մահից երկու օր յետոյ···

Մարտինին նրան նայեց վրդովմունքով: Նրանք հէնց նոր էին դուրս եկել Լուն – կարնոյի վրայ, եւ Ջեմման կանդնել էր հայեացքը ջրին՝ գէմքի մի անկենդան արտայայտութեամբ:

— Ջեմմա, սիրելիս, — ասաց Մարտի– նին մի վայրկեան յետոյ, — մի՞թէ ձեր ամբողջ կեանքում չարչարուէք պիտի այդ դժբախտ պատմութեան պատճառով:

Մենք ամէնքս էլ մոլորութիւններ ունեցել ենք տասնեօթ տարեկան հասակում:

— Բայց մենք չենք սպանել մեր ամե– նալաւ բարեկամին տասնեօթ տարեկան հասակում, — պատասխանեց Ջեմման յոդնած կերպով ու թիւը քարէ վանդա– կին յենելով: Նա լուռ նայում էր ջրին, Մարտինին նոյնպէս· վերջինս միչտ վա– խենում էր խօսել, երբ Ջեմմայի վրայ այս տեսակ տրամադրութիւն էր դալիս:

— Ես երբեք չեմ կարող նայել ջրին առանց անցեալը յիշելու, — ասաց նա դանդաղ, հայեացքը խօսակցի վրայ բար– ձրացնելով, եւ իսկոյն աւելացրեց ձայնի մի թեթեւ ջղային դողով· — դնանք, Չե– զարէ, ման դանք, չատ ցուրտ է մնել – նոյն տեղը կանդնած:

Լուռ անց կացան կամուրջը ու իջան դեռ ափով: Մի վայրկեան յետոյ խո – սակցութիւնը նորից կապուեց:

— Ի՞նչ հրաչալի ձայն ունի: Մի բան կայ նրա ձայնի մէջ, որ ջոկւում է բոլոր միւս մարդկային ձայներից: Եւ ինձ թը– ւում է, որ այդտեղ է նրա յաջողութեան դաղտնիքը:

— Իսկը որ զարմանալի ձայն ունի, — համաձայնեց Մարտինին: Նա ուրախ էր խօսակցութեան այս նոր նիւթից, որից եւ պինդ բռնեց՝ հեռացնելու համար Ջեմ– մայի ուշադրութիւնը այն ասրսափելի յուշերից, որոնք զարթնել էին դեռի տես– քից:

— Բացի ձայնից, ամէնից նչանաւոր քարոզիչն է նա, որ ես երբեւիցէ լսել եմ: Միայն ինձ թւում է, որ նրա հրապոյրի դաղտնիքը աւելի խորն է: Նա խիստ ջոկ– ւում է իր ապրելու եղանակով միւս բար– ձրը պաչտօնեաներից: Իտալիայի բարձր հոդեւորականութեան մէջ, բացի միայն պապից, հազիւ թէ մէկը կը դտնուի այդ– պէս անարատ անունով: Անցած տարի դնում էի Ռոմանիա, անցայ նրա թեմով ու աչքովս տեսայ, թէ ինչպէս խոտակ– եայ լեռնցիք սպասում էին անձրեւի տակ, որ տեսնեն նրան կամ դիպչեն նրա հա– դուստի ծայրին: Այնտեղ պատւում են նրան սրբի պէս, իսկ դա մի բան արժէ Ռոմանիայի պէս տեղում· չէ՞ որ նրանք մեծ մասով ատում են բոլոր փիլոնաւոր– ներին· «Երեւի ժողովուրդը չատ է սի– րում իր եպիսկոպոսին», ասացի ես մի ծերունի դիւղացու, մի տիպիկ մաքսա– նենդի: Եւ նա ինձ պատասխանեց· «Մենք ատում ենք եպիսկոպոսներին· նրանք բո– լորն էլ ստախօս են, բայց սիրում ենք որբազան Մոնտանելլիին· Նա երբեք սուտ չի խօսած ու չի գործած անիրաւութիւն:

Է· ՎՈՑՆԻՁ

(Շար·)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց հնոյ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Նահապետ Ալալէմճեանի դառնակսկիծ *մահուան առթիւ, Տիկին Պերճուհի Արապաճեան 50 ֆր. կը նուիրէ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին։*

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Էլմաս Շիրվանեանի մահուան քառասունքի յիշատակին Տէր եւ Տիկին Սուրէն Փափազեան 50 ֆր. կը նուիրեն «Յառաջ»ի։

Նոյն առթիւ, Տէր եւ Տիկին Զուլալ Գազանճեան 50 ֆր. կը նուիրեն Իսիի Մշակոյթի Տան (առանձ «Յառաջ»էն)։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄԵԱԿՈՑՔԻ ՏԱՆ

Ընկ. Սելիմեկեան 20 ֆր. կը նուիրէ։

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ԶԱՏԻԿԸ՝ Ս. ՂԱԶԱՐ

Երէք օրուան հաճելի ճամբորդութիւն մը ղէպի Վենեսիկ, կազմակերպուած Սամուէլ Մուրատեան վարժարանի նախկին աշակերտաց Միութեան կողմէ, Զատկուան տօներու առթիւ։

Մանրամասնութիւնները՝ յետագային։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՅԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի ժիւսթիս տը Փէ սրահը։ Մուտք՝ յուշարձանին կողմը։ կարեւոր օրակարգ։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող-նկարիչ՝

ԶԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ֆ. Զաքգու

Փետր. 24 կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ-Էֆիմեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Աննահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874-81-28

ՁԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆԿ

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին։ Նախաճաշ-նուէրեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին։

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիճթոր Ճոժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Զորեքշաբթի, Փետր. 13 — Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ երեկոյեան ժամը 5ին կը կատարուի Տեառընդառաջի հանդիսաւոր նախատօնակ, անդաստան եւ մոմավառութիւն։

Հինգշաբթի Փետր. 14 — Տեառընդառաջ։ Տօն է քառասնօրեայ գալստեան Քրիստոսի ի տաճարն։ Ժամը 10ին պատարագ պիտի մատուցուի։

Կիրակի, 17 Փետր. — Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաձայն պատարագ։

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եւ շրջակայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորականներու։—

Վեհափառ Աբգ. Քիւլպէնկեան, Արտաւազդ Աբգ. Սիւրմէեանի, Գէորգ Աբգ. Իւթիւճեանի, Գրիգորիս Եպս. Պալաքեանի, Կոմիտաս Վրդ. Սողոմոնեանի, Սուքիաս Վրդ. Պարոնեանի, Յովհ. Քհնյ. Հիւնքէրպէյլէնեանի, Սահակ Քհնյ. Իւթիւճեանի, Կոմիտաս Քհնյ. Սկպեանի, Բառնաբաս Քհնյ. Խնտամեանի, Աբիսողոմ Քհնյ. Թորոսեանի, Մեսրոպ Քհնյ. Մեսրոպեանի, Վահան Քհնյ. Յոյեանի, Բարթող Քհնյ. Թաղըմճեանի, Գէորգ Քհնյ. Դաւթեանի, Լեւոն Քհնյ. Աբսլանեանի, Գարեգին Քհնյ. Տէօվլէթեանի, Մկրտիչ Քհնյ. Աբսլանեանի, Գէորգ Քհնյ. Նիզամեանի, Ներսէս Քհնյ. Գանճեանի, Գրիգոր Քհնյ. Ճէպէճեանի, Յուսիկ Քհնյ. Ադամեանի, Վարդան Քհնյ. Պաղտասարեանի, Յարութիւն Քհնյ. Ճօբթուեանի, Ադդէ Քհնյ. Փայլակեանի, Եսայի Քհնյ. Ալթունեանի, Թոմաս Քհնյ. Մինասեանի, եւ հանդուցեալ դպիրներու հոգիներուն համար։

Զորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն։

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հանդիսութիւն մը։ Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները։

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան։

ԴԻՒԱՆ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷյԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր։

Կը դասախօսէ

ՏՈՔԹ. ԽԱՉԻԿ ՃԱՆԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՊՈՊԻՆՕ

Երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՅԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը ԺԻՐՕ-ԼՈՒՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը

(հայերէն երգերով)

ՄԵԳԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Ց. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին

Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

1974ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՑԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ԶԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

Երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը։ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Ամենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ։ Երջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ։ Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ։ Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով։ Գին՝ 2·150 ֆրանկ։ (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային)։

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ եաք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅԼ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵՄԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ճ. ՊՕՃԱՃԵԱՆԻ

ՁԱՇ - ԽՆՋՈՅԻ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
14
JEUDI
14 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·938

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.938

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՄԱՐԴԸ ԵՒ ԻՐ ԱԶԱՏՈՒԹԻՒՆԸ

———o———

Ոտքումդ ուշացաւ, բայց, ի վերջոյ, տրուեցաւ։ Յապաղումը զարմանալի չէր։ Ինչ կարելի էր ընել լռեցնելու համար այս մարդը։ Պարզապէս՝ լռեցնելու։

Հարկ էր զոյչ ըլլալ։ Խոհեմութեամբ վարուիլ։ Փափուկ էր կացութիւնը ու անհրաժեշտ էր չսխալիլ։ Սթալին մեռած էր։ Բերիան չկար ու որոշումները զբժուարացած էին։ Խրուշչեւեան առաւօտները պատրանքներ տուած էին աշխարհի միամիտներուն։ Ճիշդ է դեռ կարելի եղած էր Դանուբը կարմրցնել ու Փեչտայի մարթերը դիակներով լեցնել։ Դեռ կարելի եղած էր Փրակայի գարունը մարել աչքերուն մէջ ժողոյ՝ որոնք նոր զարուններու ծարաւն ունէին։ Ճիշդ է Սթալին դեռ կ'ապրէր, տեղ-տեղ, ոմանց մօտ, բայց եւ այնպէս զժուար էր այս մարդը լռեցնել։ Քալ էր։ Ասպարէզ կը կարդար։ Ու կը խանգարէր։ Կարեւոր չէր թէ Նոպել-եան մրցանակ ստացած էր։ Կարեւորը այն էր որ կ'ապրէր, իր հողին վրայ, չէր ուզեր մեկնիլ, հեռանալ։ Կ'ուզէր մնալ ի՛ր հողին վրայ։ Ու կը մնար, կը գրէր, կը պոռար, կը դիմադրէր, կը տոկար։

Մանաւանդ դիմադրական մըն է, կ'ըսէ փիէր Տէքա, որ դիտէ թէ ինչի՛ մասին կը խօսի, ինք որ համաձայնաւար է բայց չի խուսափիր դառն ճշմարտութիւններէ։

Ալեքսանդր Սոլժենիցին կը դիմադրէ, ճակատաբաց, երկրի մը մէջ, որու «ընկերվարութեան» լեզուին ճաչակած է։ Ինք, վերջին վկան է, որ կը խօսի, կը պատմէ։ Ռուս մեծ գրագէտն է, որ իր առանձնութեան մէջ, կ'երթայ փնտռել հին Ռուսաստանը։ Ան որ հեռու կը մնայ համայնավարութենէն։ Հոն կրնայ գտնել իր բուն ընկերները՝ Տոլստոյ, Չեխով, Դոստոյեւսկի։ Անոնք դիտէին, ինչպէս ինք, թէ բուն հարցը, միակ հարցը մարդն է ու իր աշխարհը, մարդն է ու իր առանձնութիւնը, մարդն է ու իր ազատութիւնը։

Ինք պէտք է դեռ ըսէ, ինչ որ ունի ըսելիք։ Վաղը, դուցէ, չատ ուշ կ'ըլլայ։ Թերեւս մահը, թերեւս մահէն աւելի դէշ բան մը։ Բան մը զոր ապրած են Սոլժենիցին եւ Զարենց, Սոլժենիցին եւ Թոթվենց, Սոլժենիցին եւ Զապէլ Եսայեան, Սոլժենիցին եւ Մկրտիչ Արմէն, Սոլժենիցին եւ Ակսել Բակունց։ Ահաւոր բան մը, հո՛ն։

Ու հո՛ս, ազատ ու աժան սիւնակներէ, աշխարհի դէմքեր «վլվլուկ» կ'որակեն մեծ գրագէտին ապրած ամբողջ ողբերգութիւնը։ Փարիզեան անանուն «քաղքեր», որոնք մարքսիզմի համը միայն Սեւանի իշխան ճուկէն առած են ու Լենին վայելած են պանդոկի մը պատուհանէն, դաս կուտան մարդու մը, որ իր անունով ասպարէզ կ'ինկնէ, հո՛ն։

Երեքշաբթի, ոստիկաններ դուռ մը զարկին, ներս մտան ու առին տարին մեծ գրագէտ մը։ Ու նաեւ մեծ մարդ մը։ Մարդ մը որ կ'ապրի ահաւոր առանձնութիւն մը։ Գրագէտ մը, որ ուզեղը կը չարչրկէ ու կ'որոնէ՝ Մարդը եւ իր Ազատութիւնը։

«ՅԱՌԱՋ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ ՁԵՐԲԱԿԱԼՈՒԹԻՒՆԸ

ԼՈՒԾՈՒՄ ՉԻ

———o———

Անխուսափելին պատահեցաւ, ու խորհրդային ոստիկանութիւնը երեքշաբթի օր ձերբակալեց Ալեքսանդր Սոլժենիցինը, կնոջը բնակարանը ուր կ'ապրէր։ Երկու օր է, խորհրդային գրագէտը կը մերժէր ընթացք տալ դատական հրաւէրին, զոր ստացած էր, ասպարէզ կը կարդար, կը գրգռէր, մէկ խօսքով «կը փնտռուէր»։ Գիտէր որ իր պարագան նեղը կը ղնէ կրեմլինը, ուր մեղմերն ու կարծրները կը բախին ու Բրեժնեւի կը մնայ սխալ չգործել։ Երեք լուծում կար Սոլժենիցինի համար։ Լուծում մըն էր անչուշտ ձգել ինչպէս որ է, բայց այլեւս կարելի չէր հանդուրժել որ այսքան «անպատկառ» ձեւով Սոլժենիցին անտեսէ իշխանութիւնները։ Կը մնար կամ երկրէն արտաքսել կամ ձերբակալել։ Անչուշտ կրեմլին պիտի նախընտրէր առաջին լուծումը, որ սակայն դժուար էր տրուած ըլլալով որ Սոլժենիցին կը մերժէ մեկնիլ։ Եթէ բռնի օդանաւ մը դրուի, հարկ է նաեւ ընդունող երկիր մը գտնել քանի գրագէտը «նուէր» մը չէ։ Կրնայ մերժել օդանաւէն իջնել, կրնայ կամաւոր ծոմ բռնել, վերջապէս չատ դժուար կացութիւն մը ստեղծել խնդրոյ առարկայ երկրին համար եւ խանգարել Արեւելք – Արեւմուտք համերաշխութիւնը։

Ա՛ռ այժմ բանն է այն գրագէտը, որու համար Մոսկուայի Նովի Միր պարբերականին խմբագրապետը կ'ըսէր. «Մեծ դէպք մըն է։ Մեծ գրագէտ մը գտանք» երբ Խրուշչեւի կը ներկայացնէր «Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը»։ Խրուշչեւ անձամբ բաժնեց դիրքը Պրեժիտիումի անդամներուն բայց Խրուշչեւ չկայ, ու Բրեժնեւ կը մերժէ Փրըմիէ Սերբիին եւ «խրդաւորներու տաղաւարին» հրատարակութեան արտօնութիւնը։

Այս ձերբակալութիւնը, որ տրամաբանական հետեւանքն է այն պայքարին, որ ծայր տուաւ գրագէտին դէմ, «Կուլակ Արշիպելագոսի» արտասահման հրատարակութենէն ի վեր ոչ մէկ բան կը լուծէ։ Բրեժնեւի կը մնայ ելք մը գտնել, որպէսզի արտասահմանի «հակախորհրդային մոլուցքէ» տարուած մարդիկ առիթ չունենան նոր «վլվլուկներ» բարձրացնելու։

Քանի մը տողով

ՔԱՄՊՈՃԻ մայրաքաղաքը առջի օր կըրկին ռմբակոծուած է ծանր հրետանիով, կարմիր Խմերներու կողմէ։ Մեռելներու թիւը 139 է, իսկ վիրաւորներունը չուրջ յիսուն։

ՓԱԼՄԱ ՏԻ ՄԱՅՈՐՔԻ մէջ կը չարունակուի ճարտարի ախոյեանութեան չարքի քառորդ եզրափակիչ մրցումը Տիգրան Պետրոսեանի եւ Հունգար Լայոս Փորթիչի միջեւ։ 11րդ խաղը առջի օր հաւասար արդիւնքով վերջ գտած է։ Պետրոսեան երկու կէտի առաւելութիւն ունի։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՅ նախագահը երկօրեայ պաշտօնական այցելութեամբ Թրիփոլի ժամանեց։

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ բանակը արիւնալի կռիւներէ եաք ափէ դարձած է Ժոլօ կղզիի մայրաքաղաքին, որ մեծ մասով գրաւած էր մահմետական ըմբոստներու կողմէ։ Մայրաքաղաքին կէսը քանդուած է օդային ռմբակոծութեան հետեւանքով։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր· 8–11)

ԵՐԵՒԱՆԻ ԳԼԽԱՒՈՐ ՊՈՂՈՏԱՆ

Քանի մը տարիէն Հայաստանի մայրաքաղաքը պիտի զարդարէ Գլխաւոր պողոտան, որուն չինարարեան աշխատանքները սկսած են երկու տարի առաջ։ Գլխաւոր պողոտային երկարութիւնը պիտի ըլլայ երկու քիլոմեթր, իսկ լայնութիւնը՝ 90 մեթր։ Պողոտային երկու կողմերուն պիտի բարձրանան բարձրայարկ վարչական չէնքեր, թատրոններ, պանդոկներ, ակումբներ, խանութներ, բացօթեայ հրապարակներ՝ համերգներու եւ թատերական ներկայացումներու համար, եւայլն։

Գլխաւոր պողոտային նախագիծը պատրաստած է ճարտարապետ Արմէն Զարեան։

Գլխաւոր պողոտան պիտի երկարի Հրազդանի ձորի փապուղիներէն մինչեւ Մոսկուեան փողոցը։

×

Բ. ՄԱՐԳԱՐԵԱՆ՝ ՓՈԽ-ՆԱԽԱԳԱՀ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ԱՍՏՂԱԳԻՏԱԿԱՆ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՅԱՆՁՆԱԺՈՂՈՎԻ

Միջազգային Աստղագիտական Միութեան 15րդ համագումարին, Սիտնէյի մէջ, այդ Միութեան յանձնաժողովի փոխ-նախագահ ընտրուած է Ակադ· Բենիամին Մարգարեան։

Այս յանձնաժողովը կը զբաղի ծիր-կաթիններու ուսումնասիրութեամբ։ Բենիամին Մարգարեան անդամ է Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի։

×

ԿԻՐՈՎԱԿԱՆԻ ՄԻՋ ՆՈՐ ՃԱՇԱՐԱՆ

«Մանուշակ» անունով ճաշարան մը բացուած է Կիրովականի մէջ։ Առաջին

յարկը արճարան է, ուր կարելի է սպասարկել 400–500 յաճախորդի։ Երկրորդ յարկը մեծ սրահ մը, ուր միաժամանակ կարելի է սպասարկել 100 այցելուի։

×

ԳԻՐՔ, ԲԱՆԱՍՏԵՂԾՈՒԹԵԱՆ ԱԿՈՒՆՔՆԵՐՈՒՆ ՄԱՍԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիան մօտ ատենէ ծրագրած է գրականագէտ Ալմաստ Զաքարեանի «Ի· դարի սկզբի Հայոց բանաստեղծութիւնը, ակունքները եւ զարգացման ուղիները» աշխատութիւնը։ Հեղինակը քննութեան առած է դարաշրջանի հայ բանաստեղծութեան արուեստի առանձնայատկութիւնները եւ ընդգծած է այն գիծերը, որոնք այդ դարաշրջանը կը կապեն մօտաւոր եւ հեռաւոր անցեալներուն։

Ուսումնասիրութիւնը սկսած է «Պարսից պատերազմը» ժողովրդական վէպի վերլուծութեամբ, պատմութիւն մը, որ «ծագած եւ զարգացած է Ք·–Ե· դարերու քաղաքական եւ ընկերային պայմաններու մէջ»։ Հոս երեւան եկած են յատկանշական աւելի զարգացած է հայ դեղարուեստական միտքին չարք մը առանձնայատկութիւնները՝ հայրենասիրութիւն, հարուստ ներաշխարհ, ժողովուրդին կողքին ըլլալ եւայլն։

×

ԵՐ. ՔՈՉԱՐԻ ՅՈՒՇԱՀԱՆԴԷՍԸ ՄՈՍԿՈՒԱՑԻ ՄԷՋ

Մոսկուայի մէջ բացումը կատարուած է քանդակագործ Երուանդ Քոչարի տեղծագործութիւններուն ցուցահանդէսին, որ մեծ հետաքրքրութիւն ստեղծած է արուեստասէրներու չրջանակին մէջ։ «Սով· Հայաստան» թերթին մէջ Մոսկուայի արուեստագէտ Ալ· Կամենսկի այս ցուցահանդէսին մասին գրած է ընդգծելով, որ Արեւելքի ժողովուրդներու Արուեստի թանգարանին սրահները երկար ժամանակէ ի վեր այսքան մեծ թիւով այցելուներ չէին տեսած, որքան այժմ, այս ցուցահանդէսին առթիւ։

Յօդուածագրին համաձայն Եր· Քոչար ծանօթ անուն դարձած եւ ժողովրդականութիւն վայելող քանդակագործ մըն է եղած չնորհիւ առաւելապար իր «Սասունցի Դաւիթ» արձանով, զետեղուած 15 տարի առաջ Երեւանի մէջ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆԱԽԱՐԱՐ ԴԱՆԻԷԼ ԴԱՆԻԷԼԵԱՆ ՄԵՌԱԾ Է

Երկարաւոր եւ ծանր հիւանդութենէ եաք Փետրուար 5ին մեռած է Դանիէլ Դանիէլեան, որ անդամ էր Հայաստանի Համայնավար կուսակցութեան կեդր· Կոմիտէի եւ 1970էն ի վեր «Աւտոմոբիլային տրանսպորտի մինիստր» էր։

Ծնած էր Պաքու, 1914ին։

×

Ս· ԳԱԼՍՏԵԱՆ «ՍՈՑԻԱԼԱԿԱՆ ԱՊԱՀՈՎՈՒԹԵԱՆ ՄԻՆԻՍՏՐ» ՆՇԱՆԱԿՈՒԱԾ Է

Հայաստանի Գերագոյն Խորհուրդի Նախագահութիւնը Փետրուար 7ին Ռուբէն Գալստեանը նշանակած է «Սոցիալական ապահովութեան մինիստր»։

Նախկինը՝ Լ· Մելքոնեան հանգստեան կոչուած է։

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆՇՅԻՆՔ...

[ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ]

ԲԺՇԿԱԳԻՏԱԿԱՆ ԱՏԵՆԱԳՐՈՒԹԵԱՆ ԱՌԱՏԱՀՈՒՆՁՔ ՄՇԱԿՆԵՐԷՆ՝ ԱՄԻՐՏՈՎԼԱՔ

—o—

Եթէ Միքիթար Հերացին կոչեցինք «հայր» բժշկապետական մատենագրութեան, իրմով բացուող անդաստանի արժանաւոր սերմնացաններէն մէկը պիտի նկատենք նաեւ 15րդ դարու մէջնադարեան մեր վաստակի կարկառուն դէմքերէն Ամիրտովլաթ անուն գրիչը, — բուն անունով Գէորգ։ (Նշենք անցողակի, որ օսմանեան տիրապետութեան օրերուն հայանձանքներէ զերծ մնալու միջոց մըն էր ապաւինիլ կեղծ անուններու)։

Իր կեանքին առընչուող դէպքերէ եւ թուականներէ չատեր ճշդրտութեան կը կարօտին տակաւին. սակայն իր գլխաւոր գործին՝ «Անգիտաց անպէտ»ի (*) յիշատակարանի բաժնին մէջ յատակօրէն կ'ըսէ ծննդավայրին ու ընտանեկան պարագաներուն առընչուող կարգ մը վկայութիւններ.

— «Ես բժիշկ Ամիրտովլաք, հայրս՝ Եղիա,
Որ ծնել եմ ի քաղաքն Ամասիա,
Ես հիմա եմ բնակել ի Բիւզանդիա,
Որ իսկի դորա նման քաղաք չկայ»...

Մահուան իր թուականը ճշդուած է բրիտանական թանգարանին մէջ գտնուող ձեռագրէ մը՝ ուր կ'ըսուի.

— «Փոխեցաւ ի Քրիստոս Ամիրտովլաք բժիշկն թարգմանիչ գրոյս ի թուին ՋԽԵ, Դեկտ.ը., աւրն Հինգշաբթի», *այսինքն՝* 1496 Դեկտ. 8ին, Հինգշաբթի օր։

Յայտնի պատմագէտ եւ բանասէր Ստեփանոս Մալխասեան, հիմնուելով Ամիրտովլաքի յիշատակարանային արձանագրութեանց վրայ, կը յանգի այն եզրակացութեան թէ ան ծնած պէտք է ըլլայ 1414–1419ի միջեւ, Պրուսայի մէջ։

Որոշ չեն նաեւ իր կրթութեան եւ բժշկական մասնագիտութեան հետ կապ ունեցող թուականներ ու մանրամասնութիւններ. սակայն որոշ է որ ան տիրապետած էր եղած յունարէնի, թրքերէնի, արաբերէնի, պարսկերէնի ու նաեւ լատիներէնի։

Իր իսկ կողմէ դրի առնուած յիշատակարանին մէջ կը կարդանք.

— «Գոհանամ ի էն Քրիստոս, անմահ արքայ,
Որ տուիր ինձ ժամանակ միչեւ ի սմա,
Դ (չորս) տարի գտիւ եւ գիշեր աշխատեցայ,
Ի բազում աւրինակից յաւարտի սա
Գրեցի, կատարացի զինչ բան որ կայ,
Ի բառից բժշկութեան զինչ որ գտայ·
Աւարտեմ զսա եւ լեզուաւ զի՛նչ որ ուսայ,
Ի Հայոց եւ ի Յունաց եւ յԱրապկայ,
Ի Պարսից եւ ի Թիւրքաց, ինչ Լատինայ»

Կեանքի իր պայմաններուն, մարզու եւ դիտակի իր նկարագրային – բարոյական ըմբռնումներուն հաղորդ մնալու տեսակէտով բնորոշ վկայութիւններ են հետեւեալ տողերը՝ իր «Օգուտ բժշկութեան» անուն գործի 7րդ էջին վրայ (Հրատ. Երեւան, 1940)։

— «Շատ դժուարութիւն, եւ պատահմունիք եմ ինչել ի յանօրինաց, ի յայլազգեացս, ի դատաւորաց, ի թագաւորաց եւ իշխանաց, եւ շատ գրքեր էի ժողովել ի յԱրապոց եւ ի Պարսից եւ ի Թուրքաց, եւ շատ դարիպութիւն էի ինչել եւ զժամանակին զչարն եւ զբարին եւ զպատահմունիսն էի կրել, գիտաստութիւն էի ինչել եւ ի յերկրէ ի յերկիր շատ բժշկութեան արուեստն էի գործել, եւ փորձել էի ես իմ միտքն շատ տեղեր եւ բարիպիսի (*ԹԵՐԹԻՊ Թրքերէն բառէն, դեղեր պատրաստելու արհեստը*), եւ շատ ծառայել էի հիւանդաց, եւ մեծամեծացն եւ իշխանաց, եւ հազարապետաց եւ հարիւրապետաց, եւ բաղաբացոց եւ ագխատաց, մեծի եւ փոքու, եւ շատ չար եւ շատ բարի էի տեսել· եւ հանց եղայ ես հիմա, որ ոչ հարստութեան կու խնդամ եւ ոչ աղխատութեան կու տրտմիմ եւ զամէն չարն ու բարին մէկ կու տեսնում»...

Հարկ կա՞յ ընդգծելու թէ Միջնադարու մեր գրիչներէն չատերու մօտ ի յայտ եկող կեանքի իմաստասիրութիւնը պիրենք որեւէ ժամանակէ աւելի մօտիկ բերած է մարդկային իրականութեան ցայտուն հակասութիւններուն եւ մղած է պիրենք հաշտուելու անոնց հետ.

— «Հանց եղայ ես հիմա՝ որ ո՛չ հաբրստութեան կու խնդամ եւ ո՛չ աղխատութեան կու տրտմիմ· զամէն չարն ու բարին մէկ կու տեսնում»...

Տառապանք ու երջանկութիւն, զրկանք եւ փարթամութիւն, հարստութիւն եւ աղքատութիւն, չար ու բարի՝ իր եւ իրեն նմաններու կեանքին մէջ եղբայրացող, հաւասարակ յայտարարի եկած վիճակներ ու «պատահմունք»ներ են այլեւս։

— Մարդը հո՛ս է...

Թոյլ տուէք որ անցնինք կեանքի իր ճամբէն դէպի հերկ ու վաստակ, —

«Օգուտ բժշկութեան», «Անգիտաց անպէտ», «Ախրապատին» եւ «Գիրք ռամկական» *հատորներուն՝ որոնք մատենագրական մեր ժառանգութեան մէջ վկայութիւններ են դիտական մտքի յայտնութեան։*

Մ. Թ.

(*) Ամիրտովլաք կը ծառայէ այն հոմոգումին թէ անգէտ մարդը... ԳԻՏՆԱ-ԼՈՒ տեղ եւ կիրճ չունի առհասարակ, հետեւաբար բժշկագիտական բնոյթ ունեցող իր գիրքը ՊԻՏԱՆԻ չի կրնար ըլլալ անոնց· այս համոգումէն մեկնելով «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԷՏ» կ'որակէ գործը։ Հասկնալի է այս դատումը միջնադարեան օրերու համար, երբ նկատի ունենանք որ «անգէտ»ները զուրկ էին նման գիրքերէ օգտուելու տարրական միջոցներէն իսկ։

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ 1973-Ի ՏՆՏԵՍՈՒԹԻՒՆԸ

(Վիճակագրական տուեալներ)

—o—

(Գ. եւ վերջին մաս)

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու տարեկան միջին թիւն է եղած 939·000։ Նախանցեալ տարի աւելի քան 915·000 էր։ Ուրեմն աւելցած է չուրջ 24·000 աշխատող ձեռք, որ կը նշանակէ 2,6 տոկոսի յաւելում։ Ճշդենք, որ 1972ին, 1971ի համեմատութեամբ աշխատող ձեռքերու թիւը մօտ 45·000 յաւելում ունեցած էր, այլ խօսքով 5,3 տոկոսի չափ։

Բանուորներու եւ պաշտօնեաներու տարեկան միջին աշխատավարձը 133 ռուբլիի հասած է՝ նախանցեալ տարուան չուրջ 130 ռուբլիին տեղ, ինչ որ 2,6 տոկոսի յաւելում կը նշանակէ։ Ամառկան միջին աշխատավարձի յաւելումը ծրագրով պէտք է ըլլար 2,8 տոկոս բանուորներու եւ պաշտօնեաներու համար, եւ 11,6 տոկոս կոլտնտեսականներու համար։ Վիճակագրութիւնը չէ մատնանշած ասոնց (կոլտնտեսականներու) աշխատավարձի միջին յաւելումը, ինչ որ ցոյց կուտայ, թէ յաւելումի տոկոսը ծրագրէն չատ քիչ է։

Տնտեսական զարգացումին եւ ժողովուրդի նիւթական բարեկեցութեան հիմը կազմող ազգային եկամուտը, որուն աճը պէտք է ըլլար 6,5 տոկոս, եղած է միայն 3,7 տոկոս։

Բնակչութեան կենցաղային սպասարկութիւններու (խանութ, չուկայ եւայլն) ծաւալը 1972ի համեմատութեամբ աւելցած է 10 տոկոս, որուն մէջ պիւղերու բաժինը 5,3 տոկոս կը կազմէ։ Ծրագիրը չատ աւելի մեծ առաջադրութիւններ սահմանած էր՝ 18,9 տոկոսի յաւելում, որուն մէջ պիւղերու բաժինը պէտք է ըլլար 19,7 տոկոս։

Առօրեայ գործածութեան ապրանքներու վաճառումը՝ պետական եւ kooպերատիւ առեւտուրի ցանցին մէջ, 1·603·800 ռուբլի եղած է (ծրագրով 1·620·000 ռուբլի էր) եւ համապրելի գիներով աւելցած է 7,8 տոկոս։ Պէտք է աւելնար 8,2 տոկոս։

Նախանցեալ տարուընէ աւելի ծախսած ապրանքներէն են ուտեստեղէն, կօշիկ, կահ-կարասի, ժամացոյց, լուսանկարչական պարագաներ, ինքնաշարժ եւայլն։ Նուազ ծախսածներէն են ձկնեղէն, կարի, լուացքի մեքենաներ, սառնարան, ռատիօ, հեռատեսիլ եւայլն։ «Ձեռնարկութեան եւ ապրանքիաշրջառուքեան եւ ապրանքիների վաճառքի աճին, որոշ ապրանքիների նկատմամբ բրնաիկչութեան յարաճուն պահանջարկը դեռեւս լիովին չէր բաւարարուում», կը ճշդէ վիճակագրութիւնը։

Պետութեան, հասարակական տնտեսութիւններու եւ անհատական միջոցներով չահագործման յանձնուած են 23·000 նոր բարեկարգ բնակարաններ եւ տուներ՝ 1·334·000 քառակուսի մեթր ընդհանուր տարածութեամբ։ Անցեալ տարի իրենց բնակարանները բարելաւած են 151·000 հոգի։ կառուցուած եւ չահագործման յանձնուած են նոր նախակրթարաններ 29·100 աշակերտի տեղով, մանկապարտէզներ՝ 6·800 տեղով, հիւանդանոցներ, բուժարաններ եւայլն։

Շինարարութեան պատկերը անցեալ տարի չարաբերաբար աւելի լաւ եղած է, յատկապէս բնակարաններու, զպրոցներու շինութեան մարզէն ներս, թէեւ բազմաթիւ նախարարութիւններ եւ ձեռնարկութիւններ թերակատարած են բնակարանի եւ կենցաղի, ինչպէս նաեւ մչակութային օջախներու շինարարութեան ծրագիրները։ Այսպէս չեն աւարտած Արփիի հանքաջուրերու, Սպիտակի ալրաղացի եւ այլ կարեւոր գործատուներու շինութիւնը, որոնցմէ ոմանք աւարտած պէտք է ըլլային 1972ին։

Յատկապէս չէ իրագործուած Արեւմտեան Չրատարի շինութեան 1973ի ծրագիրը։ Հայաստանի Պետպլանի նախագահին առաջին տեղակալը՝ Ս. Թումանեան, խօսելով անցեալ տարուան ծրագիրներու մասին, 1972 Դեկտեմբեր 28ին հետեւեալը կը հաստատէր. «Նախատեսուում է աւարտել Արփա – Սեւան թունելի հորատանցուքը, արդէն հորատանցուել է աւելի քան 39 կիլոմեթր եւ մնում է 9,2 կիլոմեթր։ Դա հնարաւորութիւն կը տայ թունելը շահագործման յանձնել 1974 թուականին» («Սով. Հայաստան», 1972 Դեկտեմբեր 29)։ Արդ, 1973ին փորուեցաւ 3·087 մեթր, փոխանակ ծրագրին նախատեսած 5·500 մեթրին, որով Ցունուար մէկին փապուղիին ընդհանուր երկարութիւնը հասած էր 42·205 մեթրի, որուն կրպակատարուած մասն ալ 32·353 մեթր էր («Սով. Հայաստան», 1974 Ցունուար 4)։ Որով այժմ կը նախատեսուի զայն չահագործման յանձնել 1975ին։

Անցեալ տարի կազ մատակարարուած է երկու քաղաքատիպ աւաններու եւ 20 գիւղերու։ Կազ ստացած են 36·600 բնակարաններ, որոնցմէ 9·300ը գիւղերու մէջ։ Ի դէպ կազի մատակարարման աշխատանքի թափը կը նուազի տարուէ տա-

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՓՈՂԱՆ ՕՏԵԱՆ

ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՄ

1896 – 1909

ՁՈՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ վիճակը թերթը կարծեմ 6–7 թիւի չափ հրատարակեցինք ու յետոյ դադրեցուցինք՝ մեր ակնկալութիւնները չպսակուելով։

Տիգրան երկաթ ինքն ալ, Ամէնք զբաղուած միջոցին, մեր խնդրանքին վրայ յօդուած մը գրած է թերթին՝ բոլորովին անոր ուղղութեան հակառակ, որովհետեւ չմոռնամ ըսելու որ թերթը որոշ ուղղութիւն մը ունէր, որ է «միացնել բոլոր յեղափոխական կուսակցութիւնները»։

Տիգրան երկաթի յօդուածին խորագիրն էր «Անմիաբանութեան օգուտները», որով ցոյց կուտար թէ մէկ քանի կուսակցութեանց գոյութիւնը աւելի օգտակար է, որովհետեւ բարի նախանձ, մրցում եւ կենդանութիւն յառաջ կը բերէ։

«Միութիւն»ի արտօնատէրն էր Քոքինոս մականուն տեղացի մը, որուն անունը կ'երեւար թերթին ներքեւը եւ որուն դէմքը երբեք չէր երեւար, այնպէս որ զոնէ անդամ մը չեմ տեսած զինքը։

Գաւառի հեռաւոր անկիւններէն ընթերցողները, որովհետեւ յեղափոխական միջոցներով թերթը կ'երթար Թուրքիոյ չատ կողմերը, արտաճմլիկ նամակներով օգնութիւն կ'ակնկալէին «հայրենասէր Պարոն Քոքինոս»էն զոր անչուչտ կ'երեւակայէին հայ յեղափոխական ամենակարող պետ մը։

Այսպէս ուրեմն, Միութիւնը դէչ աղէկ փորս կը կշտացնէր եւ Ամէնքի մէջ փորը կշտացնելը բաւական ծանր հարց մըն է։

Աղքատ երկիր մըն է Ցունաստան, ուր օտարականին համար դրեթէ ապագրէդ չկայ։

Ամէնքի մէջ լաւագոյն դիրքի տիրացող Հայը՝ Տօքթ. Աղաբեկ, արքունիքի պալատին ատամնաբոյժն էր եւ որ սա – կայն չէր կրնար Եորկիոս թագաւորէն իր առնելիքները զանձել։

Տեսնելու էր թէ հոն ապաստանող Հայերը ի՛նչ միջոցներու կը դիմէին համեստ ապրուստ մը ապահովելու համար իրենց։

Պատուելի Նշան Քէշիշեան, Գալուստ Արխանեանի սիրական ընկերը, որ տարիներով լեռները ապստամբած էր, քարայրներու խոնաւութեան մէջ իր մարմինը մաշեցնելով ու անտանելի յօդացաւերու ենթարկուելով, ի սէր յեղափոխութեան, հիմա, Ամէնքի ու Բիւրէի մէջ պապպաղակ կը ծախէր երկար ճողի մը տակ կքած։

Արամ Բագրատ, Միլթիէի չրջանաւարտ, Թուրքերէն, Փրանսերէն, անգլերէն ու պերմաներէն լեզուներու հմուտ, որ Իզմիրի մէջ կարեւոր պաշտօն մը վարելէ ետքը, յեղափոխական գործի մը հետեւանքով ամէն բան թողած ու փախած էր Ցունաստան, մեծ օթէլներու դրանց առջեւ կը սպասէր անգլիացի գրօսաշրջիկները առաջնորդելու համար՝ իրրեւ կիներոն՝ Ամենական հնութիւնները եւ քանի մը տրախմի չահելու։

Ու յաճախ դառն փորձութիւններու կ'ենթարկուէր խեղճը, որովհետեւ լաւ չէր ճանչնար այդ հնութիւնները եւ Արխապագոսի բլուրը՝ Սոկրատի բանտին, Թեսէոսի տաճարը Բագոսի թատրոնին հետ կը չփոթէր։

Եւ երբ հետեւորդին «Պէտէքէր» ունեցող գրօսաշրջիկները իր սխալը ցոյց կուտային պատմական աղբիւրի մը, սիւնի մը կամ հորի մը մասին՝ Արամ Բագրատ անդրդուելի համարճակութեամբ մը կը պատասխանէր.

— Ներեցէ՛ք, պարոն, Պէտէքէր կրնայ սխալած ըլլալ՝ քանի որ հնագիտութիւնը այս կէտին նկատմամբ իր վերջնական վճիռը չէ արձակած տակաւին։

Սիմոն Մանիկեան, Արմաշցի փոապանը, որ Պոլսոյ մէջ տասնեակներով գործատուներ բանեցուցած ու փայլուն դիրք մը ունեցած է, Բիւրէի մէջ խուրու խահուէնիի փոքրիկ խանութ մը ունէր, որմէն հազիւ օրական ապրուստը կրնար ճարել։

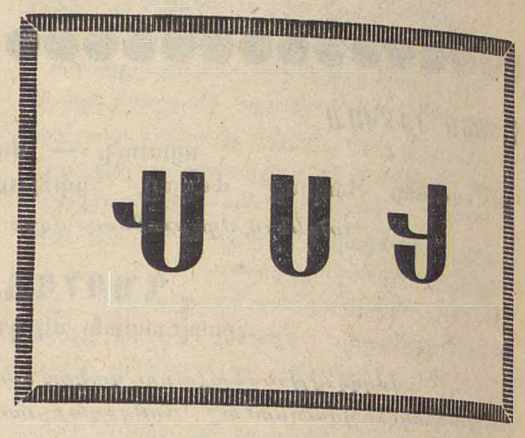
Զարեհ Գոչեան, ինքն ալ Ասա Բազարցի ունեւոր ընտանիքի զաւակ մը եւ իր քաղաքին մէջ իրրեւ վաճառական դիրք ունեցող մէկը, խեղճ ու կրակ կեանք մը կը վարէր Ամէնքի մէջ։

Անդրէաս Մկրեան կամ Բարեպաշտ իր արհեստը իր գործ կը դնէր թապէլաներ դրելով ճղճիմ օրականներով։

Ընդհանրապէս մեր սովորական կերակուրն էր տօմաթէս սալաթասին ու ձիւթապտուղը, զրոս մեծ ախորժակով ու համախմբուած կ'ուտէինք Բիւրէ՝ Սիմոն Մանիկեանի վարձած փոքրիկ տունը, որ Բիւրէէն անցնող բոլոր չքաւոր հայ զաղթականներու ժամադրավայրն էր եւ ուր սովորաբար ճաշի ու պատկելու համար 8–10 բացատիկ հիւրեր կը գտնուէին։

Իմ Ամէնք գտնուած միջոցիս Պոլսէն եկան նաեւ ուրիշ հնչակեաններ՝ Սեդրակ Ամպարեան, Շահրիման, Սուրէն, եւն.։

(37 – Շար.)

ԴԻՄԱՀԱՐԻ ՊԱՏԱՍԽԱՆԸ

4.

— Չլսա՞ծ, — բացականչեց Զեմ – դան ինքնիրեն ու ապա դարձավ ինձ, — իսկ ինչը վի – ճիռ է ձեզ համար ինձ հետ խոսե – լիս:

— Ինչո՞ւ պետք չէր խոսել: Մի քիչ ան – սովոր վիճակում եմ, ձեր ներումը կը հայցեմ:

— Ձի չէր:

— Ինչի՞ պետք էր:

— Ինքնիրեն:

— Ի՞նչ է ասել ձեզ, Մոսյո Ֆեռ – նան:

Զեմդանը ինձ նայեց ուշադրութեամբ, ապա ժպտաց:

— Ոչինչ, որ կարող էր ձեզ հետաքրքրել: Ես ուղղակի ասացի, որ ինձ համար ամենից դժվարը ձեզ գտնելն էր, որովհետև ոչ ոք չգիտեր, թե դուք որտեղ եք:

— Ինչպե՞ս չգիտեր, երբ ես ամեն օր տեսնում էի ձեզ:

— Ես չգիտեի, որ դուք ինձ տեսնում էիք, մինչև որ ինքներդ ասացիք:

— Ինչո՞ւ ինձ փնտրում էիք:

— Ինքնիրեն:

— Ի՞նչ է ասել ձեզ, Մոսյո Ֆեռնան:

— Ինքնիրեն:

Ես ուզում էի հարցնել, թե ինչ է նշանակում «ինքնիրեն», բայց ամաչեցի: Ես ինքս էլ գիտեի, որ ինքնիրեն է նշանակում, բայց չգիտեի, թե ինչ է նշանակում:

Զեմդանը ինձ նայեց ուշադրութեամբ, ապա ժպտաց:

— Ոչինչ, որ կարող էր ձեզ հետաքրքրել: Ես ուղղակի ասացի, որ ինձ համար ամենից դժվարը ձեզ գտնելն էր, որովհետև ոչ ոք չգիտեր, թե դուք որտեղ եք:

— Ինչպե՞ս չգիտեր, երբ ես ամեն օր տեսնում էիք

Այրի Տիկին Յակոբ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Գէորգ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խաչատուրեան ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր՝

ՅԱԿՈԲ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 12ին, 70 տարեկանին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ, Փետր. 15, ժամը 14ին Իսիի Սէն-Պրիւնօ եկեղեցին եւ մարմինը կ'ամփոփուի Իսիի Քոմիւնալ գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ. Յարութիւն Շիրվանեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի, այս կիրակի առաւօտ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ եւ մօր՝

ԷԼՄԱՍ ՇԻՐՎԱՆԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Պ. Մեսրոպ Սիմաւոնեան հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտայ իր կնոջ՝

ԱՐՄԻՆԷ ՍԻՄԱՒՈՆԵԱՆԻ

մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ, այս կիրակի, Փետր. 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Փիլիպոսեան Գարեգին, Տէր եւ Տիկին Պզտիկեան Խաչիկ, հոգեհանգստեան պաշտօն կատարել կուտան կիրակի Փետր. 17, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, իրենց սիրելի մօր

ՄԱՐԻ ՓԻԼԻՊՈՍԵԱՆԻ

մահուան քառասունքին առթիւ։

Ի դիտութիւն իր յիշատակը յարգողներուն։

Այս առթիւ կը նուիրեն 100 Ֆր. Առնուիլի Անարատ Յղութեան հայ քոյրերու վարժարանին, 50 Ֆր. Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան եւ 50 Ֆր. «Ծառայ»ին

ՇԱԽԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

Le Tournoi

1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h.
à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consommation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ

Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24

Մուտք՝ 15 Ֆր. խմիչքը՝ մէջը

Հեռաձայն (կիրակի օրերը)
ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱՊԵԱՆ 874-29-30

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Յովհ. Զալըգեանի մահուան 3րդ տարելիցին ի յիշատակ, Լոնճանէն ընկ. Գեղամ Եղիայեան հինգ անգլ. ոսկի կը նուիրէ «Ծառայ»ին։

×

Այրի Տիկին Հայկ Զրուանդեան Տէր Արսէն աւագ քահանայ Սիմէոնեանցի վախճանման տարելիցին եւ զաւկին՝ Փրոֆեսէօր Արշալոյս Սիմէոնեանցի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառայ»ի բարեգործութեան։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը, Ուրբաթ Փետր. 15, ժամը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ։

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Փետր. 15, Ուրբաթ իրիկուն ժամը 8·30ին Ռիւ Պուֆիէ, Ահրոնեան ակումբը։ Կարեւոր օրակարգ, ներկայութեամբ կ. կ.ի ներկայացուցիչին։

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին։ Նախաճեռնութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խումբին։

ԿԷսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկեան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիէթնոր Ֆոժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական ճոխ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտասանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Կիրակի, 17 Փետր. — Ղեւոնդեանց քահանայից յառաջիկայ ոտնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաճաշ պատարագ։

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Փարիզի եւ շրջակայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորականներու.—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միութեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, քաղաքապետարանի ժիւսթիս տը Փէ սրահը։ Մուտք՝ յուշարձանին կողմը։ Կարեւոր օրակարգ։

ԼՈՑՍ ՏԵՍԱԻ

ՀԻՆԿԻԼԻԲԻ ՅՈՒՇԱՏԱՑԵՑՆԸ

(Գրեց՝ ՍՕՆԱ ՏԷՐԷՊԵՑԵԱՆ)

Գին 40 ֆրանք

Դիմել հետեւեալ հասցէներու.—

Պ. ԹՈՐՈՍ ՊԵՏԻԿԵԱՆ
11, Rue du Groupe Manouchian
ALFORTVILLE

Պ. ՓԱՆԻԿ ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆ
8, Rue Raspail — ALFORTVILLE

Պ. Տ. ՏԷՐԷՊԵԱՆ
46, Bd. de Strasbourg — PARIS (10e)
Tél. : 206-28-23

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20Է ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ՊՈՊԻՆՕ

երկուշաբթի, 18 Փետր, ժամը 20·30ին

ԲԱՑԱՌԻԿ ՓԱՌԱՏՕՆ

Ի նպաստ Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին

կը մասնակցին

Վարժարանի քառաձայն երգչախումբը
ԺԻՐՕ–ԼՈՒՍՍԻՆ երկեակը

«ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳ»

Նուագախումբը
(հայերէն երգերով)

ՍԵԴԱ ԱԶՆԱՒՈՒՐ

եւ

ՏԱՆԻԷԼ ԺԵՌԱՐ

Ներկայ կ'ըլլան հայ եւ ֆրանսացի անուանի արուեստագէտներ

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES

— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւնները։

Հարցումներուն կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր. 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Սաթիր Սոսիալ Փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին
Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
15
VENDREDI
15 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·939

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.939

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

(Զարդարարներու դստավարութեան շուրջ)

—0—

Ա·

Յառաջի 6 եւ 7 Փետրուարի թիւերուն մէջ որոշ տեղեկութիւններ էինք տուեր դատավարութեանը մասին Ջարդարարներու դէմ, որ Պոլսոյ մէջ կախադան հանուած էր 1919 Ապրիլին եւ որուն յիշատակին Անգարայի այսօրուան վարիչները ցուշարձան կը կանգնեն, իբրեւ «ազգային նահատակի»ի:

Ցուշարձանի դէմ յուշարձան:

Ձիշդ տարի մը առաջ, 1973 Փետրուար 11ին Մարսիլիոյ Հայոց եկեղեցիին մէջ հանդիսաւորապէս կանգնուած Նահատակաց Ցուշարձանին պատասխանն է այս:

Հայակեր երկու հրէշածին «ազգային նահատակ»ներ Ցուշարձանի փառքին կ'արժանանան Հանրապետակա՞ն Թուրքիոյ մէջ, — մէկը սատրագամ (թա – լէաթ), միւսը fայմաճամ (Քէմալ):

Եղղատի, Պոզպղեանի եւ չրջանի հայրենակիցներու ջարդերուն եւ տարագրութեան, զանոնք գործադրող արիւնարբու քաղաքային եւ զինուորական իշխանութեանց եւ թուրք խուժանի աննկարագրելի վայրագութեանց մասին փաստացի սրտաճմլիկ ու սարսռազդեցիկ մանրամասնութիւններ գտանք գրքի մը մէջ, որ կը կոչուի

Ցուշարձան եօզդատցիներու, աչխատակցութեամբ Տիկ· Նուրիցա Մ· Փիլիպոսեանի եւ Աւետիս Քէստէբեանի (Ա· կապենց), Ֆրէզնօ, 1955, պատկերազարդ, 445 էջ:

Իրրեւ քամաքամ Պոզպղեանի եւ փոխ-միւթէսարըֆ Եղղատի, Քէմալի գործած ոճիրները կը գլեն կ'անցնին երեւակայութեան սահմանները:

Հայակեր գահիճ անգամ մը Եղղատի վերաքննիչ Ատեանին կողմէ ոչ-ձերբակալելի վիճակի մէջ դատուելով ազատ արձակուեր է:

Եոթչն Գոնիայի մէջ ձերբակալուելով տարուեր է Պոլիս, որու Պատերազմական Ատեանին առջեւ իրեն եւ իր երկու ջարդարար ընկերներուն դէմ դատ բացած է Եոզղատցի նշանաւոր փաստաբան Լեւոն Աբթար-Մկրեան, ծանօթ Լեւոն Բէմզի անունով, զոր ճանչցանք Փարիզի մէջ 1920ական թուականներուն:

Ըստ Թամանակի (Յունուար 24/6 Փետրուար), առաջին դատավարութիւնը տեղի ունեցեր է 1919 Փետրուար 5ին՝ այն չէնքին մէջ, ուր 1909ին Ապտիւլ Համիտի ներկայութեամբ բացուեր էր Սահմանադրական առաջին Խորհրդարանը: Դատատրան մուտքը մասնաւոր հրաւիրագիրով էր: Ունկնդիրները մեծ մասամբ Թուրքեր էին: Պատերազմական Ատեանի նախագահն էր վաթսունամեայ զինուորական Հայրէթ փաշա, որուն աջ ու ձախ կողմերը բազմեր էին միւս դատաւորները, — Ցարութիւն Էֆ· Մոստիչեան, Շեվկէթ պէյ, Ալի Նաւիր եւ Մուսթաֆա փաշաները: Ընդհ· դատախազի աթոռը կը գրաւէր Սամի պէյ:

Ամբաստանեալներու աթոռներուն վրայ կը գտնուէին երեք հոգի, — Եոզղատի կառավարիչի օգնական եւ Պոզպղեանի fայմաճամ Քէմալ, 45 տարեկան, Պոզպղեանի եւ Զորումի ոստիկան – գօրաց հարիւրապետ Թէվֆիք, զրեթէ նոյն տարիքի եւ տեղւոյն պաշտօնեաներէն Ֆէյզիպեզ, 35 տարեկան: Ամբաստանեալներու փաստաբաններն էին Սաատէտտին Ֆէրիտ պէյ, երեք ընկերներով, իսկ անձնական իրաւունքի իրրեւ պաշտպան կը ներկայանար փաստաբան Լեւոն Բէմզի: Երեք գահիճները կ'ամբաստանուէին իրրեւ հեղինակ Պոզպղեանի ջարդերուն, թալաններուն եւ բռնաբարումներուն:

Ընդհ· դատախազը երկարօրէն բացատրեր է, որ ոչ-իսլամները զարերով ամէն պաշտպանութիւն վայելած են Թուրքիոյ մէջ: Սակայն վերջերս պատահած դէպքեր ձգտած են արատ քսել ընդհանուր իսլամութեան ճակտին: Անոնց հեղինակները իրենց անձնական չահը ապահովելու համար է, որ գործեր են այդ ոճիրները: «Ահաւասիկ, ըսեր է, այս դատարանը պաշտօն ունի երեւան հանելու օսմանեան ազգին արդարութիւնը»: Օսմանեան տարրերը իրարու հետ հայրենակական սերտ յարաբերութիւններ ունեին եղեր, սակայն ոչ-իսլամները ժխտութիւն յայտներ են թէ իրաւունքի հաւասարութիւն չկայ իրենց միջեւ: Ներքին դանգատները արձագանգ գտեր են արտաքին աշխարհի մէջ, ուսկից կատարուած թելադրութիւնները (?) ներքին դէպքեր առաջ բերեր են երկրին մէջ եւ ժողովրդական դժգոհութեան առիթ դարձած: Սահմանադրութենէն եառ անկատարելի ձգտումներ երեւան ելեր են Հայերու մէջ, որոնք վերջին պատերազմի միջոցին բանակին վիճակը դժուարացնող արարքներ (?) գործեր են: «Իրրեւ զգուշական միջոց 1915 Թուականին հարկ դատուած է տեղահան ընել վիրեներ զինուորական կարգադրութեամբ»:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ՖՐԱՆՍԱՆ՝ ԱՌԱՆՁԻՆ

—0—

ՈՒԱՇԻՆԿԹՐՆԻ ԹՕՂՈՎԸ ԵՒ ՊԱՌԱԿՏՈՒԱԾ ԵՒՐՈՊԱՆ

Եթէ նոյնիսկ Ուաշինկթընի ժողովը կատարեալ յաջողութիւն մը կարելի չէ նկատել Միացեալ Նահանգներու համար, հարկ է սակայն նկատի առնել թէ այն պառակտուած պատկերը զոր պարզեց Եւրոպա, չէր կրնար չուրախացնել Ամերիկան: Զօրաւոր եւ միակամ Եւրոպա մը դարձին չի դար անշուշտ Ուաշինկթընի եւ հարկ է ընդունիլ թէ եւրոպացիներն ալ ոչ մէկ բան կ'ընեն մէկ ինքնութեան մը առնուազն տպաւորութիւնը տալու:

Ժողովը անդրդուելի մնացած է եւ չէ ծամած բառերը: Բայց եւ այնպէս յաջողած է միաձայնութիւն ստեղծել Ֆրանսայի դէմ: Ֆրանսայի գլխաւոր առարկութիւնն էր.— Ամէն բան ընել որպէսզի Ուաշինկթընի այս ժողովը մեկնակէտ մը չըլլայ եւ չստեղծուի միջազգային դեր խաղացող Ատլանտեան համագործութիւն մը:

Եզրափակիչ զեկոյցը 17 կէտերէ բաղկացած է եւ ի վերջոյ Ֆրանսան ալ ստորագրեց հակառակ իր վերապահութեանց: Այս զեկոյցին մէջ, «13»երը չէչտը կը դնեն մանաւանդ ելեկտրոնէժի համաչխարհային հարցին լուծում դտնելու անհրաժեշտութեան վրայ: Ֆրանսա սակայն բացարձակապէս դէմ էր այն կէտին, ուր կ'ըսուի թէ «13»երը համաձայնած են գործունէութեան հասարակաց ծրագրի

մը անհրաժեշտութեան չուրջ դէմ դնելու համար քարիւղի միջազգային կացութեան բոլոր երեսոյթներուն, համագործակցա – կան միջոցներով:

Թէ՛ Ֆրանսայի եւ թէ Միացեալ Նահանգներու Արտաքին նախարարները մանուկի ատուլիոններ տուած են եւ փոպէր փորձած է առաւելաբար չնչել ծանրակչիռ ընոյթը ստեղծուած կացութեան, առանց դիջումներ ընելու: «Ժամանակը որ կ'անցնի, ամէն բան իր տեղը կը դնէ», չէչտած է փոպէր, որ ըսած էր նաեւ «Ուաշինկթընի մէջ երեւակայութիւնը իշխանութիւնը ձեռք առած է: Հաւանաբար չատ հաճելի բան է երեւակայութիւն ունենալ բայց հարկ է իրատես ըլլալ»:

Ֆրանսայի մէջ հակազդեցութիւնները կը տարբերին ըստ հոսանքներու: Լըքսնիւէի համար չատ ծանր տագնապ մը ծնած է Եւրոպայի համար, որ արդիւնքն է «ազգայնականութեան դառն պտուղ – ներուն»:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ ԱՐՏԱՔՍՈՒԵՑԱՒ ԵՐԿԸԼԸՆ

—0—

ԳՐԱԳԷՏԸ ՖՐԱՆՔՖՈՐԹ ՀԱՍԱՒ ԱՌՋԻ ՕՐ

—0—

Բրեժնեւ ընտրեց այն ճամբան, որ հաւանաբար ամէնէն չատ գործին կուղար Կրեմլինի: Ընտրութիւնը դժուար էր որուած ըլլալով որ Մոսկուա չէր ուզեր «մարտիրոս»ի մը վերածել զրադէտը եւ որեւէ ճախաւեր որոշում չատ ծանր հետեւանքներ կ'ունենար ոչ միայն միջազգային համերաշխական մթնոլորտին համար այլ եւ արտասահմանեան Համայնավար կուսակցութեանց եւ ճախ կուսակցութեանց յարաբերութեանց համար:

Այս այսպէս ըլլալով, Սոլժենիցինի համար, ամէնէն ժամանակիր «արդելափակումն» է այս աքսորը: Ռուս զրադէտը չէր ուզած երբեք հողէն կտրուիլ եւ եթէ համակերպի ի վերջոյ արտասահման ապրելու, Բրեժնեւ չատ լաւ գիտէ թէ Սոլժենիցինի խօսքն ու գիրը օրէ օր կը կորսընցնեն իրենց ուժը եւ զրադէտը կը դառնայ սովորական տարագիր զրադէտ մը, չատ մը ուրիշներու կողքին: Զրկուած խորհրդային քաղաքացիութենէ, Սոլժենիցինի առ այժմ հիւրն է դերման զրադէտ (նաեւ Նոպէլեան մրցանակաւոր) Հայն – րիխ Պէօլի: Սոլժենիցին ոչ մէկ յայտարարութիւն տուած է Ֆրանքֆորթ հասնելէ, ոչ ալ Պէօլի բնակարանը հասնելէ եառ (250 քիլոմեթր հեռու է Ֆրանքֆորթի օդակայանէն):

Այս արտաքսման առթիւ, չատ կը յիշուի անշուշտ միակ նախընթացը, որ կայ եւ որ տեղի ունեցած է 1929 Փետրուարին եւ որ կը վերաբերի Տրոցկիի:

Գալով Սոլժենիցինի, յայտնի չէ թէ ո՞ւր պիտի հաստատուի: Հաւանական կը նկատուի սքանտինաւեան երկիր մը: Ամէն պարագայի կը հաղորդուէր նաեւ թէ Սոլժենիցինի ընտանիքն ալ կրնայ մեկնիլ Մոսկուայէն երբոր ուզէ, բայց Հինգշաբթի օր, Նաթալիա Սոլժենիցինան միչա Մոսկուա էր եւ կը թուէր թէ դեռ չէր առած իր անցագիրը:

Իւմանիթէ որ, Զորեքշաբթի օր, կը դոհանար ձերբակալման լուրը տալով, Հինգշաբթի օր կը «բացատրէր» Կրեմլինի տուած որոշումը առանց սակայն պարզելու Ֆրանսական Համայնավար կուսակցութեան տեսակէտը: Թերթը կը գրէ սակայն թէ Սոլժենիցինի վերջին գիրքը «Կուլակ Արշիպելագոս»ը կը ձգտի

ԱՂՕԹՔ

Որքա՜ն հեշտ է, Տէ՛ր իմ, ապրիլ բեզի հետ,
Ինծի համար որքա՜ն հեշտ է հաւատալ բեզի
երբ միտս վարան է, մոլար եւ վհատ,
Եւ երբ ամէնէն աչբաացն իսկ չի տեսներ
Աւելի հեռուն բան ստուերները սա երեկոյեան
Եւ չի գիտեր թէ վաղը ի՛նչ ընել հարկ արժան է:
Բարձրէ՛ն է որ դուն ինծի կ'ուղղես հաստատ հաւաստին
Թէ դուն կա՛ս, թէ դուն պիտի հսկե՛ս
Որ փակ չմնան բոլոր ճամբաները բարութեան:
Ահաւասիկ ես ինձս, գագաթին վրայ անցաւոր փառքին
Ահաւասիկ ես ինձս, որ զարմանահար
կը նայիմ դէպի ետեւ
Դէպի ճամբան, որ բիւր յուսահատութեանց րնդմէջէն
Զիս առաջնորդեց այստեղ, այս հանգրուանին,
Ուր ե՛ս եւս կրցայ յղել, բոլորի՜ն, բոլորի՜ն,
Ցոլքը fու լոյսիդ անճառ:
Եւ այն ամէնը որոնց տակաւին
կը կարօտիմ, ցոլացնելու համար,
Դուն զանոնք շնորհես պիտի ինծի:
Եւ ինչ որ պիտի թերանայ իմ անձիս,
Հարկաւ այլո՛ց շնորհած պիտի ըլլաս դուն:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

Թրգմ· Շ· Շ·

Յարհ· Միութիւնը ներկայացնել իրրեւ երկիր մը ուր սթալինեան օրերուն կը տիրէին միայն բռնութիւն եւ սարսափ: Իւմանիթէի համար զրադէտին հակախորհրդային արշաւը «կը փորձէ տագնապէն հեռացնել ուշադրութիւնը արեւմտեան բանուորներու, որոնք ընկերվարութեան մէջ կրնան ելք մը փնտռել»:

Իտալիոյ Ունիթան կը կրկնէ թէ դէմ է վարչական միջոցներու եւ արտայայտութեան ազատութեան բռնաբարումին:

Ցիշենք թէ Սոլժենիցին ծնած է 1918ին Հիւսիսային Կովկաս (Կիսլովոտսկ), ուսումը (մաթեմաթիք եւ բնագիտութիւն) աւարտած է 1941ին եւ զօրակոչի են – թարկուած: Ձերբակալուած է երբ կը կռուէր արեւելեան Փրուսիոյ ճակատը, 1945ին որովհետեւ Սթալինը քննադատած էր, բարեկամի մը գրկած իր նամակին մէջ: Ութ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած է: Ազատ արձակուած է Սթալինի մեռած օրը՝ 1953 Մարտ 5:

Քանի մը տողով

ԵՂԵՌՆԱՓՈՐՁ մը քանդած է Մոսկէի չրջանի հսկայ աչտարակը, որ կ'ապահովէ Պրեժնեւեան չրջանի հեռատեսիլի հաղորդումները: Աղէտը մեծ է եւ կը կարծուի որ չրջանը չուրջ երկու ամիս կը զրկուի հեռատեսիլէ:

ԴԱՇՆԱԿՑԱՑԻՆ Գերմանիոյ կառավարութիւնը ընդունեցաւ 11 առ հարիւր բարձրացնել աչխատավարձերը հանրային սպասարկութեանց պաշտօնեաներուն, որոնք, ինչպէս հաղորդած ենք, գործադուլի դիմած էին: Աբհեստակցական միութիւնը նախ 15, ապա 11 առ հարիւրի յաւելում պահանջած էր:

ՄԵՔՍԻՔԱՑԻ նախագահը վիճննայէն եառ Պելկրատ այցելեց:

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

«ՅԻՇԵՑԷ՛Ք ԶԱՆՊԻՏԱՆ ԾԱՌԱՅՆ Ի ՏԷՐ»

ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԻ «ՕՓՈՒՏ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ» ԵՒ «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԱՏ» ԳԻՐՔԵՐԸ

———o———

Ամիրտովլաթի անուան իրրեւ մեկնութիւն, Փրոֆ. Առաքել Առաքելեան՝ իր «Հայ ժողովրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն» ստուարածաւալ գործի Բ. հատորին մէջ (էջ 375) կուտայ հետեւեալ բացատրութիւնը.

— «Ամիրտովլաթ բառը կեղծաւուն է եւ արաբերէն բառ, որ նշանակում է հարցաստութեան տէր (ԱՄԻՐ՝ Էմիր եւ ԴՈՎԼԱԹ՝ հարստութիւն): Նա կրել է նաեւ Ըռամատան (Ռամազան, Ռամատան) անունը: Իսկական անունը եղել է Գէորգ»:

«Տէօվլէթ», «տովլաթ» եւ «տեվլէթ»՝ նաեւ Պետութեան իմաստ ունին արաբերէնի, պարսկերէնի ու թրքերէնի մէջ: Փրոֆ. Առաքելեանի մեկնութիւնը («հարցաստութիւն») ա՞յս իմաստով է թէ նիւթական առում ունի՝ չենք դիտեր: Կ'ենթադրենք սակայն, որ հայ բժշկապետը «հարստութեան տէր»ի իմաստով կեղծանուն մը որդեգրելու տուեալ կամ պատճառ ունեցած չէր կրնար ըլլալ:

Ինչ որ ալ ըլլայ սոյդ մեկնաբանութիւնը եւ ի՛նչ մտածումէ ալ որ մղուած ըլլայ, իր չորս գործերը... հարստութիւն մըն են իսկապէս միջնադարեան մտքի մեր վաստակին մէջ ու կ'ընդգրկեն մարդակամական, բնախօսական, բժշկական եւ դեղագիտական լայն ծանօթութիւններ:

1.— «ՕՓՈՒՏ ԲԺՇԿՈՒԹԵԱՆ» անուն գործի առաջին հրատարակութիւնը (1940) կը պարտինք Հայաստանի Գիտութիւններու Կաճառին ու ձեռագիրը եւս կը գտնուի Երեւանի մատենադարանին մէջ: Գրի առնուած է 1466–1469ին, Պոլսոյ մէջ: Ճոզուած է պարսկերէն, արաբերէն եւ յունարէն բառերով: Հատորը խմբագրուած է Ս. Մալխասեանի կողմէ: Գրքի վերջաւորութեան գետեղուած բառարան – նային բաժինը մեծապէս կը նպաստէ անոր ընթերցման:

Կը բաղկանայ երկու մասերէ, — «Ուսումն բժշկութեան» եւ «Գիրք բժշկութեան տումարի», համապատասխան 523 եւ պատիր էջ:

Գրքի յառաջաբանի բաժնին մէջ կ'երեւի պիտանական մարդու հիմնական յատկանիշը՝ համեստութիւն. («այնչափ որ իմ ուժն ընկերեց՝ նա ջանացի կատարել»): Կը թուէ բոլոր այն աղբիւրները, որոնցմէ օգտուած է եւ կը չեշտէ թէ «գիրքս մեր խօսքն չէ», այլ՝ հիմնուած է չորեքան ծանօթ բժշկապետներու գիտական եզրակացութեանց վրայ: Կը թուէ հիմնական հինգ պայմանները «կատարեալ բժիշկ» նկատուելու համար, որոնցմէ վերջինը՝ հետեւիլ, միշտ սորվիլ, թարմանալ:

— «Եղիր հետեւող իմաստութեան հետ եթէ չուսանիս՝ բժիշկ ես անգէտ»...

« Ուսումն բժշկութեան » խորագրուած բաժնին մէջ կ'ընէ բժշկութեան պատմականը (Յունաստան, Հնդկաստան, Հռոմ), կուտայ մարզակամական տեղեկութիւններ (ոսկորներ, ուղեղ, սիրտ): Սրտին համար կը գրէ. «Թագաւոր անմահի, հոգու տուն եւ հիմն առողջութեան»: Կը խօսի ատամոքսի, լեարդի, փայծաղի մասին: Կ'անցնի դղեակապահական խորհուրդներ, կը յանձնարարէ բուսական դեղեր՝ դէմաւոր 25 հիւանդութեանց համար:

«Գիրք բժշկութեան տումարի» խորագրուած երկրորդ մասը չարունակութիւնն է առաջինին: Կը թուէ հիւանդութիւնները, կուտայ ախտանշանային նկարագրութիւնները, կը յիշատակէ հատանական պատճառները:

2.— «ԱՆԳԻՏԱՑ ԱՆՊԱՏ»ը (տպագրութ. Վիէննա, 1926) գրի առնուած է 1478–1482, ինչպէս կը ճշդէ Ամիրտովլաթ՝ նոյն գրքի յառաջաբանին մէջ. «Թարգմանեցաւ (*) գիրքս ի բազում գրեանց այլազգաց, մեռամբ՝ մեղաւոր, անպիտան եւ անիմաստ բժշկին Ամիրտովլաթին Ամասիացւոյ»...:

Հատորը իր մեծ մասով դեղագիտական բնոյթ ունի (բնութիւն դեղերու, համ, հոտ, գոյն, ուժ, պատրաստութեան ար-, ուեստ, պահպանութիւն, եւայլն):

Հաճոյք է կարդալ գինք՝ երբ մանանաւանդ պիտութիւնը կը համեմէ սրամտութիւններով, ինքնատիպ պատկերացում – ներով, ժողովրդային հոգեբանութեան եւ իմաստասիրութեան ցոլքերով:

Իր այս երկրորդ գործին մէջ, բժըշ – կապետը կը թուէ անունները իրմէ առաջ ապրող ու գործող դէմքերու, — «առաջին բժշկապետն մեր՝ մեծն Մխիթար բժիշկն (Հերացի), Ահարոն բժիշկն եւ որդին նորա Ստեփանոս եւ տոհմն նոցա՝ Ձօշլին, եւ Սարգիս բժիշկն, եւ Ցակոբ բժիշկն, եւ Դեղին բժիշկն, եւ Սիւնեաւն (Սիմոն) եւ Վահրամ՝ որ շատ գրեանք շիներ էին վասն դեղերուն զաւրութեանն, աւգուտեանն» (այսինքն՝ զօրութեան եւ օգտակարութեան):

Տարփողելով ուսումն ու դիտութիւնը, կը յորդորէ չընկրկիլ դժուարութիւններու առջեւ, հասնիլ անպատման լոյսին:

— «Եւ որ չէ առողջ մարմնով՝ ոչ կարէ ծառայել Աստուծոյ հոգւով», կ'ըսէ, չեշտելով բժշկապետութեան կենսական կարեւորութիւնը մեր ժողովուրդին համար:

Իր երրորդ ու չորրորդ գրքերուն մասին՝ առանձնապէս, հետեւած ըլլալու համար իր պատուէրին.—

«Ցիշեցէ՛ք զաւարժան եւ զանպիտան ծառայն Ամիրտովլաթ ի Տէր, եւ Քրիստոս զձեզ յիշէ ի վերին յերուսաղէմ»...

Մ. Թ.

(*) «ԹԱՐԳՄԱՆԵԼ», «թարգմանեցաւ» բառերը կը նշանակեն նաեւ *բացատրել, մեկնել, արտայայտել, պարզել*: Ամիրտովլաթ կ'ըսէ թէ օգտուած է բազմաթիւ աղբիւրներէ. սակայն գրքերը թարգմանութիւններ չեն մեր օրերու բառական առումով:

Հայ Ճարտարապետութեան «Քննական Հատոր»ը

———o———

Վերջերս Միլանում լոյս տեսաւ «Հայ ճարտարապետութեան ուսումնասիրու – թիւն» մատենաշարի չորրորդ հատորը, որտեղ ամփոփուած են հայ ճարտարապետութեան մասին արեւմտա – եւրոպական պիտանականների կարծիքները: Հատորը պատրաստող հեղինակների հիմնական նպատակն է եղել ո՛չ թէ հայ քարեղէն երաժշտութեան մասին գոյութիւն ունեցող այլ արուեստի տեսութեան համար նիւթ հայթայթել: Նման աշխատութեան կարիքը շատ էր զգացւում, քանի որ մինչեւ հիմա էլ դար է, ինչ օտար մասնագէտները հայկական արուեստը փորձել են մեկնաբանել ոչ ճիշդ տեսանկիւնից, այն դիտել են որպէս քաղաքականապէս աւելի հզօր պետութիւնների, այսպէս օրինակ Տաճկական – բիւզանդական, պարսկական, սիրիական եւ Հիւս. Միջագետքի արուեստի ազդեցութեան արդասիք: Սոյն տեսակէտը հնացած լինելով հանդերձ, այսօր եւս կողմնորոշում է օտար մի շարք մասնագէտների տեսական հայեացքները: Եւ ահա Ալբիանօ Ալպագօ Նավելլոյի նախաձեռնութեամբ ծրագրուեց կազմել հայ ճարտարապետութեան «Քննական Հատոր»ը: Քանի որ ծրագրուած գործը բաւական ծաւալուն է, հեղինակները որոշել են եղած գրականութիւնը բաժանել երկու մասի՝ արեւմտեան աղբիւրների եւ արեւելեան աղբիւրների, որոնք հրատարակելու են յաջորդաբար «Քննական Հատորներ» ընդհանուր վերնագիրը կրող հատորներում: Արեւմտեան աղբիւրների հետազօտման եւ հատորների պատրաստման գիտական գլխավորն է Ալպագօ Նավելլոն, արեւելեանինը՝ Սրմէն Զարեհեանը:

Մեթոդաբանական առումով հեղինակները տարբեր ուսումնասիրութիւններից քաղուած նիւթերը դասաւորում են մտածուած պլանի հիմունքներով, որոնք չափում են հետեւեալ հարցերը. պատմա – ժամանակագրական տուեալներ, արեւելք – արեւմուտք եւ հակառակ ուղղութեամբ տեղի ունեցած ազդեցութիւններ:

Իսկ ճարտարապետութեան ձեւաբանութեան իմաստով նչւում են չինարարական արուեստին, զրբէքին, թմբուկին, փոխանցումներին, ինչպէս նաեւ դեղագրական տարրերին, տարածական եւ ծաւալա – յատակագծային խնդիրներին վերաբերող կարծիքները: Ցիշատակւում են նաեւ հայ ճարտարապետների, վարպետների անունները եւ նրանց ստեղծագործութիւնները: Այս հարցերից զատ, որոնց թիւը գործի ընթացքում կարող է աւելանալ, չօչափւում են մշակոյթին, միջավայրին եւ նշանագրութեան հետ առընչուող խնդիրներ: Հատորի վերջում ամփոփուած են մատենագրական տուեալներ: Նչենք նաեւ, որ նպատակ ունենալով հարպատ մնալ տեքստերին, դրանցից մէջբերուած հատուածները արուած են բնագրի լեզուով՝ իտալերէն, գերմաներէն, ֆրանսերէն, անգլերէն:

«Քննական հատորների» առաջին հատորի հեղինակներն են իտալացի ճարտարապետներ Ֆ. Բիանկին եւ Լ. Ռոնկային:

Հայ ճարտարապետութեան վերաբերեալ Եւրոպայում օտար լեզուով լոյս տեսած գրքերից ամբողջական են միայն Սարժիպովակու հանրածանօթ երկհատորեայ աշխատութիւնը, Արմէն Խաչատրեանի «Հայ ճարտարապետութիւնը Դ.-ԺԷ. դարերու» ֆրանսերէն ուսումնասիրութիւնը եւ Ռիվոյիրայի փոքրածաւալ մէկ գործը:

Ինչպէս վերեւում նչեցինք, հայ ճարտարապետութիւնը մինչեւ օրս էլ որոշ պիտանականների կողմից մեկնաբանում է ոչ ճիշդ տեսանկիւնից: 1965 թուականին անգլերէն լոյս տեսաւ Ռ. Քրաուտհայմէրի «Վաղ քրիստոնէական եւ բիւզանդական ճարտարապետութիւնը» աշխատութիւնը, որտեղ հայ ճարտարապետութիւնը դնահատուած էր որպէս «ոչ ինքնուրոյն ճարտարապետութիւն»: «Բիւզանտինիչէ Եայզիրիֆ» պիտական հանդէսի 1972ի երկրորդ հատորում գերմանացի պիտնական Ֆ. Վ. Դայխմանը ընդարձակ դրախօսութիւն էր նուիրել Քրաուտհայմէրի վերոյիշեալ գրքին, որտեղ նչում էր, որ ամերիկացի մասնագէտը փոքր Ասիայի եւ Կովկասեան երկիրների մշակոյթների մասին գրում է, աչքաթող անելով կարեւոր յուշարձանների նչանակալից մասը: Անդրադառնալով հայ ճարտարապետութեան վերաբերեալ նրա կարծիքներին, Դայխմանը գրում է. «Անհիմն է այն տեսակէտը, ըստ որի հայկական չինարարական արուեստը նկատում է որպէս սիրիականից եւ Կապադովկիայից ազդած: Հայ ճարտարապետութիւնը ինքնուրոյն երեւոյթ է: Նրա արուեստի ուժը, կորովը, չգերազանցուած կոթողայնութիւնը (մոնումենտալիտէ), նրբին տարածութիւնների ընդլայնուածութեան ուժգնութիւնը ուրոյն յատկանիշներ են, որոնք ամենակատարեալ ձեւով արտայայտուել են հայ ճարտարապետութեան երկրորդ՝ հրաշքի նախանշող չորրորդ դարու առնուազն 150 տարի աւելի ուշ:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՉՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շահրիմանը Պոլիս միկ երկու անգամ տեսած էի Վահէ Արզուեանի հետ, բայց դինքը աւելի մօտէն ճանչցայ Աթէնքի մէջ ուր մէկ քանի ամիս մնաց:

Պոլսէն փախչող եւ Աթէնք ապաստանողներուն մէջ կային նաեւ Տօքթ. Ճէլալեան, Տօքթ. Թիւրապ, որոնք առաւելնէ մինչեւ իրիկուն Պոլսոյ ախը կը քաշէին ու անհամբեր կը սպասէին որ բարեբաւութիւն մը տեղի ունենար ու հանդիստ սրտով երթային իրենց տեղը:

Տօքթոր Ճէլալեան, որ Օմոնիա հրապարակը պանդոկ մը իյած էր, շատ կը նեղուէր գաղթականներէն, որոնք իր վրայ կը խուժէին՝ յանուն ազգասիրութեան՝ ձրիարար ինքզինքին գարմանել տալու համար այն ախտերէն, որոնց մասնագէտն էր հանդուցեալ տոքթորը:

Վահէ Արզուեան եւս Պոլիսէն մեկնած ու եգիպտոս գացած էր:

Մի քանի մը Զարեհ Գոչեան եւս ճամբու ծախք մը հայթայթելով, ինչ որ մեծ դումար մը չէր, քանի որ երրորդ կարդով կը ճամբորդէինք, Աղեքսանդրիա գացինք միասին, ուր մնացինք չարաթի մը չափ:

Առաջին անգամն էր որ առքս եգիպտոս կը դնէի եւ միայն Պոլսեցի փախստական ծանօթներ ունէի Աղեքսանդրիա, որոնց մէջ ամէնէն մտերիմն էր Վահէ Արզուեանը:

Աղեքսանդրիա նոյն միջոցին ապաստանած էին հաղարաւոր հայ գաղթականներ, որոնց մեծ մասը լեցուցած էին Ս. Պօղոս Պետրոս եկեղեցիին բակն ու դպրոցը որ կատարեալ ոսնավաճառի մը երեւոյթը ունէր: Եկեղեցիին չուրջը տարածուղ ընդարձակ պարտէզը լեցուած էր փայտէ տաղաւարներով, որնք կը ձեւացնէին արճարաններ, ճաշարաններ, սափրիչի, նպարավաճառի, ծխավաճառի խանութներ, եւն.: Բոլոր այդ գաղթականները կը կերակրուէին ու կը խնամուէին Նպաստամատոյց Ցանձնաժողովի մը ձեռքով, որուն հասոյթի աղբիւրները այլապէս առատ էին քան մեր Աթէնքի Ցանձնաժողովինը:

Քանի մը օր Աղեքսանդրիա մնալէ ետքը՝ գացի Գահիրէ օր մը մնալու համար:

Մասնաւորաբար կը փափաքէի տեսնել Տիգրան Արփիարեանը, որ ինքն ալ Պոլսոյ թողած ու եգիպտոս ապաստանած էր:

Էզպէքիէի պարտէզին դէմ՝ Օփերայի հրապարակը հանդիպեցայ իրեն եւ համբուրուեցանք:

Տիգրանը մեր մէջէն՝ կարելի է ըսել՝ ամէնէն բախտաւորը եղեր էր: Հազիւ ոտքը Աղեքսանդրիա դրած՝ գինքը պատուով ընդուներ էին ու գրպանը 5–10 ոսկի դնելով՝ գրկեր էին Գահիրէ, ուր նոյնպէս բարեկամական ու նիւթական ձեռնտուութիւնները չէին պակսեր իրեն:

Իմ տեսած միջոցիս տակաւին նոր հասած էր Գահիրէ եւ գրպարտ մը չունէր, այսուհանդերձ գինքը ապահովագուցած էին թէ քիչ օրէն իրեն գործ պիտի հայթայթուէր, ինչպէս որ իրօք ալ եղաւ:

Այս կարճատեւ ուղեւորութիւնս Եգիպտոս՝ պատճառ եցաւ որ վերջնականապէս որոշեմ տամ Ցունաստանը թողելու եւ Եգիպտոս հաստատուելու: Բարեկամներս ու ծանօթներս ալ արդէն նոյնը խորհուրդ տուին ինծի:

Այսուհանդերձ Գոչեանի հետ վերադարձանք կրկին Աթէնք միասին առնելով նաեւ Վահէ Արզուեանը, որ գժգոհ էր Աղեքսանդրիայէն, ուր կը տառապէր ստամոքսէ ու չէր կրնար իր ուզածին պէս հետեւիլ բանջարակերութեան, որմէ կը սպասէր իր բուժումը:

Այդ թուականին Վահէ կատարեալ բնայրեան մըն էր, որուն դիրքը օրն ի բուն Սաղմոսի պէս կը քաղէր: Բնայրի ամբողջ առողջապահական դրութիւնը երկու բանի մէջ կը կայանար. «բացարձակ բանջարակերութիւն եւ չորեքի լոգանք»:

Շոգենաւին մէջ, ամբողջ երկու օր, Վահէ մեզ իր աւետարանը քարոզեց, այնպէս որ երբ ոտքերնիս Բիրէյի քարափը դրինք Զարեհ Գոչեան եւ ես կատարեալ հաւատացեալներ եղեր էինք բանջարակերութեան:

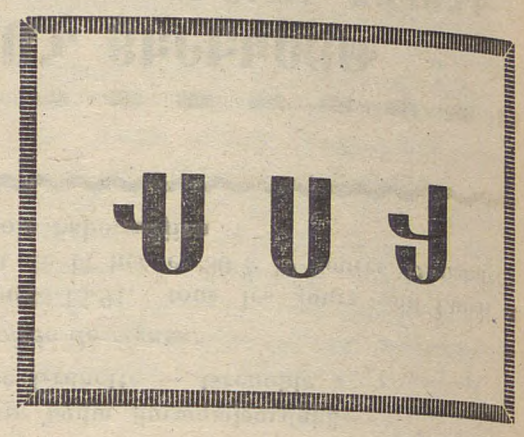
Նիւթական տեսակէտով Բնայրի դրութիւնը կը յարմարէր մեր քսակներուն եւ թերեւս քիչ մըն ալ այս պատճառաւ վահէ վարդապետութիւնը դիւրաւ ընդունեցինք:

Աթէնք հասնելով՝ տան մը մէջ կահաւորեալ երկու սենեակ վարձեցինք, ուր մեսին կը բնակէինք Վահէ Արզուեան, Շահրիման, Զարեհ Գոչեան եւ Սեդրակ Ամպարեան:

Ամէնքս ալ բանջարակերներ եղած էինք, թէեւ Վահէն գատ ուրիշներ չէին հետեւեր չորիի լոգանքին՝ որ պարտաւորիչ էր:

Պատիլի մը մէջ եղանակին բանջարեղէնները կը լեցնէինք ու կապի բամբակի մը վրայ ժամերով կը խաչէինք: Նոյնիսկ աղ չէինք դներ մէջը:

(38 – Շար.)

ՊԱՏՄՎԱԾՔՆԵՐ ՀԱՅ ԿՅԱՆՔԻՑ

ՈՒՆԱ ՆԱՀԱՊԵՏ

4.

— Ո՛չ, երեւ հոսանքը ձորի մէջ զբէլ: Նեռահարս հոսքէ մի գիւղ է, որ «գեղատեսիլ» կոչուի, որովհետեւ ամէն տարի գեղատեսիլ է, որ ես չեմ տեսած, որովհետեւ ես չեմ գիտեր, թէ ինչ է «գեղատեսիլ» կոչուածը: Ես տեսայ միայն ամայի ձորեր, ուր ամէն տարի ջուրը կ՚ողողէ ամէն ինչ, տանելով ամէն ինչ իր հետ: Ես տեսայ միայն ամայի ձորեր, ուր ամէն տարի ջուրը կ՚ողողէ ամէն ինչ, տանելով ամէն ինչ իր հետ: «Հայր Ծովակ, ինչո՞ւ ես այդքան տխուր», ըսի ես ինքս ինծի: Ու՛ր, ուր ես ալ ուրիշ ձորեր տեսայ, ուր ես ալ ուրիշ ձորեր տեսայ, ուր ես ալ ուրիշ ձորեր տեսայ

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Ալեքս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մոզոսեան, Տէր եւ Տիկին Քանպէրլէն եւ աղջիկը, Պ. Ալէն Մոզոսեան, այրի Տիկին Սոնիա Երես – եան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Նեւրիկ Գաբրիէլեան, Օր. Ժաքլին Գաբրիէլեան եւ ընտանիքը խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փեսային եւ քեռայրին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Փետր. 13ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ Փետր. 16, ժամը 10·30ին Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաշէզ ամ– փոփուելու համար ընտանեկան դամբա – րանը:

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ: Նախընտրաբար նուէրները փոխան ծաղկեպսակի, բարե – սիրական հաստատութեանց:

«ԾԱՌԱՋ»·— Մեր ցաւակցութիւնները Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեանի ինչպէս նաեւ Տէօվլէթեան եւ Գաբրիէլեան ընտա– նիքներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Տէր եւ Տիկին Պարէտ Համպուքճեան կը նուիրեն 100 Ֆր. ի նպաստ Հայ Կար– միր Խաչի օգնափոխութեան կայանին, փո– խան ծաղկեպսակի, Տիկին Աննա Փափազ– եանի մահուան տխուր առիթով:

×

Ալֆորվիլլէն Ուրբաթեան ընտանիքը իրենց զաւմիկին՝ Յարութիւն Փափազ – եանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկե– պսակի 150 Ֆր. կը նուիրեն «Ծառաջ»ի:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՎԻՆԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետրուար 17ին: Նախաճեռ– նութեամբ Նոր Սերունդի Սեւան խում – բին:

Կէսօրէ վերջ ժամը 15ին, Գասպար Իփէկ– եան սրահը՝ 40, Ռիւ Վիքթոր Ֆոժիէ

Կը խօսի ընկ. ԱՐԱ. ԳՐԻԳՈՐԵԱՆ

Գեղարուեստական եռոյթ բաժին

Նոր Սերունդի կողմէ՝ խմբերգ, արտա – սանութիւն, մեներգ, պարեր՝ ազգային տարազներով

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

×

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔ

Կիրակիւ Փետր. 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ԺԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Կիրակի, 17 Փետր. — Ղեւոնդեանց քա– հանայից յառաջիկայ ժօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկե – ղեցւոյ մէջ ժամը 10ին պիտի մատուցուի բազմաձայն պատարագ:

Ի ժամ պատարագի կը կատարուի մաս– նաւոր հոգեհանդիստ Փարիզի եւ շրջա– կայ եկեղեցիներուն մէջ ծառայած վախ– ճանեալ առաջնորդներու, հոգեւորական– ներու.—

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԲԱՑԱՌԻԿ ԺՈՂՈՎ

Ալֆորվիլի Հայ Մշակութային Միու – թեան վարչութիւնը արտակարգ ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր անդամները այս Ուրբաթ ժամը 20·30ին, քաղաքա – պետարանի փիւսթիս տը Փէ սրահը: Մուտք՝ յուշարձանին կողմը: Կարեւոր օրակարգ:

ԾՆՈՒՆԴ

Տէր եւ Տիկին Յակոբ Գրմբլեան ուրա– խութեամբ կը ծանուցանեն իրենց ան– դրանիկ զաւկին՝

ՍԹԵՓԱՆԻ – ԱՆԱՑԻՍ–Ի

ծնունդը, Փարիզ, Փետրուար 13:

×

Իրենց Թոռան ծննդեան ուրախ առիթ, Տէր եւ Տիկին Վահրամ Գրմբլեան 1000 Ֆր. կը նուիրեն Ուսանողներու Օգն. Մարմնին եւ 200 Ֆր.՝ «Յառաջ»ի:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. «Փոթորիկ» խում– բի ժողովը այս Ուրբաթ (Փետր. 15) ժա– մը 20·30ին Մշակոյթի Տան մէջ: Կարե– ւոր օրակարգ:

×

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան խումբի ժողովը, Ուրբաթ Փետր. 15, ժա– մը 21ին Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՎԱԼԱՆՍ.— Հ. Յ. Դ. Քրիստափոր կոմիտէն ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բո– լոր ընկերները Փետր. 15, Ուրբաթ իրի– կուն ժամը 8·30ին Ռիւ Պուֆիէ, Ակա– րոնեան ակումբը: Կարեւոր օրակարգ, ներկայութեամբ կ. կ–ի ներկայացուցի– չին:

ՇԱԻԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ. Յ. Դ. ՎԱԼԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ. Յ. Դ. քաղաքական առաջադրութիւնները:

Հարցումներուն կը պատասխանէ՝

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր. 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Սաւթր Սոսիալ Փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

GRAND BAL A GRENOBLE GRAND BAL

ՄԵԾ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ Հ. Յ. Դ. ՆՈՐ ՍԵՐՈՒՆԴԻ ԿՈՂՄԷ

Շաբաթ Փետր. 16, երեկոյեան ժամը 21էն մինչեւ առաւօտ

մասնակցութեամբ Սայաթ Նովա նուագախումբին

Cercle du Dauphiné, 5 Place Grenette — Grenoble

Tenue de soirée de rigueur

Pour réserver des tables, téléphonner au44-15-91, tous les jours sauf Lundi et Dimanche de 11 heures à 12 heures, et de 17 heures 30 à 19 heures. Demander : Madame Nicole Saboundjian

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

կազմակերպուած

Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ

Մասնակցութեամբ

Արիներու, Արեւոյչներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու

ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն պա– ւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Մէջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրու թիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

?

644 52 00

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
16
SAMEDI
16 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·940

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.940

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

(Զարդարարներու դստավարութեան շուրջ)

—0—

Բ.

Ընդհ. դատախազ Սամի պէյ կը խոստովանի, որ զաւակի Հայութեան տեղահանութիւնը մեծապէս ազդած է երկրի տնտեսական եւ առեւտրական վիճակին վրայ: «Միջոցը լաւ գործադրութեան չդրուելուն հետեւանքով այնպիսի չարիքներ յառաջ եկած եւ այնպիսի գեղծումներ գործուած են, որոնք օրէնքի եւ արդարութեան գաղափարին հետ չեն հաշտուիր երբեք: Եւ այս ոճիրները գործած են այս պաշտօնեաները իրենց անձնական շահուն համար: Օրինակ, առաւօտ մը քաղաքի մը ժողովուրդը հաւաքած եւ անոնց դոյքերը զոյգն վոխարինութեամբ ծախել տալէ յետոյ ճամբայ հանած են գիրենք եւ ճամբու վրայ մէկ երկու անգամ կողոպտուտի ենթարկած, այրերը կիներէն բաժնած եւ նոյնիսկ տասը տարեկան եւ աւելի փոքր տղաներ գատ գրկած են, եւ այս միջոցին ոճիրներ գործուած, բռնարարութիւններ եւ չարիքներ պատահած են:

«Միւս կողմէ գաւառի պաշտօնեաները, իրենց դիրքէն օգտուելով, նիւթական շահու ակնկալութեամբ ոճիրներ գործած են: Ձիշդ է, որ ամէն պաշտօնատար վերին հրամանի ենթակայ է, սակայն պաշտօնեայ մը պէտք է քննէ թէ իրեն տրուած հրամանը ո՛րքան կը համապատասխանէ արդարութեան եւ օրէնքի, եւ թէ դուր – ծադրելի՞ է: Այս հիման վրայ կարգ մը պաշտօնեաներ չեն գործադրած տրուած հրամանը եւ ընդդիմացած են»:

Ընդհ. դատախազը աւելցուցեր է, որ «այս դէպքերուն առաջ բերած յոռի տպաւորութեան վրայ Բարձրագոյն Դռնէն դրկուած քննիչները իրենց քննութիւնը սահմանափակած են միայն պաշտօնեաներու եւ եղած գոյքի յափշտակութեան եւ նիւթական գեղծումներու վրայ» միայն եւ ոմանք այդ յանցանքներու հիման վրայ պատժուեր են պատերազմական ատեաններու կողմէ:

Ընդհ. դատախազին այս յայտարարութիւնը շատ նշանակալից էր, որովհետեւ պաշտօնական քննութեամբ հաստատուեր է, որ Թալէաթի կառավարութիւնը չարդելու համար քննութիւն կատարելու պէտք չէ տեսեր, վասնզի այդ չարդերը ուղղակի իրենց կողմէ յանձնարարուած էին, ու միայն դաղութիններն ու նիւթական գեղծումները քննելու պէտք տեսեր է...:

«Զմժդուկս ֆամէէ եւ զուտս կլանէէ» (Մատթէոս, ԻԳ· 24):

Ընդհանուր դատախազի ամբաստանական եզք խօսք առած է Անձնական Իրաւանց փոխանորդ փաստաբան Լեւոն Րէմզի, որ Եոզղատի մէջ սպաննուած իր չուրջ 115 պարագաներուն եւ աղդականներուն կողմէ փոխանորդաբար կը զբաղուէր դատարան, որուն կը ներկայացնէ անոնց անուններն ու իրաւունքը հաստատող խնդրագիր մը, պահանջելով մէկուկէս միլիոն ոսկիի վնասուց հատուցում:

Հայ փաստաբանը կը յայտնէ թէ Եոզղատի կառավարիչ ձէմալ պէյ ջարդի հարմար պոլսէն ստացած հրահանգը մերժած ըլլալով գործադրել, պաշտօնանկ եղած է: Ցետոյ Անգարայի կուսակալ Աբդի հոն դրկեր է տեղւոյն Իթթիհատի ներկայացուցիչ (մուրախխաս) Նէճաթիճ, որ տեսնուեր է Պողոզլեանի քայմաքամ Րէմալի, ինչպէս նաեւ Պողոզլեանի Իթթիհատի տեղական կեդրոնի անդամներ Ռէշիտ եւ Ռէֆիկ անուններով անձերու հետ:

Ցետոյ Նէճաթիճ հաւաքած է Պողոզլեանի ազգային ժողովականները եւ ըսած անոնց, որ Իթթիհատի կեդրոնական կոմիտէն հրաման ղրկած է, որ Հայերը ջարդուին, եւ որ ինքն ալ հրամանը գործադրելու պարտաւոր է, եթէ չկատարէ զայն, ինք ալ պիտի սպաննուի: Ապա ան ըսած է անոնց, որ ինք կ'ուզէ ազատել զանոնք, եւ որ անոնք պէտք է ինքնին ազատելու միջոցներ գտնեն:

Ազգային ժողովականները, որոնց մէջ կային Ռուբէն Զարդարեան, Գրիգոր Զօհրապ եւ ուրիշներ, ետք խորհրդակցելու ելած են եւ վերադարձած Նէճաթիճի մօտ, ըսելով անոր, որ ինքնին ազատելու միջոցներ գտնելու պարագային, անոնք ալ կրնան ազատիլ: Նէճաթիճ ըսած է անոնց, որ ինք ոչ մէկ միջոց կրնայ գտնել, եւ որ անոնք ինքնին պէտք է գտնեն:

Ազգային ժողովականները

ԿՈՄԻՏԱՍ

ՀԱՅ ՀՈԳԻԻ ԼՈՒՍԱՏԵՍԻԼ ՀԱՆՃԱՐԸ

Եւ ծագեցար, Կոմիտաս, հորիզոնին Մասիսի՝
Իբրեւ հրաշք, իբրեւ այգ··· եւ գուսանի պէս Գողթան՝
Իջար դաշտերը Հայոց, ձեռիդ մականն հովուենի,
Հոգիդ բացած հովերուն ու ծովերուն Նայիրեան:

ԺԱԳ Ս· ՅԱԿՈԲԵԱՆ

*

Կանգնած եմ Փարիզի Մայր եկեղեցւոյ մուտքին դանուող նկուղի սանդուխներէն – բուն քով ու կը դիտեմ նկուղի դրան: Հոդիս մէջ եռք մը կը զգամ որ կուգայ մօտիկ անցեալէն: Այդ նկուղին մէջ չընչուած է պահ մը աղնիւ հոգի մը, սուեղծագործող Հայ մը, պաշտելի արուեստագէտ մը: Հայ երգի վեհափառը՝ Կոմիտաս վարդապետ: Տարօրինակ զուգադիպու – թեամբ մը ձեռքիս մէջ է Մայր եկեղեցւոյ Տօնացոյցը, որու Փետրուար 17ի օրուան մէջ, գրուած է· «Այսօր կը կատարուի մասնաւոր հոգեհանգիստ Վռամշապուհ Արքեպս· Քիւլարեանի··· Կոմիտաս Վրդ· Սողոմոնեանի···» եւ այլոց հոգիներուն համար:

Հոգեհանգի՛ստ···

Վարդապետ մը, որուն բովանդակ կեանքը եղաւ ալեխառն ու այլազան եռքի ովկիան մը, որուն մէջ լողաց հայ երգի հանճարը՝ մերթ իր գոյութիւնը պահելու եւ մերթ ալ հայ հոգիի գանձերը փրկելու վսեմ խոհակով:

Այժմ, կանգնած այդ նկուղին առջեւ, մտովին կը փոխադրուիմ դէպի ետ ու մաքիս առջեւ կը պայծառանայ ԺԹ· դարու երկրորդ կէսը:

Հայ ժողովուրդի պատմութեան մէջ իր երաժշտական ոգիի ճոխութեամբ նշանաւոր եղող Գողթն գաւառէն դէպի Կուստինա (Արաքսի ափին) գաղթող ժողովուրդի մէջ գտնուող Սողոմոնեան ընտանիքին մէջ կը ծնի մանուկ մը՝ Սողոմոն անուանով, որ Արաքսի մշտնջենական երաժըշտութիւնը խառնելով իր ժողովուրդի հառաչին ու խանդավառութեան, լացին ու ծիծաղին, քարինքին ու հոգին, դեղեցիկ օր մը՝ պիտի վերադարձնէր զայն՝ նոյն այդ ժողովուրդին, աւելի բիւրեղացած եւ աւելի սրբացած վիճակով: Տակաւին մանուկ, Սողոմոնի հոգիին վրայ պիտի դրոշմուէր որբութեան դաժան կնիքը եւ ան, ուսում առնելու համար, պիտի դրկուէր էջմիածին, ուր անմահանուն որբի միտքն ու հոգին պիտի պայծառանար, դիտական ու երաժշտական ծանօթու – թիւններով պիտի հարստանար եւ հետ – դհետէ պիտի սկսէր երեւան բերել իր բնածին եւ աստուածապարգեւ տաղանդը, ժողովրդական երգի պատասխիկներ հա – ւաքելով ու դաշնաւորելով:

Սողոմոն, իր ուսման աւարտին, ընդունելով հոգեւորականի սքեմը՝ վերակոչուեցաւ Կոմիտաս, եւ իր երաժշտական դիտելիքները խորացնելու եւ հարըստացնելու նպատակով գնաց Պերլին, ապա՝ Փարիզ, ուր հետեւելով պետական երաժշտանոցի դասընթացքին, սկսաւ դիտականօրէն ուսումնասիրել արեւելքի եւ արեւմուտքի երաժշտութիւնը, համեմատելով զայն հայկականի հետ՝ նկատելու հայ երաժշտութեան զերակշռութիւնը, որով ժողովրդական երաժշտութեան մեղեդին դեղջուկի սիրտէն բխելով աւելի դիւրութեամբ կրնար թափանցել եւ յուզել ունկնդրի սիրտը:

Եւրոպայի կեանքը Կոմիտասի համար չեղաւ միայն ամբարումի շրջան մը, այլ ան՝ դիտակից իր ժողովուրդի արժանիքներուն, իր ժողովուրդը բարձրացնելու եւ իրապաչէս օտարներուն ծանօթացնելու նախանձախնդրութեամբ՝ իր ուսա – նողական շրջանէն իսկ, կազմակերպեց երգահանդէսներ եւրոպական զանազան քաղաքներու մէջ եւ ամենուրեք թունդ հանեց երաժշտանոցներն ու սրահները, փոթորկելով բազմահազար ունկնդիրներու հոգիները:

Ահա այսպիսի փառապսակով Կոմիտաս վերադարձաւ էջմիածին, չարունակելու համար իր բեղուն եւ օգտաչատ գործունէութիւնը: Երաժշտական դիտելիքներով ծաղկած Կոմիտաս մեծ խանդավառու – թեամբ նուիրուեցաւ իր խոհակը իրակա – նացնելու գործին: Կազմեց խումբեր, ուսնեցաւ համերգներ, իրեն յանձնուեցաւ էջմիածնի ճեմարանի երաժշտական բաժինը եւ Կոմիտաս՝ հայ հոգիով, հայ ապրումով նուիրուեցաւ իր աշխատանքին, վերամշակեց երաժշտութիւնը՝ եկեղեցական թէ աշխարհիկ մարզերուն մէջ:

Այս բոլորը բնականաբար, պիտի գրգռէր իր չրջապատի նախանձը, որ հետ – դհետէ աւելի պիտի զօրանար, մանաւանդ այն չրջանին երբ Կոմիտաս ընտրուեցաւ արեւմտեան աշխարհի միջազգային երաժշտական համագումարի պատգամաւոր, իբրեւ ներկայացուցիչ արեւելքի: Այդ հանդամանքէն օգտուելով վարդապետը իր դասախօսութիւններով ու համերգներով աւելի եւս բարձրացուց իր վարկը, ինչ որ գոյութիւն ունեցող նախանձի դրսեւորութիւնները ծով դարձուց իր չուրջ: Կոմիտաս յանդուգն նաւաստի մը պէս լողաց այդ ծովուն մէջ մինչեւ այն պահը, երբ այլեւս զգաց թէ իր լողալը թէեւ կրնար փրկել իր գոյութիւնը, բայց եւ այնպէս կորսուեան կրնային մատնուիլ հայ հոգիի երաժշտական ծով գանձերը: Այդպիսի պահու մըն էր որ ան որոշեց հեռանալ էջմիածնէն եւ գնաց Կ· Պոլիս, ուր արժանանալով ժողովրդական արտակարգ ընդունելութեան, Կոմիտաս նըւիրուեցաւ իր առաքելութեան եւ առաջին իրեն ամիսներուն մէջ կազմակերպեց 300 հոգինոց երգչախումբ մը, կազմակերպեց համերգներ Կ· Պոլիս, չրջակայ հայարնակ վայրերը, Եդիպտոս եւ այլուր:

Հաղարամեայ մշակոյթի տէր ժողո – վուրդի զաւակ Կոմիտաս վարդապետի առաքելութեան ուղին անհրաժեշտօրէն անցաւ Եւրոպայի կեդրոններով: Այդ անխուսափելի ուղին բռնած էին նաեւ պոհարերութեան խորհրդանիչ Թորոս Թո – րամանեան, դեղագիտութեան լուսաբ – ճակ՝ Գաբրիէլ կաթողիկոս Յովսէփեան, մեր լեզուաբանութեան Առիւծ Մհերը՝ Հրաչեայ Աճառեան, անմոռան Սայաթ Նո – վան եւ ուրիչներ, որոնց չնորհիւ խազերով, գիծերով, գոյներով արժեւորուե – ցան մեր երաժշտութիւնը, ճարտարապետութիւնը, մանրանկարչութիւնը, պրա – կանութիւնը եւ, վերջապէս, պատմու – թիւնը: Կոմիտաս հմտութիւն եւ համալսարանական կրթութիւն առացաւ Պերլին՝ Վահնէրի հայրենիքին մէջ, սակայն բնաւ չդարձաւ Վահնէր մը, ապա իր հմտութիւնը կատարելագործեց Փարիզ, Ֆրանսական նրբակերտ մշակոյթի չուք – մարանին մէջ, սակայն չմոռնեցաւ Սէն Սանսի կամ Տըլիւսիի, երբ մթնոլորտը լի էր համբաւաւոր չատ մը երաժշտա – դէտներով:

Ոմանք՝ թիւրիմացաբար կամ միտումնաւոր կերպով, Կոմիտասի արժէքին չուրջ կասկածներ կը անուացանեն արտայայտելով թէ՝ վարդապետը միայն հայ ժողովուրդին համար արժէք ունի, ան պէթհովէնն մը կամ Վահնէր մը չէ, որովհետեւ սէնֆոնի, օփերա կամ քոնչերթօ դրած չէ եւ կամ ըսողներ ալ կան որ Կոմիտաս երաժշտական վանկարանութիւն չի դիտեր (ակնարկելով իր դաշնաւորած պատարագի երգեցողութեան): Այսպէս մտածողներուն մենք կը պատասխանենք եւրոպացի աչխարհահռչակ երաժշտագէտ էկոն Վէյլէի լեզուով, թէ «Ի՞նչ լաւ է որ Կոմիտաս կրցած է ըլլալ ու մնալ Կոմիտաս, իսկապէս սիրելով Վահնէրը, Վէրտին եւ Տըլիւսին եւ պաչտելով Լոռու Գութանն ու Մոկաց Միրզան···»: Աւելին՝ առաջին անգամ Կոմիտասն էր որ փորձեց «Այոյլ» պոէմը օփերայի վերածել, իսկ եթէ պահ մը վերատեսութեան եւ վերլուծումի ենթարկենք Հայաստանի եւ սփիւռքի ներկայ երաժշտագէտներու համանուագները, ինչպէս՝ Միրզոյեան, Եղիազարեան եւ ուրիչներ, հեչտութեամբ կրնանք նկատել որ անոնք մեծապէս օգտուած են Կոմիտասի յայտնաբերած ժողովրդական քաղցր մեղեդիներէն: Հետեւաբար, Կոմիտաս ևթէ չեղաւ սէնֆոնիք որեւէ արուեստագէտի հեղինակ, անոր համար էր որ արդէն ինք իսմքն էր այդ համանուագին: Փա՞ստ: Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ աչխարհահռչակ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեան. «Կոմիտասը մեր ազգային երաժշտական ղեղբոյրի հիմնադիրն է: Ոչ մի հայ երաժշտագէտ չի կարող իր վրայ չվերցնել Կոմիտասի ազդեցութիւնը»:

Կը յիչեմ այս պահուն, քանի մը վկայութիւններ օտար երաժշտագէտներու, որոնց չարքին՝ մտքիս մէջ կը պայծառանայ Տըլիւսիին խօսքը, թէ՝ «դուք հանճարեղ էք, Հայր Սուրբ»· նոյն երաժշտագէտն էր որ ըսած է, «Կոմիտաս ևթէ մի այլ Անտուանին դրէր, կը բաւէր գինք դասելու մեծ արուեստագէտներու չարքին···»: Աթէնքի յունական թերթերը դրեցին, թէ՝ ե՞րբ Յունաստանի մէջ պիտի ծնի Կոմիտաս մը որ փրկէ Յունիրու մեղեդին: Աւստրիայի մեծ երաժըշտագէտ Աղլէր, լսելէ ետք Կոմիտասի երաժշտութիւնը՝ յայտարարեց· «Աստուած եթէ Հայոց ձայնը չլսէ, ապա ուրեմն որո՞ւ ձայնը պիտի լսէ»:

1915 Ապրիլ 24: Սեւ էջը՝ Հայոց պատմութեան:

Թուական մը որ ընդհատեց նաեւ Կոմիտասի ստեղծագործող կեանքի յաւաչընթացը: Մահուան կնիքը դրոչմուեցաւ Կոմիտասի ներաչխարհին վրայ: Վարդապետը կորնչուց իր մտային հաւասարակչռութիւնը ի տես իր աչքին առջեւ իսկ պարզուող անմարդկային սարսքին: Ու չնչեց քսան տարի, ապրեցաւ քսան տարի առանց ձայնանիչ մը իսկ աւելցնելու իր ստեղծագործ աչխատանքին վրայ:

Վիլժիւիֆը եղաւ իր բնակարանը···

Հոգեկան տառապանքը եղաւ իր պրոմմներուն հասարակաց դիծը ամրողջ քսան տարիներ: Հիւանդանոցի իր խուցը դարձաւ ուխտավայր մը, ուր վարդապետը տեսնելու կ'երթային իրմով հպարտ հայորդիներ: Դրուագ մը՝ վարդապետի վերջին օրերէն, իրրեւ նմոյչ՝ իր պրոմմներուն:

Փարիզի ժամանակի Հայոց առաջնորդ՝ Վռամշապուհ Արքեպս· Քիւլարեան, այսպէս կը պատմէ· «Վերջին հանդիպումիս, Կոմիտասին տուած նախորդ այցելութեանս, անոր խնդրանքին համաձայն, դիչերանոց մը տարած էի իրեն՝ որպէսզի «չմրսէր»: Դիչերանոցը երբ երկարեցի առաջ, «Ձե՞ս մոռացել, հա՞··· բայց ի զուր ես բերել այդ, ի դուր» ըսաւ եւ դէմքին տարօրինակ ժպիտով մը՝ աւելցուց· «Ծողովդ մնայ իմ ժողովուրդը··· Ես նրա սրտում երբեք չեմ մրսի···»:

Օտարի սրտին մէջ տեղ դրաւած Կոմիտաս անպայմանօրէն Հայու սրտին մէջ ալ պիտի ունենար առանձնայատուկ իր տեղը: Քսան տարիներ, Կոմիտասին հետ տառապեցաւ նաեւ ամբողջ ժողովուրդ մը: Բայց ամէն տառապանք ինքնին քաղցը է, երբ կը փոխարինէ յաղթանակի մը, բարձրութիւն մը, պատիւ մը:

1935 Թուականին վերջ դաւ Կոմիտասի ներքին· հետեւաբար, Կոմիտաս ևթէ չեղաւ սէնֆոնիք որեւէ արուեստագէտի հեղինակ, անոր համար էր որ արդէն ինք իսմքն էր այդ համանուագին: Փա՞ստ: Ահա թէ ի՛նչ կ'ըսէ աչխարհահռչակ երաժշտագէտ Արամ Խաչատուրեան. «Կոմիտասը մեր ազգային երաժշտական ղեղբոյրի հիմնադիրն է: Ոչ մի հայ երաժշտագէտ չի կարող իր վրայ չվերցնել Կոմիտասի ազդեցութիւնը»:

Կը յիչեմ այս պահուն, քանի մը վկայութիւններ օտար երաժշտագէտներու, որոնց չարքին՝ մտքիս մէջ կը պայծառանայ Տըլիւսիին խօսքը, թէ՝ «դուք հանճարեղ էք, Հայր Սուրբ»· նոյն երաժշտագէտն էր որ ըսած է, «Կոմիտաս ևթէ մի այլ Անտուանին դրէր, կը բաւէր գինք դասելու մեծ արուեստագէտներու չարքին···»: Աթէնքի յունական թերթերը դրեցին, թէ՝ ե՞րբ Յունաստանի մէջ պիտի ծնի Կոմիտաս մը որ փրկէ Յունիրու մեղեդին: Աւստրիայի մեծ երաժըշտագէտ Աղլէր, լսելէ ետք Կոմիտասի երաժշտութիւնը՝ յայտարարեց· «Աստուած եթէ Հայոց ձայնը չլսէ, ապա ուրեմն որո՞ւ ձայնը պիտի լսէ»:

1915 Ապրիլ 24: Սեւ էջը՝ Հայոց պատմութեան:

Թուական մը որ ընդհատեց նաեւ Կոմիտասի ստեղծագործող կեանքի յաւաչընթացը: Մահուան կնիքը դրոչմուեցաւ Կոմիտասի ներաչխարհին վրայ: Վարդապետը կորնչուց իր մտային հաւասարակչռութիւնը ի տես իր աչքին առջեւ իսկ պարզուող անմարդկային սարսքին: Ու չնչեց քսան տարի, ապրեցաւ քսան տարի առանց ձայնանիչ մը իսկ աւելցնելու իր ստեղծագործ աչխատանքին վրայ:

Վիլժիւիֆը եղաւ իր բնակարանը···

Հոգեկան տառապանքը եղաւ իր պրոմմներուն հասարակաց դիծը ամրողջ քսան տարիներ: Հիւանդանոցի իր խուցը դարձաւ ուխտավայր մը, ուր վարդապետը տեսնելու կ'երթային իրմով հպարտ հայորդիներ: Դրուագ մը՝ վարդապետի վերջին օրերէն, իրրեւ նմոյչ՝ իր պրոմմներուն:

Փարիզի ժամանակի Հայոց առաջնորդ՝ Վռամշապուհ Արքեպս· Քիւլարեան, այսպէս կը պատմէ· «Վերջին հանդիպումիս, Կոմիտասին տուած նախորդ այցելութեանս, անոր խնդրանքին համաձայն, դիչերանոց մը տարած էի իրեն՝ որպէսզի «չմրսէր»: Դիչերանոցը երբ երկարեցի առաջ, «Ձե՞ս մոռացել, հա՞··· բայց ի զուր ես բերել այդ, ի դուր» ըսաւ եւ դէմքին տարօրինակ ժպիտով մը՝ աւելցուց· «Ծողովդ մնայ իմ ժողովուրդը··· Ես նրա սրտում երբեք չեմ մրսի···»:

Օտարի սրտին մէջ տեղ դրաւած Կոմիտաս անպայմանօրէն Հայու սրտին մէջ ալ պիտի ունենար առանձնայատուկ իր տեղը: Քսան տարիներ, Կոմիտասին հետ տառապեցաւ նաեւ ամբողջ ժողովուրդ մը: Բայց ամէն տառապանք ինքնին քաղցը է, երբ կը փոխարինէ յաղթանակի մը, բարձրութիւն մը, պատիւ մը:

1935 Թուականին վերջ դաւ Կոմիտասի

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ԶՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Եւ սակայն չատ համեղ կ'ըլլար պատրաստած կերակուրը, գոնէ մենք այսպէս կը ջանայինք համոզել զիրար:

Սեդրակ Ամպարեան սակայն մսեղէնի վերյիչումներ կ'ունենար երբեմն եւ սըրտամաչմլիկ հառաչանքներ կ'արձակէր, երբ տան խոհանոցէն կասկարա եղած կողիկներու հոտեր վեր կը բարձրանային:

Օր մըն ալ չկրնալով ինքզինքը զսպել, կը դիմէ մօտակայ ճաչարան մը եւ վրայ վրայի տասը պնակ մսեղէն կերակուր կ'ուտէ անիծելով Քնայքն ու իր դրու – թիւնը:

Այս դասալքութիւնը մեզ ալ քաչալերեց լքելու Վահէն, որ սակայն մինչեւ եռքը հաւատարիմ մնաց բանջարակերութեան եւ արդարեւ չատ ալ օգտուեցաւ անկէ:

×

Աթէնք գտնուած միլոսիս յաճախակի թղթակցութեան մէջ էի Արփիարի հետ որ Լոնտոն կը գտնուէր եւ երկարատեւ, երբեմն մինչեւ 20–30 երես նամակներ կը գրէր գտնգատ յայտնելով թէ՝ իր վիճակէն եւ թէ իր Հնչակեան ընկերներէն, որոնց հետ չէր կրնար համաձայնիլ:

Իր միակ փափաքն էր ապրուստի անկախ միջոց մը գտնել ու յեղափոխութենէ քաչուելով՝ ինքզինք նուիրել գուտ դրականութեան:

Արդէն այդ սեւեռուն գաղափարը ունեցած էր մի չատ արտասահման անցուցած ամբողջ տարիներու ընթացքին՝ առանց կարենալ զայն իրագործելու:

Բայց մանաւանդ այդ ամիսներուն բոլորովին զզուած կը թուէր Լոնտոնի կեանքէն:

Արդարեւ խառնաչփոթութիւնը Հնչակեան կուսակցութեան մէջ իր ծայրայեղ աստիճանին հասած էր:

Նազարբէկի դէմ մղուած պայքարը մասամբ միայն յաղողած էր: Իրա՛ւ է որ դինքն ու Մարօն հեռացուցած էին կեդրոնէն, բայց անոնք ինքզինքնին պարտուած չէին համարեր եւ իրենց կողմնակիցներով կը չարունակէին գործել յանուն Հնչակեան կուսակցութեան:

Ընդդիմադիրները, որոնց պարագլուխներէն մին էր Արփիար, թէեւ մեծամասնութիւն էին բայց ղեմ չունէին, մինչդեռ Նազարբէկ եւ իրենները նիւթապէս չատ աւելի զօրաւոր էին:

Ամէն գատ «Հնչակ» թերթը Նազարբէկի անունովը արձանագրուած էր Լոնտոնի մէջ եւ ըստ օրինի անոր ատացուածքը կը համարուէր: Այնպէս որ Նազարբէկ կրցաւ «Հնչակ»ը ինք չարունակել եւ միւս կողմէ թոյլ չտալ որ ընդդիմադիրները այդ անունով թերթ հրատարակեն: Ասոր համար նոյն միջոցին հականազարբէկեան, Հնչակեաններու օրգանը, ղոր Արփիար կը խմբագրէր, անանուն կը հրատարակուէր Լոնտոնի մէջ, որովհետեւ կուսակցութիւնը չէր ուղեր «Հնչակ»էն տարբեր անուն մը գործածել:

Միւս կողմէ, հականազարբէկեանները, որոնք ինչպէս ըսի, այն ատեն սաստիկ մեծամասնութիւն մը կը կազմէին, իրենք իրենց մէջ համաձայն չէին, իսկ Արփիար իր ո՛չ մէկ ընկերին հետ կրնար տբըլիկ ընել:

Իրարու դէմ հայհոյալից ամբաստանագիրներ, չրջաբերականի ձեւով, ամէն չարաթ կը տեղային Լոնտոնէն, Եգիպտոսէն, Պուլկարիայէն, Ամերիկայէն, անօրինակ խաղքութեան մը տեսարանը պարզելով Պոլսէն փախստական հայերուն աչքին՝ որոնք առաջին անգամ առիթ կ'ունենային տեսնելու Հնչակեանութեան ներքնակողմը:

Վահէ Արզուեան այդ թուականին ինքն ալ սկսած էր իր մասնաւոր փոքրիկ խումբը ունենալ, ինչպէս նաեւ կատաղի հակառակորդներ ու համակիրներ ալ· այս վերջիններէն էր Արփիար Արփիարեան որ Վահէն կը պաչտպանէր ոդի ի բուին:

Այդ պաչտպանութիւնը տակաւին տարիներ պիտի տեւէր մինչեւ որ կատաղի հակառակութեան մը փոխուէր:

×

Նոյեմբերի մէջն էր կարծեմ երբ հեղինէան անձրեւ մը, որ քանըչորս ժամ անընդհատ տեւեց, ողողեց Ֆայէրմի գաչտը, ինչպէս նաեւ Բիրէի եւ Աթէնքի չատ մը փողոցները:

Հայ գաղթականները սոխպուեցան թողուլ իրենց վրանները եւ Աթէնք ապաստանիլ, ուր փոխադրուեցան նաեւ վրանները անձրեւը դադրելէ եռքը:

Ցանճնաժողովը ա՛լ կարող չէր զբաղիլ ու կեբակրել գաղթականները, որոնք թէեւ հետզհետէ նուազած էին, բայց կրկին պատկառելի թիւ մը կը կազմէին:

Բարեբախտաբար այդ միջոցին անգլիական դեսպանատունը մեզի օգնութեան հասաւ:

(39 – Շար·)

ԵՐԲ ԵՏ ԿԸ ՆԱՅԻՆՔ...

(ԱՆՑՔԵՐ ՈՒ ԱՆՁԵՐ)

ԳԱՆՁԵՐ ՈՒՆԻՆՔ՝ ԱՆՏԱԿ, ԱՆԾԱՅՐ...

(ԱՄԻՐՏՈՎԼԱԹԸ ՄԵՂԿՆ Է ՄԻԱՑՆ ԱՆՈՆՑՄԻՆ)

———0———

Ամիրտովլաթի երրորդ դարձը՝ «Ախթապատին», գրի առնուած է 1481ին, գալօյ մէջ։ Գրքին անունը կուգայ արաբերէնէն եւ կը նշանակէ դեղագիտութիւն (դեղերու ներգործութիւնը՝ մարդկային գործարանաւորութեան վրայ)։ Կը բաղկանայ 25 գլուխներէ («դուռ»), որոնք իրենց կարգին ստորաբաժանումներ ունին։ Օգտուած է 13րդ դարու արաբ հրոմակաւոր բժիշկ Իպն Ձեզլիի, ինչպէս նաեւ սպանացի ականաւոր բժիշկ – փիլիսոփայ Մայմոնիտի գործերէն, սակայն ինքնագիր բաժինը կը գրաւէ աշխատասիրութեան կարեւոր մասը։ Անհասկնալի ըլլալու չափ խճողուած է արաբերէն ու պարսկերէն բառերով ու լեզուն — ինչպէս իր բոլոր գործերուն մէջ — միջնադարեան ոճակօրէնն է։

Միշտ կը յիշէ աղբիւրները, կը մէջբերէ անունները ծանօթ բժիշկներու եւ դեղերու անունները կուտայ հինգ լեզուներով (հայերէն, յունարէն, արաբերէն, լատիներէն եւ պարսկերէն)։

Իր հինգերորդ գլուխը՝ «Գիրք Ռաւկական», Թարգմանութիւն է արաբերէնէ (1474), — մոլորակային չարժումներու, դուշակութեանց եւ կախարդութիւններու հատուածոյ մը։

Յայտնի պատմագէտ – բանասէր Կարապետ Բամաջեան, որ ստուար ուսումնասիրութիւն մը ունի Ամիրտովլաթի եւ առհասարակ բժշկապետական գործերու մասին, կարեւորութեամբ կը ճշդէ թէ Ամասիացի բժշկապետը նաեւ եղած է «աստեղագէտ»։ Այս կարծիքը հերքուած է սակայն ուրիշներու կողմէ (ակադ – մխիթ Լեւոն Յովհաննէսեան)։

Փրոֆ. Առաքել Առաքելեան, Ամիրտովլաթի յատկացուցած իր էջերուն մէջ պիտական չափանիշով հետեւեալ հաստատմամբ կ'ընէ անոր գործերուն մասին.

— «Ամիրտովլաթի թողած գիտական ժառանգութիւնը հարուստ շտեմարան է ոչ միայն հայ, այլեւ ընդհանրապէս բժշկութեան պատմութեան համար։ Ամիրտովլաթը վիթխարի փիգուրա (դէմք) է իր ժամանակի հայ բժշկութեան մէջ, օժտուած իր ժամանակի բժշկագիտական խոշոր էրուտիցիայով (հմտութեամբ), բաջ գիտակ բազում լեզուների՝ որոնց մէջոցաւ նա կարողացել է ժրաջան մեղուի նման ամբարել ժամանակի գիտութիւնը եւ խորանալ թէ՛ իր եւ թէ անցեալ ժամանակաշրջանի յունական, արաբական պարսկական բժշկագիտութեան մէջ, իր հարուստ փորձր եւ ժամանակի գիտական պաշարը թողնել գալիք սերնդին։

«Նրա մեթոտը որդեգրել են յետագայ շրջանի հայ բժիշկները, Ասար եւ Պու – նիաթ Սեբաստացիները, Գալուստ Ամասիացին եւ ուրիշները՝ որոնք մինչեւ 18րդ դարն իրենց առաջնորդ ունեցել են միշտ Ամիրտովլաթը, ինչպէս գրում է Կ. Բասմաջեանը։

«Ամիրտովլաթ բժշկագիտութեան մէջ հանդիսացաւ 15րդ դարի հայ գիտական դպրոցը, որի հիման վրայ հայ բժշկագիտութիւնը յետագային տուեց գիտնականների մի փայլուն պլէադա (հոյլ), ինչպիսիք են բժիշկ Սարգիսը (1710), բժիշկ Պօղոսը (1714), բժիկշ Ղազարը (1723) եւ ուրիշներ։ Ամիրտովլաթ հայ բժշկական գանձարանը եռխացրել է հարուստ բառապաշարով՝ դեղերի, պտուղների, ծառերի, բանջարեղէնի, բազմազան բոյսերի եւ հումերի անուններով, որոնցմով պատրաստում են պէս–պէս բուժիչ միջոցներ։ Նա առաջինը մեզ ծանօթացրեց հայ բժշկական մտքի մի շարք մշակների հետ, որոնք մինչեւ այդ ծածկուած էին մոռացումի էօզով եւ անյայտ էին գիտական աշխարհին»։ (*Տե՛ս իր երկհատոր գործը՝* «Հայ ժողովուրդի մտաւոր մշակոյթի զարգացման պատմութիւն», *Բ. հատոր, էջ 397*)։

×

Դիտել տուած էինք թէ Ամիրտովլաթի չորս յայտնի գործերուն մէջ գիտութեան բաժինը չէ միայն որ կը հետաքրքրէ ընթերցողը։ Յատկապէս յիշատակարանային բաժիններուն մէջ, ուր կը խօսի իր կեանքի զանազան դրուագներուն եւ չըրջանի անցուդարձերուն մասին, կուտայ բաւարար հում նիւթ՝ բնորոշելու համար նախ իր անհատական խառնուածքն ու նկարագիրը, ապա նաեւ ժողովուրդի աչխարհահայեացքը, մտայնութիւնը եւ բարոյական ըմբռնումները։ Մանաւանդ՝ քրիստոնէական հաւատքի տեղը։

— «Եւ արդ (կ'ըսէ իր յիշատակարանային եզրափակումին մէջ), որ կարդաք ի սմանէ եւ կամ ուրինակէք (օրինակէք) եւ սովորիք բառ ի սոցանէ, յիշեցէք ի Տէր Աստուած զանպիտան եւ զանարժան գծողն զԱմիրտովլայ բժիշկն Ամասիու, եւ Աստուած յիշէ զձեզ ի միւս անգամ գալուստ։ եւ թէ ո՛վ զմտաւ ածէ զսա գողանալ եւ կտրելով մէկ թուղթն ի սմանէ՝ նա չառնէ մասն եւ բաժին Քրիստոսէ։ Եւ անմեղադրելի լերուք սխալանացն գրոյն պակասութեան առրա, զի ի Պարսի եւ ի յԱրապի գրոց է գրած եւ չէ փոխած ի յայլ գիր՝ թէ չէ կու ըղորդէր (կ'ուզղէր)։ Փա՛ռք Աստուծոյ, ամէն»։

×

Հայոց մաքի եւ հոգիի վաստակին ամէնէն երփներանգ, բազմակողմանի, հարուստ ու անխաթար հարստութիւնները կան Մխիթարեան գրական ժառանգութեանց մէջ։ Ափսո՛ս որ մեր օրերուն փափկասէր խորան դարձած են անոնք նոր ու նորագոյն սերունդներուն համար, մինչ պիտի կարենային հաւատքի վէմ եւ ներշնչման աղբիւր դառնալ մայրենի կաթով սնանիլ ուզող պատանի ու երիտասարդ հայկազուններուն...։

Մ. Թ.

ՄԱՆՐԱՎԷՊԵՐ

———0———

Կատաղի կռիւներէ ետք, երբ Անգլիոյ Էտուըրտ առաջին Թագաւորը կալլէսը գրաւեց, տեղացի ազնուականներուն խոստացաւ ծնունդով տեղացի իշխան մը, որ անգլերէն բառ մը անդամ պիտի չգիտնար։

Ապա յայտնեց՝ թէ իրենց նոր իշխանը իր զաւակն էր, որ ընկերացած էր արշաւանքին Քաընաւան դղեակին մէջ եւ որ բնականաբար անգլերէն չէր գիտեր, որովհետեւ նորածին մանուկ էր։

Անկէ ի վեր, Անգլիոյ Թագաւորներու առաջին մանչ զաւակը եւ գահաժառանգը՝ կը կոչուի «Կալլէսի իշխան»։

×

Բժիշկ մը, որ լսեց որ Վոլթէր իր արհեստակիցները կ'մբաստանէր, ըսաւ։

— Թող յանախորդներէս մէկը գայ եւ դանդաղ ինծի դէմ։

— Ի՞նչպէս պիտի դան։ Ձեր բժշկական խորհուրդներուն հետեւողները, բոլորն ալ դերեզմանատուն կը դանուին, պատասխանեց Վոլթէր։

×

Սպարտացիներու հակառակորդ մը, Սպարտայի Թագաւոր Ագիսի հետ խօսած ատեն, հեգնանքով արտայայտուեցաւ Սպարտացիներու զէնքերու մասին, որ արդիացած չէին։ Ըսաւ թէ Սպարտացիներու կարճ սուրերը դիւրաւ կը մեկուսացուէին նիզակներով, որ թշնամին հեռու կը պահէին։

Թագաւորը պատասխանեց։

Մենք Սպարտացիներս, անհոգի զէնքերով չենք կռուիր, այլ մեր հոգիով։ Զենք ուզեր թշնամին հեռու պահել, այլ կ'ուզենք կարելի եղածին չափ մօտենալ անոր։ Եւ այն ատեն կը գործածենք մեր սուրերը, որ միանգամ ընդմիշտ կը չէզոքացնեն նիզակներն ու «ոչխ»երը։

ԻՄԱՍՏՈՒՆ ԽՕՍՔԵՐ

———

— Ջորին դիրքնելու համար, ձին սովամահ ընելը՝ անխելքութիւն է։

— Երջանկութեան երեք գաղտնիքներն են՝ չարիքը չտեսնել, չլսել ու չդործել։

— Աւելի դիւրին է բան մը ընել պիտնալ, քան թէ գիտցածը ընել։

— Եթէ բլուրի վրայ չելլես, երբեք չես գիտնար թէ գաշտը ինչ բանի կը նմանի։

— Ամէն չուան երկու ծայր ունի։

— Կնոջ սուրը՝ լեզուն է, ժանդ չի բռներ։

— Տապալած ծառը ա՛լ չուք չի տար։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (64)

ՐՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

4.

— Գուցէ մի բան է խմացել իր մօր մասին եւ այդ էլ եղել է նրա մահուան պատճառը եւ ոչ թէ կարդիի դէպքը, — ասաց Մարտինին։ Այդ մխիթարանքը միայն կուտաս։

Ջեմման ցնցեց գլուխը։

— Եթէ տեսնէիք նրա դէմքի արտայայտութիւնը, երբ ես խփեցի, այդպէս չէիք խօսի։ Զեզարէ։ Մոնտանելլիի մասին կարելի է բոլորը ճիշդ է, նոյնիսկ չատ հաւանական, բայց ինչ ես եմ արել, դրանից ոչինչ չի փոխուում։

Ու մի քանի քայլ առաջ գնացին՝ առանց խօսելու։

— Սիրելի բարեկամս, — ասաց վերջապէս Մարտինին, — եթէ մի ամենա – փոքրիկ հնարաւորութիւն լինէր անցեալը փոփոխելու, արժէր, որ մարդ մտածէր հին սխալների մասին. բայց, քանի որ մխեւնոյն է, մտածելուց ոչինչ դուրս չի գայ, լաւ է՝ թողնէք մեռելներին թաղեն իրենց մեռելները։ Այն, ինչ որ այն ժամանակ պատահել է, սարսափելի է, ի հարկէ, բայց այժմ, դժբախտ պատանին դուցէ աւելի երջանիկ է, քան իր դեռ ապրող չատ ընկերները, որոնք կամ աքսորումն են, կամ բանտում։ Մենք այժմ պարտական ենք մտածելու այդ թշուառների մասին եւ իրաւունք չունենք մեռելների համար ցաւելու։ Ցիշեցէք Շելլիի խօսքը. «Անցածը մահուանն է պատկանում, իսկ ապագան քո ձեռքին է»։ Օգտուեցէք այդ ապագայից, քանի դեռ ձերն է, եւ խորհեցէք, ոչ թէ ինչ վատ բան էք արել մի ժամանակ, այլ թէ՝ ինչով կարող էք օգտակար լինել այժմ։

Ու յուզուած՝ բռնեց նրա ձեռքից, բայց յանկարծ թողեց ու դէպի կողք մի չարժում արաւ, երբ իր յետեւից մի մեղմ ու ձիլ ձուող ձայնի հնչիւն լսեց։

— Սրբազան Մոնտանելլին, անշուշտ, այնպէս է, ինչպէս որ դուք ասում էք, յարգելի բժիշկ։ Թէ իսկը կ'ուզէք՝ նա չափազանց լաւ է այս աշխարհի համար, եւ վատ չէր լինի, եթէ նրան մի քա աչխարհը ուղարկէին։ Ես վստահ եմ, որ նա այնտեղ էլ նոյն իրարանցումը առաջ կը բերի, ինչպէս եւ այստեղ։ Հաւանօրէն չատ բան կան այնտեղ ոգիներ, որոնք երբեք չեն տեսել այնպիսի մի հրաշալիք, ինչպիսին է աղնիւ կարդինալը, իսկ ոգիները ամէն բանից աւելի նորութիւն են սիրում։

— Այդ դուք որտեղի՞ց գիտէք, — հարցրեց Ռիկարդօն հազիւ զսպուած ահա – ճութեամբ։

— Սուրբ դրքից, սիրելի բժիշկ։ Եթէ հաւատանք աւետարանին, ամենապատկառելի ոգիներին անգամ դուք են գալիս անսպասելի զուգորդութիւնները, իսկ ազնուութիւնն ու կարդինալը ամէնից տրօրինակ խառնուրդն է թւում ինձ, նոյնչափ զժուարամարս, որչափ խեչափառն ու մատուտակի արմատը։ Վա՛յ, պարոն Մարտինին ու տիկին Բոլլան։ Ի՞նչ հրաշալի եղանակ է անձրեւներից յետոյ, չէ՞։ Դո՞ւք էլ էիք գնացել լսելու Ն–նոր Սաւոնարոլային։

Մարտինին չուռ եկաւ։ Բոռը նրան էր մեկնել դեղեցիկ ձեռնոցով իր նուրբ ձեռքը, սիգարը բերնին ու մի ծաղիկ կրծքին։ Պայծառ արեւը գոլում էր նրա հայելու նման փայլուն կօշիկների վրայ եւ լուսաւորում էր նրա ժպտուն դէմքը՝ դեռից անդրադարձող մի լոյսով։ Մարտինին նա նուազ հաշմ երեւաց ու աւելի թեթեւսոլիկ, քան սովորաբար։ Բոռը սիրով սեղմեց Մարտինիի ձեռքը, որը եւ դժգոհ տեսքով առաւ նրա բարեւը։

Ցանկարծ Ռիկարդօն բացականչեց.

— Կարծես տիկինը տկար է։

Այնպէս դուռնատ էր նա, որ դէմքը դըղխարկի տակից դրեթէ մեռելի էր նմանում, իսկ վզին կապած ժապաւէնները բարձրանում էին ու իջնում սրտի ուժգին զարկից։

— Ես տուն եմ դնում, — ասաց նա թոյլ ձայնով։

Կառք կանչեցին, ու Մարտինին նստեց նրա կողքին, որ տուն տանի։ Բոռը ծրուեց քիչ ուղղելու համար Ջեմմայի փէչը, որ կախուել էր կառքից, ու աչքերը յառեց նրան. Մարտինին տեսաւ, թէ ինչպէս Ջեմման եռ նետուեց իսկոյն՝ սարսափը դէմքին։

— Ի՞նչ եղաւ ձեզ, Ջեմմա. — հարցրեց նա անգլերէն, երբ կառքը չարժուեց։ — Ի՞նչ ասաց ձեզ այդ սրիկան։

— Ոչի՛նչ, Զեզարէ։ Ես... ես վախեցայ։ Ինձ թուաց թէ...

Մի ձեռքով ծածկեց աչքերը, իսկ Մարտինին լուռ սպասում էր, մինչեւ կինը ինքն իրեն գտնի։ Քիչ–քիչ Ջեմմայի դէմքին երեւաց սովորական գոյնը։

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Մոզոսեան, Տէր եւ Տիկին Քանպէրլէն եւ աղջիկը, Պ. Ալէն Մոզոսեան, այրի Տիկին Սոնիա Երես – եան եւ աղջիկը, այրի Տիկին Նեւրիկ Գաբրիէլեան, Օր. Ժաքլին Գաբրիէլեան եւ համայն ընտանեկան պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուս–նոյն, եղբօր, մօրեղբօր, հօրեղբօր, փե–սային եւ քեռայրին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ, Փետր. 13ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ Փետր. 16, ժամը 10·30ին Փա–րիզի · Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Փէռ–Լաշէզ ամ–փոփուելու համար ընտանեկան դամբա –րանը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

Ողբացեալին փափաքին համաձայն, ոչ ծաղիկ, ոչ ծաղկեպսակ։ Նախընտրաբար նուէրներ փոխան ծաղկեպսակի, բարե –սիրական հաստատութեանց։

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՒՅԹԻ ՏԱՆ

ՊԱՏՈՒՈՒՈՑ ԱՆԴԱՄԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Տիկ· Սիրանույշ Զրուանդեան	100 ֆր·
Պօղոս Գորգիկեան	100 ֆր·
Կարպիս Յակոբեան	100 ֆր·

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՒՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր· — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարաղնանց տո–նին առիթով, Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն։

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշա–տակին նուիրուած աշակերտական հան –դիսութիւն մը։ Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ· դպրոցներու աշա–կերտները։

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մանուկին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան։

ԴԻՒԱՆ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔ

Կիրակիւ Փետր· 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

ՇԱՒԻԼԻ Ս. ԳՐ. ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Այս կիրակի պատարագ կը մատուցուի։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Հայ Ուսանողներու Օգն· Մարմինը չը–նորհակալութեամբ առացած է 100 ֆր· Տէր եւ Տիկին Վ· Հայթայեանէ եւ 250 ֆր· Տիկին Պերճուհի Սեդրոսեանէ։

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ· ժողովը Ուրբաթ (Փետր· 22) ժամը 20·30ին ըն–կերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլ–լա–Րուվէյրոլ, Անիէռ։ Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ· Վարչութեան զբաւոր զեկուցում։

ՀԵՌԱՏԵՍԻԼ

Կիրակի (Փետր· 17) ժամը 12·30ին հե–ռատեսիլի Բ· կայանէն՝ Նուպար Թիլ –տեանի իրադարձութեամբ՝

Պ· ՆԱՓՈԼԻՈՆ

(Նափոլէոն Պիւլիւքեան, ինօրէն – նա–խագահ 18 ընկերութիւններու եւ մեկե–նաս Լիոնի հիւանդանոցի սրտապիտու –թեան ճիւղին կը պատմէ իր կեանքը)։

BOBINO

20, RUE DE LA GAITE

Lundi 18 Février à 20 h. 30

GALA EXCEPTIONNEL

Au profit du Collège Arménien
SAMUEL-MOORAT

Spectacle présenté et animé
AVEC LE CONCOURS
DE
LA CHORALE DU COLLEGE
LE DUO GIRAUD ET LOUSSINE
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
(Հայերէն կ'երգեն)
DE

SEDA AZNAVOUR

ET DE

DANYEL GERARD

RETENEZ VOS PLACES
— Collège Arménien Samuel Moorat — Tél. 027-18-28 (26 rue Troyon, Sèvres)
— Mariées de Rêve — Tél. 508-51-36 (92-94), rue de Cléry, Paris
— Créations Loubert — Tél. 236-52-93 (57, rue de Cléry)
— Le Voyage en Grèce (Mayda Berberian Tél. 260-30-20
6, rue de l'Echelle, Paris 1er)
— M. Bakerdjian K. — Tél. 770-61-10 (35, rue de Trévise)
— Epicerie Chahinian — Tél. 644-55-23 92bis, Av. Victor Cresson, Issy
— Café « Tout va Bien », Tél. 642-01-89 (20 bis, rue de la Défense, Issy
— Baronian — Tél. 926-23-72 (20, rue de Sully) Chaville
— P. Athanase Kessedjian — Tél. 985-15-56 (69, Av. Henri Barbusse
Arnouville les Gonesse
— L'Arche de Noé — 42, rue Descartes
— Raffi — 60, rue Lafayette, Paris (9e)
— Restaurant Anouche — 12, rue Cadet, Tél. : 246-54-17

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ Հ· Ց· Դ· ՎԱՂԱՆՍԻ ՔՐԻՍՏԱՓՈՐ ԿՈՄԻՏԷԻ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Հայ Դատի, Հայաստանի ներքին սահմաններու, Հայաստանի անկախութեան, Հայրենադարձութեան, Հ· Ց· Դ· քաղաքական առաջադրութիւնները։

Հարցումները կը պատասխանէ

ԿԱՐՕ ՄԵՀԵԱՆ

Ամէն ոք իրաւունք ունի հարցումներ ուղղելու

Փետր· 16, Շաբաթ երեկոյ ժամը 20·30ին, Սաինթ Սուսիալ Փրոթեսթան, Ռիւ Ամպլար — Վալանս

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ է

ՃԱՇ - ԽՆՋՈՅՔ

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 16 ՇԱԲԱԹ ՕՐ

Ի ՆՊԱՍՏ ԱԼՖՈՐՎԻԼԻ ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԴՊՐՈՑԻՆ

ԺԱՄԸ 20ԷՆ ՄԻՆՉԵՒ ՈՒՇ ԳԻՇԵՐ

Salle Voltaire, rue Voltaire

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6

ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24

ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջն են·—

— երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգինոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա· կարգ։

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար։

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ — SONIA COUMRYANTZ

TRIM VOYAGE

MONDOTOURS

2, Rue de Sèze — PARIS (9e)

Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64

de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ — Լիոնէն մեկնումը օդանաւով

VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE

agence de voyages SEVAN

50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66

de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ — JACQUES CHELELEKIAN

VOYAGES WASTEELS

87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49

de 15 h. à 19 h. — tous les jours

SERGE DER MATHEOSSIAN
ANDRE ARAM PAPAZIAN
ALEXANDRE YERAMIAN
et 4 autres musiciens
vous proposent :

PARADOXE

L'ORCHESTRE DE VOS :
Galas, bals, mariages, Soirées, Anniversaires, Réveillons, etc...

738-37-94 SERGE MATHE chanteur-compositeur
847-59-14 ANDRE A. PAPE, Bassiste — auteur-parolier
738-34-40 YOHANN ALEXANDRE, Pianiste-compositeur, arrangements

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ

ԵՐԳԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեց–ւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ դիւղիս եւ շրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, ո–րոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փե–տրուար 26, ժամը 20·30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԽԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՆ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց պրակտ մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ՁԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս· Ք· Ձանգու

Փետր· 24 կիրակի ժամը 13ին «Լը կավ–ռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռու–ժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մաուի եւ Ալիսիա Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայ–նելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
17
DIMANCHE
17 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·941

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.941

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՎԵՐՍՏԻՆ ՅԱՒԵԼՈՒԱԾ

(Զարդարարներու դատավարութեան շուրջ)

—o—

Գ.

Թուրք փաստաբանը յիշելով Քէմալի դատավարութիւնը Եողղատի Վերաքննիչ Ատեանին կոդմէ եւ անպատրաստ արձակուելը, օրինական չէր դաներ դայն կրկին դատել: Դատաւոր Յարդուքիւն Մոստիչեան ինդրեր էր նախագահ փաչայէն հարցնել ամբաստանեալին թէ Եողղատի մէջ իր դատավարութիւնը բանտարկուած վիճակի մէջ տեղի ունեցեր է թէ ազատ կերպով: Քէմալ պատասխաներ է, որ պէտք չեն տեսեր պինքը ձերբակալուած դատելու: Ու հաստատական պատասխան տուեր է նախագահ Հայրէթ փաչայի այն հարցումին թէ «Հայերու ինչքերը կողոպտելու եւ Հայեր սպաննելու գործին համա՞ր է, որ դատուած է Եողղատի մէջ»:

Դատարանը բացարձակապէս մերժած է հետեւանք տալ փաստաբաններու բոլոր առարկութեանց եւ ինքզինքը լրաւասու նկատելով որոշեր է երկրորդ դատավարութիւնը կատարել Փետրուար 8 Շաբաթ օր: Այդ նիստի նկարագրութիւնը տուինք արդէն Յառաջի 6 եւ 7 Փետրուարի թիւերուն մէջ:

Աւելցնենք, որ վաստաբան Հմայեակ Յովսովեանի ճառէն ետք Հայրէթ փաչա յայտարարած է· «Մենք հոս եկած ենք Հայոց աքսորման գործին մէջ դեղծումի, ոճիրի, գողութեան նման արարքներ գործողները դատելու եւ արդարութիւնը գործադրելու: Ասկից դուրս որեւէ յայտարարութիւն անլսելի է»: Ցետոյ հարցուցեր է Քէմալին·

— *Աքսորական կարաւանները ի՞նչպէս ղրկեցիք:*

Քէմալ·— Մեղի կեդրոնէն հրաման եկաւ թէ Հայերը Տէր-Զօր ղրկեցէք:

Նախագահ·— Բոլո՞ր ալ:

Քէմալ·— Այս մասին հրամանները բաղմաթիւ են: Կան հրամաններ բոլորը միասին աքսորելու· կայ ուրիշ հրաման մը պինուորի ընտանիքները հարեւրին հինդ համեմատութեամբ խլամ դիւղերը բաժնելու մասին: Ինչպէս որ հրաման եկաւ, նոյնութեամբ գործադրեցինք:

Նախագահ·— Այդ աքսորականներու ողջմբ Տէր-Զօր յանձնուած ըլլալուն մասին իլմուխապէր (ծանուցագիր) առա՞ծ է:

Քէմալ·— Ո՛չ, պէտք չէր տեսնուած:

Նախագահ·— Աքսորականներու դոյքերը ի՞նչ եղան:

Քէմալ·— Մեղի տրուած մասնաւոր հրահանգին համեմատ Հայերու գոյքերն ու իրենց վրայ գտնուած դրամները առնինք ու պահեցինք:

Նախագահ·— Հայերը սպաննելու համար հրաման առե՞ր ես:

Քէմալ·— Ո՛չ, հաշա՛ (քա՛ւ լիցի):

Նախագահ·— Դուք կեսարիոյ պինուրական հրամանատարին հեռագիր մը ղրկեր էք, յայտնելով որ 3–400 Հայեր փճացուցեր էք Պողազլեանի մէջ: Ցետոյ քանի՞ ոճրագործ բանտէն արձակեցիք եւ անոնց մէ՞ քանի հոգի ժանտարմա ըրիք:

Քէմալ բացատական պատասխան տուեր է հարցումներուն:

Նախագահ·— Գում-Գուլուի Հայերը իրը թէ ըմբոստացեր են: Առաջ զէնքերը հաւաքուեր էին արդէն: Անդէն ժողովուրդ մը ի՞նչպէս կրնար ըմբոստանալ: Այս կարգի այլ հարցումներով նախագահը չփոթութեան մատներ է ջարդարարը:

Փաստաբան Յակոբ Պահրի խօսք առնելով յայտներ է թէ Քէմալ Պողազլեանի հարուստ բողոքական Քիւլհաճեան ընտանիքի ամբողջ հարստութիւնը կողոպտելէ ետք, հակառակ իր խոստումին աքսորած է: Ցետոյ տեղեկանալով, որ 5000 ոսկի տարած են հետերնին, ժանտարմաներով անոնց հետէն կը հասնի էլէգճիլէր դիւղին մէջ, կը կողոպտէ 5000 ոսկին եւ սպաննել կուտայ բոլորը: Պահրի փաստաբանն էր Քիւլհաճեան ընտանիքի վերապրող մէկ անդամին, որուն 10·000 ոսկի արժող գոյքերը Քէմալ իբր թէ 200 ոսկիի ծախու առեր է: «50·000 ընտանիքներ կան, որոնց ժառանգորդները, մօտաւոր ու հեռաւոր ազգականները սպաննուած են: Ո՞վ պիտի պաշտպանէ անոնց իրաւունքները: Բոլոր ոճրագործները պէտք է դատուին: Ընդհ· դատախազին պարտականութիւնն է երեւան հանել անծանօթ ոճրագործները»:

Փաստաբան Աւետիս Սուրէնեան պահանջած է չխօթել դատախազի յայտարարութեան մէջ Հայերու պատասխանատուութեան վերաբերեալ մասերը: «Իբր Հայ կը մերժեմ Հայերը յանցաւոր եւ Թուրքերը անպարտ ցոյց տալը: Դատարանը յայտնի ոճրագործներ դատելո՞ւ եկեր է հոս թէ հայ ազգը ամբաստանելու: Մեր իրաւունքը ոտնակոխ եղած է», ըսելով մեկներ է սրահէն:

Երրորդ դատավարութիւնը տեղի ունեցեր է յաջորդ օրը: Փաստափան Լեւոն Բէմզի նոր փաստեր կը ներկայացնէ: Քէմալի, Ֆէյեազի եւ Թէվֆիքի գործած ոճիրներուն մասին:

Թուրք վկաներ եւս «զարհուրելի յայտնութիւններ» ըրեր են Քէմալի մասին յաջորդ դատավարութեանց ընթացքին:

Դատարանը 17–18 նիստէ վերջ մահուան կը դատապարտէ Քէմալը: Սուլթան Վահիտէտտին կը վաւերացնէ վճիռը: Հրէշը կախաղան կը բարձրացուի Պայազիտի հրապարակին վրայ, ըստ Տանիշմէնտի Ապրիլ 8ին, ըստ Ժամանակի Ապրիլ 12ին:

Ոսոիկան – Զօրաց հրամանատար հազարապետ Թէվֆիք կը դատապարտուի 15 տարի թիաւարտութեան:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԳՐՈՄԻԿՈ ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

—o—

Օրլիի օդակայանը Ֆրանսայի Արտաքին նախարարը, առջի օր, կ'ընդունէր Խորհ· Միութեան Արտաքին նախարարը՝ Գրոմիկո իր կնոջ հետ: Ժպտուն, խոր – հրդային նախարարը առաջին վայրկեանէն իսկ չեշտը դրաւ երկու երկիրներու «դարձակցութեան հարուստ փորձառութեան վրայ»:

Ապա, էլիզէի մէջ, երկու ժամէ աւելի դլուխ դլխի խօսելէ ետք Նախագահ Փոմպիտուի հետ, դուրս ելած պահուն, կըրկին չեշտեց երկու երկիրներու գործակցութիւնը եւ երկկողմանի յարաբերու – թեանց զարգացումը:

Խորհրդային նախարարը նաեւ ու մա–

նաւանդ խօսած է Նախագահին հետ, այս վերջնոյն Խորհ· Միութիւն այցելութեան մասին, որ կրնայ կատարուիլ Փետրուար 28էն Մարտ 2ի ընթացքին: Հաւանական է որ այս այցելութիւնը կատարուի Յունիս, ուր օդը բարենպաստ է:

Իրիկունը, ժողէր ճաշ մը տուած է Գրոմիկոյի եւ այս առթիւ յայտնած թէ «իրականութիւններն են որ մեր երկու երկիրները կը մօտեցնեն»:

Աւելցնենք թէ եթէ ամէն ոք դժդոհ է ու մտահոգ Ուաշինկթընի ժողովէն եւ Ֆրանսայի առանձնութենէն, Խորհ· Միութիւն չատ գոհ է եւ Մոսկուայի Թաս դործակալութիւնն ալ գովքը կը հիւսէ Ֆրանսայի բռնած դիրքին:

Քանի մը տողով

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխ հասած է առջի օր, ուր խանդավառ ընդունելութիւն մը վերապահուած էր իրեն: Խորհրդային դրագիտը մերժած է որեւէ յայտարարութիւն ընել «հայն վորք, հայն վորք» կրկնած է դերմաներէն ու հաստատուած Զուիցերացի իր փաստաբանին մօտ: Դեռ ոչ մէկ բան ծանօթ է իր ծրագիրներուն մասին: Մէկ բան յստակ է թէ Սոլժենիցինին ոչ մէկ յայտարարութիւն պիտի ընէ, կամ մամուլի ասուլիս տայ, գոնէ ցորչափ իր ընտանիքը չէ միացած իրեն: Շաբաթ Կոսիգին հաստատած է թէ Տիկին Սոլժենիցինին ազատ է մեկնելու բայց ոչ մէկ ճեակերպութիւն ըրած է տակաւին: Խորհրդային վարչապետը աւելցուցած է, պատասխանելով լրագրողներուն· «Սոլժենիցինի հարցը դիս չի հետաքրքրեր»:

ՉԻՆԱՍՏԱՆ օրէ օր զարկ կուտայ իր «մշակութային յեղափոխութեան» եւ կը ստատկացնէ պայքարը Կոնբուկիոսի եւ անոր «աշակերտ» Լին Փաոյի դէմ: Կարգ մը աղբիւրներու համաձայն զանազան միջադէպեր տեղի ունեցած են Վուհան եւ զանդուածային ցոյցեր ալ կը կատարուին ամէն կողմ: Կ'ըսուի նաեւ թէ օտարներուն արդիլուած է Շանհհայ երթալ:

ԹՈՒՐԲԻՈՑ Արտաքին նախարարութեան բանբերը՝ Սեմիհ Աքսիլ յայտարարեց, թէ Թուրքիոյ Արտաքին նախարարը տեղեկացուցած է Անգարայի ամերիկեան դեսպան Ուիլեըմ Մաքմպէրի, թէ Թուրքիա մտադրած է վերստին մշակել մեկոնը, որ Ուաշինկթընի դիմումին վրայ արդիլուած էր 13 ամիս առաջ: Բանբերը հերքած է «Հիւրրիյէթ» թերթի այն լուրը, թէ Արտաքին նախարարը յաւելեալ նպաստ պահանջած է Ուաշինկթընէն, որպէսզի մեկոնի մշակումի արգելքը մը նայ:

ԱԴՐԲԵՋԱՆԻ « Բակինսկի Ռաբոչի » թերթը հաղորդեց, թէ հաշուապահ մը եւ մթերանոցի պաշտօնեայ մը մահուան դատապարտուած են եւ 38 հոգիի ալ բանտարկութեան, որովհետեւ պարարտա – նիւթ եւ ապրանք ծախած են սեւ չուկայ: Վերջին երեք տարիներուն 90 հոգի մահուան դատապարտուած են Խորհ· Միութեան մէջ:

ՄԱՐԹԻՆԻՔի մէջ արիւնալի բախումներ տեղի ունեցած են ոստիկաններու եւ բանթողներու միջեւ: Երկու հոգի մեռած է: Բազմաթիւ վիրաւորեալներ կան:

ՓԻԼԻՊՊԵԱՆ կղզիներէն Ժօլոյի մէջ, ուր մահմետական ըմբոստներ կը կռուին կառավարական ուժերու դէմ, մօտաւորապէս 10·000 հոգի մեռած կամ անհետացած է, ըստ իշխանութեանց, վերջին տասը օրերու բախումներու ընթացքին: Մահմետական ըմբոստները կը ձգտին անկախ Պետութիւն մը ստեղծել Փիլիպպեան կղզիներու հարաւը:

Ա Ղ Թ Ա Մ Ա Ր

Աչքն ծով ի ծով ծիծաղախիտ, ծաւի՛ր,
Ծաւալեցաւ, ծաւալեցա՛ւ առաւօտուն···
Եւ որովհետեւ լոյսն էր մարմին՝
Կ'անցնէր գուարթ մեր ոսկեման ճամբաներէն
Սափորն ուսին աղբիւր գացող իրբեւ աղջիկ
Կամ դաշտ մեկնող հաստաբազուկ, թիկնեղ մանկայ:
Օ՛ հայրենի անկրկնելի առաւօտներ
Ծխանիներէն կը բարձրանար երբոր ծուխը ամպածրար
Իրբեւ աղօթք ու օրհնութիւն՝
Շարունակուող կեանքին ի փառք·
Երբ բարի էր վերը՝ աստուած,
Եւ աստուածն էր լոյս,
Եւ լոյսն էր մարմին:

Եւ մարմինն էր տաք մերկութիւն,
Ծովեզերքին մեր հայրենի
Ալիքներէն եկած Ծովիկ,
Երբոր տղան բռնեց երազն իր՝ ծամերէն,
Եւ պառկեցուց ժայռին վրայ,
Եւ առագաստը հարսանեաց
Ազատ երկինքն էր հայրենեաց,
Սէրն էր մաքուր, հեշտանքն անգուսպ՝
Մայրանալու ցանկութեան պէս,
Եւ ծոցուորումն էր լաւագոյն սերմով ցեղիս:

Փա՛ռք սրտերուն՝ որոնք լոյսը տեսնչալ,
Փա՛ռք աչքերուն՝ որ տեսան լոյսը մերկացած
Եւ սիրեցին լոյսն իրբեւ կին·
Փա՛ռք բազուկին այն զօրաւոր՝ որ փշրելով սուրը՝ հարին,
Արեւուն պէս գուսպ ու բարի՝
Մուրճի զարկով հարթէն կերտեց ուժը ցեղիս,
Փա՛ռք մեր անոյշ Աստուածածնին՝ զի օրհնեալ էր պտուղը իր,
Փա՛ռք Ցիսուսին՝ խաչի՛ն վրայ աստուածութեան հասած անհաս:

Աչքն ծով ի ծով ծիծաղախիտ, ծաւի՛ր
Ծաւալեցաւ, ծաւալեցա՛ւ առաւօտուն·
Եւ որովհետեւ լոյսն էր մարմին
Թշնամիները մեր երկրին
Օր մը մորթել զայն ուզեցին·
Արիւնեցա՛ւ լոյսը յանկարծ
Խորը սրտիս՝ զոր գերեցին Բաբելացւոց գետի ափին:
Խորը սրտիս, լոյս իմ, լո՛յս իմ,
Գուրգուրանքով պահուած Նարեկ,
Աստուածներուն իմ հայրենի լուռ զոհարան
Ուր դեռ կրնամ ես աղօթել·
Դուն իմ արցունք՝ գեղեցկութեան համար թափուած՝
Լուսաթանգակ դուն Աղթամար:

Բաբելացւոց գետի ափէն, երգս ահա ըրած երդում —
Կ'աղաղակեմ·
— Կարկի՛ լեզուս եւ սրտիս մէջ լոյսը մեռնի՛ արիւնաթամ՝
Թէ ուրանամ ձեզ՝ լուսաստի՛ղիք իմ սիրական,
Եթէ մոռնամ ձե՛զ, Հայաստա՛ն: —

ԶՈՒՎԱԼ ԳԱԶԱՆՃԵԱՆ

ՋՐՈՅՑ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Ա.

ԽՄԲ.— *Ջրոյցներու ծանօթ հեղինակ՝ գրագէտ Կ. Փոլատեանի այս ջրոյցը ճոխիրուած է Հայր Վահան Յովհաննէսեանի յիսնամեայ վաստակին: Ջրոյցը որ տեղի ունեցած է անցեալ ամառ, ունի երեք բաժին, հետեւեալ ճիւք-երով.*

Ա.— Բեղուն բանաստեղծին եւ նուիրեալ դաստիարակին օրինակելի կեանքն ու վաստակը.

Բ.— Մխիթարեաններու անգնահատելի նպաստը հայ մշակոյթին.

Գ.— Սփիւռքահայ ջրոյներու համապատմար:

Ահա՛, անդամ մը եւս սիրելի Հայր Վահանին հետ, իր «Ներշնչեալ բլուր»ին վրայ, Ազոլօ:

«Հարիւր հորիզոններու բլուրը»: *Այսպէս կոչած է Ազոլօն իտալացի մեծ բանաստեղծը՝ Քարտուչչին:*

Արդարեւ, նայեցէք ո՛ր ուղղութեամբ որ ուղէք, մի՛չա հոգեպարար է տեսարանը, սակայն երբեք նոյնը չէ: Այլին՝ կրափփա լեռներուն հսկայ զանգուածն է: Անոնց առջորտին, Ազոլոյին ոչ չատ հեռու Ս. Զենոնն է, ուր հրաշալի կալուած մը ունին Մխիթարեանները, իր աւելի հրաշալի պուրակով: Ամառուան երեք ամիսները Ս. Զենոն կ'անցընեն վարդապետները: Հայր Վահան հաւատարիմ մնացած է Ազոլոյին: Կ'ապրի մինակ, չնչելով հրաշալի բլրան մաքուր օդը, կը դրէ, հայկական երաժշտութիւն կ'ունկնդրէ: Ինք կ'եփէ կերակուրները: Ոտքի է ամբողջ օրը, առոյգ, համակ եռանդ:

Ու իր բաժին «Ներշնչեալ բլուր» մըն է Ազոլօն, ուր կը թեւածէ ստեղծագործ չունչ մը, հոգեկան ու իմացական պայծառ լոյս մը: Բազմաթիւ են իտալացի եւ օտար բանաստեղծներ, դրագէտներ, արուեստագէտներ, որոնք եկած են հոս, ներշնչում փնտռելու, մնացած են հոս երկար տարիներ, ստեղծագործած: Անոնց անունները կը կարդանք քաղաքի փողոցներուն վրայ:

Մխիթարեան բլուրէն կ'երեւի չքեղ դամբարանը աշխարհի մեծագոյն արուեստագիտուհիներէն՝ հայազգի էլէոնորա Տուզի:

Հանելուս՝ Հայր Վահան աւարտած է արդէն Ս. Ներսէս Շնորհալիի նուիրուած իր քերթուածները, որոնք աշնան լոյս պիտի տեսնեն: Ինչպէս ամէն տեղ, Մխիթարեաններն ալ կը պատրաստուին տօնել ութհարիւրամեակը մեր մեծ քերթողին: Հաւանական է որ Վատիկանը մասնաւոր դրոշմաթուղթեր հրապարակ հանէ այս առթիւ, պատուելու համար քրիստոնէութեան ամէնէն տաղանդաւոր եւ ամէնէն սրբակրօն դէմքերէն մէկը, «Առաւօտ լուսոյ»ի անմահ հեղինակը:

Հայր Վահան անցած է արդէն Նարեկացին: Մեքենագրուած թուղթերու սըրտակ մը կը բերէ ու կը դնէ իմ առջեւս, հաստափոր դրքի մը հետ:

— *Ի՞նչ են ասոնք, սիրելի Հայր Վահան:*

— *Այդ հատա գլխքը կը կոչուի Նարեկլուծ: Անոր հեղինակն է Վենետիկի Մխիթարեան Միաբանութեան ամէնէն ներհուն անդամներէն մէկը՝ Հայր Գաբրիէլ Աւետիքեան: Պէտք է ըսէի ամէնէն «սոսկալի» անդամներէն մէկը: Եղած է նշանաւոր աստուածաբան, դլուխ բռնած Հռոմի կարտինալներուն դիմաց: Անոնք Հայր Գաբրիէլը կոչած են «սոսկալի աստուածաբանը»*

(Il teologo terribile).

Առաջարկուած էր կարտինալութեան տիտղոսին, բայց Պոլսոյ ներքին վէճերը արգելք եղած են անոր: Հայր Աւետիքեան այս գործին մէջ մանրակրկիտ վերլուծման կ'ենթարկէ Նարեկացիի «Մատեան ողբերգութեան»ը: Կը մեկնաբանէ չատ մը խրթին նախադասութիւններ, բառեր, ասացուածքներ, աստուածաբանական նոյնքան խրթին հարցեր: Հսկայ աշխատանք մըն է, ուր մեծ աստուածաբանը թափած է իր ամբողջ գիտցածը:

— *Իսկ այդ մեքենագրուած էջե՞րը, Հայր Վահան:*

— *Քերթուածներ են, Նարեկացիէն ներշնչուած: 95 ազօթքներուն իւրաքանչիւրէն ներշնչուած՝ փոքրիկ քերթուած մը ուղեկի յօրինել: Պարզ լեզուով, խնդրոյ առարկայ ազօթքին ոգին առնոլ: Հասած եմ 30րդին: Կը մնան դեռ 65 քերթուածներ:*

— *Վատնդաւոր ձեռնարկ, Հա՛յր Վահան, կը մմմնջեմ...*

— *Գիտե՛մ, բայց նպատակս պարզ է. ո՛չ Նարեկացիին մօտենալ է միտքս, ոչ ալ զայն ընդօրինակել: Իւրաքանչիւր ազօթքին իմաստը վերի վերոյ արտայայտող քերթուած մը կ'ուզեմ գրել, այսօրուան ընթերցողներուն համար: Ինչ որ կը դդամ ես, կ'ուզեմ փոխանցել հայրենակիցներուս: Որովհետեւ անոնք Նարեկ չեն կարդար, չեն կրնար կարդալ: Ուստի իմ քերթուածիս ընդմէջէն թերեւս քիչ մը մօտենան խորախորհուրդ ու խոհոյզ քերթողին:*

— *Այդ ձեւով, այո՛, օգտակար գործ է:*

— *Ա՛ռ եւ կարդա՛: ըսէ ինծի թէ յաջողա՞ծ եմ մտադրութեանս մէջ:*

Կ'առնեմ տրցակը ու բարձրաձայն կը կարդամ:

— *Այո՛, կ'ըսեմ, վերջացնելէ ետք ընթերցումս, յաջողած էք, քանի մը հատը մանաւանդ չատ դեղեցիկ են, կուտան Նարեկացին պարզադոյն բառերով, բա՛յց...*

— *Բա՞յց...*

— *Այս քերթուածներուն համար չէր «բայց»ս, սիրելի Հայր Վահան: Ինծի կը թուի թէ սխալ սկսանք մեր «ջրոյց»ը: Փոխանակ սկիզբէն սկսելու...*

— *Ի՞նչ կարեւորութիւն ունի:*

— *Հարկ է որ ներկայացնեմ ձեզ, Հայր Վահան: Ո՞ւր ծնած էք եւ ո՞ր թուականին:*

— *Ծնած եմ Ախալցխայի մօտիկ գուտ հայարնակ Նորշէն գիւղը. երկու չաբաթէ ի վեր ութսունիս մէջ եմ, քանի որ աշխարհ եկած եմ 1894 Սեպտեմբեր 1ին:*

— *Այդքան հեռուէն ի՞նչպէս եկաք վենետիկ, ո՞վ պատճառ եղաւ, ո՞վ թելադրեց:*

— *1908ին, ուրեմն 14 տարեկան, ծնողքս դաւայրիս նախակրթարանը աւարտած, դիս ընտրեցին, ուրիշ վեց ընկերներու հետ, Վիէննա եւ Վենետիկ չարունակելու մեր ուսումը: Ես նշանակուեցայ Վենետիկի համար ուրիշ երեք հասակակիցներուս հետ: Մնացեալ երեքը Վիէննա պիտի դային: Երբ հասանք Աւստրիոյ մայրաքաղաքը, դիս ալ ուղեցին վար դնել:*

— *Ո՛չ, ըսի, քանի որ Վենետիկի համար ճամբայ ելած եմ, կ'երթամ Վենետիկ:*

Հասանք Վենետիկ: Յառաջացանք մինչեւ Ս. Մարկոսի հրապարակը: Մեզի սպասող չկար եւ մենք չէինք դիտեր ի՛նչպէս հասնիլ մինչեւ Ս. Ղազար:

Մինչ չուարած մեր չորս դին կը դիտէինք, անկիւն մը կանդնած սեւ հագուստ հագած կղերական մը նչմարեցի. ձդեցի ընկերներս եւ դէպի անոր կողմը ուղղուեցայ: Ֆօսակցութեան բռնուած էր ուրիշ անձի մը հետ: Հակառակ իր հագուստին ճանչցած էի զայն եւ դրեթէ պոռացի.

— *Դուն Սաաքճի Գրիգորին տղան չե՞ս:*

Ներս վարդապետը խոշոր բացաւ աչքերը այդ քիչ մը կոշտ հարցումէս անակնկալի եկած, բայց չուտով զտաւ ինքզինք:

— *Այո՛, ի՞նչպէս դիտցար թէ ես... Դուն ո՞վ ես, ի՞նչ գործ ունիս այստեղ:*

Ընկերներս մօտեցած էին եւ բացատրեցինք թէ ինչո՛ւ Ս. Մարկոսի հրապարակին վրայ կը դտնուէինք:

Մեզ առաւ եւ Ս. Ղազար տարաւ:

— *Ձեր կեանքը կը սկսի պղտոր վէպի մը պէս, Հայր Վահան:*

— *Եւ ի՛նչ վէպ...*

— *Գիտեմ, սիրելի Հայր Վահան, Փարիզ, Եթովպիա, Քենիա, Սուրիա, Հայաստան...: Արիածախնդրական հետաքրքրական վէպ մը կրնայինք գրել ձեր ըրածներով ու տեսածներով:*

— *Ըրա՛ծ, տեսա՛ծ... այո՛, աւելցուր նաեւ իմ խաչածներս...*

— *Լա՛ւ, Հայր Վահան, ձեր խաչածներն ալ կը պատմենք, երբ հասնինք անոնց: Այժմ ինծի ըսէք թէ ի՛նչ ըրիք երբ Ս. Ղազար հասաք 1908ին:*

— *Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէի, մտայ դպրոց: Ութ տարի ուսանեցայ Ս. Ղազար: Անկէ դիս գրկեցին Հռոմ, փիլիսոփայութիւն եւ աստուածաբանութիւն սերտելու, վե՛ց տարի: Ութ վեց ալ կ'ընէ տասնըչորս: Ըսի որ տասնըչորս տարեկան էի երբ վենետիկ հասայ, աւելցուր տասնըչորսն ալ եւ կ'ընէ քսանութ: 28 տարեկանիս ուրեմն, 1922ին, վարդապետ ձեռնադրուեցայ:*

— *Երբ հասաք Ս. Ղազար, որո՞ւն ա՛չակերտեցիք:*

— *Տեսուչս ու նաեւ ուսուցիչս եղաւ պատուական վարդապետ մը, Հայր Քերովբէ Զրաքեան: Վախճանեցաւ 93 տարեկան փոտուտր տարիքի մը: Հայր Քերովբէն եաք տեսուչ եղաւ Հայր Վարդան Հայկունի:*

Հռոմի մէջ ոսկէ մետալ չհաս եմ, փիլիսոփայական նիւթի մը չուրջ 390 մասնակցողներուն մէջ առաջին հանդիսանալով:

— *Անցեալ տարի, 1972ին, յիսնամեակն էր, ճի՛շդ է, ձեր վարդապետական ձեռնադրութեան եւ գրական գործունէութեան: Ս. Ղազարի մէջ շուրով տօնուեցաւ ձեր յոբելեանը, այս տարի ալ կարծեմ Հալէպի մէջ: Այս աշնան կը յուսամ որ գայն տօնեցիք Մարսէյլ, ուր, ինչպէս Հալէպի մէջ, ձեզ սիրող եւ երախտագէտ շատ մը աշակերտներ ունիք: Շարունակենք սակայն, սիրելի Հայր Վահան, ձեր կենսագրութիւնը, ի՞նչ ըրիք 1922էն ետք:*

— *1922–1926 Մուրատ Ռափայէլեան, ուսուցիչ հայերէն լեզուի եւ պատմութեան: Երեք տարի 1926–1928 դրաղեցայ Միլանօ հաստատուած որբանոցով, որ չատ սուղ արժեց մեզի: 1928ին, մէկ տարի խմբագիրը «Բազմավէպ»ի, մինչեւ 1929:*

1929–31 ուսումնասիրեցի Մուրատ Ռափայէլեանի, տեսչութեամբ Հայր Վարդան Հայկունիի:

1931–37 ուսումնասիրեցի, Փարիզ, Սեւրի մեր վարժարանին:

1937ին դիս գրկեցին Եթովպիա, Ասիատպատի վարժարանին իրրեւ տեսուչ:

Իտալիան դրաւած էր Եթովպիան: Գրաւած նաեւ հայկական վարժարանը, ինչպէս բոլոր միւս կրթական հաստատութիւնները:

Յաջողեցայ այնպէս մը կարդարդել որ մինչեւ կէսօր իտալերէն ընենք, կէսօրէ ետք հայերէն:

— *Տեղեակ եմ ձեր աղգօգուտ գործունէութեան: Երախտապիտութեամբ կը յիշեն ձեզ Եթովպահայերը: Կարծեմ դուք պատճառ եղաք նաեւ, սիրելի Հայր Վահան, որ մեծ թիւով հայ պատանիներ դան Վենետիկ: Ահագին թիւով Մուրատ Ռափայէլեանէ չրաջնաւարտներ կը ճանչնամ,*

×

97 Յունուարի վերջերն էր երբ վերջնականապէս մեկնեցայ Աթէնքէն երթալ եպիսկոպոս հաստատուելու համար:

Ճամբորդութիւնը ըրի Բանթալէօն ընկերութեան «Ուրանիա» անուն մէկ փոքրիկ չոգենաւով, որ ութ օրէն հասաւ Բիրէէն Աղեքսանդրիա հասաւ, մինչ խոտիեան չոգենաւերը 36 ժամէն կը կորեն այդ ճամբան:

Իրա՛ւ որ «Ուրանիա» կրեակէի բոլոր նաւահանգիստները հանդիպեցայ:

Երբ Հանիա հասանք, նաւապետը, որուն հետ ծանօթացած էի եւ որ յոյն ծերունի մըն էր ժամանակաւ Ունճեանի չոդենաւերուն մէջ պաշտօնավարած՝ ուղեց դիս իր հետը ցամաք հանել: Բնականաբար մերժեցի այդ վտանդաւոր հըրաւէրը, որ կրնար դլխուս փորձանք բերել:

Հանիայէն մեկնելէ ետքը սոսկալի փոթորիկի մը բռնուեցանք եւ գացինք ապատանիլ Սուտայի ծովախորշը, ուր մնացինք 24 ժամ: Ցեղոյ եկանք Ռէթիմնօ եւ վերջապէս Քանիա, ուր տասը ժամ պիտի մնայինք:

Նաւապետը դարձեալ ստիպեց որ հետը ցամաք ելլեմ:

— *Ոչ, ըսի, չեմ ուղեր ինքզինքս զուր տեղը վտանգել:*

— *Վտանգ չկայ, պատասխանեց, դը-քրքրական վէպ մը կրնայինք գրել ձեր ըրածներով ու տեսածներով:*

— *Ըրա՛ծ, տեսա՛ծ... այո՛, աւելցուր նաեւ իմ խաչածներս...*

— *Լա՛ւ, Հայր Վահան, ձեր խաչածներն ալ կը պատմենք, երբ հասնինք անոնց: Այժմ ինծի ըսէք թէ ի՛նչ ըրիք երբ Ս. Ղազար հասաք 1908ին:*

— *Ի՞նչ կ'ուզէք որ ընէի, մտայ դպրոց: Ութ տարի ուսանեցայ Ս. Ղազար: Անկէ դիս գրկեցին Հռոմ, փիլիսոփայութիւն եւ աստուածաբանութիւն սերտելու, վե՛ց տարի: Ութ վեց ալ կ'ընէ տասնըչորս: Ըսի որ տասնըչորս տարեկան էի երբ վենետիկ հասայ, աւելցուր տասնըչորսն ալ եւ կ'ընէ քսանութ: 28 տարեկանիս ուրեմն, 1922ին, վարդապետ ձեռնադրուեցայ:*

— *Երբ հասաք Ս. Ղազար, որո՞ւն աչակերտեցիք:*

— *Տեսուչս ու նաեւ ուսուցիչս եղաւ պատուական վարդապետ մը, Հայր Քերովբէ Զրաքեան: Վախճանեցաւ 93 տարեկան փոտուտր տարիքի մը: Հայր Քերովբէն եաք տեսուչ եղաւ Հայր Վարդան Հայկունի:*

Հռոմի մէջ ոսկէ մետալ չհաս եմ, փիլիսոփայական նիւթի մը չուրջ 390 մասնակցողներուն մէջ առաջին հանդիսանալով:

— *Անցեալ տարի, 1972ին, յիսնամեակն էր, ճի՛շդ է, ձեր վարդապետական ձեռնադրութեան եւ գրական գործունէութեան: Ս. Ղազարի մէջ շուրով տօնուեցաւ ձեր յոբելեանը, այս տարի ալ կարծեմ Հալէպի մէջ: Այս աշնան կը յուսամ որ գայն տօնեցիք Մարսէյլ, ուր, ինչպէս Հալէպի մէջ, ձեզ սիրող եւ երախտագէտ շատ մը աշակերտներ ունիք: Շարունակենք սակայն, սիրելի Հայր Վահան, ձեր կենսագրութիւնը, ի՞նչ ըրիք 1922էն ետք:*

— *1922–1926 Մուրատ Ռափայէլեան, ուսուցիչ հայերէն լեզուի եւ պատմութեան: Երեք տարի 1926–1928 դրաղեցայ Միլանօ հաստատուած որբանոցով, որ չատ սուղ արժեց մեզի: 1928ին, մէկ տարի խմբագիրը «Բազմավէպ»ի, մինչեւ 1929:*

1929–31 ուսումնասիրեցի Մուրատ Ռափայէլեանի, տեսչութեամբ Հայր Վարդան Հայկունիի:

1931–37 ուսումնասիրեցի, Փարիզ, Սեւրի մեր վարժարանին:

1937ին դիս գրկեցին Եթովպիա, Ասիատպատի վարժարանին իրրեւ տեսուչ:

Իտալիան դրաւած էր Եթովպիան: Գրաւած նաեւ հայկական վարժարանը, ինչպէս բոլոր միւս կրթական հաստատութիւնները:

Յաջողեցայ այնպէս մը կարդարդել որ մինչեւ կէսօր իտալերէն ընենք, կէսօրէ ետք հայերէն:

— *Տեղեակ եմ ձեր աղգօգուտ գործունէութեան: Երախտապիտութեամբ կը յիշեն ձեզ Եթովպահայերը: Կարծեմ դուք պատճառ եղաք նաեւ, սիրելի Հայր Վահան, որ մեծ թիւով հայ պատանիներ դան Վենետիկ: Ահագին թիւով Մուրատ Ռափայէլեանէ չրաջնաւարտներ կը ճանչնամ,*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՁՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Մեր նախագահը Սերովբէ Կիւրճեան, որ յարաբերութիւններ ունէր դեսպանատուներու հետ, օր մը եկաւ իմաց տալու թէ Անգլիոյ դեսպանը պարոն Էճըրթըն՝ ի նպաստ Հայերուն մեծաքանակ դումար մը տացած է Լոնտոնէն, բայց այդ դումարը պիտի գործածուի կարօտեալներու գործ հայթայթելու կամ ստեղծելու համար:

Իսկոյն վութացինք դեսպանատուն եւ տուղեցինք թէ ճիշդ էր տեղեկութիւնը: Այն ատեն գաղթականներու Թշուառ կացութիւնը պարզելով՝ ըսինք թէ աւուր հացի կարօտ էին ու մենք այլեւս չէինք կրնար պիրենք կերակրել: Վերջապէս ա՛յնչափ տպիպեցինք որ մարդիկը հաւանեցան վրանարնակներուն հոդը տառաճնել:

Ա՛լ անկէ ետքը, ամէն օր, դեսպանատան պաշտօնեայ մը տոպրակ մը մանրուք դրամ տուած եւ մենէ մէկ քանիին ընկերակցութեամբ կուգար դրամ բաշխելու փախստականներուն:

Այս վերջինները երբ որ լմացան թէ Լոնտոնէն Անգլիական դեսպանատան միջոցաւ նպաստ եկած է իրենց՝ նորէն դիմեցին բարձրացուցին եւ սկսան աւելի դրամ պահանջել անօրինակ խաղքութիւններով եւ օր մըն ալ նոյն իսկ տարճանակով սպառնացին Անգլիացի քարտուղարին, որ դրամները առնելով մեկնեցաւ՝ անդամ մըն ալ չդալու պայմանաւ:

Նպաստը վերջնականապէս գադրեցին քանի մը օր ետքը ա՛լ վրանները մէջ մարդ չէր մնացած ու ամէնքն ալ իրենց դլխուն ճարը տեսած էին:

Նպաստընկալ գաղթականներու այս պատմութիւնը դրեթէ նոյնութեամբ կրկնուած է նաեւ Աղեքսանդրիա ու Գահիրէ, ուր գործը կռիւով ու ոտիկանական միջամտութեամբ վերջացած է:

Կարծեմ նոյն բանը տեղի ունեցած է նաեւ Վառնայի մէջ, ուր Նպաստամատոյց Ցանձնաժողով մը կար: Անդատական դատարկապորտներ իրենց բան գործ ըրած էին Գահիրէէն Վառնա, Վառնայէն Աթէնք, Աթէնքէն Աղեքսանդրիա երթալ եւ նպաստ ընդունելով ապրիլ: Այս խաչաղտութիւնը տարիի մը չափ տեւեց մինչեւ որ նպաստամատոյցները գադրեցան պոյութիւն ունենալէ:

Յունուարի վերջերն էր երբ վերջնականապէս մեկնեցայ Աթէնքէն երթալ եպիսկոպոս հաստատուելու համար:

Ճամբորդութիւնը ըրի Բանթալէօն ընկերութեան «Ուրանիա» անուն մէկ փոքրիկ չոգենաւով, որ ութ օրէն հասաւ Բիրէէն Աղեքսանդրիա հասաւ, մինչ խոտիեան չոգենաւերը 36 ժամէն կը կորեն այդ ճամբան:

Իրա՛ւ որ «Ուրանիա» կրեակէի բոլոր նաւահանգիստները հանդիպեցայ:

Երբ Հանիա հասանք, նաւապետը, որուն հետ ծանօթացած էի եւ որ յոյն ծերունի մըն էր ժամանակաւ Ունճեանի չոդենաւերուն մէջ պաշտօնավարած՝ ուղեց դիս իր հետը ցամաք հանել: Բնականաբար մերժեցի այդ վտանդաւոր հըրաւէրը, որ կրնար դլխուս փորձանք բերել:

Հանիայէն մեկնելէ ետքը սոսկալի փոթորիկի մը բռնուեցանք եւ գացինք ապատանիլ Սուտայի ծովախորշը, ուր մնացինք 24 ժամ: Ցեղոյ եկանք Ռէթիմնօ եւ վերջապէս Քանիա, ուր տասը ժամ պիտի մնայինք:

Նաւապետը դարձեալ ստիպեց որ հետը ցամաք ելլեմ:

— *Ոչ, ըսի, չեմ ուղեր ինքզինքս զուր տեղը վտանգել:*

— *Վտանգ չկայ, պատասխանեց, դը-*

լուխը նաւապետի դլխարկ կը դնես եւ ինծի հետ դուրս կ'ելլես իրրեւ չոգենաւին պաշտօնեայ, ոչ ոք քեզի ուշադրութիւն կ'ընէ:

Վերջապէս այնքան համոզեց, որ տեղի տուի, մանաւանդ թէ չէի ուզեր չատ մը վախկոտ երեւալ:

Արդարեւ քարափին վրայ, ուր թուրք ոստիկաններ եւ պաշտօնեաներ կեցած էին, ոչ ոք մեզի ուշադրութիւն դարձուց եւ գացինք մինչեւ Բանթալէօն ընկերութեան դրասենեակը ուր նաւապետը քիչ մը գործ ունէր:

Գործը աւարտելէ ետքը դիս տարաւ քաղաքին հրապարակը սրճարան մը նարդախաղալու եւ մէկ-մէկ նաոկիլէ ծխելու համար:

Հազիւ թէ նարտին սկսեր էինք, երբ յանկարծ հրացանաձգութիւն մը լսուեցաւ:

Սրճարանը դտնուղները, դրեթէ ամէնքն ալ Յոյներ, դուրս խուժեցին: Մենք ալ բնականաբար դուրս նետուեցանք:

Հրապարակին վրայ իրարանցումը անկարագրելի էր: Հրացանաձգութիւնը կը չարունակէր միշտ, հեռուհեռէ աւելի աստիճանալով:

— *Ի՞նչ կայ, ի՞նչ կ'ըլլանք կոր, հարցուցինք չուարած:*

(40 – Շար.)

որոնք մեծ դիրքերու տիրացած են Ախիս-Ապապայի մէջ։

— Այո՛, անոնցմէ մեծ մաս մըն ալ մնաց մեզ մօտ, պատերազմին պատճառով։

Բնական է պզտիկ խնդիրներ ալ ունենայ հայ գաղութին հետ։ Կային ապէտներ կամ բանկ ապուշներ, չզործածելու համար ուելի դժուար բառ մը, որոնք կ'ներեւակայէին թէ ես հոն եկած էի հայրենակիցներս կաթոլիկութեան կապելու։ Չէին պիտեր թէ ի՜նչ ազգային ոգի ունին Մխիթարեանները... Այդ չըլլանէն դէպք մը կը յիշեմ, զոր չեմ կրնար մոռնալ։ Օր մը ինծի ներկայացան հայ հին գաղութէն մեծահարուստի մը զաւակները. չեմ ուզեր որ անունը գրեմ, սիրելի փօլատեան։ Ինդրեցին ինձմէ որ միջամտեմ իտալական կառավարութեան մօտ իրենց հօրը համար։ Ձիպտութի մնացած էր այս վերջինը եւ Իտալացիները հրաման չէին տար Ախիս-Ապապա վերադառնալու։ Ամբողջ այս հայ ընտանիքը կայսեր մօտ եղած էր եւ հասկնալի էր Իտալացիներու առած քայլը։

Այս բոլորը պիտնալով հանդերձ, ժամրութիւն առի մտածել Կրաճեանիէն եւ խնդրարկուներուն հետ ներկայացայ անոր։ Տուի անունս եւ խնդրանքս ըրի, ուելցնելով թէ խնդրոյ առարկայ Հայը բարի մարդ մըն էր, բարմանգամ ընտանիքի տէր։

Կրաճեանին երբ լսացաւ թէ Հայ ենք, կերպարանափոխուեցաւ։ Ծանրամտութեամբ եւ հիացումով սկսաւ խօսիլ Հայերու մասին։ Իրմէ լսացայ թէ Համաշխարհային Առաջին պատերազմի ընթացքին դտնուած է Կովկաս. Հայաստան մըներած է ամբողջ հինգ ամիս։

— Հայ ազնիւ երիտասարդ մը ազատեց պիս, գոչեց մեծ պինուորականը, որուն անունը չեմ մոռցած, Կարապետեան կը կոչուէր ազատարար։ Ի՞նչ հրաշալի երիտասարդութիւն կար Հայաստանի մէջ։

Բնական է, անմիջապէս հարկ եղած հրամանները արձակեց որ ձիպտութի գրաուող մեծահարուստ Հայը զայ միանայ իր ընտանիքին, Ախիս-Ապապա։ Գիտե՞ս ինչ ըրաւ այս Հայը, իրրեւ երախտագիտութիւն իմ մատուցած ծառայութեանս։ Օր մը գոյոց եկաւ եւ յայտարարեց, հայ գաղութին իրրեւ ներկայացուցիչ, թէ պիս չէին ուզեր հայ վարժարանին մէջ։ Ես Ախիս-Ապապա կը գտնուէի իտալական կառավարութեան հաճութեամբ, անոր հրամանին ենթակայ։ Ցայտնեցի առ որ անկ էր, հայրենակիցներուս փափաքը։ Չես կրնար երեւակայել Իտալացիներու բարկութիւնը։

— Ի՞նչպէս, գո՞ն, փաստե՛, ա՞յսքան յանդուգն ընես, առանց մինչեւ իրիկուն միջամտես ի նպաստ հայրենակիցներուդ եւ հիմա անոնք եկեր են եւ քեզ չե՞ն ուզեր։ Անուն չէի տուած, բնական է եւ աշխատեցայ մեղմել անոնց բարկութիւնը։ Գայլ գոյոց եւ լծուեցայ գործիս։ Կը բաւէր անուն մը տալ եւ ան ինքզինք չեմ պիտեր ո՛ւր կը գտնէր։ Բայց ես, Հայը Վահա՞ն, Մխիթարեան վարդապե՞տ, ես այդպիսի բան կրնայի՞ ընել։

— Հայկական ապերախտութի՜ւն...

— Ո՛չ անպայման հայկական, ըսենք մարդկային ապերախտութիւն։ Վերջէն իմացայ թէ նեղմիտ եպիսկոպոսէ մը կուզար հրահանգը։

1940ին մատրաճապետի (օմոնիէ) պաշտօնի կոչուեցայ իտալական բանակին մէջ, մէկ տարի յետոյ դերի իյնալու համար Անգլիացիներուն։ Վեց տարի դերի մնացի Քենիա։ Ձես կրնար երեւակայել թէ ի՜նչ քաշեցինք եւ որքա՜ն օգտակար եղայ իտալացի պինուորներուն։ Անգլիական պինուորական հրամանատարութիւնը արտօնեց որ իտալական բանակի օտար ծագումով պինուորները ազատ արձակուին։ Մերժեցի բաժնուիլ բախտակիցներէս։ Հարիւրաւորներ, մինչեւ հիմա, անհուն երախտագիտութեամբ կը յիշեն իմ ծառայութիւնները։

— Նուազ ապերախտ ուրեմն...

— Ո՛չ, ո՛չ... չխօսինք այդ մասին։ 1947 Յունուար 1ին Հռոմ հասայ, ա՜ զա՜տ...։ Մէկ տարի խմբագրեցի «Մխիթարեան Ընտանիք»ը։ Յաջորդ տարին, 1948ին, ուրեմն, մեկնեցայ Հալէպ, իրրեւ տեսուչ մեր այդ հայահոծ քաղաքի վարժարանին։ Այդ պաշտօնս վարեցի ուէ տարի, մինչեւ 1956։ Այդ թուականէն մինչեւ այսօր վանքն եմ։

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

(Շար. – 1)

ՀԱՅՈՑ ԼԵԶՈՒՆ ԵՒ ԳՐԱԿԱՆՈՒԹԻՒՆԸ ԴՊՐՈՑԱԿԱՆ ԾՐԱԳՐԵՐՈՒՄ

—o—

ԽՄԲ.— Այս կարեւոր հարցը քննութեան առնուած է Հայաստանի Գրողներու Միութեան կուսակցական կազմակերպութեան ժողովին, որ տեղի ունեցած է Յունուար 28ին։ Մասնակցած են Հայաստանի լուսաւորութեան, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան նախարարութիւններու, «Լոյս» հրատարակչութեան աշխատակիցները։

Ստորեւ կը ներկայացնենք ժողովին զեկուցումը։ Զեկուցումը լոյս տեսած «Գրական Թերթ»ի Փետրուար 1ի թիւին մէջ։

— Զեկուցումով հանդէս եկաւ կուսբիւրոյի քարտուղարի երկրորդ տեղակալ կարէն Սիմոնեանը։ Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութեան ծրագրային մեթոտական բաժնի վարիչ Ս. Ղալթախճեանը ժողովի մասնակիցներին հաղորդում արեց այն մասին, թէ վերջին տարիներին ինչպիսի փոփոխութիւններ են կատարուել միջնակարգ դպրոցների ծրագրերում՝ մասնաւորապէս Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցման ուղղութեամբ։

Քննարկուած հարցի շուրջը բազմաթիւ կարծիքներ յայտնեցին ընկերներ Ռ. Ամատունին, Մ. Շաթիրեանը, Գ. Լմինը, Ս. Խանզադեանը, բարձրագոյն եւ միջնակարգ մասնագիտական կրթութեան մինիստրութեան մեթոտական կաբինետի վարիչ Փ. Հուրիխանեանը, վաստակաւոր ուսուցչուհի Վ. Եսայեանը։

Զեկուցողը եւ ելոյթ ունեցող ընկերները պատն, որ վերջին տարիների ընթացքում դպրոցական ծրագրերի եւ դասաւանդման բարելաւման ուղղութեամբ որոշակի աշխատանք է կատարուել, սակայն ներկայ վիճակը դեռեւս գոհացուցիչ չէ եւ մանկավարժներից, ծրագրերն ու դասագրքերը կազմողներից մեծ աշխատանք է պահանջւում՝ միջնակարգ դպրոցներում Հայոց լեզուի եւ գրականութեան ուսուցումը բարձր հիմքերի վրայ դնելու համար։ Այս գործում, ասացին նրանք, պէտք է ամենաակտիվ մասնակցութիւն հանդէս բերեն գրողները, գրական պարբերական մամուլը, ռադիոն, հեռուստատեսութիւնը։

Մասնաւորապէս նշուեց, որ դպրոցների ծրագրերում պակասել են Հայոց լեզուին եւ գրականութեանը յատկացուած ժամերը։ Իսկ 9րդ եւ 10րդ դասարաններից ընդհանրապէս հանուած է լեզուի ուսուցումը։ Հետեւանքը լինում է այն, որ մեր պատանիներից ու աղջիկներից շատերը միջնակարգ դպրոցն աւարտում են լեզուական խիստ ցածր դիտելիքներով։ Այդ են ապացուցում նաեւ բուհական (բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւններ) ընդունելութեան քննութիւնների արդիւնքները։ Ոմանք անտեսում են այն հանրայայտ ճշմարտութիւնը, որ իւրաքանչիւր մարդ, դիտութեան որեւէ բնագաւառ խորապէս ուսումնասիրելու համար, պէտք է լաւ իմանայ իր մայրենի լեզուն։ Թատրոններում, հեռուստատեսութեամբ եւ ռադիոյով տրուած հաղորդումների ժամանակ երբեմն կոպիտ կերպով ազաւաղւում է հայերէնը, մեր Հանրապետութեան պետական լեզուն։ Լեզուական մեղանչումների կարելի է հանդիպել մեր կեանքի շատ բնագաւառում։

Հայոց լեզուն գալիս է դարերի խորքից, ունի իր զարգացման պատմութիւնը։ Մեր օրերի դպրոցականը պէտք է որոշ գաղափար ունենայ այդ մասին։ Ահա թէ ինչու անհրաժեշտութիւն է դպացւում բարձր դասարաններում նախատեսել նաեւ դրացարի դոնէ տարրական ուսուցում, որպէսզի ապագայ սերունդները զրկուած չլինեն մեր հոգեւոր մշակոյթի այնպիսի դանձերից, ինչպիսիք հնագոյն շրջանի եւ միջնադարի գոհարներն են։ Հարց դրուեց, ՍՍՀՄ միւս ժողովուրդների օրինակով, մեզ մօտ եւս ստեղծել յատուկ տատատեսակներ՝ այբբենարաններ ու դասագրքեր հրատարակելու համար։ Ան հրաժեշտ համարուեց, որ հանդամանօրէն մշակուած ծրագրով եւ նորմալ դասաժամերով Հայոց լեզուի ուսուցումը չափաբաժնուի մինչեւ դպրոցական ուսուցման վերջին օրը։ 2րդ եւ 3րդ դասարանների համար ստեղծուի լեզուի (քերականութեան) եւ ընթերցանութեան միասնական դասագիրք, որը մեծապէս կը նպաստի տուեալ առարկայի ուելի լաւ իւրացմանը եւ աշակերտների առաջադիմութեանը։

Շատ խօսուեց այն մասին, որ լեզուի եւ գրականութեան դպրոցական ծրագրերի որոշ բաժիններ դժուարամարս են աշակերտների համար։ Եւ, չնայած դրան, մտադրութիւն կայ դպրոցներում մտցնել նաեւ «դեղագիտութիւն» առարկայ։ Ժողովում ելոյթ ունեցող ընկերները դէմ արտայայտուեցին այդ առաջարկին եւ դատն, որ աշակերտների դեղագիտական դաստիարակութիւնը պէտք է տանել լեզուի, գրականութեան, երաժշտութեան եւ միւս առարկաների դասաւանդմանը զուգընթաց։

Կար ժամանակ, երբ կանոնաւոր լոյս էր տեսնում «Դպրոցականի գրադարան» մատենաշարը։ Այդ մատենաշարով հրատարակւում էին դասական եւ ժամանակակից հեղինակների՝ դպրոցական ծրագրով ուսումնասիրուող գործերը։ Սակայն վերջին տարիներս այդ մատենաշարը լոյս չի ընծայւում։ Արտայայտուող բոլոր ընկերներն ասացին, որ անպայման պէտք է վերականգնել «Դպրոցականի գրադարան» մատենաշարը։ Դրան զուգընթաց 8, 9 եւ 10րդ դասարանների համար պէտք է կանոնաւոր հրատարակել գրականութեան քրեստոմատիաներ։

Լուրջ խօսակցութիւն բացուեց նաեւ դասագրքերի հրատարակման կարգի մասին։ Համարեա ամէն տարի մեզ մօտ վերահրատարակւում են բազմաթիւ դասագրքեր, որոնք հսկայական քանակութեամբ թուղթ եւ ֆինանսական միջոցներ են խլում։ Մի շարք եղբայրական Հանրապետութիւններում, ինչպէս օրինակ Էստոնիայում, մտցուած է դասագրքերի բաշխման գրադարանային սիստեմ։ Ամէն մի դպրոց իւրաքանչիւր դասագիրք ձեռք է բերում անհրաժեշտ քանակութեամբ եւ իր գրադարանի միջոցով բաշխում աշակերտներին։ Նրանք էլ տարեվերջին դասագիրքը լաւ պահուած վիճակում վերադարձնում են գրադարանին։ Այս ձեւով նոյն դասագիրքը վերահրատարակւում է երկու-երեք տարին մէկ անգամ։ Ինայուած վիթխարի քանակութեամբ թուղթը օգտագործւում է դպրոցականին անհրաժեշտ օժանդակ գրականութիւն հրատարակելու համար։ Ժողովն առաջարկեց այդ փորձը կիրառել նաեւ մեզ մօտ։

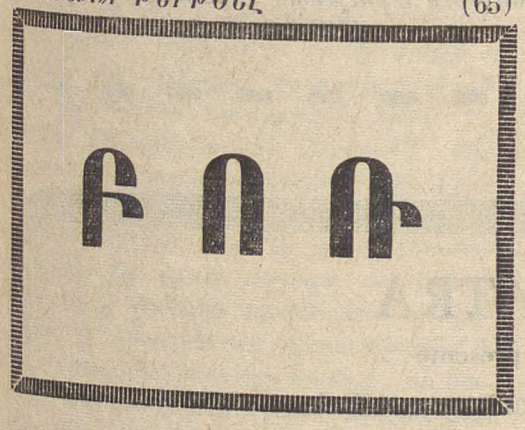
Ասուեց, որ թարգմանաբար լոյս տեսնող դասագրքերից շատերը լի են բազմաթիւ սխալներով, ուստի դասագրքերի թարգմանութեան եւ խմբագրման գործում նպատակայարմար կը լինէր ընդգրկել ոչ միայն լեզուական բարձր կուլտուրա ունեցող մանկավարժների, այլեւ գրողների, գեղարուեստական թարգմանութեան հմուտ մասնագէտների։

Որքան էլ լաւ ծրագրեր ու լաւ դասագրքեր լինեն, ասացին արտայայտուող ընկերները, մենք չենք կարող ուսուցման որակը հասցնել պատշաճ մակարդակի, եթէ չունենանք պահանջուած թուով բարձրակարգ ուսուցիչներ։ Մեր բարձրագոյն ուսումնական հաստատութիւնները եւ, առաջին հերթին, Երեւանի Ք. Աբովեանի անուան մանկավարժական ինստիտուտը, շատ անելիքներ ունեն այդ ուղղութեամբ։

Աւելի կատարեալ ծրագրեր ու դպրոցական դասագրքեր ստեղծելու գործում շատ բան կարող են անել նաեւ մեր գրողները, Գրողների Միութիւնն ու նրա կուսակցական կազմակերպութիւնը։ Հարց դրուեց՝ առաջիկայում հրաւիրել Հայկական ՍՍՀ Լուսաւորութեան մինիստրութեան եւ Գրողների Միութեան կուսակցութեան կազմակերպութիւնների համատեղ ժողով՝ նուիրուած Հայոց լեզուի դրականութեան դասաւանդման առանձին կարեւոր հարցերին։

Արուած առաջարկութիւնների հիման վրայ ընդունուեց համապատասխան որոշում»։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (65)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ
4.

— Իրաւունք ունէիք, — ասաց վերջապէս ուղեկցին դառնալով ու իր սովորական ձայնով։ — Աւելի քան անօգուտ է, որ մարդ զբաղեցնի սարսափելի անցեալը։ Ֆայքայւում են մարդու ջղերը եւ աներեւակայելի մաքեր են ծնում։ Էլ երբէք չխօսինք այդ բոլորի մասին, Զեզարէ, թէ չէ ամէն հանդիպող մարդու դէմքին մի խորհրդաւոր նմանութիւն եմ գըտնելու Արթիւրի հետ։ Զգայարանքի մի տարօրինակ պատրանքի է սա, մի կոչ – մար՝ օրը ցերեկով։ Ա՛յ հիմա, երբ այդ պղտւելի թեթեւսուիկը մօտեցաւ, ինձ թուաց, կարծես Արթիւրը լինէր։

5.

Անտարակոյս Բոռը չնորհք ունէր իրեն թշնամիներ ստեղծելու։ Օգոստոսին էր եկել Ֆլորենցիա, իսկ Հոկտեմբերի վերջին կոմիտէի երեք քառորդն արդէն Մարտինիի կողմն էր։ Մոնտանելլին ուղղած նրա վայրի յարձակումները դուր չէին գալիս Բոռի երկրպագուներին անգամ։ Գալլին սկզբում հակուած էր հաւանութիւն տալու սրամիտ երգիծարանի ամէն մի արածին ու ասածին, բայց նա էլ շատ չանցած տխուր սրտով սկսեց համաձայնել, որ լաւ կը լինէր, եթէ Բոռը Մոնտանելլիի օձիքը բաց թողնէր։ Չէ՞ որ մարդավարի կարգինալները առանց այն էլ շատ չեն, հանդիպածի հետ պէտք է քիչ քաղաքավարի լինել։

Ծաղրանկարների ու կատակների այդ անձրեւին բոլորովին անտարբեր էր միայն ինքը՝ Մոնտանելլին։ «Ամենեւին չարժէր այդքան եռանդ սպառել, ասում էր Մարտինին, ծաղրելու համար մի մարդ, որ այդ աստիճան բարեսրտօրէն է վերաբերւում քո ծաղրին»։ Քաղաքում պատմում էին, թէ ինչպէս մի անգամ Մոնտանելլին, Ֆլորենցիայի արքեպիս – կոպոսի հետ ճաշելիս, յանկարծ իր գըրպանում դտնում է Բոռի կծու պատկիվիլներից մէկը, կարդում է ու տալիս արքեպիսկոպոսին՝ ասելով.

— Ցիմար բան չէ, այնպէս չէ՞։

Մի անգամ քաղաքում լոյս ընկաւ մի թերթիկ՝ «Աւետման գաղտնիքը» վերնագրով։ Եթէ նոյնիսկ հեղինակը բաց թողած լինէր այս անգամ իր սովորական ստորագրութիւնը՝ թեւերը բաց մի լուռ, թերթիկի չար ու կծու ոճը կասկած թողնել չէր կարող ընթերցողին, թէ ով էր դրուածքի հեղինակը։ Երգիծարանութիւնը դրուած էր խօսակցութեան ձեւով Մոնտանելլիի ու Տոսկանայի մէջ. վերջինս սուրը կոչ Մարիամի արտաքինով, իսկ Մոնտանելլին՝ աւետող հրեշտակի կերպարանքով, սպիտակ չուչաններ մի փունջ ձեռքին, իբրեւ խորհրդանշան մաքրութեան, եւ պահուած խաղաղութեան ձիթենիով՝ աւետում էր ճիզվիտների գալուստը։ Ամբողջ պամֆլէտը լիքն էր անձնական վիրաւորիչ ակնարկներով ու կեղտոտ ենթադրումներով։ Ֆլորենցիայում ամէնքը երգիծարանութիւնը տպեղ դատն ու անարժան, բայց եւ այնպէս ամբողջ Ֆլորենցիան ծիծաղեց։ Բոռի չափազանց լրջութեամբ ասած անհեթեթութիւնների մէջ մի այնպիսի տիրող ուժ կար, որ նոյնիսկ նրա հակառակորդները ծիծաղում էին կարդալիս, ճիշդ ինչպէս եւ ջերմ կողմնակիցները։ Ու պահպիլը, իր եռ մղող տոնին հակառակ, մեծ ապաւորութիւն արաւ տեղացիների վրայ։

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Յարութիւն Փափազեանի *մահուան առթիւ Լիոնէն Գ. Աճէմեան ընտանիքը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Փափազեան եւ Քէօսէեան ընտանիքներուն, նաեւ այս առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ «Ճառագ»ի:*

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԻ Հ. Ճ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուական կանոներուն.—

— Երկուշաբթի 18 Փետր. ժամը 21ին Հայաստան խումբ:

— Երեքշաբթի 19 Փետր. ժամը 21ին Վռամեան եւ ընկեր Կարօ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Ջաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ալինուն եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վրոյժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԻ Հ. Ճ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ճակոր Իսկէնտէրեան:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

ԸՆԿԵՐԱՀԱՄԱԿՐԱԿԱՆ ԽՆԴՈՑՔ

Կիրակիը Փետր. 24 ժամը 16էն 22, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան վարչութիւնը շնորհակալութեամբ առացած է եղիազար Մինասեանի մահուան առթիւ փոխան Ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկին Ժիրայր Տէրտէրեան 100 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Նչան Սայրին 50:

×

Նոյն առթիւ Նչան Սայրին 50 Ֆր. ալ նուիրած է Սեբաստիոյ Մուրատ Ուսումնասիրացին:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԲԱՐԳԱՒԱՃՄԱՆ ՀԱՄԱՐ

Ֆրեզնոյէն Տիկին Թադեւոսեան հինգ տոլար կը նուիրէ «Ճառագ»ի, Շաւարշ Միսաքեանի յիշատակին:

×

Տիկին Մ. Ե. 20 Ֆր. կը նուիրէ Շ. Միսաքեանի մահուան 17րդ տարելիցին առթիւ:

×

Մորսանէն Տէր եւ Տիկին Մելքոն Իսկիճեան 30 Ֆր. կը նուիրեն «Ճառագ»ի, իրենց հայրենակից Հաճի Նասիպ Զաքարեանի յաւալի մահուան առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԱՆԱԿԱՅՈՑՑ

Զորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարադնանց տօնին առիթով, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Ցաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հանդիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշակերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սոյն արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպ մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա-Բուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան զրաւոր զեկուցում:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Ցանճնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԻՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՁ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող-նկարիչ՝
ՋԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ
որուն գործը պիտի ներկայացնէ
Ս. Ֆ. Զանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժըմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ-Էֆիգեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874-81-28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆԿ

1974ի ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12էն 25

ՋԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը: ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Ամենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ: Շրջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ: Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ: Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով: Գին՝ 2·150 ֆրանկ: (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային):

Արձանագրութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆի, ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՄՊԱՐԵԱՆի — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԷԱՆի — ՏՔՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆի — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ճ. ՊՕՃԱՃԵԱՆի

- Կ Ա Լ Ա -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆի
(հայերէն եւ փրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի Եկեղեցւոյ Ցանճնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- G A L A -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արեւոյչներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՑԱՑՏԱԳԻՐ
Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զուգշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ
Մրջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 22 Février à 21 h.
L'AGE D'OR DE LA MUSIQUE BAROQUE
FESTIVAL BACH
Cinq concertos de Pianos et Violons
avec le concours de
Aïda BASMADJIAN — Dominique BAUD — M. JAUME
Roubina SAIDKHANIAN — Gérard TORGOMIAN
l'Ensemble Instrumental QUATRA
sous la direction de
RAFFI PETROSSIAN
INVITATION
« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
19
MARDI
19 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·942

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.942

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ՍՐԲԱԶԱՆ ԸՆԴՎԶՈՒՄ ԸՆԴԴԻՄ ԲՌՆՈՒԹԵԱՆ

(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ՏԱՐԵԴԱՐՁԸ)

—0—

Հայոց նորագոյն պատմութեան յաւէտ վերստակելի մէկ թուականն է 1921 Փետրուար 18ը։

Այդ օրն է, որ ամբողջ երեսուն ամիս անկախ Հայաստանի բարիքները վայելել վերջ կրկին օտարի բռնակալ լուծին ենթարկուած ազատատենչ Հայութիւնը՝ տարերային պոռթկումով ոտքի կանգնեցաւ, հայրենիքի սահմաններէն դուրս վռնտեց եկուորը։

Եկուորը կարմիր պատմուճան հագած «խաչապաշտ քեռի»ն էր, որուն յառած էր բազմաչարչար հայ ազգը իր աչքը դարերով, վերականգնելու համար իր կորսուած անկախութիւնը, ապրելու համար ազատ ու անկախ՝ իր պապերու պատմական հողերուն վրայ։

«Քեռի»ն ձեռք ձեռքի տուած մեր դարաւոր թշնամիին հետ, անոր նուէր կուտար մեր հայրենիքին կէսէն աւելին։ Միւս մասին վրայ կ'ամբարտաւնէր իր տիրապետութիւնը, երկաթեայ թաթով։ Մուրճ – մանգաղն ու մահիկը կը դաշնակէին՝ խեղդելու համար նորագոյն Հայաստանը։

1920 Դեկտեմբեր 2էն մինչեւ 1921 Փետրուար 17՝ երկուքուկէս ամսուան ընթացքին ահռելարարափի օրեր ապրեցաւ հայրենի ժողովուրդը, — կարեւոր մասը Թրքական եաթաղանէն փրկուած Արեւմտահայեր, որոնք հուր ու սուրի եւ արեան ճապաղիքներու մէջէն անցնելով յուսայեր էին վերջապէս հասած ըլլալ փրկութեան նաւահանգիստը։

Կարմիր սուիններու սարսափն էր պատած Հայոց աշխարհը։ Արիւնաքամ ժողովուրդը տիւ եւ գիշեր բոլշեւիկներու կողոպուտին ու հալածանքներուն ենթակայ՝ կ'ապրէր ճգնաժամային օրեր։

Հայ բանակի հազար հինգ հարիւր սպաները կ'աքսորուէին հայրենիքի սահմաններէն դուրս՝ ձիւն–ձմեռ օրով։ Բոլշեւիկները չէին խնայած նոյնիսկ ծերունի զօրավար Թովմաս Նազարբէկեանին։

1920 Դեկտեմբեր 2ին Երեւանի մէջ Մոսկուայի լիազօր ներկայացուցիչ Լը–պրան Հայաստանի Հանրապետութեան կառավարութեան հետ կը կնքէր համաձայնագիր մը, որուն չորրորդ յօդուածով «Հայկական բանակի հրամանատարական կազմը չի ենթարկուում պատասխանատուութեան այն գործերի համար, որ կատարել է բանակի շարքերում, մինչեւ Հայաստանում խորհրդային իշխանութեան հաստատումը»։

Սոսկօսին ճրագը մինչեւ կէս գիշեր կը վառի, կ'ըսէ ժողովրդական առածը։ Բոլշեւիկներուն ճրագը կէս գիշեր չհասած մարեցաւ։

Նոյն Համաձայնագրին 5րդ յօդուածը կը խոստանար ո՛չ մէկ հալածանքի ենթարկել Դաշնակցութեան եւ այլ ընկերվարական կուսակցութեանց անդամները։

Եւ սակայն բանտ նետուեցան հարիւրաւոր դաշնակցական կամ այլ մտաւոր պահանջներ ու հանրային գործիչներ։ 1921 Փետրուար 16ի եւ 17ի գիշերը աւելի քան չորս հազար զինակահարուեցան կամ կացիններով անխղճօրէն սպաննուեցան։

Բաժակը յորդած էր։

Փետրուար 18ին ազատատենչ Հայութիւնը ապստամբութեան դրօշ պարզեց

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—0—

ՓՈՆՓԻՏՈՒԻ
ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԻՒՆ
Կ'ԵՐԹԱՅ ՄԱՐՏԻ ՍԿԻԶԲԸ

—0—

ԳՐՈՄԻԿՕ ՄԵԿՆԵՑԱՒ

—0—

Ֆրանսայի Հանրապետութեան Նախագահութեան դիւանը զեկոյցով մը կը հաստատէ Թաս գործակալութեան լուրը ըստ որուն Նախագահ Փոնփիտու Խորհ. Միութիւն կ'երթայ Մարտի սկիզբը, հանդիպում ունենալու համար Լէոնիտ Բրեժնեւի հետ։

Խորհ. Արտաքին Նախարարը Փարիզէն Հոմ կը մեկնէր երկուշաբթի օր, ուր երրորդ անգամ ըլլալով պիտի ընդունուէր Պապին կողմէ։ Նախապէս Փարիզի վերջին օրերը, աւելի զբօսաշրջիկութեան բերած առած են։ Շարաթ իրիկուն թէեւ, Օփերայի մէջ, ուր նախարարը զացած էր Իլ Թրովաթորէն տեսնելու ներկայացումը կը խանգարուէր քանի մը ցուցարարներու կողմէ, որոնք մաս կը կազմէին «Խորհ. Միութեան Հրեաներու Օժանդակութեան Մարմնին»։

Օփերայի չէնքին առջեւն ալ Ազիոն Փէօնէս համակցութեան անդամներն էին որ թռուցիկներ կը նետէին, ուր չեշտուած էր թէ «Գրոմիկոյի ներկայութիւնը Օփերա, իսկական նախատինք մըն է»։

×

Հաւանական է որ Պօղոս Զ. եւ Գրոմիկօ իրենց խօսակցութեան ընթացքին նախապատրաստեն Պապին եւ Բրեժնեւի հանդիպումը։

Քանի մը տող

ԱՄԵՐԻԿԵԱՆ կայանէն դղրդուած թռան մը կէրակի առաւօտեան ժամը մէկին, երկու անգամ թռիչք կատարած է Սպիտակ Տան վրայ եւ երկրորդ թռիչքին, Սպիտակ Տան դաշտի ոստիկանները, կրակելով հարկադրած են թռանին, որ վայրէջք կատարէ։ Ձերբակալուած է թռանի վարորդը, որ 20 տարեկան զինուորական մըն է։ Ցայտնի չէ, թէ ի՛նչ նպատակ կը հետապնդէր զինուորականը, քանի որ նախագահը Ֆլորիտա կը գտնուէր, իսկ թռանն ալ զինուած չէր։

ՏԻԳՐԱՆ ՊԵՏՐՈՍԵԱՆ աշխարհի ճատրակի ախոյեանութեան քառորդ – եզրա – փակիչ մրցաշարքին մէջ 2ի դէմ 3 կէտով պարտութեան մատնեց հունգար ախոյեան Լայոս Փորթիշը։ Պետրոսեան այժմ իրաւունք ունի մասնակցելու կէս–եզրափակիչ մրցումներուն։

ԳԱՀԻՐԷի Զամալեք ակումբի մարզադաշտը խուժած են բազմահազար մարդասէրներ դիտելու համար ոտնագնդակի մրցումը եգիպտական խումբին եւ Փրակայի «Տուքլա» խումբին միջեւ։ Բազմութիւնը քանդած է մարզադաշտին երկաթեայ պատուարները եւ հրմշտուքի ու կռիւ–կռտուքի հետեւանքով 49 հոգի մեռած եւ 47 հոգի ալ վիրաւորուած է։ Մարզադաշտը 45·000 հոգի կրնար ընդունիլ· խաղէն ժամ մը առաջ արդէն 80·000 հոգի տեղ գրաւած էր հոն։

ՀԱՐԱՒԱՅԻՆ Ա.ՓՐԻԿԷի Հանրապետութեան մէջ երկու հանքագործ մեռած եւ 45 հանքագործ ալ վիրաւորուած է բախումներու ընթացքին, որոնք տեղի ունեցած են հակամարտ սեւամորթ ցեղախումբերու միջեւ։ Անցեալ շաբաթ ալ նոյն պատճառով ինը հոգի մեռած եւ 100 հոգի վիրաւորուած էր։

ՖՐԱՆՍԱՅԻ Ներքին նախարարը չատ խիստ արտայայտութիւն մը ունեցաւ պրըթոն «ինքնաւարապաշտներու» հասցէին։ Մարսէլէն ըսաւ թէ անոնք Պետութեան Ապահովութեան Ատեան պէտք է քաշուին։ Պրըթանների մէկ կարեւոր չըրջանը ամսուան մը համար ղրկուած է հեռատեսիլէ, եղեռնափորձէն ետք։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխ կը գտնուի եւ կիրակի առաւու պատարագի ներկայ եղած է։ Հեռաճայնած է կնոջը, որ յայտնած է թէ դեռ արտօնութիւն չէ ստացած Խորհ. Միութենէն դուրս ելլելու։ Միւս կողմէ կարգ մը լուրերու համաձայն, ազդարարութիւն եղած է խորհրդային գրողներուն, թէ եթէ Սոլժենիցինը պաշտպանեն, կը վտարուին Գրողներու Միութենէն։ Բանաստեղծ Եւտուշենկօ բաց նամակով մը ռուս ժողովուրդին (լոյս տեսած իտալական Իլ Ճիորնօ թերթին մէջ) կ'ըսէ թէ ինք ալ նեղը դրուած է Սոլժենիցինը պաշտպանած ըլլալուն համար։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, փետրուար 12)

ՀՆԱԳԻՏԱԿԱՆ ԵՒ ԱԶԳԱԳՐԱԿԱՆ ՈՒՍՈՒՄՆԱՍԻՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

Հայ ժողովուրդի մշակոյթի դարաւոր դանձերը յայտնաբերելու եւ ուսումնասիրելու ուղղութեամբ հետազօտական լայն աշխատանք կը կատարէ Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի Հնագիտութեան եւ ազգագրութեան հիմնարկութիւնը։ Կազմակերպուած են արշաւախումբեր Արմաւիրի, Էրեբունիի, Արտաշատի, Դուինի, Գառնիի եւ այլ վայրերու յուշարձանները պեղելու համար։ Ասոնց զանգերով յայտնաբերուած են բազմաթիւ յուշարձաններ եւ պատմական արժէքաւոր նիւթեր։ Այդ ուսումնասիրութիւններուն մասին լոյս տեսած են գիրքեր, յօդուածներ։ Այսպէս՝ «Հնագիտական պեղումները Հայաստանում» մատենաշարով հրատարակուած է 12 հատոր, իսկ «Հայաստանի հնագիտական յուշարձանները» վերտառութեամբ՝ 7 գիրք։ Հաւաքուած են ե.–ԺԲ· դարերու յուշարձաններու վրայ փորագրուած աւելի քան եօթը հազար հայերէն արձանագրութիւններ, որոնք լոյս կը տեսնեն առանձին «Դիւան»ի մէջ։

Ներկայիս կազմուելու վրայ է Հայաստանի պատմա – ազգագրական քարտէսը։

Քանի հատորով պիտի հրատարակուի «Հայ ժողովրդական հէքեաթներ» մատենաշարը։ Արդէն լոյս է տեսած ութ հատոր։ Հնագէտներն ու ազգագրագէտները պատրաստելու վրայ են «Հայ ազգագրութեան եւ բանահիւսութիւն» մատենաշարը։ Հինգ գիրք արդէն տպագրուած է։

Հիմնարկութեան մասնագէտները ազգագրական ուսումնասիրութիւններ կը կատարեն նաեւ Ռուսիոյ, Վրաստանի եւ Ադրբեջանի հայաբնակ վայրերուն մէջ։

×

ՀԱՅԱՍՏԱՆ – ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆ ՄԻՋԱԶԳԱՅԻՆ ՀԱՆԴԻՊՈՒՄ

Աւանդական դարձած են Հայաստանի եւ Պարսկաստանի մարմնամարզի խումբերու հանդիպումները։ Փետրուար 11ին Երեւանի մէջ այս հանդիպումներու շարքին եօթներորդը տեղի ունեցած է։ Հայաստանի խումբին թէեւ բացակայած են երեք կարեւոր մարզիկներ (Եդ· Միքայէլեան, Վ· Հայրապետեան, Մ· Գրիգորեան), այսուհանդերձ միւս հինգը՝ Ռ· Միքայէլեան, Հ· Մանուչարեան, Հ· Կարապետեան, Ե· Թումանեան եւ Դ· Մարտիրոսեան յաջողած են յաղթանակը ապահովել։ Արդարեւ, արդիւնքը եղած է 217,5 կէտ Հայաստանի եւ 193 կէտ Պարսկաստանի խումբերուն համար։

Հայաստանի մարմնամարզի իգական խումբն ալ 178,1 կէտով յաղթած է Պարսկաստանի խումբին, որ ապահոված է 163,20 կէտ միայն։

×

Ե· ՄԱՐԳԱՐՈՎ՝
«ՀԻԱՆԱԼԻ ՏԱՍՆԵԱԿ»Ի ԱՆԴԱՄ

Անցեալ տարի «Արարատ»ի խաղացողներէն Եդուարդ Մարգարով 15 կոլ արձանագրած էր՝ տասը ախոյենական եւ հինգ բաժակի մրցումներու ընթացքին։

Մարգարով վերջին տարիներուն, 114 կոլ արձանագրած է Խորհ. Միութեան ախոյենութեան եւ երկու կոլ միջազգային բաժակներու մրցումներու ընթացքին։ Այսպէս, ան իրաւունք ստացած է անդամ դառնալու Գրիգորի Ֆեդոտով անունով մկրտուած «Հիանալի տասնեակ» ակումբին։ Այս ակումբին անդամ կրնան դառնալ այն մարզիկները, որոնք Խորհ. Միութեան ախոյենական եւ միջազգային բաժակներու մրցաշարքերուն հարիւր եւ աւելի կոլ արձանագրած են։ Հետաքրքրական է դիտել տալ, թէ այս ցուցակը գլխաւորած է անցեալին «Արարատ»ի աւագ մարզիչը Նիկիտա Սիմոնեան, որուն ցանկին էր 156 կոլ։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, փետրուար 13)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՃԱՄԲԱՆԵՐՈՒ ՅԱՆՁԻՆ ՇԵՄԱՆ

«Հայաստանի պետական տրանսպորտ» նախագիծի հիմնարկութեան մասնագէտները պատրաստած են Հայաստանի ճամբաներու ցանցին չեման։ Հոն ներկայացուած են ճամբաներն ու անոնց ընդլայնման հեռանկարները՝ հիմնուելով վերջին 15 տարիներու վիճակագրական տուեալներու վրայ (ինքնաշարժներու եւ բեռնակառքերու երթեւեկութիւն, ապրանքներու փոխադրութիւն եւայլն)։

Շեման յանձնուած է Խորհ. Միութեան «Պետպլանի տրանսպորտի կոմպլեքսային պրոբլեմների ինստիտուտին», արժանացնելով անոր բարձր գնահատանքին։

ՋՐՈՅՑ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Բ.

— Ձեր գրական վաստակին անցնելէ առաջ, կ'ուզեմ որ խօսինիք ձեր ճամբորդութիւններուն մասին, մասնաւորապէս՝ Հայաստան:

— *Սիրո՛վ: Առաջին անգամ Հայաստան եղած եմ 1936ին: Երկարօրէն պատրեցայ Թիֆլիս, ծննդավայրս՝ Ախալցխա, յետոյ Երեւան: Երկրորդ անգամ հայրենիք այցելեցի 1960ին:*

— *Եւ ըրեցիք չատ ազուր գիրք մը՝ «Ի՞նչպէս տեսայ Հայաստանը»: Հայրենասիրական ոգիով, բայց անկողմնակալ, լաւին լաւ, գէշին գէշ ըսելով:*

— *Այո՛: Կը մտածեմ թէ այդպէս պէտք է ընել, օգտակար ըլլալու համար մեր հայրենիքին: Երրորդ այցելութիւնս 1968ին էր: Մնացի չորս ամիս: Ամէն օր կը բարձրանայի պետական մատենադարանը, մինչեւ որ սիրտս սկսաւ դլխուս խաղ խաղալ: Շունչս վենեփիկ առի եւ չնորհիւ ազդու միջոցներու, ազատեցայ: Հինդ տարի է կը խնամուիմ և փառք Աստուծոյ, լաւ եմ: Կը յուսամ դեռ աշխատիլ եւ աւարտել ծրագրած գործերս:*

— Ձեր վերջին ճամբորդութիւնը մասնաւոր նպատակո՞վ մըն էր:

— *Այո՛: Ուսումնասիրութիւն մը կը պատրաստէի Եւսեբիոս Եմեսացիի մասին: Եմեսիան մեր դիտցած Հոմս քաղաքն է: Եւ Եւսեբիոսը ասորի եպիսկոպոս մըն էր, ծնած 290ին եւ վախճանած 353ին: Ան դրած է, յատկապէս, 12 հատոր եւ «Մեկնութիւն Արարածոց» անունով գիրք մը:*

Աշակերտական օրերէս ես բաժին մը ունեցած եմ այս հեղինակի «գիւտ»ին մէջ: Ըսեմ թէ ի՛նչպէս:

Մեր վանքի մատենադարանին մէջ երկու ձեռագիրներ կային կիւրեղ Աղեքսանդրացիի անունով: Ան առենուան տեսուչս Հայր Վարդան Հացունի, ինծի յանձնեց երկու ձեռագիրները եւ խնդրեց որ ճշդեմ անոնց հեղինակները: Նոյն մարդը չէր կրնար գրած ըլլալ երկու գործերը:

Երկար աշխատեցայ այդ երկու ձեռագիրներուն վրայ: Վերջապէս լուծեցի հանելուկը: Ձանազան եկեղեցական հայրերու «չղթաներ»ով գտայ թէ «Մեկնութիւն Արարածոց»ի հեղինակը Եւսեբիոս Եմեսացին էր: Հայերէնի թարգմանուած չատ հաւանաբար Եզնիկի կողմէ: Այս ասորի հեղինակը դասաւանդած է Ուրֆայի մէջ եւ հեռու չեմ պնդելէ թէ մեր աննման Եզնիկը աշակերտած է անոր: Անոր փիլիսոփայական միտքերը կան «Եղծ Աղանդոց»ի մէջ: Թարգմանութիւնը մանանանդ, աւելի կ'ամբապնդէ տեսակէտս: Եզնիկի հրաշալի ոճն է:

Ցունական բնագիրը կորսուած է եւ միայն հայերէն թարգմանութեամբ գոյութիւն ունի ան: Կը հասկնա՞ք հմմա թէ ի՛նչ մեծ կարեւորութիւն ունի ան համաշխարհային պատմութեան եւ գրականութեան համար:

— Իսկապէս հետաքրքրական է ձեռագիրներու աշխարհը: Ո՞վ գիտէ ինչե՛ր կան հոն, ի՛նչ առեղծուածներ...

— *Անակնկալներ, բարեդիպ դիպուածներ: Գիտէ՞ք ինչպէս գտնուած է ուրիշ նշանաւոր ձեռագիրը մը — Եւսեբիոս Կեսարացիի «Քրոնիւոն»ը, որմէ միայն մէկ օրինակ կայ, Հայաստան: Ընդօրինակութիւն մըն ալ մեր քով: Ցունական բնագիրը կորսուած է: Մտիկ ըրէ, սիրելի Փօլատեան, թէ ի՛նչպէս դիպուածով գտնուած է այդ հրաշալի գործը:*

Պալատեցի վարդապետը գացեր է Մարտին քաղաքը: Շատ ծարաւ է եղեր եւ դաւաթ մը ջուր խնդրեր է իր հիւրընկալէն: Տափ մը բերեր են:

— *Տափը ի՞նչ է, Հայր Վահան:*

— *Սառնարան չկար այն առեն, այլ հողէ փարչեր, ուր պաղ կը մնար ջուրը: Արդ, տանտէրը այդ փարչը բերեր է, վարդապետին առջեւ դրեր: Վարդապետը ի՞նչ տեսնէ:*

Տափին բերանը դրուած ձեռագիր մը, որպէսզի ջուրը մաքուր մնայ — ըսենք խիտ մը:

Այդ փարչին բերնին դրուածը ուրիշ բան չէր, եթէ ոչ մեր նշանաւոր «Քրոնիհոն»ը:

Վարդապետը լինչ որ կ'ընէ ձեռագիրը չի կրնար ձեռք անցընել:

Ի վերջոյ ձեռագրին տէրը կը յօժարի ընդօրինակել տալ գայն: Այդ ընդօրինակութիւնը ունինք մենք Վենեփիկ: Իսկ բնագիրը կը գտնուի Երեւանի պետական մատենադարանին մէջ:

— *Ի՞նչպէս հոն հասած է այդ բնագիրը:*

— *Ո՞վ գիտէ:*

— *Ուրեմն չատ մը ձեռագիրներ իրենց պատմութիւնը ունին, մէյ մէկ վէպի նիւթ:*

— *Ճիշդ այդպէս:*

— *Իսկապէս հետաքրքրական է: Եւ ըսել թէ այդ մարդը այդ անգնահատելի ձեռագիրը փոխանակ իր տափին խիզ ծառայեցնելու, վառարանը նետէր...*

— *Իսկապէս մեծ կորուստ մը պիտի ըլլար, ոչ միայն հայ մատենադարութեան համար, այլեւ համաշխարհային, քանի որ ըսինք թէ միմիայն հայերէնի թարգմանուած այդ օրինակը հասած է մեզի:*

— կարծեմ ժամանակը հասաւ, սիրելի Հայր Վահան, ձեր ստեղծագործութեանց մասին խօսելու: Անոնց անցնելէ առաջ ձեզի կը յայտնեմ թէ մեր «զրոյց»ին երկրորդ օրակարգը՝ Միխիթարեաններու ներդործութիւնն է հայ մշակոյթին: Իսկ երրորդը *Սիւնեաց* զրողներու համագումարն է: կարեւոր օրակարգ մը որ գիտեմ շատ մօտ է ձեր սրտին, ինչպէս եւ իմին համար: Ուրեմն, սիրելի Հայր Վահան, հրատարակուած ի՞նչ հատորներ ունիք, եւ ի՞նչ անտիպ:

— *Առաջին հատորս լոյս տեսած է 1930ին՝ «Հայրենի կրակարան»: Անկէ յետոյ իրարու հետեւ հրատարակուեցան հետեւեալները, միշտ բանաստեղծութիւն, «Խեղճ մարդկութիւն», «Վանէի ծաղիկներ», «Ես ու դու», «Հայկական գիւղը», «Տրտմութեան երգեր», «Մարեմական», «Աշտոցական», «Հոգիներու հանգրուանը»: Ուրեմն, հրատարակուած տասը հատոր բանաստեղծութիւն:*

— *Ունիք Հայոց պատմութեան շարքը, յիշեցինք արդէն մեր հայրենիքին վրայ գրուած ձեր գիրքը՝ «Ի՞նչպէս տեսայ Հայաստանը»: Ունիք նաեւ վիպակներ, չատ յաջող:*

— *Այո՛, վերջը հրատարակուած են. հրատարակութեան համար պատրաստ են 12 հատ եւս, որով շարքը կը լրանայ:*

— Իսկ անտիպ ի՞նչ ունիք, սիրելի Հայր Վահան:

— *Բաւական խոշոր դէզ մը: Դուն դատէ՛, սիրելի Փօլատեան: Երկու ընդարձակ վէպեր՝ «Անտառներու երգը» եւ «Անհանգիստ երիտասարդութիւն»:*

Առաջինը՝ իրրեւ ժամանակաշրջան ունի քրիստոնէութեան մուտքը Հայաստանի մէջ: Երկրորդը՝ Ս. Մեսրոպ Մաշտոցի մանկութիւնն ու երիտասարդութիւնը կը պատմէ: Ունիմ անտիպ երկու հատոր բանաստեղծութիւն՝ «Կիլիկեան օրեր» եւ «Երազներու կղզին»: Աւելցուցէք ասոնց վրայ երեք թատերգութիւն՝ «Դէպի Աւարայր», «Շուշան Վարդենի» եւ «Տաւրոսի առիւծները»:

— *Գիտեմ թէ ունիք դեռ ուրիշներ՝ գրուած կամ գրուելու վրայ: Հրաշալի վաստակ մը, որ միա՛յն յարգանք եւ հիացում կը պարտադրէ:*

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

(2 – շար.)

ՀԱՒԱՏՔԻՆ ՈՒԺԸ

Նորածին երախայի մը մկրտութեան ժամանակ քահանան կը հարցնէ կնքահօր՝ «երախան ի՞նչ կը խնդրէ...», կնքահայրը կը պատասխանէ երախային անունով, «հաւատք, յոյս, սէր»: Եւ ասիկա կը կրկնուի երեք անգամ:

Ուրեմն, երախայի ծնունդէն իսկ, այս երեք սրբանուէր բառերու միջոցով կը նեղմուծուի իր հոգւոյն մէջ, որպէս չաքաղ, յոյսն ու հաւատքը, որպէսզի կեանքի տեւողութեան հոգեպէս թրծուի, կազմաւորուի յոյսի, հաւատքի եւ սիրոյ պատկառանքներով, և վերջոյ դառնալու համար դաշափարական դեռնի վրայ ուժեղ կառուցուածքով անհատականութիւն մը, որ և վիճակի ըլլայ համոզուած կերպով ծառայելու ընտանիքին, ազգին եւ հայրենիքին:

Այս նախապատրաստութեան մասին որ, ով որ յոյս, հաւատք եւ առաւելաբար սէր ունենայ որեւէ ձեռնարկի մասին, անպատճառ կը յաջողի, ուշ կամ կանուխ:

Հետեւաբար, երբ կնունքէն իսկ, ամէն մէկուս վրայ թափած են Ս. միւռոնի օրհնարեր կաթիլներ յոյսի, հաւատքի եւ սիրոյ խորհրդանիշով, ապա ուրեմն, մենք, ինքնին կրած պէտք է ըլլանք հոգւոյ կամքի մը ինքնատիպ դրոշմը, որու այսօր այնքան կարօտն ունի հայ ժողովուրդը, յատկապէս:

Հայ ժողովուրդը յատկապէս ըսի առնոր համար որ, աշխարհացրիւ Հայութիւնը հազարամեակ փորձանքներու են թակայ հատուած մըն է զարճած, ճակատագրային դժբախտ դէպքերու բերումով, չրջապատուած նոյնիսկ անոր գոյութեան սպառնացող վտանգներով, եւ ահա այդ է պատճառը որ այսօր, աւելի քան երբեք, անհրաժեշտ է ըլլալ ինքնավստահ, ուժեղ կամքի տէր պանդուած մը, դառնալու համար հաստարակայ թշնամին՝ այլասերման վտանգին դէմ, ամէն տեղ: Եւ այս կարելի է, նոյն յատկութիւններով օժտուած հաւաքականութեան համար:

Այս է մեր ժամանակակից դարաշրջանի համար կատարելիք գործը — անխափան ու աննահանջ: Եւ այս բարոյական պարտականութեամբ պէտք է ծառալի սիփիւքի Հայութեան բոլոր չրջաններուն մէջ հաւասարապէս:

Ի՞նչ կ'ընէ հայ դաղութը, ինքն իր մէջ: Լոկ տեղ–քայլ: Աւելի հակամէտ է յետքայլ ընելու, քան թէ յառաջանալու մեր այս լճացած վիճակով:

Աղգային դիտակցութիւնը խոր արմատ ձգած պէտք է ըլլայ այլեւս, իւրաքանչիւրի հոգւոյն մէջ, եւ այդ խմաստով հրապարակ դալ, մէկզմէկու լրացուցիչ կերպով օգնելու, որպէսզի արժանի ըլլանք կոչուելու իրրեւ ժառանգորդը մեր նախնիքներուն: Այլապէս ինչո՞վ կրնանք արդարացնել մեր գոյութիւնը: Թերեւս ոմանց համար հեղնութիւն ըլլայ նման պաղափարները, սակայն մենք վստահ ենք որ հայ ժողովուրդի ջախջախիչ մեծամասնութիւնը ունի դիտակցութիւն, ունի նաեւ լուրջ ըմբռնում եւ նուիրական ոգի ու ճիշդ այդ նուիրումի ճամբուն վրայ թառած փոչիները թօթափելու կոչումով է որ պէտք է ստեղծուի համատարած այնիւ, անյապ չարժումը ամենուրեք:

Համառօտելով ըսել պիտի ուզէի որ այս օրերուս յաճախ կը հանդիպինք թերթերու մէջ հայապահպանման համար մի–

Այս պարագան Աղեքսանդրիայէն ու Գահիրէէն եօթը ութ ժամ հեռու Տամիէթի կողմերը ընդարձակ կալուածք մըն էր բամպակի եւ բրինձի մշակութեան յատկացուած եւ կը գտնուէր Շարապասանուն արաբական փոքրիկ գիւղի մը մօտ, որուն անունովը կը կոչուէր պարակը:

Եգիպտական պատիւ մը սակայն պէտք չէ կարծել թէ կը նմանի մեր պիտցած պարակներուն, ծառերով ու մարզպետիններով չրջապատուած՝ ընտանի անասուններով լեցուն, ուր կաթն ու մածունը, կարագն ու պանիրը, առատ առատ ու անարատ կը մատակարարուին:

Բամպակի մշակութեան յատկացուած այդ պատիէնները ընդհանրապէս լերկ դաշտեր են անհամար ջրանցքներով կտրտուած, ուր ոչ մէկ ծառ կ'երեւայ, իսկ դալով ուտելիքներու՝ չատ անգամ հաս կթէն ու կաթը անգամ պէտք է մօտակայ քաղաքէ մը բերել տալ, որովհետեւ ֆէլլահները յաճախ ո՛չ հաւ կը պահեն եւ ոչ ալ կով:

Իրա՛ւ է որ Շարապասի Նեղոսի ափունքին վրայ, համեմատաբար լաւագոյն դիրք մը ունէր եւ քանի մը ծառեր կ'երեւային մեր բնակութեանդ չուրջը:

(41 – Շար.)

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵՍԱՆ

ՏԱՄՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՋՈՐՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

— *Ապստամբները Քանաիայի վրայ յարձակեցան, քաղաքը պաշարեցին, պատասխանեցին:*

Ակնթարթի մը մէջ թուրք եւ յոյն դինեալ փողոցները թափեցան: Ամէն փողոցներէ, ամէն պատուհաններէ հրացանի ու ըչվրվէրի պայթիւններ կը լսուէին:

Անկարելի էր տեղ մը երթալ: Ապատանեցանք սրճարանը, որ բոլորովին ամայացած էր: Սպասաւորներն իսկ ձգեր գացեր էին:

Ծերունի նաւապետը ինծի չափ վրդոված էր ու զգլացած չոգենաւէն դուրս ելլելուն:

Դուրսը աղմուկն ու չփոթութիւնը կ'աւելնար: Կիներու եւ մանուկներու աղիողորմ ճիչերը եւ պոռչտուքները կը լսուէին ու յետոյ, առեն առեն զարնուղի մը սուր աղաղակը:

Քաղաքին մէջ թուրք եւ յոյն դիրար կը սպաննէին:

Պահ մը թուեցաւ թէ հրապէններու ձայները կը հեռանային: Մօտեցանք սրճարանի դրան եւ տեսանք որ հրապարակը ամայացած էր: Միայն տուներու պատուհաններէն կիներու գլուխներ կը տեսնուէին, որոնք ողբ ու կոծով իրարու հետ կը խօսէին:

Վերջապէս նաւապետը ծերունի Ցոյն մը նշմարեց որ հրապարակին անկիւնը կը հասած էր: Իսկոյն անոր քովը փութացինք:

Իմացանք որ քաղաքին մէջ գտնուող բոլոր դինեալ Ցոյները դացած էին ապըստամբներուն միանալու եւ թէ Թուրքերն ալ, դինուորական իշխանութեան հետ փութացած էին քաղաքին պաշտպանութեան:

Ծերունին աւելցուց թէ մէկ վայրկեանէն միւսը բուռն կռիւ մը կը սպասուի, նոյնիսկ քաղաքին փողոցներուն մէջ:

— *Պաշարողները բազմաթիւ են եւ Թուրքերը պիտի չկրնան դիմադրել, յայտարարեց:*

Այսուհանդերձ, ինչպէս ըսի, առժամեայ հանդարտութիւն մը կը տիրէր չուրջերնիս, առիթ օգտուեցանք վազն ի վազ մինչեւ նաւահանդիստ դալու եւ ինքզինքնիս չոգենաւ նետելու համար:

Նոյն պահուն Թրքական չոգենաւ մը մտած էր նաւահանդիստ եւ դինուոր ցամաք կը հանէր: Հրացանաձգութիւնները կը չարունակուէին անընդհատ:

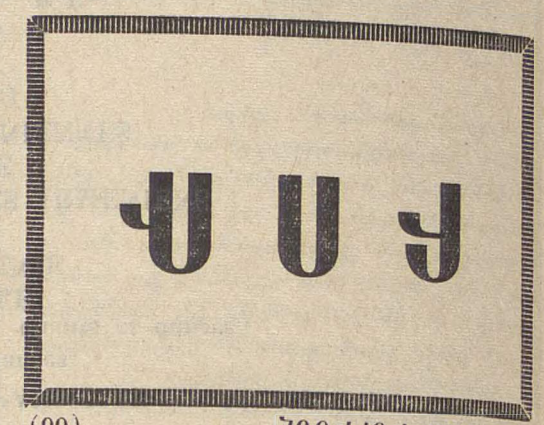
Նաւապետը խոհեմութիւն համարեցաւ ժամանակէն առաջ մեկնիլ. արդէն կապրելի չէր ցամաքին հետ հաղորդակցիլ: Ո՛չ բեռ կրնայինք պարպել, ոչ ալ բեռ առնել:

Երկու օր եաքը վերջապէս կը հասնէինք Աղեքսանդրիա:

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Շարապասի ագարակը· — Որսորդութեան տարօրինակ ձեւ մը· — Եղբայրասպան պատանին· — Կախաղանի պատիժ· — Մօր մը մխիթարանքը· — Բարի դահիճ մը· — Արփիարեան Եգիպտոսի մէջ· — Դահիրէի Պոլսեցիները· — Արփիարեան Շարապասի ագարակը· — Անուշեղէնի պատրաստութիւն· — Արփիարի զառանցանքները· — Նշան Քէշիշեան· — Դատն պատրաւճ մը· — Կեղծ հերոսները· — Անվաւեր Հանի Միհաս Օղլուներ եւ վաւերականը· — Նոր կեանք· — Մարտիկ ապա վէպը· — Միքայէլ Կիւրճեան:

Ամիսի մը չափ անգործ թափառելէ եաքը՝ Պօղոս փաշա Նուպար դիս իր ագարակներէն մին դրկեց իրրեւ հաշուակալ–դանճապահ:

ՍՏԱՑՈՒԱԾՔԻ ՎՀՏԱՆԳԸ

ՈՂՈՒ ՎԱՅՀԱՀՁ

5.

Ո՞տտեղից ինչ դուռ ատեն վեռ դռնից դուրս գար, ինչ ոտնաձայն լսեր, որ նոքա ամենքն էլ մեռած պիտի ընկնեին, ոչ ոք կենդանի պիտի մնար, ոչ ոք ողջ պիտի դուրս գար, ոչ ոք ողջ պիտի մնար, որ պատմեր, թե ինչպես եղավ, թե ինչ պատահեցավ, թե ինչ եղավ։ Ամենքն էլ մեռած, ամենքն էլ սպանված, ամենքն էլ կորած։ Ոչ ոք ողջ։ Ոչ ոք ողջ։ Ոչ ոք ողջ։

Ի՞նչ ահագին սոսկալի գիշեր էր այն գիշերը, որ Ստացուածքի վրա եկավ։ Ի՞նչ ահագին սոսկալի գիշեր էր այն գիշերը, որ Ստացուածքի վրա եկավ։ Ի՞նչ ահագին սոսկալի գիշեր էր այն գիշերը, որ Ստացուածքի վրա եկավ։

Ամենքն էլ քնած էին։ Ամենքն էլ քնած էին։ Ամենքն էլ քնած էին։

Հ. Յ. Դ.

ՄԱՐՍԻՑԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուա – կաններուն.—

— Երեքշաբթի 19 Փետր. ժամը 21ին Վոամեան եւ ընկեր կարօ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զա – ւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Ք րիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Մխաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վա – րուժան խումբ:

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հան – դիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշա – կերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սուրբ արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ ԺԱՄԱՆԱԿԱՑՈՑՑ

Չորեքշաբթի, 20 Փետր. — առաւօտեան ժամը 10ին, Սրբոց Վարդանանց տօնին առթիւ, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ պիտի կատարուի յատուկ հանդիսաւոր ժամերգութիւն:

Յաւարտ ժամերգութեան, ժամը 11ին, տեղի պիտի ունենայ Վարդանանց յիշատակին նուիրուած աշակերտական հան – դիսութիւն մը: Հրաւիրուած են Փարիզի եւ շրջաններու հայկ. դպրոցներու աշա – կերտները:

Կոչ կ'ընենք ծնողքներուն, որպէսզի իրենց զաւակներով, այդ օր մասնակցին Վարդանանց յիշատակին նուիրուած սուրբ արարողութեան եւ հանդիսութեան:

ԴԻՒԱՆ

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց գրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ՋԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ֆ. Ջանգու

Փետր. 24 Կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավ – ռոշ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռու – ժըմոն (Մեթրօ Մռնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիգեան Օրխորդներ՝ Մառի եւ Ա.Յահիւտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայ – նելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆՔ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի շրջանի (Մոնմորանսի եւ Ան – տիլի) Հանդստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանդստեան Տան գործօն յանձնախումբը պէղեցիկ գաղա – փարն ունեցաւ, յետ այսօրիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւնները ու կա – րծիքները, ինչպէս նաեւ տեղեկու – թիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Յանձնախումբի անդամները ժողովուր – դին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտական օրէն, ամէն ամսուան վերջին Եր – կուշաբթին ժամը 14էն – 16, Աղքատա – խընամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(երկրորդ յարկ)
Հեռ. 878–02–99
Դիւան Աղքատանամի

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ

ՄԱՐՍԻՑԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ձայ – նաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ ս'Օպտանը:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլի – կիա» հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօ – նակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մաս – նակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազ – ներդութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտեան տեղի պիտի ունենայ հան – դիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարու – թեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գասպազճեանի (երգէոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիր – ուած են օտար եկեղեցիներու ներկայա – ցուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծա – նուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առի – թով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մա – տուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատա – րագ եւ հոգեհանգիստ զոհուածներու եւ աչ – խարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

×

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անիէռ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլ – լա–Րուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան զրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԻՑԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20·30ին Սփլանտիտի սրահը

Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Կը խօսին

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին Հոգեհանգիստ Սէն–Լուի եկեղեցին. ա – պա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի
Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան Խումբի
Կը խօսին
ընկ. Յ. ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ (Հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Ֆրանսերէն)
Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ
մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին
ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՀԱՅ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻ ՕՐԸ

GEORGE V

Մարտ 10, Կիրակի, ժամը 15–24

Բարձր հովանաւորութեամբ ՓՐԱՆՍԱԿԱՆ ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉԻՆ
Կը նախագահէ ՄՈՒՇԵՂ ՃԻՑԼՐՃԵԱՆ
ՅԵՐԿՈՑԹ – ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ
Orchestre SADKO
Ensemble Folklorique Musical Russe
Balalaïka et Chants
14 exécutants
Sous la direction de SERGE IVANOFF
եւ
Նուագախումբ ՄՕՐԻՍ ՎԱՐԴԻՎԱՆԵԱՆ
Պար՝ Հայկական եւ Եւրոպական երաժշտութիւնով
Կը մասնակցի ԴԱՅԵԱՆԷ պարախումբը

ELECTION MISS CROIX ROUGE
PROJECTION SONORISEE DE MAGNIFIQUES DIAPOSITIVES

« L'ARMENIE VUE PAR UN FRANÇAIS
Rév. Père FRANÇOIS ZELLER
Séance de projection de 15 h. 30 à 17 h. 30

ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԻՒՆ՝ ճոխ պիւֆէ եւ տեղւոյն վրայ պատրաստուած «տէօնէր – քէպապ»:

Սեղանները ապահովելու համար հեռաձայնել՝ 985–36–53 *եւ* 990–66–28

Վերապահուած սեղանները դրաւուած պէտք է ըլլան ամէնէն ուշը ժամը 20ին

Մուտք 20 ֆրանք

Disques VOGUE

Le plus renommé producteur de disques Arméniens

Folkloriques, religieux, de musique Symphonique

réalisés par

Ara BARTEVIAN

FOLKLORE, ORCHESTRE et CHŒURS

No 526 CHANTS ET DANSES D'ARMENIE ET DU CAUCASE
527 ARMENIE, chants et danses
516 REFLETS D'ARMENIE, chants et danses
199 ARMENIE IMMORTELLE
596 PROMENADE EN ARMENIE
517 SOIREE ARMENIENNE
30152 CHANTS ROMANTIQUES ARMENIENS
30240 LEGENDES D'ARMENIE
30211 DOUZE DANSES ARMENIENNES
409 LE THAR (par Garékine)
182 LE CAUCASE

Musique Religieuse

No 442 MESSE, d'après Ekmalian
451 MESSE, d'après Komitas
454 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE, Vol 1
547 TRESORS DE LA LITURGIE ARMENIENNE Vol 11
(Cantiques de Pâques et de Noël)

Musique Symphonique

20176 Quatre pièces symphoniques
714 AU FIL DES SONGES (huit pièces)
par l'orchestre des concerts Colonne
790 DEUX TRIOS, pour flûtes, Clar., Piano, Harpe

En vente chez l'auteur, 14, Rue Petit, Paris 19 — Tél. :208-99-22
Prix 30 Frs. Envoi contre remboursement, Frais en sus.

Demander le cataloque détaillé

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
20
MERCREDI
20 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·943

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.943

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՆԳԼԻԱ

ԸՆՏՐՈՒԹԵԱՆՑ ՆԱԽՕՐԵԱԿԻՆ

ԵՐՐՈՐԴ ՈՒԺԸ՝ ԱԶԱՏԱԿԱՆՆԵՐԸ

—o—

Մինչ Պահպանողական եւ Աչխատաւորական դէմ առ դէմ սուր պայքար կը տանին, անդին Ազատական կուսակցութիւնը կը փորձէ ճամբայ մը բանալ իրեն համար եւ այս անգամ զգալի ընել իր ներկայութիւնը Ներկրդարանին մէջ։

Հանրային կարծիքի վերջին քննութիւնները միշտ նպաստաւոր են Հիթի Պահպանողական կուսակցութեան, բայց եւ այնպէս ամէն բան ըսուած չէ եւ նախատեսութիւնները կրնան ճիշդ չըլլալ։

Հիթի դերքը յստակ է եւ Անգլիացի – ները կը դնէ սա պարզ հարցումին առջեւ. «կը հաւատա՞ն (իմա՛ Անգլիացիք) որ Ուիլսընի դեկին տակ, Աչխատաւորական կառավարութիւն մը կարենայ թէ՛ առաջն առնել «դրամահոսութեան» եւ թէ տալ այն վճռական որոչումները որոնք իրենք պիտի կը պարտադրեն այս ծանրակիր կացութեան մէջ»։

Իր կարգին Ուիլսըն բուռն կերպով կը պայքարի։ Հիթի դէմ կը գործածէ այն դէնքը զոր այս վերջինը գործածած էր երեքուկէս տարի առաջ իրեն դէմ՝ ապրուստի սղութիւնը։ Աչխատաւորական պարագլուխը խանութէ խանութ, մեծ չուկայէ մեծ չուկայ կը հետաքրքրուի գիներով։

Այս մենամարտին մէջ է որ Ազատական կուսակցութիւնը կը փորձէ ինքզինքը մը տիպ ընել տալ, արուած ըլլալով մանաւանդ որ Անգլիացին սկսած է յոգնիլ երկու «մեծերու» բախումներէն։

Կայ նաեւ Լինոք Փաուըլը, Պահպանողական, որ կը շարունակէ իր պայքարը Հիթի դէմ թէեւ լուռ մնալով։ Իր կողմնակիցները, որ Պահպանողական կուսակցութեան մէկ որոշ աչ հոսանքը կը ներկայացնեն, կը հրաւիրեն «բոլոր ճըշմարիտ Պահպանողականները» որ ձեռնպահ մնան Փետրուար 28ին։

Քանի մը տողով

ՓԵՔԻՆէն հասած լուրերու համաձայն կոնբիկիոսի դէմ պայքարը որ նոյն սաստկութեամբ կը շարունակուի, սկսած է արձանագրել իր առաջին զոհերը։ Զայնահեռաւեսլի քանի մը պատասխանատուներ պաշտօնազրկուած են։ Ասոնք կը մեղադրուին որ շատ գործօն մասնակցութիւն չեն բերած ներկայ պայքարին։

ԼԻԲԱՆԱՆ խզած է իր յարաբերութիւնները Փրեթորիայի եւ Լիզպոնի հետ։ Ցարդ դեսպանատուն մը ունէր Փորթուկալ եւ ընդհ. հիւպատոսարան մը Հարաւի Ափրիկէ։ Ներկայ որոչումը արուած է համաձայն Ալժէի արաբական վեհաժողովին մէջ քուէարկուած բանաձեւին։

ՎԱԼԷՐԻ ՊԱՆՈՎ, ծագումով Հրեայ արտաքսուած է Ռորհ. Միութենէն։ Պաղը ցարդ կը մերժէր հեռանալ, որովհետեւ արտօնութիւն չէր ստանար իր կնոջ համար, որ Հրեայ չէ։

ԼԵՀԱՍՏԱՆԻ Բանուորական Միացեալ Կուսակցութեան առաջին քարտուղարը հաղորդեց, թէ դաղափարախօսական արշաւ մը կազմակերպած է, որպէսզի «զօրանայ Լեհերու քաղաքական դիտակցութիւնը»։ Կառավարական կարեւոր փոփոխութիւններ ալ կատարուած են։ Մշակոյթի եւ Գիւղատնտեսութեան նախարարները փոխուած են։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 13)

ԼԵՆԻՆԱԿԱՆԻ ԵՐԿԱԹՈՒՂիի ՆՈՐ ԿԱՅԱՐԱՆԸ

Լենինականի մէջ սկսած է երկաթուղիի նոր կայարանին շինութիւնը։ Նախագիծը կազմած է քաղաքին գլխաւոր ճարտարապետը Ռաֆայէլ Եղոյեան։

Կայարանը լաւագոյններէն մէկը պիտի ըլլայ Հայաստանի մէջ։ պիտի ունենայ ամէն յարմարութիւն՝ դեռնուղիներ, պահդոկ, չարժանկարի սրահ, սպասրահներ, թղթատարի կեդրոն, ճաշարան – սրճարան, տեղեկատուութեան գրասենեակ եւայլն։ Երկայրկեանի կայարանը հնարաւորութիւն պիտի ունենայ 700 ճամբորդ ընդունելու միաժամանակ։ Շէնքին կեդրոնի գմբէթին վրայ պիտի բարձրանայ 30 մեթր աչտարակ մը՝ մեծ ժամացոյցով։

×

«ՍՈՎԵՏԱԿԱՆ ՄԵԾ ՀԱՆՐԱԳԻՏԱՐԱՆ»Ի 13ՐԴ ՀԱՏՈՐԸ

Լոյս տեսած է «Սովետական մեծ Հանրագիտարան»ի 13րդ հատորը, ուր նախորդ հատորներուն նման կարեւոր էջեր յատկացուած են Հայերուն։

Յատուկ էջեր կան արձակագիր Չրաչեայ Քոչարի (1910–1965), քանդակագործ Երուանդ Քոչարի (ծնած 1899ին), ճարտարապետ Գէորգ Քոչարի (1901–1973), Սուրէն Քոչարեանի (ծնած՝ 1904ին), Աւտոն Քոչինեանի եւ այլ դէմքերու մասին։

×

ՃԱՏՐԱԿ

Ռարկովի մէջ վերջ գտած է «Բուրեւեստիկ» մարզական միութեան կազմակերպած ճատրակի կէս–եղրափակիչ մըրցաչարքը։ Երեւանի պետական համալսարանի ուսանող Յովհաննէս Ալիկեան ինը խաղերու ընթացքին միայն կէս կէտ կորնչցուցած է։ Այս բարձր արդիւնքին չնորհիւ ան գրաւած է առաջին տեղը եւ իրաւունք ստացած է մասնակցելու միութեան եղրափակիչ մրցաչարքին, այս անգամ, Սվեւլոդորսկ քաղաքը։

×

ԱՆՈՒԱՆԻ ԳԻՏՆԱԿԱՆԸ

Ծննդեան 70ամեակն է Փրոֆ. Հենրի (Յարութիւն) Գաբրիէլեանի։ Ան ծնած է Վան նահանգի Գաւաչ գաւառի Պատականց գիւղը 1903ին։ Նախնական կրթութիւնը ստացած է Նարեկ ղպրոցը։ Արեւելեան Հայաստան գաղթելէ ետք յաճախած է Երեւանի պետական համալսարանի իրաւա–տնտեսագիտական ճիւղը,

ապա Մոսկուայի փիլիսոփայութեան հիմնարկութիւնը։

Հեղինակած է տասնեակ մը աչխատութիւններ, որոնց մէջ յիչատակութեան արժանի է «Հայ փիլիսոփայական մտքի պատմութիւնը» (չորս հատոր)։

×

ՓԻՆԿ–ՓՈՆԿ

Վիլնիուսի մէջ վերջ գտած են փինկ–փոնկի համամիութենական մեծ մրցումները։ Հայաստանի ներկայացուիչը՝ եղուարդ Զաքարեան, առաջնութիւնը ձեռք ձգած է։

×

ՄԱՐՄՆԱՄԱՐԶ

Ռորհ. Միութեան մարմնամարզի Դաչնակցութիւնը կազմած է երկրին այս տարուան հաւաքական խումբը։ Կազմին մէջ ընդունուած են Եղուարդ եւ Ռուբէն Միքայէլեան. երիտասարդական հաւաքականին մէջ ընդունուած է Արարատ Պետրոսեան։

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 14)

ԿԵՆՍԱԲԱՆՆԵՐՈՒ ԱՆԴԱՍՏԱՆԸ

Հինգ տասնամեակ առաջ ճեւաւորուեցաւ հայ կենսաբաններու դպրոցը՝ Երեւանի պետական համալսարանի կենսաբանութեան ճիւղը։ Այդ ժամանակամիջոցին անիկա տուաւ անուանի չատ գիտնականներ, մանկավարժներ։ Հոս ներկայիս կ'ուսանին 680է աւելի ուսանողներ, որոնցմէ 42ը Վիէթնամցիներ են։

Կենսաբանութեան հիմնարկութիւնը ունի ինը ամպիոն եւ երկու գիտահետազոտական տարրալուծարան, որոնք կը զբաղին կենսաբանութեան ժամանակակից հարցերու ուսումնասիրութեամբ։ Տարբալուծարանները ունին արդիական սարքեր՝ ցուցադրական նմոյշներ։ Տարիներու ջանքերով ստեղծուած է այսպէս կոչուած հողի թանգարանը։

Գիտնականներ պատրաստելու գործին մէջ մեծ վաստակ ունի գիտնական Հրանտ Բատիկեան։ Ան արժանաւոր սաներէն է գիտնական Հենրի Սեմէրճեանի, որուն ուսումնասիրութիւնները տեսաբանական կարեւոր արժէք կը ներկայացնեն կենսաբանութեան բնագաւառին մէջ։ Իր գոյութեան ընթացքին հիմնարկութիւնը տուած է 2·400է աւելի շրջանաւարտներ։

×

ՆՈՒԻՐՆԵՐ ՏՈՒՆ – ԹԱՆԳԱՐԱՆԻՆ

Երգահան Ալ· Սպենդիարեան իր կեանքին վերջին տարիները անցուցած է գողտրիկ չէնքի մը մէջ, որ կը գտնուի Նալբանդեան եւ Թումանեան փողոցներու անկիւնը։ Այժմ այդ չէնքը դարձած է Տուն–Թանգարան։

Մինչեւ վերջերս պարզ չէր, թէ ուր կը գտնուի երգահանին «Այ վարդ» ռոմանսին բուն օրինակը։ Եւ ահա այդ օրինակը Թանգարանին նուիրեց Սահակ Զարիֆեան, 77 տարեկան մտաւորական մը, որ կը բնակի Դոնի Ռոստով։

Եուկոսլաւ երգահան, Պելկրատի երաժչտական ակադեմիայի փրոֆեսէօր Պետրոս Օգեան Տուն–Թանգրանը ղրկած է սերպ «Պատարագ»ին ամբողջական ձայնագրութիւնը, որու մէջ կան հայկական դասական երաժչտութեան մեղեդիներուն նմանող մասեր։ Թաւջութակահար Գուրգէն Ադամեան Տուն–Թանգարանին նուիրած է Սպենդիարեանի «Ղայթարմա» ծաւալուն ստեղծագործութեան լարային քառեակի համար գրուած երաժչտաւեսը։ Անոր կողքին վրայ յստակ կ'երեւայ եղ· Զարենցի ստորագրութիւնը։ Զարենց 30ական թուականներուն խմբագիրն էր «Հայպետհրատ»ի դեղարուեստական գրական նուիրեան հրատարակչութեան։

Սպենդիարեանի արուեստակից մտերիմներէն Գուրգէն Միրզոյեան Տուն–Թանգարանին յանձնած է երգահանին «Երեւանեան էթիւտներ»ուն հայկական նուագարաններու համար գրաւած երաժչտաւեսը։

×

ԺՈՂՈՎՐԴԱԿԱՆ ՀԱՄԱԼՍԱՐԱՆ

Բերքանոյշ գիւղին մէջ բացուեցաւ «Կուլտուրայի ժողովրդական համալսարան»ը։ Առաջին դասախօսութիւնը կարդաց Ակադ· Բարգէն Առաքելեան. նիւթն էր՝ «Հին Հայաստանի մչակոյթը»։ Ներկայիս նմանօրինակ համալսարաններ կը բանին Արտաչատ քաղաքի, Մասիս եւ Մխչեան գիւղերուն մէջ։

×

ԳԱՐԵԶՈՒՐԻ ԳՈՐԾԱՏՈՒՆ

Ապարանի մէջ չահագործման յանձնուեցաւ գարեջուրի գործատունը, որ երբ ամբողջական տարողութեամբ աչխատի տարեկան կրնայ 2·800·000 լիթր գարեջուր, պտուղի ջուր արտադրել։

×

«ԻՆՏԵՐՆԱՑԻՈՆԱԼ» ՇԱՐԺԱՆԿԱՐԻ ՍՐԱՀ

Կրասնոսելսկի մէջ բացումը կատարուեցաւ 600 տեղ ունեցող չարժանկարի սրահի մը, որ կոչուեցաւ «Ինտերնացիոնալ», որովհետեւ հայ բնակչութեան կողքին կ'ապրին Ռուսներ եւ Ազրբէջանցիներ։

"ԱՐԱՐԱՏ"Ի ՄՐՑՈՒՄՆԵՐԸ 1974ԻՆ

—o—

ԱՌԱՋԻՆ ԽԱՂԱՇՐՋԱՆ

Մրցումները պիտի սկսին Ապրիլ 12ին։ Այդ օրը հայ մարզիկները իրենց դաչտին վրայ պիտի մրցին Մոսկուայի «Տորբեդօ» խումբին դէմ։ Ցաջորդ մրցակիցը Մոսկուայի բանակայիններն են (ԲԿՍՄ)։ մրցումի թուականն է Ապրիլ 21։ «Արարատ»ը Ապրիլ 27ին կ'երթայ Լենինգրատ, Մայիս 2ին իր դաչտին վրայ պիտի խաղայ Մոսկուայի «Սպարտակ»ին եւ Մայիս 10ին՝ «Դինամօ»ի հետ։

Խումբը Մայիս 15ին Լենինգրատի մէջ իր դէմ պիտի ունենայ «Զենիթ»ը, իսկ Մայիս 23ին Թիֆլիսի մէջ՝ տեղւոյն «Դինամօ»ն։ Մայիս 31ին «Հրաղդան» մարզադաչտին վրայ պիտի խաղայ Ալմա – Աթայի «Կայրաթ»ին դէմ, որմէ ետք Տաչքենդի մէջ Ցունիս 7ին պիտի մրցի «Պախտակոր»ի հետ եւ Ցունիս 17ին ալ «Դնեպր»ի հետ՝ Դնեպրոպետրովսկի մէջ։

Այնուհետեւ հայ մարզիկները Երեւանի մէջ պիտի խաղան Վորոչիլովգրադի «Զարեա» (Ցունիս 24), Օդեսայի «Չերնոմորեց»ի (Ցուլիս 1) եւ Լվովի «Կարպատներ»ու (Ցուլիս 9) հետ։

Առաջին խաղաշրջանի վերջին մրցումները «Արարատ» պիտի կատարէ օտար քաղաքներու մէջ. Ցուլիս 14ին Քիչնեւ «Նիստրու»ի եւ Ցուլիս 25ին Դոնեցկի «Շախտէօր»ի դէմ։

ՋՐՈՅՑ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Գ.

ՄԽԻԹԱՐԵԱՆՆԵՐՈՒ ՆՊԱՍՏԸ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻՆ

Նախ այստեղ տամ իմ դիտողութիւնս այս մասին. եթէ անտեսեմ որեւէ բան, կը դիմեմ ձեղի Հայր Վահան: Ձեզմէ ալ կը խնդրեմ յիշեցնել ինծի մոռցածս ու անտեսածս:

Անկարելի է, ի հարկէ, քանի մը էջով տալ Մխիթարեաններու նպաստը հայ մշակոյթին: Պիտի չանամ ամփոփել: Բայց կ'ուզեմ որ հայ ընթերցողը իր աչքին առջեւ ունենայ յստակ պատկերը կատարուած աշխատանքին: Վստահ եմ որ ո՛չ միայն պիտի հպարտանայ ընթերցողը, այլեւ պիտի ապշի, հարց տալով ինքզինքին թէ ի՞նչպէս կարելի եղած է այդ տիտանեան գործը դլուխ հանել փոքրաթիւ Մխիթարեան մը կողմէ:

Ժամանակագրական կարգով, ու թերեւս նաեւ կարեւորութեան, պէտք է սկսինք բառարանագրութեամբ: «Հայկազեան» բառարանը ո՛չ միայն հայկական, այլեւ համաշխարհային արժէքով գործ մըն է: Զայն սկսած է Մխիթար Սեբաստացին: Ինք եւ իր օգնականները պեղած են մեր մատենագրութիւնը, տպագիր եւ ձեռագիր: Իւրաքանչիւր բառի իմաստին օգտագործեր ո՛չ միայն մեր ամբողջ դրականութիւնը, այլ նաեւ խօսակցական լեզուն: Իւրաքանչիւր բառի կիրարկումը դարերու ընթացքին, քննութեան առակայ է դարձեր: Ֆաղուածքներ եղած են հին հեղինակներէն: Նկատի առնելով ժամանակաշրջանը, երբ կատարուած է այս աշխատանքը, դիտական նորութիւն է, համաշխարհային բառարանագիտութեան մէջ:

Մխիթար Սեբաստացիի բառարանին անխուսափելի թերութիւնները սրբագրուած են յետագային իր աշակերտներուն կողմէ, որոնք մեղի ընծայած են «Հայկազեան» բառարանը իր այսօրուան կատարելագործեալ վիճակով: Այդ նոյն աշակերտները, որոնց մէջ Հայր Գաբրիէլ Ասթիքեանը, որուն մասին խօսեցանք սկիզբները (թէոդոկս թերրիպիլէ) սարսափազդու աստուածարանը, զդալի կերպով աւելցուցած են մեր լեզուին բառամթերքը, աւելի ճշդութիւն մտցուցած անոնց իմաստներուն մէջ:

Կրթադական գործ մը եւ որ կը մնայ այդպիսին մինչեւ այսօր: «Հայկազեան»էն դատ բառարաններ կազմած են Մխիթարեանները հայերէնէ օտար լեզուներու եւ փոխադարձաբար հայերէն – իտալերէն, հայերէն – ֆրանսերէն, հայերէն – անգլերէն, գերմաներէն, եւայլն: Նոյնիսկ յունարէն: Գերմաներէնն ու յունարէնը կը մնան անտիպ մինչեւ այսօր:

Մխիթարեաններու երկրորդ կրթադական – յին նպաստը հայ մշակոյթին՝ անոնց պատմա – բանասիրական աշխատանքն է: Ու այդ մարզին մէջ մեծագոյն դէմքը Հ.Մ.Զամչեանն է: Անոր եռահատոր «Հայոց պատմութիւն»ը հայ ժողովուրդի դարաւոր կեանքին պատմութիւնն է, անոր քաղաքական, ընկերային, տնտեսական, մշակութային եւ կրօնական կեանքին ամբողջական պատկերը: Զամչեանը դլուխ հանելու համար այս մեծարժէք աշխատանքը, պրպտած է մեր ամբողջ մատենագրութիւնը, այնպէս լինչպէս ըրած էին «Հայկազեան»ը կազմողները: Ան դիմած է հազարաւոր աղբիւրներու, զննած, բաղդատած, խմաստաւորած, համադրած բոլոր դտնուած տուեալներն ու փաստերը: Ո՛չ միայն օգտուեր է հայկական աղբիւրներէն, այլեւ չատ մը օտարներէ: Վիթխարի աշխատանք մը, որ միայն հիացում կը պատճառէ:

Զամչեանը եթէ առաջինն է պատմական այդ մարզին մէջ, վերջինը չէ: Շատ մը հայրեր պեղած են մեր անցեալը եւ մեծարժէք դործեր տուած: Ցիշելու համար միայն մէկը՝ Ալիշանի այդ մարզին մէջ դլուխ հանած աշխատանքը նուազ հիացում չի պատճառեր:

Երրորդ մեծ նպաստը հայ մշակոյթին՝ Մխիթարեաններու աշխատանքներն են Հայոց լեզուի քերականագիտութեան մարզին մէջ: Նոյնինքն Մխիթար, ապա Զամչեան, Աւետիքեան, Բագրատունի յայտնի դիրքեր դրած են այս խնդրի ուսումնասիրութեան նուիրուած: Այս բնադաւառին մէջ տիտանը կը մնայ սակայն Հայր Աբսէն Այտընեան: Արդի աշխարհաբարի հիմնադիրն է ան անկասկած:

Ու հիմա, ո՛ր մէկը յիշել Մխիթարեաններու կատարած աշխատանքներէն: Կո՞յ հայ մշակոյթի եւ պատմութեան բնագաւառներուն մէջ ածու, որ անոնք հետապօտած չըլլան, իրենց տիրական նպաստը բերած չըլլան անոնցմէ ամէն մէկուն լուսաբանութեան եւ ճանաչումին:

Թարգմանական աշխատանք... Հսկայ դէպ մը մատեաններու, յունական, հռոմէական, ֆրանսական, իտալական դրականութեանց դլուխ գործոցները՝ հայերէնի թարգմանուած: Փոխադարձաբար բոլոր կարեւոր հայերէն դիրքերը՝ թարգմանուած լատիներէնի, իտալերէնի, ֆրանսերէնի:

Հայ մատենագրութեան եւ դրականութեան պատմութի՛ւն՝ Զարբհանելեանէն մինչեւ Ղազիկեան:

Ու նաեւ պատկառելի վաստակ դուստ ստեղծագործական մարզին մէջ՝ հսկայ – յատիպ բազբատունին, զմայլելի Ալիշանը եւ այնքան ուրիշներ:

Իրենց վարժարաններէն ելած են քանի մը հատը մեր մեծագոյն դէմքերուն — Մկրտիչ Պէշիկթաշլեան, Դ. Վարուժան, Մ.Զարօն — քերթողներ՝ Արփիարեան, Սահակեան եւ մեր մեծագոյն արձակիրներէն մէկը՝ Վահրամ Փափազեան, անդերազանցելի մեկնաբանը չէյքսփիրեան թատրոնին:

Եւ որքա՜ն ուրիշներ, ամէն դարու, ամէն մարզի մէջ:

Համաչխարհային արժէքով դիտնական մըն է որ լուսադոյնս դնահատած է Մխիթարեաններու անհուն նպաստը հայ մշակոյթին:

Այնքան աւելի արժէք կը ստանայ այդ դնահատանքը, երբ դիտնաք թէ Հրաչեայ Աճառեանն է այդ մեծ դիտնականը:

Ահա՛ այդ դնահատանքը.

«Պզտիկ միաբանութիւն մը որ 100 տարեդարձնոր մարդ է տուեր հայ ժողովուրդին»:

Երբ կ'ըսենք պզտիկ, կը մտածենք այն պզտիկ թիւին՝ ազդին նուիրուածներու, որոնք քաչուած մեկուսի այդ կղզիին վրայ գիշեր ու ցերեկ, իրենց ամբողջ կեանքի ընթացքին մէկ մտասեւեռում ունին, մէկ երջանկութիւն — հայ ժողովուրդը ու անոր փառաւոր մշակոյթը:

Բայց, սիրելի ընթերցողներ, գաղափար ունի՞ք, թէ ի՞նչ է այդ պզտիկ թիւը:

Ի՞նչ կը կարծէք, Մխիթարեան առաջին անդամէն, Մեծն Մխիթարէն մինչեւ այսօր, քանի՞ վարդապետներ մաս կազմած են այդ փաղանդին:

Ընդամէնը 352:

Առաջին մխիթարը Մխիթար, վերջինը՝ այս տարի ձեռնադրուած Հայր Տաճատը, 352րդ անդամն է Մխիթարեան Միաբանութեան:

Աւելի քան 250 տարուան ընթացքին ընդամէնը 352 անդամ, եւ այս տիտանեան գործը որ դլուխ հանուած է այդ պզտիկ թիւով:

Ակամայ կը մտածեմ Անարէ ժիտի մէկ խօսքին, որ կարծէք մեզ նկատի ունէր, երբ կ'ըսէր.

«Ես կը հաւատամ պզտիկ ժողովուրդներու մեծութեան»:

Կ. ՓՕԼՍՏԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՐՑԱԶՐՈՅՑ

Մի մարդ փողոցից ձայն է տալիս ծննդատանը գտնուող իր կնոջը.

— *Քնքոյշ, տղա՞ է:*

— *Չէ՛, աղջիկ է կինը:*

— *Բա ի՞նչ է...*

ԳԱՂԱՓԱՐԱԿԱՆ ՀԱՐՑԵՐ

ՀԶՕՐԸ ԵՒ ԱԻԵԼԻՆ՝ ՀԶՕՐԸ

Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը իր էութեամբ, իր անցեալով, ներկայ գործունէութեան ծաւալով ու հետապնդած նպատակներով, առաւելաբար իբրեւ կուսակցութի՛ւն կը ներկայանայ հայ իրականութեան, թէ իբրեւ կազմակերպութիւն:

Այս հարցումը կարելի եւ տեղին կը դառնայ, եթէ կուսակցութիւն տարբեր տակ հասկնանք ազդի մը մէկ հատուածը կամ այլազան ազդերու պատկանող մարդոց հաւաքականութիւն մը, որ ընկերային կամ իմաստասիրական նոյն մտածողութիւնը ունի, ապագայի նոյն հեռանկարները կը հետապնդէ, ընդունած է նոյնատեսակ գործելակերպ եւ կը հպատակի իր կողմէ մշակուած որոշ կանոնագրութեան մը:

Կուսակցութիւնը նոյնանման աշխարհահայեացքի տէր անհատներու խմբակցումն է, որ ունի միատեսական կամք եւ ստեղծած է գործելու իւրայատուկ միջոցներ ու կարելիութիւններ:

Իսկ եթէ այդ կամքը կ'արտայայտէ ո՛չ թէ խմբակցութեան մը կամ հատուածի մը իտէալները, այլ արտայայտութիւնն է ամբողջ ժողովուրդի մը բազձանքներուն, հաւաքական տեսլականին, ընդհանրական մտածողութեան, այդ պարագային կը հետանանք ընթացիկ «կուսակցութիւն» դաղափարէն, դէմ յանդիման դալու համար տարբեր իրականութեան մը, որ վեր է կուսակցութենէն, կազմակերպութենէն, որ պարագայական չէ, սահմանափակուած չէ պատմական որոշ ժամանակաշրջանի մը մէջ:

Հ. Ց. Դաշնակցութիւնը իր փոթորկալի անցեալով, մեծագործութեանց պատկառելի դումարով, ապացուցած է, որ հարատած ներկայացուցիչն է հայ ժողովուրդի հաւաքական կամքին: Դաշնակցութեան պատմութեան մէջ կարելի չ'դտնել արարք մը, որ ներշնչուած չըլլայ հայ ժողովուրդի ընդհանրական չահերէն:

1890 Յուլիսին, իր հիմնադրութենէն անմիջապէս ետք, Հայ Յեղափոխական - ներու Դաշնակցութիւնը, յայտարարագրով մը հասարակութեան ծանոյց նոր կուսակցութեան ծնունդը եւ որդեդրած նպատակները.— «Հայ Յեղափոխական - ներու Դաշնակցութիւնը թէեւ նոր է հանդէս գալիս իբրեւ կազմակերպութիւն, բայց նա վաղուց գործող խմբերի միութիւնն է, խմբերի, որոնք նոյնիսկ հայ ժողովրդի ազգութիւների ծնունդ են: Դաշնակցութիւնը մտել է այն կռուի մէջ, որ սկսել է ի՛նքը ժողովուրդը»:

Բազմաթիւ խումբերու (աւելի քան 15) միաւորումն ըլլալով եւ մտնելով այն կռուին մէջ, որ սկսած էր նոյնինքն ժողովուրդը, Դաշնակցութիւնը ինքզինքը կը զգար ոչ թէ ստեղծող, այլ ստեղծուած: Ան կը զգար ոչ թէ ինքնագործ, այլ գործուած: Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաստեղծ, այլ ստեղծուած: Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբուղխ, այլ բուղխ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւ, այլ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւական, այլ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւարար, այլ բաւարար:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցիչ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութիւն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութիւն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեան, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեան:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանց, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանց:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցն, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցն:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւ:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւական, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւական:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցած, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցած:

Ան կը զգար ոչ թէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցչականութեանցնէ ինքնաբաւականացուցիչ, այլ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բաւականացուցչականութեանցնէ բա

ղովուրդը եւ, որ ամէնէն էականն է, որ– ՝եղբելով այդ բոլոր խումբերուն նպա– տակը, որ ի՛րն էր միաժամանակ Դաշ– նակցութիւնը կը դառնար ժողովուրդին ընդհանրական բաղձանքներուն հարազատ արտայայտիչը:

Այս պատճառով, ահաւասիկ, Դաշնակ– ցութիւնը վեր է կուսակցութենէն: Ան, ըստ էութեան հայ ժողովուրդի կազմա– կերպութիւնն է, որովհետեւ, ինչպէս ա– նոր ուժին եւ կենսունակութեան, նոյն – պէս անոր նպատակներուն ազնիւը կը բխի հայ ժողովուրդի սրտէն ու մտա – ծումներէն:

Դարաւոր Հայոց պատմութեան մէջ, բազմաթիւ են այն օրինակները, որոնք անհերքելիօրէն կ'ապացուցանեն կապ – մակերպուած կեանքին, մանաւանդ կապ– մակերպուած պայքարին ընձեռած առա– ւելութիւնները: Մեր բազմապիսի տա– ռապանքները, ձախողութիւններն ու պարտութիւնները հետեւանքն են գլխա – ւորապէս մեր կազմակերպուած կեանքի թուլացումին: Հ. Յ. Դաշնակցութեան հիմնադիրները, մեկնելով այս իրողու – թիւններէն, առաջին օրէն իսկ հետամուտ եղան ստեղծելու կուռ եւ կարգապահ կազմակերպութիւն, նուիրումի եւ զոհա– բերութեան առինքնող մթնոլորտ:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը անհատի մը կամ փոքրաթիւ խմբակի մը ձեռակերտը չէ: Այնպէս չէ, ինչպէս օրինակ՝ Լենինի բոլշեւիզմը, Մուսոլինիի ֆաշիզմը կամ Հիթլերի նացիզմը: Անոնք բացառիկ ան– հատներ էին, որ իրենց դաղափարներն ու ապրումները փոխանցեցին զանգուած– ներուն: Անհատներ էին, որոնք իրենց կամքը պարտադրեցին բազմութեանց:

Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը բացառութիւն է այս տեսակէտով: Մեր մէջ ծրագիրն ու պահանջները զանգուածներէն կը թե– լադրուին ընտրեալ անհատներուն: Ահա թէ ինչո՛ւ Դաշնակցութիւնը չէ ունեցած եւ չունի առանձին պարագլուխներ, դե– կավարներ: Այլ ունեցած է եւ ունի մի՛այն դեկավարութիւն:

Հիմնադիր երրորդութեան անդամները անհատապէս տարբեր համոզումներ ու– նեցած են, տարբեր աշխարհահայեացքի տէր եղած են, սակայն մեծութիւնն ու խմաստութիւնը ունեցած են հրաժարելու իրենց անձնական տեսակէտներէն եւ կազ– մակերպելու ժողովուրդը մէկ ծրագրի շուրջ: Քրիստափորը, Ռոստոմն ու Զա – ւարեանը իրերամերժ իրենց դաղափար– ները ի մի ձուլեցին, հիմը դնելու համար նոր վարդապետութեան մը, որ կը ներ– շնչուէր չորս հազարամեայ Հայոց պատ– մութենէն եւ Հ. Յ. Դաշնակցութիւն ա– նունը կը ստանար: Անոնց մեծութիւնը ժողովուրդին ձայնը կարենալ լսելուն մէջ պէտք է փնտռել:

Այս հիմնական պատճառով է, որ ամ– բողջական առումով տեսաբան դէմքեր չունի Հ. Յ. Դաշնակցութիւնը: Այնքան աւելն, որ ժողովուրդն է ներշնչումին աղ– բիւրը, ասոր կարիքը չի դգացուիր: Տե– սաբանի դեր կը կատարեն ընդհանուր ժողովները, որոնք կը հետեւին հայ ժո– ղովուրդի բանաւոր թելադրանքներուն եւ հարազատ ու վճիտ ապրումներուն:

Կազմակերպութեան մը կառոյցը իր նպատակին չափ կարեւոր ու կենսական է: Կեդրոնաձիգ եւ անհատապաշտ կազմա– կերպութիւն մը, ի վերջոյ, անխուսափե– լիօրէն կը յանգի բռնապետութեան եւ քայքայումի: Իսկ ժողովրդավարական կառոյցով կազմակերպութիւն մը, որ իր գործունէութեան ընթացքին բծախնդրօ– րէն կը հետամտի ժողովրդավար սկզբ – բունքներու կիրարկումին, երեւութապէս կրնայ տկար թուիլ, սակայն զանգուած– ներու բաղձանքներուն գուգահեռ ընթա – նալու ինքնակամ պարտադրանքը աւելի՛ կ'ամրապնդէ զինք եւ փորձանքներուն ու փորձառութեանց տոկալու ուժ կուտայ իրեն: Զուր խօսք չէ, երբ կ'ըսուի, որ կարելի չէ լուծարքի ենթարկել Դաշնակ– ցութիւնը, նոյնիսկ եթէ բոլոր չարքային դաշնակցականները միաձայնութեամբ այդ որոշումը քուէարկեն: Այդ պարա – դային, Դաշնակցութիւնը կը դադրի գո– յութիւն ունենալէ իբրեւ կառոյց, կազ– մակերպական ձեւ, բայց կը մնայ Դաշ – նակցականութիւնը, կը մնայ ոգին, որ մեր ժողովուրդի հոգեմտաւոր ստեղծա– գործութիւնն է եւ յաւերժական է, ինչ– պէս հայ ազգը:

19րդ դարու վերջերուն, Հ. Յ. Դաշ – նակցութիւնը ծնունդ կ'առնէր հայկական ինքնուրոյն միջավայրէն, յստակ կերպով կը բանաձեւէր հայ ժողովուրդի տենչերն ու ձգտումները, հարազատօրէն պատկե– րելով անոր նկարագիրն ու ոգին:

«Յաւելեալ արեան» եւ անպատում զո– հողութեանց դնով, հայ ժողովուրդի ո– գեղէն հարստութեանց դանձարանին վրայ կ'աւելցնէր նոր, անկորնչելի դանձ մը եւս.— Դաշնակցականութիւնը, «չատ ա– ւելի հզօր, քան ինքը՝ Դաշնակցութիւնը»:

ԳՐԻԳՈՐ ՆԳՐՈՒԲԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆԵԱՑ ԹՊԻՏ

ՀԵՐԹԱՓՈՒ

Երկու հարեւանուհի վիճում են: Սա նրա՛ն է ասում՝ «Ես քեզ արհամարհում եմ», նա՝ սրան:

— Սուքիաս, կանչում է վիճողներից մէկն իր ամուսնուն, արի՛ իմ տեղը կանգ– նիր ու էս Նախշունին արհամարհիր, որ չկարծի թէ յաղթեց, մինչեւ ես դնամ ճաշը խառնեմ, դամ:

×

ԱՄՈՒՍՆՈՒ ՀԱՐՑԸ

— Ա՛յ մարդ, յանդիմանում է կինը ա– մուսնուն, քիչ խմիր, էլի՛: Քեզ տուել ես անտէր խմիչքին ու առաջ չես դնում:

— Ճիշդ է, ժպտալով պատասխանում է ամուսինը, բայց դու էլ հօ չե՞ս խը– մում, ինչո՞ւ առաջ չես դնում:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ՍԱՓՈՐՆԵՐ՝ ԿԷՕԹԷԻ ՏՈՒՆ-ԹԱՆԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒՆ ՄԷՋ

Այս տարի Կէօթէի ծննդեան 225ամեակն է: Աչխարհի վրայ հինգ քաղաքակիրթ ազգ մը, որ իր մայրենի լեզուով կար– դացած չըլլայ մեծ դրադէտին գործերը: Անոր ստեղծագործութիւններուն մասին դրուած են հարիւրաւոր ուսումնասիրու– թիւններ: Մեծ Գերմանացին երկերը միշտ տեղ դրաւած են հայ դրական միտ– քին մէջ: Անոր գործերուն առաջին թարգ– մանիչը եղած է Ղ. Աբովեան, որ 1846– 1847ին դրաբար թարգմանած է «Ան– տառի արքան» բանաստեղծութիւնը: Այ– նուհետեւ սկսած է անուանի բանաստեղ– ծին ստեղծագործութիւններուն հայկա – կան կեանքը: Կը բաւէ ըսել, թէ Ցաուս– ՝ը, 1881ին սկսեալ 12 անգամ հայերէն լոյս տեսած է պարբերական մամուլի մէջ եւ առանձին գիրքերով: Կէօթէի դրական գործերը հայերէն հրատարակուած են եւ դեռ կը շարունակուին հրատարակուիլ Պոլսոյ, Վենետիկի, Թահրիզի, Պէյրութի, Երեւանի մէջ եւ այլուր:

Կէօթէի դրական եւ խմաստասիրական ժառանգութիւնը ուսումնասիրողներուն եւ ընթերցող լայն շրջանակներուն ծա – նօթացնելու համար, եւ անոր ծննդեան 225ամեակը արժանավայել ձեւով յիշա – տակելու նպատակով Կէօթէագիտական դրադարան մը հաստատուած է Հայաս – տանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի «Մաենդամենտալ» դրադարանին կողքին:

Դրադարանը ճոխանալու վրայ է Կէօ– թէի գործերու բազմաթիւ լեզուներու թարգմանութիւններու ձեռագիրներով, ինչպէս նաեւ բանաստեղծին վերաբերող այլ նիւթերով՝ լուսանկարներ, գեղա – նկարներ, քանդակներ, երաժշտական նոթատետրեր, սալեր, չարժանկարի ժա– պաւէններ եւայլն:

Յոհ. Միութեան եւ այլ օտար դրա– դարաններէ ու հիմնարկութիւններէ նը– ւէրի ձեւով բաւական նիւթեր ղրկուած են Երեւանի Կէօթէագիտական թանգարա– նին: Մասնաւորապէս նիւթեր կը ղրկուին Վայմարի դերման դասական դրականու– թեան կեդրոնական դրադարանէն եւ Ֆրանքֆորթի դերման դրականութեան դրադարանէն: Կէօթէագէտ Մարիէտտա Շահինեան մեծապէս օգտակար կը հան – դիսանայ դրադարանին:

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադե– միայի «Մաենդամենտալ» դրատպրանի ա– պրսպրանքով Երեւանի փորձնական յախ– ճապակիի գործատունը պատրաստած եւ Վայմարի ու Ֆրանքֆորթի Կէօթէի տուն– թանգարանները ղրկած է սափորներ: Ա– նոնց վրայ հայերէն եւ դերմաներէն դըր– ուած է ընծայական՝ Կէօթէագիտական դրադարանի կողմէ, ինչպէս նաեւ նկար– ուած են Կէօթէի դիմանկարները եւ հայ– կական հին զարդանկար՝ կենաց ծառին պատկերով:

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԿԵԱՆՔԸ ՀԱԼԷՊԻ ՄԷՋ

—o—

Մարաչցիներու Հայրենակցական Մի – ութեան նախաձեռնութեամբ, Դեկտեմ – բեր 23ին, « Վասպուրական » ակումբին մէջ, Վերապատուելի Պարգեւ Աբարճ – եան դասախօսութիւն մը կատարած է Սրամ Յաչատուրեանի մասին, անոր ծննդ– եան 70ամեակին առիթով:

Միութեան նախագահ Տոքթ. Պ. Ան– տոնեանի բացման խօսքէն ետք բանա – խօսը նախ պատկերացուցած է անուանի երգահանին ծննդավայրը՝ Թիֆլիս, ա– պագայ երաժիշտին մանկութեան եւ պա– տանեկութեան օրերը, անոր ուսումը Մոսկուայի Միխաքովսքի երաժշտական ակադեմիային մէջ, ապա նոյն քաղաքի պետական երաժշտանոցին մէջ: Բանա – խօսը յաջորդաբար յիշատակած է երգա– հանին գործերը ընդգծելով, որ «Սրամ Յաչատուրեանի երաժշտական կազմաւո – րումին մէջ կարեւոր դեր ունեցած են նախ իր մանկական եւ պատանեկան կեան– քի միջավայրը, դլխաւորապէս իր ար– ուեստագէտ հայրը, ապա իր անուանի ուսուցիչը՝ Միխաքովսքի, Մայր հայրե – նիքը, ուր այցելած է յաճախ եւ, Ալ. Սպենդիարեանն ու այլ հայ երգահանները եւ մտաւորականները»: Բնութագրելով Ա. Յաչատուրեանի երաժշտութիւնը, դա– սախօսը նկատել տուած է, թէ անկախ, խորքին մէջ, դերազանցապէս հայկական է. ամէն մէկ քայլափոխին հայկակա – նութիւն կը հնչէ՝ թարմ, առատ չունչով եւ երանգաւորումով»:

×

« Պետրոս Ադամեան » թատերախումբը որ Հալէպի մէջ կազմուած է, Յունուարի վերջին եւ Փետրուարի առաջին շաբաթ– ներուն յաջորդական ութ ներկայացում – ներով բեմադրած է խաչատուր Աբովեա– դակ Գաբրիէլ Կոլոնիի « Երկու տիրոջ ծառան » կատակերդութիւնը:

Բեմադիրը՝ Գրիգոր Քէլէչեան, վկայ– եալ Երեւանի թատերական հիմնարկու – թենէն, 1970էն ի վեր եօթը թատերա – խաղեր ներկայացուցած է:

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ ՅԱՌԱՋԸ

ՌՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

5.

«Ես նոյնիսկ համաձայն եմ, — ասում էր նա վերջում, — գրկելու իմ անյայտ հակառակորդին: Եւ եթէ ընթերցողներս պիտենային այնպէս, ինչպէս ես ու նորին սրբազնութիւնը գիտենք, թէ ի՛նչ են պարունակում իմ խօսքերը եւ թէ ինչո՞ւ իմ հակառակորդն իր անունը չի տալիս, այն ժամանակ նրանք էլ կը հաւատային իմ պղծումի անկեղծութեանը»:

Նոյեմբերի երկրորդ կէսին նա յայտնեց կոմիտէին, թէ գնալու է Ծովակ՝ մի եր– կու շաբաթ հանգստանալու: Ասում էր, թէ Լիվորնօ է գնալու, բայց բժիշկ Ռի– կարդօն, որ քիչ յետոյ այնտեղ էր եղած եւ ցանկացել էր նրան այցելել, ի զուր որոնել էր ամբողջ քաղաքում: Դեկտեմ– բերի հինգին մի խոշոր քաղաքական շար– ժում սկսուեց պապական նահանգում ու Ապենինեան չղթայի ամբողջ երկայնքով: Այն ժամանակ բոլորն էլ իսկոյն հասկա– ցան Բոռի յանկարծական քմահաճոյքի պատճառը, որ ձմեռուայ կէսին իր հա– մար արձակուրդ էր սարքել: Նա վերա– դարձաւ Ֆլորենցիա, երբ ապստամբու – թիւնը հանգաւ, եւ փողոցում հանդիպե– լով Ռիկարդոյին՝ ասաց նրան նրբին սի– րալիրութեամբ.

— Ասացին, որ որոնել էք ինձ Լիվոր– նոյում, մինչդեռ ես ապրում էի Պիզա – յում: Ի՞նչ սիրուն հին քաղաք է: Մի ինչ– որ բան ունի, որ Արկադիան է յիշեցնում:

Ծննդեան մօտերը եկաւ մի անդամ դրա– կան կոմիտէի ցերեկուայ նիստին, բժիշկ Ռիկարդոյի տունը: Նիստը բազմամարդ էր, երբ նա ներս մտաւ մի քիչ ուշ, ժըպ– տադին ներողութիւն խնդրելով իր ան– ճշտապահութեան համար, սենեակում ոչ մի ազատ աթոռ չկար արդէն: Ռիկարդօն ոտքի ելաւ՝ միւս սենեակից մի բազկա– թոռ բերելու, բայց Բոռը առաջը կարեց.

— Անհանգիստ մի լինէք, ես տեղ կը դտնեմ:

Մօտեցաւ պատուհանին, որի մօտ Զեմ– ման դրել էր իր աթոռը, ու անփոյթ յենեց գլուխը լուսամուտի շրջանակին: Կիսափակ աչքերով նայում էր նա տիկ– նոջը, մի նուրբ սֆինքսեան ժպիտ շըր– թունքին, որ յիշեցնում էր Լէոնարդօ դա Վինչիի նկարներից մի պատանու նայ– ուածքը: Եւ նոյն վայրկեանին այս բնազ– դական անվստահութիւնը, որ Զեմման միշտ զգում էր դէպի նա, փոխուեց յան– կարծ մի անհասկանալի սարսափի:

Յորհրդակցութեան նիւթը մի բրոշիւր էր, ուր բացատրելու էին կոմիտէի հայ– եացը երկրին սպառնացող սովի մասին եւ այն միջոցների, որ պէտք է ձեռք առ – նէին: Դժուար էր մի եղրակացութեան յանգելը, քանի որ կոմիտէի կարծիքները այդ առթիւ շատ էին բաժան: Աւելի ար– մատական կուսակցութիւնը, սրանց թը– ւում եւ Զեմման, Մարտինին ու Ռիկար– դօն, կողմնակից էին բուռն մի կոչ անե– լու կառավարութեանն ու հասարակու – թեանը, որ իսկոյն եւ եթ միջոցներ ձեռք առնուեն դիւղական բնակչութեանը օգ – նելու: Աւելի չափաւոր մի մասը, սրանց թուում, ի հարկէ, եւ Գրասոնիենին, վախե– նում էին, որ չափազանց խիստ լեզուն աւելի կը դրդռէ մինիստրութեանը, փո– խանակ համոզելու:

— Ի հարկէ, պարոններ, լաւ է անմի– ջական օգնութիւնը. – ասում էր նա՝ իր հանդիստ ու կարեկից հայեացքը ձգած դրդռուած արմատականներին. — Մեր մեծամասնութիւնը զանազան դեղեցիկ բաներ է ցանկանում, որ սակայն հազիւ թէ ստանանք: Եթէ սկսենք այդ տոնով խօսել, ինչպէս առաջարկում էք, կառա– վարութիւնը ոչ մի միլիոցի էլ չդիմի, մինչեւ որ իսկական սովը վրայ հասնի: Եթէ դուք կարողացաք մինիստրութեանը համոզել, որ տեղեկութիւններ հաւաքի հունձքի դրութեան մասին զանազան կող– մերում, դա արդէն կը լինէր մի քայլ դէ– պի առաջ:

Գալլին, որ կանգնած էր վառարանի անկիւնում, չտապեց առարկել իր ա – խոյեանին:

— Մի քայլ առա՛ջ: Բայց սովը մեզ չի սպասի, որ այդ տեսակ քայլերով մենք առաջ չարժուենք: Ամբողջ ժողովուրդը կը կոտորուի, մինչեւ մենք այդպէս օգ– նութիւն հասցնենք:

— Հեռաքրքիր է լսանալ... — սկսեց Սակկոնին, բայց մի քանի ձայն ընդհա– տեցին նրան:

— Բարձր խօսեցէք. չենք լսում:

— Էլ ինչ կարելի է լսել, երբ փողո– ցում դժոխային աղմուկ են բարձրացրել, — բացականչեց Գալլին զայրացած: — Ձեր մօտի լուսամուտը փա՞կ է, Ռիկար– դօ, այստեղ ոչինչ չի լսում:

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ԱՆԻ ԻՊԻՇԵԱՆ
եւ
ԱՐՏԱԻԱԶԴ ՍՐԱՊԵԱՆ
Ամուսնացած
Միլանօ, Փետր· 16, 1974

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Անիէռ – Պուա Բոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ· ժողովը Ուրբաթ (Փետր· 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 վիլլա–Բուվէյրոլ, Անիէռ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ· Վարչութեան զրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր· 22) ժամը 15ին Ազգ· Տան սրահին մէջ 295, Ռիւ Պուալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱԶԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր· 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ·— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ· Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր· 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսթի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Յրմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆիան): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ·— Նամակներու ընթերցում:

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Փարիզի չրջանի (Մոնմորանսի եւ Ամտիլի) Հանդստեան Տուներու, ինչպէս նաեւ Սէն Ռաֆայէլի Հանդստեան Տան գործօն յանձնախումբը դեղեցիկ պատեհարն ունեցաւ, յետ այսորիկ ընդունիլ Պատսպարեալներու պարագաները լսելու համար իրենց թելադրութիւնները ու ցանկութիւնները, ինչպէս նաեւ տեղեկութիւններ տալու ապագայ թեկնածուներու կատարելիք ձեռնարկներու մասին:

Ցանձնախումբի անդամները ժողովուրդին տրամադրութեան տակ պիտի մնան մշտականօրէն, ամէն ամսուան վերջին երկուշաբթին ժամը 14էն – 16, Աղքատախընամի գրասենեակը

77, Ռիւ Լաֆայէթ – Փարիզ 9
(Երկրորդ յարկ)
Հեռ· 878–02–99
Դիւան Աղքատանամի

BAIL A CEDER

Փարիզի 9րդ թաղամասին մէջ, կեդրոնական պողոտայի մը վրայ պայուսակի եւ կաշեղէն ապրանքներու խանութ մը տրամադրելի է (պայմանագրութեան փոխանցում): Կարելի է որեւէ այլ ևիւմս առեւտուր ընել: Մանրամասնութեանց համար դիմել «Յառաջ»ի, որ կը փոխանցէ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը, Տեսչութիւնը եւ աշակերտութիւնը կը յայտնեն որ իրենց սիրելի վարիչ–քարտուղարուհի՝

ՕՐ· ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր· 24, Կիրակի առաւօտ:

Աւարտուելենէն եւաք այլ՝ հանդուց – եալի գերեզմանին եւ ծաղիկներու գետեղում (Պանեէօ–Փարիզիէն):

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան կը ծանուցանէ, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՋՕՀՐԱՊ ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԻ

մօրը՝

ԿԻՒԼԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

եղբօրը՝

ՎՐՈՑՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

հոգիներուն համար:

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խընդրուիլ ներկայ գտնուիլ:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ·— Հ· Յ· Դ· Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ իր չրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն·—

— Կիրակի 24 Փետր· ժամը 16ին Զաւարեան ենթ·:

— Երկուշաբթի 25 Փետր· ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ·:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր· ժամը 21ին Շ· Մխաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր· ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր· ժամը 15ին Վռուժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր չրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր· 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ· ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկենտէրեան:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչի Շրջ· Վարչութիւնը չնորհակալութեամբ ստացած է օգափոխութեան կայանին համար 40 տոլար Տէր եւ Տիկին Յակոբ Խուպէսէրեանէ (Քանատա) իրենց անդրանիկ զաւկին՝ Գաբրիէլի ծննդեան առթիւ:

×

Փարիզահայ Տիկնանց Միութեան Որբերու Օգնութեան Մարմինը չնորհակալութեամբ ստացած է Տիկին Զապէլ Կիւլպէնկեանէ եւ Զելվէյեան ընտանիքէ 100–ական ֆրանք, փոխան ծաղկեպսակի, Տիկին Կրօնիկ Փափազեանի մահուան առթիւ:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը, Տեսչութիւնը եւ աշակերտութիւնը կը յայտնեն որ իրենց սիրելի վարիչ–քարտուղարուհի՝

ՕՐ· ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհան – գստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր· 24, Կիրակի առաւօտ:

Աւարտուելենէն եւաք այլ՝ հանդուց – եալի գերեզմանին եւ ծաղիկներու գետեղում (Պանեէօ–Փարիզիէն):

Ի դիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Այրի Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան կը ծանուցանէ, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՋՕՀՐԱՊ ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԻ

մօրը՝

ԿԻՒԼԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

եղբօրը՝

ՎՐՈՑՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

հոգիներուն համար:

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խընդրուիլ ներկայ գտնուիլ:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ· Յ· Դ· Շրջ· Կոմիտէի
Կազմակերպութեամբ Հ· Յ· Դ· Ս· Թէհլիրեան Խումբի
Կը նախագահէ ընկ· Հ· Աճէմեան
Կը խօսին
ընկ· Յ· ԻՍԿԻՆՏԷՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ· Կ· ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Կիրակի Փետր· 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պէօ, Փարիզ1
մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին
ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անահիկ Փափազեան եւ ընտանիքը չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, զրաւոր ցաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն եւ աղզականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ՓԱՓԱԶԵԱՆԻ

մահուան առթիւ:

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր· 24, ժամը 10ին, Ձայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ· ԴԱՒԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս· Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպսանեը:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» Հայ Կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք· Եկեղեցւոյ Ազգ· Մխիթեան Նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր· 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ· Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներգութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս Հոգեւոր Հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ· ՎՐԴ· ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, զեկավարութեամբ Պր· Օֆլազի եւ Օր· Գալագճեանի (երգէոն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս· ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր· 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ զաղութիս եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աչխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս· Սահակ–Մեսրոպ Մայր Եկեղեցւոյ կրօն· Ընկերակցութեան վարութիւնը կը ծանուցանէ թէ Փետր· 24, Կիրակի կը կատարուի Սրբոց Վարդանանց գօրավարաց տօնը:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ· ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, եւ կը քարոզէ օրուան տօնին իմաստը բացատրելով ներկաներուն:

Յետ քարոզի կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա· Կաթողիկոսի անուան տօնին առիթով: Իսկ պատարագէն վերջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն՝ վառն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8, պատարագ 10, քարոզ 11, Հայրապետական մաղթանք 11,30, հոգեհանգիստ 12:

ԱՐՆՈՒՎԻԼԻ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ

ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԻ ՓՈՐՁԵՐ

Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցւոյ երգչախումբի վարչութիւնը սիրով կը հրաւիրէ դիւղիս եւ չրջանի երիտասարդ ու երիտասարդուհիները, մասնակցելու պատարագի բազմաձայն փորձերուն, որոնց առաջինը տեղի պիտի ունենայ Փետրուար 26, ժամը 20·30ին, եկեղեցւոյ յարակից սրահին մէջ՝

31-33, Rue St. Just
95, Arnouville-les-Gonesse

ԳԷՈՐԳ ԵԱՆՊԷԿԵԱՆ

Կը վերակազմէ իր երգչախումբը: Առաջամաբար փորձերը տեղի կ'ունենան ամէն Ուրբաթ ժամը 19էն սկսեալ, 15 Ռիւ Ժան Կուժոն, եկեղեցւոյ սրահը:

Կը հրաւիրուին հայ երիտասարդներն ու երիտասարդուհիները իրենց մասնակցութիւնը բերելու, Հայ Երգին յարատեւման համար:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

QUATRA
vous présente
Le Vendredi 22 Février à 21 h.
L'AGE D'OR DE LA MUSIQUE BAROQUE
FESTIVAL BACH
Cinq concertos de Pianos et Violons
avec le concours de
Aïda BASMADJIAN — Dominique BAUD — M. JAUME
Roubina SAIDKHANIAN — Gérard TORGOMIAN
l'Ensemble Instrumental QUATRA
sous la direction de
RAFFI PETROSSIAN
INVITATION
« LES VENDREDIS DE LA QUATRA »
MUSEE GUIMET, 6 Place d Iéna (Métro : Iéna)
SOIREE PROPOSEE ET REALISEE PAR LA QUATRA

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ
Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան չրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Աղիներու, Աբեղոյչներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈՒ ՅԱՅՏԱԳԻՐ
Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայ ացնէ հայկական երգեր — հայերէն զուեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ
Միջնարարին պիւֆէ եւ յուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
21
JEUDI
21 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅՐԱՍԱՆՔ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·944

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.944

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԱԻԱՐԱՅՐԻ ԱՆՇԷՋ ՈԳԻՆ

—0—

Որքա՜ն ժժդոյն եւ անփառունակ պիտի ըլլար Հայոց պատմութիւնը առանց այն դիւցազնամարտերուն, զոր զարերու ընթացքին պարբերաբար մղած են մեր նահապետները յանուն ազատութեան։

Աւարայրի ճակատամարտը իր պատրաստութեամբ, ծաւալով եւ արդիւնքով յաւէտ անմոռանալի դիւցազնամարտ մըն է, որուն յիշատակը աւելի քան տասնեւհինգ զարէ ի վեր կ'ոգեկոչուի ազատատենչ ու երախտապէտ Հայութեան կողմէ, համապատշաճ չափանիշով։

Հայաստանեայց Առաքելական Եկեղեցին ամէն տարի այս եղանակին կը տօնէ 451ին Տղմուտի ափերուն, Շաւարշանայ դաշտին վրայ հերոսաբար նահատակուած քաջ Վարդան Մամիկոնեանն ու 1036 հայրենանուէր «վկաները», զոհուած յանուն կրօնի եւ հայրենեաց եւ սուրբերու կարգը դասուած։

Ամէն Ներսէս Շնորհալի իր նպատակաւոր պսակաւոր զմայլելի չարականով պանծացուցած է Հայոց սպարապետ Վարդանը, իր քաջ նախարարներն ու զին-ուորները, որոնք իրենց կարմիր արիւնով ոռոգեցին Աւարայրի դաշտը, փրկեցին Հայուն պատիւը։

«Վարդա՛ն, ֆաջ նահատակ, որ վանեցիր զբշնամին· վարդագոյն արեամբդ ֆո պսակեցեր զեկեղեցի»։

«Քանզակագործ քաջ եղիչէ», Հ· Ղեւոնդ Ալիշան, աշխարհիկ բանաստեղծներ եւ ժողովրդական զրոյցներ հայրենասէր ոգիերով եւ երգերով պանծացուցած են Աւարայրի անմահ զիւցազուններուն անունն ու գործը։

Հայրենասիրական ջերմ զգացումով եւ քրիստոնէական խոր հաւատքով զինուած՝ Սպարապետ Վարդան Մամիկոնեան, Սահակ Պարթեւ հայրապետի թոռը, իր վաթսուն հազար կորիճներով ճակատեցաւ Սասանեան Յազկերտ Բ·ի ահարկու հսկայ բանակին դէմ, արժանանալով նահատակի լուսապսակին։

Ապահովեց հայ ազգի կրօնական անկախութիւնը։

Պարսից արքան տիրելէ եւք Հայաստան աշխարհի մեծ մասին, — մնացեալ մասը բաժին ինկած Բիւզանդական Կայսրութեան, — կ'ուզէր տիրապետել նաեւ Հայոց խղճին ու հոգիին։ Զրադաշտական հեթանոս կրօնքը կ'ուզէր պարտադրել հայ-քրիստոնեայ ազգին։

Մէկուկէս զարէ ի վեր պետական կրօնք զարձած — 301ին — քրիստոնէութիւնը չաղուած էր ազգութեան հետ։ Հայը քրիստոնեայ էր ամէն բանէ առաջ։ Աւետարաններու վսեմ սկզբունքները ուղիղ կը համեմատէին իր նկարագրին, իր հոգեկան ձգտումներուն եւ ազգային բազձանքներուն հետ։

Սասանեան բռնակալը ի զուր փորձեց իր մոգերուն միջոցաւ մազդեականութիւն քարոզել Հայերուն, կրակապաշտ զարձնել Սուրբ Երրորդութեան երկրպագող Հայերը։

Ղեւոնդ Երէց, հայ քահանաներ ու հաւատացեալներու բազմութիւններ, տարեցներ ընդվզումով, Հայաստանի սահմաններէն դուրս վռնտեցին մոգերու բանակը։

Աւարայրի ճակատամարտէն եւք Ղեւոնդ Երէց եւ պիտի նահատակուէին՝ յանուն կրօնի եւ հայրենեաց։

Աւանդական անմահականութիւնը 451ի

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

—0—

ՄԵՐՁԱՒՈՐ ԱՐԵՒԵԼՔ

ՎԵՐՍԿԱՒԱՆ՝ ԵՐԹԱԼ-ԳԱԼ

—0—

Միացեալ Նահանգներու Արտաքին Նախարարը կը վերսկսի իր չրջապտոյտը, եւ քանի մը օրէն կրկին կ'երթայ Իսրայէլ, ապա նաեւ՝ Դամասկոս։ Քիսինկէր պէտք է կրկին զբաղի Կոլանի հարցով, որուան ըլլալով որ Իսրայէլ կարծրացուցած է իր դիրքը եւ տրամադիր չէ զրաւած հողերէն քաշուելու։

× Տիկին Կոլտա Մէյր, որ քանի մը օրէն կը կազմէ իր նոր դահլիճը, այս առթիւ յայտարարած է թէ կը յուսայ որ Մոչէ Տայեան եւս կ'առնէ իր որոշումը եւ կը մասնակցի նոր կառավարութեան։ Զօրավարը յայտարարած էր թէ այլեւս չուզեր նախարար ըլլալ, իրրեւ հետեւանք այն քննադատութիւններուն, որոնց ենթարկուեցաւ Կիպիպուրի պատերազմի առեն։

× Ֆրանսայի եւ Իսրայէլի յարաբերութիւնները բարելաւման ճամբուն վրայ են եւ Իսրայէլի Արտաքին Նախարարը՝ Ապա Էբան, պաշտօնապէս Փարիզ հրաւիրուած է։

× Լիբիոյ զեկավարը Քատաֆի Գահիրէ զացած է։ Ալժերիոյ զեկավարը՝ Պումետիէն բաւական բուռն կերպով քննադատած է Գնդ· Քատաֆին եւ չեչատած·— «Քատաֆի մեզի իր յեղափոխութեան մասին կը խօսի։ Ո՞ւր է այդ յեղափոխութիւնը։ կ'ըսէ թէ քարիւղը ազգայնացուցած է, մենք չատոնց ըրած ենք···»։

× Ֆրանսայի եւ Լիբիոյ ստորագրած համաձայնագիրը առաւելաբար կը վերաբերի էլեկտրուժի հարցերուն ինչպէս նաեւ Լիբիոյ ճարտարարուեստացման։

Այս մանրամասնութիւնները պարզուեցան զեկոյցով մը, որ հրատարակուեցաւ Լիբիոյ վարչապետին՝ Ապտեսելամ Ժալլուտի Փարիզ այցելութեան առթիւ։

Քանի մը տողով

ՊԱՐՍԿԱՍՏԱՆԻ մէջ վեց Պարսիկներ, որոնք դինուորական ատեաններու կողմէ մահուան դատապրտուած էին «երկրին ներքին ապահովութեան դէմ դաւադրած» ըլլալու ամբաստանութեամբ, դնդակահարուեցան առջի օր։ Միւս կողմէ, համաձայն Ֆրանսայի պարսիկ ուսանողնեբախտորոշ օրերուն եւս աւեր դործեց։ Վասակ Սիւնի իր բանակով Պարսից կողմն անցաւ կռուի ամէնէն տաք վայրկեանին։

Դաւաճանը զտաւ իր արժանի պատիժը, այն պահուն երբ կը յուսար փառքի տիրանալ։

Վարդան Մամիկոնեան, ինչպէս զարերէ ի վեր, այսօր ալ կը մնայ խորհրդանշանը հայ ազգի ազատ ու անկախ ապրելու անխորտակելի կամքին։

Աւարայրի ոգին միշտ վառ ու կենդանի է ազատատենչ Հայութեան սրտին խորը։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, փետրուար 15)

ՊԱՐՈՑՐ ՍԵՒԱԿԻ ՅԻՇԱՏԱԿԻՆ

Հայաստանի Գիտութիւններու Ակադեմիայի մեծ սրահին մէջ յուշի երեկոյ մը տեղի ունեցաւ նուիրուած Պարոյր Սեւակի։ Ներկայ էին անուանի դիտնականներ, զրագէտներ եւ արուեստագէտներ։ Բոլորն ալ եկած էին յարդելու սիրելի բանաստեղծին եւ մտաւորականին յիշատակը։ Բացումը կատարեց Ակադ· Արտաշատ Ղարիբեան։ Խօսեցաւ Սիլվա Կապուտիկեան։ Ցուշեր պատմեցին Սեւակի կեանքէն Ակադ· Գրիգոր Յանջեան եւ նկարիչ Սարգիս Մուրադեան։

×

« ԿԱՄՈՒՐՋ » ՏԱՐԵԳԻՐՔԸ

Թիֆլիսի մէջ լոյս տեսաւ Վրաստանի Գրողներու Միութեան հայկական մասնաճիւղին «Կամուրջ» տարեգիրքին 1973ի թիւը։ Քառասուն հեղինակներու զանազան սեռի գործեր կան հոն։ Համեմատաբար ընդարձակ է արձակի բաժինը։ Ուշադրաւ են Բ. Սեյրանեանի «Այրուած կամուրջներ» վէպին մէկ հատուածը եւ Ծ. Թորգոմեանի «Լեռնաշխարհի արձիւը»։ Հաճոյքով կը կարդացուին նաեւ Մ. Աւետեանի «Երբ սկսւում է տերեւաթափը» վիպակը, Ս. Մանուէլեանի «Քըրկիչը» եւ Ս. Սիմաւորեանի «Մանրաքանդակները»։

Տարեգիրքին բանաստեղծութեան բաժինին մէջ զետեղուած են Հ. Կարապետեանի, Ա. Բահարեանի, Դ. Յարութիւնեանի, Ա. Օհանեանի, Մ. Գէորգեանի, Վ. Մաղալեանի, Մ. Մելիքեանի եւ ուրիշներու բանաստեղծութիւնները։

×

ՆՈՐ ԺԱՄԱՑՈՑՑ

Երեւանի ժամացոյցի գործաւատնը սկսաւ արտադրել «Սեւան» ժամացոյցին մէկ նոր տեսակը, որ փիլով կը բանի։

×

ԱԿԱԴ· Ա· ՅԱՐՈՒԹԻՒՆԵԱՆ

Ակադ· Ալեքսանդր Յարութիւնով (Յարութեան) որ 70 տարեկան է, կը նկատուի Ջիղերու վիրաբուժական զբաղումի հիմնադիրը Ուկրանիոյ մէջ։ Ան աւարտելէ եւք Երեւանի արական գիմնազիան, յաճախած է Դոնի Ռոստովի բժշկական հիմնարկութիւնը։ Ալ· Յարութիւնեան մեծ աշխատանք կատարած է Ջիղերու վիրաբուժութեան զարգոյն ստեղծումին եւ զարգացումին համար Ուկրանիոյ մէջ։ Ան է, որ հիմնած է համապատասխան հիմնարկութիւնը։ Տասը տարիէ ի վեր անօրէնն է Խորհ· Միութեան Բժշկական Գիտութիւններու Ակադեմիայի Ջիղերու վիրաբուժութեան հիմնարկութեան։

Անոր զբչին կը պատկանին հարիւրէ աւելի աշխատասիրութիւններ, որոնցմէ չատերը հրատարակուած են ոչ միայն Խորհ· Միութեան մէջ, այլեւ տասնեակ մը արտասահմանեան երկիրներու մէջ։ Ան այդ ուսումնասիրութիւններով առաջին անգամ ըլլալով տեսական եւ գործնական դետնի վրայ լուծած է չարք մը հարցեր Ջիղերու վիրաբուժութեան մարզին մէջ։ Ասոնք յետագային լայնօրէն կիրարկուած են հիւանդանոցներու մէջ։

Ան անգամ է մի քանի պետական չարք մը միութիւններու եւ դիտական հանդէսներու խմբագրական խորհուրդներու։

×

ՊԱՏԱՆԻՆԵՐ ԱԽՈՑԵԱՆ

Յախնավալի քաղաքին մէջ տեղի ունեցան ծանրութիւն վերցնողներու պատանեկան ախոյենական մրցումները, որուն մասնակցեցան Վրաստանի վեց քաղաքներու 21 մարզիկներ։ Մրցումներուն յաղթական հռչակուեցան եւ Վրաստանի ախոյեան ծարձան երկու հայ մարզիկներ՝ Ռաֆայէլ Սիմաւոնեան (ամէնէն թեթեւ ծանրութիւն) եւ Հմայեակ Զոլոկեան (միջին ծանրութիւն)։ Երկուքն ալ կը յաճախեն Սուխումի հայկական զպրոցը։

Մատենալ Բաղրամեան

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Ֆրանսական Հեռատեսիլի հրաւէրով քանի մը օրէ Փարիզ կը դտնուի մատենալ Իվան (Յովհաննէս) Բաղրամեան։ Արդարեւ, ան երեքշաբթի իրիկուն կը մասնակցէր Հեռատեսիլի Թղթածրարներու յայտագրին, կարդ մը ռուս դինուորականներու եւ Գերմանացիներու հետ։ Օրուան ծեծուած հարցն էր «Կուրսկի ճակատամարտը» զոր կը պատկերացնէր խորհրդային Ֆիլմ մը։ Այս երեկոյթներու Ֆիլմերը ընդհանրապէս տկար իրագործումներ են եւ միայն իրրեւ պատրուակ կը ծառայեն յաղորդող վիճաբանութեան։ Այս անգամ ալ բացառութիւն պիտի չըլլար եւ հարկ է ըսել թէ ներկայացուած ժապաւէնը որեւէ ձեւով չկրցաւ զաղափար մը տալ այդ ճակատագրական կռիւին մասին։

Վիճաբանութեան ընթացքին մատենալ Բաղրամեան երկու անգամ ելոյթ ունեցաւ։ Առաջին անգամ կարգ մը մանրամասնութիւններ տուաւ կռիւներու մասին։ Երկրորդ անգամ դովքը հիւսեց Սթալինի, անոր ռազմագիտական և կազմակերպչական մեծ կարողութիւններուն համար։ Այս առթիւ յիշենք թէ մատենալ Բաղրամեան նոյն կարծիքը կը յայտնէ իր յուշերու վերջին հրատարակութեան մէջ, մինչ նոյն յուշերուն առաջին հրատարակութեան մէջ, բոլորովին տարբեր կարծիք կը յայտնէր Սթալինի մասին, զոր չէր վարաներ ալ քննադատելէ։

ԶՐՈՅՑ

Հ. ՎԱՀԱՆ ՅՈՎՀԱՆՆԷՍԵԱՆԻ ՀԵՏ

Դ. եւ վերջին մաս

ՍՓԻՒՌՔԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՀԱՄԱԳՈՒՄԱՐ

— *Սիրելի Հայր Վահան, կ'ուզեմ որ այստեղ ներկայացնենք մեր տեսակէտները այս կարեւոր խնդրին մասին:*

— *Ձեմ կարծեր որ մտածուած տեսակէտ մը խնդրոյ առարկայ է: Վստահ եմ որ Սփիւռքի մէջ ստեղծագործող բոլոր հայ գրողներու սրտին մօտ է այդպիսի հանդիպում մը: Սկզբունքով համաձայն ենք բոլորս: Կը մնայ ճշդել, նախ քան այդ համագումարը, մեր հիմնական նպատակը:*

— *Մանաւանդ մտածել միջոցներու մասին, որոնք պիտի կարենան իրականացնել մեր այդ ջերմ փափաքը:*

– *Միշտ կարելի է ձեւը դտնել, կարեւորը, ինչպէս կ'ըսես, այդ ջերմ փափաքն է: Հաստատ այն համոզումը թէ անհրաժեշտութիւն մըն է այդ համագումարը:*

– *Նախեւառ զայն իրագործելու գործնական միջոցներուն մասին խօսիլը, կ'ուզեմ որ հիմնաւորենք մեր նպատակը: Ըստ ձեզի, սիրելի Հայր Վահան, ինչի՞ պիտի ծառայէ սփիւռքահայ գրողներու այս համագումարը: Ի՞նչ օգուտ եւ բարիք կ'ակնկալէք անկէ:*

– *Եթէ նոյնիսկ դրական ճակատին վրայ որեւէ որոշում չկարենանք տալ հոն, Սփիւռքի զանազան երկրամասերուն մէջ ստեղծագործող հայ գրողները նոյն սեղանին չուրջ հաւաքելը, քանի մը օր միասին ըլլալը ինքնին մեծ բարիք մը պիտի ըլլայ: Ցետոյ ինչու՞ կը կարծէք որ չկարենանք օգտակար որոշումներու յանգիլ: Որեւէ պատճառ չկայ չհամաձայնելու հիմնականին չուրջ: Ի՛նչ ալ ըլլան մեր կարծիքները ու տեսակէտները, դրական քաղաքական, ընկերային զանազան հարցերու մասին, կասկածէ դուրս է, որ մեզմէ իւրաքանչիւրը կը ձգտի նոյն նպատակին.— Ծառայել հայ դրականութեան:*

— *Եւ անոր միջոցով՝ մեր ժողովուրդին լմացական եւ հոգեկան արժէքները պահպանման: Ո՛չ միայն պահպանման, այլեւ այդ արժէքներուն ընդլայնումին ու բարձրացման: Ուստի, կ'ենթադրեմ որ այդ համագումարին ընթացքին արձարծուելիք առաջնակարգ նիւթը Սփիւռքի հայ դրականութեան մասին պիտի ըլլայ: Ի՞նչ տեսակի դրականութիւն պիտի մշակենք, ի՞նչ դեր առանձնած է սփիւռքահայ գրողը՝ իր ժողովուրդին հանդէպ:*

— *Այո՛, դուա դրական մարզի մէջ կաբեւորագոյն հարցը այդ է:*

— *Բայց դիտէք, որ դժուար լուծուելիք հարց է: Աբեմմուտքի մէջ չենք կրնար այս կամ այն ուղղութիւնը պարտադրել: Դուք, որ բանաստեղծ էք, սիրելի Հայր Վահան, պիտի յօժարի՞ք հրաժարիլ ձեր ուղղութենէն, ձեր ըմբռնումներէն եւ ժողովին որոշած տեսակէտին հետեւիլ:*

Ապազրուած դրականութի՞ւն.. Գոնէ հոս անկարելի է:

— *Գրականութեան մասին տեսակէտ եւ ուղղութիւն պարտադրելու խնդիր չկայ, չի՛ կրնար ըլլալ:*

— *Թէեւ ես համաձայն եմ որ...*

— *Ո՛չ, ո՛չ, այդպիսի բան չի կրնար ըլլալ: Ամէն ստեղծագործ ազատ է իր ուզածը գրելու, իր կրցածը: Ի՛ր մտածումները, իր հոգին պիտի տայ, իր ուզած ձեւով, բայց...*

— *Կը կռահեմ ձեր ըսելիքը: Եւ հիմակուընէ կ'ըսեմ թէ համաձայն եմ ձեզի:*

— *Ըհէ՛ տեսնեմ: Ու ես ալ, իմ կարգիս, կը կռահեմ թէ իմ մտածածս դուն նոյնութեամբ պիտի արտայայտես, նոյն բառերով: Մեր երկար տարիներու սերտ բարեկամութեան ընթացքին վերահաստատեցինք թէ նոյն ոգին կը ներշնչէ ու կ'առաջնորդէ մեզ:*

— *Շնորհակալ եմ, Հայր Վահան, եթէ այդպէս չըլլար ամէն ամառ կը վազէի՞ դէպի այս «ներշնչեալ բլուրը», եղբօր մը պէս կը բաժնէի՞, նոյն օրհնեալ երդիքին տակ, օրհնուած նոյն աղն ու հացը: Ուստի, իմ տեսակէտս այն մասին հետեւեալն է: Ձայն կրկնած եմ միշտ, չատ մը առիթներով: Սփիւռքի հայ գրողը ա՛յն օրէն, երբ հայերէն գրելու որոշում կ'ուտայ, առաքելութիւն մը կը սկսանձնէ: Առաքելութիւն՝ նեղ կացութեան մատնուած իր ժողովուրդին հանդէպ եւ նաեւ վտանգի տակ գտնուող իր մայրենի լեզուին հանդէպ: Փրկելու երկուքն ալ կորուստէ: Ձուտ դրականութեան ախոյեանները իրաւամբ պիտի առարկեն թէ այդպիսի առաքելութեան մը ստանձնումը ժխտումն իսկ է արուեստին, աննախընթաց մեղանչում՝ ազատ ստեղծագործութեան հիմնական սկզբունքին դէմ: Ճիշդ է: Ճիշդ է նաեւ թէ բացառիկ պարագաներուն, բացառիկ միջոցներ պէտք է որդեգրել: Խօսքս ընդհանուրին մասին է, սփիւռքի գրողներու զանգուածին մասին: Բացառութիւններ կրնանք ընդունիլ: Այս կամ այն տաղանդաւորը եթէ այդ առաքելութեան ստանձնումով կաչկանդուած կը զգայ ինքզինք՝ ազատ կը ձգենք զինք: Թող ճախրէ, որքան կ'ուզէ հեռու, որքան կ'ուզէ բարձր: Բայց մխանները, մեծամասնութիւնը, մենք, պիտի լծուինք մեր սրբազան առաքելութեան — ապրեցնել Սփիւռքը, լմացական եւ հոգեկան սնունդ մատակարարել անոր:*

Ըսի Ձեզի, սիրելի Հայր Վահան, չատ եմ մտածած այս մասին, չատ ըսելիքներ ունիմ: Ձեմ ուզեր սակայն երկարել: Այս խնդիրը՝ մեր փափաքած համագումարին առաջին օրակարգն է: Հոն է որ կրնանք մանրամասնութեանց մէջ մտնել, խնդիրը քննել իր բոլոր երեսներով: Կըրցա՞յ արտայայտել ձեր մտածումները:

— *Այո՛, մօտաւորապէս: Այդ հիմնական հարցին առընչուած ուրիշներ ալ կան: Կ'ակնարկեմ թարգմանութեանց: Ստեղծագործական աշխատանքէն բացի, Սփիւռքի հայ գրողները պէտք է լծուին անոր յարակից ուրիշ կարեւոր գործի մը: Օտար լեզուներու թարգմանել հայերէն գրուած լաւագոյն գիրքերը: Եւ փոխադարձաբար, կանոնաւորաբար, օտար լեզուներով լոյս տեսած ընտիր եւ նորութիւն բերող գործերը հայերէնի թարգմանել: Թարմացնել, ճոխացնել մեր լեզուն, մեր գրականութիւնը:*

— *Ահա՛ երկրորդ կարեւոր օրակարգը՝ սփիւռքի հայ գրողներու համագումարին:*

— *Կան դեռ ուրիշներ, գործնական միջոցներ՝ հայ գիրքը հրատարակելու, մատնանշանդ գոյն տարածելու: Ինչի՞ կը ծառայէ հրատարակութիւն մը, երբ կը մընայ տպարանին մէջ, տարիներ չարուտնակ, դէդերով:*

Պէտք է յատուկ մարմին մը ստեղծել, Սփիւռքի լման տարածքին, հայ գիրքը ծախելու, ամէնէն համեստ խաւերուն գոյն մատչելի գնահատելու համար:

— *Ճիշդ է, կը տեսնեմ որ այդ համագումարին օրակարգը արդէն իսկ ծանրբեռնուած պիտի ըլլայ մեր յարուցած այս քանի մը խնդիրներով: Կը փափաքիմ հիմա որ խօսինք այդ համագումարը իրագործելու գործնական միջոցներուն մասին: Նախ՝ ո՞վ պիտի ըլլայ հրաւիրողը:*

— *Կարեւոր չէ. առաջին անգամ կրնայ հրաւիրել ոեւէ մէկը: Գրողները երբ ի մի գան, կ'ընտրեն դիւան մը, որ կը դառնայ տէրը այդ ժողովին, ա՛յդ օրերուն, նաեւ յաջորդ համագումարներուն համար:*

— *Մենք երկուքս, սիրելի Հայր Վահան, ի՞նչ հանգամանքով կը խօսինք այս համագումարին մասին:*

— *Ո՛չ մէկ հանգամանքով: Երկու բարեկամներ ենք եւ մեր փափաքը կը ներկայացնենք հայ հասարակութեան, մասնաւորապէս Սփիւռքի հայ գրողներուն: Անոնց կը մնայ կարելի դարձնել այդ հանդիպումը, եթէ օգտակար եւ անհրաժեշտ նկատեն զայն: Փափաքելի է որ այս ուղղութեամբ արտայայտուին չատեր:*

— *Այո՛, փափաքելի է, բայց մեզի պէտք է որոշ թելադրանքներ ընենք, կամ աւելի ճիշդը, կարգ մը դժուարութիւններ հարթենք, որպէսզի անոնք որոշ տուեալներու վրայ հիմնուած՝ մտածեն եւ արտայայտուին այս մասին: Օրինակ՝ ըստ Ձեզի, ո՞ւր պէտք է տեղի ունենայ այդ համագումարը:*

— *Յարմարագոյն վայրը Պէյրութն է: Հայ գրողներու մեծամասնութիւնը հոն կը գտնուի: Պէյրութը կը փոխարինէ հիմա մեր նախկին Պոլիսը կամ Թիֆլիսը: Այս մասին չեմ կարծեր որ առարկութիւն պիտի ունենայ:*

— *Մնանաւոր ըրի այս հարցումը, եւ պիտի Ձեր տալիք պատասխանը: Ճիշդ է որ Պէյրութն է հիմա Սփիւռքի մատուցարան կեդրոնը, բայց ես կը նախընտրեմ որ այդ համագումարը տեղի ունենայ Վենետիկ, չատ մը պատճառներով: Մեծ է համայքը Վենետիկի, մեծ է համայքը Մխիթարեան Միաբանութեան: Վենետիկի մէջ կրնանք լ՚ի մի հաւաքել ամէն հորիզոնէ եկող հայ գրողներ: Ձէզոք գօտի է, խաղաղ գօտի: Կը վախնամ որ, այլուր կամ Պէյրութի մէջ, չկարենանք ունենալ նոյն լայն մասնակցութիւնը:*

— *Թերեւս իրաւունք ունիս, սիրելի Փօլատեան, եւ եթէ ամառուան մէջ ապրիլ այդ հանդիպումը, ընդարձակ տեղ ալ կ'ունենանք հայ գրողները պատասպարելու՝ Մուրատ-Ռափայէլեան վարժարանը: Երբ ժամանակը գայ կը խօսինք այս մասին Աբրահօր: Իսկ ամէնէն կարեւորը ու թերեւս ամէնէն դժուարինը, որո՞նք պիտի հրաւիրուին:*

— *Ըստ իս, առաջին հանդիպումը տեղի սեղմ շրջանակի մը մէջ պէտք է տեղի ունենայ: Որովհետեւ առաջինը եւ վերջինը պէտք չէ ըլլայ ան: Քանի մը տարին անգամ մը պէտք է իրարու մօտ գանք: Ամուր հիմերու վրայ պէտք է դնել այս առաջնակարգ գործը: Առաջին հանդիպումին կը նախատեսեմ 20–30 հոգի: Տասնեակ մը գրողներ Պէյրութէն, քանի մը հատ Ֆրանսայէն, Իտալիայէն, Մխիթարեան Միաբանութենէն, Ամերիկայէն, Պարսկաստանէն: Քոան գրող: Առնոյ վերայ պէտք է աւելցնել դուա գրական թերթերու խմբագիրները: Քանի մը հատ ալ, Սփիւռքի ամէնէն կարեւոր օրաթերթերուն խմբագիրները եւ կամ անոնց թղթակից–ներկայացուցիչները:*

Այդ առաջին համագումարին առաջին գործը պէտք է ըլլայ մնայուն գործադիր մարմին մը ընտրել, որ պիտի վարէ գործերը համագումարէ համագումար: Դասնայ հրաւիրող մարմինը, գործադրէ եւ գործադրել տայ տրուած որոշումները:

— *Համաձայն եմ, սիրելի Փօլատեան, պէտք է յաջողցնենք այս գործը: Կենսական է Սփիւռքի գրականութեան գոյատեւման համար: Ո՛չ մէկ զոհողութեան առջեւ պէտք է կանգ առնենք:*

— *Ես ալ ձեզի համաձայն եմ, սիրելի Հայր Վահան, մեր կարեւորագոյն խընդիրն է այս: Ամէն միջոց պէտք է ստեղծենք յաջողցնելու համար գայն:*

Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

ՉՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒԱԾ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՍՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Այդ պատանին մեր ազարակին մօտերը քանի մը ֆէտտան անձնական հող ունէր, հօրմէն՝ իրեն ու երկու խորթ եղբայր – ներուն ժառանգութիւն մնացած, զոր կը մշակէր: Զինուորական ծառայութեան համար կը կանչուի ու այնատեն մայրը կ'ըսէ իրեն.

— *Դուն պիտի երթաս զինուորական ծառայութեան մէջ չարչարուիս ու թերեւս մեռնիս ու քու խորթ եղբայրներդ պիտի առանձն քու բաժինդ ալ. մեկնելէ առաջ մեզմէ ուր գնանք որ գոնէ քու իրաւունքդ չուտեն եւ եթէ երբեք ծառայութիւնը կատարես ու դառնաս գաս, լաւ վիճակ մը ունենաս:*

Վերջապէս այս տեսակ խրատներով կը յաջողի զաւակը ոճրագործութեան մղել:

Պատանին դիշեր մը կայինը կ'առնէ ու քունի մէջ եղող իր երկու եղբայրները կը սպաննէ: Հետեւեալ օրն իսկ ոճրագործը կը ձերբակալուի եւ թեթեւ ուրացումէ մը ետքը ամէն բան կը խոստովանի, որուն հետեւանքը կ'ըլլայ իր մօր ձերբակալումն ալ:

Բայց ի վերջոյ մայրը ազատ կը թողուի ու տղան կը դատապարտուի մահուան պատիժի:

Մահուան պատիժը, որ Եգիպտոսի մէջ կախաղանի վրայ կը գործադրուի, տեղի պիտի ունենար Ֆառասքուր, որ մեր ապարակէն մէկուկէս ժամ հեռաւորութեամբ քաղաք մըն էր:

Վճիռը պիտի գործադրուէր, ըստ սովորութեան, արշալոյսին, ուստի ես եւ Զուիցերացի Նաղիրը մուքին ճամբայ ելանք ներկայ գտնուելու համար այդ տըխուր արարողութեան:

Ագարակի մը մէջ ժամանցի միջոցները այնքան հազուագիւտ են որ ամէն ներկայացած առիթէ պէտք է օգտուիլ առանց չատ բարակը նայելու:

Երբ հասանք բանտին հրապարակը, արդէն կախաղանը կանգնած էին եւ բազմութիւնը խուռներամ ամէն կողմէ կը հասնէր հետզհետէ:

Մեզի պատուոյ տեղ մը տուին ճիշդ կախաղանին քովը, Ֆառասքուրի միւսիրին ու հարիւրապետին քով:

Արշալոյսին՝ երբ արեւը տակաւին չէր ծագած, բանտին դուռը բացուեցաւ եւ մահապարտը դուրս հանուեցաւ ոստի – կաններէն չրջապատուած, մինչ դահճապետը, սայիսցի հսկայ խափչիկ մը, եւ իր երկու օգնականները կախաղանին ոտքը կը սպասէին:

Ոճրագործ պատանին ահռելի կերպարանք մը ունէր եւ երեսին դոյնը կապոյտի ու կանանչի խառնուրդ մըն էր պարզապէս, այսուհանդերձ բաւական հաստատ քայլերով կը յառաջանար, թեւերը պնդօրէն եաին կապուած:

Կին մը եւ աղջիկ մը կեցած էին մեր քով:

— *Ոճրագործին մայրն ու քոյրն է, փափաց մեզի միւսիրը. ա՛յն որ իր զաւակը մղած է ոճիրը գործելու...:*

Մահապարտը նախ բերին այդ երկու կիներուն քով: Աղջիկը կը հեծկլտար, իսկ մայրը անզգայ կեցած էր: Պատանին երբ գայն տեսաւ, գլուխը անդին դարձուց առանց բառ մը արտասանելու, մինչ կինը ձեռքը տղուն ուսին դարնելով, իրեւ յետին մխիթարանք ըսաւ.

— *Հալի տիւնեա, եա՛ վէլէտ, հալի տիւնեա...*

(Աչխարհի վիճակը այս է, տղա՛ս):

Կարծեմ այդ միջոցին պատաւ ջատուկը ներքնապէս կը հրճուէր հողը ամբողջովին իրեն մնալու համար:

Այս տեսակցութենէն ետքը հարցուցին մահապարտին թէ բան մը կ'ուզէը՞:

— *Քիչ մը ջուր, մրմռաց անլսելի ձայնով մը:*

Ջուր բերին իրեն եւ ոստիկան մը մեզի ըսաւ թէ առատութենէ իւր վերը անընդհատ ջուր լմած էր առանց կարենալ բառ մը արտասանելու:

Ցետոյ գինքը տարին կախաղանին ոտքը, ուրկէ սանդուխով մը վրան պիտի ելլէր:

Երբ սանդուխին քով հասաւ ոստիկանները գինքը յանձնեցին դահճապետին ու իր օգնականներուն եւ իրենք մէկ կողմ քաշուեցան:

Պատանին, որ մինչեւ այդ վայրկեանը դիշերաշրջիկի մը երեւոյթով կը քալէր, երբ կախաղանին սանդուխը տեսաւ, զոր կարծեմ առաջին անգամ նշմարեց, թէեւ իր աչքին առջեւն էր ան, ահաւոր ցնցում մը ունեցաւ եւ սոսկումով ոստում մը բրաւ դէպի եաեւ:

Այն ատեն գլխաւոր դահիճը, հսկայ Սայիսցին անոր ծոծրակէն բռնեց ու սանդուխներէն վեր հանեց իր երկու օգնականներուն հետ:

Վերը պատանին կրկին ընդդիմացաւ երբ չուանը իր վիզը անցընել կ'ուզէին:

Տեսանք որ դահճապետը այդ րոպէին ծռեցաւ դէպի իր մահապարտը եւ անոր ականջին բաներ մը փսփսաց:

(43 – Շար.)

ՔԱՅԼ ՅԱՌԱՋ...

—o—

Գրական գործերով ու հայ թէ օտար պրպէտներու հետ իր «պրոյց»ներու շարքով ծանօթ մտաւորական մը՝ Կ. Փօլատեան (Մարսէյլ), որուն բնորոշ դիծերէն մէկն է լռացումէ եւ կրաւորականութենէ խրտչումը, այս անգամ ալ իր «գեղուն ափը» տարած է վենետիկ, Ս. Ղազարու Մխիթարեանց մըշնարանը, որպէսզի յուղէ մշակութային այդ աւազանին ջուրերը՝ ի խնդիր «Սփիւռքեան գրողներու համագումար»ի մը...:

Իր նոր «պրոյցը» կ'աղերսուի կարգ մը խնդիրներու եւ մտահոգութեանց՝ որոնք Հայկական Արտասահմանի համար հին ու միշտ նոր հարցեր են, ու առով ալ արժանի՝ գաղութահայ գրական, մտաւորական եւ հանրային շրջանակներու լուրջ ուշադրութեան, — պիտի նախընդրէինք ըսել գործնական ու հետեւողական նկատառութեան:

Իր վերջին «պրուցակիցը» Հայր Վահան Յովհաննէսեանն է, հայաշունչ եւ սրտայոյզ քերթողական իր վաստակով յայտնի քահանայն ու ազգային վարդապետը, որուն ոգեղէն եւ ստեղծագործական էջերը՝ նո՛յնքան եւ յուշպրային ու ազգաւորական, գրագիտական եւ վերլուծական ակնարկները հատաքով, ապրումով եւ անկախութեամբ կը յատկանշուին:

Երբ կը կարդանք Փօլատեանի պրուժինը պարզ կը գտնենք մեզի համար թէ կան տակաւին մարքի եւ դրչի մարդիկ՝ որոնք դժուռն են իմացական կեանքի ճակատներուն վրայ պարզուած... ճակատագրական ապերաշտութենէն. յաւ ունին միտք պազող ու անչարժ այն համայնապատկերին համար՝ որ կը պարզուի արտասահմանեան գրական անդաստաններուն մէջ, մշակներու անճար կացութեան եւ մատուր ու հոգեկան կապերու չգոյութեան հետեւանքով:

Համագումարի մը գաղափարին ծնունդ տուող, խօսքերէն ու տեսական բաղձանքներէն դէպի շօշափելի գործ անցնելու մտածման թափ տուող մտահոգութիւն – ներն ու նպատակները ընդհանուր գիծերով կ'ներեւին արդէն «պրոյց»ին մէջ: Կը մնայ ակնկալել, որ խօսակցութիւնը Ս. Ղազարու կղզիէն եւ Վենետիկի ջրանցքներէն դուրս ծաւալի, արձագանգ գտնէ տարասփիւռ Հայութեան բոլոր կեդրոններուն մէջ եւ վերածուի ծրագրուած նախաձեռնութեան մը:

Կը յիշուի թերեւս, որ 1947ին ալ նման համագումար մը տեղի ունեցաւ Շեթորա-լի մէջ (Լիբանան). «սեմինարական» եւ ասպիսային առումով հանդիպում մը՝ որ կոչուած էր ուղի հարթելու պարբերական նման մէկտեղումներու: Պէտք է ընդգծել որ լուրջ ու որակաչափ դեկուցումներ ներկայացուեցան այնտեղ՝ հայ քերթողութեան ու արձակին, վէպին եւ քննադատութեան, հրատարակչականներու, մամուլի եւ դեղարուեստական չարժումի մասին: Սակայն՝ առաջին այդ փորձը եղաւ նաեւ... վերջինը, ու կապը՝ որ հաստատուած էր այնքան դժուարին պայմաններու մէջ՝ փրթաւ չուտով, ո՛չ միայն նիւթական միջոցներու անձկութեան հետեւանքով՝ այլեւ ծրագրումի եւ կազմակերպչական աշխատանքներու ճախողանքին, դրողներո՛ւ իսկ կողմէ ցոյց տրուած անհոգութեան բերումով:

Անցեալի փորձառութիւնը կրնա՞յ աւելի արթուն, գործնական եւ աշխոյժ պահել մեզ այսօր: Մեր օրերու երէց, նոր թէ նորագոյն գրողները ի վիճակի՞ են հաւաքական աշխատանքի՝ վճռակամ ու իրատես քայլերով իրականացնելու համար երազը:

Մենք անյաղթահարելի արեւէ դժուարութիւն չենք տեսներ, հաստատելով հանդերձ թէ աննպաստ պայմաններ ու բացասական ազդակները չատ կան: Այդն բանէ առաջ հոգեպէս պատրաստ չենք հաղորդուելու. խեղդելու եաները, մոռնալու քէները, պահ մը մէկ կողմ դնելու հաշիւները ու բարդոյթները եւ միասին լծուելու գրական առաքելութեան մը պարտադրած ընդհանրական գործին: Նիւթական միջոցներն ու ծրագրումի էական կէտերու առընչուող խնդիրներն ալ՝ պա՛տ...:

Նախաձեռնութեան հետ կապ ունեցող գործնական առաջին քայլերուն մէջ իսկ՝ անխուսափելի են քերթմնջիւնները, ըսխրտաւային փափուքները, կեղծ ու անկեղծ վերապահութիւնները, ընդունելի պատճառաբանութիւններն ու անըմբռնելի պարուակումները:

Նախաւեռելով հանդերձ հաւանական եւ անսպասելի ամէն խութ ու արգելք — ներքին, յարաբերական թէ արտաքին ճակատներէ — հարկ է խիզախել: Եթէ «Համազգային»ի, Մխիթարեաններու, «Թէքէեան»ի, ՀՕՄի, Բարեգործականի ու պանդան անուններու եաեւ խակապէս միշակութային ծառայութեան կամ աջակցութեան տրամադրութիւն գոյութիւն ունի՝ ելքը կը գտնուի՛ անպայման ու համագումարը կ'արդիւնաւորուի անկասկած:

Ամէնէն կենսական պահանջը՝ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ նախապայմանն է: Քով քովի գալէ առաջ, անհրաժեշտ է թղթակցական կապերով պատրաստել նախագիծը ո՛չ միայն համագումարի օրակարգային հարցերուն, այլ եւ բոլոր այն աշխատանքներուն, որոնք պէտք է հետեւին համագումարին, կապը տեւականացնելու, հաւաքական եզրակացութիւնները իրագործելու եւ «Համագաղութային Գրողներու Միութեան» մը կորիզը ստեղծելու համար:

Հայկ. Արտասահմանի ամէնէն էական պահանջներէն մէկն է ունենալ այլեւս «ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» մը:

Եթէ գաղափարական տարակարծութիւնները արդար տուեալներ են միշտ համակարծիք չըլլալու՝ պատճառները չեն սակայն յաւիտենական քէներու եւ ժուռի մասին: Սակայն՝ առաջին այդ փորձը եղաւ նաեւ... վերջինը, ու կապը՝ որ հաստատուած էր այնքան դժուարին պայմաններու մէջ՝ փրթաւ չուտով, ո՛չ միայն նիւթական միջոցներու անձկութեան հետեւանքով՝ այլեւ ծրագրումի եւ կազմակերպչական աշխատանքներու ճախողանքին, դրողներո՛ւ իսկ կողմէ ցոյց տրուած անհոգութեան բերումով:

Անցեալի փորձառութիւնը կրնա՞յ աւելի արթուն, գործնական եւ աշխոյժ պահել մեզ այսօր: Մեր օրերու երէց, նոր թէ նորագոյն գրողները ի վիճակի՞ են հաւաքական աշխատանքի՝ վճռակամ ու իրատես քայլերով իրականացնելու համար երազը:

Մենք անյաղթահարելի արեւէ դժուարութիւն չենք տեսներ, հաստատելով հանդերձ թէ աննպաստ պայմաններ ու բացասական ազդակները չատ կան: Այդն բանէ առաջ հոգեպէս պատրաստ չենք հաղորդուելու. խեղդելու եաները, մոռնալու քէները, պահ մը մէկ կողմ դնելու հաշիւները ու բարդոյթները եւ միասին լծուելու գրական առաքելութեան մը պարտադրած ընդհանրական գործին: Նիւթական միջոցներն ու ծրագրումի էական կէտերու առընչուող խնդիրներն ալ՝ պա՛տ...:

Նախաձեռնութեան հետ կապ ունեցող գործնական առաջին քայլերուն մէջ իսկ՝ անխուսափելի են քերթմնջիւնները, ըսխրտաւային փափուքները, կեղծ ու անկեղծ վերապահութիւնները, ընդունելի պատճառաբանութիւններն ու անըմբռնելի պարուակումները:

Նախաձեռնելով հանդերձ հաւանական եւ անսպասելի ամէն խութ ու արգելք — ներքին, յարաբերական թէ արտաքին ճակատներէ — հարկ է խիզախել: Եթէ «Համազգային»ի, Մխիթարեաններու, «Թէքէեան»ի, ՀՕՄի, Բարեգործականի ու պանդան անուններու եաեւ խակապէս միշակութային ծառայութեան կամ աջակցութեան տրամադրութիւն գոյութիւն ունի՝ ելքը կը գտնուի՛ անպայման ու համագումարը կ'արդիւնաւորուի անհրաժեշտ:

Ամէնէն կենսական պահանջը՝ ԾՐԱԳՐՈՒՄԻ նախապայմանն է: Քով քովի գալէ առաջ, անհրաժեշտ է թղթակցական կապերով պատրաստել նախագիծը ո՛չ միայն համագումարի օրակարգային հարցերուն, այլ եւ բոլոր այն աշխատանքներուն, որոնք պէտք է հետեւին համագումարին, կապը տեւականացնելու, հաւաքական եզրակացութիւնները իրագործելու եւ «Համագաղութային Գրողներու Միութեան» մը կորիզը ստեղծելու համար:

Հայկ. Արտասահմանի ամէնէն էական պահանջներէն մէկն է ունենալ այլեւս «ՍՓԻՒՌՔԵԱՆ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԻՒՆ» մը:

Եթէ գաղափարական տարակարծութիւնները արդար տուեալներ են միշտ համակարծիք չըլլալու՝ պատճառները չեն սակայն յաւիտենական քէներու եւ

ԼԱՍԼՈՖԻ ԱԼԱՏԱՐ

(LASZLOFFY ALADAR)

—o—

Այսօր Ռումանիոյ Քլուժ քաղաքին մէջ կ'ապրի հունգար լեզուով արտայայտուող, բայց ծագումով Հայ գրագէտը, որուն համառօտ կենսագրութիւնը կուտանք, ծանօթացնելու համար զինքը իր հայ գրչեղբայրներուն:

Ինքը ծնունդով Լասլոֆի կամ Լասլո – վենց հայ ընտանիքէն է, որոնց ազգանունը երբեմն կապատեան, կամ աւելի հին ժամանակ՝ Նաստուր եղած է: Առանք անշուշտ աւանդական տեղեկութիւններ են, զորս ունինք անոնց ընտանիքի մասին Գրագէտիս նախապապան անունը Աստուր եւ Սահակ եղած է, մեծ–հօր հայրը՝ կեզա, իսկ մեծ հայրը Էրնէսթ կոչուած է, եւ հայրն ալ Ալաատար:

Թէ՛ հայրը եւ թէ ինքը ծնած են Թրանսիլվանիոյ Թորտա գիւղաքաղաքը: Հոն ատացած է նախնական ուսումները: 1951–էն ի վեր իր ընտանիքով կ'ապրի Քոլոժվար: Ունի գրագէտ եղբայր մը, հեղինակ վեցհատ մը հատորներու եւ թատերգութեան մը: Իր ազգականներէն է նաեւ Լասլոֆի Արփատ՝ Պուտափեշթի Կաթոդրիկէ Հայոց Թեմական Քորհուրդին նախագահը:

Ընթացաւարտ կ'ընէայ Քոլոժվարի մէջ, լրացնելով իր համալսարանական ընթացքը 1959ին: Ունենալով հանդերձ հունգարերէն մատենադրութեան մասնագիտական վկայական, բնաւ չէ դասաւանդած այդ նիւթը: 1961էն ի վեր հրատարակչական կարգ մը հաստատութիւններու եւ խմբագրութիւններու աշխատակից է: Ներկայիս՝ Արեւուն Շող խորագրով մանկապատանեկան ամսաթերթի մը եւ Յառաջ հունգարերէն լեզուով օրաթերթի մը յօդուածագիրն է:

Գրական գործերու կարգին 1962 թուականէն ի վեր լոյս ընծայած է հինգ հատոր ոտանաւորներ, վէպ մը եւ մանկական վիպակներու հատորներ: Անդուլ աշխատակից է Ռումանիոյ հունգար մամուլին:

Կատարած է վերջերս գանազան ճամբորդութիւններ Հունգարիա, Եուկոսլաւիա, Աւստրիա, Չուիցերիա, Արեւմտեան Գերմանիա եւ Ֆրանսա: Շատ հետաքրքրութեամբ կը հետեւի պատմութեան եւ դրամատիտութեան:

Գրագէտիս կողակիցը նոյնպէս Քոլոժ

անհանդուրժողութեան: Եթէ նպատակը հայ գրականութիւնն է, հայ միտքն ու հոգին՝ գրողը առաջին մարդն է որ յանձնառու պիտի ըլլայ ինքզինք ձերբազատելու այլամերժութեան զգացումէն ու փընտռելու մեզ միացնող կամուրջները:

Հիմա՛ որ ձայնը Միջերկրականէն կուգայ, պիտի սպասենք գործնական հետեւութիւններու:

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ԿՈՉ

Հ. Բ. Ը. ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՆՈՒՊԱՐԵԱՆ ՄԱՏԵՆԱԴԱՐԱՆԻ՝ ՈՒՂՂԵԱԼ ԲՈԼՈՐ ՀԵՂԻՆԱԿՆԵՐՈՒՆ ԵՒ ՀՐԱՏԱՐԱԿԻՉՆԵՐՈՒՆ

Մեր հայ հասարակութեան քաջ ծանօթ է որ Հայկ. Բարեգործ. Ընդհ. Միութեան «Նուպարեան» մատենադարանը մօտ կէս դարէ ի վեր կը ջանայ միջազգային այս Լոյսի Ոստանին մէջ տանելու հանրօգուտ առաքելութիւն մը՝ իր բազմահարիւր հայ թէ օտար հատորներով հայ մշակոյթն ու պատմութիւնը ծանօթացնելու իր հայ եւ օտար ընթերցողներուն եւ ուսումնասիրողներուն, մասնաւորաբար հայագիտական մարզերու մէջ:

Շնորհակալ ենք որ բազմաթիւ հեղինակներ ու հրատարակիչներ ու թերթերու վարիչներ ինքնաբերաբար իրենց առաքումներով կը ճոխացնեն Մատենադարանը ու այդ կերպով զօրավիգ կը հանդիսանան մեր ջանադրութեան արդիւնաւորման:

Բայց կը թուի ամանց անծանօթ ըլլալ Մատենադարանին այս դերը ու կան հանգինակութիւններ որոնցմէ զրկուած կը մնանք:

Հետեւաբար կը խնդրենք բոլոր հեղինակներէն ու հրատարակիչներէն, ու նաեւ բոլոր մեր ազգայիններէն որոնք իրենց մօտ ի պահ ունին մասնաւորաբար Հայութիւնը չհատզրդռող հին թէ նոր հրատարակութիւններ, թերթերու կամ պարբերաթերթերու հաւաքածոներ, ամէն լեզուէ, — նոյնիսկ երաժշտական, թատերական եւ նկարչական, — որ բարեհաճին զանոնք նուիրել «Նուպարեան» Մատենադարանին որպէսզի վերջինս լաւագոյնս կարենայ չարունակել իր առաքելութիւնը ու ընդարձակել իսկ զայն:

Առաքումները կատարել հետեւեալ հասցէով՝

BIBLIOTHEQUE NUBAR de l'U.G.A.B.
11, Square Alboni — 75016 Paris
(FRANCE)

Կանխայայտ ջերմ շնորհակալութիւն – ներով,

ՎԱՐԶՈՒԹԻՒՆ
«Նուպարեան» Մատենադարանի

ընտանիքէն է Մարամ անունով, որուն մեծ հայրիկը Ք. Ղուկաս՝ գծագրիչ ու նկարիչ է Մարուչվաշարհէյլ:

Յատկալի է որ այս բեղուն հայ դրիչը անծանօթ ըլլալով հայերէնի, պարտաւորուած է գրել հունգարերէն, որով իր գրիչը ի սպաս դրած միայն հունգար ազգայիններու: Ամէն պարագայի՝ փոխանակ ափսոսալու հայ գրագէտի մը կորուստը, մաղթենք որ ժպտի իրեն ալ բախտը եւ քանի մը հատորներով կարենայ ճոխացնել Հայոց մասին արդէն իսկ դոյութիւն ունեցող եւրոպական գրականութեան մը գանձարանը:

«Մ. Ը.»

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (68)

ՌՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

5.

Ջեմման եա նայեց:

— Այո, — ասաց նա, — լուսամուտը փակ է. կարծեմ փողոցով անց է կենում մի չրջիկ կրկէս կամ դրա նման մի բան: Փողոցից լսում էր ճիչ ու ծիծաղ, ոտքերի դոփիւն եւ բժժոցների ծնկծնկոց՝ այս բոլորը խառն մի սարսափելի պղնձէ գործիքի նուագի ու աղմուկի անխնայ պարկերի հետ:

— Ի՞նչ անենք, — ասաց Ռիկարդօն, — չի կարելի փողոցում լուսինն պահանջել Մինդեան տօներին: Ի՞նչ էիք ասում, Սակնոնի:

— Ասում էի, հետաքրքիր է՝ ի՞նչ կարծիքի են այդ մասին Պիզայում ու Լիվորնոյում: Գուցէ պարոն Ռիվարեցը ասի մեզ. նա հէնց այնտեղից է գալիս:

Բոռը չպատասխանեց: Նայում էր լուսամուտից ու կարծես չէր լսում, թէ ի՞նչ են խօսում:

— Պարոն Ռիվարեց, — կանչեց Ջեմման: Նա էր նստած ամէնից մօտիկ. եւ քանի որ Ռիվարեցը չարունակում էր լռել, Ջեմման թեքուեց դէպի նա ու դիպաւ նրա ձեռքին: Ռիվարեցը գլուխը չրջեց դէպի նա, ու Ջեմման ցնցուեց, տեսնելով նրա սարսափահար դէմքը: Կարծես մեռել լինէր: Միայն չրթունքները էին չարժւում մի տարօրինակ անկեանք չարժումով.

— Այո, — չչնջաց նա, — կրկէս է:

Ջեմմայի առաջին բնազդական չարժումը եղաւ՝ պաշտպանել նրան միւսների հետաքրքրութիւնից: Զգիտենալով, թէ իսկապէս բանն ինչումն է, հասկանում էր սակայն, որ այդ մարդու առաջ կանգնած էր այժմ մի սարսափելի տեսիլք կամ ցնորք, եւ որ այժմ ամբողջովին այդ ցնորքի ազդեցութեան տակ է: Արագ ոտքի ելաւ ու կանգնելով նրա ու միւսների մէջտեղում, բացաւ լուսամուտը՝ իբր թէ ցած նայելու համար: Նրանից զատ ոչ ոք չտեսաւ Ռիվարեցի դէմքը:

Փողոցից անց էր կենում չրջիկ կրկէսը՝ իր էչ հեծած» ծաղրածուներով ու դոյզդոյն չերտաւոր զգեստներ հագած խեղկատակներով: Կիրակի օրուայ զբօսնող բազմութիւնը ճիչ ու ծիծաղով կատակներ էր փոխանակում ու ծաղրածուների հետ թղթէ ժապաւէններ նետում իրար: Սառնաշաքարով լի փոքրիկ քսակները թռչում էին դէպի այն սայլակը, ուր նստել էր կոլոմբինան փետուրներով ու փուլերով զարդարուած կեղծ գանգուրները ճակատին եւ չինծու ժպիտը ներկած չրթունքին: Սայլակի յետեւից գալիս էին մի չարք խայտաբղէտ մարդիկ. փողոցային Արաբներ, մուրացիկներ, գլուխկոնծի տուող ծաղրածուներ եւ իրենց ապրանքը գովող մանրավաճառներ: Նրանք խմբուում, կոչում ու ծափահարում էին մէկին, որին Ջեմման չէր կարողանում որոշ տեսնել խիտ բազմութեան միջից: Մի վայրկեան միայն տեսաւ պարզ, որ դա միմոն էր, մի կուզիկ հրէչաւոր թզուկ, խեղկատակի հագուստներով ու գլխին բժժոժազարդ մի թղթէ գդակ: Անտարակոյս պատկանում էր չրջիկ կրկէսի խմբին ու զուարճացնում էր ամբոխին իր ծամածռութիւններով ու ծռմռումներով:

— Ի՞նչ է պատահել, — ասաց Ռիվարդօն՝ մօտենալով պատուհանին: — Ինչո՞վ էք այդպէս յափշտակուած:

Նա զարմացել էր, որ նրանք թողել էին նիստը այդ կարգի փողոցային տեսարանի համար: Ջեմման չուռ եկաւ:

— Առանձնապէս հետաքրքիր ոչինչ չկայ, — ասաց նա: — Փողոցային կրկէս: Բայց մի այնպիսի դժոխային աղմուկ բարձրացրին, կարծեցի մի մտանուր բան է պատահել:

Նա կանգնել էր, մի ձեռքով պատուհանի ցածր եզրը բռնած, երբ յանկարծ զգաց, թէ ինչպէս Բոռի սառն մատները յուզումով սեղմեցին իր ձեռքը:

— Շնորհակալ եմ, — չչնջաց նա կամաց: Ցետոյ փակեց լուսամուտը ու նստեց նրա մօտ, պատուհանի վրայ:

— Ներեցէք, պարոննե՛ր, — ասաց իր սովորական անփոյթ չեչտով, — որ խանգարեցի ձեզ: Նայում էի փողոցային խեղկատակներին. այնպէս հետաքրքիր տեսարան է:

— Սակկոնին ձեզ մի բան է հարցնում, — ասաց Մարտինին տրանչոտ: Բոռի վարմունքը նա մի անհեթեթ գուշամոլութիւն էր համարում եւ զժգոհ էր, որ Ջեմման այդպէս անտակտ կերպով հետեւել էր նրա օրինակին:

Է. ՎՕՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս կիրակի (Փետր. 24) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգիստի պաշտօն կը կատարուի ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒՋ Գ. ՄՈՍՏԻՋԵԱՆԻ մահուան քառասունքին առթիւ, ըստ ողբացեալին զաւակներուն եւ թոռներուն փափաքին։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, Պ. Միշէլ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աբրահամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ (Փետր. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց աղջկան, կնոջ, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին ի յիշատակ։

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

×

Այս տխուր առթիւ Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան 50ական Ֆր. կը նուիրեն Կաթ. Խաչի Անիէտ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին եւ Պուա – Քոլոմպի ղպրոցին (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 25 Ֆ. «Ծառայ»ի բարգաւաճման։

×

Այբի Տիկին Սիրարփի Սանթուրճեան կը ծանուցանէ, թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին, իր ամուսնոյն՝

ՋՕՀՐԱՊ ՍԱՆԹՈՒՐՃԵԱՆԻ

մօրը՝

ԿԻՒԼԻԿ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

եղբօրը՝

ՎՐՈՅՐ ՀԱԼԷՊԼԵԱՆԻ

հոգիներուն համար։

Իրենց յիշատակը յարգողներէն կը խընդրուի ներկայ գտնուիլ։

ՅԱՒՇԱՏԵՏԻՒՆ

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Անիէտ – Պուա Քոլոմպի մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 վիլլա–Բուվէյրոլ, Անիէտ։ Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան դրաւոր զեկուցում։

×

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ա.Զգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պուալօ։ Նոր վարչութեան ընտրութիւն։ Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։

×

ԿԱՊՈՒՑ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները Կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն։ Կարեւոր օրակարգ։— Վարչութեան ընտրութիւն։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը։ Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ։

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Թրխմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆանս)։ Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է։ Կարեւոր օրակարգ։— Նամակներու ընթերցում։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի
Կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան Խումբի
Կը նախագահէ ԸՆԿ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Կը խօսին
ընկ. Յ. ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ (հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (ֆրանսերէն)
Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ1
մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին
ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց փեսային՝ Խաչիկ Տէօվլէթեանի յիշատակին, 300 Ֆր. կը նուիրեն Կապոյտ Խաչի օգափոխութեան կայանին։
(Ստանալ «Ծառայ»էն)։

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ
ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, Ճայնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանեը։

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» Հայ Կաթողիկէ երգչախումբը։

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ։

Գեղարուեստական բաժինն իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները։

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներգութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան խնջոյք։
Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գասպազճեանի (երգչուհի)։

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները։

×

ՎԱԼԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առիթով, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ զոհուածներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ։

Le Tournoi
1 bis, RUE D'ATHENES, PARIS 9e
Métro Trinité

CLUB ARMÉNIEN

Tous les Dimanches de 16 h.
à 24 h. Discothèque

PRIX D'ENTREE 15 F.
consommation comprise

Tél. : (le Dimanche)
GERARD GARAKIAN 874-29-30

ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲ
Ամէն կիրակի ժամը 16էն 24
Մուտք՝ 15 ֆր. Խմիչքը՝ մէջը
Հեռաձայն (կիրակի օրերը)
ԺԵՌԱՐ ԿԱՐԱԳԵԱՆ 874–29–30

ՑԱԽԱԿՑՈՒԹԻՒՆ

Կապ. Խաչի Մարսէյլ քաղաքի վարչութիւնը ցաւակցութիւն կը յայտնէ Տէր եւ Տիկին Ս. Սամուէլեանին եւ ընտանեկան պարագաններուն իրենց հօր եւ պզղականին Աշոտ Սամուէլեանի մահուան առթիւ։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.։

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.։

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ա.Հարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի։ Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ցակոբ Իսկէնտէրեան։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Մոնթօրուէն Տէր եւ Տիկին Վարդան Գասիկեան, ի յիշատակ իրենց եղբօր ողբացեալ Եդուարդ Նաւասարդեանի, Տիկին Նուրիձա Ժամկոչեանի եւ Տիկին Արաքսի Հանչերեանի, փոխան ծաղկեպսակի, փունջի հեռաձայլ նուէրները կ'ընեն.— 30 Ֆր. Ս. Մուրատեան վարժարանին, 30 Ֆր. Կապ. Խաչին, 30 կարմիր Խաչին (ստանալ «Ծառայ»էն) եւ 30 Ֆր. իրենց սիրելի «Ծառայ»ին։

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՃԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց դրական մրցանակը կը յանձնուի դրող–նկարիչ՝

ՋԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ֆ. Զանգու

Փետր. 24 կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոզ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժրմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Քարփանթիէ–Էֆիզեան Օրիորդներ՝ Մարի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆԲ

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ
Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի
Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազրնօ
Կը դասախօսէ ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Սփիւռք եւ Հայրենիք
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

- ԿԱԼԱ -
Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՑ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐԿԵՊ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)
Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ
Տոմսերը կը գրուին Իսիի եկեղեցաչէն Ճանճնախումբի կողմէ։ Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -
Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy
Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ՈՒՐԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
22
VENDREDI
22 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·945

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.945

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ՈՍԿԵԴԱՐ ԵԻ ՎԱՐԴԱՆԱՆՔ

—0—

Հինգերորդ դարը, իրաւամբ կոչուած Ոսկեդար, հայարտութեամբ կ'ուռեցնէ ապառնիչ ու հայրենաբաղձ Հայութեան կուրծքը։

Այդ խաւարչային օրերուն, երբ այսօրուան քաղաքկիրթ աշխարհը խոր քունի մէջ էր, ասիական յեռամնայ երկրի մը խորը ծուարած Հայը կը ստեղծագործէր, մչակոյթ կը կերտէր, լոյս կը սփռէր։

Բիւզանդիոն ու Պարսկաստան իրարու միջեւ բաժներ էին մեր երկիրը, օգտուելով մեր տկարութենէն։ Երկու աշխար – հականեր ագջանի մէջ էին առած Հայութիւնը։ Զար էր երկուքին ալ նպատակը։ Կ'ուզէին իրենց կրօնքը պարտադրել հայ ազգին, յեհին նպատակ ունենալով անոր ձուլումը Բիւզանդական ու Սասանեան հալոցներուն մէջ։

Մեր պատմութեան այդ դժնդակ ու դժխեմ օրերուն, հայ ժողովուրդը դիտցաւ տոկալ, դիմանալ, քաջարար կուրծք տալ արեւելքէն ու արեւմուտքէն, աջէն ու ձախէն եկող ուժգին հարուածներուն։

Ու սրտի կատարել հանդարտութեամբ լծուեցաւ ներքին, չինարար աշխատանքի։

Ուսանողները զրկեց Աթէնք, Աղեքսան – դրիա ու Բիւզանդիոն։ Լեզուներու, իմաստասիրութեան, դիտութեան, դասական մտածողութեան, պատմութեան, արուեստի եւ մչակոյթի այլ ճիւղերու դէնքերով սպառազինուած «Թարգմանիչ»ները հոյլը վերադառնալով Հայաստան, նախնական դեր կատարեց։ Սահակ Պարթեւ հայրապետի եւ Մեսրոպ Մաշտոց վարդապետի կողքին երէց ու կրտսեր Թարգմանիչները արդիւնաւէտ, լուրջ աշխատանքի լծուեցան։

Մեսրոպ Մաշտոց տքնաջան աշխատանքով հայերէն այբուբեն յօրինեց 404ին։ Եօթը ձայնաւոր դիրերը դասաւ հրաշիւք ին. «ո՛չ ի բուն երազ եւ ոչ՝ յարթնութեան տեսիլ», ինչպէս կը գրէ պատմիչը։ Այբուբենի գիւտը ապահովեց Հայոց մշակութային անկախութիւնը։

Հայաստանեայց եկեղեցին ձերբազատուեցաւ յունարէնէն ու ասորերէնէն։ Հայը սկսաւ աղօթել իր մայրենի լեզուով։

Սահակ Պարթեւ, Մեսրոպ եւ ընկերները սկսան Թարգմանել Աստուածաշունչն ու եկեղեցւոյ Հայրերու երկերը։

Ցետոյ հայ մատենագրութիւնը պիտի հարստանար մեր պատմիչներու գործերով։ Եղիշէ, Եղնիկ, Մովսէս Խորենացի, Ղազար Փարպեցի, Փաւստոս Բիւզանդ, Կորիւն, Եւագրն պիտի արտադրէին այն– պիսի երկեր, որոնք լոյս կը սփռեն աշխարհի պատմութեան մութ մնացած զանգուածներու վրայ։ Եւրոպա – կան լեզուներու Թարգմանուած, անոնք մինչեւ այսօր ուսումնասիրութեան ա – րարկայ կը դառնան Եւրոպայի եւ Ամերիկայի գիտնականներուն, մանաւանդ պատմագէտներուն կողմէ։

Քրիստոնէութիւնն է, որ ծնաւ Ոսկեդարը։ Իսկ Ոսկեդարն է, որ Հայուն մէջ ամրապնդեց ազատութեան եւ սեփական հայրենիքի զգացումը։

Ոսկեդարի չնորհիւ է, որ հայ ազգը 451ին ցցուեցաւ Պարսից բռնակալութեան դէմ։ Չինու գօրութեամբ պաշտպանեց իր կրօնքն ու հայրենիքը։

Նոյն թուականին Քաղկեդոնի մէջ գումարած Տիեզերական ժողովի որոշումներուն ընդդիմանալով՝ Հայութիւնը ապահովեց նաեւ իր կրօնական անկախութիւնը, որ ի զօրու է ցարդ։

Առանց Ոսկեդարի դժուար թէ ունենայինք Աւարայրի դիւցազնամարտը։

Քալ Վարդանի եւ ընկերներուն բազուկը զինող եւ զանոնք խանդավառող անմեռ ոգին է, որ հայ ազատասէն ու հայրենաբաղձ ազգի քայլերը առաջնորդեց մինչեւ Սարդարապատ։

Սարդարապատը չարունակութիւնն է Աւարայրի։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԲՐԻՏԱՆԱԿԱՆ ՄԵՐՁԱԻՈՐ ԸՆՏՐՈՒԹԻՒՆՆԵՐԸ

—0—

Քանի մը օրէն, փետրուար 28ին, կը ճչդուի Մեծն Բրիտանիոյ ճակատագիրը։ Թէեւ Անգլիա ծանօթ է իբրեւ երկիր մը որ կառավարութիւն կրնայ փոխել բայց քաղաքականութիւն չի փոխեր։

Ընդհանուր ձեւով դէտերը կը նկատեն թէ ընտրապայքարը մասնաւոր ոգեւորութիւն մը չէ ստեղծած երկրին մէջ եւ Անգլիացիք, որոնք քանի մը ամիս առաջ դժգոհ էին որ հեռատեսիլի յայտագիրերը կրճատած են եւ վերջ կը դանեն ժամը 23ին, այսօր կ'ուզեն որ անոնք վերջ դըտնեն ժամը 21ին իսկ։ Աւրդարեւ այդ ժամէն ետք կը սկսին քաղաքական անվերջանալի վիճաբանութիւնները։ Կուսակցական պարագլուխները այլեւս նորութիւն չունին ըսելիք եւ կը ձանձրացնեն կրկնութիւններով։

Ամէն առտու երեք կուսակցութեանց պարագլուխները մամուլի ասուլիս կուտան եւ իւրաքանչիւրը կը փորձէ նոր բան մը ըսել։ Եւ որովհետեւ ժողովուրդը զղուած է պահպանողականներու եւ Աշխատաւորականներու փոխադարձ յարձակումներէն, Ազատականները կրնան օգտուիլ կացութենէն։

Քանի մը տողով

ՈՒԿԱՆՏԱՑԻ նախագահը Աւրաքին նախարարի պաշտօնին կոչեց իշխանուհի Էլիզապէթ ոը Թորոն, աւելի ծանօթ Էլիզապէթ Պակայա անունով։ 30 տարեկան է, դերեր ստանձնած է չարժանկարի մէջ, իրաւագէտ է եւ մանրբէն եղած է։ «Սեւամօրթ Նեֆերթիթի» կը կոչեն զինքը։

ՀԱՍԱՐԱԿԱՑ ՇՈՒԿԱՑԻ երկիրներուն մէջ Մայիս 15էն ետք հարկ պիտի չըլլայ ինքնաչարժի ապահովագրութեան «կանաչ թուղթ»ը գործածել՝ ինքնաչարժով ճամբորդութիւններու ընթացքին։ Ասիկա կը պահանջուի սահմանագլուխներուն վրայ, իրրեւ վկայութիւն, թէ ինքնաչարժը ապահովագրուած է այլ երկիրներու համար եւս։ Ապահովագրութեան ընկերութիւնները համաձայնեցան իրարու հետ գործակցիլ։

ԼԻՒԹԸՆԵԹԱՑՆԻ իշխանապետութեան միակ բանտը աւելի քան տասը օրէ ի վեր ոչ մէկ բանտարկեալ ունի։ Աւրդարեւ միակ բանտարկեալը ազատ արձակուեցաւ։ Վերջին տարիներուն երեք հոգիէ

պահովեց նաեւ իր կրօնական անկախութիւնը, որ ի զօրու է ցարդ։

Առանց Ոսկեդարի դժուար թէ ունենայինք Աւարայրի դիւցազնամարտը։

Քալ Վարդանի եւ ընկերներուն բազուկը զինող եւ զանոնք խանդավառող անմեռ ոգին է, որ հայ ազատասէն ու հայրենաբաղձ ազգի քայլերը առաջնորդեց մինչեւ Սարդարապատ։

Սարդարապատը չարունակութիւնն է Աւարայրի։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

Ի ՓԱՌԱՍ ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ

Մոնթ այս քերթուածը հրատարակած է որ լայս տեսած է խորհրդային նուիրատու պարբերականին մէջ եւ ըստ երեւոյթին կը թուի Սոլժենիցինի նուիրուած ըլլալ։

Անկատար կերպով,
Փճացած նուաստացումէն
Եւ ոչ միայն՝ բանդումէն
Երբեմն մարդ մը ոտքի կ'ելլէ
Եւ բոլորին կը սպառնայ
Բոլորին, որոնք զինքը նուաստացուցին
Հաւատալով
Որ զինքը կ'ոչնչացնէին
Բայց նախատուած մարդը,
Կոխկոտուած
Վարկաբեկուած
Ջրպարտուած
Այսուհանդերձ կը պահէ
Որպէս պարգեւ մը Աստուծմէ
Կծու խօսք մը
Բերնին մէջ կը պահէ
Աղի–կծու այդ համը
Լեզի–անոյշ
Եւ յոյսի կանաչ տերեւը
Որ բարձրութիւն կ'երազէ։

աւելի բանտարկեալ երբեք չէր գտնուած 20·000 բնակիչ ունեցող այս իշխանապետութեան մէջ, որ կը գտնուի Ջուիցերիոյ մօտը։

ԻՍՐԱՑԵԼԱՑԻ վերջին վինուորը մեկնեցաւ Սուէզի արեւմտեան ափէն։ Այսպէս Իսրայելացիք ամբողջովին հեռացած կ'ըլլան Եգիպտոսի ափրիկեան հողամասէն։ Այս հողամասը 129 օր դրաւման տակ մը նացած էր։

ՌՈՒՄԱՆԻՈՑ նախագահը Պաղտատի մէջ տեսակցեցաւ Իրաքի նախագահին հետ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Աւրաքին նախարարութիւնը մասամբ վերցուց օտար դիւանագէտներու պարտադրուած ճամբորդական արգելքը։ Այսուհետեւ օտար դեսպանները կրնան ճամբորդել երկրին «արուեստական» չրջանները, առանց նախօրօք լուր տալու նախարարութեան։ Խորհրդային երկրին լայն չրջաններ փակ են օտարներու համար։ Երկրորդ կէտով մը նախարարութիւնը կը ճչդէ, թէ դիւանադիտական առաքելութիւններու անդամները այսուհետեւ կրնան ճամբորդել Մոսկուայի չուրջը՝ հարիւր քիլոմեթը չրջադիծի մը մէջ (յարդ մօտաւորապէս 40 քիլոմեթը էր)։ Նոր պատուէրները գործադրութեան կը դրուին Ապրիլ 5ին։

ՀԱՐԱԻԻ Ա.ՓՐԻԿԷի Հանրապետութեան Պաշտպանութեան նախարարին համաձայն իր երկիրը այսուհետեւ ի վիճակի է պատրաստելու իր պաշտպանութեան անհրաժեշտ զէնքերուն մեծ մասը։

ԹՈՔԻՕ աշխարհի ամէնէն սուղ, իսկ Լոնտոն ամէնէն ժան մայրաքաղաքն է, ըստ ՄԱԿի վիճակագրութեան։ Նիւ Եորքի համար հարիւր կէտ նշանակելով, վիճակագրութիւնը տուող վերյ հիմնուելով կը ճչդէ մայրաքաղաքներու սղութեան եւ ժանութեան աստիճանը։ Թոքիօ 121, իսկ Լոնտոն 83 կէտ ստացած է։ Փարիզ 112 կէտով կը ներկայանայ։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Աւրաքին նախարարը Պոն կ'երթայ Մարտ մէկին եւ կը տեսնուի իր պաշտօնակիցին հետ։

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆԻ դէմ պայքարը կը սաստկանայ Խորհ. Միութեան մէջ։ Լիտերատուրնայա Գազետայի մէջ, պատմաբան Եուկովվեվ կը գրէ թէ գրագէտը դաւաճանութեամբ մեղադրուած էր և բանակէն վռնտուած 1945ին։ Վերապատուութիւնը 1956ին լռելեան անցած էր։ Սոլժենիցինի համար կ'ըսուի նաեւ «ռուս ժողովուրդի կռուազան թշնամի», «կեղտոտ գրգռիչ», «մեծ գրամատէրներու վաղող չուն» եւն., եւն.։ Սոլժենիցին կը մեղադրուի նաեւ որ կը վնասէ արեւելք–արեւմուտք հաչա յարաբերութեանց։

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Նախարարաց Խորհուրդը իր հերթական նիստին մէջ որոչեց բացառիկ օժանդակութիւն չնորհել Պրեթանեի աղէտեալ չրջաններուն։

ԵՐԲ ԹՈՒՐՔԵՐԸ ՀԱՅ ԿԸ ԳՈՎԵՆ...

ՄԻԼԻՑԷԹ ՆԵՐՔՈՂԸ ԿԸ ՀԻՒՍԷ ՆՈՐԱՏՈՒՆԿԵԱՆԻ, ՈՐ ԳՈՎԸՔԸ ՀԻՒՍԵՐ Է...
ԹՈՒՐՔԵՐՈՒՆ

Պոլսոյ թերթերը կը գրեն Փետր 16 թուականով·—

«Մէլլիյէթ»ի մէջ Իլհան Պարատաքչը Պալքանեան պատերազմին ընթացքին Օսմանեան բանակի կրած պարտութեան մասին յօդուածաշարք մը սկսած է հրատարակել։ Պարատաքչը այն առենուան Աւտաքին նախարար Գարբիէլ Նորատունկեանի ներքոյը կը հիւսէ եւ անոր մասին հետեւեալը կը գրէ·

«Իրողութիւնը այն է, որ պատերազմին, մանաւանդ լաւ չընթացող պատերազմի մը ընթացքին, Աւրտաքին նախարար ըլլալ անհամ պարտականութիւն մըն է։ Ուրիչ նախարարներ մթնոլորտը ինչքան ալ վատառողջ ըլլայ, իրենց տեղեակներուն մէջ կրնան ապրիլ։ Մինչդեռ Աւրտաքին նախարարը ըսել կը նշանակէ ամէնէն ցաւագին ժամերուն անդամ լրագրողներուն, օտար դեսպաններուն հետ տեսակցելու հարկին տակ մնալ։ Եւ թէ ինչ խօսակցութիւն։ Ցաւդ ժպիտով պիտի ծածկես, քաղաքավարական բառերով զայրոյթդ յայտնի պիտի չընես։ Ջեռք պիտի սեղմես, պիտի խնդաս եւ սուտ պիտի խօսիս, կացութիւնը ամէն օր լաւ կ'ընթանայ ըսելով։ Մինչդեռ պիտի գիտնաս, որ կացութիւնը ծանրակչիռ է եւ կայսրութեան դրան առջեւ բազմաթիւ նախկին հպատակներ կը տուայտին։

«Նորատունկեան էֆէնտի երկարահասակ, բարեկիրթ, դիւրահաղորդ նայուածքով ու սպիտակ մօրուքով մեր հայ հայրենակիցն է։ Ֆրանսայի լրագրողներուն կը կատակէ դեռ խօսիլ սկսած առեն ըսելով· «Ձէք կրնար ըսել որ գաղափար ներուս չէք հաւնիր» ու կ'աւելցնէ· «Ես գաղափարներս Ֆրանսայի մէջ կազմեցի, ուղեղս այնտեղ լուացի...»։

«Ցետոյ սապէս կը խօսի· «Եւրոպայի ու աշխարհի մէջ մեզմէ աւելի համբաւաւոր, մեզի հանդուրժող ուրիչ Պետութիւն չկայ։ Օտարները որքան առեն առաջ մեր հողերը մտան, անմեղ մարդիկ սպաննեցին։ Անոնց ըրածներուն մէկայն բարբարոսութիւն կ'ըսուի։ Մեր ըրածները մէկտեղն են։ Սահմանադրութիւնը լիովին թերած է արդարութիւնը։ Մենք քանի լայնախոհ եղանք, մեր հակառակորդները մեր տկարութեան վերագրեցին ասիկա։ Մենք չէ որ ուզեցինք պատերազմը։ Բայց դիմնալու էին որ ցվերջ պիտի տանինք այս պատերազմը, զոր մենք չուզեցինք եւ հետեւաբար ալ երբեք պիտի չստանձնենք անոր պատասխանատուութիւնը։ Եթէ պարտուինք պիտի ընդունինք ասիկա։ Եթէ թշնամի հողերը մտնենք իրրեւ հիւր պիտի մնանք։ Մեզի ամբաստանել նկրտողները ամէն պարագայի վայրագութիւնն ու սուտը մեր մօտ պիտի չգտնեն...»։

ՀՐԱՉԴԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԻԿԼՈՊԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

—o—

Ա.

Ալբարատեան դաշտէն դէպի Սեւանի ափերը երկարող ճամբան, անյիշելի ժամանակներէն, անցած է Հրազդան չրջանէն: Անոր տարածքին վրայ հոսած է երեմնի Իղդարունին, այժմու Հրազդան գետը:

Տակաւին երբորդ հազարամեակին (Ք. Ա.), Սեւանի աւազանի այս հատուածին բնակիչները իրենց բնակավայրերը հիմնած եւ բերդերը կառուցած են գետին ալ եւ ձախ ափերուն, բարձունքներու վրայ:

Հրազդանի մէջ վերջին տարիներուն յայտնաբերուած, չափագրուած եւ ուսումնասիրուած են 15 կիկլոպեան ամրոցներ եւ բնակավայրեր, որոնք իրենց դոյութեան ընթացքին անընդհատ վերակառուցուած, յարմարցուած են օրուան ռազմագիտական պահանջներուն:

Ուրարտացիները, երբ Ալբարատեան դաշտէն դէպի Սեւանի աւազանը յառաջացած են, անչուշտ անցած են Հրազդանի չրջանէն. ասոր վկայութիւնը կուտան «Գեանջա եօլ» ուրարտական ամրոցին աւերակները Հրազդան – Սեւան ճամբուն վրայ: Ամրոցները չափագրած են ճարտարապետներ Գէորգ Դանիէլեան, Վազգէն Աճէմեան եւ Արսէն Մոսոյեան:

Յայտնաբերուած ամրոցները կարելի է բաժնել չորս խումբերու: Առաջին խումբի յուշարձանները՝ հին Քաղսի, Սոլակ գիւղերու ամրոցներն ու բնակավայրերը, կը գտնուին Հրազդան գետի կիրճին դէմ-դիմասին, գետափին: Երկրորդ խումբին կառոյցները՝ Մարմարիկ գետի հովիտին մէջ են: Երրորդին կառոյցները կը գտնուին Լուսակերտի եւ Գիւմուշի մօտ, վերջապէս չորրորդ խումբինը՝ Հրազդան – Սեւան ճամբուն վրայ, Գեղամայ լեռներու արեւմտեան լանջերուն:

Ահա քանի մը ամրոցներ:

«Սեւ» ամրոցը.— Հանքաւան առուղջարանի ճամբուն մօտ, Մարմարիկ գետի ալ ափին կը գտնուի այս ամրոցը, տեղաւորուած ոարահարթի վրայ:

Կառոյցին հիւսիսային մասը, որ աւելի ամրացուած է, մինչնաբերդին է. ասոր հարաւը կը գտնուի բնակավայրը, որ չրջապատուած է ոչ ամուր պարսպատներով: Հակառակ անոր, որ պարիսպները չատ քանդուած են, մնացած են այսուհանդերձ վեց քառակիւնաձեւ աշտարակներու աւերակները: Ամրոցին երկրորդ հատուածը, որ մեր կարծիքով բնակավայր է, կառուցուած է աստիճանաբար, աւելի ուշ ժամանակներու: Մինչնաբերդին, բնակավայրին մէջ կը նշմարուին բոլորաձեւ բազմաթիւ կացարաններու հետքեր: Պարիսպներու չինութեան արուեստն ու թեքնիքը ենթադրել կուտան, որ ամրոցը կառուցուած է առաջին հազարամեակի սկիզբը (Ք. Ա.), մինչեւ Ուրարտացիներու երեւալը այս կողմերը:

Մեղրաձոր. «Հասար» ամրոցը.— Մեղրաձոր գիւղէն հինգ քիլոմեթր հիւսիս, փամբակի լեռնաշղթային ամէնէն բարձր գագաթներէն մէկուն վրայ կը գտնուին կիկլոպեան ամրոցին աւերակները: Այդ գագաթը, որուն վրայ ամրոցը կը գտնուի, Մարմարիկ գետի հովիտէն բարձր է շուրջ հարիւր մեթր. ժայռապատ եւ քարքարոտ է: Ամրոցին տարածութիւնը մէկ հեկտար է: Բարձունքը, որուն վրայ կը գտնուի ամրոցը, չափէն աւելի դժուարամատչելի է. անոր լանջերը քարքարոտ են եւ թեք: Ամրոցին ներսը, պարիսպներուն կողքին, հոն ուր ժայռեր եւ քարեր չկան, կը նկատուին բոլորաձեւ կացարաններու հետքեր: Թէեւ մեր ձեռքին տակ չեն գտնուիր նիւթական մշակոյթի մնացորդներ, սակայն պարիսպներուն կառուցման ձեւը ենթադրել կուտայ, որ ասիկա կառուցուած է երկրորդ հազարամեակի երկրորդ կէսին (Ք. Ա.): Ամրոցին վարը՝ 400 մեթր հեռու, բարձունքի հարաւային լանջին կան քանի մը սառնորակ աղբիւրներ: Առանց չուրջը մեծ տարածութեան վրայ կը նկատուին կիկլոպեան ձեւի կացարաններ, որոնց արտաքին պատերը իրարու մխանալով իւրօրինակ պարիսպ մը կը առեղծեն:

Աղաւնաձոր. «Բերդի դոշ» ամրոցը.— Աղաւնաձոր գիւղէն երկու քիլոմեթր արեւելք, փամբակի լեռնաշղթային արեւելեան լանջին բարձունք մը կ'առանձնանայ. ասոր վրայ կը գտնուի «Բերդի դոշ» ամրոցը, որ չուրջ երկու հեկտար տարածութիւն կը զբաւէ: Անոր (բարձունքին) արեւմտեան եւ հարաւային լանջերը թեք են, ժայռապատ ու դժուարամատչելի: Կառուցողները նկատի առած են պարագան եւ արեւելեան մասին վրայ կառուցած են իրարու զուգահեռ երեք պարիսպները, իսկ միւս հատուածները՝ երկու պարիսպներով: Այս պարիսպին վրայ յայտնաբերուեցան վեց աշտարակներ: Առնուազն չորսը դասաւորուած են պարիսպին հիւսիսը, իրարմէ դրեթէ հաւասարաչափ հեռաւորութեան վրայ:

Արտաքին պարիսպի չրջագիծէն 25–30 մեթր հեռաւորութեամբ, բարձունքին գագաթին վրայ կը գտնուի ամրոցին միջնաբերդը, որ կը զբաւէ մօտ կէս հեկտար տարածութիւն: Ասիկա ամէն կողմէ չրջապատուած է 3–4 մեթր լայնութիւն ունեցող պարիսպներով, 9 աշտարակներով: Միջնաբերդին արեւելեան պարիսպին վրայ յայտնաբերուեցան հինգ աշտարակներ՝ երեք մուտքէն դէպի ձախ, երկուքը՝ աջ:

Ամրոցը իր չինութեան թեքնիքով, աշտարակներու դասաւորումով կը յիշեցնէ ուրարտական ժամանակաչրջանի ճարտարապետական նմանօրինակ կառոյցները: Հոս յայտնաբերուեցան Ք. Ա. 8–7րդ դարերու գծագարդ ռըլիէֆ գօտիներով կաւանօթներու (կճուճներ եւն.) բեկորներ, քարէ թաս եւ հալոցի նմանող քարէ իր մը:

Գ. ՄԻՒԱՅԵԼԵԱՆ

(Մնացեալը յաջորդով)

ԶԳԱՍՏՈՒԹԵԱՆ ՀՐԱՒԷՐԸ

(1921 Փետրուար 18ի առիթով)

—o—

Հայաստանի Հանրապետութիւնը, ծնունդ առած տպնաջալի պարագաներու տակ, կրկին կը գտնուէր ճգնաժամային պայմաններու մէջ: Օրուան դեկավարութիւնը մասնուած էր ընտրութիւն մը կատարելու դժուարին կացութեան: Կարելի՞ էր դիմագրել հիւսիսէն ու հարաւէն կատարուող ճնշումներուն, այլ նաեւ պինեալ յարձակումներուն: Գրեթէ անհնարին էր: Հայաստանի Հանրապետութեան դեկավարութիւնը, թէեւ հարկադրանքի տակ, այսուհանդերձ, կը զորձէր Սոդոմոն Իմաստունի ծանօթ առակի մէկ տարբերակով:

Ծանօթ է աւանդավէպը Սոդոմոն Իմաստունին ներկայացող երկու կիներու, որոնք հաւասարապէս կը պնդեն, թէ իրենց կը պատկանի վէճի առարկայ մանկիկը: Ծանօթ է նաեւ, որ Սոդոմոն Իմաստուն, իւ տես ստեղծուած կացութեան, հարազատ մօր ստուգումի մտահոգութեամբ, կը հրահանգէ մանկիկը կիսել եւ իւրաքանչիւր ափկնոջ տալ կէսը: Ոչ–հարազատ մայրը համաձայնութիւն կը յայտնէ նման լուծման մը համար, մինչ հարազատ մայրը կ'ընդվզի եւ կը զիջի, նախընտրելով իր զաւկին ողջ մնալը, հոգ չէ թէ խորթ մօր հոգատարութեան տակ:

Այս օրինակի մէկ տարբերակով դործեց Հայաստանի Հանրապետութեան դեկավարութիւնը, այնինչ Հայաստանը դրաւելու ձգտող երկու կողմերուն՝ Թուրքիոյ եւ Խորհ. Միութեան (յամ՛ Ռուսիա) միջեւ նախապատուութիւնը տալով Մոսկուայի եւ պաշտօնական դաշնադրով անոր վտահելով հայկական նորահաս տատ Հանրապետութիւնը:

Դեկտեմբերէն – Փետրուար երկարող կարճ ժամանակամիջոցի ընթացքին, իրադարձութիւնները եկան հաստատել, որ անհրաժեշտ հոգածութեամբ չէր դեկավարուեր Խորհրդային Հայաստանը: Հաշտանք, ձերբակալութիւն, չարչարանք, կացինահարում այն անձերուն, որոնք, դեկավարելով ժողովրդային զանգուածները, տասնամեակներ չարունակ ճգնելով, տառապելով, պայքարելով ծնունդ տուած էին Հայաստանի Հանրապետութեան, որ իր կարգին կը կրթնցնէր իր հարազատ դիմագիծը:

Ի տես նման կացութեան մը, ժողովրդային բունկումը ծայր կուտար: Պատմութեան մէջ հազուագիպօրէն Հայը Հայու արիւն կը թափէր, խորթ եւ հարազատի հոգեբանութեան առաջացումով: «Ամբոխները խելագարուած» կը խուժէին ամէն կողմէ, անտեսելով ամէն վտանգ, ի խնդիր, անդամ մը եւս, ազատութեան ու անկախութեան, որոնց կը սիրաննային:

Երկար չտեւեց նոր ազատութեան այս նոր չրջանը: Խորքին մէջ այդ տարերային չարժումը պիտի հանդիսանար — եւ հանդիսացաւ — Զգաստութեան հրաւէր մը սիրող համայնավար դեկավարութեան այն մասին, որ կարելի չէ սպրի մը հետ վարուիլ իբրեւ խաղալիք: Արդարեւ, հոգի եռամսեայ համայնավար իշխանութիւնը (Հայ Թէ ոչ–Հայ) իր զործելակերպով կը փորձէր «յեղափոխութիւն» խաղալ անպատման, յեղափոխութեան իրբեւ նախապայման նկատելով արիւնը, քաղաքացիական պատերազմը, մինչ իշխանութիւնը իրենց յանձնուած էր առանց արեան յեղումի, որպէսզի ապրի՛ն Հայն ու Հայաստանը:

Փետրուարեան Ապստամբութիւնը հանդիսացաւ ահազանգ մը, պզտութեան հրաւէրը նման մտածելակերպ ունեցողներուն, որպէսզի աւելի զգոյշ, աւելի չրջահայեաց զործեն ու մանաւանդ չփորձեն խաղալ Հայու ազգային զգացումներուն հետ:

Եթէ նոյնիսկ միայն այս առաքելութիւնը վերապահենք Փետրուարեան Ապստամբութեան, կը հաստատենք, որ անառարկելիօրէն ան խաղաց այդ հիմնական դերը: Բոլշեւիկ դեկավարութեան յետագայ զործունէութիւնը եղաւ աւելի լրջախոհ, աւելի չրջահայեաց:

Տակաւին, եթէ նոյնիսկ միայն այս դերը տանք Փետրուարեան Ապստամբութեան, անվերապահօրէն պիտի ըսենք, որ ապագային մը չէր այդ համաժողովրդային չարժումը, այլ զուտ մը, պատմական զուտ մը այդ օրուան համայնավար դեկավարներուն համար, որոնք եթէ սկիզբէն իրենք իրենց պատասխանութեան նկատէին միայն ու միայն Հայրենիքի վերակառուցումը եւ քսո այնմ զործէին, Հայ ժողովուրդին խնայած պիտի ըլլային արիւնահեղութիւն մը: Սակայն իրա՛ւ յեղափոխական, ազգային յեղափոխական զանգուածը գիտցաւ անդամ մը եւս իր արիւնը տալ՝ ճակատելով եկուր միջազգային յեղափոխականներուն դէմ, ի խնդիր Հայ արժէքներու փրկութեան, այն արժէքներուն, որոնք կերտած էին Հայաստանի անկախութիւնը:

Ո՛չ, աւանդութա չէ փետրուարեան ժողովրդական ապստամբութիւնը, այլ նուազագոյնը՝ զգաստութեան հրաւէր մը, աւելին՝ ազգային ոգին ու աւանդութիւնները պահպանելու պատմական պահ մը:

Ե. Գ. ՄԱՃԵԱՆ

8–7րդ դարերու գծագարդ ռըլիէֆ գօտիներով կաւանօթներու (կճուճներ եւն.) բեկորներ, քարէ թաս եւ հալոցի նմանող քարէ իր մը:

—

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՅՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՓՈՒԼԱՅԻՆ ՕՐԵՐՈՒ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Պատանին իսկոյն հանդարտեցաւ եւ թոյլ տուաւ որ ազեատալի չուանը անցընեն:

Ցետոյ զսպանակի մը վրայ կոխուելուն պէս, այն տախտակները՝ որոնց վրայ կեցած էր մահապարտը, բացուեցան ու ոճրագործին մարմինը իջաւ վար ու օդին մէջ կախուած մնաց, մինչ իր ամբողջ անդամները ջղաձգային չարաչուք ցնցումով մը կը պրկուէին:

Այդ չարչարանքը հազիւ մէկ երկու վայրկեան տեւեց:

Կառավարական բժիշկը, որ կախաղին քով կեցած ու բազկերակը բռնած էր, ձեռքը վար առաւ եւ ըսաւ.

— Մեռա՛ն:

Իսկոյն Ռըտիվին ուղղուած պաշտօնական հեռագիր մը խմբագրուեցաւ եւ ղըրկուեցաւ ծանուցանող թէ արդարութիւնը գործադրուած էր:

Բազմութիւնը, որ հինգ վեց հազար հոգիի կը հասնէր, սկսաւ գրուիլ ու մենք գացինք Նեղոսի եզերքը գտնուած յունական սրճարան մը քանի մը չիչ դարեջրով մոռնալու համար մեր կրած զժընդակ տպաւորութիւնը:

Դահիճը իր գործը լմնցնելով՝ ինքն ալ եկաւ սրճարան իր յոգնութենէն հանդչելու համար:

Դահիճը Եգիպտոսի մէջ անձնաւորութիւն մըն է, որ իշխանութիւնը կը ներկայացնէ եւ ակնածանքով կ'ընդունուի ամէն տեղ:

Հազիւ թէ սրճարանէն ներս մտած՝ խոկոյն զինքը հրաւիրեցինք մեր սեղանը, զոր բաւեհաճեցաւ պատուել:

Հետաքրքիր էի իմանալու թէ վերջին րոպէին ի՞նչ ըսած էր մահապարտին եւ զայն հանդարտեցուցած:

— Հնարք մըն է որ ամէն անգամ կը զործածեմ եւ որ միշտ կը յաջողի, պատասխանեց երբ այդ մասին իրեն հարցում մը ուղղեցի:

— Ի՞նչ հնարք:

— Խեղճերը, չարունակեց դահիճը, երբ չուանը վզերնուն անցընելու րոպէն կը հասնի, սոսկալի տագնապներու կը մատնուին եւ կը սկսին կամ բոլոր ուժովնին դիմադրել եւ կամ լալով ազաչել ու ձեռքերս համբուրել: Իրենց ականջին կը փսփսամ որ պերճանք ապաւելու համար պատրաստութիւններ տեսած եմ, թէ չուանին վրայ օղակ մը չինած եմ որ իրենց վիզը չատ չեղմէ, թէ պէտք է որ իրենք մեռնեմ ձեանան, մինչեւ որ իշխանութեան ներկայացուցիչները գրուին, թէ անկէ եառքը իմ օգնականներուս հետ պիտի փախցնենք: եւայլն: Եւ որպէսզի այս խօսքերուս հաւատք ընծայեն՝ կ'աւելցնեմ որ ի փոխարէնն այս ծառայութեան ինծի որոշեալ գումար մը պիտի տան...:

— Եւ կը հաւատա՞ն, հարցուցի զարմացած:

— Իրենց վիճակին մէջ, ուր ալ ամէն յոյս կորած է, խեղճերը կը հաւատան եւ այդ յետին յոյսին կառչած՝ թոյլ կուտան որ չուանը անցընեմ վզերնին ու թերեւս հանդիստ ու ապահով սրտով կը մեռնին:

Սայիտցի դահիճը, ինչպէս կը տեսնէք, բարի դահիճ մըն էր որ կ'ուզէր իր պահերուն վերջին վայրկեանները անմեղ խաբեբայութեամբ մը ամոքել:

Նոյն միջոցին կախաղանը քակած եւ ձողերն ու փայտերը դեռնոր տարածած էին:

Այն առեն տարօրինակ բան մը տեսանք: Արաբ կիներ, որոնք հոն կը սպասէին, սկսան այդ ձողերուն վրայ ցատկըռտել չխմարներու պէս:

Այդ տարօրինակ երեւոյթին պատճառը հարցուցի:

— Առանք ամուլ կիներ են որոնք զաւակ ունենալու համար կախաղանի փայտին վրայէն կը ցատքեն, բացատրեց տեղացի մը:

Այդ նախապաշարումը այնքա՛ն արմատացած է եղեր արաբ կիներու մէջ, որ նոյնիսկ հարուստ դասակարգի կիներ երկար ուղեւորութիւններ կ'ընեն եղեր կախաղանի փայտերուն վրայէն ցատքելու համար:

— Այստեղ գտնուող կիներուն մէջ կան որոնք Գահիրէէն մինչեւ հոս եկած են ասոր համար, ըսաւ տեղացին:

Զարմանալի է որ Եւրոպացիներն ալ եւ մանաւանդ Ֆրանսացիք մեծ յարգ կուտան կախուած մարդու չուանին, իբրեւ բախտ եւ յաջողութիւն բերող հմայիկ մը:

Մահուան պատիժի այս տեսարանը հետեւելէ օր ցաւալի հետեւանք մը ունեցաւ Ֆարաւքուրի մէջ: Ցիլլահ 8–10 փոքր տղաք կը հաւաքուին, չուան մը կը ճարեն ու ծառի մը տակ երթալով կը փորձեն նախորդ օրուան ներկայացումը կրկնել:

(44 – Շար.)

Ս. Ներսէս Շնորհալիի

ՆԱՄԱԿԱԴՐՈՇՄՆԵՐՈՒ ՄԱՍԻՆ ԼՈՒՍԱԲԱՆՈՒԹԻԻՆ

—o—

Կարգ մը ազգայիններ մեծապէս կը հետաքրքրուին գիտնալու համար թէ ի՞նչպէս Վատիկանը դադափարն ունեցաւ լոյս ընծայելու Ս. Ներսէս Շնորհալիի մահուան ութերորդ դարադարձին յիշատակող դրոշմաթուղթերը։ Ահա այս պատմական դէպքին համառօտ տուեալները։

1971ի Հոկտեմբեր ամսուն վերջերը, Պաթանեան Կաթողիկոսը դրաւոր դիմում մը կատարեց Արեւելեան Եկեղեցիներու Ս. Ժողովի նախագահ Կարդինալ Մաք – սիմիլիանոս ոը Ֆիւրսթեմպերկին, որպէսզի Վատիկանեան Թղթատարութիւնը 1973ին, յատուկ դրոշմաթուղթերու շարքով մը, մեծարէ խնկելի յիշատակը Ս. Ներսէս Շնորհալի Հայրապետին մահուան ութերորդ դարադարձին։

Այս նամակին կցուեցաւ տեղեկութեանց թղթակ մը, ուր ամենայն անհրաժեշտ էր որ Սուրբ Աթոռի բարձրագոյն իշխանութիւնները տեղեակ պահուէին հայկազուն Հայրապետին արդարակենցաղ վարքին, առնոր հոգեւոր դրականութեան եւ մխիթարական գործունէութեան։ Պաթանեան Կաթողիկոսը պաշտօն տուաւ Լեւոնեան հայ վարժարանին տեսչութեան, որ մօտէն հետապնդէ կատարուելիք ձեռնարկը։

Տարի մը ետք՝ 1972 Դեկտեմբերի սկիզբը, Վատիկանեան Թղթատարութիւնը, ըստ սովորութեան, ծանոյց հանրութեան 1973 տարուան ընթացքին՝ լոյս ընծայուելիք նամակադրոշմներու ցանկը, որուն մաս կը կազմէին նաեւ Ս. Ներսէս Շնորհալիի յիշատակին նուիրուած դրոշմաթուղթերը։ Այս անակնկալ լուրին առաջին հաղորդումը կատարեց Վատիկանեան Զայնասփիւռը, որուն արձագանգը ան – ցաւ միջազգային մամուլի։

1973 Ապրիլի սկիզբները՝ Վատիկանի Թղթատարութեան Տնօրէնը դիմեց Լեւոնեան հայ վարժարանի Վարչութեան, որպէսզի ան հայթայթէ հարկ եղած նիւթը, Շնորհալիի նուիրուած նամակադրոշմներու ջարդին համար։

Իտալացի արուեստագէտներու աշխատանքը, միշտ առաջնորդութեամբ եւ թելադրութեամբ վերոյիշեալ Տեսչութեան, տեւեց մօտաւորապէս վեց ամիս։

Անցեալ Հոկտեմբերի կէսին, Ս. Ներսէս Շնորհալիի դրոշմաթուղթերը տպագրութեան յանձնուեցան եւ Նոյեմբեր 27ին, հրապարակ հանուեցան։ Դեկտեմբերի վերջաւորութեան՝ Ս. Ներսէս Շնորհալիի դիմագիծը պատկերացնող դրոշմաթուղթը արդէն սպառած էր։

ԻՐԱԶԵԿ

ԳԱՂՈՒԹ

ԳԱՂՈՒԹ

ՊԷՅՐՈՒԹի Համազգային ճեմարանի «Վասպուրական» սրահին մէջ, Փետրուար 13ին, ընդունելութիւն մը կազմակերպուած է Հայաստանի պետական երգչախումբին համար, Համազգայինի կեդրոնական Վարչութեան կողմէ։ Ներկայ գտնուած են Լիբանանի առաջնորդը, Հայ Կաթողիկէ Պատրիարքական Ընդհ. փոխանորդը, պետական հայ երեսփոխան – ները, Ազգային կեդր. Վարչութեան, ազգային իշխանութեանց եւ գանագան մի – ութիւններու ներկայացուցիչները։ Խումբին հետ սրահ ժամանած են Հայաստանի Մշակոյթի նախարարին Ա. տեղակալը Մ. Խարազեան, Թատր Թղթակիցները եւ Պէյրութի խորհրդային դեսպանատան հայ պաշտօնատարները։ Բարի գալուստի խօսքը արտասանած է Տոքթ. Ե. Գոնիալեան, որմէ ետք խօսք առած են «Նչան Փալանճեան» ճեմարանի տնօրէնը՝ Հրաչ Տաճատեան եւ Հայաստանի պետական երգչախումբի դեկավարը՝ Յովհաննէս Զէքիճեան։ Այնուհետեւ Տոքթ. Ե. Գոնիալեան յուշանուէրներ յանձնած է Յ. Զէքիճեանի, երգչուհիներ Լուսինէ Զաքարեանի եւ Օլգա Գարագեանի, իսկ Յ. Զէքիճեանի, Մ. Խարազեանի եւ փոխխմբավար Ա. Մկրտիճեանի յանձնած է հատորներ «Համազգային»ի հրատարակած հայկական ճարտարապետութեան վերջէն։

ՊԷՅՐՈՒԹի Ինտեքսի սրահին մէջ, Փետրուար 10ին, տեղի ունեցած է կաթողիկէ Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ ճեմարանի հիմնադրութեան 50ամեակի հանդիսութիւնը, հովանաւորութեամբ Կրթական նախարար Իման Ռըզքի։ Ներկայ գըտնուած են Իգնատիոս Պետրոս Ժ.Զ. Պատրիարք Գաբրիելեան, Հ. Եպս. Կէսկիկեան, Ա. Եպս. Պէօղլեան, Ղ. Եպս. Զանթալեան, պետական երեսփոխան Տոքթ. Անդրանիկ Մանուկեան, հաստատութեան տնօրէն Հայր Սահակ Քէչիչեան եւ ուրիշներ։ Բացման խօսքը կատարած է Ժիրայր Պաղտասարեան։ Խօսած են հայերէն Նազարէթ Սէֆէրեան, Ֆրանսերէն Բասքալ Փապուճեան, արաբերէն մեթր Ժակ Զուխտասարեան։ Փակման խօսքը արտասանած է Իգնատիոս Պետրոս Ժ.Զ. Պաթանեան Պատրիարք։

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ **ՅԱՌԱՋԸ**

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏՈՒՆ

ՀԱՂՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻԻՆ

Իսիի Հայ Մշակոյթի Տան ընդհ. ժողովը տեղի ունեցաւ փետր. 8, երեկոյեան ժամը 9ին՝ Տան մէջ։ Ժողովին կը մասնակցէին 23 ներկայացուցիչներ։

Օրուան դիւանի ընտրութենէն ետք՝ ժողովը անցաւ օրակարգի նիւթերու լուծման, որոնց մաս կը կազմէին՝

Ա.) Նախորդ վարչութեան եռամեայ գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական դեկուցում.

Բ) Հաշուեքննիչ Մարմնի ընտրութիւն.

Գ) Բանաձեւում.

Դ) Առաջադրանքներ.

Ե) Նոր Վարչութեան ընտրութիւն։

Ժողովը, լսելէ ետք նախորդ վարչութեան գործունէութեան բարոյական եւ նիւթական դեկուցումները, ինչպէս նաեւ Հաշուեքննիչ Մարմնի աշխատանքին արդիւնքը՝ շատ լաւ գնահատանքով չնորհաւորեց նախորդ վարչութեան կատարած անխոնջ աշխատանքները, որոնց չնորհիւ եւ Իսիի հայ գաղութի գոհարերութեան իրրեւ արդիւնք՝ կեանքի կոչուած է Հայ Մշակոյթի Տունը։

Այնուհետեւ, ժողովը ըրաւ կարգ մը էական առաջադրանքներ, զորս կարելի է ամփոփել հետեւեալ կէտերու շուրջ՝

— Պատրաստել Հայ Մշակոյթի Տան ներքին Ծրագիր–Կանոնագիրը։

— Տունը դարձնել չնչող վայր մը՝ գաղութին համար։

— կեանքի կոչել Տան դրադարան–ընթերցարանը։

— Տան պիւճէն հաւաստագրել եւ դարձնել՝ ինքնաբաւ։

Վերոյիշեալ առաջադրութիւններու լոյսին տակ՝ կատարուեցաւ ընտրութիւնը նոր վարչութեան, որ կազմեց իր դիւանը եւ պատասխանատուութեանց բաշխումը՝ հետեւեալ ձեւով.

Պր. Շիրվանեան Յարութիւն նախագահ
Պր. Աճէմեան Հրանդ փոխ–նախագահ
Օր. Թաշճեան Ռուբին քարտուղարուհի
Պր. Գլընճեան Ժողֆ փոխ–քարտուղար
Տիկ. Յովսէփեան Տիգրանուհի դանձապահուհի
Տիկ. Կիւլեան Հելէն փոխ–դանձապահուհի
Պր. Շէրպէճեան Սաքօ սրահի պատասխանատու
Պր. Գլընճեան Մովսէս դրադարանի վարիչ
Պր. Եսայեան Վարուժան գոյքապահ
Օր. Պէնկեան Շաքէ խորհրդական
Պր. Փօլատեան Կարօ խորհրդական

Նորընտիր վարչութիւնս, անցնելով աշխատանքի՝ առաջնահերթ պարտականութիւն սեպեցինք Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը շնչող և ապրող վայր մը դարձնել։ Առ այդ, որոշեց ծրագրել հրապարակային դասախօսութիւններու շարք մը եւ դրացարան – ընթերցարանի դռները կանխագոյն ժամանակամիջոցին բանալ ընթերցասէր հանրութեան առջեւ։

Այս ընթացքով, վարչութիւնս համոզուած է որ Իսիի Հայ Մշակոյթի Տունը կը չարունակէ կատարել իր կոչման համապատասխան առաքելութիւնը ի փառս հայ մշակոյթի եւ ի պահպանումն ազգային դիմագծի։

ԻՍԻԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ
ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՀՐԱՆՏ ՄԱԹԵՒՈՍԵԱՆ ԵՒ ԱՆԱՀԻՏ ԲԱՑԱՆԴՈՒԻ

—o—

Մոսկուայի մէջ ռուսերէն թարգմանութեամբ լոյս տեսած է Հրանտ Մաթեւոսեանի «Հայը եւ բառը» խորագրուած հատորը, ուր տեղ գտած են արձակագրին «Նարինջ», «Երկրի ջիղը», «Հոդսը», «Գոմէշ», «Կայարան» և այլ պատմուածքներ ու վիպակներ։ Ասիկա հայ գրագէտին երկրորդ ժողովածուն է, որ լոյս կը տեսնէ Մոսկուա։

Հրանտ Մաթեւոսեան հայ արդի արձակի վիպային ներկայացուցիչներէն է։ Անոր առաջին իսկ լուրջ գործը՝ «Օդոստոս» վիպակը, իր թարմ չունչով, պատմելու ինքնատիպ ձեւով եւ հնութեղ լեզուով արժանացաւ քննադատներու ուշադրութեան։

Հեղինակին անունը աւելի եւս ճանչցուեցաւ, երբ գրեց «Մենք ենք, մեր սարերը» վիպակը, որ թարգմանուեցաւ բազմաթիւ օտար լեզուներու, իսկ «Հայ – Ֆիլմ»ն ալ նկարահանեց զայն։

Գրագէտը բախտաւորութիւնը ունեցաւ լաւ թարգմանող մը գտնելու։ Այսպէս՝ Անահիտ Բայանդուր, որ աղջիկն է բանաստեղծուհի Մարօ Մարգարեանի եւ արուեստագէտ Սարգիս Բայանդուրի, բազմաթիւ գործեր թարգմանեց Մաթեւոսեանէ։ 1967ին Մոսկուայի մէջ իր թարգմանութեամբ լոյս տեսաւ արձակագրին «Մենք ենք, մեր սարերը» վիպակը, որ նկատուեցաւ տարուան լաւագոյն թարգմանական ստեղծագործութիւնը, որուն համար մրցանակի արժանացան թէ՛ հեղինակը, թէ թարգմանողը։ Քանի մը տարի ետք Բայանդուր թարգմանեց «Օդոստոս» վիպակը, որուն կը յաջորդէ ահա նոր լոյս տեսած «Հայը եւ բառը» հատորը։

Ա. Բայանդուր այժմ հրատարակութեան համար կը թարգմանէ Ակսել Բակունցի կարգ մը գործերը, իսկ յառաջիկային մտադիր է թարգմանել ափիւնքի հայ ժամանակակից արձակագիրներու ընտիր գործագործութիւնները։

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (69)

ԲՈՒՐ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ
5.

Բոռը վրայից նետեց Պիզայում իրերի դրութեան մասին եղած ամէն հարց, ասելով, որ այնտեղ գնացել էր հանգստանալու։ Ցետոյ մի կենդանի վէճ մէջտեղ գցեց հունձքի վերաբերմամբ, վերջն էլ պոմֆլետի, եւ խօսում էր արագ, անընդհատ, սառնիկ կակազելով, որով եւ չափազանց յոգնեցնում էր բոլորին։ Կարծես բառականութիւն էր զգում իր սեփական ձայնը լսելուց։

Երբ նիստը վերջացաւ եւ կոմիտէի անդամները ոտքի էլան ցրուելու, Ռիկարդոն մօտեցաւ Մարտինիին.

— Ձայնն ինձ մօտ չէ՞ք մնայ. Ֆաբրիցին ու Սակկոնին խօսք են տուել մնալու։

— Շնորհակալ եմ. ես խոստացել եմ ուղեկցել տիկին Բոլլային։

— Մի՞թէ իսկապէս վախենում էք, որ ես առանձին տուն հասնել չեմ կարող, — ասաց տիկինը՝ ոտքի ելնելով ու վերարկուն առնելով։ — Ի հարկէ, որ նա ձեզ մօտ կը մնայ, լաւ է քիչ բացուի. այնպէս հազիւ է դուրս գալիս անկից։

— Եթէ կը կամենաք, ես կ'ուղեկցեմ ձեզ, — մէջ մտաւ Բոռը, — միեւնոյն է, ես արդէն այն կողմով եմ գնալու։

— Եթէ ճշմարիտ, որ մեր կողմով էք գնալու...

— Իսկ դուք երեկոյեան գէմ ինձ կը հանդիպի՞ք, Ռիվարեց, — հարցրեց Ռիկարդոն՝ դուռը բանալով։

Բոռը գլուխը չրջեց դէպի նա ու ասաց ծիծաղելով.

— Ես, սիրելիս, ես գնալում եմ կրկէս։

— Իր՞նչ տարօրինակ արարած է դա, եւ իր՞նչ տարօրինակ սէր դէպի փողոցի խեղկատակները, — ասաց Ռիկարդոն՝ վերադառնալով հիւրերի մօտ։

— Զգում է երեւի, որ հոգեպէս ազգակից է նրանց, — ասաց Մարտինին։ — Ինքն էլ ամբոխային մի խեղկատակ է։

— Ես կը ցանկանայի, որ ուրիշ բան դուրս չգար, — ասաց Ֆաբրիցին լուրջ ձայնով։ — Եթէ խեղկատակ էլ է, շատ վտանգաւոր տեսակէտից։

— Վտանգաւո՞ր. ի՞նչ տեսակէտից։

— Այնպէ՛ս. ինձ դուր չեն գալիս նրա այդ խորհրդաւոր բացականչութիւնները։ Սա արդէն երրորդ անգամն է, որ հեռանում է. ու ես ամենեւին չեմ հաւատում, որ Պիզա էր գնացել։

— Իսկ ինձ թւում է, որ նա չի էլ ծածկում, թէ գնացել էր սարերը, — ասաց Սակկոնին։ — Նա միևչեւ անգամ չաչ – խատեց էլ հերքելու, թէ ղեռ յարաբերութեան մէջ է մաքսանենգների հետ, որոնց հետ ծանօթացել էր Սավինիոյի ապստամբութեան ժամանակ. նրանցից օգտւում է իր զրամները փոխադրելու համար։

— Ես ձեզ հետ հէնց այդ հարցի մասին էի ուզում խօսել, — ասաց Ռիկարդոն։ — Ինձ թւում է, որ մեր մաքսանենգութեան գործը Ռիվարեցին յանձնէինք ամէնից լաւը կը լինէր։ Իմ կարծիքով տպարանական գործը Պիստոյայում լաւ կազմակերպուած չէ, եւ հէնց փոխադրութեան եղանակը, սիգարների մէջ վաթթելը եւայլն, այդ բոլորը աւելի քան նախնական է։

— Բայց միևչեւ հիմա ամէն բան հիանալի է գնում, — ասաց Մարտինին բարկացած։ Նա զայրանում էր, որ Գալլին ու Ռիկարդոն չարունակ Բոռին իրրեւ օրինակ էին առաջ քաշում, որին պէտք էր հետեւել։ Ամէն ինչ սքանչելի կերպով սարքուած էր համարում նա, միևչեւ այդ ծանրող բանդիսի լոյս ընկնելը, որ տիպար էր դառել ամէնքի համար։

— Մոխրագոյն էինք համակերպելու նախկին կազմութեանը, երբ դեռ աւելի լաւը աչքի առաջ չունէինք։ Բայց ինչ – ներդ էլ դիտէք, չէ՞, որքան ձերբակալութիւններ են եղած ու որքան կապոցներ բռնուած են։ Ես համոզուած եմ, եթէ Ռիվարեցը գործը իր վրայ առնի, ամէն ինչ իւղի պէս կը գնայ։

— Ինչո՞ւ էք այդպէս կարծում։

— Նախ, որ մենք մաքսանենգների համար օտար մարդիկ ենք. նրանք նայում են մեզ ոչ իրրեւ մարդու վրայ, այլ իրրեւ ոչխարների, որոնց խուզել է պէտք։ Իսկ Ռիվարեցը նրանց բարեկամն է, դուչ նոյնիսկ եւ առաջնորդը, նրան հաւատում են։ Ամէն մի մաքսանենգ Ապենինեներում, հաւատացնում եմ ձեզ, Մավիլնիոյի ապստամբակցի համար պատրաստ է անելու, ինչ որ մեզ համար երբեք չի անի։ Վերջապէս, մեզնից ոչ ոք Ռիվարեցի պէս չի ճանաչում սարերը։ Մտածեցէք, չէ՞ որ նա փախստական է եղել, ապրել է սարեցիների հետ ու բոլոր արահետները լաւ գիտէ։ Ոչ մի մաքսանենգ չի համարձակուի նրան խաբել, նոյնիսկ եթէ կամենայ էլ, եւ ոչ մէկին էլ չի յաջողուի, եթէ համարձակուի։

Է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Այս Կիրակի (Փետր. 24) առաւօտ Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, հոգեհանգիստի պաշտօն կը կատարուի ԱՅՐԻ ՏԻԿԻՆ ԲԵՐՈՒՋ Գ. ՄՈՍՏԻՋԵԱՆԻ *մահուան քառասունքին առթիւ, ըստ ողբացեալին զաւակներուն եւ թոռներուն փափաքին:*

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տէր եւ Տիկին Կարապետ Աբրահամեան, Պ. Մխէյէլ Թօփալեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Աբրահամեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի այս Կիրակի առաւօտ (Փետր. 24) Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին իրենց աղջկան, կնոջ, քրոջ եւ հօրաքրոջ՝

ԱՆԱՀԻՏ ԹՕՓԱԼԵԱՆԻ
(ծնեալ Աբրահամեան)

մահուան տարելիցին ի յիշատակ:

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնը, Տեսչութիւնը եւ աշակերտութիւնը կը յայտնեն որ իրենց սիրելի վարիչ–քարտուղարուհի՝

ՕՐ. ԱՂԱՒՆԻ ՓԻՐՓԻՐԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ մէջ, Փետր. 24, կիրակի առաւօտ:

Արարողութենէն ետք այդ՝ հանդուցեալի դերեզմանին եւ ծաղիկներու զետեղում (Պանեէօ–Փարիզիէն):

Ի դիտումն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՅԱՒԱԿՑՈՒԹԻԻՆ

Սեբաստիոյ Նահանգային Մուրատ Ուսումնասիրաց Միութեան Կեդր. եւ Մարսիլիոյ իր մասնաճիւղի վարչութիւնները ցաւակցութիւն կը յայտնեն այրի Տիկին Անահիտ Տէօվլէթեանի, Տէր եւ Տիկ. Ա.Ե. տիս Տէօվլէթեանի եւ համայն ընտանեկան պարագաններուն, Խաչիկ Տէօվլէթեանի եղբ. կսկծալի մահուան տխուր առթիւ (Շապին Գարահիսարցի):

ՖՐԱՆՍԱՀԱՅ ԳՐՈՂՆԵՐՈՒ
ԸՆԿԵՐԱԿՑՈՒԹԵԱՆ

ԱԻԱՆԴԱԿԱՆ ՁԱՇ

Այս ճաշին ընթացքին Հարենց դրական մրցանակը կը յանձնուի գրող–նկարիչ՝

ՋԱՐԵՀ ՄՈՒՐԱՖԵԱՆԻ

որուն գործը պիտի ներկայացնէ

Ս. Ֆ. Զանգու

Փետր. 24 կիրակի ժամը 13ին «Լը Կավռոզ» ճաշարանի վերի սրահը, Ռիւ Ռուժրմոն (Մեթրօ Մոնմարթրը)

Գեղարուեստական բաժնին սիրով կը մասնակցին Տիկին Գարփանքիէ–Էֆիգեան Օրիորդներ՝ Մառի եւ Անահիտ Սվաճեան

Մասնակցութիւնը ապահովել հեռաձայնելով 874–81–28

ՁԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐԱՆԿ

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Ցանճնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝
ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՒՔ. ԽԱԶՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական եկեղեցւոյ»

ՄԱՋԱԿԱՆ

Փետր. 10ին եւ 17ին Իսիի «Ազարաս»ը պարտուած է Լիւքսանպուրկէն (2–4) եւ Պելկրաէն (3–5):

Այս Կիրակի ժամը 15ին, Փորթ Պրանսիոն, կը մրցի էս 15րդի դէմ:

Յարդ. «Ազարաս» կը պահէ ախոյենութեան իր Բ. տեղը:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Յակոբ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Ստեփան Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Միշէլ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Տիկին Գէորգ Իշխանեան, Տէր եւ Տիկին Խաչատուր Խաչատուրեան չնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք անձամբ, ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով կամ ղրկուր մասնակից եղան իրենց սուգին

ՑԱԿՈԲ ԻՇԽԱՆԵԱՆԻ

մահուան տխուր առթիւ:

ՓԱՐԻԶԻ ՀԱՅ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ

Պատուոյ անդամակցութեան համար

	Ֆր.
Պր. Արմէն Սամուէլեան (Փարիզ)	100
Պր. Մեղաթօն Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Հայկ Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Արա Ասլանեան (Անվերս)	120
Պր. Հրաչ Պաղտասարեան (Անվերս)	120
Տոքթ. Արամ Պաղտասարեան (Պէյրութ)	120

ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ

ՊԱՏԱՐԱԳ

ՍՐԲՈՑ ՎԱՐԴԱՆԱՆՑ ՆԱՀԱՏԱԿԱՑ
ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կիրակի, Փետր. 24, ժամը 10ին, ճաշնաւոր պատարագ կը մատուցանէ եւ կը քարոզէ՝

ՍԱՐԳԻՍ Վ. ԴԱՒԻԹԵԱՆ

Սրբոց Վարդանանց յիշատակին առթիւ, Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ Հայ Կաթողիկէ եկեղեցւոյն մէջ, 92 Ռիւ տ'Օպանէը:

Երգեցողութիւնը կը կատարէ՝ «Կիլիկիա» Հայ կաթողիկէ երգչախումբը:

×

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ

Հայ Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան նախաձեռնութեամբ «Վարդանանց»ի տօնակատարութիւնը Փետր. 24, Կիրակի կէսօրէ յետոյ ժամը 16ին Ազգ. Տան մէջ:

Գեղարուեստական բաժնին իրենց մասնակցութիւնը կը բերեն «Հայկազեան» վարժարանի աշակերտները:

Պատկերներ «Վարդանանց»ի դիւցազներդութենէն, իսկ օրուան տօնին առթիւ պիտի խօսի տեղւոյս հոգեւոր հովիւ՝

ԳԵՂԱՄ Ծ. ՎՐԴ. ՋԱՔԱՐԵԱՆ

Հանդէսէն վերջ ընտանեկան ինջոյք:

Մուտքը ազատ է

Առաւօտուն տեղի պիտի ունենայ հանդիսաւոր պատարագ, մասնակցութեամբ Կոմիտաս երգչախումբին, ղեկավարութեամբ Պր. Օֆլազի եւ Օր. Գասպազեանի (երգէտն):

Այս առթիւ մասնաւորապէս հրաւիրուած են օտար եկեղեցիներու ներկայացուցիչները:

×

ՎԱՀԱՆՍԻ Ս. ԳՐԻԳՈՐ ԼՈՒՍԱՒՈՐԻՉ

Եկեղեցւոյ հոգաբարձութիւնը կը ծանուցանէ թէ Վարդանանքի տօնին առթիւ, Կիրակի Փետր. 24, առաւօտ կը մատուցուի հանդիսաւոր քառաձայն պատարագ եւ հոգեհանգիստ դաղութիս եկեղեցւոյն ծառայող հոգեւորականներու եւ աշխարհականներու հոգիներուն ի յիշատակ:

ՄԱՐՍԷՅԼԻ
ՄԱՅՐ ԵԿԵՂԵՑԻ

Մարսէյլի Ս. Սահակ–Մեսրոպ Մայր եկեղեցւոյ Կրօն. Ընկերակցութեան վարչութիւնը կը ծանուցանէ թէ Փետր. 24, Կիրակի կը կատարուի Սրբոց Վարդանանց ղօրավարաց տօնը:

Հանդիսութեանց կը նախագահէ եւ պատարագ կը մատուցանէ ՑԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ, *եւ կը քարոզէ օրուան տօնին իմաստը բացատրելով ներկաներուն:*

Ցետ քարոզի կը կատարուի Հայրապետական մաղթանք Ամենայն Հայոց Հայրապետ Վազգէն Ա. Կաթողիկոսի անուան տօնին առիթով: Իսկ պատարագէն վերջ մասնաւոր հոգեհանգստեան պաշտօն՝ վասն համօրէն ննջեցելոց մերոց:

Սկիզբ ժամերգութեանց ժամը 8, պատարագ 10, քարոզ 11, Հայրապետական մաղթանք 11,30, հոգեհանգիստ 12:

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Ս. Թէհլիրեան Խումբի

Կը նախագահէ ԸՆԿ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ

Կը խօսին

ընկ. Յ. ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ (Հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Ֆրանսերէն)

Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պլէօ, Փարիզ

մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին

ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Անկէտ – Պուա Քոլոմպ մասնաճիւղին ընկերական ընդհ. ժողովը Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 20·30ին ընկերուհի Մատոյեանի բնակարանը 38 Վիլլա–Բուվէյրոլ, Անկէտ: Կարեւոր օրակարգ եւ Շրջ. Վարչութեան գրաւոր զեկուցում:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Լիոնի մասնաճիւղին վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր բոլոր ընկերուհիները Ուրբաթ (Փետր. 22) ժամը 15ին Ազգ. Տան սրահին մէջ՝ 295, Ռիւ Պաւալօ: Նոր վարչութեան ընտրութիւն: Բոլորի ներկայութիւնը անհրաժեշտ է:

×

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ–Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւթյան Հայրենակցական Միութեան ժողովը Կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մշակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ–Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆոնս): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ.— Նամականիներու ընթերցում:

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Րաֆֆի խումբի ժողովը, այս Ուրբաթ իրիկուն ժամը 20·30ին, Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան մէջ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Ջաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Մխիթարեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վահրամ խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Յակոբ Իսկենտէրեան:

×

ՊԱՆԵԷՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻԻՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազըօ

Կը դասախօսէ ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Սփիւռք եւ Հայրենիք

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՑԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ

Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:

ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ

Հայկական տաք մթնոլորտ

ՁԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

Ստամբերթոյ

Որովհետեւ աւելնուրեմ հայեր կան

644 52 00

Ձամբորդող ազգայիններու գործակալութիւնը

ՇԱԲԱԹ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
23
SAMEDI
23 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՀԱՅԱԾ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·946

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.946

ՎԵՐՋ ՉՏԵՍՈՒԹԵԱՆ ...

——o——

Եթէ չափազանցուած է ամանց յառաջդիմութիւնը Սփիւռքի դրական – տեղաշարժական կարելիութեանց մասին, չեսական համեմատութեան հասած է ուրիշներու յաւատեսութիւնը՝ հայրենի պրականութեան դեղարուեստական որակին եւ նուաճումներուն մասին :

Երկու հիմնական ազդակներ դեր կը խաղան այս իրողութեան մէջ.

Առաջին.— Սփիւռքեան հայ կեանքի դժուարութիւնները, յուսահատութիւնները, ու անոնց հետեւանք՝ ընկրկում.

Երկրորդ.— Հայրենասիրութեան զգացում եւ այդ զգացումին հետեւանք՝ դիւրահաւատութիւն :

Բացատրութեան չի կարօտիր տարա – սփիւռ հայ կեանքի մէջ հաստատելի նահանջը՝ ծրագրումի, կազմակերպումի եւ ընկերային – իմացական գործունէու – թեանց մարզերուն վրայ :

Յատկապէս վերջին երեսուն տարիներուն՝ ցրուումը չեչտուեցաւ մեր ժողո – վուրդի աշխարհագրական պատկերին մէջ. հանրային համախումբ կեանքի եւ կազմակերպումի կարելիութիւնները չքացան կամ սահմանափակուեցան անհամեմատօրէն. հաւաքական մթնոլորտ, հայոհոգ դօրիներ ու անոնցմէ ներս ազգային կրթութեան ու դաստիարակու – թեան հնարաւորութիւններ պակսեցան. անհատական եւ ընտանեկան ապահովութեան ճգտումը դարձաւ տիրական. նոր գաղութներու վերապահուած կեանքը նախ ապակեդրոնացումի, ապա անճնա – կանացումի մղեց հայ մարդը : Եւ այս ու այլ հարկադրանքներու հետեւանքը եղաւ այն՝ որ ամէն անհատ եւ ամէն գաղութ «իր դլխուն ճարը նայելու» դատանքին ծառայեց քան «իր փրկութիւնը հաւաքական ուժի մէջ գտնելու» ազգային կարդախօսին :

Պատասխանատուներ փնտռելու կամ ներքին ու արտաքին ազդակներ մատնանշելու տեղը հոս չէ : — Մեր ընկրկումներուն, յուսախաբութեանց եւ դժուարութիւններուն ազբիւրը պիտի փնտռենք տարանջատ կեանքի փաստական իրողութեան, հաւաքական կազմակերպումի չդոյութեան մէջ :

Եւ եթէ խնդրոյ առարկան գրականութիւնն է եւ իմացական կենսունակութիւնը, պիտի աւելցնենք անմիջապէս թէ տաղանդներու տագնապը չէ մեր անարիւնութեան պատճառը՝ այլ այդ տաղանդները զարգացնելու եւ արժեւորելու համար կենսական ենթահողի բացակայութիւնը :

Լրջմիտ ոեւէ մարդ կամ դրիչ, այս պայմաններուն մէջ զարմանալի — ու մանաւանդ դատապարտելի — պիտի չգտնէ Սփիւռքը. ո՛չ ալ պիտի յանձնարարէ որ ... մեր չրթունքները Հայրենիքի կուրծքին երկարենք՝ անկէ՛ ստանալու համար մեր կաթն ու աւիշը :

Այս կարգի հրաւէրներ ուրիշ բան չեն, բայց եթէ զրականութեան ու դրագէտի խմացումէն զուրկ աղքատամիտներու սոփեստութիւն : Ամէն դրագէտ ծնունդն է իր խառնուածքին, իր ապրումներուն, իր աշխարհահայեացքին, մտքին ու հոգիին, ապա նաեւ իր միջավայրին եւ ժամանակին : կերպընկալ դրագէտ չկայ. Երգաց դրականութիւն չկայ : Իսկ եթէ կա՛յ հայ հոգին, հայեցի դրոշմը եւ հայ ինքնութեան ճառագայթումը տեսնելու արդար ակնկալութիւնը՝ մեր դրողները պէտք չունին հետեւակելու հայրենաբնակ իրենց դրչեղբայրներուն : Նոյնքան անխուսն է իրենց արիւնը եւ նոյնքան ու աւելի զեղ ստեղծագործական պտղաբերութեան տեսակէտով. ինչ որ կայ եւ կ'իրագործուի՝ յարաբերաբար դրական նուաճում է եւ յարդելի վաստակ :

... «Երեւանի հակադրուած» քայլ մը կը նկատուի՞ աւելցնել անմիջապէս թէ ամանց խանգավառութիւնը Հայաստանի դրական – ստեղծագործական վարուցանին հանդէպ՝ չի տոկար արժէքի եւ որակի որեւէ չափանիշի :

Եթէ զգացումներէ պիտի չտարուինք ու դրական – դեղարուեստական արժէ – ւորումի հիմ պիտի դաւանինք հրատա – րակուած հազարաւո՛ր գործերու ստեղծագործական տարողութիւնը, ապա ու – րեմն արժանիք նկատելէ պիտի դադրինք ձրի հիացումն ու ժան դնահատութիւնը եւ պիտի հաստատենք թէ հայրերնի քերթողութեան, արձակի, վէպի ու վիպակներու բացարձակ մեծամասնութիւնը ... միջակութենէ անդին չէ :

Տասը մատներու վրայ կը հաշուին « դրականութիւն » կամ «քերթողութիւն» տարազով ընդունելի գործերու հեղինակները. իսկ բացառիկ դէմքեր՝ չատ աւելի քիչ : — Մինչ պատմագրային, բանասիրական, լեզուաբանական եւ մշակութային այլ ճիւղերու մէջ աննախընթաց նուաճումներ կ'արձանագրուին, ստեղծագործական ճիգը կը չարունակէ դեղերիլ հողի, հայրենիքի, սիրոյ, կարօտի, ծովու, լուսնի, ծաղիկի եւ քարոզչական դունդեղ ստեղծումներու ծիրէն ներս ... Ու ասիկա՝ չատ հասկնալի՛ պատճառներով : Գրականութիւնը չաճիր բոնութեան, կապանքի եւ հոգեկան ու մտաւոր ենթակայութեան տակ. աճո՞ղն ալ առաքուր կը ճգմուի ոտքերու տակ ...

Մէկ ու միւս թերթի անկիւնէն յանո՛ւն հայրենասիրութեան դովք եւ տարփոնքանք տեղալ հայրենաբնակ ամէնէն համեստ դրողի հասցէին, բայց ժխտել ըստիւռքեան հայ դրագէտին ու քերթողին կոչումը՝ յայտարարելու համար թէ «հայրենիքէն դուրս չի՛ մ գրականութիւն», անլուրջ եւ անպատասխանատու կեցուածք է. անհեթեթ ու ծիծաղելի պնդում :

Ճանչնանք մեր խոցերը. ընդունինք մեր տկարութիւնները. սակայն դիտակցինք նաեւ թէ անժառանգ ժողովուրդ չենք եւ մեր ածուներուն մէջ ալ վարդ ու ծաղիկ կը բուսնի : Խոնարհ ըլլանք, սակայն չկորանա՞նք քծինքի բեռան տակ ... :

Վէ՛րջ չտեսութեան :

«ՀԱՅՐԵՆԻՔ»

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԼԱՀՈՐԷՆ ԹԷԼ-ԱՎԻՎ

——o——

Մինչ Տիկին Կոլտա Մէյր բանական դժուարութիւններու կը բախի իր դահլիճը կազմելու համար, քանի որ Կրօնական Ազգ. Կուսակցութիւնը մերժեց մասնակցիլ, անդին Լահորի մէջ իսլամական վեհաժողովին, Յորդանան հաւանաբար պարտադրուի ճանչնալու Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը : Արդարեւ Ամմանի պատուիրակը չէ ընդդիմացած բանաձեւի մը քուէարկութեան, ուր բացէ ի բաց կ'ըսուի թէ Պաղեստինեան Ազատագրութեան Կազմակերպութիւնը միակ ներկայացուցիչն է պաղեստինցի ժողովուրդին : Այս բանաձեւը քուէարկութեան կը դրուէր նախապատրաստական հերթական կոմիտէի նիստին եւ կ'ընդունուէր միաձայնութեամբ : Բայց քիչ առաջ, Յորդանանի Տեղեկատուութեան նախարարը կը հերքէր թէ Յորդանան ընդունած ըլլայ թէ Պաղեստինեան կազմակերպութիւնը միակ ներկայացուցիչն է պաղեստինցի ժողովուրդին, ճչդելով թէ իր կառավարութիւնը դիրք չէր փոխած այդ կազմակերպութեան նկատմամբ 1964էն ի վեր եւ այդ կազմակերպութիւնը մէկը կը նկատէ պաղեստինցի ժողովուրդի ներկայացուցիչներէն :

Տիկին Կոլտա Մէյր ստիպուեցաւ ի վերջոյ փոքրամասնութեան դահլիճ մը կազմել եւ իր ընդդիմադիրները որոշած են թոյլ չտալ որ այդ կառավարութիւնը ապրի : Բայց պարզ է որ Տիկին Մէյր չէր կրնար նաեւ ընդունիլ Կրօնական Ազգ. Կուսակցութեան պահանջները : Այս կուսակցութիւնը չի կրնար ենթակայ չըլլալ Բարբունական Գերագոյն Մարհուդին, որ պահանջած էր իրմէ դահլիճին չմասնակցիլ : Բարբունիները կը պահանջէին որ Հրէութեան դարձի դալը ընդունուի միայն երբ ան կը կատարուի ըստ Հալաւեայի (Հրէական Կանոնական Օրէնք) :

Քանի մը տող

ՍՈՒՐԻՈՅ նախագահը յատարարած է թէ իր կառավարութիւնը պատրաստ է իսրայէլցի դերիներու յանձնելու յանձնելու եթէ Իսրայէլ արտօնութիւն տայ որ Կոլանի բոլոր սուրիացի գաղթականները (170 հազար) իրենց տունը վերադառնան :

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ Ցիւրիխէն Քոփընհակըն անցած է առջի օր : Նախապէս Նորվեկիոյ համար մուտքի վիզա մը առած էր : Կը կարծուի թէ խորհրդ. դրագէտը միտք ունի Նորվեկիա հաստատուելու թէեւ ոչ մէկ բան ստոյգ է ատ մասին : Ցանուն Ֆրանսայի, Արտաքին նախարար Ժոպէր յայտարարեց (վերջապէ՛ս) թէ Ֆրանսա արամադիր է ընդունելու Սոլժենիցինը եթէ ան ուզէ Ֆրանսա հաստատուիլ : Ծանօթ է որ տասը օրէ Ֆրանսական մամուլը եւ Ֆրանսացի դրագէտները ծանրօրէն կը քննադատէին Ֆրանսան, որ արեւմտեան միակ երկիրն էր լուռ մնացող այս մասին, երբ աւանդութեամբ ալ հիւրընկալող հողի անուն հանած է :

ՇԱՊԱՆ – ՏԵԼՄԱՍ երկու ժամ ընդունուած է Էլիզէ, իր դիմումին վրայ եւ խօսած Նախագահին հետ : Ծանօթ է որ նախկին նախարարապետը քիչ մը «չնորհազրկուած» էր եւ այդ պատճառով այս հանդիպումին զանազան մեկնութիւններ կը տրուին :

ՀՈՒՆԳԱՐԻՈՅ «Աչխատանքի չքանչա – ն»ով պարգեւատրուեցաւ Տիկին Լասլո Ռաժք, որուն ամուսինը Հունգարիոյ Արտաքին նախարար եղած էր եւ դնդակահարուած էր 1949ին : Պարգեւատրուած տիկինն ալ հինդ տարուան բանտարկութեան դատապարտուած էր :

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, փետրուար 18)

ԵՐԳԻՈՆԻ ԵՐԱԺՇՏՈՒԹԵԱՆ ՓԱՌԱՏՕՆ

Խթոնիայի մայրաքաղաքին մէջ բացումը կատարուած է երգիոնի երաժշտութեան համամիութենական փառատօնին : Ամէն մասնակից իր յայտագրին մէջ պարտադիր կերպով պէտք է ունենայ Պախէն գործ մը, ինչպէս նաեւ Ի. դարու եւրոպացի հեղինակներու ստեղծագործութիւններ : Տալլինի փառատօնին կը մասնակցի նաեւ երգիոնահար վահագն Մտամբուլցեան :

×

Ա. ԽԱՉԱՏՐԵԱՆ ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԷՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը «Խօսք երաժշտութեան մասին» անունով մէկ ժամուան յայտագիր մը ներկայացուցած է. գլխաւոր վարած է Արամ Խաչատրեան : Երգահանը խօսած է երաժշտութեան ազդային ընոյթի մասին՝ անդրադառնալով այս առթիւ Պեթհովէնի, Գլինկայի, Մուսորգսկիի, Բորոդինի, Պելա Պարթոկի, Շոստակովիչի ստեղծագործութիւններուն, որոնցմէ հատուածներ ալ ներկայացուցած է :

Արամ Խաչատրեան մատնանշած է կոմիտասի մեծ, անզնահատելի աշխատանքի ժողովրդական երգերը հաւաքելու մարդին մէջ. «Ան յորդառատ կը հանդիսանայ երաժիշտներուն համար» : Երգահանը յիշատակած է թաւջութեակահար Սարդիս Ասլամազեանի անունը. ան սքանչելի կերպով լարային քառեակի նուագի վերածած է Կոմիտասի բազմաթիւ երգերը : Հեռատեսիլէն երգած է Վահան Միրաքեան՝ Կոմիտասի « Հայաստան » երգը :

×

ՍՈՂՈՄՈՆ ՏԱՐՈՆՑԻԻ ՑԻՇԱՏԱԿԻՆ

Բանաստեղծ Սողոմոն Տարոնցիի ծննդեան 70ամեակին առթիւ ցերեկոյթ մը տեղի ունեցած է Գրականութեան եւ Արուեստի Թանգարանին մէջ : Թանգարանի տնօրէնը՝ արուեստագիտութեան տոքթէօր Սարգիս Մելիքսէթեան ըստ արժանւոյն գնահատած է բանաստեղծին դրական ժառանգութիւնը : «Տարոնցի ո՛չ միայն մեծ վաստակ ունի մեր ազգային դրական կեանքին մէջ, ըսած է ան, այլ եւ հայ մշակոյթի տարբեր բնագաւառներուն մէջ : Ան թարգմանող էր, լրագրող, մանկավարժ, ազդագրագէտ, արեւմտահայ դրողներու, յատկապէս բանաստեղծներու գործերու հաւաքածոներ կազմող, մեկնաբանող» :

Իրենց դրչակից ընկերոջ մասին յուշեր պատմած են Հայաստանի Գրողներու Միութեան քարտուղար Հր. Յովհաննիսեան, բանասիրական գիտութիւններու տոքթէօրներ Գուրգէն Յովնան, Հաչիկ Ջնդի, դրագէտներ Խաչիկ Դաշտենց, Զաւէն Զաքիլ եւ ուրիշներ :

Թանգարանին մէջ բացուած է բանաստեղծին նուիրուած ցուցահանդէսը, ուր ներկայացուած են անոր գիրքերը, թարգմանութիւնները, ձեռագիրները :

ՄԱՆԿԱՎԱՐԺԱԿԱՆ ՇԱՐԺՈՒՄԻՆ ՀԵՏ

ԵՐԿՐՈՐԴԱԿԱՆ ՈՒՍՄԱՆ ԲԱՐԵՆՈՐՈԳՈՒՄԸ ԵՒ ՊԱՔԱԼՈՐԷԱՆ

—o—

Յունուար 16ին, Ազգային Կրթութեան նախարարը ներկայացուց երկրորդական ուսման առաջին (6րդէն 3րդ դասարան) եւ երկրորդ (2րդէն բերմիճալ) բաժին – ներու բարենորոգութեանց ծրագրի հիմնական սկզբունքներն ու ուղղութիւնները:

Զգենք առաջին բաժնի վերաբերեալ կէտերը եւ անդրադառնանք միայն Պաքալորէային հարցին:

Առանց մանրամասն պատմականը ընելու, բաւենք որ Ֆրանսայի մէջ Պաքալորէան, իբր բարձրագոյն վարժարանի վկայագիր, գոյութիւն ունի 1808էն ի վեր:

Այս թուականին, ամբողջ վեցամեակ մը, համալսարանի փրոֆեսէօրներ կը կատարեն բովանդակ Ֆրանսայի չորքը, այս առաջին քննութեան ենթարկելու համար 1054 արձանագրուած թեկնածուները: Քննութիւնները կ'ըլլան բերանացի, ութ հոգինոց համակներով, լաւիներէնը կը կազմէ գլխաւոր նիւթը, եւ հասարակութեան ներկայութիւնը արտօնուած էր:

1830ին կը հաստատուին զրաւոր նիւթերը որոնք 1852ին կ'ամբողջացուին:

1892ին կը ստեղծուի Պաքալորէա Էս-Սիանսը:

1902ին կարեւոր բարենորոգում մը կը կատարուի: Պաքալորէան կը բաժնուի երկու մասերու (առաջին Պաքալորէա եւ երկրորդ Պաքալորէա): Առաջին մասը չորս ճիւղերով, չորս նախընտրութիւն – ներով (Ա, Բ, Գ, Դ), իսկ երկրորդ մասը երկու ճիւղերով՝ իմաստասիրական եւ Թուաբանական: Նաեւ այս թուակա – նին է որ կը հաստատուին երկու նատաշրջաններու (Յուլիս եւ Հոկտեմբեր) դրութիւնը:

Այս «արդիական Պաքալորէան» կարդ մը երկրորդական բարեփոխումներով ի գործու կը մնայ մինչեւ 1959:

Այլեւս 1959էն մինչեւ 1974 փոփոխումները եւ բարենորոգումները զիրար կը հրմշտեն: Ազգային Կրթութեան իւրաքանչիւր նախարար կատարած է իր բարենորոգումը, դրած է իր կնիքը: Առանց մանելու յաջորդական փոփոխումներու, յարմարութիւններու, նորաձեւութիւններու, ջնջումներու մանրամասնութեանց մէջ հետեւեալ թուականներու վերյիշումը յատկանշական է. Պաքալորէան բարեփոխումներ կրեց 1959ին, 1960ին, 1962–ին, 1964–65ին, 1969ին, 1970ին, 1973ին: Ընդամէնը իր հաստատումէն մինչեւ այս վերջին տարին 17 բարենորոգումներ:

Այսօր 1974ին, կ'ապրինք 18րդ բարենորոգումի ծրագիրը որ գործադրութեան պիտի մտնէ 1978ին:

Արդարեւ, մեր օրերու Պաքալորէան, դուրս ելլելով իր հին սկզբնական ձեւէն, բարձրացած է զանգուածային քննութեան աստիճանին իր 304·000 թեկնածուներով, այնքան տրուած տարիքի մը հարիւրէն երեսունըեօթը տոկոսը:

Անշուշտ թէ 17 բարենորոգումներու ընդմէջէն Պաքալորէան արմատապէս փոխուեցաւ իր յօրինուածքով, իր կազմակերպութեամբ, իր բովանդակութեամբ: Բայց, այսուհանդերձ, 1974ի Պաքալորէան իր 26 ճիւղերով կը մնայ միշտ՝ որպէս՝ պսակումը երկրորդական ուսումներու եւ որպէս անցագիրը բարձրագոյն ուսումներու համար:

Արդ, որո՞նք են այս բարենորոգումի նոր ծրագրի հիմնական կէտերը, ի՞նչ բանի մէջ կը կայանայ անոր ինքնատիպութիւնը:

Ա) Այսօրուան Պաքալորէայի 26 ճիւղերը պիտի ամփոփուին հինգ ճիւղերու մէջ՝ երկուքը արուեստաբանութեան մէջ (ճարտարարուեստական եւ տնտեսական) եւ երեքը ընդհանուր ուսման մէջ (գրական, ընկերային – տնտեսական պիտու – թիւններ, թուաբանական եւ բնագիտական դիտութիւններ):

Բ) Պաքալորէան միշտ պիտի տրուի նիշերու ընդհանուր միջինով, միշտ պիտի վաւերացնէ երկրորդական ուսումներու յաջող վախճանը, բայց այլեւս ան ինքնաբերաբար վերելակ մը պիտի չըլլայ դէպի բարձրագոյն ուսումներու, դէպի համալսարան: Թեկնածուն, միջինէն անդին, հարկադրաբար պէտք է ստանայ զոհացուցիչ նիշեր այն իւրաքանչիւր նիւթերու մէջ որոնք կարեւոր եւ պիրոզ են իր ընտրած համալսարանական ուսում – ներուն մէջ, որպէսզի բարձրագոյն ուսումներու, համալսարանի դռները բացուին իր առջեւ:

Գ) Այն թեկնածուները որոնք ձախողած են քննութեան կամ ալ ստացած են վկայականը բայց չեն լրացներ պայմանները համալսարան յաճախելու, կարելիութիւնը պիտի ունենան հետեւելու, մէկ տարի, արուեստագիտական դասընթացքներու եւ ապա անցնելու կեանքի ասպարէզին:

Ուստի, եզրակացնելով կրնանք ըսել որ Պաքալորէան իբր քննութիւն կը մնայ, բայց իր դերը հիմնովին կը փոխուի: Երկրորդական ուսման երկրորդ բաժնի կազմակերպութեան նոր ձեւով (մանաւանդ առաջին դասարանի մակարդակին), Պաքալորէան կը ստանայ ու կը խաղայ ուղղութեան պաշտօնը, որ մինչեւ այսօր չունէր: Այս ուղղութեան պաշտօնին մէջ է որ կը կայանայ իր ինքնատպութիւնը:

Անհրաժեշտ մէկ նկատողութիւն կու – գայ մեր մտքին մէջ. այս ուղղութեան մանկավարժութիւնը կը տանի դէպի մասնագիտութիւններու եւ ամբողջ երկրորդական ուսման չրջանը կը գառնայ ենթակայ համալսարաններու պահանջներուն, ինչպէս է այսօր Միացեալ Նահանգներու, Անգլիոյ, Դաշնակցային Գերմանիոյ մէջ:

ՀՐԱԶԴԱՆ ՇՐՋԱՆԻ ԿԻԿԼՈՊԵԱՆ ԱՄՐՈՑՆԵՐԸ

—o—

(Բ. եւ վերջին մաս)

« Աստղաբերդ » ամրոցը.— Գեղամայր լեռներու արեւմտեան լանջերէն մէկուն վրայ, Քիանքիան գիւղէն չորս քիլոմեթր հիւսիս, Ֆանտան գիւղի հանդին մէջ, քարքարոտ լանջին, յայտնաբերուեցան ամուր ամրոցի մը մնացորդներ. տեղա – ցիները զայն «Աստղաբերդ» կը կոչեն:

Ամրոցին հիւսիս – արեւմտեան, հարաւ–արեւմտեան պարիսպը, որ ամէնէն զօրաւորն է, կառուցուած է համաչափ քարերով: Ամրոցը հաւանաբար ունեցած է քանի մը չինարարական չրջան: Վերա – չինուած պարիսպները ունին երեք չարքի քարեր, որոնց մէջ լեցուած են մանր քարեր եւ խիճեր:

Պարիսպին ընդհանուր լայնութիւնը վեց մեթր է: Այս պարիսպը բարձրացած է աւելի դիւրաւ խոցելի կողմին վրայ եւ անոր երկու անկիւններուն կանգնած են աշտարակները, որոնցմէ մէկը կը դանուի հիւսիս – արեւմուտքը, իսկ երկրորդը՝ որ զայդ աշտարակներէ կը բազկանայ, կ'ապահովէ ամրոցին բոլոր կողմերու պաշտպանութիւնը:

Ամրոցին միակ մուտքը կը դանուի արեւելեան հարաւ – արեւելքի անկիւնը, երեք մեթր լայնութեամբ: Ամրոցին ներսը, մէկ բաժինէն դէպի միւսը անցնելու համար կան մուտքեր: Պարիսպները տեղ – տեղ ութ մեթր բարձրութեան վրայ մնացած են: Ամրոցէն դուրս, անոր չրջապատին մէջ կան բազմաթիւ, կոչտ քարե – րով չարուած կացարաններու աւերակ – ներ: Աւելի հեռուն կան նաեւ դամբարան – ներ: Շինարարութեան առաջին չրջանը պէտք է վերագրել առաջին հազարամեակի (Ք. Ա.) առաջին քառորդին, իսկ յաջորդ չինարարական չրջանը՝ թերեւս հին հայկական չրջանին:

Գիւմուշի ամրոցը.— Գիւմուշ գիւղին մօտ մէկ քիլոմեթր հարաւ, Հրազդան գետի ձախ ափին բարձրացող բութ անկիւնով եռանկիւնաձեւ բարձունքին վրայ, Գիւմուշ եղեկտրակայանէն մէկ քիլոմեթր հեռու, 15 հեկտար տարածութեան վրայ կանգնած է ընդարձակ բնակավայրով կիկլոպեան ամրոցը: Ասոր դիրքը դերիշխող է կիրճին վրայ:

Հրուանդանի կեդրոնը, անոր ամէնէն բարձր մասին մէջ միջնաբերդը դուրս – թիւն ունեցած է: Ամրոցին մէջ բնակարաններու աւերակները քիչ են, մօտաւորապէս կ'երեւին ամրոցէն դուրս: Գիւմուշի ամրոցն ու բնակավայրը կրնան չինուած ըլլալ երկրորդ հազարամեակի վերջին կէսին (Ք. Ա.), իսկ ինչ կը վերաբերի անոր միջնաբերդին եւ հոն եղած բնակարաններուն, մեր կարծիքով ասոնք կը վերաբերին ուրարտական տիրապետութեան ժամանակաշրջանին, այսինքն՝ Ք. Ա. 8–7րդ դարերուն:

«Բերդ» ամրոցը.— Լուսակերտ գիւղի հարաւ – արեւելեան ծայրամասին, Հրազդան գետի աջ ափի ժայռապատ բարձունքին վրայ կը գտնուին «Բերդ» կոչուող ամրոցին եւ բնակավայրին աւերակները:

Ամրոցը իր դրաւած դիրքով անառիկ է: Անոր ընդհանուր երկարութիւնը 135 մեթր է, միջին լայնութիւնը՝ 50 մեթր: Ամրոցին եւ միջնաբերդին մուտքերը կը գտնուին հարաւային պարիսպներուն մէջ, սակայն իրարու դիմաց չեն: Ակնբիւ է, որ միջնաբերդը աւելի ուշ կառուցուած է:

Լուսակերտի ամրոցին մէջ գտնուեցան 3րդ հազարամեակի (Ք. Ա.) սեւ, փայլեցուած խեցեղէնի բեկորներ, Ք.Ա. 8–7րդ դարերու գծազարդ կարասի, սափորների կտորներ, Ք. Ա. 5–4րդ դարերու կարմիր գունազարդ թասերու, կճուճներու եւ, վերջապէս, միջնադարեան Թ.–Ժ.Ե. դարերու խեցեղէնի բեկորներ:

Գ. ՄԻՔԱՅԷԼԵԱՆ

ԿԱՐԴԱՑԷՔ
ՏԱՐԱԾԵՑԷՔ
ՅԱՌԱՋԸ

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՆԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Իրենցմէ մին դատապարտեալը կ'ըլլայ, ուրիշ մը դահիճը, ուրիշներ ոստիկան, եւայլն: Տղեկը կը բերեն ծառին տակ որուն մէկ ճիւղէն կախած էին հանգուցեալը չուանը ու աթոռի մը վրայ հանելով՝ չուանը ճիւը կ'անցընեն ու աթոռը կը քաշեն տակէն: Ցետոյ տեսնելով որ անմեղ «դատապարտեալ»ը չուանին սեղմումէն խեղդումի ահռելի զալարումներու մատնուած է, կը սարսափին ու կը ձգեն կը փախին ու խեղճ տղեկը կը մեռնի վայրկեան մը եռքը:

Այդ փոքրիկ ու անգիտակից ոճրագործները անպատիժ մնացին, քանի որ իրենցմէ ամէնէն մեծը հազիւ լնը տարեկան է եղեր:

×

1897ի Սեպտեմբերին վերջերը Արփիար Արփիարեան Եղիպտոս կուգար Լոնտոնէն:

Երբ իմացայ որ Աղեքսանդրիա հասեր է, իսկոյն մեկնեցայ Շարապասէն գինքը տեսնելու համար:

Պոլիսը ձգելէս ի վեր առաջին անգամն էր որ գինքը պիտի տեսնէի ու սիրտս ուրախութենէ կը տրոփէր: Ինչպէս ըսի, Արփիար միշտ իր նամակներուն մէջ դժգոհութիւն կը յայտնէր իր վիճակէն եւ կը փափաքէր թողուլ յեղափոխական չրջանակը, որուն մէջ բանտարկուած կը զգար ինքզինքը:

Ենթադրեցի որ Եղիպտոս հասնելէն ետքը, ուր կը գտնուէինք ես ու եղբայրը, Տիգրան Արփիարեան, ինչպէս նաեւ ուրիշ բարեկամներ, պիտի կրնայինք դիւրաւ գինքը քաշել հանել գործունէութեան ասպարէզէ մը, որ իրեն չէր յարմարեր բնաւ եւ որուն համար տարիէ մը ի վեր դրեթէ զղուանք կը յայտնէր:

Իրեն ապրուստ մը ապահովելու խնդիր կար, բայց այդ ալ դժուար չէր թուեր: Գահիրէի մէջ Ց. Արփիար եւ Տիգրան Արփիարեան սկսած էին Փարոսը հրատարակել չարաթը երեք անգամ որ հետզհետէ չայողութիւն կը գտնէր եւ որ Արփիարի աշխատակցութեամբ, վճարեալ աշխատակցութեամբ անշուշտ, կրնար աւելի փայլիլ: Միւս կողմէ Մշակ միշտ նաեւ գուցէ այլեւս այս ձեւով կարելի ըլլայ, որոշ չափով, լուծել համալսարաններու առաջին բաժնի ծանր խնդիրը, ուր բաղմաթիւ ուսանողներ դեռ ընտրած չըլլալով իրենց վերջնական ուղղութիւնը կը տատամսին, ժամանակ կը կորսնցնեն եւ յաճախ կը ձախողին կամ պարզապէս կը լքեն ուսումները: Այս ուսանողներու տոկոսը այսօր կը բարձրանայ հարիւրէն քառասունի – յիսունի:

Այս երկրորդական ուսման բարենորոգումի նոր ծրագիրը, ինչպէս միշտ նման պարագաներուն, բաւական մեծ հոսանք եւ ապահովաբար դեռ չէ վերջացած: Առաւելապէս ուսուցչական զանգուածներ ընկերութիւնները եւ աշակերտներու ծնողական միութիւնները հետաքրքրուած են այս ծրագրով: Իրենց առաջին յայտարարութիւններն ու հակազդեցութիւնները այնքան ալ նպաստաւոր չեն: Բայց դեռ կանխահաս է վերջնական եզրակացութիւններու հասնիլ: Ծրագիրը պէտք է նախ ստանայ Խորհրդարանի վաւերացումը, հաւանաբար յառաջիկայ գարնան նստաշրջանին:

ԿԱՐՕ ՑՈՎՍԷՓԵԱՆ

տրամադիր էր իր յօդուածները վճարելու: Այս երկու զրազումները կրնային իր ապրուստը համեստ կերպով ապահովել: Առանցմէ զատ չատ հաւանական էր որ այցելու տոմարակալի մէկ երկու դործեր ալ դտնուէին:

Արփիար տակաւին Եղիպտոս չհասած Տիգրանը եւ ես ծրագրած էինք այս ամէնը եւ որոշած որ ամէն ճիգ թափենք գինքը յեղափոխական չրջանակէն հեռացնելու համար:

Երբ Աղեքսանդրիա հասայ, Արփիար կայարանը սրդէն ինծի կը սպասէր. մինասին գացինք ճաչելու բարեկամներու հետ եւ յետոյ առանձնացանք իր պանդոկին սենեակը:

Հազիւ թէ մեր կարդադրութիւններուն խօսքը բացի իր ապագային մասին, Արփիար գիս կեցուց:

— Պարապ տեղը մի խօսիր, ըսաւ:

— Ինչո՞ւ համար:

— Որովհետեւ նոր որոշումներ տրուեցան, նոր ծրագիրներ պատրաստուեցան, նոր ուղղութեան պիտի ձեռնարկուի, եւայլն, եւայլն:

Եւ այն Արփիարը՝ որ դեռ քանի մը ամիս առաջ իր նամակներուն մէջ չլսելու յուսահատութեամբ մը կը խօսէր կուսակցական խնդիրներու մասին ու ժամ առաջ այն չրջանակէն բոլորովին քաշուելու կամքութիւններ ցոյց կուտար, հիմա խանդավառ յեղափոխական մը դարձած էր:

— Բայց դո՛ւն էիր որ այնքան դժգոհութիւն կը յայտնէիր թէ՛ ընկերներէդ, թէ՛ կուսակցական վիճակէն եւ թէ մանաւանդ քու ապրելակերպէդ:

— Այո, բայց հիմա ամէն բան կը դադրուեցաւ, պատասխանեց, ա՛լ դժգոհութեան պատճառ չմնաց, հիմա լրջօրէն գործի պիտի սկսինք...

— Ի՞նչ գործ, հարցուցի թերահաւատ դէմքով մը:

Այն ատեն Արփիար հրաչալիքներու տոպրակը պարպեց: Նախ՝ բացի չճչալէն, որ կուսակցութեան պաշտօնական օրկանն էր որուն անունը վերջապէս յաջողած էին փակցնել թերթին ճակատը, Լոնտոնի մէջ պիտի հրատարակուէր կիսամսեայ գրական թերթ մը, որուն հրատարակութեան գործը յանձն առած էր Լեւոն Բաշալեան, որ փարիզէն Լոնտոն պիտի երթար հաստատուելու: Ահէկ զատ փարիզի մէջ ունեւոր եւ կարող անձերէ մասնախումբ մը կազմուած էր, որ պիտի ժանդակէր կուսակցութեան եւ ի հարկին մինչեւ յիսուն հազար ռուբլի պիտի տրամադրէր: Վերջապէս լուրջ միջոցներով ու երկարաշունչ ջանքով զինեալ յեղափոխութիւն մը պիտի պատրաստուէր հայաստան կեդրոնի մը մէջ:

(45 – Շար.)

ԲԱՅԱԾԻԿ ԵՐԵԿՈՅԹ

Ի ՆՊԱՍՏ

ՍԱՄՈՒԷԼ ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻՆ

—o—

Երկուշաբթի իրիկուն Պոլինօ Մուղիք-Հոլը ծայրէ ծայր լեցուած էր հոծ բազմութեամբ մը, որ եկած էր գեղարուեստական երեկոյթի մը միջոցաւ, օգնելու Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի նոր չէնքի կառուցման ծախքերուն:

Այս անգամ օրուան վըտէքն էր Դանիէլ Ժերար (Մըլաքեան), ծանօթ անուն մը, սիրուած անուն մը, որ երէկ ցարդ գրաւած էր չատ մը սիրտեր, քանի մը ամիս է, կը գրաւէր մանաւորապար հայ սիրտեր, իր այնքան յաջող երկու երգերով՝ Թի-լայ-լայ-լի, Թի-լայ-լայ-լի (Հայը, Հայաստանը):

Երեկոյթը կը սկսէր վարժարանի տղոց երգչախումբով, զոր այնքան ձեռնհասօրէն կը վարէ Գէորգ Եանպէկեան: Արդարեւ ոգեւորիչ պատկեր մը կը պարզեն միշտ, հարիւրէ աւելի այս աշակերտները, երբ կը չարուին բեմին վրայ, ու իրենց աչքերուն գարնունով, ասպարէզ կը կարգան բոլոր անոնց՝ որոնք ուզեցին թաղել այս ժողովուրդը: Աւելորդ չենք սեպեր անգամ մը եւս չնորհաւորելու Գէորգ Եանպէկեանը, որ այնքան յաջող պղպինջի մը կը հասնի, անփոխ տղոց հետ: Երգչախումբը յաջորդաբար երգեց «Իմ Հեռաւոր Հայրենիքը» (Գ. Մ. Ալէմշահ), Ապա՝ Զէյթունցիներ, Տալուորիկ եւ երեւան – էրեբունի:

«Ծակերը» գոցելու համար, մէկ ներկայացումէն միւսը, անհրաժեշտ տեսնուած էր «ոգեւորող» մը բերել, որու ձիրին պարտքն էր սրամիտ պատմութիւններով լեցնել պարապները: Անարէ Տէք, երէկ քանի մը սրամտութիւններ կրցաւ ընել, չատ սովորական նիւթերու շուրջ, իրկու նաեւ հասարակ, չբռնելու համար դեհիկ, պատմութիւններու մէջ, որոնք առնուազն չէին պատշաճեր ներկայ հասարակութեան: Պատմութիւն մը կըըսայ քաց ըլլալ եւ սրամիտ, բայց միշտ սրամտութիւն չկայ դեհկութեան մէջ:

Առջին մասին մէջ ներկայացան նաեւ երկու արուեստագէտներ՝ Ժիբօ եւ Լուսին, որոնք կրնայ ըլլալ որ տաղանդաւոր են իրենց ճիւղին մէջ: Հարցը այստեղ կը կայանայ տաղանդի ատհմանումին մէջ, եւ դիտենք որ վերջին չրջանին այդ ատհմանները չատ ընդլայնուած են:

Ժերար Մելքոնեանի Արմէնիքըն Սըն – չայնը արդիական յաջող խումբ մըն է, որ կը փորձէ, աւելի կամ պակաս յաջողութեամբ, արդիականացնել նաեւ հայկական ժողովրդական երգը: Սկզբունքով կարելի չէ դէմ ըլլալ ձեւին, քանի որ կարելի չէ պահանջել հայ արդի երաժտարուեստէն, որ անպայման խան – պաւառուի կամ ապրում ունենայ կոմիտասի «Անտունի»ով: Ուրեմն, այս մօտեցումով, գնահատելի է Մելքոնեանի տարած աշխատանքը:

Ի՞նչ կարելի է ըսել Սեդա Ագնաւուրի մասին: Դիւրին բանաձեւում մըն է ըսել թէ՝ անունը չի բաւեր: Ցայտնապէս Սեդա Ագնաւուր կ'ուզէ իրեն համբաւ մը բանալ Սիւզի Սոլիտորի եւ Լտիթ Փիաֆի մը մէջտեղ: Դուզէ յաջողի: Ներկայիս յաջողելու համար տաղանդը զգրած է անհրաժեշտ ըլլալէ: Բայց կը խորհինք թէ իր կրած անունը պատասխանատուութիւն մը պէտք է նկատէ եւ ոչ թէ անցագիր: Կարգ մը իրապաշտ երգերու կոդքին, Սեդա Ագնաւուր փորձեց նաեւ հայերէն երգ մը: Կարելի էր չփորձել: Ոչ ինք, ոչ հայ երգը բան մը կը կորսընցնէին: Բայց Հայը միշտ կը յուզուի, չես դիտեր ինչո՞ւ, երբ մէկը, նոյնիսկ Հայու գաւակ, երկու բառ հայերէն արտասանէ: Եւ այդ հաճոյքէն պէտք չէ զրկել նուաստացումի բարդոյթէն տառապող ժողովուրդ մը:

Երեկոյթին երկրորդ մասը վերապահուած էր Դանիէլ Ժերարի: Համակրելի, պարզ ու տաղանդով լեցուն արուեստագէտ մը: Գիտէ երգ «չինել», գրաւել ունկընդիրը ու խորապէս կը զգայ ներկայիս կարեւորութիւնը, որու քով ծանօթ է: Իր չարքը լրացուց վերջին երկու ծանօթ երգերով (Հայը, Հայաստանը) որոնց մասին խօսած ենք արդէն այս սիւնակներուն մէջ:

×

Այս թղթակցութեան բաժնէն դուրս, թող թոյլ տրուի մեզի կարգ մը խորհրդածութիւններ ընել, որոնցմէ դուցէ դժուար չմնան Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանի մեր այնքան սիրելի Մխիթարեան վարդապետները:

Այնքան յետամնաց չենք չհասկնալու համար թէ հարկ է, նաեւ, ժամանակին հետ քալել: Բայց պիտի նախընտրէինք, որ պոնէ Մխիթարեան մեր հայրերը... չվարժէին:

Վենետկոյ Մխիթարեան Միաբանութիւնը արդարացի կերպով մեծ վարկ կը վայելէ մեր ժողովուրդին մէջ եւ փափաքելի պիտի ըլլար, որ այդ վարկը չժամանակ, եւ ապաւինելով անսպառ դրամագլուխի մը վրայ, յանուն արդիականացման վարդապետները չյօժարէին ամէն ինչ ընելու: Նպատակը միշտ չարդարացներ բոլոր միջոցները: Եւ եթէ նոյնիսկ նման ձեռնարկներ, որոնք վարակիչ բնոյթ ալ առած են, քննադատելի չեն անպայման, պիտի ուզէինք, որ նախաձեռնութիւնը նախընտրաբար ստանձնէին Ծնողաց Միութիւն կամ Նախկին Աչակերտաց Միութիւն եւ մեր վարդապետները ոչ էնթրեպրենիւերածուէին ոչ ալ փողոցէ փողոց տոմսակ ծախէին: Էր երբեմն, որ մօտի լոյսով Մխիթարեանները Հոմերոս կը թարգմանէին եւ այսօր, դուցէ բնական պէտք է նկատել որ ճէոճի լոյսի տակ նախընտրեն Միշէլ Ֆիւկէն թարգմանել, բայց եւ այնպէս, կրկնենք, մակարդակ մը կայ զոր հարկ է պահել: Եթէ մենք մեզի իրաւունք կուտանք այս սրտցաւ խորհրդածութիւնները ընել, պատճառն այն է որ ոչ ոք մեզի չափ կը գնահատէ, կը յարգէ եւ կը սիրէ Մխիթարեանները: Եւ «Յառաջ»ի սիւնակները մնայուն վկաներն են այդ զգացումներուն: Եթէ վարժարանը դեռ բաց ունի իր նոր չէնքին համար, ամէն ոք պատրաստ է իր մասնակցութիւնը բերելու, բայց լաւ կ'ըլլայ որ վարդապետները վերջակէտը դնեն այլեւս նման նախաձեռնութիւններու:

Սխալ չհասկցուելու համար, կրկնենք որ ըստ էութեան երեկոյթը խնդրոյ առարկայ չէ եւ երախտագիտութեան արժանի են անոնք՝ որոնք այդ օրը իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերին, ինչպէս մանաւանդ՝ Դանիէլ Ժերար: Մեր ըսածը ուրիշ բան է, եւ կը խորհինք որ հասկցողը հասկցաւ:

ԱՐՓԻԿ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

ՀԵՏԱՔՐՔՐԱԿԱՆ

ՄՐՑԱՆԻՇՆԵՐ

Ամերիկացի Լարրի Հալիպուկ վերջերս կտրած է նոր մրցանիշ մը, իրարու եւեւէչ ողջ ողջ կլլելով 85 կարմիր ճուկեր: Արեւմտեան Գերմանիոյ Իլլուսթրայթ Վոխենցայթունկ չաբաթաթերթը լուրը տալէ յետոյ կը նշէ թէ, հակառակ այն ազդարարութեան թէ այս «անունդը» վնասաբեր է, հարիւրէ աւելի անձեր ներկայացած էին իրը այդ տիտղոսին թեկնածու:

×

ԹԵ՞Ր ՈՒ ԴԷՄ ՋԻԵՐՈՒ

Վերջերս Պերնի մէջ տեղի ունեցաւ ատհմանապահ – պահակներու վերջին տոպանցքը: Զուիցերական կառավարութիւնը որոշած է մեքենականացնել այդ մութիւնը: Որոշումը քննադատողեցաւ անոնց կողմէ, որոնք հաւատարիմ կը մնան աւանդութիւններուն, եւ նաեւ անոնց որոնք մտահոգ են քարիւղի տպնապին պատճառով: Տոպանցքի ընթացքին ժողովուրդը համակրական մեծ ցոյցերով ողջունեց հեծելազօրայ հրամանատար գնդապետ Առոլֆ Մայնկըը, որ հետեւեալ բառերով խրախուսեց իր մարդիկը. «Մի մոռնաք ձիերը, մնայէք հաւատարիմ հեծելազօրքի աւանդութեան: Երբ երկիրը հրանիթի պահասը զգայ, պիտի վերադառնանք կրկին մեր հին բարեկամներուն՝ ձիերուն»:

×

ՍՓԻՐՈՑԻ ՎԵՐԻՎԱՅՐՈՒՄՆԵՐԸ

Ամերիկեան Նիուզ Էնտ Ուորլտ Րիփորթ չաբաթաթերթը, գրութիւն մը հրատարակեց անզօրծութեան այն սպառնալիքին

ԱՐՈՒԵՍՏԻ ԼՐԱՏՈՒ

Օր. Ժանին Եորուեան (Զոպոյեան) որ 1972ին արժանացած է իւզանկարներու ցուցահանդէսի ոսկի մետալին, իր գործերը կը ցուցադրէ Մարտ 2էն 18՝

Syndicat d'Initiative de Vienne
Peintures — Poteries — Emaux sur cuivre
(*médaille d'or, Prix Noir et Blanc 1972, Salon des Artistes Viennois*)

Փակ է Զորեքշաբթի եւ կիրակի օրերը:

մասին որ կը ճնշէ Միացեալ Նահանգներու նախկին փոխ-նախագահ Սփիրօ Էկնեւուի վրայ, որ պարտաւորուեցաւ հրաժարիլ երբ ամբաստանուեցաւ պաշտօնին մէջ չարաշահութիւն ըրած ըլլալու յանցանքով: Ներգ Էկնիու տակաւին չէ յաղողած տէր ըլլալ որոշ գործի մը, եւ յայտնի ալ չէ թէ պիտի կրնա՞յ ի գործ դնել իր ասպարէզը (իրաւաբան): Էկնեւուի մեծահարուստ բարեկամները ըստեղծեցին «Ինքնապաշտպանութեան Հիմնադրամ» մը, որ արդէն իսկ բաւական կոկիկ գումար մը հաւաքած է: Եւ սակայն ոչ բաւարար, վճարելու համար Էկնեւուի պաշտպան փաստաբաններու պահանջները:

×

ԳՈԼՈՄՊՈՍԻ ԹՐԱՆՋԻՍԹՈՐԸ

Նիւ Եորքի օրաթերթերէն մին վերջերս հրատարակեց կէս կատակ կէս լուրջ փոքրիկ ծանուցում մը. «Ծախու եզական հրնութիւն մը. ճայնափոխիչ գործիք մը որ պատկանած է Քրիստափոր Գոլոմպոսի»: Ճաշորդ օրը 28 յաճախորդներ կը ներկայանան լմբագրատուն:

ՔԻՉ ՄԸ ԾԻԾԱՂ

— Գիտես, թէ ես այլեւս հագնելու հագուստ չունիմ, կ'ըսէ կինը ամուսինին:

— Բայց պահարաններդ լեցուն են հագուստներով:

— Այո, կը պատասխանէ կինը, բայց թաղին մարդիկը այդ բոլոր հագուստներս ալ տեսած են:

— Բան մը չէ, այդ պարագային կը փոխենք թաղը:

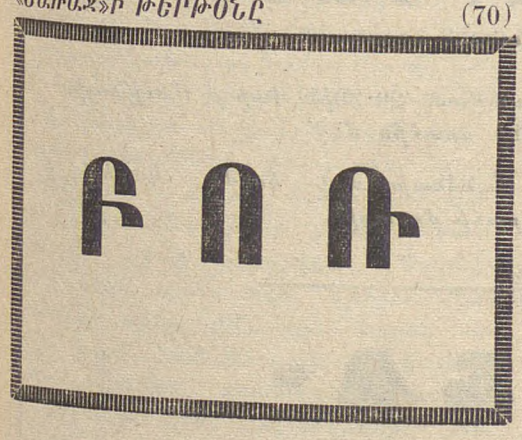
×

Ուսումնական տարեվերջին մայրը կը հարցնէ Աչոտի.

— Է՛, ըսէ, ի՞նչպէս ես, դասերդ լա՞ւ են:

— Այո, մայրիկ, կը պատասխանէ Աչոտ, ուսուցիչը այնքան կը սիրէ զիս, որ որոշեց տարի մը եւս իր դասարանը ընդունիլ զիս:

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (70)

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՍՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

5.

— Ուրեմն ի՞նչպէս, դուք ուզում էք նրան առաջարկել, որ իր վրայ առնի մեր արտասահմանեան հրատարակութիւնների տարողջ գրուածը, բաժանումը, հասցէները, մթերանոցները — մի խօսքով բոլորը, թէ միայն փոխադրութիւնը:

— Ինչ հասցէներին ու մթերանոցներին վերաբերում, նա հաւանօրէն պիտի պահէր այն ամէնը, ինչ որ պիտենք մենք, նաեւ այն, որ մենք չպիտենք: Չեմ կարծում, որ այդ կողմից նրան յայտնելու մի նոր բան ունենանք: Հրատարակութիւնների տարածման մասին էլ նախ պէտք է խորհուրդ անել բոլորի հետ: Ամենից էականը, մի համոզումով, դաղտնի փոխադրութիւնն է: Թող մի անգամ դրքերը անվնաս մտնեն Բոլոնիա, տա – բածելը արդէն համեմատաբար դիւրին դործ է:

— Ես անձնապէս հակառակ եմ այդ ծրագրին, — ասաց Մարտինին: — Նախ՝ Ռիվարեցի ճարպիկութիւնը դեռ փորձուած չէ, ենթադրութիւն է միայն: Մենք դեռ չենք տեսել նրան մաքսանենգային դործի վրայ ու չդիտենք, թէ ինչպէս կը պահի իրեն վտանգաւոր վայրկեանին:

– Դէ՛, էլ այդ կողմից վախի բան չկայ, – ասաց Ռիկարդօն: — Սավինիոյի ապրս – տամբութիւնը ցոյց տուեց, որ նա դիտէ դործ տեսնել՝ ինչպէս հարկն է:

— Բացի դրանից, — չարունակեց Մարտինին, — Ռիվարեցի մասին մեր ունեցած չատ քիչ տեղեկութիւններից դատելով, ճշմարիտ չդիտեմ, կարելի՞ է նրան վստահել կուսակցութեան բոլոր դաղտնիքները: Նա ինձ թեթեւսոլիկ ու ցուցամոլ մարդ է երեւում: Իհարկ վտանգաւոր է մաքսանենգութեան ամբողջ դործը միայն նրա ձեռքը տալը: Ի՞նչ էք կարծում, Ֆաբրիցի:

— Եթէ միայն այդ առարկութիւնները ունենայի ես, ինչ որ զուք էք առաջ բերում, — պատասխանեց պրոֆեսորը, — ես անտարակոյս ուշ չէի դարձնի նրա այն առաւելութիւնների սիրոյն, որ Ռիվարեցը նրանց հետ կապ ունի:

— Բայց ի՞նչն է ձեզ ենթադրել տալիս, որ Ռիվարեցը նրանց հետ կապ ունի:

— Ես իսկապէս չեմ էլ ենթադրում, կասկածում եմ միայն: Կարծում եմ, որ նախ ստուդել պէտք է յամենայն դէպս, մաքսանենգային դործը նրան յանձնելուց առաջ: Եթէ նա երկու դործին միանդամից ձեռնարկի, ամենամեծ վնասը կը հասցնի մեր կուսակցութեանը: Ընդմիշտ կը փչացնի մեր լաւ անունը՝ առանց ոչ մի օդուտ տալու դործին: Այսպէս թէ այնպէս, այդ մասին նորից մի անգամ պէտք է խօսել, իսկ հիմա անցնենք Հոմից եկած նորութիւններին: Աստւում են, այն – տեղ դիտաւորութիւն կայ մի կոմիսիա նշանակելու, որ քաղաքային վարչութեան համար ծրագիր մշակեն:

6.

Ջեմման ու Բոռը անխօս գնում էին Լունկարնոյի ափով: Բոռի տենդոտ չտախօսութիւնը չքացել էր բոլորովին. նա մի բառ անդամ չէր արտասանել Ռիկարդոյի տնից դուրս դալուց ի վեր, եւ Ջեմման ուրախ էր նրա լուռ մնալուն: Նա միշտ իրեն անյարմար էր զգում Բոռի ներկայութեանը, իսկ այսօր աւելի եւս. նիստի ժամանակ Բոռի տարօրինակ վարմունքը չափազանց զարմացրել էր նրան:

Լ. ՎՕՑՆԻՉ

(Շար.)

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Փարիզի Հայ Մշակոյթի Տան Ցանճնախումբը իր խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնէ Պր. Մուշեղ Ձիյէրճեանի, որ հաւատարիմ իր խոստումին, 1973ին երկրորդ անգամ ըլլալով 3000 ֆրանքի նուիրատուութեամբ մը կը յարդէ իր յանձնառուութիւնը տարեկան 6000 ֆրանքի յատկացումով մը մասնակցելու Տան վարչական ծախքերուն:

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Ցանճնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր:

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱՉՆԷՁԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18-Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Հովանաւորութեամբ Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի
Կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Ս. Թէհլիրեան Խումբի
Կը նախագահէ ԸՆԿ. Հ. ԱՃԷՄԵԱՆ
Կը խօսին
ընկ. Ց. ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ (Հայերէն) ընկ. Կ. ՓԱՓԱԶԵԱՆ (Ֆրանսերէն)
Կիրակի Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 16էն մինչեւ 22, 17, Ռիւ Պէօ, Փարիզ1
մասնակցութեամբ ՆԱՅԻՐԻ պարախումբին
ՃՈՒ ՊԻՒՖԷ ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Ատենապետ Միութիւնը կը հրաւիրէ ֆրանսարնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ԿԱՊՈՑՏ ԽԱՉԻ Ալֆորվիլի վարչութիւնը ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերուհիները կիրակի Փետր. 24, ժամը 3ին Փաթրոնաժ տը լա Ռիւ-Թուլոն: Կարեւոր օրակարգ.— Վարչութեան ընտրութիւն: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Վարչութեան ներկայացուցիչը: Կը խնդրուի ճշդապահ ըլլալ:

×

ՍԵԲԱՍՏԻՈՑ Դաւրայի Հայրենակցական Միութեան ժողովը կիրակի, Փետր. 24 կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Իսիի Մչակոյթի Տան, Սեբաստացի Մուրատ-Խրիմեան սրահը (45 Ռիւ տը լա Տէֆոնս): Բոլոր անդամներու ներկայութիւնը անհրաժեշտ է: Կարեւոր օրակարգ.— Նամականերու ընթերցում:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 16ին Զաւարեան ենթ.:

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Բրիսառափոր ենթ.:

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ:

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ալկնունի եւ Համազասպ խումբեր:

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ:

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն կը հրաւիրէ իր շրջանի բոլոր ընկերները Շաբաթ Փետր. 23 ժամը 21ին Ահարոնեան ակումբը, ընկերական ընդհ. ժողովի: Ներկայ կ'ըլլայ ընկեր Ցակոբ Իսկինտիրեան:

×

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Ց. Դ. Ազնիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը:

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. Վարանդեան Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ՏԱՐԵԿԱՆ ՀԱՅԿԵՐՈՅԹ

ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ԱՌԱՋՆՈՐԴԱՐԱՆԻՆ
Կիրակի, Փետրուար 24, ժամը 13ին Պօմոնի եկեղեցւոյ կից սրահը:
ՀԱՄԱԴԱՄ ԿԵՐԱԿՈՒՐՆԵՐ՝ պատրաստուած հայ Տիկիններու կողմէ
Հայկական տաք մթնոլորտ
ՃԱՇԱԳԻՆ 25 ՖՐ.

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին

Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides

Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈՒ ՑԱՑՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զուգշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Մի՛ջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ԳԱՐՈՒՆԸ ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՄԷՋ

ՄԱՐՏ 23ԷՆ ԱՊՐԻԼ 6
ԱՊՐԻԼ 10ԷՆ ԱՊՐԻԼ 24
ԳԻՆ՝ ՓԱՐԻԶԷՆ - ՓԱՐԻԶ 2280 ՖՐ.

Այս գինին մէջ են·—
— Երթուդարձ օդանաւային տոմսը
— Բնակութիւն երկու հոգիոց սենեակ (բաղնիք) եւ ԱՄԲԱՂԱԿԱՆ ՓԱՆՍԻՈՆ՝ Մոսկուա եւ Երեւան, Ա· կարգ:

Դիմել գրասենեակ՝ մանրամասնութեանց եւ պայմաններու համար:

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ SONIA COUMRYANTZ
TRIM VOYAGE
MONDOTOURS
2, Rue de Sèze — PARIS (9e)
Téléphone : 742-57-84 et 073-30-64
de 9 h. 30 à 18 h. — tous les jours

ԼԻՈՆԻ ՄԷՋ Լիոնէն մեկնումը օդանաւով
VOTRE AGENCE DE VOYAGES ARMENIENNE
agence de voyages SEVAN
50, Cours de la Liberté — LYON — Téléph. : 60-13-66
de 10 h. à 19 h. — tous les jours

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ JACQUES CHELELEKIAN
VOYAGES WASTEELS
87, La Canebière, Marseille 1er Téléphone : 62-03-44 et 64-09-49
de 15 h. à 19 h. — tous les jours

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազրնօ
Կը դասախօսէ ՑԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ
Նիւթ՝ Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքները եւ հեռանկարները:

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի եկեղեցաչէն Ցանճնախումբի կողմէ: Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ԿԻՐԱԿԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
24
DIMANCHE
24 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·947

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.947

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԱՐԱԲ - ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԱՇԽԱՐՀԸ

—0—

Դարերով Եւրոպայի աչխարհակալ Պետութեանց տիրապետութեան ենթարկուելէ վերջ, շուրջ երեք տասնեակ տարիէ ի վեր վերածնունդի չրջան մը կ'ապրի իսլամական աչխարհը:

Համաչխարհային երկրորդ պատերազմը աւելի խոր եւ հիմնական յեղաչրջում առաջ բերաւ երկրագունդի աչխարհագրական ու քաղաքական դրութեան մէջ քան առաջին աչխարհամարտը:

Բրիտանական, Ֆրանսական, իտալական, հոլանտական եւ այլ գաղթավայրեր թօթափելով օտարի լուծը՝ տիրացան կատարեալ անկախութեան: Բոլորն ալ լրիւ իրաւունքներով ընդունուեցան Միացեալ Ազգերու Կազմակերպութեան մէջ, որու պալատին առջեւ հպարտօրէն կը ծածանին իրենց ազգային դրօչները:

Նորագոյն երկիրներու բնակիչները իսլամ են չախչախիչ մեծամասնութեամբ: Ասիոյ մէջ՝ Հնդկաստան, Փաքիստան, Պանկլատէչ, Ինտոնեզիա, Մալեզիա, Սուրիա, Եմէն, Քուէյթ, Պարսից Ծոցի իշխանապետութիւնները, եւայլն: Աֆրիկէի մէջ՝ Լիբիա, Թունուզ, Ալժերիա, Մարոք, Մաւրիտանիա, Սենեգալ եւայլն:

Վիճակագրութեան մը համաձայն, ներկայիս 450 միլիոնի կը հասնի իսլամներու թիւը աչխարհի վրայ:

Արաբական երկիրներն են, որ ամէնէն առաջ փորձեցին միացեալ ուժերով քաղաքական դեր մը խաղալ Մերձաւոր Արեւելքի մէջ:

1945ին Եգիպտոսի նախաձեռնութեամբ կազմուեցաւ Արաբական Լիկան, որուն կը մասնակցէին Եգիպտոս, Իրաք, Անդրյորդանան, Սուրիա, Լիբանան, Սաուտի Արաբիա եւ Եմէն: Ետքէն անոր միացան Լիբիա (1953ին), Սուտան (1956ին), Մարոք եւ Թունուզ (1958ին), Քուէյթ (1961ին) եւ Ալժերիա՝ 1962ին:

Համերաչխարհութիւնը կատարեալ չէր Լիկային մէջ, որ չյաջողեցաւ կազմել արաբ իսլամ երկիրներու միացեալ ճակատը, որ իր դիմաւոր նպատակն էր:

Եգիպտոսի նախագահ Կամալ Ապտէլ Նասըր, օգտուելով արաբական աչխարհին մէջ իր վայելած անվիճելի հեղինակութենէն, ուզեց միանակը իրագործել հսկայ ծրագիր մը, — կազմել Արաբական Միացեալ Հանրապետութիւն մը, որուն սահմանները պիտի ընդգրկէին Պարսից Ծոցէն դէպի արեւմուտք, մինչեւ Ատլանտեանի ափերը (Մարոք): Իրրեւ առաջին փորձ, 1958 Փետրուարին կազմեց «Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւն»ը՝ Սուրիոյ հետ: 1961 Հոկտեմբերին անփառունակ վախճան ունեցաւ փորձը: Սուրիա սահմանակից չէր Եգիպտոսի եւ չհները, բարքերն ու մտայնութիւնները նոյնը չէին երկու երկիրներուն մէջ:

Հակառակ այս ձախողութեան, Եգիպտոս մինչեւ 1971 պահեց «Արաբ Միացեալ Հանրապետութիւն» անունը, ի վերջոյ վերստանալու համար իր պատմական անունը:

Այնուհետեւ տակաւ փորձեր եղան արաբական միացեալ ճակատ կազմելու համար: 1967 Յունիսի վեցօրեայ պատերազմէն եաք աւելի սերտ յարաբերութեան մէջ մտան Արաբական Լիկայի անդամ երկիրները՝ օգնութեան հասնելու համար Եգիպտոսի, Յորդանանի եւ Սուրիոյ, որոնք մեծ կորուստներու ենթարկուեր էին:

Եգիպտոսի նախագահ Անուար էլ Սատաթ, հետեւելով իր նախորդի օրինակին, անյաջող փորձեր ըրաւ Լիբիոյ եւ Սուրիոյ հետ միանալու համար: Լիբիոյ նախագահ Քատաֆի առանձին համաձայնագիր կնքեց Սատաթի հետ՝ երկու երկիրներու միացումը հռչակելով: Զո՛ւր փորձեր: Անցեալ Հոկտեմբերին Սատաթ յարձակեցաւ Իսրայէլի դէմ՝ առանց խորհրդակցելու Լիբիոյ յեղափոխական նախագահին հետ:

Այս անյաջող փորձերէն եաք, վերջին անգամ Թունուզ եւ Լիբիա յայտարարեցին իրենց միացումը: Պիտի յաջողի՞ այս նոր փորձը:

Այս բոլորը տեղի կ'ունենան դլխաւոր նպատակ ունենալով արաբ – իսլամական երկիրներու միացեալ ճակատ յարդարել Իսրայէլի դէմ: Սոսկել այս վերջինը, որ պարպէ իր գրաւած արաբական հողերը:

Քարիւղը չատ աւելի ազդու զէնք մը եղաւ՝ քան հաւանական արաբական միացեալ բանակներու ձեռք բերելիք յաղթանակը:

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Քանի մը տող

Չիլիի դեսպանին Փարիզ ժամանման առթիւ է որ ցոյցեր տեղի ունեցան Ուրբաթ իրիկուն եւ տեղ տեղ լուրջ բախումներու վերածուեցան ձախակողմեան ցուցարարներու եւ ոստիկանական ուժերու միջեւ: Ոստիկանական երկու կառքեր կրակի տրուած են, բազմաթիւ այլ կառքեր վնասուած են եւ երկու կողմերն ալ վիրաւորներ ունին: Շուրջ հարիւր ինքնութեան քննութիւններ կատարուած են եւ վեց ձերբակալութիւն: Այս առթիւ նկատել կը տրուի թէ Վիչինայի պայմանագրութիւնը կը պարտադրէ Պեռւութիւն – ներուն, որ պաշտպանեն դիւանագիտական չէնքերը ինչպէս նաեւ հոն ապրողները: Մնաց որ Հարաւ. Վիչինամցիները արտօնութիւն չտուցան վերջերս ցոյց մը ընելու Զինաստանի դեսպանատան առջեւ եւ անցեալ չաբաթ ալ ազգ կազմակերպութեան մը արգիլուեցաւ ցոյց կատարել խորհրդային դեսպանատան առջեւ Գրոմիկոյի ժամանման առեն:

ՖՐԱՆՍԱՑԻ Սահմանադրական Խորհուրդին երեք անդամներու ժամանակաշրջանը (9 տարի, ոչ-նորոդելի) լրացած ըլլալով, վիրենք փոխարինողները կը նչանակուին Հանրապետութեան Նախագահին, Ծերակոյտին եւ Ազգ. ժողովին կողմէ: Ալէն Փոհեր, Ծերակոյտին կողմէ, արդէն իսկ նչանակեց Կասթոն Մոնեվիլը: Ծնած 1897ին Կիւյան, իրաւադիտութեան տոքթոր, փաստաբան, Ծերակոյտի նախկին նախագահ, ծանօթ ընդդիմադիր է նաեւ:

ԱՆԳԼԻՈՑ հանքագործներուն աչխատավարձը պէտք էր աւելի բարձր ըլլար քան ինչ որ կը պահանջէին: Այս տարօրինակ եզրակացութիւնը երեւան եկաւ առջի օր եւ ռումբի ազդեցութիւն ըրաւ: Արդարեւ բանակցութեանց առեն հաչիւները սխալ եղած են: Այս նորութիւնը անչուչտ չատ նեղ կացութիւն մը կը ստեղծէ Հիթի համար, ընտրութիւններէն

ԱՅՍ ԱՆԳԱՄ՝ ԿԻՆԵՐԸ ԳՈՐԾԱԴՈՒԼ ՊԻՏԻ ԸՆԵՆ ԵՂԵՐ...

—0—

Բողոքելու համար կնոջ չահագործման դէմ (սեռապաչտութիւն, բռնաբարում, կիներու մարմիններու օգտագործում ծանուցումներու կամ պարբերականներու համար, եւայլն, եւայլն) «Ցեղափոխական Ֆէմինիսթներու Խմբակը» որ մաս կը կազմէ Կիներու Ազատագրման Շարժումին, գարնան համար գործադուլ մը կը պատրաստէ: Այս նոր տեսակի գործադուլը, որ նախատեսուած է Մայիս 26ի համար (Մայրերու Օր) պէտք է գործադրուի հետեւեալ ձեւով՝ «գործադուլ՝ աչխատանքի, գլխոցական եւ համալսարանական աչխատանքի, տնական գործերու, երախաններու տրուելիք խնամքներու, գնումներու, սեռային ծառայութեան եւ պոռնիկութեան»:

Այս որոչումը տրուած է Փետրուար 20ին կայացած ընդհ. ժողովի մը ընթացքին, այլ նիստեր ալ նախատեսուած են իրագործելու համար այս որոչումը:

Թռուցիկի մը մէջ, ԿԱՇը (Կիներու Ազատագրութեան Շարժում) կը բացատրէ. — «Կ'ուզենք ապրիլ մե՛ր երազը, ոչ՝ իրենցը.

Կ'ուզենք գոյութիւն ունենալ.

Կ'ուզենք վերահաստատել կեանքը.

Իրենց իրաւունքը չէ գոր կը պահանջենք այլ՝ մերը.

Կ'ուզենք խորտակել հին աչխարհը.

Կ'ուզենք միասնաբար գտնել, իրարու փոխանցել կեանքի մեր հնարքները ոչ՝ ճաչի.

Կ'ուզենք այլեւս խօսելու կամ լռելու ընտրութենէն դուրս ելլել.

Կ'ուզենք որ մեր աղջիկները զիրար սիրեն, ուժով ըլլան եւ ոչ՝ ենթակայ.

Կ'ուզենք կիներու միջեւ, զիրար սիրելու իրաւունք ունենալ.

Կ'ուզենք դուրս ելլել մեր բանտ–տուներէն.

Կ'ուզենք միասին ապրիլ սիրոյ եւ վերստեղծուած իրաւիճակին մէջ.

Ամէն բան կ'ուզենք եւ մնացեալը, անմիջապէս եւ առանց սահմանափակումի»:

×

Ինչպէս կը տեսնուի հրաչալի՛ ծրագիր–կանոնագիր մը... բայց կինը պէտք է գիտնայ թէ կարեւորը այն է որ չդարբի, պարզապէս, կին ըլլալէ...:

ԵՐԵՒԱՆ ⇄ ՓԱՐԻԶ ՀԵՌԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 19)

ԳՐԱԿԱՆ – ԵՐԱԺՇՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ

«Էրեբունի» ծանօթ երգին հնչիւններուն տակ է, որ բացումը կատարուած է Պարոյր Սեւակի ծննդեան 50ամեակին նուիրուած գրական – երաժչտական երեկոյթին, Արիներերդի սառոյտը դռնուղ էրեբունի թաղի մչակոյթի տան մէջ: Երեւանի հիմնադրութեան 2750ամեակին առթիւ յօրինուած այդ երգին խօսքերը գրած է բանաստեղծը:

Սեւակի գրական ժառանգութեան մասին խօսած է բանաստեղծ Համլէտ Կարճիկեան: Գրիդոր Զալիկեան արտասանած է հատուածները «Անլռելի զանգակատուն»էն եւ «Եղիցի լոյս»էն:

×

ՓՈՂԱՑԻՆ ՆՈՒԱԳԱԽՕՒՄԲԻ ՑՈՒԵԼԵԱՆԸ

Երեւանի փողային նուագախումբի կազմութեան տասնամեակն է:

— Նուագախումբին ելոյթները միչտ վառ տպաւորութիւն ձգած են եւ ջերմ կերպով դնահատուած են երաժչտասէր – ներու կողմէ, ըսած է Հայաստանի Երդահաններու Միութեան վարչութեան նախագահը՝ Եդուարդ Միրզոյեան, Երեւանի մէջ տեղի ունեցած յոբելենական համերգին ժամանակ, ողջունելով նուագախումբը:

Նուագախումբը տասը տարուան մէջ հազարէ աւելի նուագահանդէսներ տուած է Խորհ. Միութեան զանազան քաղաք – ներուն մէջ եւ ամենուրեք արժանացած է քննադատներու բարձր դնահատութեան:

Նուագախումբին խմբավարն է չեփո – բահար Հայկազ Մեսչեան:

×

«ԱՐԱՐԱՏ»Ը ՀԵՌԱՏԵՍԻԼԻՆ

Մոսկուայի հեռատեսիլը խօսելով Խորհրդային Միութեան ոտնագնդակի այս տարուան ախոյենական մրցաչարքին մասին, ներկայացուցած է 1973ի ախոյեանը՝ Արարատ: Աւագ մարզիչը Ն. Սիմոնեան հարցազրոյցի ժամանակ յայտարարած է, թէ խումբը հիմնական փոփոխութիւններու չէ ենթարկուած: Անոր պատիւը այս տարի եւս պիտի պաչտպանեն այն 15–16 մարզիկները, որոնք 1973ին խաղացին խումբին չարքերուն մէջ: Անոնցմէ զատ իրենց ուժերը կը փորձեն քանի մը երիտասարդներ, որոնցմէ յուսալի տարրերը կրնան խումբին մաս կազմել:

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

Ա.

Անճկութիւնը համաչխարհային էր, մը-տալլևիչ եւ հոգեցունց: Ցարական Ռուսիոյ սինոդը, բանադրանքով պինուած, յեաս կոչում կ'ակընկալէր մեծանուն ըմբոստէն, Լէոն Տոլսթոյէ: Հեռադրաթե-լերը սարսռալով կը փոխանցէին անշո՛ւք անունը կայսրանի մը՝ Աստիսովօ: Հրաշագործ մասունքները, որ Մոսկուայէն բերուած էին երկիւղած հապճեպով, անպօր կը մնային կայսրանի գոց դրան առջեւ, եւ ալեփառ ծերունին կը մեկնէր, անհուո՛նօրէն ազատ:

Պատմական հոգեւարքէն վաթսուներեք տարի վերջ, պիտի յայտնուէր Տոլսթոյի հարազատներէն մէկը, նմանապէս ըմբոստ, որ պիտի խռովէր մեր աշխարհը: Ալեքսանտր Սոլժենիցինի խորթ եւ դըժուարահնչիւն անունը պիտի ըլլար, մէկ օրէն միւսը, անուն մը համբուրելի՝ ապատութեան մարտիկներուն համար եւ վախազդու անոնց՝ որ պիտէին թէ դրիչ եւ սուր տարբեր բաներ էին իրենց էութեամբ: Համայնավար Ռուսիոյ ամբա-կառոյց եւ խոժոռ բերդաքաղաքը պիտի ճարճատէր խուլօրէն, արձագանգ տալով մինչեւ հեռուն, մինչեւ չորս ծագերը երկրի:

Իրողութիւնը ծանօթ է: Նոր ժամանակ-ուս ռուս գրականութիւնը, որ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութեան տարիքն ունի, մէկ միջազգային գրականութեան պար-զեւած է չորս Նոպելներ, որոնք են Պունինին, Շոլոքովի, Փաստերնաք եւ Սոլժենիցինին: Առաջինը գաղթական էր, վերջինը գաղթական եղաւ դժնդակ մաքառումներէ վերջ, երբ Պետութիւնը վինքը արտաքսեց երկրէն, ինքզինքը պտնելով դիմադրու-թեան մը առջեւ, որ կը մերժէր ամէն դիջում: Սոլժենիցին հրապարակ կը կար-դար օրուան վարիչներուն, իրբեւ խրոխտ դէօչակիրը ներքին դիմադրական ճա-կատի: Ան չէր գոհանար քննադատելով թերութիւնները, որ անխուսափելի տակ-րութիւններն են ամէն վարչակարգի, այլ կը մերժէր վարչակարգի բուն իսկ վար-դապետութիւնը, տոկմը, մեկնելով ա-նոր հիմնադրութեան թուականէն եւ կը պահանջէր, որ նիւթապաշտութիւնը յար-դարէ բացառիկ տեղ՝ ոգեկան արժէք-ներու: Ան կ'ըսէր.— «Ընկերվարութիւնը պիտի չկառուցուի քարերու մէջ, այլ մարդուս հոգիին. այս գործը աւելի դըժ-ուար է եւ աւելի երկարաձիգ, բայց միակն է որուն արժէ ձեռնարկել»: Եւ առա՛ջին իսկ օրէն Սոլժենիցին կը յայտ-նուէր որպէս երդիչը հոգիին եւ կը քայէր մեծ Ռուսերու ուղիով, չմոռնալով կրկնել թէ պատրաստակամ է կեանքը զոհելու, բայց երբեք հրաժարելու իր հաւատքէն:

Սոլժենիցինի խորհրդաւոր երկը ծաւա-լուն է եւ քնարը՝ բազմալար: Գրած է բանաստեղծութիւն, քանդակ, պատ-մուածք եւ վէպեր որ խորապէս կը թա-փանցեն ընկերային եւ քաղաքական կալ-ուածէն ներս: Նորայայտ հատորներ իրարու կը յաջորդեն, իրբեւ առհասա-չեան իր ապշեցուցիչ բեղնաւորութեան, անոնք մէկդիմէկ կը լրացնեն եւ տակաւ առ տակաւ կը պարզեն հեղինակի դիմա-գիծը: Ինչ որ մեր ձեռքը կայ այդ եր-կէն, մեզ կը պարտադրէ խոստովանիլ թէ դժուարին ձեռնարկ է վերլուծել եր-կը, լրագրական յօդուածի մը մէջ, գոհա-ցուցիչ լուութեամբ: Խոչընդոտները բազ-մաթիւ են: Ի վերջոյ, ամէնուն չէ տըր-ուած սերտօրէն ծանօթ ըլլալ այն պայ-մաններուն, որ ռուս ժողովուրդը ձեւա-ւորեցին տասնամեակներու ընթացքին: Այդ բանը կարելի չէ, երբ մանաւանդ ի մտի ունինք թէ գաղտնապահութիւնը տեսակ մը կրօնք է համայնավար աշխար-հին մէջ: Ընկերվարութիւնը, որուն այն-քա՜ն շատ խօսքը կ'ըլլայ Սոլժենիցինի երկերուն մէջ, վարդապետութիւն մըն է բարդ եւ բիւր անգամ տրորուած: Ո՞ր ընկերվարութիւնը ցուցատախտակ է եւ ո՞ր մէկը կիրարկու: Ի վերջոյ, կարլ Մարքս վերջակէտ չէ: 1861ի Քափիթալէն ի վեր ժամանակը յառաջացած է հսկա-յական քայլերով:

Սա որոշ է թէ, դրագէտը ազդային ա-դէտի համազօր կը նկատէ Հոկտեմբերեան Յեղափոխութիւնը, որ առաջացուցած է խզում մը, ճակատագրական բեկում մը ռուս ժողովուրդի հոգեկան եւ խմացա-կան կեանքին մէջ: Ստեղծուած է, ըստ իրեն, պարապ մը, որ սարսուռ կ'ազդէ իր հոգիին: Ահա այդ պարապին ընդմէ-ջէն է որ ձեռք կ'երկարէ դէպի նախա-յեղափոխական Ռուսիան, դէպի Դոստո-թեւսկի եւ Տոլսթոյ, ի խնդիր, բեկեալ կապի վերահաստատման: Ականջը կպած մայրենի հողին եւ ժողովուրդի բազկե-րակին, մտերիմ ձայներ կը փնտռէ ան:

Այդ խռովիչ եւ անմահ ձայները, զորս մեծ Լուութենէն առաջ լսելի դարձուցին Ալեքսանտր Պլոք, Վլադիմիր Մայակո-վսքի եւ Սերժ Խսսէնին, այդ ձայները կրկին պիտի հնչեն, կ'ըսէ ան, երբ դրա-դէտը կարենայ երդել առանց ջլատիչ սեղ-մումներու եւ երբ գաղափարներն ու տե-ղեկութիւնները իրաւունք ունենան չըր-ջելու ազատօրէն, ոտհմանէն ա՛ս կողմ թէ այն կողմ: Սոլժենիցին քաղաքական գործիչ մը չէ, բայց իր ազատենչ դիր-քով, բնականօրէն կը թանձրացնէ ինչ որ գրիւ կայ երկրին մէջ, իրրեւ ընդդիմու-թիւն: Կը վերածուի տեսակ մը առաս-պելի (միք):

Բանաստեղծութիւնը չըլլալով ոհմա-նափակել դիրին եւ գրաւորին մէջ, ինք լայնօրէն կը տարածուի ընկալել սահ-մաններէն դուրս, դէպի խորհուրդը կրօն-քին: Սոլժենիցին հաւատացեալ օրթո-տոքս մըն է, որ քրիստոնէութենէն առած է ինչ որ անոր մէջ կայ բիւրեղային եւ բարձրագոյն: Իր հոգին կ'ըմբոստանայ ի տես հրկիզուած եւ ախտի վերածուած եկեղեցիներու եւ դերեզմաններու ամբա-րիշտ քանդումին, ուր նախահայրերու յիշատակը կ'անհետանայ, երկաթէ գլա-նին տակ: Կը բողոքէ օրթոտոքսներու պատրիարք Պիմէնի, որ իր քրիստոնէա-կան յորդորները կ'ուղղէ օտար երկիրնե-րու գաղթական Ռուսերուն, եւ անտես կ'առնէ հայրենարնակ ժողովուրդը, մա-նաւանդ նոր սերունդը, որ մնացած է անհոգիս:

Եթէ դրագէտին ազատական գաղափար-ները անընդունելի են այսօրուան համայ-նավար Ռուսիոյ, որ, իր դարաւոր պատ-մութեան ընթացքին չէ ճանչցած ժողո-վրդավարութիւն եւ ազատութիւն, եւ ուր յաւերժացուցած է տափաստաններու խո-ներուն քմահաճ բռնատիրութիւնը, աւելի եւս անընդունելի պիտի ըլլային անոնք, այդ գաղափարները, բարձր դրականու-թեան այնքա՜ն տպաւորիչ պատկերա-ցումներուն ներքեւ:

Սոլժենիցինի աշխարհը, աշխարհ մըն է բանգագուչեալ՝ վանդի՝ փակ: Իր դրութիւններուն չըջանակը փակ սենեակ մըն է, բանտի մը խուցը, հիւանդանոցի սրահ մը, արդելափակման կայան մը, գիւղական հիւղակ մը, անչուք կայարան մը: Հերոսը կը մնայ ինքն իրեն հետ դէմ առ դէմ, փակ աշխարհին մէջ, դէմ առ դէմ՝ կեանքի էական հարցերուն, սիրոյ եւ մահուան հետ, բռնադատուած ազա-տութեան հետ, Աստուծոյ գաղափարին հետ: Վերջապէս աշխարհ մը, ուր մարդ պարտ է անձնական պատասխան մը դըր-նել այս բոլորին:

Ինչ որ դուրս կը մնայ գոց չըջանակէն, կառավարութիւն, ոհմանադրութիւն, մամուլ, ընկերվարութիւն, այս բոլորը կը խմբուին միա՛կ անուանակոչումի մը տակ՝ սուտը: Ուրիչ խօսքով՝ չարը, որմէ հեռու պէտք է մնալ անպայման, որմէ պէտք է պատսպարուիլ: Նոպէլի ճառին մէջ ան կ'ըսէ. «Ճշմարիտ խօսք մը աւելի' կ'արժէ, քան թէ աշխարհն համայն»: Այդ ձեւով կը հասկցնէ թէ նոր օրերու ընկերութեան մէջ բախած է, ամենուրեք, սուտին եւ խաբէութեան, եւ արիւնած՝ ամենուրեք: Ատով իսկ անհրաժեշտու-թիւնը կը ներկայանայ հսկելու, տեւա-պէս, ճշմարիտին վրայ, որպէսզի չխա-թարուի ան եւ պատճառ չըլլայ հոգևնե-րու փտութեան:

Ըստ իրեն, գաղափարական մեծ ձեռ-նարկները խոտորած են միշտ իրենց սկզը-նական ուղիէն, հաւանարար ա՛յն իսկ պատճառաւ, որ մեծ էին անոնք: Քրիս-տոնեայ եկեղեցին, որ հիմնուած էր սի-րոյ վարդապետութեան վրայ, յանդեցաւ առելավառ անհանդուրժողութեան: Ան յաւակնեցաւ ինք առանձինն ներկայա-ցնել իրական կրօնքը եւ կոտորեց անոնք՝ որ կը պաշտէին տարբեր աստուած, եւ ատով իսկ հիմքն կը քանդէին իր մեծա-փերութիւնը: Կարլ Մարքսի վարդապե-տութիւնը, որուն կէտ նպատակն էր մարդ էակին ներքին կարելիութիւններուն ա-զատ փթթումը, յանդեցաւ հակառակ հե-տեւանքի մը, քանի որ դրագէտին ազա-տութիւնը արգիլեց եւ ատով իսկ խափա-նեց փթթումը: Մեծ վարդապետութեանց էութեան մէջ կան բացականեր, թերեւս հանդուրժողութիւնը, ապահովաբար խո-նարհութիւնը...:

Այս առթիւ կ'արժէ յիշել Սոլժենիցինի մէկ հերոսին, Ռուսանովի պարագան: Ալէրդով պզեանուած՝ բայց տակաւին անտեղեակ իր վիճակի ծանրութեան, ան բարձրէն կը նայի իր չըջապատին վրայ, անոնք ըլլան հիւանդներ թէ բժշկական անձնակազմ: Կը պահանջէ, կը հրամայէ: Պաշտօնավար է Ռուսանով, ամբողջու-թեամբ չաղախուած համայնավար մտածե-լակերպով, և ունի կարեւոր կապեր բարձր դասուն հետ, ունի քաղքենի կին, անճնա-կան կառք և մնացեալը: Հիւանդները կը գալարուին եւ կը ոգան իր չուրջ բոլորը, անոնք որ հասարակ բանուորներ են կամ նախկին տարաշրջեալներ, Ղազախներ, Թաթարներ, Քորէացիները, որ լաւ չեն հասկնար ռուսերէնը բայց ցմրուր կը քա-մեն թոյնը խլիրդին: Հասած մահուան սեմին՝ մարդիկ ազատօրէն կը յայտնեն իրենց միտքը.— «Ի՞նչ բան կ'ապրեցնէ մարդս»: Ամէն ոք կը փնտռէ պատասխան մը այս հարցումին, զոր արձակած է Լէոն Տոլսթոյ: Ռուսանով զգուանքով եւ պայթակղութեամբ կը լսէ մտածումներ, որ ոչ մէկ աղերս ունին Լենինի գաղա-փարներուն հետ այլ ընդհակառակն կը ժխտեն գանոնք հրապարակաւ: Այս ան-վեղար հաւատաքննիչը պատրաստ է մատնելու հերձուածողները պատկանեալ իշխանութեան: Բայց կայ խլիրդը: Հըչ-չային ուռը կը սեղմէ մարդուն կոկորդը, ան կը պղտիկցնէ հիւանդին սահմանները: Խոնարհութիւնն ու հանդուրժողութիւնը հեռու չեն: Պաշտօնատարին մեծութիւ-նը երեւութական էր եւ վաղանցուկ: Տէրը ինք չէր: Կար ուրիշ տէր մը, իրմէ դուրս եւ վեր:

Սոլժենիցինի Խրդաւորներու Տաղա-ւարը Թաշկէնտի մէկ հիւանդանոցի սրահն է, ուր խնամուեցաւ դրագէտը: Հիւան-դութեան կապանքները բաղդատութեան չեն դար անչուշտ թիապարտութեան դըր-կանքներուն հետ, բայց գաճէրու կեան-քը դրագէտին իմացական խոյանքն է որ կը ջլատէ: Գրելու տարրական կա-րելիութիւններէն զրկուած, Սոլժենիցին կը սոխպուէր գոց ընել իր բանաստեղծու-թիւնները եւ զանոնք կը փճացնէր, խու-զարկութիւններէ վանդալով: Իր քան-դակները, Սերտողութիւններ եւ մաներա-նկար, զերծ կը մնան քաղաքական զու-նաւորումէ, բանաստեղծութիւններուն հետ միասին: Աստնցմէ դուրս ինչ որ դրած է, ուրիչ բան չեն իրենց էութեան մէջ, եթէ ոչ բուռն եւ դաժան պարսա-տպիրներ, ընդդէմ տիրող վարչակարգին: Կը պատմէ ինչ որ տեսած է, ինչ որ անճ-նապէս ապրած է, բանտը, արդելափակ-ման ճամբար, հիւանդանոցը, եւ նաեւ այն կսկծալի կարօտութիւնը, ուր մխըր-ճուած կը մնայ, կարծես անյոյս կերպով, դաւառական կեանքը: Անճպյրածիր երկ-րին վրայ կը պլպլան դիւղեր եւ աւան-ներ, առաւել նուազ մերձենալի լեռներ եւ տափաստաններ, ուր մուաք չէ գոր-ծած քաներորդ դարը, ոչ իր մեղրով եւ ոչ ալ իր թոյնով: Մեսաղներուն ամէնէն կարծրը եւ ամէնէն վճիտը, ահա այդ ա-դամանդն է որ կը փնտռէ Սոլժենիցին: Պարզ խօսքով՝ մարդուս հոգին, խո-նարհներու տատապանքը, նախնական տիպարներու լուռ խաչելութիւնը, որոնց մէջ եղբայր մը կը տեսնէ ինք եւ կը պա-րտուէ զանոնք սէրով, կարեկցութեամբ, բաներ՝ որ մայր երակներն են ռուս մեծ դրականութեան:

Ք Ա Զ Հ Ա Ն

(Մնացեալը յաջորդով)

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

Ա.

Մօտաւորապէս հարիւր երեսունեւվեց տարի առաջ, ճիշդ Թուականով՝ 1848 Հոկտ. 10ին, Պոլսոյ հայաշատ թաղերէն մէկուն՝ Խասիւղի անշուք մէկ բնակա-բարնին մէջ, դայեակը երբ յայտնեց սափ-րիչ Յակոբ ազայի կնոջ՝ Աննայի, որ այս անգամ մանչ եւ ազնիկ երկուորեակի մը ծնունդ տուաւ, երկունքի ցաւերէն հա-պիւ ազատած խեղճ կնոջ համար եղածը մեծ նորութիւն մը չէր: Գիտէր արդէն ի՛նչ ըսել է դաւակ ունենալը: Գիտէր նաեւ, որ աչխարհի օրէնքն այսպէս է. եւ, եթէ Տէրը կամենայ, կրնայ ուրիշներ ալ ունենալ:

Բայց, առանց դոյդն կասկածի կրնանք բսել, պատուական Հայուհիին միտքէն անգամ չանցաւ, թէ այս անգամ հայ ժողովուրդին կը պարզեւէր բացառիկ յատկութիւններով օժտուած գաւակ մը, որուն անունը սերտօրէն կապուած պիտի մնայ արեւմտահայ մշակոյթի պարզաց-ման վերջին հարիւրամեակի պատմու-թեանը հետ. ու հազարաւոր աշակերտ-ներ, աշակերտուհիներ անսպառ երախ-տապարտութեամբ պիտի յիշեն իր սիրելի անունը: Ան՝ ո՛չ միայն փարոսի պէս պի-տի լուսաւորէ որոշ չրջանի մը Հայ Միտ-քը, այլեւ, մահէն ետքն անգամ ամբողջ սերունդներ պիտի օգտուին իր վառած լոյսի կանթեղէն:

Բախտաւոր մանչուկը՝ Ռեթէոսն է: Ապագայ մեծանուն Ուսուցչապետը: Բա-ռին լրիւ, հարազատ, չմաշած իմաստով, ինչպէս պիտի տեսնէք յօդուածաշարքի ընթացքին:

Նորածինները ընդհանրապէս դեղեցիկ չեն ըլլար: Բնութիւնը մանաւանդ ժլատ եղած էր Ռեթէոսի հանդէպ: Ինչո՞ր, եռանկիւն գլուխ մը՝ ոսկեզօծ մարմ-նի մը վրայ: Ծնողքը, չուրջինները հա-մոզուած են, որ երկար չապրիր այս տը-կարակազմ տղեկը: Այսուհանդերձ, ի-րենց պարտականութիւնը կատարելու համար կը դիմեն բժիշկին: Եւ, ո՛վ հրաշք, չնորհիւ դեղ դարմանին, ո՛չ միայն չի մեռնիր, այլեւ, օր ըստ օրէ կը զօրանայ, կանոնաւորաբար կ'ամի, կը դառնայ կայտառ մանուկ մը: Հոդիւ չորս տարեկան՝ փոխուած է փիղիքապէս: Ունի իր տարիքի տղոց դեղեցկութիւնը: Ցետոյ, աստիճանաբար կազմուող մարմ-նին հետ կը նուագի, նաեւ, գլուխի եւ մարմնի խոտոր համեմատութիւնը: Զա-փահասութեանը՝ դեղեցկադէմ երիտա-սարդ է:

Արտակարգ, անսովոր լոյս մը կը խա-դայ քնքուշ մանուկի աչքերուն մէջ: կը փայլին կանխահաս, բացառիկ իմաց-կանութեան ցոլքերով: Զի նմանիր իր տարեկիցներուն: Անոնց ուղեղը մչուշի մէջ է դեռ. իրը՝ կազմուած է: կը բաւէ որ բառ մը մէկ անգամ ըսես. կրկնելու պէտք չկայ. սորված է: Մեծ եղբայրը՝ կարապետը, 9 տարեկան, կը յաճախէ Թաղային Ներսէսեան վարժարանը: Ռե-թէոս, երեք տարի փոքր, իրիկունները եղբօրը քովը կեցած, անոր դիրքերուն վրայէն կը սորվի դրել-կարդալը: Ո՛չ միայն կը սորվի, այլեւ, կը սորվեցնէ քրոջը՝ Երանուհիին:

Զարմացած են ծնողքն ու բարեկամ-ները:

Կ'որոչեն Ռեթէոսը դնել դպրոցի «ծաղ-կոց»ը: Եւ, այդպէս ալ կ'ընեն:

Երկար չի տեւեր իրենց ուրախութիւնը:

Կարճ հիւանդութենէ մը ետք, ընտա-նիքի հայրը կ'աւանդէ հոգին. Տիկին Անա-նայի վրայ ձգելով երեք անչափահաս որ-բերը մեծցնելու հոգը: Այրի կինը աչքե-րու լոյսը կը քամէ ի խնդիր կոտր մը չոր հացի: Պոլիս ապրողները միայն կը հա-մոզուին այս հոգին ծանրութիւնը, ողբեր-գութիւնը:

Սակայն, ճախորդութիւնները եւս վախ-ճան մը ունին:

Վարժարանի հոգաբարձուներէն բարի մարդիկ նկատած են ուսումնասիրաեր տղե-կը: կը սկսին փոքրիկ օժանդակութիւն-ները, որպէսզի Ռեթէոսը հնարաւորու-թիւն ունենայ չարունակելու ուսումը: Տասը տարեկանին ոտքը կը դնէ Ներսէս-եան վարժարանէն ներս:

Այդ չրջանին, Խասիւղի Ներսէսեան վարժարանը կը նկատուէր մայրաքաղաքի լաւագոյն ուսումնարաններէն մին: Տնօ-

ԴԻՐՔԵՐՈՒ ՀԵՏ

ՊԱՏՄԱԳԻՐՔ

ԶՄՇԿԱԾԱԳԻ

—o—

Տէրսիմի սանճագի ութ գաւառակներէն Զմշկածագի, համանուն քաղաքի եւ անոր շրջակայ գիւղերու մասին չահեկան Ցուչամատեան մը հրապարակի վրայ կը պտնուի: Նախաճեռնութիւնը կը պատկանի «Զմշկածագի Հայրենասէրներու Միութեան», Պոսթըն: Հատորին նիւթերը դասաւորած եւ խմբագրած է ողբացեալ Հայկազն Գ. Ղազարեան, որ, ինչպէս ծանօթ է, 1968ին լոյս ընծայած էր «Ցեղասպան Թուրքը» խորագրեալ ստուարածաւալ հատորը, որով հեղինակը փաստական եւ վիճակագրական տուեալներով կը բացայայտէր Աբեմատահայութեան բնաջնջման ծրագիրը եւ անոր դործադրութեան երեսները:

Հայկազն Գ. Ղազարեան նիւթերը դասաւորելու եւ զանոնք ներկայացնելու ձեւին մէջ հետեւած է ընկալեալ սովորութեան: Արդարեւ, առանձին գլուխներու եւ ենթաբաժանումներու տակ յաջորդաբար տեղ տուած է շրջանի ընդհանուր պատկերացումը ամբողջացնող եւ հատկորոշ ուսումնասիրութիւններու: Ասոնցմէ չատեր քաղուած են դանազան հանդէսներէ, մասնաւորապէս «Հայրենիք» ամսագրի հին թիւերէն: Հատորը կը բացուի հեղինակին դրչին պատկանող բնութագրական էջերով, որով ընթերցողին կը ներկայացուին Տերսիմը իր աշխարհագրական դիրքով, քաղաքական-վարչական բաժանումներով, բնակչութեամբ եւ մանրամասն քարտէսով մը:

Զմշկածագի երբեմնի ներքին կեանքը ականատեսի մը աչքով ներկայացնելու տագնապութեամբ, աշխատասիրողը տեղ տուած է Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանցի 1879ի այցելութեան նոթերուն, որոնք լոյս տեսած են 1884ին «Թովմաս Աղբար» գրչանուն հատորներով: Վկայութիւններու բնոյթն ունին այս էջերը, քանի որ անոնց հեղինակը բծախնդրութեամբ արձանագրած է այն ինչ որ տեսած է գաւառներու մէջ, իր այցելութեան ընթացքին: Այսպէս, ան ներկայացուցած է Զմշկածագ գաւառակի 98 գիւղերէն 30 հայաբնակ գիւղերը, քաղաքին եւ գիւղերուն եկեղեցիներն ու վանքերը, դպրոցները, աշակերտութեան թիւը եւ այլ մանրամասնութիւններ: Ասոնց կը յաջորդէ Զմշկածագի Առաջնորդարանի պաշտօնական վիճակացոյցը (1902), որով յայտնի կը դառնայ, թէ այդ թուականին Զմշկածագ եւ անոր 26 գիւղերը 5052 բնակիչ, 29 դպրոց, 850ի մօտ երկու սեռէ աշակերտութիւն, 40է աւելի եկեղեցի եւ վանք ունէին: Աւելցնենք, որ 1915ին Զմշկածագի եւ գիւղերու Հայութեան թիւն էր 17·000:

Զմշկածագի պատմական ու քաղաքական անցեալին պատկերացումը հանգամանօրէն կատարած է Ց. Ցուխնանեան. անոր ուսումնասիրութիւնը ցոյց կուտայ, թէ շրջանը մաս կազմած է Ծոփաց աշխարհին եւ ունեցած է խառն բնակչութիւն. ժամանակի ընթացքին յաջորդական վեց անուններ ստացած է, իսկ այժմու անունը տրուած է 969 Դեկտեմբերին՝ «Զմշկածագ վիճակ ի Ծոփաց գաւառի, Զորրորդ Հայոց գլխաւոր քաղաք Զմշկածագ վանն ի ծննդեան, ի նմա Յովհաննէս Զմշկիկ կայսեր». պատմութեան հոլովոյթով տահմանային կրճատումներով նահանգի մը ստիճանէն իջած ու դարճած է գաւառակ: Զմշկածագի աւելի մօտաւոր ժամանակաշրջանի պատկերացումը (տեղագրութիւն, քաղաքին թաղերը, տնտեսութիւն, եւայլն) կատարած է ողբացեալ Յարկէթ Բաղիկեան:

Պետականի եւ ուսումնասիրութեան անխոնջ աշխատանք են կատարած Հ. Եփրեմ Պօղոսեան եւ Հ. Համազասպ Ոսկեան, երկուքն ալ Վիէննայի Մխիթարեան Ուխտի վանքանոցէ մշակներ: Առաջինը կարելի մանրամասնութիւններով ներկայացուցած է Զմշկածագ քաղաքի մշակութային 33 եւ շրջակայ գիւղերու 50 ընկերութիւնները՝ անոնց հիմնադրութեան թուականը, հետապնդած նպատակները, գործունէութեանց դաշտը եւայլն, ինչպէս նաեւ՝ Զմշկածագի ձեռագիրներու յիշատակարանները 1431էն սկսեալ: Իսկ երկրորդը՝ շրջանի վանքերը՝ տեղագրական, նկարագրական եւ պատմագրական բնութագրումներով: Աւելցնենք, որ Գարեգին Վրդ. Սրուանձտեանց եւս «Թորոս աղբար» գիրքին Բ. հատորով ներկայացուցած է վերոյիշեալ քաղաքին եւ անոր գիւղերուն վանքերու եւ եկեղեցիներու ձեռագիրները: Ասոնք եւս տեղ գտած են Պատմագիրքին մէջ: Այսպէս, բաւական ճոխ աղբիւրներ մատնանշուած են հոս:

Անկասկած չատուկ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնեն Արնակի «Տերսիմ» եւ պատմագէտ Արշակ Ալպոյաճեանի «Քիւրտ-հայ ցեղակցական յարաբերութիւնները» խորագրուած ուսումնասիրութիւնները: Արդարեւ, Արնակ լուրջ քննութեան առած է Տերսիմի (որուն մասին գալը: Լուսթիւնը ճնշող էր դառնում: Բայց եւ այնպէս Զեմման չէր ուզում մի դատարկ խօսակցութիւն բանալ այդ մարդու հետ, որ կարծես մոռացել էր նրա գոյութիւնն անգամ: Վերջապէս Բոռը բարձրացրեց հայեացքը եւ ասաց կարուկ.

— Յանկարո՞ւմ էք գնանք կրկէսի ներկայացմանը:

Զեմման ապշած նայեց նրան: Ինչո՞ւ էր մեխուել կրկէսը այդ մարդու գլխում:

Երբեւիցէ տեսե՞լ էք այդ կարգի ներկայացում, — հարցրեց տղան՝ կրկին իր պատասխանը դեռ չառած:

— Ոչ, կարծեմ, երբեք. եւ չեմ էլ կարծում, որ հետաքրքիր լինի:

— Սաստիկ հետաքրքիր է: Ժողովրդի կեանքը չի կարելի ուսումնասիրել, առանց նրան տեսնելու: Գնանք:

Երբ տեղ հասան, շրջիկ խումբը արդէն իր բեմը սարքել էր քաղաքային դռներին մօտիկ. չուքային սարսափելի ճղճղոցն ու թմբուկների զարկը յայտարարում էին, որ ներկայացումն սկսուած էր:

Խաղը չափազանց նախնական տեսակից էր. մի քանի խեղկատակ՝ արկածախնդիր ու ակրոբատ, օղակի միջից թռչող մի երկու ձիաւոր, քամուած կոլոմբինան ու մի կուղիկ, որ ճանճրալի ու տխմար կատակներ էր անում, ահա ովքեր էին կազմում խմբի ամբողջութիւնը: Կատակները՝ ընդհանրապէս առած, կոպիտ ու անպատշաճ չէին, բայց տափակ. ու ամբողջ ներկայացումը յուսահատիչ բթամտութեան կնիք էր կրում: Ունկնդիրները ծիծաղում էին ու ծափահարում, այնպէս, տոսկանական բնածին քաղաքավարութիւնից. իսկական զուարճութիւն պատճառում էին բազմութեանը միայն կուղիկի խաղերը, որոնց մէջ սակայն Զեմման ոչինչ չէր գտնում զուարճալի կամ սրամիտ: Ծոմռումների զգուելի մի չարք, որին նմանուել էին փորձում հանդիսականները հէնց այնտեղ իսկ ու բարձրացնում էին երեխաներին ուսերի վրայ, որ մի լաւ տեսնեն այդ խեղդամին:

Է. ՎՈՑՆԻՁ

(Շար.)

ԶՀՐԱՏԱՐԱԿՈՒՄՔ ՁԵՌԱԳԻՐՆԵՐԸ ՁԵՆ ՎԵՐԱԴԱՐՁՈՒԻՐ

«ՅԱՌԱՋ»Ի ԹԵՐԹՕՆԸ (71)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

6·

Ուֆֆիցիի ապարանքի առաջ Բոռը յանկարծ կանգ առաւ ու դարձաւ ուղեկիցին:

— Ձյողնեցի՞ք:

— Ոչ· ինչո՞ւ էք հարցնում:

— Մի մասնաւոր դրադում չունե՞ք այս երեկոյ:

— Ոչ:

— Ձեզ մի խնդիրք ունեմ. կը ցանկանայի, որ ինձ հետ մանն գալու դայիք:

— Ո՞ւր:

— Ուր ուզում էք:

Այրի Տիկին Արամ Քիթապճեան, Պ. Ժան-Փօլ Քիթապճեան, Պ. Զարեհ Քիթապճեան եւ զաւակները (Նիւ-Եորք), Տէր եւ Տիկին Արամ Մուրատեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Խոսրով Պէրպէրեան եւ զաւակները, Տիկին Պէնէո եւ զաւակները, Տիկին Ժընըվիէվ Կոիզար եւ զաւակները,

Les Compagnons du 4ème Régiment d'auto-mitrailleuse

խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, եղբօր, հօրեղբօր, ազգականին եւ դէնքի ընկերոջ՝

ՏՕՔԹ. ԱՐԱՄ ՔԻԹԱՊՃԵԱՆԻ

(Ատամնաբոյժ, Պատերազմի Խաչ 39-40)

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 21ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի երկուշաբթի, Փետր. 25, ժամը 13·30ին, Սէն-Ժան եկեղեցին, Փլաս տէ զ'Ապէս, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Տրամարի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այրի Տիկին Անահիտ Ա. Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Աւետիս Տէօվլէթեան, Տէր եւ Տիկին Մոզոսեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները շնորհակալութիւն կը յայտնեն բոլոր անոնց որոնք փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ կամ պրաւոր յաւակցութիւն յայտնեցին իրենց ամուսնոյն, եղբօր եւ ազգականին՝

ԽԱՉԻԿ ՏԷՕՎԼԷԹԵԱՆԻ

կսկծալի մահուան առթիւ։

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆ

ՆՈՐ ՇԷՆՔԻՆ ՀԱՄԱՐ

Ժաք Քէչիչեան	1000 ֆր.
Տոքթ. Տէր-Դաւթեան	1000 ֆր.
Պ. Շիրինեան	500 ֆր.

Հ. Ց. Դ.

ՄԱՐՍԷՅԻ Հ. Ց. Դ. Շրջ. կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Երկուշաբթի 25 Փետր. ժամը 21ին Քրիստափոր Ենթ.։

— Չորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ։

×

ՊԱՆԵԻՕ - ՔՈՇԱՆ.— Հ. Ց. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Չորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՀՐԱՊԱՐԱԿԱՅԻՆ ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

Կազմակերպութեամբ Մարսէյլի Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէի

Երեքշաբթի Փետր. 26 ժամը 21ին Սալ Մազընօ

Կը դասախօսէ ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ

Նիւթ՝ Հայ Դատի առընչութեամբ տարուած աշխատանքները եւ հեռանկարները։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՄԵԾԱՐԱՆՔ ՇԱԽԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԻ ՄՇԱԿՈՅԹԻ ՏԱՆ ԳՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ

Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20·30ին Սփլանտիտի սրահը

Կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕԼԱՏԵԱՆ

Կը խօսին

ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ

Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին

Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին

Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Փ. Հրաչեան *եւ* Վ. Ճառայեան

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին Հոգեհանգիստ Սէն-Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի դամբանին։

ՄԵԾԱՐԱՆՔ

1974ի *ՀԱՄԱՐ ԿԱԶՄԱԿԵՐՊՈՒԱԾ ԵՆ*
Հինգ ճամբորդութիւններ դէպի՝ ՀԱՅԱՍՏԱՆ
ԱՌԱՋԻՆ ՃԱՄԲՈՐԴՈՒԹԻՒՆ ԱՊՐԻԼ 12ԷՆ 25

ՋԱՏԻԿԸ ԷՋՄԻԱԾՆԻ ՄԷՋ

երթ՝ ՓԱՐԻԶ – ՄՈՍԿՈՒԱ – ԵՐԵՒԱՆ նոյն օրը։ ԱՌԱՋԻՆ ԿԱՐԳԻ սենեակներ «Արմենիա» կամ «Անի» հիւրանոցներուն մէջ։ Երջապտոյտներու յայտագիրը կը գործադրուի լրիւ։ Վերադարձին՝ մէկ օր ՄՈՍԿՈՒԱՅԻ մէջ։ Նախաճաշ, ճաշ, եւ ընթրիք, բոլոր ծախքերով։ Գին՝ 2·150 ֆրանք։ (Փոքր յաւելում՝ օդանաւային դիներու փոփոխութեան պարագային)։

Աւելի տեղեկութեանց համար դիմել՝
TRANSTOURS — 22, rue du 4 Septembre, PARIS (2e) — Tél. : 742-77-40
ուր կարելի է ներկայանալ Կ. ՈՒՆՃԵԱՆԻ, ամէն երկուշաբթի, Չորեքշաբթի եւ Շաբաթ կէսօրէ ետք ժամը 15–18

ՄԱՐՍԷՅ՝ դիմել Զ. ԱԼԻՔՈՍԱՆԵԱՆԻ՝
11, rue du Bassin - SAINT-JULIEN — Tél. : 93-04-90 et 66-38-92
ՎԱԼԱՆՍԻ մէջ՝ Ն. ԳԱՍՊԱՐԵԱՆԻ — ԼԻՈՆ՝ ՊԱԼԵԱՆԻ — ՏԷՍԻՆ՝ Կ. ԳԱՐԱԵԱՆԻ — ԱԼՖՈՐՎԻԼ՝ Ց. ՊՕՑԱՃԵԱՆԻ

ԾՆՈՂԱԾ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Ա.ճակնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027-18-28
Խօսնակ՝ Ց. ԴՐԶՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ.

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽԶԱՆՔ

Սայթ Նոմա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալպեաղ պարախումբին
Կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՒՐԻԼ)

Ազգ. Տան սրահը, Կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջաններու Հայութիւնը, միասեղ անցընելու ամենազական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻՆ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած
Փարիզեան շրջանի համբաւեաններուն եւ համբաւեուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գաւեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Մէջնարարին պլուֆ եւ յուշադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը գրուին Իսիի եկեղեցւոյն Ծանճնախումբի կողմէ։ Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

ԵՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
26
MARDI
26 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·948

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.948

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԼԱՀՈՐԻ ԻՍԼԱՄԱԿԱՆ ԽՈՐՀՐԴԱԺՈՂՈՎԸ

—o—

Փետրուար 22ին Փենճապի մայրաքաղաք Լահորի (Փաքիստան) մէջ բացուեցաւ իսլամական երկիրներու պետական պատասխանատու դէմքերու վերաստիճան խորհրդաժողովը։ Օրակարգի գլխաւոր հարցերն էին իսլամական աշխարհի համերաշխութիւնը արաբական երկիրներու հետ, Մերձաւոր Արեւելքի կացութիւնը, Երուսաղէմի ապագան, Պաղեստինի խնդիրը, ու նաեւ՝ քարիւղի տագնապը։

Խորհրդաժողովին կը մասնակցէին եօթնուկէսվեց երկիրներ։ Այսպէս, — 17 արաբական երկիրներ (Յորդանան, Սուրիա, Ալժերիա, Պահրէյն, Արաբական Միացեալ Էմիրութիւնները, Եգիպտոս, Քուէյթ, Լիբանան, Օման, Քաթար, Սուդան, Թունուզ, երկու Եմէնները, Լիբիա, Մարոք եւ Սաուտի Արաբիա), 14 ափրիկեան երկիրներ (Կինէ, Մալի, Մաւրիտանիա, Նիժէր, Սենեկալ, Սիէրրա-Լէոնէ, Սոմալի, Զատ, Կապոն, Կամպի, Քամերուն, Ուկանտա, Չօթ Վալթա, Կինէ-Պիսաուի Հանրապետութիւն), հինգ ասիական երկիրներ (Աֆղանիստան, Ինտոնեզիա, Փաքիստան, Մալեզիա եւ Թուրքիա)։

Կը բացակայէին՝ Հնդկաստան, ուր իսլամներու թիւն է վաթսուն միլիոն, եւ Պանկլատէշ (նախկին Արեւելեան Փաքիստան), որ մասնակցելու համար նախապայման կը դնէր իր ճանաչումը Փաքիստանի կողմէ եւ մասնակցեցաւ երբ պայմանը դործադրուեցաւ։ Իրաք կը մասնակցի խորհրդաժողովին իբրեւ «դիտող»։

Իսլամական առաջին «գերագոյն» խորհրդաժողովը տեղի ունեցած էր, Արաբական Լիկայի Արտաքին նախարարներու հրաւէրով, 1969 Սեպտեմբեր 22–25ին՝ Րապաթի (Մարոք) մէջ, իբրեւ հետեւանք Երուսաղէմի նշանաւոր էլ-Աքսա մզկիթի հրկիզումին (Օգոստոս 21ին)։ Այս եղեռնագործը, որ Հրեաներուն կը վերագրուէր, դործն էր աւստրալիացի անհաւասարակշիռ մարդու մը։ Կը մասնակցէին 25 երկիրներ, որոնց չարքին Թուրքիա։ Կը բացակայէին Իրաք, Հնդկաստան, Ալժերիա, Սուրիա եւ Եգիպտոս, որոնք զայն կը նկատէին ոչ թէ կրօնական հաւաքոյթ մը, այլ՝ քաղաքական խաղ մը, սարքուած Ամերիկայի եւ Անգլիոյ կողմէ։ Այս տեսակէտն ունէր մասնաւորապէս Նասըր։

Րապաթի խորհրդաժողովը որոշեց ստեղծել իսլամական աշխարհի բովանդակութիւնը ապահովել Պաղեստինի հարցին բարւոք լուծումին, մասնաւորապէս չեչոը դրաւ Երուսաղէմի արաբական սիրապետութեան վերադարձնելուն վրայ, մերժելով սուրբ քաղաքին միջազգայնացումը կամ Իսրայէլի կողմէ դրաւումը։

Իսլամական երկիրներու Արտաքին Նախարարները ժողով դումարեցին 1970 Մարտին Ճէտտայի, նոյն տարուան Դեկտեմբերին Քարաչիի, 1972 Մարտին դարձեալ Ճէտտայի եւ 1973 Մարտին Պէնկալիի մէջ։

Իսլամական չարժումը աւելի ծաւալ ստացաւ 1969ի Րապաթի խորհրդաժողովէն ի վեր։ Ինտոնեզիա և ափրիկեան զանազան երկիրներ — սեւամորթներ — մզկիթներու չարժումին, որուն մաս կը կազմեն «յառաջդիմական» հանրապետութեանց կողքին պահպանողական միապետութիւնները, դուռ իսլամաբնակ երկիրներու հետ մեծամասնութիւնը իսլամ չհզող երկիրներ, Արաբներու կողքին ոչ-Արաբները, Թուրքիոյ պէս աշխարհիկ վարչաձեւ ունեցող պետութեանց հետ երկիրները, ուր իսլամութիւնը պետական կրօնք է, երկիրներ որ կը ճանչնան Իսրայէլը, ու նաեւ անոնք, որ չեն ճանչնար զայն։

Խորհրդաժողովը կրօնական քօղի տակ զուտ քաղաքական հաւաքոյթ մըն է, որուն կը մասնակցին Սաուտի Արաբիոյ թագաւորը Ֆէյսալ, Եգիպտոսի, Սուրիոյ, Ալժերիոյ եւ Լիբիոյ Հանրապետութեանց նախագահները։ Կը բացակային Իրանի Շահը, Յորդանանի Հիւսէյն թագաւորը եւ Մարոքի թագաւոր Հասան Բ.։ Պաղեստինի Ազատագրական ճակատի նախագահ Եասըր Արաֆաթ նոյնպէս կը մասնակցի խորհրդաժողովին։

Այն պահուն, երբ Մերձաւոր Արեւելքի զանազան բարդ հարցերը օրակարգի հրատապ խնդիրը են դարձած, Լահորի իսլամական խորհրդաժողովը կը կազմէ քաղաքական կարեւոր ձեռնարկ մը, կոչուած հաւանարար յեղաշրջելու դէպքերու ընթացքը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԱՄԷՆ ԿՈՂՄ՝ ՄԻՋԱԴԷՊԵՐ ԵՒ ԲԱԽՈՒՄՆԵՐ

—o—

Շաբաթ դիշեր եւս բախումներ պատահած են Փարիզի Լատինական թաղը, ուր երիտասարդներու փոքր խումբեր, տեղ-տեղ սկսած են կրակի տալ մայթերու եղերքը կեցած կառքեր։ Ոստիկանութիւնը միջամտած է եւ բախումներ ծայր տուած են։

Ցայտնի չէ ալ որ ո՞վ են այս տղաքը։ Օր մը առաջ Զիւլիի դէմ կը բողոքէին, բայց կը թուի թէ Զիւլի, Վիէթնամ կամ Յունաստան պատրուակներ են խմբակներու համար, որոնք անհրաժեշտութիւնը կը զգան բռնութեան դիմելու։

Ի վերջոյ հինգ ձերբակալութիւն կատարուած է։

Բուռն բախումներ տեղի ունեցած են նաեւ Ֆրանքֆորթ ոստիկաններու եւ ուսանողներու միջեւ, որու հետեւանքով 26 վիրաւոր ունեցած է ոստիկանութիւնը, ապա՝ Աթէնք, ուր հինգ ռումբեր պայթած են գործատան մը մէջ եւ երկու մեռեալ կայ։

Ֆիրենցէի (Իտալիա) մէկ բանտին մէջ ալ ըմբոստական չարժում մը ծայր տրուած է մինչ կիպրոս զէնքեր դողցուած են Զօր· Ղրիվասի կողմնակիցներուն կողմէ եւ եղեռնափորձեր կատարուած են։

Քանի մը տողով

ԼԱՀՈՐԻ մէջ վերջ գտած է իսլամական վեհաժողովը, ուր որոշուած է որեւէ զիջում չընել Երուսաղէմի համար եւ զգալի կերպով օժանդակել զարգացման ճամբու վրայ գտնուող երկիրներուն, թեթեւցնելու համար տնտեսական դժուարութիւնները ծնած քարիւղի գնային յաւելման պատճառով։

ԵԹՕՎՊԻՈՑ ցոյցերը վերջ գտան։ Կայսր ԹԱՒԼՈՒԹԱՀԱՐԸ արտօնու – թիւն չտացաւ մասնակցելու բրիտանական ձայն–հեռատեսիլի դարձուցած մէկ փաստանկարին Շոստակովիչի վրայ։ Ռոստրոպովիչ մտերիմ բարեկամն է Սոլժենիցինի որ իր տունը ապրած է երեք տարի։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր· 19–21)

ՆՈՐ ԹԱՐԳՄԱՆՈՒԹԻՒՆՆԵՐ ԱՆԳԼԵՐԷՆԷ

Հայաստանի դրական հանդէսներու եւ թերթերու էջերու մէջ վերջերս տպուեցան ճէյմս Ճոյսի առաջին հատարին՝ «Տըպլինցիները» ու զանազան պատմուածքները, թարգմանութեամբ դրագատ եւ բանաստեղծ Արտեմ Յարութիւնեանի։ Անոր չանքերուն չնորհիւ առաջին անդամ հայ ընթերցողին ներկայացուեցան անգլիական արձակի աչքի զարնող ներկայացուցիչին «Արարիա», «Վչտալի դէմք», «Հողը» եւ այլ պատմուածքներ։

Ա· Յարութիւնեան եւրոպական դրականութիւն կը դասաւանդէ Երեւանի համալսարանը։

×

ՖՐԱՆՍԱՅԻ ԵՐԱԺԻՇՏ Ա· ԱՄԲԼԷՐ

Փետրուար 17ին եւ 18ին Հայաստանի պետական սէմֆոնիք նուագախումբը ղեկավարած է երաժիշտ, Տիժոնի երաժշտութեան եւ թատերական արուեստի պետական· վարժարանի տնօրէն ու փրոֆ· Ամբլէր։ Նուագահանդէսին յայտագիրը կազմուած էր Մոցարտի թիւ 31 սէմֆոնիէ, Ռուսէլի եւ Ֆօրէի Սուիթներէն, Սէն-Սանսի «Կենդանիներու պարահանդէսը» գործէ։

×

«ԱՒԵՀԵՐ» ԳԻՐՔԵՐ

Երեւանի պետական դրադարանին մէջ դուռ մը կայ, որ առանձին բաժին մը կ'առաջնորդէ։ Սիկա հնատիպ, հազուագիւտ եւ դիւանական դրականութեան բաժինն է։ Վարիչն է Ա· Աւագեան։

Դահլիճներու կիսամութին մէջ կը հանդիսին տարբեր լեզուներով հազարաւոր գիրքեր, թերթեր եւ հանդէսներ, որոնք 100–400 տարեկան են։ Ասոնք պատմութեան, փիլիսոփայութեան, ճարտարապետութեան, քիմիագիտութեան, աշխարհագրութեան, ուսուցագիտութեան, բնագիտութեան, աստղագիտութեան վերաբերեալ աշխատութիւններ են, դրական գիրքեր, օրացոյցներ, բառարաններ։

Շատ բան կրնան պատմել պատմութեան այդ համր վկաները։ Ասոնք կրնան պատմել, օրինակ, որ հայերէն տպագիր առաջին գիրքը՝ «Պարզատումարը» լոյս տեսած է 1512ին, Վենետիկի մէջ, հայ առաջին տպագրիչ Յակոբ Մեղապարտի կողմէ։ Անոր չնորհիւ տարի մը եւս լոյս տեսած է «Տաղարանը», որու մէջ զետեղուած են միջնադարեան ականաւոր բանաստեղծներ Ներսէս Շնորհալիի, Գրիգոր Նարեկացիի, Գրիգոր Մագիստրոսի, Ներսէս Լամբրոնացիի, Յովհաննէս Երզնկացիի եւ ուրիշներու ստեղծագործութիւնները։

Կը թղթատենք գիրքերը՝ մէկը, երկրորդը, երրորդը…

Կարելի չէ չհիանալ Ոսկան Երեւանցիի սիրանքին վրայ, քանի որ ան հայրենիքէն հեռու մեծ գրկանքներու գնով ժի· դարուն հայկական տպարան ստեղծած է։ Ամսթերտամի մէջ անոր հրատարակած գիրքերէն հոս ներկայացուած են հայկական առաջին տպագիր քարտէսը՝ «Աշխարհացոյցը» եւ Աստուածաչունչը։ Շահեկան է դիտել տալ, որ այդ Աստուածաչունչին տպագրութեան գործածուած տառերը պատրաստուած են Հոլանտայի անուանի նկարիչ Վան-Տայքի էսքիսներով։

Հայկական գիրքերը չարունակուեցան հրատարակուիլ տարբեր երկիրներու մէջ, եւ միայն 1772ին է, որ Էջմիածինի տպարանին մէջ Հայաստանի առաջին գիրքը լոյս տեսաւ։ Ասիկա Սիմէոն Երեւանցիի Աղօթարանն է։

Ուրիշ հազուագիւտ գիրքեր ալ կան։ Ահա Ն· Շնորհալիի ստեղծագործութիւններուն անդրանիկ հրատարակութիւնը (Վենետիկ, 1643), Մ· Խորենացիի, Եղիշէի, Փաւստոս Բիւզանդի, Եղնիկ Կողբացիի ժի· դարուն տպուած աշխատութիւնները։

Մեր ուշադրութիւնը կը գրաւէ ժամանակի ընթացքին գունաւած մեծադիր գիրքը՝ «Չարանց վարքը», որ հրատարակուած է Նոր Ջուղա 1641ին։ Մեծ հետաքրքրութիւն կը ներկայացնէ նաեւ հայկական առաջին հանդէսը՝ «Ազդարար»ը, որ լոյս տեսած է 1794–96ին Մատրաս, Հնդկաստան։

Գրադարակներէն մէկուն վրայ չարուած են այն գիրքերը, որոնցմով ամբողջացած է չարքը։ Ասոնց մէջ կան Խորենացիի «Պատմութիւնը» (1827), «Ոսմարային գիրքը» եւ «Շարակնոցը», որոնք հրատարակուած են ԺԸ· դարու սկիզբները, Կ· Պոլիս։

Արտասովոր «Հաւաքածոյ»ին մէջ կարելի է տեսնել արտասովոր չափերով եւ ծաւալներով գիրքեր։ Ամէնէն մեծը «Ճաշոց գիրք»ն է, որ հրատարակուած է Վենետիկ 1686ին եւ մօտաւորապէս 15 քիլօ կը կշռէ, իսկ ամէնէն փոքրը՝ անգլերէն-ֆրանսերէն բառարանը, որ ընդամէնը երկուքուկէս կրամ է։

ՄԵՐ ԲԱԺԱՆՈՐԴՆԵՐՈՒ ՈՒՇԱԴՐՈՒԹԵԱՆ

Ուրբաթ եւ Շաբաթ, ամբողջ օրը, տասնեակներով բաժանորդներ կը հեռաձայնէին «Յառաջ»ի, բողոքելու համար որ երեք օր է թերթ չեն ստանար, աւելցնելով թէ կարելի չէ երեք օր առանց «Յառաջ»ի մնալ…։

Արդարեւ, մեր բաժանորդները « Յառաջ » չստացան Հինգշաբթի, Ուրբաթ եւ Շաբաթ (կարգ մը շրջաններ Շաբաթ օր կը ստանային… Հինգշաբթիի թիւը) իրենց հետեւանք գործադուլի մասնակի շարժումներու, որոնք կը վերաբերէին մէկ կողմէ փոխադրական միջոցներու եւ միւս կողմէ *Ռիւ տիւ Լուվրի* թղթատարական կեդրոնին, ուրկէ կը կատարուի «Յառաջ»ի առաքումը։

Երկուշաբթի առտու կացութիւնը բոլորովին բարւոքուած չէր եւ Ռիւ տիւ Լուվրի տնօրէնութիւնը չէր կրնար ապահովութիւն տալ թէ օրուան մէջ, շարժումը վերջ պիտի գտնէր։ Կը խնդրուի մեր բաժանորդներէն որ ներողամիտ ըլլան մեր կամքէն անկախ այս «անհամութիւններուն» համար։

ՎԱՐՉՈՒԹԻՒՆ «ՅԱՌԱՋ»Ի

ՍՈԼԺԵՆԻՑԻՆ

(Բ. եւ վերջին մաս)

Ինչ որ դատապարտելի կը դարձնէ պինքը, յաչս կառավարութեան, իր հատուցումի պահանջն է։ Նշդրակի այն հարուածը, զոր Նիքիտա Խրուշչեւ տուած էր Քաններորդ համաժողովին առջեւ, ճամբայ հարթելով հակաստալինեան, այս – ինքն յարաբերաբար պզտիկ քաղաքականութեան մը, այդ հարուածը եղած էր մակերեսային։ Թանձր թարախը չէր պարպուած։ Սոլժենիցին կը պահանջէ բոլորովին տարբեր բան — արմատական բարենորոգում ներկային համար և ապահովութիւն՝ ապագայի։ Գիտնալով հանդերձ թէ բարենորոգումները ի զօրու չեն թափանցելու բազմազգ երկրի մը ծայրամասերուն, ուր ժամանակն ու միջոցը ունին ինքնայատուկ չափանիշներ, գրիչը կը պնդէ իր պահանջին վրայ։ Հոն ուր դիրքերը բաւական չեզոն, կը գրէ Գրոզնիներու Միութեան Քաժէպէի անօրինութեան եւ կ'ընդունի օտար թղթակիցներ։

Գիտէ թէ Խրուշչեւի վարանոտ փորձը որ չէր հասած իր նպատակին, երրորդն էր իր տեսակին մէջ։ Առաջին անգամ արգելափակման ճամբարները պարպուած էին 1953–55ին, եւ երկրորդ անգամ՝ 1956–57ին, ամէն անգամուն ալ մնալով անարձագանգ։ Արդ, դոյութիւն ունէր անդիր օրէնք մը, զոր աչալուրջ ուշադրութեամբ կը յարդէին ազատ արձակուած դատապարտեալները։ Այն է՝ լռել։ Համայնավար Փիէռ Տէքս կ'ըսէ.— «Արձակեալները լուռ էին, զարմանալի՛ կերպով»։ Իր այն հարցումին թէ ինչո՞ւ լուռ էին, երկրորդ համայնավար մը, Իլզա Թոռոլէ կը պատասխանէ.— «Գիտե՞ս ինչ կայ· այն ամէն ինչը որ յատկապէս արգիլեալ չէ…»։ Լռութեան անհրաժեշտութիւնը կուգայ զօրացնել վերջին պարագայ մը, այն է՝ ռուս ժողովուրդին ազգային հպարտութիւնը, որ կը մերժէ յայտնել եւ հրապարակել ինչ որ անհաճոյ է, տխուր եւ նուաստացուցիչ։

Եւ ահա որ Սոլժենիցին կը մերժէ յարգել անդիր օրէնքը, երբ իր առաջի՛ն իսկ վէպով, Իվան Դենիսովիչի մէկ օրը, արգելափակման կայաններու ներքին կեանքը կը յայտնաբերէ, անոնց հրէշային ահաւորութեամբ եւ դաշնքով։ Այս երկը, որ կ'ընթանար օրուան հակաստալինեան հոսանքով եւ կ'ունենար լայնատարած ընդունելութիւն, կը վայելէ բարձր հովանաւորութիւնը Խրուշչեւի։ Խրուշչեւ կը փափաքէր աւելին, այն է՝ երկը ծանօթացնել Արեւմուտքի։ Շարժման մէջ կը դնէ Փարիզի իր դեսպանը, Ապրասիմով, որ կը դիմէ Լէ Լէթր Ֆրանսէզի, որ խանդավառութեամբ կ'ընդունի թարգմանական աշխատութիւնը, ինք որ ջահակիրն եղած էր, դրական դեռնի վրայ, Ֆրանսական դիմադրական ճակատին։

Բայց հռչակաւոր վէպը, ինչպէս նաեւ յաջորդ պատմուածքները, Մատրիմոնայի Տունը, եւայլն, իրենց մէջ կը պարունակէին իրե՛նց իսկ դատապարտութիւնը։ Անոնք կուտային լուրեր, հետզհետէ աւելի մանրամասն տեղեկութիւններ, որ մինչեւ այդ չգուէներ եղած էին միայն։ Արդ, լուրերու եւ տեղեկութեանց տրամախոհ ընտրութիւնը եւ բաշխումը առանձնական սեփականութիւնն էր կուսակցութեան, որ չէր կրնար իր մենաշնորհը բաժնել ուրիշի հետ։ Ան որ ըստանձնած էր առաջնորդողի դեր, չէր կրնար հանդուրժել որ Նոպէլեան դափնեկիրը ներգործէ նոր սերունդին վրայ, եւ խռովէ կարգն ու սարքը, քիչ մը նման Փուշկինի, որ իր դոյութեամբն իսկ ծընունդ առաւ Դեկտեմբերեաններուն (Տեսամպրիստ)։

Իրողութիւն է սակայն որ կուսակցութիւնը մէկ արտասովոր ծնունդն էր քաներորդ դարու, մինչդեռ Սոլժենիցին կը պատկանէր չատ մը կողմերով, տասնըիններորդ դարուն։ Ասանդապահ՝ բայց եւ այնպէս նոր եւ ինքնատիպ, Սոլժենիցին զրականութեան հանդէպ ունի խմա – գում մը, որ կը չարունակէ նախորդ դարու մեծ Ռուսերուն խմացումը։ Առանց պատճառի չէ որ իր Օգոստոսը 14ը բաղդատութեան կը դրուի Պատերազմ եւ Խաղաղութեան հետ։ Անոնց պէս կը խորհի որ դրագէտը պէտք է լեցնէ կրօնքին թողած պարապը եւ սատարէ սիրտերու ապնուազումին։ Իր ամէնէն ողբերգական էջերն իսկ իրենց ծոցին մէջ կը սնուցանեն լուսաչող ճառագայթ մը։ «Գրագէտին պարտականութիւնը, կ'ըսէ ան, կը կայանայ ընդհանրական և յաւիտենական հարցերով զբաղիլ նախընտրաբար, քան թէ ինչքերու բաշխումին սա կամ նա ընդանակով — զաղտնիքը սիրտին եւ խղճմտանքին, պայքարը ընդմէջ կեանքի եւ մահուան։ Այս վերջինները կը պատկանին այն օրէնքներուն, որ մարդկութիւնը կը վարեն անյիշատակ ժամանակներէ ի վեր, եւ որ պիտի զազրին կատարելէ ա՛յն օրը միայն երբ արեւը խաւարի»։

Կեանքի երկու ըմբռնումներուն բաղխումը անծանօթ չէր սահմանին այս կողմ։ Ան լուծուած էր կացինի մէ՛կ հարուածով։ 1937 Յունուար 30ի հրա – վարակով, Հիթլէր արգիլած էր որ դերման քաղաքացի մը ընդունի Նոպէլի մրցանակը եւ արգելափակման կայան նետած էր խաղաղութեան մրցանակի տարաբախտ դափնեկիրը, կառլ ֆոն Օսսիէթցի, որ հիմնադիրն է Ալլեւս երբեմ պատերազմ ընկերակցութեան։ Ծանր էր կացութիւնը Սոլժենիցինի։ Ինք աւելի եւս ծանրացուց զայն, երբ արձարձեց պատերազմական դերիներու կսկծալի եւ փափուկ հարցը։

Բացի քսան միլիոն մեռեալներէ եւ նիւթական անհաչիւ կորուստներէ, կարմիր բանակը տուաւ երեք միլիոն դերիներ, որ գողգոթայ մը ապրեցան փշաթելերու եւեւ։ Երբ վերադարձան վերապրողները, անոնք խմբուիլն նետուեցան կեդրոնացման կայաններու մէջ, փոխանակ ազատ արձակուելու։ Դժբախտ էին դերութեան մէջ, դժբախտ եղան իրենց հայրենի հողին վրայ։ Սոլժենիցին, որ զուարթ ամբողջ տեւողութեան կռուած էր առաջին դիծի վրայ եւ տեսած էր կարմիր բանակի հերոսական մարտնչումը, չէր կրնար չհասկնալ։ Ան գրեց սա դառնակսկիծ տողերը.— «Այս պատերազմը առ հասարակ հաստատեց, թէ աշխարհի ամէնէն ստեղի բանը Ռուս ըլլալն է»։

Ան չէր կրնար արդարացնել եւ բնաւ չարդարացուց անոնք՝ որ թշնամիին կողմն անցած էին։ Այլ հարց տուաւ, ցաւագինօրէն, թէ որքա՞ն անգութ եւ անօրէն պէտք է եղած ըլլար ստալինեան չրջանը, թէ որքա՞ն տեղի յիշատակ մը թողած էր ան, որ մարդկի երթային մինչեւ զաւաճանութեան։ Այս չի նչանակեր թէ կ'արդարացնէ Վլասովները։ Սոլժենիցին ձեռք կ'առնէ Դոստոյեվսքիի։ Անոր աքսորանքի պարագաները կը բաղդատէ իր անձնական յիշատակներուն հետ, և երանի՛ կը կարդայ Դոստոյեվսքիի բախտին։ Այս չի նչանակեր թէ կ'ափսոսայ կորուսեալ ցարականութիւնը։ Ան, ցարականութիւնը, կը ծառայէ այսեղ որպէս բուֆահան (ոչխարասպան) եւ կը չեչտէ Ստալինի անսահման չարութիւնը եւ անպիտանութիւնը։ Քանները եւ քսանեկուերորդ համաժողովները չէին սխալած։ Շատոնց է որ Ստալին դաւաճանած էր ընկերվարութեան եւ նոյնիսկ մարդկութեան տարրական սկզբունքներուն։ Եղած էր ասիացի արիւնարբու բռնակալ մը։

Սոլժենիցինի դիրքը, հանդէպ իր համակակոդներուն, թէ՛ ամբաստինդ է եւ թէ խոցելի։ Զօրաւոր է, որքան ատեն որ կը կռթնի Խորհ. Միութեան սահմանադրութեան վրայ եւ կը խօսի յանուն օրէնքի։ Այսպէս գործելով, կը ջանայ ստիպել կառավարութիւնը որ ճանչնայ եւ խոստովանի թէ կան երկու սահմանադրութիւններ։ Առաջին մը, գրաւոր, որ չի կիրարկուիր, եւ երկրորդ մը, անդիր, որ կը կիրարկուի, քամահրելով խորհրդային օրինաւորութիւնը։ Անբացատրելի պիտի ըլլար Կրեմլինի համբերութիւնը այսքան ծանրակչիռ յարձակումներու դէմ, եթէ Սոլժենիցինի հարցը վերածուած չըլլար միջազգային եւ քաղաքական մտահոգութիւններու։ Եւ սակայն, աննախընթաց կորովով մը զինուած՝ դրագէտը կը չարունակէ դիմադրել ճընշումներու, ամէն տեսակի պրպտուներու, նախ եւ առաջ տկար ընդդիմախօսին, այրինքն Գրոզնիներու Միութեան դէմ, ապա բո՛ւն իսկ անոր՝ որ կը զործէ անանուն կերպով եւ որուն խօսքը ամենազօր է։

Պէտք չէ սակայն սխալիլ կարծելով, թէ հակամարտ ուժերը իրարմէ կը տարբերին հիմնովին։ Մեծ հանդիսութիւներ կան երկուքին միջեւ։ Երկուստեք կը դանուին հարազատ Ռուսեր, թունդ հայրենասէր, հպարտ եւ ինքնավստահ։ Անոնք դիտակցութիւնը ունին իրենց ժողովուրդի բացառիկ հանճարին։ Իրենց գրականութիւնը կարելի չէ ըմբռնել, առանց ի մտի ունենալու թէ անոր մէջ կայ ամեհի ալիքը մարդկային չունչի մը։ Ո՞րն է իր պատգամը։ Սոլժենիցին մօտէն ուսումնասիրած է Մարքսն ու Լենինը, եւ անոնցմէ առաջ՝ Հեկելը։ Ընդունած իրողութիւն է թէ Դոստոյեվսքիի ընթերցումը մարդս կ'առաջնորդէ դէպի յեղափոխութիւն եւ նաեւ, միաժամանակ, դէպի Աստուած։ Մէկ թէ միւս պարագային, Մոսկուան կը յայտնուի որպէս նոր Հռոմ։ Սոլժենիցին ոչ մէկ անդամ կը մերժէ Ընկերվարութիւնը։ Այլ կը մարտնչի ի խնդիր մարդկային ընկերվարութեան։ Մարդը կը պաշտպանէ մարդուն դէմ։

Այսօր յիսունըհինգ տարեկան է աքսորական գրագէտը։ Իր աչքերուն կապոյտը այնքան վճիտ է, որքան ձայնը իր խղճմտանքին։ Ցուղիչ է հաստատել թէ մեծարժէք մաթեմաթիկոսը մերժած է ոստիկանութեան ճեռքը իրրեւ դէնք յանձնել իր կատարելագործուած դիւտերը, որ մարդոց դժբախտութիւնը պիտի բազմապատկէին։ Ան նախընտրեց երթալ աշխատիլ, իրրեւ անուսուց եւ կմախատիպ թիապարտ, անապատային Խազախստանի հանքերուն մէջ, քանի մը անգամ հանելով մահուան դուռը։ Ազիքներու իր խլիրդը հալեցաւ (ռէզորպէ)։ Բարի աստղ մը կը հսկէր իր վրայ։ Արգելափակման կայաններու մէջ հաւատացեալ չէր։ Լաո-Ձէօի Ճամբուն Գիրքն է որ զինքը աստիճանաբար առաջնորդեց դէպի քրիստոնէութիւն։

Անանուն ցաւեր եւ զրկանքներ կոփած եւ կռած էին իր էութիւնը։ Ապրած է Ռուսաստանի մեծ սուերը։ Նախ քաղքային պատերազմի օրերուն, Քիսթովոյի իր ծննդավայրին մէջ, որ ծննդավայրն եղած էր Լերմոնտովի, երկրորդ անգամ Ռոստովի մէջ, կուլակներու տարագրութեան օրերուն։ Հանդիպած է, բնականաբար, Հայերու։ Տեսակ մը հիացումով կը յիշէ անոնց իրերօգնութիւնը։

Այս յօդուածը որ խմբագրուեցաւ աբեմեան հրատարակութիւններու հիման վրայ, առանց անտես առնելու Պրաւդայի եւ Լիտեռատուռնայա Գազեթայի կարծիքները, յաւակնութիւնը չունի գրագէտին ճշգրիտ պատկերը տուած ըլլալու։ Հետաքրքիր ընթերցողին կը մնայ կարդալ զայն եւ կազմել իր անձնական կարծիքը։

ՔԱՂՀԱՆ

- ՀԱՅԱՍՏԱՆ -

ՅՕԴՈՒԱԾ ՆՈՒԻՐՈՒԱԾ ԵՐԳՉՈՒՀԻ ԼՈՒՍԻՆ ԱՄԱՐՅԱՅԻ

«Սով· Արուեստ» ամսագրի Յունուարի թիւին մէջ երաժշտագէտ, բանասէր Կարապետ Սուրէնեան յօդուած մը լոյս ընծայած է երգչուհի Լուսին Ամարեայի մասին։ Յօդուածագիրը նկատել տուած է ի մէջ այլոց, թէ «Լուսին Ամարեա կը չարունակէ իր եռուն գործունէութիւնը՝ Նիւ Եորքի Մեթրոփոլիթընի աստղերէն մէկը մնալով… Համեստ, կենսունակ երգչուհի մըն է, որ կ'ապրի պարզ կեանցաղով (ան համեստ հայ ընտանիքի զաւակ է, որ ոչ միայն կը հպարտանայ իր ծագումով, այլեւ կը պահպանէ պզտիկ նական աւանդները), ան միաժամանակ զարգացած մտաւորական է, հմուտ արուեստագէտ։ Սկիզբը իրրեւ չուրեական նուագած է զանազան նուագախումբերու հետ։ Գիտէ բազմաթիւ լեզուներ, այդքան ծանրակչիռ յարձակումներու դէմ, եթէ Սոլժենիցինի հարցը վերածուած չըլլար միջազգային եւ քաղաքական մտահոգութիւններու։ Եւ սակայն, աննախընթաց կորովով մը զինուած՝ դրագէտը կը չարունակէ դիմադրել ճընշումներու, ամէն տեսակի պրպտուներու, նախ եւ առաջ տկար ընդդիմախօսին, այրինքն Գրոզնիներու Միութեան դէմ, ապա բո՛ւն իսկ անոր՝ որ կը գործէ անանուն կերպով եւ որուն խօսքը ամենազօր է։

Պէտք չէ սակայն սխալիլ կարծելով, թէ հակամարտ ուժերը իրարմէ կը տարբերին հիմնովին։ Մեծ հանդիսութիւններ կան երկուքին միջեւ։ Երկուստեք կը գտնուին հարազատ Ռուսեր, թունդ հայրենասէր, հպարտ եւ ինքնավստահ։ Անոնք գիտակցութիւնը ունին իրենց ժողովուրդի բացառիկ հանճարին։ Իրենց գրականութիւնը կարելի չէ ըմբռնել, առանց ի մտի ունենալու թէ անոր մէջ կայ ամեհի ալիքը մարդկային չունչի մը։ Ո՞րն է իր պատգամը։ Սոլժենիցին մօտէն ուսումնասիրած է Մարքսն ու Լենինը, եւ անոնցմէ առաջ՝ Հեկելը։ Ընդունած իրողութիւն է թէ Դոստոյեվսքիի ընթերցումը մարդս կ'առաջնորդէ դէպի յեղափոխութիւն եւ նաեւ, միաժամանակ, դէպի Աստուած։ Մէկ թէ միւս պարագային, Մոսկուան կը յայտնուի որպէս նոր Հռոմ։ Սոլժենիցին ոչ մէկ անդամ կը մերժէ Ընկերվարութիւնը։ Այլ կը մարտնչի ի խնդիր մարդկային ընկերվարութեան։ Մարդը կը պաշտպանէ մարդուն դէմ։

Այսօր յիսունըհինգ տարեկան է աքսորական գրագէտը։ Իր աչքերուն կապոյտը այնքան վճիտ է, որքան ձայնը իր խղճմտանքին։ Ցուղիչ է հաստատել թէ մեծարժէք մաթեմաթիկոսը մերժած է ոստիկանութեան ճեռքը իրրեւ դէնք յանձնել իր կատարելագործուած դիւտերը, որ մարդոց դժբախտութիւնը պիտի բազմապատկէին։ Ան նախընտրեց երթալ աշխատիլ, իրրեւ անուսուց եւ կմախատիպ թիապարտ, անապատային Խազախստանի հանքերուն մէջ, քանի մը անգամ հանելով մահուան դուռը։ Ազիքներու իր խլիրդը հալեցաւ (ռէզորպէ)։ Բարի աստղ մը կը հսկէր իր վրայ։ Արգելափակման կայաններու մէջ հաւատացեալ չէր։ Լաո-Ձէօի Ճամբուն Գիրքն է որ զինքը աստիճանաբար առաջնորդեց դէպի քրիստոնէութիւն։

Անանուն ցաւեր եւ զրկանքներ կոփած եւ կռած էին իր էութիւնը։ Ապրած է Ռուսաստանի մեծ սուերը։ Նախ քաղքային պատերազմի օրերուն, Քիսթովոյի իր ծննդավայրին մէջ, որ ծննդավայրն եղած էր Լերմոնտովի, երկրորդ անգամ Ռոստովի մէջ, կուլակներու տարագրութեան օրերուն։ Հանդիպած է, բնականաբար, Հայերու։ Տեսակ մը հիացումով կը յիշէ անոնց իրերօգնութիւնը։

Այս յօդուածը որ խմբագրուեցաւ աբեմեան հրատարակութիւններու հիման վրայ, առանց անտես առնելու Պրաւդայի եւ Լիտեռատուռնայա Գազեթայի կարծիքները, յաւակնութիւնը չունի գրագէտին ճշգրիտ պատկերը տուած ըլլալու։ Հետաքրքիր ընթերցողին կը մնայ կարդալ զայն եւ կազմել իր անձնական կարծիքը։

ՔԱՂՀԱՆ

ՌԵԹԷՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

—0—

Բ.

«Ֆալախա»յի տատնական հարուածէն ետք, պատժուած տղաքը լալով, կաղն ի կաղ կը վերադառնան իրենց տեղերը։

Կը հնչէ կէսօրուան ճաչի պահուկը։ Տնտեսը ներս կը բերէ Զօրայեան պատուելի ախորժարեր կերակուրներով լեցուն սակառը։ Ջմռռնանք ըսելու. ճաչերը կը դրկուէին հարուստ ընտանիքներու կողմէ։

Իր խստաբարոյ, խժռոտ արտաքինին տակ դղայն, փափուկ սիրտ մը ունի պատուական դաստիարակը։ Իրեն համար՝ ծեծը աւելի սկզբունքի հարց է. կրթելու միջոց։ Հաճոյք չի զգար։

Մանաւանդ չա՛տ արթուն է։ Սրտաբոյս։ Աչքէն բան չի վրիպիր։ Մէկ կոմիս՝ կը ճաչակէ համեղ ուտելիքները միւս կոմիս՝ զազատզղի կը դիտէ պատժուած մանչուկը, որ դրատեղանին վրայ հակած զարձեալ դասերը կը սորվի, ու միեւնոյն ատեն, իրրեւ ճաշ, չոր հացի կտորներ կը կրծէ։ Ախորը կը տանջէ։ Ինչո՞ւ ծեծել տուաւ իր ամէնէն աւելի սիրելի, ուշիմ աշակերտը։ Բայց, ճի՛շդ այդ ուշիմութեան պատճառաւ, Ռեթէոսը պէտք է հաճոյք զգար ընթերցումներէն։ Իրեն համար անբացատրելի կը մնայ այս պարագան։ Ինչպէ՞ս չէ նկատած Ռեթէոսի ճաչին խեղճութիւնը։ Խորապէս յուզուած է Զօրայեան պատուելին։ Ծամած կտորներկակորդէն վար չեն երթար։ Կը կանչէ զայն եւ մեղմութեամբ կը հրամայէ սեղան տանիլ տեսեսին՝ մէջնիները ուտելէ ետք։ Հպարտ է անօթի աշակերտը։ կը կարմրի. կը ճերմկի. ու «պատուելի, ճաչած եմ» ըսելով դուրս կ'ելլէ սակառը տեսեսին յանձնելու։ Ակնիւ մարդը չի կրնար զսպել իր յուզումը. եւ այդ օրերու մտայնութեան մէջ եզակի որոշում, ինք կ'առնէ առաջին քայլը զարմանելու համար եղած անիրաւութիւնը։ կը մօտենայ Ռեթէոսին, կը նստի քովը ու անմեղ հարցումներով զազափար մը կը կազմէ Պէրպէրեան ընտանիքի նիւթական ողորմելի վիճակի մասին։ Այդվայրկենէն սկսեալ, իր անպաչոն հոգեզաւակը կը նըկատէ զայն։ Ամէն օր, խեղճի աչակերտին բերած ծրարը բանալով, չոր հացի կտորներուն քով կը դնէ անհզարար ուտելիքներ, զորս կը ճաչակէ Ռեթէոս, կարծելով թէ մայրն է զրած։

Սակայն, Տիկին Աննա Պէրպէրեան հասած է չքաւորութեան ծայր աստիճանին։ Փրկութեան մէկ միջոց կայ՝ Անդրանիկ զաւկին՝ կարապետի նման, կրասերը եւս հանել զպրոցէն ու զործի դնել, որպէսզի անօթի չմնան։

Որոշումը երբ կը յայտնէ պատուելիին, տխրութիւնը կ'իջնէ անոր դէմքին վրայ։ Ռեթէոսի պէս բնդունակ աչակերտ մը պէտք չէ զրկուի ուսման բարիքներէն։ Յանձն կ'առնէ զրպանէն վճարել անոր զպրոցական պիտոյքը· տարեկան երկու ձեռք հագուստ· կօշիկները, եւայլն։ Յուզուելու կարզը այրի կնոջն է։ Աչքունքտ աչքերով՝ չնորհակալութիւն կը

ատատ կը խօսի ոչ միայն հայերէն եւ անգլերէն, այլեւ իտալերէն, կ'երգէ ութ լեզուով։ Լաւ գիտէ բեմական արուեստին դաղանիքները։

Երգչուհին ութ տարի առաջ երգած էր Երեւանի օփերային եւ Հայֆիլհարմոնիայի սրահներուն մէջ։

×

ՀԱՅ ՄԱՐԶԻԿՆԵՐՈՒ ՅԱՋՈՂՈՒԹԻՒՆՆԵՐ

«Թուրքմենական Իսկրա» («Թուրքմենական կայծ») թերթը հաղորդած է, թէ Աչխաբադի մէջ տեղի ունեցած են ըմբշամարտի մրցումներ՝ դիւզատնտեսական բարձրագոյն ուսումնարաններու ուսանողներու համամիութենական երկրորդ խաղերու չրջագիծին մէջ։ Յաղթողներուն մէջ է ուսանող Իվան Համբարձումեան (ազատ ոճ)։ Այլ մրցումի մը ընթացքին դասական ոճի մէջ յաղթած է վլադիմիր Աբրահամեան, Զարչու քաղաքէն։ Աչխաբադի ախոյենական մրցումներուն մէջ ալ առաջնութիւնը ձեռք ձգած է կոնստանդին Համբարձումեան (երկրորդ միջին ծանրութիւն)։

յայտնէ եւ ուրախ կը վերադառնայ իր դործին:

Այսպէս է ահա, որ անիրաւ ծեծով սկսած պատմութիւն մը կը վերածուի փոխադարձ համակրութեան ցմահ անխզելի կապերուն:

Ռեթէոս այլեւս ապահով է իր ապագայի մասին: Ոգի ի բուն կ'աշխատի օր առաջ իւրացնելու բոլոր դասաւանդութիւնները:

Ըսինք, թէ հեռաքրքրական մարդ մըն էր Զօրայեան Թէոդորոս պատուելին: Հոգեկան արիութեան, պարկեշտութեան մէկ դրական ապացոյցը եւս չուշանար:

Երբ կը տեսնէ, կը համոզուի որ Ռեթէոսը, ընկերները կատարելապէս իւրացուցած են իր եւ այլեւս ուսուցիչներու բոլոր դիտելիքները, առանց արժանապատուութեան ծիծաղելի խնդիրներ յարուցանելու, թաղականներուն կը թելադրէ ուելի կարող, մասնագէտ ուսուցիչներ բերել:

Մեր մէջ իրաւացիօրէն քննադատուած են թաղականները, որոնք մեծ մասամբ տգէտ, չուկայիկ մարդիկ էին ու ազդային գործին կը լծուէին պարզապէս գոհացնելով իրենց փառասիրութիւնը: Ներսէսեան Վարժարանի թաղականները բանիմաց մարդիկ ըլլալով, յօժարակամ կ'ընդունին իմաստուն պատուիրին առաջարկը: Նիւթական մեծ գոհողութիւններով պաշտօնի կը կոչուին հանրածանօթ երկու դէմքեր. Մատթիա Գարագաշեան՝ հայկարանութեան, իմաստասիրութեան դասատու: Միւսը՝ Թովմաս Թէրզեան. Ֆրանսերէնն եւ գրականութիւն:

Ռեթէոս Պէրպէրեան եղած է տասնըչորս տարեկան: Արտակարգօրէն կը վայելի բոլոր ճիւղերուն մէջ: Մայրենի լեզուէն պատճանօթ է Թուրքերէնի, Ֆրանսերէնի: կը մրցի իրմէ տարիքոտ աշակերտներու հետ: Ձեռքէ ձեռք կը խլուին չարաքրութիւնները: Սքանչելի առողանութեամբ խօսելու դիւրութիւն ունի: Անունը դրած են«փոքրիկհռետոր»: Զօրայեան պատուելին ուրախութիւնը չափ չունի: Սիրելի աշակերտին, հոգեզաւակին յաջողութիւնները կ'ուռեցնեն իր կուրծքը: Կը հպարտանայ անով: Միւս ուսուցիչներուն կարծիքը առնելէ ետք, Ռեթէոսը կը նշանակէ վարի դասարաններու հայերէնի, Թուրքերէնի, Ֆրանսերէնի ուսուցիչ, ետք « մեհնիտիէ » ամսականով: Կարեւոր դասր Տիկին Աննայի անձուկ պիւտճէի համար:

Ուսանող–ուսուցիչը Ներսէսեան Վարժարանը կ'աւարտէ 16 տարեկանին չ'ափայլուն նիշերով: Կենդանի համայնապիտարան է: Պերճախօս հռետոր: Հաճելի դասախօսութիւններ կուտայ չհեկան նիւթերու մասին: Աւելորդ է ըսել, անմիջապէս տեսական ուսուցիչ կը նշանակուի վարժարանին. իսկ այլեւս ուսուցիչ՝ դանազան թաղերու չորս դպրոցներու: Ներ մայրը ապատած է նիւթական հոգերէն. հանդիստ ապրելու միջոցները ունին: Տարի մը չանցած, Ռեթէոս Պէրպէրեան անունը ծանօթ է օտարներուն

ԳԵՂԱՐՈՒԵՍՏԱԿԱՆ ԵՐԵԿՈՅԹ ՄԸ

Հայ Ուս. Օգն. Միութեան գեղարուեստական երեկոյթը տեղի ունեցաւ կիմէ Թանզարանի սրահին մէջ Փետրուար 8, երեկոյեան ժամը 9ին:

Սրահը ամբողջութեամբ լեցուն էր ներկաներով, ինչ որ հաւաստիք մը կարելի է նկատել Միութեան վայելած համակրանքին:

Միութեան երիտասարդ առենապետը Պր. Արա Տէյիրմէնճեան պատշաճ խօսքերով բացաւ երեկոյթը: Շնորհակալութիւն եւ գոհունակութիւն յայտնեց յարգելի ունկնդիրներուն, որոնք իրենց ներկայութեամբ պատուած էին ձեռնարկը: Նշեց Միութեան առանձնած դերը հայ ուսանողներու կեանքէն ներս եւ արտայատուեցաւ երեկոյթին իրենց սիրայօժար մասնակցութիւնը բերող հայ եւ օտար արուեստագէտներու մասին: Նորահաս տաղանդաւոր արժէքներ եւ եթէ այսօր համբաւներ չէին, պիտի ըլլային շնորհիւ բծախնդրութեամբ մշակուած իրենց արուեստին ու բնատուր ձիրքին:

Հայ արուեստագէտները՝ որոնցմէ եօթը Պէյօղլուէն կուգային, առաջին անգամ կը ներկայանային փարիզեան բեմի մը վրայ:

Ճոխ եւ հետաքրքիր յայտագիր մը դործադրութեան դրուեցաւ:

Մեծ եղաւ ուրախութիւնը հասարակութեան երբ բեմ եկան երեք Հայուհիները — Տիկին Սոնա Խօշաֆեան՝ չուլթակ, Օր. Նայիրի Տէմիրճեան՝ դաշնակ, Օր. Ժօսլին Տէլիֆէր՝ սրինդ. երեքը չնորհալի ամբողջութիւն մը կը կազմէին: Նուագեցին դասական երաժշտութենէ Պախի մէկ երրեակը «Օֆրանտ Միւղիքալ»: Եօթն ալ ինքնավստահ իրենց նուագին՝ յաջողեցան երգահանին հոդեվիճակները դգալ, ապրիլ եւ ապրեցնել:

Յաջորդաբար նուագուեցան չուլթակ եւ դաշնակով ձեխալեանի «Բոէմ» կոչուած երկը եւ Պարթոքի «Տանս Ռումֆնը»: Այս վերջինը զուարթ ու աշխոյժ մթնոլորտ մը ստեղծեց: Ձեխալեանի երկը՝ առաջին ունկընդրութիւն էր, հոդեբուխ զգացումով յօրինուած նուագ մը որ արուեստագէտները յաջողեցան մեկնարկել յուզումնալից:

Ուշագրաւ էր Է. Իսայէ երգահանի մը մէկ սոնաթին չուլթակով մենակատարումը Տիկին Սոնա Խօշաֆեանի կողմէ: Տիկին Խօշաֆեան իր կենսունակ, սահուն ձայնով եւ իր ազնուական վայելչութեամբ ու կեցուածքով խորապէս տպաւորեց ներկաները:

Նուագին պէտք է յայտնուէր երգը եւ բեմ եկաւ Պր. Ռուբէն Տէյիրմէնճեան: Գոհ ու երանդաւոր ձայնով համակրելի պարբերան երգիչ մը: Երգեց օփերայի դասական արիաներ. «Նոս տը Ֆիկարօ» Մոցարթէ, «Լիւսի տը Լամէրմուր» Տոնիզեթիէ, «Օթելլօ» Վերտիէ, եւ սրահը լեցուեցաւ իր տաքուկ ձայնին արձագանգներով: Հայերէն երգեց Պարթեւեանի երկու ստեղծագործութիւնները՝ «Օրօր» եւ «Աչուղի երգ»: Երգարուեստի բարձր կարողութիւններով օժտուած է Պ. Տէյիրմէնճեան, որ յայտնութիւն մը եղաւ Փարիզի հայ հանրութեան համար ու խանդավառ դնահատանքի արժանացաւ խլելով երկար ծափեր:

Յայտագրի երկրորդ բաժինը սկսաւ Սթեյլա Պաքըրճեանի պարով: Կատարեց երկու պարեր, Ուզունտարա եւ Ոսկե – հատ: Հաճելի էր դիտել իր հեզադիտուն չարժումները, չնորհալի նազանքով եւ համաչափութեամբ: Ֆոլքլորիք տարազները գեղեցիկ եւ ճաշակաւոր էին: Իր պարերը դիմատուրուեցան ծափահարութիւններու տարափով: Նուագով իրեն կ'ընկերանային Պարոներ Մարք Թորիկեան եւ Ալէն Սերճանեան:

Երգչուհին օտար մըն էր, Լիբանանցի օրիորդ մը՝ Լմէ Սէհնաուի: Երգեց Փուչինիի Պոհէմեն, Թոսքայէն եւ Մանոնէն արիաներ: Իրեն կ'ընկերանար դաշնակով Օր. Պէչքի: Զօրեղ էր ձայնը եւ սակայն ոսկին արիան տկար անցաւ յանկարծակի իր կրած յուզումի հետեւանքով, վերջին երկուքը բաւական յաջող էին եւ լաւ մեկնաբանուած: Մեծ եղաւ հասարակութեան զարմանքն ու ոգեւորութիւնը երբ օրիորդը սկսաւ երգել հայերէն, կանաչեանի «Օրօր»ը եւ Արթիւրեանի «Երգիր անգին»ը, այնքան ճչգրիտ ու մաքուր առոգանութեամբ եւ արտասանութիւնով:

Նուագի բաժնին վերջի մասին մէջ կայնին Քորէլիէ «Լաֆոլիա» (դաշնակ եւ չուլթակ): Մուրատեանէ « Քնարական » (դաշնակ եւ սրինդ): Օր. Ժօսլին Տէլիֆէրի սրինդը ունէր նրբին եւ յուզական հնչողութիւն, ապացոյց մը իր մեկնարկումի ըմբռնումին:

Ձեխալեանի դաշնամուրի « Սոնաթ »ը նուագեց Օր. Նայիրի Տէմիրճեան: Ձեխալեան նոր սերունդի երգահան ներկայացուցիչներէն մէկն է: Դասականի եւ արդիականի չաղկապում մըն էր իր Սոնաթը երբեմն հայկական թեմայով ընդդեղուզուած: Օր. Ն. Տէմիրճեան իր դաշնակի նուագածութիւնով լաւագոյնս մեկնաբանեց հեղինակի ոգեկան եւ յուզական ներչնչումներու պոռթկումներն ու հանդարտութիւնը: Սեղնաչարին հընչիւնները իր մատներուն տակ երբեմն կը դոռային եւ երբեմն ալ հազիւ լսելի մեղեդի մը կը վերածուէին: Իր թեքնիքը եւ մեկնարկումը մեծապէս չնորհաւորելի են:

Մեծ երգահան Խաչատրեանի «Յայդերզ» եւ Գայանէ պալէի «Այշէ»ի՝ դաշնակի եւ չուլթակի յօրինումներու նուագով վերջացաւ երեկոյթը: Բոլոր ելոյթները արժանացան ներկաներու բուռն ծափահարութիւններուն:

Ունկնդիրները հեռացան սրահէն իրենց հետ տանելով երաժշտական վայելքի մը խոր տպաւորութիւնը:

Համոզուած ենք որ երեկոյթի յաջողութիւնը Ուս. Օգն. Միութեան վարիչներուն համար քաջալերանքի արտայայտութիւն մը եղաւ:

Ա. Է.

ուսուցչին՝ Թովմաս Թէրզեանի յանձնառարութեամբ, խիստ քննութենէ մը ետք, օդնական ուսուցիչ կը կարդուի պետական նշանաւոր Կալաթայ Սարայ լիսէին մէջ, հայ ուսանողներուն դասաւանդելու համար Թուրքերէն եւ Ֆրանսերէն: Կալաթա Սարայի ուսուցիչները կ'ըլլային որոշ տարիքի, համալսարանական վկայականներով անձնաւորութիւններ: Ռեթէոս, հազիւ 17 տարեկան, բացառութիւն կը կազմէ:

Կը պատահին զուարճալի թիւրիմացութիւններ:

Անգամ մը, ուսուցչանոցի մէկ անկիւնը ոտքի կեցած է: Չի համարձակիր նըստիլ տարեց, հեղինակաւոր ուսուցիչներու քովը: Թրքական դրականութեան ու մանկավարժութեան դասատու՝ բանաստեղծ էքրէմ պէյը կարծելով թէ ուսանող մը եկած է խնդրանք մը ներկայացնելու, իր մօտ կը կանչէ զայն. եւ ափիբերան կը մնայ երբ կը հասկնայ, թէ Ֆրանսերէնի եւ Թուրքերէնի օդնական ուսուցիչ մըն է դիմացինը: Չհաւատալով աչքերուն, կարդ մը խրթին հարցումներով կը փորձէ անոր Թուրքերէնի հմտութիւնը: Գոհացուցիչ պատասխաններէն ուրախացած, համաձայնութեան մը կուգան: Ռեթէոս իրեն պիտի սորվեցնէ Ֆրանսերէն. ինքն ալ պիտի կատարելագործէ անոր Թուրքերէնը:

Ուրիշ մը:

Քանի մը տարի ետք, Ռեթէոս Պէրպէրեան կը հրաւիրուի իսիրնէ քաղաքի ազգային վարժարանի անօբէնութեան պաշտօնին: 20 տարեկան երիտասարդ է. խարտեաչ մազեր. անպեխ. անօրուք: Եղբօրը հետ կը մեկնի իսիրնէ: Կիրակի առաւօտ երբ կը ներկայանայ թաղականութեան, մարդիկը չեն հաւատար, որ նշանաւոր ուսուցիչ՝ Ռ. Պէրպէրեանը ինքն է: Ցոյց կուտայ գրուած յանձնարարագիրը:

Ինծի համար անկարելի է ժամանակագրական կարգով ներկայացնել ուսուցչական իր բեղուն գործունէութիւնը: Անհրաժեշտ պիտի ըլլայ գրել Պոլսոյ բոլոր վարժարաններու պատմութիւնը: Այս յօդուածաշարքին նիւթը չէ:

Ուրեմն ուղղակի կ'անցնիմ Պէրպէրեան վարժարանի հիմնարկէքին:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

(Շար. – 2)

«ԾԱՂԱՋ»ի ԹԵՐԹՕՆԸ (72)

ԲՈՌ

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ
ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ
6.

— Պարոն Ռիվարեց, մի՞թէ ձեզ դուր է գալիս այս տեսարանը, — ասաց Ջեմման դառնալով Բոռին, որ կանդնած էր մօտը՝ մի ձեռքով յենուած վրանը պահող պիներից մէկին: — Ինձ թւում է, որ...

Նախադասութիւնը չվերջացրեց ու նայեց նրան: Այն օրից ի վեր, երբ կանդնած էր ինքը Մոնտանեէլիի հետ միասին իրենց դրանը, այդ օրից ի վեր էլ երբեք չէր տեսած մի այսպիսի անյաղթակ յուզուածութիւն մարդկային դէմքի վրայ: Նրա երեսին նայելով՝ ակամայ մտաբերում էր Դանթէի դժոխքը:

Այդ վայրկեանին կուզիկը մի չքնաղ աղջիկ էր, որ ուրախութիւնից ու զարմանքից ոչ միայն կորցրել էր իր գոյնը, այլ ամբողջ մարմնով դողում էր, ինչպէս տերեւ: Նրա աչքերը, որոնք մինչեւ այդ վայրկեանը ժպտում էին, այժմ լայն բացուած էին, ինչպէս երկու սեւ ծակեր, որոնց միջից ցոլում էր ներսի կրակը: Նրա ձեռքերը, որոնք մինչեւ այդ ամուր բռնած էին պիները, այժմ ուժասպառ ընկած էին նրա կողքերի երկայնքով: Նրա ամբողջ էութիւնը, որ մինչեւ այդ ամուր կանգնած էր, այժմ ծռուած էր առաջ, ասես ուզում էր ինքն իրեն նետել Ռիվարեցի գիրկը:

Ռիվարեցը, որ ինքն էլ ոչ պակաս յուզուած էր, ոչ միայն չնկատեց այդ, այլ ընդհակառակը, ուզում էր ամէն կերպ խուսափել նրա հայեացքից: Նա ամբողջ ուշադրութիւնը դարձրել էր Ջեմմայի վրայ, որ ուշադրութեամբ հետեւում էր ամէն մի շարժումին, որ անում էր Ռիվարեցը:

— Ներեցէք, տիկին, — ասաց նա, — ես ստիպուած եմ ձեզ անհանգստացնել, բայց ես ինձ համար ոչ մի օգուտ չունեմ այդ պիների: Ես ուզում եմ, որ դրանք ուղղահայեաց կանգնեցնեն, ինչպէս որ կանգնած էին մինչեւ այդ:

Ջեմման ոչինչ չպատասխանեց, այլ ձեռքը մեկնեց դէպի պիները, որոնք ուղղահայեաց կանգնեցրին:

— Ներեցէք, տիկին, — ասաց Ռիվարեցը

Այբի Տիկին Արըճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալխասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլէման Ակուճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Արըճեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ աղգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱՐԸՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 23ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Փետր. 27, ժամը 10·15ին Ալֆորվիլի Ս. Պողոս–Պետրոս հկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆոր – վիլի գերեզմանատունը։

Մահազդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իրրեւ այդ նկատել։

Ի ՅԻՇԱՏԱԿ

Սրբուհի Վարդանեանի (Պոլիս) մահ – ուան քառասունքին ի յիշատակ, Տիկին Ա. Պապեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Փարիզ), ստանալ «Ցարաջ»էն։

×

Այբի Տիկին Գառնիկ Յովհաննէսեան իր հօրեղբօր տղուն՝ եղիա Միհնասեանի յիշատակին 100 Ֆր. կը նուիրէ Խիլի Մըչակոյթի Տան եւ 100 Խիլի Նորակառոյց եկեղեցւոյ (ստանալ «Ցարաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Ալեքսան Մարտիրոսեան իրենց հօրեղբօր զաւկին եղիա Միհնաս – եանի մահուան առթիւ 100 Ֆր. կը նուիրեն Հայագիտական Ուսմանց Կեդրոնին։ (Ստանալ «Ցարաջ»էն)։

×

Տէր եւ Տիկին Տոքթ. Ռոպէր Ֆօլ, նոյն տխուր առթիւ, 100 Ֆր. կը նուիրեն Խիլի Մչակոյթի Տան, 100 Ֆր. Հայագիտական Ուսմանց Կեդրոնին (ստանալ «Ցարաջ»էն) եւ 100 Ֆր. «Ցարաջ»ի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Լիոնէն այբի Տիկին Գ. Թումասեան 100 Ֆր. կը նուիրէ Ուսանողներու Օգն. Մարմնին Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնն.— Հ. Ց. Դ. Անի կոմիտէն շնորհակալութեամբ ստացած է այբի Տիկին Հայկուհի Կարապետեանէ եւ զաւակներէ 50 Ֆր. ի յիշատակ իրենց ամուսնոյն եւ հօր Ղազար Կարապետեանի մահուան Բ. տարելիցին։

×

Լիոնի Հայց. Առաք. Եկեղեցւոյ Ազգ. Միութեան վարչութիւնը շնորհակալու – թեամբ ստացած է հետեւեալ նուէրները.

Տէր եւ Տիկ. Ճիլպրայէլ Պահատուրեան Աղաքատախնամին 500։ Այբի Տիկ. Սիրարփի Թումասեան իր ամուսնոյն հանգ. Գրիգոր Թումասեանի յիշատակին եկե – ղեցւոյ 500։ Պր. Ժաք Ղազարեան Կապ. Խաչի ձեռամբ դպրոցին 300։ Այբի Տիկ. Յուլիանէ Միհալիճեան եկեղեցւոյ 200, դպրոցին 100 եւ Մաքրուհի Զիլիճեանի մահուան առթիւ փոխան ծաղկեպսակի եկեղեցւոյ 50։ Պր. Վազգէն Կոստանեան Ջրօրհնէքի կնքահայրութեան 200։ Կապ. Խաչ, մանուկներու օրուան առթիւ դըպրոցին 200։ Դանիէլեան ընտանիք, Պր. Սեպուհ Տօնիկեան, Տէր եւ Տիկ. Կարապետ Յովակիմեան 100ական։ Ոմն 100։ Տիկ. Վարդենիկեան 60։ Գէորգ Մարան – կոզեանի հոգեհանգստեան առթիւ, Պր. Աւագեան 100 եւ Տիկ. Եթերեան եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական։ Արմենուհի Էքմէքճեանի մահուան առթիւ, փոխան ծաղկեպսակի Տէր եւ Տիկ. Գործակատարեան եւ զաւակները 100, այբի Տիկին Սաղաթէլեան եւ զաւակները 60, Տէր եւ Տիկ. Արտաշ Լիժդահարեան 50, Տէր եւ Տիկ. Յարութիւն Զատիկեան եւ Տիկ. Շնորհիկ Օհաննէսեան 50ական, Տիկ. Նահապետեան 40, Տիկ Նազենի Զալըքեան եւ ոմն 20ական, Տիկ. Պայծառ Կարմիրեան իր ամուսնոյն Նուպար Կարմիրեանի մահուան 5րդ տարելիցի առթիւ եկեղեցւոյ եւ Աղքատախնամին 50ական, Պր. Մամբրէ Ալթունեան իր մօր Աննիկ Ալթունեանի մահուան Ա. տարելիցին առթիւ 50, Անդրանիկ Տեփոյեան Հայկազեան վարժարանին 100 Ֆր.։

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Այբի Տիկին Նահապետ Ալալէմճեան, Տէր եւ Տիկին Օննիկ Ալալէմճեան, Տէր եւ Տիկին Պերճ Ալալէմճեան, փաթրիք Ալալէմճեան, Խօժէնի Ալալէմճեան, Ինչպէս նաեւ Ալալէմճեան, Սեւյօնքեան, Վինթէր եւ Զամչիք ընտանիքները իրենց խորին շնորհակալութիւնները կը յայտնեն կաթողիկոսական Պատուիրակ Սեբուհ Արք. Մանուկեանի իր ազնիւ վերաբերմունքին եւ համակրական արտայայտութեանց համար ինչպէս նաեւ բոլոր անոնց որոնք ծաղկեպսակով, փոխան ծաղկեպսակի նուէրներով, անձամբ, հեռագրով կամ նամակով մասնակից եղան իրենց խոր սուգին

ՆԱՀԱՊԵՏ ԱԼԱԼԷՄՃԵԱՆԻ

դառնակսկիծ կորուստին առթիւ։

×

Այբի Տիկին Նահապետ Ալալէմճեան եւ զաւակները, այս տխուր առթիւ, իրենց ամուսնոյն եւ հօր յիշատակին հետեւեալ նուէրները կ'ընեն.—

500 Ֆր. Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ,
500 Ֆր. Հ. Բ. Ը. Մ.ին,
500 Ֆր. Սամուէլ Մուրատեան վարժարանին,
500 Ֆր. Դպրոցասէր վարժարանին,
1000 Ֆր. Սիփան – Կոմիտաս երգչախումբին,
1000 Ֆր. Հայ Արուեստի Զարգացման Միութեան (Փարիզ)
(Ստանալ «Ցարաջ»էն)
1000 Ֆր. «Ցարաջ»ի։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Շաւիլէն Տէր եւ Տիկին Ց. Պէտչեան Յակոբ Իշխանեանի մահուան առթիւ, ցաւակցութիւն կը յայտնեն ողբացեալի ընտանիքին եւ փոխան ծաղկեպսակի 10ական Ֆր. կը նուիրեն «Ցարաջ»ին եւ Խիլի Մչակոյթի Տան։ (Ստանալ «Ցարաջ»էն)։

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալագեազ պարախումբին
կազմակերպութեամբ Հ. Ց. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՒՐԻՒ)
Ագգ. Տան սրահը, կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ չրջաններու Հայութիւնը, միատեղ անցընելու ասանդական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Վիէնի Նոր Սերունդի Սեւան խումբը շնորհակալութեամբ ստացած է այբի Տիկին կարապետեանէ 25 Ֆր. իր ամուսնոյն մահուան 2րդ տարելիցին առթիւ։

×

Դպրոցասէր Տիկնանց վարժարանի Խնամակալութիւնն ու Տնօրէնութիւնը շնորհակալութեամբ ստացած են հետեւեալ նուէրները.—

Տէր եւ Տիկին Ժան–Փօլ Գասպարեան 406 Ֆր., Տէր եւ Տիկին Տէր–Յակոբեան 300, Տոքթ. Թիրեաքեան 250, Օր. Եւա Կուրպէթեան եւ Պր. Շարլ Կարապետեան 100ական, Տէր եւ Տիկին Մանուկեան իրենց ծնողաց և Տիկ. Գրըգճեանի մահուան տխուր առթիւ 50, Տիկին Հէլվաճեան 20 Ֆր.։

ԴԱՍԱԽՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.ի Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր։

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱՉԻԿՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական եկեղեցւոյ»

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ

ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած

Փարիզեան չրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ

Արիներու, Արենոյչներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գուեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՓԱՐԻԶԻ Ս. ՅՈՎՀ. ՄԿՐՏԻՉ

ՀՍԿՈՒՄ

Մեծ պահքի ամէն Զորեքշաբթի երեկոներուն, այսինքն՝ Փետր. 27ին, Մարտ 6, 13ին, Մարտ 20ին, Մարտ 27ին և Ապրիլ 3ին, ժամը 18,30ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ հսկումի արարողութիւն տեղի կ'ունենայ։

ԱՐԵՒԱԳՕԱԼ

Մեծ պահոց բոլոր կիրակիներուն, այսինքն՝ Մարտ 3ին, Մարտ 10ին, Մարտ 17ին, Մարտ 24ին եւ Մարտ 31ին, Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ Մայր եկեղեցւոյ մէջ յատուկ պատարագի կը կատարուի Արեւագալի ժամերգութիւն։

Այս օրերուն՝ Հոհեգաւգիստի արարողութիւնները տեղի կ'ունենան պատարագի եւ Արեւագալի ժամերգութեանց միջեւ՝ ժամը 11·15ին։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ՄԱՐՍԷՅԼԻ Հ. Ց. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր չրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Զորեքշաբթի 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

— Կիրակի 24 Փետր. ժամը 15ին Վարուժան խումբ։

×

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Ց. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Զորեքշաբթի, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Ց. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ՎԻԷՆ.— Հ. Ց. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ՆՈՒԷՐՆԵՐ

Տէր եւ Տիկ. Արտաչէս Սարեան եւ եղբայրը Հրանդ Սարեան, Ցունաստան, իրենց ազգականին, Ստեփն Գալբաքճեանի մահուան տխուր առիթով, 100 Ֆր. կը նուիրեն Իզմիրի եւ Շրճականերու Հայրենակցական Միութեան։

ՄՈՒՐԱՏ ՌԱՓԱՑԷԼԵԱՆ ՆԱԽԿԻՆ ԱՇԱԿԵՐՏԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ

ՈՒԽՏԱԳՆԱՑՈՒԹԻՒՆ ԴԷՊԻ ՍՈՒՐԲ ՂԱԶԱՐ՝ ՎԷՆԻՏԻԿ, ՁԱՏԿՈՒԱՆ ԱՌԹԻՒ

PELERINAGE A SAINT LAZARE, VENISE
ԱՊՐԻԼ 13, 14, 15

ՁԱՄԲՈՐԴՈՒԹԵԱՆ ԳԻՆՆ Է 395 ՖՐԱՆՔ

(որ կ'ամփոփէ ճամբու ծախք, ճաշ, պանդոկ, ապահովութիւն)

Մեկնում Փարիզէն՝ Ուրբաթ երեկոյ, Ապրիլ 12ին, կառ տը Լիոնէն
Ժամանում Փարիզ՝ երեքշաբթի առաւօտ, Ապրիլ 16, ժամը 8·30ին

Ճամբորդութեան մանրամասնութեանց եւ արձանագրութեանց համար հեռաձայնել հետեւեալ հասցէներուն.

— Dr. R. Davtian, 605-81-76
— M. E. Der-Agopian, 970-60-21 (après-midi)
— M. A. Kalendérian, 508-58-72 et 607-55-32 (Samedi, Dimanche)
— *Հանգերձ ծնողօք 10էն 15 տարեկան փոքրերուն՝ զեղչ 10 առ հարիւր*

ՉՈՐԵՔՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
27
MERCREDI
27 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·949

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.949

ՕՐՈՒՆ ԽՕՍՔԸ

ԵՐԻՍԱՂԷՄԻ ՃԱԿԱՏԱԳԻՐԸ

—0—

Ի՞նչ կ'անցնի կը գառնայ Լէմանի ափերուն վրայ։ Ի՞նչ ջուրի վրայ են խաղաղութեան բանակցութիւնները։ Միջազգային մամուլը, ձայնասփիւռն ու հեռատեսիլը չատ ժլատ են լուսաբանելու համար հանրային կարծիքը ժրնեւի խորհրդաժողովի աշխատանքներուն եւ ձեռք բերուած արդիւնքներուն մասին։

Իսրայէլի վնասուրները բոլորովին պարպեցին Եգիպտոսի մէջ իրենց գրաւած հողերը եւ քաշուեցան Սուէզի արեւելեան ափերէն հեռու Սինայի անապատին մէջ նշանակուած դիրքերը։ ՄԱԿի կազոյտ զգեստուրները պատնէշ կը կազմեն եգիպտական եւ իսրայէլեան բանակներուն միջեւ, արգիլելու համար երկուստեք նոր ընդհարումներ։

Սուէզի երկու ափերն ալ Եգիպտոսի տիրապետութեան տակ են կրկին։ Անուանի Սառաթ ծրագրած է չուտով մաքրել ջրանցքը եւ նաւարկելի դարձնել զայն։ Իսրայէլ, միւս բոլոր պետութիւններուն պէս իրաւունք պիտի ունենայ օգտագործելու զայն։

Սուրիա ցարդ անհաշտ դիրք բռնած է։ Չի մասնակցիր ժրնեւի ժողովին։ Կը շարունակէ պարբերական ընդհարումները Գոլանի բարձունքին վրայ։ Կը պահանջէ իր գրաւեալ հողերուն ամբողջական պարպումը Իսրայէլի կողմէ։

Այս կէտին շուրջ դժուար պիտի ըլլայ համաձայնութիւն գոյացնել կողմերուն միջեւ։

Սակայն ամէնէն կնճռոտ հարցն է երուսաղէմի ճակատագիրը։

Հրեաները երկու հազար տարի սպասելէ ետք վերջապէս հասած են իրենց երազին իրականացման։ Երուսաղէմը դարձուցած են իրենց մայրաքաղաքը եւ չեն ուզեր առիթը կորսնցնել։ Այս մասին վճռական են Իսրայէլի քաղաքական բոլոր հոսանքները, մանաւանդ կառավարութեան գլուխը իրենց ձեռքին մէջ ունեցողները։

Միւս կողմէ նոյնքան պահանջկոտ են Արաբները։ Սառաթ Արաբիոյ թագաւորը ծէսյալ վերջերս հանդիսաւոր առիթ մը կը յայտարարէր թէ տարիքը չատ յառաջացած է եւ չմեռած կը փափաքի ազատիլ Երուսաղէմի էլ-Աքսա մզկիթին մէջ։ Իսլամներուն համար Երուսաղէմ երկրորդ սուրբ քաղաքն է Մէքքէէն վերջ։ էլ-Աքսայէն զատ այնտեղ է նաեւ Երուսաղէմը գրաւող Խալիֆա Օմարի մզկիթը, նոյնքան նուիրական իսլամներուն համար։

Միաստուածեան երեք կրօնքի հետեւորդներուն՝ քրիստոնեաներու, իսլամներու եւ Հրեաներու համար հաւասարապէս նուիրական քաղաք է Երուսաղէմը։ Երեքն ալ նոյնքան իրաւատէր կը նկատեն իրենք զիրենք եւ չեն ուզեր որեւէ զիջում կատարել։

Անցեալին բազմաթիւ կռիւներու թատերադրած են սուրբ քաղաքն ու Պաղեստինի այլ շրջաններու «սուրբ վայրերը», որոնք ուխտատեղի են աշխարհի բոլոր քրիստոնեաներուն համար։

Մինչեւ դարուն Եւրոպացիք քանիցս բազմածախս խաչակրութիւններ սարքեցին «սրբավայրերը ազատելու համար իսլամներու ձեռքէն։ Խաչակիրները նոյնիսկ պահ մը գրաւեցին Երուսաղէմը եւ չուրջ երկու դար մայրաքաղաք դարձուցին իրենց հիմնած Լատինական Թագաւորութեան՝ 1099–1291։ 1291ին Մէմլուքները գրաւեցին զայն Ֆրանկներէն։

Անցեալ դարուն — 1854–55ին — Ղրիմի պատերազմը ծագեցաւ՝ սուրբ վայրերու վրայ Ռուսիոյ պահանջներուն արգելք ըլլալու համար։

Ցիչէնք, որ Եավուզ Սուլթան Սէլիմ Ա. (1512–1520), Եգիպտոսը գրաւելէ եւ Խալիֆայութիւնը Արաբներու ձեռքէն խլելէ վերջ, 1517ին տիրացաւ նաեւ Երուսաղէմի, որ Օսմանցիներու մականին տակ մնաց ճիշդ չորս դար, մինչեւ 1917 Դեկտեմբեր, երբ Անգլիացիք գրաւեցին զայն եւ երեսուն տարի իրենց ձեռքը պահեցին։

ՄԱԿը 1947 Նոյեմբեր 29ին որոշեց երկու մասի բաժնել Պաղեստինը, երբ վերջ դնէ անգլիական հոգատարութիւնը։ 1948 Մայիս 14ին բրիտանական վերջին զինուորը եաֆայէն նաւ նստաւ։ Նոյն օրը Պէն Կուրիոն հռչակեց Իսրայէլի անկախ Պետութեան ստեղծումը։ Երուսաղէմի նոր Թաղամասերը գրաւեցին Հրեաները, հին Երուսաղէմը միացաւ Անդրյորդանի, որ դարձաւ «Յորդանան»՝ Խմիր Ապտուլլահի մականին տակ։

1967 Յունիսի պատերազմէն եաք Հրեաները Երուսաղէմը դարձուցին մայրաքաղաք Իսրայէլի։ Սակայն ՄԱԿը չէ վաւերացուցած սուրբ քաղաքին կցումը հրէական Պետութեան։ Ընդհակառակն 1967 Նոյեմբեր 22ի իր ծանօթ բանաձեւով Իսրայէլէն կը պահանջէ պարպել Արաբներէն գրաւած հողերը, որոնց չարքին նաեւ Երուսաղէմի արաբական մասը։

Ժընեւի խաղաղութեան բանակցութեանց մէջ ամէնէն կնճռոտ հարցը պիտի ըլլայ Երուսաղէմի ճակատագրին ճշդումը։ Վատիկան տենդոտ աշխատանքի լծուած է՝ իր տեսակէտը ընդունել տալու համար։

Հայերն ալ, իրրեւ լրիւ իրաւատէր Երուսաղէմի, Բեթղեհէմի եւ այլ սրբավայրերու որոշ բաժիններուն, իրենց խօսքն ունին անշուշտ ըսելիք միջազգային հանդամանք ներկայացնող այս կռիւը խնդրին մէջ։

ՀՐԱՆՏ–ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

ԵԹՈՎպԻԱ ԻՐ ՀՈԳԵՐՈՎ

—0—

Քանի մը օր է հանդարտութիւնը վերահաստատուած է երկրին մէջ։ Զորս օր տեւող խռովութիւններ բաւական ծանր մթնոլորտ մը ստեղծած էին եւ Հայլէ Սելասիէ կրկին տէրն է կացութեան։ 82 տարեկան «առիւծը» պիտի որ կացութիւնը մտահոգիչ է։ Յունուարի վերջ ապստամբութիւն մը կը պայթէր սոմալական սահմանին մօտ զօրագունդի մը մէջ։ Զինուորականները զժգոհ են անուղղին, գինամթերքէն, ջուրի պակասէն։ Կը ստիպեն զօրավարին որ ապուրին համը նայի եւ յաւելում կը պահանջեն։ Ընկերային գեանի վրայ դժգոհութեանց առաջին ելոյթն էր ասիկա։ Երկու չաբաթ վերջն էր որ Տէպրէ Զէյտի կայանի օդաչուները կը մերժէին ճամբայ ելլել եւ հետեւեալ դժգոհութիւնները ծաւալ կ'առնէին։ Ուսումնական ճակատի վրայ ալ ամէն ինչ կատարեալ չէ եւ Ֆիկառոյի թղթակիցը կը փորձուի հարց դնել թէ արդեօ՞ք կարելի է «Մայիս 68» մը նախատեսել Եթովպիոյ համար։

Եթովպիոյ ճակատագիրը, ամէն պարագայի մէջ, երկու ազդակներէ կախում ունի՝ կայսեր քաղաքականութեան ապատականացման կամքը եւ բանակին դիրքը։ Կը թուի թէ եթէ Հայլէ Սելասիէ քիչ–քիչ ազատականացուցած իր վարչակարգը, դոնէ ժամանակ չհասած կ'ըլլայ։

Քանի մը տող

ԱԼԺԵՐԻՈՑ նախագահը, որ Փեքին կը դտնուի պաշտօնական այցելութեամբ, ընդունուած է Մաոյի կողմէ։ Պումեդիէն եւ ալժերական պատուիրակութեան անդամները նախապէս խօսակցութիւններ ունեցած էին չին վարչապետին, փոխվարչապետին, Արտաքին նախարարին հետ։

ՅՈՐԴԱՆԱՆի թագաւորը պաշտօնէ հեռացուցած է տասնեակ մը բարձրաստիճան սպաներ։ Համաճայն կառավարութեան, այս կարգադրութիւնները եղած են բանակին արդիականացման համար, սակայն այլ աղբիւրներու համաձայն՝ ասիկա կապ ունի զինուորական ըմբոստութեան հետ, անցեալ ամիս, Զարքայի բանակատեղիին մէջ։

ԽՈՐՀ. ՄԻՈՒԹԵԱՆ Արտաքին նախարարը Մարտ 1էն 5 Դահիրէ պիտի այցելէ։ Քաղաքական դէմքերու կարծիքով Մոսկուա այս անգամ մօտէն կ'ուզէ չահադրդռուիլ Քիսինկէրի առաքելութեամբ եւ դժգոհ է, որ Գահիրէ լրիւ տեղեկութիւններ չէր տուած իրեն, երբ Քիսինկէր Գահիրէի եւ Թել Ավիվի հետ բանակցութիւնները կը վարէր։

ԻՏԱԼԻԱ եւ Լիբիա երկուստեք համագործակցութեան համաձայնագիր մը կընքեցին, որուն առաջին արդիւնքը այն պիտի ըլլայ, որ Իտալիա տարեկան 30 միլիոն թոն քարիւղ պիտի ներածէ Լիբիայէ, փոխանակ անցեալ տարուան 23 միլիոն թոնին։ Լիբիոյ վարչապետը տեսակցեցաւ Պապին հետ։ Վատիկանի բանբերը յայտարարեց, թէ խօսակցութեան նիւթ դարձած է Երուսաղէմի ապագան, ինչպէս նաեւ Լիբիա – Վատիկան յարաբերութիւնները։

ԱՄԵՐԻԿԱՅի ութ օդաչուներ Ատանայի մերձաւոր ամերիկեան օդակայանէն, որոնք ձերբակալուած էին Մերսինի ծովափը եւ ամբաստանուած թմրեցուցիչ գործածութեան համար, պիտի դատուին Մարտ 7ին։ Ատոնք կ'ամբաստանեն թուրք ոստիկանութիւնը որ «ծեծի եւ սպառնալիքի» տակ կրցած է իրենց խոստովանել տալ թէ թմրեցուցիչ կը գործածէին։ Թուրքերը հերքած են։

ԺԱՔ ՔԻՇԻՇԵԱՆ հինգ ռաունտով արգէն պարտութեան մատնեց ամերիկացի Ապնին, որ յօնքէն վիրաւորուած կը նախընտրէր չմրցիլ ճրդ ռաունտին եւ կը լքէր։ Նախապէս Պրիտքու Նոf–առթով պարտութեան մատնած էր Մընտին հինգերորդ ռաունտին։

«ԱԼ ԱՀՐԱՄ» թերթին համաձայն Քիսինկէր ըսած է, թէ «իր քաղաքական ապարդիւնքին ընթացքին իր հանդիպած մեծագոյն առարկորդներէն մէկը եղած է նախագահ Սատաթ»։ Քիսինկէր այս յայտարարութիւնը կատարած է Ուաշինկթընի, Եգիպտոսի Արտաքին նախարարին։

ՍԱՀՄԱՆԱԴՐԱԿԱՆ Խորհուրդին երկու միւս անդամները նշանակուեցան.— Ռոժէ Ֆրէ, էլիզէի կողմէ, եւ Ռընէ Պրուէ, Ազգ· Ժողովին։ Ռոժէ Ֆրէ նախագահ կը դառնայ։

ԵՐԵՒԱՆ ⇔ ՓԱՐԻԶ
ՀԵԾԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետրուար 21)

ՀԱՅԱՍՏԱՆԻ ՊԵՏԱԿԱՆ ԵՐԳՉԱԽՈՒՄԲԸ

Պէյրութի մէջ վերջ դտան Հայաստանի պետական երգչախումբի երգահանդէսները։

Երկու չաբաթ տեւեցին անոնք, որոնց ընթացքին քանի մը յայտագիրներ ներկայացուեցան հայ եւ եւրոպացի երգահաններու խմբերգներէ կազմուած։ Պէյրութի երաժշտական քննադատները բարձր գնահատեցին երգչախումբին երգերը մեկնաբանելու վարպետութիւնը, ինչպէս նաեւ անոր խմբավարին՝ Ց. Չէքիճեանի խմբավարական արուեստը։ Թերթերը գրեցին թէ երգահանդէսները բաւարարութիւն պատճառեցին ունկնդիրներուն։

×

ՀԱՅ ԱՐՈՒԵՍՏԱԳԷՏՆԵՐ Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐ ՄԵԿՆԵՑԱՆ

Մոսկուայէն Մ. Նահանգներ մեկնեցան հայ արուեստագէտները՝ Սփիւռքի Հայութեան հետ Մշակութային կապի Կոմիտէի նախագահի տեղակալ Վահագն Դաւթեանի գլխաւորութեամբ։ Մ. Նահանգներ այցելող արուեստագէտներու խումբին մէջ են երգողներ Ցովհ. Բադալեան, Մելանիա Աբովեան, գուդուկահար Զիվան Գասպարեան, պարողներ Լեւոն Գասոյեան, Մելանիա Կարապետեան, դաշնակահարուհի Զուլիէտա Սվասեան եւ Հրաչիկ Ազգարեան (դհոլ)։

Հայ արուեստագէտները հրաւիրուած են Լոս Անճելըսի Հայկական Արուեստի Կոմիտէին կողմէ եւ երեք չաբթուան ընթացքին համերգներ պիտի տան Ուաշինկթըն, Պոսթըն, Շիքակօ, Տիթրոյթ, Լոս Անճելըս, Սան Ֆրանսիսկօ, Ֆրէզնօ եւ Ֆիլատելֆիա։

×

ՆՈՒԱԳԱՐԱՆՆԵՐՈՒ ՎԱՐՊԵՏԸ

Թուրքմենիստանի մայրաքաղաքի՝ Աշխապադի կահոյքի գործատունը սկսաւ ժողովրդական նուագարաններ արտադրել։ Այս նուագարանները կը պատրաստէ Սուրէն Բաղդասարեան, որ 30 տարիէ ի վեր կ'աշխատի հոն։ 16 տարեկանին գացած է հոն եւ սկսած է նորոգել հին կիթառներ, բալալայկաներ եւայլն։

Աշխապադի մէջ պատրաստուած ազգային նուագարանները ցուցադրուած են Մոնթրէալ, Թեհրան, Մոսկուա եւ այլ քաղաքներ։

×

ՆՈՐ ՍԱԼԵՐ

Դաշնակահար Բաֆֆի Խարաջանեան եւ իր կինը՝ Նորա Նովիկ, նոյնպէս դաշնակահար, մտադրած են սալի վրայ ձայնագրել իրենց մեկնարկութեամբ Ալան Ցովհաննէսի «Միհր» և Ալիսա Թէրզեանի «Մթնոլորտներ» ստեղծագործութիւնները։ Բաֆֆի Խարաջանեան վերջերս լոյս ընծայեց Երեւանի մէջ «Արամ Խաչատրեանի դաշնամուրային ստեղծագործութիւնը» ուսումնասիրութիւնը։

L'ARMÉNIE, enfant assagi de l'URSS

Erevan la rose, capitale d'une République socialiste soviétique qui ne ressemble à aucune autre

N.D.L.R. — Comme nous en avions informé nos lecteurs en son temps, cette série d'articles a paru dans «Le Progrès» de Lyon, les 29, 30 et 31 Janvier. L'Auteur, Mr. Georges Frelastre, qui a bien voulu nous céder les droits de reproduction, est vice-président du Conseil Général de l'Allier. Economiste, professeur à la Faculté des Sciences Economiques de Clermont-Ferrand et chargé de mission aux Affaires Etrangères, il a participé, l'an passé, à un voyage d'étude dans les pays de l'Est.

Nos lecteurs seront particulièrement sensibles à ces impressions franches et objectives et où l'auteur montre à la fois un intérêt attachant envers les Arméniens et une profonde connaissance de leur mentalité.

Erévan est rose. Toutes les constructions sont faites ici de tuf, choisi parmi les huit cents variétés que l'on peut trouver dans le pays. Au rez-de-chaussée de maints immeubles ont été installées des tonnelles, utilisées comme treilles, afin que des dais de verdure procurent quelqu'ombrage pendant l'été. Cette dominante rose, cette présence de la vigne jusqu'au cœur de la cité, le linge multicolore qui sèche aux balcons... tout ceci humanise la ville. Erévan n'est pas une capitale de République socialiste soviétique comme les autres. L'Arménie c'est autre chose.

Le mot « Erévan » signifie à peu près bonne visibilité. La légende raconte que, des pentes du Mont Ararat où son arche avait échoué après la décrue, Noé vit cette contrée au bas des pentes, zone de hauts plateaux qui lui sembla hospitalière, et il y descendit. En fait, à la suite de découvertes faites récemment, il est prouvé qu'Erévan est une cité très ancienne. Son nom originel fut Erebouni, et elle est de vingt-quatre ans l'aînée de Rome. En 1968, furent célébrées avec éclat les fêtes commémorant le 2750e anniversaire de la ville.

Toutefois Erévan ne fut pas toujours la capitale de l'Arménie, et fut précédée dans ce rôle par Armavir, Tigranakerd, Dvin et enfin Ani, située maintenant en territoire turc, de l'autre côté de la frontière hérissée de douze rangées de fils de fer barbelés, d'où l'on peut deviner toutes proches, de puissantes bases aériennes américaines. A Erévan, même Ani n'est plus qu'un nom d'hôtel.

Mais l'Arménie, c'est aussi le mont Ararat. Il en est une sorte de symbole. Tout le monde en parle ; il est tout proche de la capitale à vol d'oiseau. Pourtant très rares sont ceux qui ont pu fouler ses pentes. Il est lui, aussi de l'autre côté de cette frontière infranchissable. On ne distingue d'ailleurs qu'épisodiquement cette masse triangulaire neigeuse, de plus de 5000 mètres de haut, pas plus qu'on ne voit le mont Cameroun depuis Donula.

UN SEUL PIED DANS LE COLLECTIVISME

D'après les derniers recensements, précis effectués par la faculté d'économie d'Erévan en 1972, cinq millions deux cents mille Arméniens vivent de par le monde. En U.R.S.S. on en dénombre 3.359.000, en Arménie même il sont 2 millions 208.000. Mais on en compte 452.000 en Géorgie.

Les brumes de chaleur, le brouillard d'altitude, sans parler des fumées poluantes d'une usine de caoutchouc synthétique cachent la plupart du temps cette montagne un peu mystérieuse, qui marque les esprits. Mais les Arméniens ne veulent jamais paraître trop sérieux, et ils se plaisent à ajouter que ce géant n'est pas aussi impressionnant qu'il en a l'air « Regardez disent-ils les lignes de son sommet s'adoucissent, pour figurer les formes d'une femme mollement allongée, la tête sur un coude ».

Que l'Ararat soit ainsi lié à une évocation féminine n'est pas étonnant. Dans toute l'U.R.S.S. les Arméniens ont la réputation d'hommes très galants. Certes à l'égard de leurs propres épouses, ils ont un comportement quelque peu oriental ; ils aiment les garder à la maison, et répugnent à les voir occuper des fonctions tenues couramment par leurs sœurs soviétiques dans la plupart des Républiques, telles que conductrices de tramways, employées de voirie. Mais pour la gent féminine en général, et surtout pour les étrangères, les Arméniens marquent un empressement débordant, se montrent très prévenants, courtisent, cherchent à séduire à la française, en beaux parleurs. Les mots revêtent ici une valeur méridionale. Si en Russie on prétend que « les paroles sont comme des oiseaux » en Arménie on leur reconnaît un grand pouvoir. Un proverbe n'affirme-t-il pas àqu'avec des paroles on peut tomber enceinte » ! Ce comportement n'est pas un modèle habituel dans le monde slave, et à Moscou les vacances transcaucasiennes sont, parait-il, très recherchées par les jeunes filles russes, sevrées quelque peu de soleil... et de ces avances pressantes.

483.000 en Azerbaidjan, 300.000 dans le reste de l'Union (surtout en Uzbekhistan, Turkmenistan).

En 1915 ce peuple connut de terribles épreuves. Il subit de la part des Turcs un véritable génocide. Plus d'un million et demi furent massacrés. Beaucoup s'enfuirent à l'étranger. La diaspora a jeté des Arméniens un peu partout sur la terre. Ils sont 450.000 aux U.S.A., 240.000 en France, 200.000 en Iran, 180.000 au Liban, 150.000 en Syrie, 50.000 en Argentine-Brésil, 40.000 en Irak, 30.000 en Egypte, 25.000 au Canada, 20.000 en Australie, 10.000 en Uruguay, 5.000 à Londres. Sitôt après la fin de la seconde guerre mondiale, 4.000 revinrent en Arménie soviétique, dont un fort contingent originaire de Grèce. De 35.000 dénombrés par Athènes à cette époque, le chiffre tomba à 8.000 en 1950, ce qui montre l'ampleur de l'émigration. Certains s'adaptèrent au régime socialiste, D'autres regrettant amèrement leur voyage cherchèrent à repartir.

Géorgraphiquement parlant la province arménienne occupe 160.000 kilomètres carrés en territoire turc, contre 28.800 km2 en territoires soviétique. Mais les survivants au massacre de 1915 ont été systématiquement éloignés de leur terre d'origine, dispersés dans tout le pays ottoman. La colonie la plus importante semble être celle d'Istambul. La Turquie affirme que 65.000 Arméniens vivent sur son sol. En fait les Nations unies et l'Université d'Erévan évaluent ce nombre à 250.000.

Cette universalité du peuplement est une force morale et matérielle pour les Arméniens soviétiques. Ils savent que des millions des leurs ont le regard tourné vers la patrie. Lors des fêtes marquant le 50e anniversaire de la république socialiste soviétique, des dons affluèrent de partout, pour marquer l'attachement à la terre natale. Un modeste couple américain légua 100.000 dollars à l'université. Et Gulbenkian, l'empereur du pétrole, Monsieur 5 pour cent gratifia de ses bienfaits la bibliothèque, la station météo... et la cathédrale en l'aidant à se doter d'un orgue magnifique. Peu importe que la patrie soit devenue communiste. Capitalistes et marxistes oublient l'idéologie pour penser arménien d'abord.

La religion sert de ciment à ce peuple. Certes, là comme ailleurs en U.R.S.S. le culte à tendance à être abandonné, et les offices ne sont plus guère suivis que par les vieillards. Mais le Catholicos, en sa cathédrale d'Etchmiadzine, la plus vieille église chrétienne du monde (301 après J. C.) représente quand même une force spirituelle exceptionnelle, parce que les citoyens arméniens de l'Union soviétique savent qu'il est un lien avec tous leurs frères dispersés sur toute la Terre, mais groupés en communautés soudées chaque fois qu'il leur est possible.

Chaque colonie arménienne à l'étranger s'est efforcée de maintenir une tradition culturelle. On a considéré comme un devoir de continuer à utiliser cette langue dont on est si fier, depuis que son alphabet fut inventé au début du cinquième siècle par Mesrop Machtots. La production intellectuelle n'a jamais cessé à partir de cette date, et il n'est donc pas étonnant que l'on dénombre un total de plus de 25.000 manuscrits pour l'ensemble de tous les pays où vivent des Arméniens. Dix mille ont été rassemblés à la bibliothèque de Matenadaran à Erévan qui continue à recevoir des dons d'un peu partout. Mais moins d'un centième sont présentés au public. Le reste est jalousement conservé dans des caves spécialement aménagées, et traité selon des procédés spéciaux pour éviter toute altération.

Sur le plan matériel, la grande communauté internationale démontre un esprit de solidarité envers ceux qui vivent sur le sol natal. Proportionnellement le nombre des visas délivrés aux Arméniens pour aller à l'étranger est beaucoup plus élevé que pour les autres républiques de l'Union, parce qu'il se trouve toujours un parent plus ou moins lointain, ou un ami prêt à payer le voyage en précieuses devises. On prétend que s'il y a nettement plus d'autos particulières dans le pays, c'est parce que là encore l'esprit de fraternité joue, et que le cousin de Beyrouth ou de Marseille a aidé à l'achat. La moyenne avoisinerait une voiture pour trente habitants.

Georges FRELASTRE

(*à suivre*)

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ԸՄԲՇԱՄԱՐՏ

Կարապանդային մէջ (Գադախսան) տեղի ունեցած են ազատ ոճի ըմբշամարտի դիւզական ըմբիշներու համամիութենական երիտասարդական ախոյենական մրցումները: Առաջնութիւնը ապահոված է Բորիս Մուրադեան, Հայաստանէն: Ախոյեանը 18 տարեկան է:

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԱՆԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 – 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Արփիար այնքան խանդավառօրէն այս ամէնքը կը պատմէր, այնքան համոզուած ու հաւատացած կ'երեւար որ անկարելի էր չհիանալ իր մխիթար ոգեւորութեանը վրայ:

Իսկոյն հասկցայ որ Տիգրանի ու մէկ քանի բարեկամներու հետ մեր ծրագրած խորհուրդները երբեք կարելի պիտի չըլլար գործադրել եւ Արփիար առաւել քան երբեք պիտի մնար Հնչակեան յեղափոխական:

— Ուրեմն ինչո՞ւ եկար Եգիպտոս, հարցուցի:

— Որովհետեւ պատգամաւորական ժողովը այս անգամ Աղեքսանդրիոյ մէջ պիտի գումարուի, պատասխանեց:

Հետեւեալ օրը միասին գացինք Գահիրէ, ուր մեզի դիմաւորելու եկած էին Տիգրան Աբրիհարեան, Սարգիս Սուքին, Սեդրակ Դաւիթեան, Յ. Ալփիար եւ ուրիշներ:

Ամէնքն ալ այնպէս կը կարծէին թէ Արփիար կուսակցութենէն բոլորովին հրաժարած կուգար Եգիպտոս, հոն հաստատուելու մտադրութեամբ: Բայց առաջին վայրկեանէն Արփիար իրենց ղգացուց թէ կը սխալէին:

Ինծի պէս անոնք ալ զգան յուսախաբութեան մը մատնուեցան, մանաւանդ եղբայրը, Տիգրան որ ականջները կը զոյգը կամ հեռու կը փախչէր Արփիարին յեղափոխական դաւանանքը չլսելու համար:

Նոյն թուականին չատ հաճելի էր Գահիրէի մեր հայկական շրջանակը, զոր մէկ երկու ամիսը անգամ մը կ'երթայի վայելել՝ Շարապասէն՝ չարաթի մը չափ:

Բայի վերը յիշած անձերէս, հոն հաստատած էին նաեւ Պոլսեցի ուրիշ բարեկամներ, ինչպէս Յանօթ ակնարոյժ հանդուցեալ Տոքթ. Խմէրեանը, որ չատ զուարճախօս եւ բարեմիտ անձ մըն էր մտերմական շրջանակի մէջ, նաեւ Տոքթ. Եդուարդ Մասիսը ոչ նուազ հաճելի ընկերակցութեամբ: Ճետոյ ուրիշ մէկ քանիներ, որոնք առժամեայ կերպով Գահիրէ կը գտնուէին:

Ընդհանրապէս իրիկունները կը հաւաքուէինք Տոքթ. Խմէրեանի բնակարանը եւ յետոյ ամէնքս միասին կ'երթայինք ճաշելու: Իսկ. ճաշէն եաքը կ'երթայինք Պ. Լէքէճեանի տունը, որ Օրմանեան Սրբազանի քեռայրն է եւ Գահիրէի ամէնէն հռչակաւոր լուսանկարիչը:

Արփիարի չատ հաճելի էր այս բարեկամական շրջանակը, մանաւանդ Լոնտոնի առանձնութենէն եաքը:

— Իքնգինքս Պոլսոյ մէջ կը զգամ կոր, կ'ըսէր յաճախ եւ ասիկա իրեն համար ճշմարիտ երանութիւն մըն էր, որովհետեւ միշտ Պոլիսը կ'երազէր:

Իր Եգիպտոս հաստնելէն քիչ եաքը եկաւ ամիս մը ինծի հիւր մնաց Շարապասի ագարակը:

Հոն միշտ իրիկուն պտուղ ուտելով ժամանակ կ'անցընէր:

Արփիար իր ամբողջ կեանքին մէջ եօթը մահացու մեղքերէն մին ունեցած է միայն՝ այն է որկրամոլութիւնը: Պտուղի ու անուշեղէնի համար հոգի կուտար, ինչպէս նաեւ որեւէ համեղ կերակուր իրեն ճշմարիտ հաճոյք մը կը պատճառէր:

Պտուղը թէեւ առատօրէն կընաինք հայթայթել ագարակին մէջ, սակայն անուշեղէն չունէինք:

Օր մը իրեն հաճոյք պատճառելու համար փորձեցի անուշեղէն մը պատրաստել:

Վերէ եաքը, երբ թէ համրը ուտեցնելու համար, վրան բաւական օղի լեցուցի, բայց կրակին չերմաւթենէն օղին բռնկեցաւ եւ համրին երեսը այրեց սեւցուց:

Կ'երեւակայէք որ այս պայմաններուն մէջ պատրաստուած համրեղէն մը ինչ հաճոյք կրնայ պատճառել նոյնիսկ ոչ խառապահանջ քիմքերու:

Ես համբ նայեցայ եւ տեսնելով որ խոհարարական տագանդս բան մը չէր արժեր, հակառակ անկեղծ ջանքերուս եւ բարեկամեցողութեանս, ուզեցի թափել այդ անորակելի խառնուրդը, բայց ափսոսալի կեցուց սա տրամադրութեամբ:

— Ասոր մէջ դէշ բան չկայ, անարատ կարագ, չաքար, ալիւր եւ թարմ հաւկիթ, առանց Դաշնակցականի մը մէջը մտութեան, չես կրնար անհաճոյ բան մը պատրաստել: Պահէ՛ այդ անուշեղէնը եւ ես կ'ուտեմ:

Եւ պատրեւ ըմբոշխնելով ճաշակեցի մինչեւ իրիկուն, այդ պատասխալ անուշեղէնը, միայն սա դիտողութիւնը ընելով:

— Եթէ մէջը քիչ մըն ալ պտուղ խառնէիր՝ հիանալի բան մը պիտի ըլլար:

(46 – Շար.)

ՌԵԹԻՈՍ ՊԷՐՊԷՐԵԱՆ

—0—

Գ.

1875–76 դպրոցական տարեշրջանին տնօրէնն է Գատըգիւղի Աբրահեան վարժարանին:

Գոլոյ ասիական ափին վրայ գտնուող արուարձանը հայ հարուստ դասակարգի նախասիրած բնակավայրն է: Համաճայն բնակչաց սովորութեան, տարեվերջի քննութիւններուն ներկայ կ'ըլլան թաղականները: Օր մը, Փրանսերէնի քննութեան ընթացքին վէճ կը ծագի ինքնահաւան թաղականի մը եւ տնօրէնին միջեւ: Իր արժանապատուութեան մէջ վիրաւորուած դասախարակը անմիջապէս կը ներկայացնէ հրաժարականը:

Եղած է 28 տարեկան: Համակ եռանդ է ու չարժում: Ուսուցման նոր մեթոտներ ապաւորէն կիրարկելու համար, անհրաժեշտ է սեփական վարժարան ունենալը: Բայց ի՞նչպէս ընել: Մինչ այդ առած ամառականներովը հանդիսատ, մարզավարժել ապրած են: Այդքան մխայն: Ինայողութեան մասին մտածելը ցնորք է: Դպրոցի մը սկզբնական ծախքերուն համար քանի մը հարիւր ոսկի պէտք է: Անտարակոյս, մեծ է համակիրներուն թիւը, բայց հպարտութիւնը թոյլ չի տար բարեկամներու դիմել:

Շաբաթը չլրացած ամբողջ Գոլեսը տեղեակ է հրաժարման պարագաներուն, Ռեթէոսի ծրագիրներուն: Վստահ են, որ հպարտ ուսուցիչը պիտի չդայ իրենց ոտքը: Իրենք կ'երթան:

Մեծահոգի, հայրենասէր մարդ մը, Գատըգիւղի թաղական Պետրոս Գնտըղեան էֆէնտին կը զարնէ Ռեթէոսի բնակարանի դուռը: Գիշերօթիկ աշակերտ մը տարեթոշակը 30 ոսկի հաշուելով, իր երեք զաւակներուն, եղբօրը երկու զաւակներու տարեթոշակներուն փոխարէն 150 հնչիւն ոսկի կը համրէ եւ կը մեկնի: Իրեն կը հետեւին ուրիշներ:

1876 Հոկտ. 1ին կը բացուի առաջին Պէրպէրեան վարժարանը. գիշերօթիկ եւ ցերեկեայ. երկրորդական ծրագրով: Աշակերտներու ընդհանուր թիւ՝ 28 հոգի: Վեց գիշերօթիկ, որոնցմէ հինգը Գնտըղեաններն են. միւսը՝ Շապին Գարահիսարցի Այնաճեան:

Նշանաւոր է ուսուցչական կազմը: Հոն են Գոլոյ կարողագոյն ուսուցիչներէն չատերը: Ֆրանսացի, անգլիացի, վերջնացի ուսուցիչներ՝ դասաւանդելու համար իրենց լեզուները: Ջաեռնուած երեսփոխ. կայ մարզանքի ֆրանսացի ուսուցիչ մը: Աւելորդ է ըսել, հոն է նաեւ Զօրեան Թէոդորոս պատուելին: Տաբելերջի հանդիսին կը արուին պսակաւորի (պաքալորէա) առաջին վկայականները:

Ողբալի է նիւթական արդիւնքը: 400 ոսկիի պարտք մը կայ. մեծ մասամբ՝ ուսուցիչներուն, որոնք խնդիրը չեն յարուցաներ, վասնզի իրենց թիւը հաւասար է աշակերտներու թիւին:

Մտահոգ է երիտասարդ տնօրէնը, բայց չէ յուսահատած: Համոզուած է իր առաքելութեանը: Իրրեւ ճշմարիտ քրիստոնեայ՝ հաւատքի ուժով պիտի յաղթէ դժուարութիւններուն:

«Աչխատասէր, ուրիշին ունեցածով իր մէջ նախանձ չհնուցանող, պարապճանաչ ու հաւատքի երկնասլաց վսեմութիւնը ըմբռնող մարդիկ կը յաջողին միշտ եւ թէ արդարութիւնը կը յաղթահարէ ըստ ամենայնի»:

Ազնուական Հայը՝ Ֆնտըղլեան էֆէնտին տեղեակ է դպրոցի բացէն: Հանդիսին չարաթ մը եռք ճաշի կը հրաւիրէ դաղափարական դասախարակը եւ առանց այլ եւ այլի 400 ոսկինոց չէք մը կը տահեցնէ Ռեթէոսի ձեռքը:

Յաջորդական տեղափոխութիւններով աստիճանաբար ու քայլ առ քայլ կ'ընդարձակուի Պէրպէրեան վարժարանը, եւ վերջապէս կը հաստատուի Սկիւտարի սեփական ծանօթ չէնքին մէջ: 1919ին, գաղթականութենէն ուղղակի վերադարձանք Պոլիս, ու երաշխիկ օր մըն ալ, մենք՝ եղբայրս եւ ես ներս մտանք անոր օրհնեալ մեծ դուռէն: Ներս մտանք քիչ մը դողդոջ. սակայն՝ ուրախ:

×

Եկաւ հարցումներու ժամանակը:

Լոկ նախակրթարանով մը Ռեթէոս Պէրպէրեան ի՞նչպէս հասած է «Ուսուցչապետ» յոյժ պատուաբեր տիտղոսին: Ո՞ւր եւ ի՞նչպէս հաւաքած է այդ հարուստ պաշարը: Ի՞նչ տուած է հայ ժողովուրդին:

Ըսած ենք անդամ մը: Աչխարհ եկող իւրաքանչիւր անհատ ունի բնախօսական նոյն կազմուածքը՝ առաւել կամ նուազ չափով: Սակայն, բնութիւնը բախտաւոր մէկուն վրայ երբեմն կը խտացնէ որոչ ձիրքեր: Մէկը կ'ունենայ պողպատէ դըներ. միւսը՝ նկարիչի, արձանագործի աչք. ուրիշ մը՝ կը լսէ բնութեան ներդաշնակութիւնները: Այն առեն այդ առանձնաչնորհեալը դուրս կ'ելլէ մարդկային դորշ զանգուածէն, եւ յաճախ իր կնիքը կը դնէ ապրած չրջանին վրայ:

Ռեթէոսին տրուած է ապշեցուցիչ յիշողութիւն, աչքի եւ ականջի: Սորվելու, սորվեցնելու կարողութիւն, դիւրութիւն: Մանկավարժական բնածին ընդունակութիւն: Առողջ տրամաբանութիւն: Վեր – լուծելու, համադրելու տաղանդ:

Մոլի ընթերցող է: Սովամահի պէս կը նետուի հին ու նոր դասական դրականութեան վրայ: Հայկական, յունական, հռոմէական, եւայլն: Ինչ որ ձեռքը կը հասնի: Չի կարդար ժամանցի համար. այլ՝ սորվելու եւ սորվածը ուսուցանելու մտադրութեամբ: Կարդացածը կը դամուի ուղեղին մէջ. սակայն, իր առողջ քննադատութեան բովէն անցնելէ եռք: Իրեն համար չէ «վարդապետն ասաց»ը: Զոր օրինակ, 16րդ դարու սպանացի մանկավարժ Վեվիսը, կամ՝ անգլիացի Միւլքեսդրը կրնան խելացի, մեծ մարդիկ եղած ըլլալ, բայց ինք բնաւ համաձայն չէ անոնց «որ ոչ լուիցէ ուկամբ, լուիցէ թիկամբ» դասախարակչական ձեւին: Ընդհակառակն. մեղմութեամբ, համբերութեամբ պէտք է վարուիլ մանուկին հետ: Մոռցած չէ «Փալախայի ծեծը»: Պայքարը՝ նը անչուշտ մեծ բանաստեղծ է. Շոփէնհաուերը՝ խմաստասէր. բայց մարդկային հոգին ուսումնասիրող մը չի կրնար բաժնել անոնց յոռետես, մահարոյր վարդապետութիւնները, որոնք մարդս կը մղեն հոգեկան հիւանդութեան, անէութեան, Նիրվանայի բաղձանքին: Մարդիկ եթէ ընդունէին անոնց մտածելակերպը, պէտք է դիմէին զանգուածային անձնասպանութեան: Հաւասարակչիռ, լաւատես մարդ՝ իրեն համար կեանքը աստուածային պարգեւ մըն է:

Դեռ մանուկ, չուտ մը սորված դասերէն եռք, առանց յոգնելու կը կարդայ հետը բերած միւս դիրքերը: Կը կարդայ ճրագի լոյսին տակ: Կը կարդայ հիւանդ մօրմէ մը լոյսին տակ. եւ, երբ խեղճ մայրը կը հանգի չքաւորութեան յատակը ու մօրմէ դրամ անգամ չի գտներ, կը կարդայ լուսնի լոյսին տակ: Ու հետզհետէ իր առջեւ կը փռուին մարդկային մտածողութեան, հանճարին անսահման դեղեցկութիւնները: Շատոնց զոց գիտէ մեր Ոսկեդարու տիտաններուն գործերը: Ծանօթ է Սոկրատին, Պղատոնին, Արիստոտէլին, Զենոնին, Սենեկային, Ապելարին, Պաքոնին, Տէքարթին, Սփինոզային, Քանթին, Հեկէլին, եւայլն: Կան մարդիկ՝ որոնք մէկ ճիւղի մէջ զօրաւոր են: Մէկը՝ գիտական ընդունակութիւն ներ ունի: Ուրիշ մը՝ լեզուական, գրական: Ռեթէոսը բոլորը մէկէն ունի: Ուղեղը համամիտպիտական է: Բոլոր նիւթերը կ'իւրացնէ նոյն դիւրութեամբ: Ներսէսեան վարժարանը չլրացուցած արդէն դիտէ այնքան Ֆրանսերէն ու Թուրքերէն որքան՝ իւ ուսուցիչները, ինչպէս կը վկայէ պարկեչտ Զօրայեան պատուելին. եւ պիտի զարմացնէ Կալաթա–Սարայի պետական նշանաւոր Լիկիոնի Թուրք ուսուցիչ Էքրէմ պէյը: Ամէն օր բան մը կը սորվի. ցմահ աչակերտ պիտի մնայ:

Իր դպրոցի ուսուցիչներէն մասնաւոր դասեր առնելով կը սորվի անգլերէն, գերմաներէն, յունարէն, լատիներէն: Բնագիրներու վրայէն կը կարդայ հատընտիր կտորներ եւ կը բացատրէ աչակերտներուն: Իմաստասիրական դպրոցները այլեւս գաղտնիք չունին իրեն համար: Կը մաղէ, կը ջոկէ: Կը նետէ յարդը, կը պահէ ցորենը:

Նոյն սկզբունքը եւս մանկավարժութեան մէջ: Անյագօրէն կը կարդայ այդ նիւթի վերաբերեալ տասնեակներով դիրքեր: Մանկավարժութիւնը մենք չենք հնարած: Յոյներէն, Սպարտացիներէն չա՛տ առաջ գոյութիւն ունէր ան: Հնդիկները, Չինացիները ունէին իրենց ուրոյն մանկավարժական մեթոտները:

Օրինակի համար յիշեմ երկու հատը:

ՀՐԱՆԴ ԱԿՈՆԱՑԵԱՆ

(Շար. – 3)

ՀԱՅԿ. ԿԵԱՆՔԸ ԼՈՆԴՈՆԻ ՄԷՋ

Հ. Ց. Դ. «Նաւասարդեան» կոմիտէի նախաձեռնութեամբ դասախօսական երեկոյթ մը տեղի ունեցաւ Փետրուար 16ին, Շաբաթ օր, «Նուարդ Կիւլպէնկեան» սրահին մէջ: Ներկայ էր կոկիկ հասարակութիւն մը: Երեկոյթին նախագահը՝ ընկ. Հ. Վարդանեան բեմ հրաւիրեց դասախօսը՝ ընկ. Յակոբ Իսկէնտէրեան, որ խօսեցաւ «Հայ Դատի աչխատանքներու եւ հեռանկարներու» մասին: Ժամանակ մը դասախօսութեան յաջորդեցին զանազան հարցումներ ներկաներու կողմէ:

Կիրակի, Փետրուար 17ին, «Նաւասարդեան» կոմիտէի կազմակերպութեամբ Զիլիքի մէջ տօնակատարութեան Փետրուար 18ը՝ նախագահութեամբ ընկ. Հայկ Սաբեանի: Բանախօսը՝ ընկ. Ց. Իսկէնտէրեան անդրադառնալով համաժողովրդական ապատամբութեան, արդ ակնարկ մը նետեց մեր անցեալի պատմութեան վրայ հատատելու համար այն իրողութիւնը, թէ նախաքրիստոնէական չրջանէն սկսեալ հայ ժողովուրդը միշտ ձգտած է հիմնել իր անկախ պետականութիւնը եւ պահպանել զայն՝ արեան գնով:

Ապա ընկերներ եւ համակիրներ ժողովրդական եւ յեղափոխական երգերով մինչեւ ուշ գիշեր հայկական մթնոլորտ մը ստեղծեցին հանդիսավայրին մէջ:

Մ. ՉԱՓԱՐԵԱՆ

ՀԱՅԱՍՏԱՆ

ՆՈՐ ԲՈՒԺԱՐԱՆ

Ջերմուկի մէջ նոր բուժարան մը բացուած է ստամոքսի բորբոքումներու եւ խոցային հիւանդութիւններու բուժումին համար: Բուժարանը օրական հարիւր հիւանդ կրնայ ընդունիլ:

×

ԱՑՑԵԼՈՒԹԻՒՆ ՀԻՒՍ. ԿՈՐՔԻ

Հայաստանի երգահաններու Միութեան վարչութեան առաջին քարտուղարը՝ Խմին Աբիստակէսեան մաս կազմած է Հիւս. Կորէա այցելող Խորհ. Միութեան երգահաններու պատուիրակութեան: Ան իրեն հետ տարած է հայ երգահաններու ստեղծագործութիւնները, ձայնագրութիւններ հայ ժողովրդական երաժչտութեան նը – մոյշներու, որպէսզի զանոնք ծանօթացնէ Կորէացիներուն:

ԵՐԿՐՈՐԴ ՄԱՍ

ՏԱՄՆԵՐԵՔ ՏԱՐԻ ՑԵՏՈՑ

6.

Դանդաղ ու մահու լռութեամբ չուտ եկաւ Ջեմման ու առաջ չարժուեց դեպի ափով: Ամբողջ երեկոյեան ամենաերին զբոսիքը չէր եկել, որ նրա այդ յուզումը կրկնի ներկայացման հետ կապ կարող է ունենալ: Այժմ, երբ նրա յանկարծակի բռնկումը բաց արաւ նրա ներքին մի աղօտ պատկերը, Ջեմման խորին խղճահարութիւնից բռնուած, մխիթարանքի մի խօս անդամ գտնել չկարողացաւ:

Բոռը գնում էր նրա կողքից՝ գլուխը հակառակ կողմ չուռ տուած ու նայում էր ջրին:

— Ես կը ցանկայի, որ դուք ըմբռնէիք, — ասաց նա յանկարծ ու դարձաւ նրան մի անվստահ դէմքով, — թէ այս բոլորը, ինչ որ ասացի, մի ֆանտազիա է միայն: Ես սիրում եմ այնպէ՛ս միւքը անել, բայց ասանել չեմ կարող, երբ ասածներս լուրջ են ընդունում:

Ջեմման ոչինչ չպատասխանեց, եւ գնում էին լուռ:

Ուֆֆիլիի դրան մօտովն անցնելիս, Բոռը ճամբից դուրս եկաւ ու ծռուեց մի սեւ կոյտի վրայ, որ ընկած էր տրամվայի դէմին: — Ի՞նչ է պատահել, փոքրի՛կ, — հարցրեց նա, եւ Ջեմման զարմացաւ՝ նրա ձայնի անսպասելի փափկութիւնը նկատելով. — ինչո՞ւ տուն չես գնում:

Կոյտը չարժուեց ու ինչ–որ պատասխանեց ցած ու հեծեծանքով: Ջեմման էլ մօտ գնաց ու տեսաւ մի հինգ–վեց տարեկան կեղտոտ ու գզգզուած երեխայ, որ ընկած էր սալայատակին՝ խրտնած գազանիկի նման: Բոռը թեքուեց ու չոքեց նրա խճճուած գլուխը:

— Ի՞նչ է պատահել քեզ, — հարցրեց նորից՝ աւելի ցած ծռուելով, որ լսի նրա թոյլ պատասխանը: — Ժամանակն է տուն գնալու ու անկողին մտնելու: Փոքրիկ տղայքը փողոցում գործ չունեն գիշերները: Դու բոլորովին սառել ես: Տուր ձեռդ ու քալ եղիր: Որտե՞ղ ես կենում:

Բռնեց երեխայի ձեռքից, որ վեր կացնի, բայց նա նորից եւս ընկաւ պետին՝ ուժեղ լացով:

— Վա՛յ, ի՞նչ կայ, ի՞նչ ունես, — հարցրեց Բոռը՝ ծունկի գալով նրա կողքին: — Աստուա՛ծ իմ, մի տեսէք, տիկին:

Երեխայի ուսն ու բաճկոնակը ծածկուած էին արիւնով:

— Աստ տեսնեմ ի՞նչ է պատահել, — չարունակեց Բոռը քաղցր ձայնով: — Ընկա՞ր. ո՞չ. ծեծեցի՞ն. այդպէս էլ կարծում էի. ո՞վ:

— Քեռիս:

— Հա՞. դէ, ի հարկէ: Ե՞րբ:

— Այս առաւօտ: Հարբած էր, ես էլ... ես էլ...

— Դու էլ ընկար ձեռքի տակ, չէ՞: Երբ մարդ հարբած է լինում, նրա ձեռքի տակ չպէտք է ընկնել, տղաս: Հարբածները այդ մէկը չեն սիրում: Հիմի ի՞նչ անենք այս փոքրիկին, տիկին: Եկ լոյսը, մի ուղ տեսնեմ: Գրկիր վիզս, քեզ ոչինչ չեմ անի ես: Հա՛յ, այդպէս:

Գրկեց երեխային, անցկացրեց փողոցի միւս կողմը ու դրաւ քարէ լայն ցանկորմին: Հանեց գրպանից գանակը ու երեխայի գլուխը իր կրծքին թեքելով՝ ճարպիկութեամբ կտրեց հագուստի պատռած թելը, մինչ Ջեմման բռնել էր վնասուած ձեռքը: Ուսը սաստիկ չարդուած էր եւ ուռած, մի խոր պատռուածք կար ձեռքի երեսին:

— Ի՞նչպէս է կարողացել ծեծել այսպէս մի պստիկ երեխայի, — ասաց Բոռը՝ թաչկինակով փաթաթելով նրա ձեռքը, որպէսզի հագուստին չկպուի: — Ինչո՞վ է խփել քեզ:

— Կրակիատնիչով: Ես փող էի խընդրում, իսկ նա վեր առաւ խառնիչը ու խփեց:

Բոռը գնգուեց:

— Շատ ցաւե՞ց, — ասաց նա մեղմ:

— Նա խփեց խառնիչով, ես էլ փախայ: Փախայ, որովհետեւ խփում էր:

— Ու ամբողջ օրը թափառում էիր առանց բան ուտելո՞ւ:

Պատասխանի փոխարէն երեխան վեր – սկսեց լացը: Իսկ Բոռը վերցրեց նրան ցանկորմից:

— Բան չկայ, բան չկայ. մենք քեզ կը բուժենք: Միայն ի՞նչպէս անենք, որ մի կառք ճարենք: Վախենում եմ նրանք բոլորն էլ թատրոնի առաջ լինեն, ներկայացում կայ այսօր: Շատ ցաւում եմ. տիկին, որ ձեզ այսպէս ման եմ ածում քաղաքում, բայց...

— Ես կը գամ ձեզ հետ: Կարելի է օգնութեանս պէտք լինի: Բայց կարո՞ղ էք այդպէս տանել այդքան հեռուն. ծանր չէ՞:

— Ա՛յ, տանելը ոչինչ, հանգիստ եղէք:

է. ՎՈՑՆԻՉ

(Շար.)

Այրի Տիկին Աբրճեան, Տէր եւ Տիկին Յակոբ Մալխասեան եւ զաւակները, Տէր եւ Տիկին Քլէման Ակուճեան եւ զաւակները, Պ. Յակոբ Աբրճեան եւ ընտանեկան համայն պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցանեն իրենց ամուսնոյն, հօր, մեծհօր եւ աղգականին՝

ՅԱՐՈՒԹԻՒՆ ԱԲՐՃԵԱՆԻ

մահը, որ պատահեցաւ Փետր. 23ին։

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի Շաբաթ, Փետր. 27, ժամը 10·15ին Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս–Պետրոս եկեղեցին ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի Ալֆորվիլի գերեզմանատունը։

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել։

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Տիկին Ամենակ Գուլումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանգստեան պաշտօն կը կատարուի Կիրակի (Մարտ 3) Նիսի Ս. Աստուածածնայ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՄԵՆԱԿ ԳՈՒԼՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ։

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն։

Այս առիթով Պ. Սահակ Գուլումճեան 100 Ֆր. կը նուիրէ «Ծառաջ»ի բարգաւաճման համար։

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Կապ. Յակի Տէսլնի մասնաճիւղի վարչութիւնը, այրի Տիկին Նաճարեանի մահուան առթիւ 50 Ֆր. կը նուիրէ Մշակոյթի Տան։

Հ. Յ. Դ.

ՓԱՐԻԶ.— Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին։ Պարտաւորիչ ներկայութիւն։

×

ՄԱՐՍԷՅԻ Հ. Յ. Դ. Շրջ. Կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ իր շրջանի խումբերը հետեւեալ թուականներուն.—

— Շաբաթ 27 Փետր. ժամը 21ին Շ. Միսաքեան խումբ։

— Հինգշաբթի 28 Փետր. ժամը 21ին Ակնունի եւ Համազասպ խումբեր։

×

ՊԱՆԵԼՕ – ՔԱՇԱՆ.— Հ. Յ. Դ. Արծիւ խումբի ժողովը այս Շաբաթ, Փետր. 27, ժամը 21ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Ներկայ կ'ըլլայ Շրջ. Կոմիտէի ներկայացուցիչը։

×

ԼԻՈՆ.— Հ. Յ. Դ. Վարանդեան կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս. Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին։ Կարեւոր օրակարգ։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

×

ՎԻԼԻՆ.— Հ. Յ. Դ. Անի կոմիտէն ընկերական ընդհ. ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գասպար Իփէկեան ակումբը։ Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է։

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայաթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ալագեազ պարախումբին
կազմակերպութեամբ Հ. Յ. Դ. Վարանդեան Կոմիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)

Ազգ. Տան սրահը, կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

Կը հրաւիրուի Լիոնի եւ շրջաններու Հայութիւնը, միատեղ անցընելու աւանդական օր մը, հայկական նուագով, երգով ու պարով, ու համեղ ու առատ ուտելիքներով։

ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

Կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
Կազմակերպուած

Փարիզեան շրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արեւոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈՒԽ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն գաւշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ ցուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն

ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ

ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, Կիրակի, ժամը 20·30ին Սվլաճտիտի սրահը
կը նախագահէ՝ Կ. ՓՕՂԱՏԵԱՆ
կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ. ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժինն կը մասնակցի
Տիկ. Ա. Կարապետեան, Տէր եւ Տիկ. Ֆ. Հրաչեան եւ Վ. Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է

Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին Հոգեհանգիստ Սէն–Լուի եկեղեցին. ապա, խմբական այցելութիւն Շ. Նարդունիի գամբանին։

ԿԵԴՐՈՆԱԿԱՆՑԻՆԵՐՈՒՆ

Կեդրոնական Սանուց Միութիւնը կը հրաւիրէ ֆրանսաբնակ բոլոր նախկին կեդրոնականցիները տեղեկացնել իրենց հասցէները Միութեանս կեդրոնատեղին՝

LES ANCIENS DU LYCEE
GUETRONAGAN
32, Rue de Trévise, 75009 Paris

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ԴԱՄԱՍՕՍՈՒԹԻՒՆ

ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄԷՋ

Կազմակերպութեամբ Հ. Բ. Ը. Մ.Ը Մարսէյլի Տիկնանց Յանձնաժողովին, Հինգշաբթի, Փետր. 28 ժամը 21ին, 7, Ռիւ Փափէր։

Կը նախագահէ՝
ՅԱԿՈԲ ԵՊԻՍԿ. ՎԱՐԴԱՆԵԱՆ
Կը դասախօսէ
ՏՈՔԹ. ԽԱԶՆԷՃԵԱՆ

Նիւթ՝ «Հայ Առաքելական Եկեղեցին, կենդանի պատկեր Նախնական Եկեղեցւոյ»

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ

*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20էն սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Ընակնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Ծանօթ՝ Յ. ԳԼՋՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ.

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ. Եւրոպայի Հայոց

Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը գրուին Իսիի եկեղեցւոյն Յանձնախումբի կողմէ։ Կարելի է ստանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

VOYAGE ŒCUMÉNIQUE EN ARMÉNIE
du 2 au 25 août 1974

Sous la direction du Père I. DALMAIS et du Pasteur S. SAHAGIAN

Le voyage passera sucessivement :

— EN TURQUIE et dans les provinces arméniennes de Turquie : Ankara, Samsun, Trabizon, Erzerum, Kars, Ani
— EN ARMENIE : Erévan, Etchmiadzine, Keghard etc.
— EN IRAN : Tabriz, le monastère de Saint Thaddée
—EN Turquie et dans les provinces arméniennes : Dogubayasid (l'Ararat), Van (Akhtamar), Diyarbekir, Urfa, Mardin, Istanbul.

Inscriptions : C.L.E.O. — 33, Rue Puits Gaillot — 69001 LYON
Tél. : (78) 28-31-04

ՀԻՆԳՇԱԲԹԻ
ՓԵՏՐՈՒԱՐ
28
JEUDI
28 FÉVRIER
1974

LE NUMERO 0,80 F.

ՅԱՌԱՋ

ՕՐԱԹԵՐԹ
ՀԻՄՆԱԴԻՐ ՇԱՒԱՐՇ ՄԻՍԱՔԵԱՆ

HARATCH

LE SEUL QUOTIDIEN ARMÉNIEN EN EUROPE OCCIDENTALE
Directrice : ARPIK MISSAKIAN
83, RUE D'HAUTEVILLE, 75010 PARIS

— Tél. : 770-86-60 —
C. C. P. Paris 15069-82

Fondé en 1925
R. C. Seine 57 A 2731

ԲԱԺԱՆՈՐԴԱԳՐՈՒԹԻՒՆ

Ֆրանսա	Տար· 150 Ֆ·	Վեցամսեայ	80 Ֆ·
Արտասահման	Տար· 175 Ֆ·	Հատը	0,80 Ֆ·

50ՐԴ ՏԱՐԻ — ԹԻՒ 12·950

Fondateur : SCHAVARCH MISSAKIAN

50e ANNÉE — N° 12.950

ՕՐՈՒԱՆ ԽՕՍՔԸ

ԻՍԻ-ԼԷ-ՄՈՒԼԻՆՈՅԻ ՀԱՅՈՑ ԵԿԵՂԵՑԻՆ

—o—

Եօթանասուն տարի առաջ, 1904 Հոկտեմբեր 2ին Եւրոպայի Հայոց առաջնորդ Գէորգ Արքեպս. Իւթիւճեան կ'օծէր Փարիզի Հայոց Ժան-Կուժոն փողոցի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցին։ Բահի առաջին հարուածը կը տրուէր 1902 Յուլիս 14ին, հիմնարկէքը կը կատարուէր 1904 Հոկտ. 5ին։ Մեկենասը էր Կովկասահայ ծանօթ ազգային բարերար Նաւթաստէր Ագեք – սանդր Մանթաշեանց, որ եկեղեցիին եւ յարակից շէնքերուն համար ծախսած էր 1·540·000 Ֆրանք։ Բարերարը հայկական գանազան հիմնարկութեանց ըրած իր կարեւոր նուիրատուութիւններէն զատ ա – ջակցած էր նաեւ Եւրոպայի հայ ուսա – նողներուն, որոնց չարքին Կոմիտաս վարդապետի եւ Արմենակ Շահմուրատեանի։

Փարիզի Հայոց հոգեւոր հովիւ Վռամշապուհ Ա. քահանայ Քիւպարեան — Արջևկենգն (եպիսկոպոս արքեպիսկոպոս) է, որ համոզած էր Մաշթանոցեացը սեփական եկեղեցիով մը օժտելու Փարիզի հայ գաղութը։

Անցեալ դարու քառասունական թուականներէն ի վեր փոքրաթիւ Հայեր կ'ապրէին Լոյս-քաղաքին մէջ՝ բաղկացած ռուսերէնախօսներէ եւ ուսանողներէ։ 1846ին բացուած էր Սամուէլ – Մուրատեան վարժարանը։ 1854ին սկսեալ հայերէն թերթեր ալ կը հրատարակուէին այստեղ։

Հարիւր քսան տարի առաջ, 1854ին, Փարիզի հայկական առաջին վարձու մատուռը բացուած է Լիւքսէնպուրկի պալատին առջեւի Թուռնոն փողոցի թիւ 20 շէնքին մէջ, նախաձեռնութեամբ հոգեւոր հովիւ կարապետ Վրդ. Շահնազարեանի։ Անոր փակումէն վերջ, 1865ին ուրիշ մատուռ մը վարձած է Պուլվար Մանթարնասի թիւ 130 տան մէջ։ 1890–1904 վիճէն փողոցի վրայի բողոքականներու ժողովարանն է օգտագործուած իբրեւ մատուռ։

Փարիզի հայ գաղութը դիմադիմ փախեց 1922 Սեպտեմբերի Իզմիրեան աղէտէն եւ 1923ի զարնան դաշնակիցներու կողմէ Պոլսոյ պարպումէն վերջ։ Գաղթական – ներու աննախընթաց հոսանք մը ողողեց լոյս-քաղաքը։ Ամէն մարդ իր դլխուն ճարը նայեցաւ։ Խարխափումի օրերէն վերջ, ինքնապաշտպանութեան բնազդէ մղուած, նոյն չրջանի հայրենակիցներ փարիզեան կարդ մը արուարձաններու մէջ համախումբ ուեղաւորուեցան հետ – դեւոյ։ Եւ չնորհիւ իրենց նախաձեռնութեան ոդիին, չուտով տէր դարձան հա – մեստ միջոցներով կառուցուած տնակ – ներու։

Ալֆորվիլ, Առնուվիլ-լէ-Կոնէս – Սարսէլ, իսկ լէ Մուլինօ – Պուլոնեը Պիյանքուր եւ Շաւիլ – Վիրոֆլէ։ Առնք են այն արուարձանները, ուր աւելի քան կէս դարէ ի վեր տակաւին համախումբ կ'ապրին Հայերը։ Սերունդ է փոխուած ան – շուշա։ Որոշ թիւով ինքնաբաւ դարձած երիտասարդներ նոր բոյներ են կազմած այլուր։ Հայաշատ չրջաններու մէջ մեր հայրենակիցներն ունին իրենց ուրոյն ազգային, բարեսիրական, մշակութային, երիտասարդական, հայրենակցական եւ այլ կազմակերպութիւնները։

Նաեւ՝ եկեղեցիներ։

Փարիզի Ս. Յովհ. Մկրտիչ եկեղեցւոյ կրօնական Ընկերակցութեան կապուած են զանազան թուականներու կառուցուած հետեւեալ եկեղեցիները.— Ա.) Ալֆորվիլի Ս. Պօղոս-Պետրոս եկեղեցին, օծուած 1930 Փետրուար 23ին։ Բ) Առնուվիլի Վարագայ Ս. Խաչ եկեղեցին, օծուած 1932 Նոյ. 13ին եւ Շաւիլի Ս. Գրիգոր Լուսաւորիչ եկեղեցին, օծուած 1957 Դեկտեմբեր 15ին։

Առանց եկեղեցիի կը մնար Իսի լէ Մուլինօն, որ սակայն ամէնէն մօտիկ արուարձանն էր, մեթրոյով կապուած Փարիզի։ Իսիի մեր հայրենակիցները միւսներուն պէս ունին հայկական ամէն կարգի կազմակերպութիւններ։ Աւելին ըլլալով տարիներով պահած են «Խրիմեան վարժարան»ը, ուր հազարաւոր երկտեւ փոքրիկներ սորված են մայրենի լեզուն։

Անցեալ տարի ունեցան նաեւ Հայ Մշակոյթի Տուն, որ դարձած է ժամադրավայր, հանդիսասրահ, ժողովատեղի եւ դպրոց։

Սեփական եկեղեցի ունենալու գաղափարն ալ յղացած են տարիներ առաջ եւ 1247 քառ. մեթր տարածութեամբ հող մը գնած՝ չնորհիւ այդ նպատակով կազմուած եկեղեցասիրաց Յանձնախումբի հանգանակութեան։ Զանազան պատճառներով յապաղած է կառուցումը։ Նախկինին տեղ գնուած է նոր հող մը, 1970 Հոկտ. 14ին։ Այդ հողին վրայ է, որ Իսի լէ Մուլինոյի եկեղեցիին հիմնարկէքը կատարուեցաւ անցեալ տարի, 1973 Մայիս 31ին։

Այդ թուականէն ի վեր կառուցման աշխատանքները առաջ կը տարուին։ Նախանիւթերու եւ աշխատավարձերու դիներուն օրէ օր տարապայման բարձրացումը նոր զոհողութիւններ կը պարտադրէ Եկեղեցասիրաց Յանձնախումբին, որ վերջին ամիսներու ընթացքին կրկնապատկած է իր ճիգերը, պակսող անհրաժեշտ դումարը հայթայթելու համար։

Վստահ ենք, որ մեր հայրենակիցները իրենց մասնակցութեամբ պիտի քաջալերեն այս ձեռնարկը, կոչուած սեփական եկեղեցիով մը օժտելու Իսի լէ Մուլինոյի եւ չրջանի Հայութիւնը։

ՀՐԱՆՏ-ՍԱՄՈՒԷԼ

ՕՐՈՒԱՆ ԴԷՊՔԵՐԸ

Ծանր է երախտիքի կացութիւնը

—o—

Կը թուի թէ կացութը չատ դժուար կացութեան մը առջեւ կը գտնուի քանի խոտորութիւնները բազմացած են եւ ըմբոստացած բանակը կը պահանջէ որ կառավարութիւնը հրաժարի։

Դէպերու կարծիքով երկիրը նման ծանր օրեր չէ ապրած 1960ի դինուորական ըմբոստութենէն ի վեր, երբ Պատի Կուարտները փորձած էին վարչակարգը տապալել։ Այն ատեն կացութեան պահակ – ը օրքը ապստամբած էր ոչ թէ Հայլէ Սելասիէն տապալելու այլ վերջ դնելու կառավարութեան ապականացած բարոյականին։ Ապստամբութիւնը արեան մէջ վերջ դրած էր եւ 600 հոգի մեռած էին։ Անկէ ի վեր բանակը հլու-հնազանդ կը մնար կայսեր։

Ներկայիս սակայն, Բ. բանակն է որ ապստամբած է։ Բարձրաստիճան քանի մը սպաներ եւ ենթասպաներ կացութիւնը կը քննեն եւ կ'ընդունին թէ կառավարու – թիւնը տեղի տուած է աշխատաւորներու պահանջներուն 18 եթովպական տոլարի պարզեւ մը տալով (չուրջ 40 Ֆր·) բայց եւ այնպէս մթնոլորտը ծանր է։ Երիտասարդ սպաներ կ'ապստամբին կեդրոնական վարչութեան դէմ եւ կ'առնեն ու «անծանօթ ուղղութեամբ» կը տանին Զօր· Ամատու Սէյումը։ Կը գրաւեն օդակայանը եւ երկրին երկրորդ կարեւոր քաղաքը՝ Ամարեան, «գրաւուած քաղաք» կը հրոչակեն։ Ապա կը պահանջեն կառավարութենէն որ հրաժարի։

Կը մնայ դիտալ թէ ի՞նչ պիտի ընէ կայսրը։

Քաւիի մը տոպռ

ՆԻՒՍԸՆ անդրադառնալով Սոլժենիցինի հարցին դիտել տուաւ, թէ դրամդէտին կացութիւնը պէտք չէ խնդրոյ առարկայ ընէ Մ. Նահանգներու եւ Խորհ. Միութեան լաւ յարաբերութեանց ղարդացումը։

Մ. ՆԱՀԱՆԳՆԵՐՈՒ Արտաքին նախարարը Լոնտոնի մէջ կարճ տեսակցութիւն մը ունենալէ ետք Հիթի հետ, Դամասկոս ժամանեց։ Քիսինկէրի Դամասկոս ժամանումէն քանի մը ժամ առաջ նախագահ Ասատ նամակ մը ստացած էր Բրեժնեւէ, որու բովանդակութիւնը չէր հրապարակուած։

ԱԻՍՏՐԻՈՑ մէջ տասը աշխատաւորներէն մէկը օտար է, ըստ վերջին վիճակագրութեան։ Անցեալ տարի 16,4 տոկոս աւելցած է օտար բանուորներու թիւը։

ԻՏԱԼԻՈՑ մէջ 13 միլիոն աշխատաւորներ գործադուլ ըրին Զորեքչաբթի օր։ Այս չարժումը ազդարարութեան բնոյթ ունի, բողոքելու համար կառավարութեան իրատեսութեան պակասին դէմ, ելեկտրուժի իր քաղաքականութեան մէջ։

ԹՈՒՐՔԻՈՑ նոր կառավարութիւնը որոշած է վերցնել մեկնոնի մշակումին վրայ դրուած արգելքը (1971 Յունիս Միացեալ Նահանգներու ճնշումին եւ... տրուած դրամին պատճառով)։ Արդէն քաղաքական կուսակցութիւնները այդ խոստումը տուած էին ընտրապայքարի առեն։ Մեկոնի մշակումը 300 միլիոն թրքական ոսկի կ'ապահովէ եւ Ամերիկա նախապատրաստ կ'ընէ դիտել տուած է Անգարայի ամերիկացի դեսպանին, որ Ուաչինկթընի տուածը (35 միլիոն տոլար, որու 20 միլիոնը միայն մեկոնի իրրեւ հատուցում) չի բաւեր...։ Միւս կողմէ Ազգայնապահպանութեան Համաչխարհային կազմակերպութիւնն ալ կոչմնակից է որ արգելքը վերնայ, որովհետեւ ափիոնը չատ սղած է։

ԵՐԵՒԱՆԻ "ԱՐԱՐԱՏ„Ը ՊԷՅՐՈՒԹԻ ՄԷՋ

—o—

«Արարատ»ի խումբը՝ գլխաւորութեամբ Հայաստանի Մարմնամարզի եւ Երիտասարդութեան փոխ-նախարար Կոնստան – դին Մալխասեանի, Փետրուար 20ին ժամանած է Պէյրութ եւ օդակայանին մէջ արժանացած է ժողովուրդին խանդավառ ընդունելութեան։ Օդակայանին մէջ բարի դալուստի խօսք արտասանած են Շէյխ Համիա Խուրի՝ ոստանդնդակի Լիբանանեան Դաշնակցութեան նախագահ, Ատէլ Ապատէլ Բահիմ՝ Զբօսաշրջիկութեան ընդհանուր տնօրէն եւ Յովհաննէս Փայասլեան՝ կազմակերպիչներու (Հ. Մ. Ը. Մ. – Հ. Մ. Մ.) ներկայացուցիչ։ Կ. Մալխասեան խօսք առնելով չնորհակալութիւն յայտնած է ցոյց տրուած ջերմ ընդունելութեան համար։

Յաջորդ օրը, Փետրուար 21ին, Պէյրութի մարզաւանի դաշտին վրայ, նախագահութեամբ Խորհրդարանի նախագահ Քամիլ Ասատի, «Արարատ» մրցում մը ունեցած է Հ. Մ. Ը. Մ. – Հ. Մ. Մ. խառն խումբին դէմ եւ յաղթած է 4–1 կէտով։

Մրցումին ներկայ գտնուած են Լիբանանի Զբօսաշրջիկութեան նախարար Ս. Յանամիրեան, պետական հայ երեսփոխաններ, Խորհ. Միութեան եւ Արեւմտ. Գերմանիոյ դեսպանները, դիւանապետներ եւ 35·000 հանդիսականներ։

Առաջին կիսախաղը առիթ չէ տուած Արարատցիներուն, որ ցուցադրեն իրենց կարողութիւնը։ Խաղի 5րդ վայրկեանին Հ. Մ. Ը. Մ. – Հ. Մ. Մ. խառն խումբը կոլ մը նշանակած է, իսկ 20րդ վայրկեանին «Արարատ»էն Նազար Պետրոսեան հինգ մեթր հեռաւորութենէ յաջողած է կոլ մը նշանակել։ Առաջին կիսախաղին «Արարատ»ի մարզիկները քանի մը լաւ պատեհութիւններէ չեն կրցած օգտուիլ կէտ արձանագրելու համար։

Երկրորդ կիսախաղին պատկերը բոլորովին փոխուած է եւ «Արարատ»ի բեզդասպահը երբեք վտանգի տակ չէ զտնուած։ Խաղի 58րդ վայրկեանին Ս. Պօղոսեան երկրորդ կոլ մը նշանակած է «Արարատ»ի հաշուոյն, իսկ Լ. Իշտոյեան քիչ անց խաղի բերելով Հ. Մ. Ը. Մ.-Հ. Մ. Ը. Մ.ի բերդապահը՝ երրորդ կոլը նշանակած է։

«Արարատ» իր 4րդ կէտը արձանագրած է, երբ իրաւարարը փենալթի մը տուած է խումբին եւ Զանազանեան կոլի վերածած զայն։

Այսպէս մրցումը վերջ գտած է 4–1 արդիւնքով, ի նպաստ Հայաստանի խումբին։

ԵՐԵՒԱՆ ⇐⇒ ՓԱՐԻԶ ՀԵԹԱՏԻՊ

ԵՐԵՒԱՆ (Արմէնփրէս, Փետր· 22–25)

ԳԻՐՔԸ՝ ԹՂԹԱՏԱՐՈՎ

Խորհ. Միութեան այլ մեծ քաղաքներու օրինակով, Երեւանի մէջ եւս զիրքերու ապսպրանքներ կ'ընդունուին եւ զանոնք կ'առաքեն թղթատարով։

Կիրակի փողոց, թիւ 14 (Երեւան) «Գիրքը՝ փոստով» գրախանութը ամէն օր նամակներ կը ստանայ զանազան քաղաքներէ՝ Մոսկուա, Լենինգրատ, Կիեւ, Թիֆլիս, Խարկով եւայլն, բոլորն ալ զիրքեր կ'ապսպրեն Հայաստանէ։

Գրախանութին միջոցով դասագիրքեր կը ղրկուին Վրաստանի, Արդրէյանի, ինչպէս նաեւ Կրասնոդարի չրջանի հայաբնակ վայրերու բազմաթիւ դպրոցները, ինչպէս նաեւ արտասահման կ'ուղարկուին Հայաստան լոյս տեսած գիրքեր։

×

ՅՈՒՇԱՐՁԱՆ

Շաւարշան գիւղէն (Նոյեմբերեան չրջան) 850 երիտասարդներ պատերազմի դաշտ զացած են համաչխարհային Բ. պատերազմին։ Առնցմէ 320ը տուն չեն վերադարձած, հերոսաբար մեռած են ռազմաճակատին վրայ։ Անոնց յիշատակին Շաւարշանի բնակիչները կոթող մը կանգնեցուցած են գիւղին մօտերը։

L'ARMÉNIE, enfant assagi de l'URSS

Un peuple d'ancienne culture, fier de ses grands noms

On s'est toujours plu, dans le passé, à souligner le particularisme arménien. Ce peuple s'appuie sur une culture ancienne, sur une religion originale, qui s'énorgueillit d'avoir préservé une certaine pureté primitive. Ne peut-on voir des autels à sacrifices, qui servent encore à immoler des animaux en certaines circonstances, assure-t-on ? Jamais on n'a connu ici de phase collectiviste antérieure à la Révolution. Le Mir agricole n'y a été institué à aucun moment de l'histoire. Les Géorgiens sont restés très tribaux. Les Arméniens ont conservé, au contraire, un comportement très individualiste à l'intérieur des communautés, et ils demeurent ouverts sur le monde extérieur. Le système collectiviste ne les a pénétrés que par touches successives (1).

Radio Erévan a bon dos. Chaque fois que court le potin, à Moscou ou à Léningrad, qu'un ragot circule, chaque fois que l'on veut conter une bonne histoire, on dit que « Radio Arménie a déclaré etc... » Ainsi le speaker d'Erévan aurait lancé cette boutade : « Il est prouvé que le Paradis terrestre était bien localisé chez nous. La preuve : Adam et Eve avaient tout juste une feuille de vigne pour se vêtir. Ils n'avaient qu'une pomme à croquer. Et on leur assurait que c'était le Paradis. C'est bien notre cas ».

Certes la station radio ne se permettrait pas en fait ces fantaisies, mais il est admis en U.R.S.S. que l'Arménie puisse éventuellement « galéger » un peu, parce qu'on reconnaît qu'elle est à part. C'est d'ailleurs l'Etat de l'Union qui comporte le moins de slaves, une soixantaine de mille, les uns réfugiés depuis le siècle dernier pour fuir les persécutions des tsars, les autres arrivés après la deuxième guerre mondiale, spécialistes de haut niveau, fonctionnaires ne frayant guère avec les premiers.

« CE QUE NOUS DEVONS A L'URSS.»...

Mais il ne s'est jamais produit cependant de heurt brutal avec le collectivisme. La réaction spontanée des habitants est de dire : « L'U.R.S.S., nous a préservés des exactions turques, nous a sauvés de l'anéantissement. Nous lui devons « d'avoir une patrie ». La grande faculté d'adaptation a fait le reste.

Les Arméniens sont devenus de brillants sujets à la nouvelle université. Celle-ci, vers les années 30, réunissait 250 étudiants et 30 professeurs. En 1973, elle groupe 13 mille étudiants et 1.000 enseignants. et comprend 13 Instituts, dont certains sont uniques à l'échelon de toute l'U.R.S.S. ; Telle la Faculté de perfectionnement du Corps enseignant, et la faculté de perfectionnement des économistes et cadres dirigeants. Nombreux sont désormais les fonctionnaires, les techniciens qui, d'origine arménienne, officient sur l'ensemble du territoire de l'Union.

UN PEU COMME LES AUVERGNATS

Cette paysannerie pauvre, qui s'échine à tirer subsistance de la terre ingrate des plateaux et cette élite intellectuelle de haut niveau sont issues d'une même souche. Mais il semble qu'une bonne partie des Arméniens ne donne toute sa mesure ... que loin de son pays natal. Un peu comme les Auvergnats, en somme. Dans le système collectiviste, ils deviennent cadres de rang élevé. Ailleurs, en Occident, au Moyen-Orient, ils suivent l'exemple de leurs ancêtres, traditionnellement commerçants de génie, parce que l'histoire les avait placés pendant des siècles à un carrefour d'échanges entre l'Europe et l'Asie, entre le monde slave, perse, arabe, ottoman et chrétien.

Il n'y a pas, en U.R.S.S., de problème arménien analogue au problème juif. Les Israélites se sont vus dotés d'une « région nationale autonome de Khakassie », non loin d'Irkoust, mais les conditions climatiques y sont extrêmement dures ; 40 degrès en hiver ! Aussi sur la centaine de milliers d'habitants, y a-t-il tout juste 5 pour cent de Juifs. Ils préfèrent vivre sur tout le territoire, et occupent souvent des fonctions importantes, mais dans le style « subalterne » supérieur

Souvent une entreprise aura un directeur slave. Son adjoint sera israélite, travaillera efficacement, aura une grande influence, mais aura très peu de chances de devenir directeur à son tour. Ils sont appréciés pour leurs qualités, mais ils sont cependant regardés avec une certaine réserve. « Un Juif seul est en général un homme intelligent » fait-on dire à Radio Erévan. « Deux Juifs ont tendance à former une société commerciale de style capitaliste. Trente Juifs, c'est l'orchestre philharmonique de Moscou ».

Rien de tel à l'égard des Arméniens. Pourtant ils sont, eux aussi, présents dans toute l'U.R.S.S., alors que les Esthoniens, les Baltes autres minorités, préfèrent rester chez elles. Mais ils sont plus aisément admis, parce qu'on sait qu'ils ont un foyer principal de peuplement, auquel ils tiennent, et l'existence de cette patrie tranquilise les Russes. Ils ne donnent pas l'impression d'infiltration dangereuse.

LA LITANIE DES GRANDS NOMS

Les Arméniens sont fiers d'avoir parmi les leur une série de grands noms qui se sont illustrés dans divers domaines, en U.R.S.S., ou ailleurs. Et comme une litanie ils les citent dans la conversation, avec fierté, pour souligner leurs quartiers de noblesse. L'écrivain Abovian, disparu prématurément, peut-être dans une ascension de l'Ararat, au siècle dernier, et dont on ne retrouva qu'une chaussure. Le grand littérateur Toumanian, orgueil du pays, à qui un musée est consacré à Erévan, bien qu'il ait surtout vécu en Géorgie. Poète, conteur, romancier et traducteur (une sorte de Valéry Larbaud) il permit aux deux cultures slave et arménienne de se mieux comprendre. Victor Ambartsoumian, un des plus grands astrophysiciens, du monde, directeur de l'observatoire de Burakan. Merguelian, mathématicien de génie, qui trouva à 18 ans la solution d'un problème sur lequel les spécialistes s'escrimaient en vain ; Il fut nommé sur le champ docteur ès-sciences, et vice-président de l'Académie. Mikoyan, homme politique connu. Victor Israelian, qui, au nom de l'U.R.S.S., représente les intérêts arméniens dans le cadre de l'O. N. U. Gulbenkian, le célèbre pétrolier. Ter Ovanessian, l'athlète.

Mais très vite cette énumération débouche sur la France. Et de citer Charles Aznavour, dont la tante vit encore dans la région ; Il ne se passe guère de semaine sans que Radio Erévan ne diffuse un programme de ce chanteur, particulièrement admiré, Enrico Macias, dont la mère était d'origine arménienne. Le peintre Carzou. Der Katchaderian, « le père de l'herbe », l'homme qui a obtenu des résultats étonnants pour les paturages. On finit même par lancer le nom du boxeur Kechichian, et, grosse plaisanterie souvent entendue, on pose la question : « D'Artagnan après tout n'est-il pas un nom à consonnance arménienne ? »

Il est rare d'aborder un pays où la France soit si aimée et les Français si populaires. Quel que soit l'âge de l'interlocuteur, même s'il est jeune, celui-ci est heureux de dire « votre pays a été très hospitalier, sitôt après le génocide que nous avons subi. Nous ne l'oublierons jamais ». Et de vous payer votre ticket d'autobus. Et de se mettre à votre entière disposition pour vous aider.

LE PAYS DES SYMBOLES

Là comme ailleurs, mais sans doute plus qu'ailleurs, on affectionne les symboles. Un mémorial a été édifié, en souvenir du terrible massacre qu'a connu la nation de 1915. Sur une colline, que les pèlerins escaladent en foule, le 24 Avril de chaque année, se dresse une flèche élancée et dans une vaste corolle au style dépouillé, face aux montagnes d'Arménie s'abrite une flamme-témoin, tandis qu'en sourdine sont jouées en permanence des marches funèbres.

Un autre monument a été érigé en l'honneur du cinquantenaire du pouvoir soviétique sur le pays. Cinquante couches de basalte constituent une colonne, surmontée d'un épi d'or : par leur travail les Arméniens réussissent à faire pousser du blé sur les pierres ingrates de leurs plateaux. La statue équestre de David de Sassoun fait figurer sous le coursier une coupe déjà pleine. On évoque ainsi l'idée que le peuple arménien, à certaines époques de son histoire, ne pouvait plus supporter de tourments supplémentaires. La coupe était prête à déborder.

Tout un ensemble commémore la victoire des milices populaires arméniennes sur les Turcs à Sardarabad. On pénètre sur l'esplanade par une porte inspirée de l'art Ourartou. Une rangée d'aigles représente les provinces séparées de la patrie, de l'autre côté, de la frontière, en Turquie. « Notre symbole est l'aigle, et ceci prouve que nous sommes un peuple aryen », tient-on à rappeler fréquemment.

Un monument évoque, par des fresques, les grands moments de la bataille livrée à l'ennemi. Les Ottomans, y prennent la forme de serpents, tandis que les chevaux qui se cabrent sont les Arméniens. Des rangées de cloches (2) soulignent que tous doivent être sans cesse en état d'alerte, prêts à s'opposer à l'envahisseur.

Georges FRELASTRE

(2 - *à suivre*)

---

(1) *Voir notre journal du mercredi 27.*

(2) *Ces cloches ont été fabriquées en France et c'est une Française, Mme Napoléon Bullukian, de Lyon, qui en a fait don à Sardarabad.*

ԵՐՈՒԱՆԴ ՕՏԵԱՆ

ՏԱՄԵՐԿՈՒ ՏԱՐԻ ՊՈԼԻՍԷՆ ԴՈՒՐՍ

1896 - 1909

ՀԻՆԳԵՐՈՐԴ ԳԼՈՒԽ

Գիշերները միեւնոյն սենեակը կը պատկէինք եւ առաջին անգամ ըլլալով նչմարեցի որ Արփիար քունէն մէջ, յաճախ բարձրաձայն կը խօսէը չատ յստակօրէն եւ միշտ ազգային խնդիրներ էին որ իր ուղեղը կը չարչարէին նոյնիսկ քնացած աոեն։

— Ներսէս Պատրիարքը, Պերլինի Վե – հաժողովէն առաջ, արդէն օր մը բաւ որ...

Կամ

— Խրիմեան, Լոնտոնի մէջ Սալըզպըրիին ըսած է որ...

Եւայլն, եւայլն. ասոնք էին իր գիշերային զառանցանքները, որոնք չատ տարբերութիւն չունէին ցերեկուաններէն։

Արփիարէն զատ, Շարապասի պատրաստութեան մասնակցող ուրիշ անձեր ալ կային, որոնք ամէն օր կ'այցելէին Նչան Քէչիչեանը, որ ինքն ալ Աթէնքը թողած՝ Գահիրէ եկեր հաստատուեր էր եկիւեան անուն Հնչակեան դործիչի մը քով, որ հացադործութիւն կ'ընէր։

Խեղճ պատուելին հետզհետէ կը տկարանար եւ կը զդար որ մահը մօտ էր։ Ինչպէս ըսի արդէն՝ յեղափոխական վայրկեան եւ ճչմարիտ դործունէութիւն մը ունեցած էր՝ դործակցելով Գալուստ Արխանեանի հրատարակութեան։ Ցետոյ խումբը հալածուած ու ցրուած էր, պատուելին յաջողած էր փախչիլ արկածալից դէպքերէ ետքը, մինչ Արխանեան ձերբակալուած ու երդնկայի բանտը նետուած էր, ուր կը մնար մինչեւ այդ օր, եւ ասիկա պատուելիին սրտին համար անհանդիստ խոց մըն էր, որովհետեւ պաչտամի հաստնող հիացում մը ունէր իր վաղեմի պետնակցին համար։

Ագարակ դտնուած միջոցին պինքը տակպեցի իր յիչատակները դրի առնելու, ինչ որ դժուարաւ յանձն առաւ ընել եւ դրեթէ ամիս մը այդ եղաւ իր զբաղմունքը Շարապասի մէջ։ Ցետոյ իր մահուրնէն ետքը որ քանի մը ամիս վերջը տեղի ունեցաւ, այդ ձեռագիր տետրակները յանձնուեցան Արփիարին, որ զանոնք սրբադրելէ ու կարգի դնելէ ետքը, «Նոր կեանք»ի մէջ հրատարակեց, մաս առ մաս, ԺԱՄԱՆԱԿԱԿԻՑ ՊԱՏՄՈՒԹԻՒՆ Է-ՋԵՐ՝ հրապակի մը յիշատակութիւն կրկնակ վերնադիրով։

Խեղճ պատուելին իր կեանքի վերջին ամիսներուն մէջ զգաց յուսախաբութիւն մը ունեցաւ որ թերեւս փութացուց իր մահը։

Օր մը, երբ Աղեքսանդրիա կը դըտնուէի, լուր մը տարածուեցաւ Մէնիլիէի հրապարակը։

— Գալուստ Արխանեանը եկե՞ր է։

Գալուստ Արխանեա՞ն, այն ազնիւ Արմտանցի երիտասարդը որ իր հարստութիւնն ու կեանքը զոհած էր ազատութեան համար եւ տաբիներով բանտի մէջ տառապած։

Լուրը կայծակի արագութեամբ կը հասնի Գահիրէ, ուրկէ պատուելին կը վազէ կուդայ Աղեքսանդրիա։

Արփիար իր «Օրուան կեանք»երէն մէկուն մէջ չատ սրտայոյզ կերպով պատմած է այս դէպքը։

Պատուելին հազիւ կայարանէն դուրս ցատքած՝ դէմը ելլող Հայուն կը հարցնէ դողդողացող ձայնով մը.

— Ո՞ւր է, ո՞ւր է իջեր Արխանեանը։

— Հոս է, չի փախչիր, քիչ մը չունչ առ, ատ ի՞նչ գոյն է, մեղք ես։

«Մե՞ղք էր, ո՛հ, ամէն մէկ րոպէն որ կ'ուչացնէր պինքը Արխանեանին պիրկը նետուելէ, բան մը կը պակսեցնէր իր կեանքէն։

«Մէկ հողի պատակ, մէկ սրտով կռուեր էին Արմտանի լեռներուն վրայ ձեռք ձեռքի տուած յուսադրարները, մէկտեղ վազեր էին համբուրելու կրակին լոյսը, որ գերեզմանէն Հայրենիքի Ցարութիւնը պիտի աւետէր»։

Ու պատուելին՝ խելայեղ՝ կը վազէ Արխանեանը տեսնելու։

Խարխափելով վեր ելած էր խանի մը սանդուխներէն, մանելով մութ սենեակ մը։

— «Հոգիս, Գալուստ» կանչած էր։

— Հոս եմ, պատասխանած էր տկար ձայն մը։

Դէպի ձայնը երթալով գրկերուն մէջ սեղմած էր իր Գալուստը, Ջղային գրգռումի դիւամոլ ուժովը ու գրկախառնուելով կ'իջնէին։

— Ա՛խ, որքա՜ն նիհարցեր ես աղբատ, բայց քաչածներդ Աստուած պիտի։

Ու երբ դուռը կը հասնին, լոյսին մէջ կը սարսռայ պատուելին։

Արխանեանը չէր։

Ու խեղճը՝ սրտաբեկ, յուսահատ, ընկճուած ու ա՛լ աւելի քայքայուած, եկաւ մեղ դտաւ Մէնիլիէի հրապարակը ու պատմեց դլխուն եկածը։

— Ա՛խ, աս ի՜նչ խըչտանքութիւն էր ինծի ըրին, լմնցաւ, պիտի չապրիմ... ան չէր։

Ու հեծկլտալ սկսաւ։

(47 – Շար.)

ՄԵԾԱՆՈՒՆ ԱՍՓՈՓԱԿԸ

—o—

(Վ. Եր վերջին մասն)

Ցիսուն տարի առաջ, Չիսուցիների մէջ տակաւին ամբողջ ուժով կը գործէին «հոգեւոր դատարանները», որոնք ամէն տեսակ մեղքերու համար կը դատապարտէին մեղաւորները ծանր տուգանքներու, որոնք երբեմն կը հասնէին մինչեւ 1000 ոսկի։ Մեղքի տակ կը հասկցուէր ամէն տեսակ գործ, որ կը հակառակէր եկեղեցական կանոններուն, ինչպէս՝ ամուսնալուծութիւն, ամուսնական դաւաճանութիւն, ամուսնական հաղորդակցութեան խզում, ամուսնական սիրոյ պակասութիւն, ամուսնական անհաւատարմութիւն, ամուսնական ուրացութիւն, ամուսնական անհաւասարութիւն, ամուսնական անհամաձայնութիւն, ամուսնական անհամակրութիւն, ամուսնական անհանդուրժողականութիւն, ամուսնական անհամբերութիւն, ամուսնական անհամակերպ

Այբի Տիկին Ովաննա Վուգուֆեան եւ զաւակները (Լոս Անճելըս), այբի Տիկին Մաննիկ Սինանեան եւ զաւակները (Աւստրալիա), Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Սինանեան եւ զաւակը, Տէր եւ Տիկին Յարութիւն Քէլէկեան եւ զաւակը, Օր· Նատիա Սինանեան եւ ընտանեկան բոլոր պարագաները խոր ցաւով կը ծանուցա – նեն

ԳԱԲՐԻԷԼ ՍԻՆԱՆԵԱՆԻ
(Էվերէկցի)

յանկարծական մահը, որ պատահեցաւ Փետրուար 26ին:

Յուղարկաւորութիւնը կը կատարուի այս Ուրբաթ (Մարտ 1) ժամը 11ին Առնուվիլի Վարագայ Ս· Խաչ եկեղեցին, ուրկէ մարմինը կը փոխադրուի տեղւոյն դերեզմանատունը:

Մահագդ չստացողներէն կը խնդրուի ներկայս իբրեւ այդ նկատել:

ՀՈԳԵՀԱՆԳԻՍՏ

Պ· Խաչիկ ձամճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի այս կիրակի (Մարտ 3) առաւօտ ժամը 11·15ին Փարիզի Ս· Յովհ· Մկրտիչ եկեղեցին իրենց կնոջ, մօր եւ մեծ–մօր՝

ԹԱԳՈՒՀԻ ՁԱՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին, ինչպէս նաեւ ձամճեան զերզաստանի ննջեցեալց յիշատակին:

Ի Գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

×

Տիկին Արմենակ Գուլումճեան եւ զաւակները կը ծանուցանեն թէ հոգեհանդստեան պաշտօն կը կատարուի կիրակի (Մարտ 3) Նիսի Ս· Աստուածածնայ եկեղեցին, իրենց ամուսնոյն եւ հօր՝

ԱՐՄԵՆԱԿ ԳՈՒՅՈՒՄՃԵԱՆԻ

մահուան տարելիցին առթիւ:

Ի գիտութիւն ողբացեալին յիշատակը յարգողներուն:

ՓՈԽԱՆ ԾԱՂԿԵՊՍԱԿԻ

Իրենց զաւմիկին, Խաչիկ Տէօվլէթեանի մահուան առթիւ, Տէր եւ Տիկին Նուրհան Փափազեան, փոխան ծաղկեպսակի, կը նուիրեն 50 Ֆր· Աղքատախնամին:
(Ստանալ «Ցառաջ»էն):

Տիկին Սիրանույշ Զաքրեան իր ծնողաց եւ ամուսնոյն՝ Գէորգ Զաքրեանի յիշատակին 50 Ֆր· կը նուիրէ «Ցառաջ»ի բարեսիրութեան:

ԱՊՐԻԼ 24 Ը

ՓԱՐԻԶԻ ՄԷՋ

Շաբաթ, Ապրիլ 24ին համազգային նախաճեռնութեամբ եւ նախագահութեամբ երեք յարանուանութեանց հոգեւոր պետերուն:

ՇՆՈՐՀԱԿԱԼԻՔ

Կապ· Խաչ Մարսէյլ – Սէն ժերոմի մասնաճիւղը չնորհակալութեամբ ստացած է երէցկին Թէրզեանի մահուան տխուր առթիւ հեռեւեալ նուէրները, փոխան ծաղկեպսակի.—

Խօրէնեան ընտանիք եւ Պր· Մկրտիչ Զօրպաճեան 10ական Ֆր·: Տէր եւ Տիկին Մկրտիչ Պուլկուրեան եւ Անարէտ Պաղտասարեան 20ական Ֆր·:

DEMANDE D'EMPLOI

Homme sérieux, expérimenté, capable seconder patron cherche poste de confiance dans entreprise textiles et prêt-à-porter.

Ecrire au journal, qui transmettra.

43ՐԴ. ՏԱՐԵԿԱՆ ՅԵՐԵԿՈՅԹ
ՀԱՅ ԱՐԻՆԵՐՈՒ ՄԻՈՒԹԵԱՆ ՓԱՐԻԶԵԱՆ ՇՐՋԱՆԻ

կիրակի Մարտ 3, կէսօրէ վերջ ժամը 14·30ին
Salle de la Chimie, 28 bis Rue Saint-Dominique — Paris (7e)
Métro Invalides
կազմակերպուած

Փարիզեան չրջանի խմբապետներուն եւ խմբապետուհիներուն կողմէ
Մասնակցութեամբ
Արիներու, Արենոյշներու, Գայլիկներու եւ Թեւիկներու
ԽՆԱՄՈՒԱԾ ՈՒ ՃՈՒ ՅԱՅՏԱԳԻՐ

Սկաուտական երգչախումբը կը ներկայացնէ հայկական երգեր — հայերէն զուեշտ խմբապետներու եւ խմբապետուհիներու կողմէ — Հայկական պարեր, — Սկաուտական ներկայացումներ — Տողանցք եւ տեսարաններ սկաուտական կեանքէ

Միջնարարին պիւֆէ եւ յուցադրութիւն Միութեան գործունէութենէն
ՄՈՒՏՔ 15 ՖՐԱՆՔ

ՅՈՒՇԱՏԵՏՐ

ՏՐԱՊԻԶՈՆԻ Նահանգի հայրենակցա–

Հ. Յ. Դ.

կան Միութեան անդամական ընդհ· ժողովը այս երկուշաբթի, (Մարտ 4) կէսօրէ վերջ ժամը 3ին Հայ Մշակոյթի Տան մէջ, 17 ռիւ–պլէօ: կը խնդրուի հայրենակիցներէն ներկայ գտնուիլ:

Imprimé sur les Presses
DU JOURNAL «HARATCH»
83, rue d'Hauteville 75010 Paris

ՓԱՐԻԶ.— Հ· Յ· Դ· Շրջ· կամիտէն ժողովի կը հրաւիրէ Փարիզի «Քրիստափոր» խումբի բոլոր անդամները Մշակոյթի Տան մէջ, Ուրբաթ Մարտ 1, իրիկուան ժամը 7ին: Պարտաւորիչ ներկայութիւն:

×

ԼԻՈՆ.— Հ· Յ· Դ· Վարանդեան կամիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ Լիոնի եւ Ս· Մօրիսի իր ընկերները, Ուրբաթ Մարտ 1, երեկոյեան ժամը 20·30ին, սովորական հաւաքատեղին: Կարեւոր օրակարգ: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

×

ՎԻԵՆ.— Հ· Յ· Դ· Անի կամիտէն ընկերական ընդհ· ժողովի կը հրաւիրէ բոլոր ընկերները Մարտ 2, Շաբաթ երեկոյ ժամը 8·30ին Գասպար Իփէկեան սրահը: Բոլոր ընկերներու ներկայութիւնը պարտաւորիչ է:

ԾՆՈՂԱՑ ՄԻՈՒԹԻՒՆ
ՍԱՄՈՒԷԼ - ՄՈՒՐԱՏԵԱՆ ՎԱՐԺԱՐԱՆԻ
*

ՏԱՐԵԿԱՆ ՊԱՐԱՀԱՆԴԷՍ

Վարժարանի սրահին մէջ
26, Rue Troyon — SEVRES
Շաբաթ, Մարտ 2, ժամը 20Է30 սկսեալ
Նուագախումբ
« ՀԱՅԿԱԿԱՆ ԱՐԵՒԱԾԱԳԸ »
THE ARMENIAN'S SUNSHINE
Ասմկնկալներ — վիճակահանութիւն
Տեղերը ապահովել հեռաձայնելով 027–18–28
Խօսնակ՝ Յ· ԳԼՋԼՐԵԱՆ

ՄՈՒՏՔ 25 ՖՐ·

ԿԱՐՄԻՐ ԽԱՉ

Պր· Տէր–Թոմայեան կը նուիրէ 250 Ֆր· Հայ կարմիր Խաչի օգափոխութեան կայանը կեդրոնական Ջեռուցումով օժտելու նպատակին: Նոյն նպատակին համար Պր· Մեսրոպ Սիմաւոնեան 40 Ֆր· կը նուիրէ:

ՆԿԱՏԻ ՈՒՆԵՆԱԼ

Կապոյտ Խաչի Սեւրանի մասնաճիւղի տարեկան պարահանդէսը Մարտ 17ին:

×

Կապոյտ Խաչի Իսիի մասնաճիւղի պրանցիկ երեկոյթը Մարտ 23ին, Շաբաթ իրիկուն:

Մանրամասնութիւնները յետագային:

VIENT DE PARAITRE

LES ARMENIENS CONNUS ET INCONNUS

de Noé à nos jours

par

HAGOP - KRIKOR

« L'Evêque de Monaco adresse de tout cœur ses fécilitations pour l'ouvrage très habilement présenté qui aidera les Français à comprendre l'Arménie »

Jean RUPP

Editions
LA PENSEE UNIVERSELLE
3 bis, Quai aux Fleurs
75004-Paris — Tél. : 325-85-44

Prix 20 F. T. C.
En vente chez les libraires

- ԿԱԼԱ -

Ի նպաստ Իսի լէ Մուլինոյի
ՀԱՅ ԱՌԱՔԵԼԱԿԱՆ ԵԿԵՂԵՑԻՈՅ ՇԻՆՈՒԹԵԱՆ
Հովանաւորութեամբ
ՍԵՐՈՎԲԷ ԱՐՔԵՊՍ. ՄԱՆՈՒԿԵԱՆ-Ի
Հայրապետական Պատուիրակ Արեւմտ· Եւրոպայի Հայոց
Սիրայօժար մասնակցութեամբ
ԼԻԶ ՍԱՐԵԱՆԻ
(հայերէն եւ ֆրանսերէն երգերով)

Երկուշաբթի, Մարտ 4, երեկոյեան ժամը 20·30ին, Իսի լէ Մուլինոյի քաղաքապետարանի սրահին մէջ

Տոմսերը կը ցրուին Իսիի եկեղեցաչէն Ծանճնախումբի կողմէ: Կարելի է ատանալ նաեւ սրահի մուտքին

- GALA -

Au profit de la construction
de l'Eglise Apostolique Arménienne d'Issy les Moulineaux
Sous le haut patronage de
Monseigneur Séropé MANOUKIAN
Délégué apostolique
avec le concours de
Liz Sarian
Accompagné par Bernard Dédédjian et son orchestre
Lundi, le 4 Mars, à 20 h. 30, Théâtre Municipal d'Issy les Moulineaux
25, Avenue Victor Cresson — Métro : Mairie d'Issy

Les billets seront distribués par les membres du Comité et ils peuvent être obtenus à l'entrée de la Salle

ԼԻՈՆ ԼԻՈՆ

ԸՆՏԱՆԵԿԱՆ ԽՆՋՈՅՔ - ԽՐԱԽՃԱՆՔ

Սայթ Նովա նուագախումբի մասնակցութեամբ
ու Նոր Սերունդի Ակագեաղ պարախումբին
կազմակերպութեամբ Հ· Յ· Դ· Վարանդեան կամիտէի
(ՓԵՏՐՈՒԱՐ 18Ի ԱՌԹԻՒ)
Ազգ· Տան սրահը, կիրակի Մարտ 3 կէսօրէ վերջ ժամը 3·30ին
275, Ռիւ Պուալօ, Լիոն 6րդ

ՄԵԾԱՐԱՆՔ
ՇԱՒԱՐՇ ՆԱՐԴՈՒՆԻ
ՆԱԽԱՁԵՌՆՈՒԹԵԱՄԲ ՄԱՐՍԷՅԼԻ ՄՇԱԿՈՑԹԻ ՏԱՆ ԴՐԱԿԱՆ ԱԿՈՒՄԲԻՆ
Մարտ 3, կիրակի, ժամը 20·30ին Սփյուռքի սրահը
Կը նախագահէ՝ Կ· ՓՕՂԱՏԵԱՆ
Կը խօսին
ՅԱԿՈԲ ԻՍԿԻՆՏԻՐԵԱՆ, ԱՍԱՏՈՒՐ ՔԷՕՍԷԵԱՆ, Կ· ՅՈՎՍԷՓԵԱՆ
Ունկնդրութիւն անմոռանալի գրագէտին մէկ երիզագրուած ճառին
Գեղարուեստական բաժնին կը մասնակցին
Տիկ· Ա· Կաբապետեան, Տէր եւ Տիկ· Ֆ· Հրաչեան *եւ* Վ· Ճառայեան
ՄՈՒՏՔԸ ԱԶԱՏ Է
Նոյն օրը, առաւօտեան ժամը 10·30ին հոգեհանդիսա Սէն–Լուի եկեղեցին· ապա, խմբական այցելութիւն Շ· Նարդունիի դամբանին: